ERNESTO SABATO

DESPRE EROI ȘI MORMINTE

roman tradus din spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți

HUMANITAS fiction

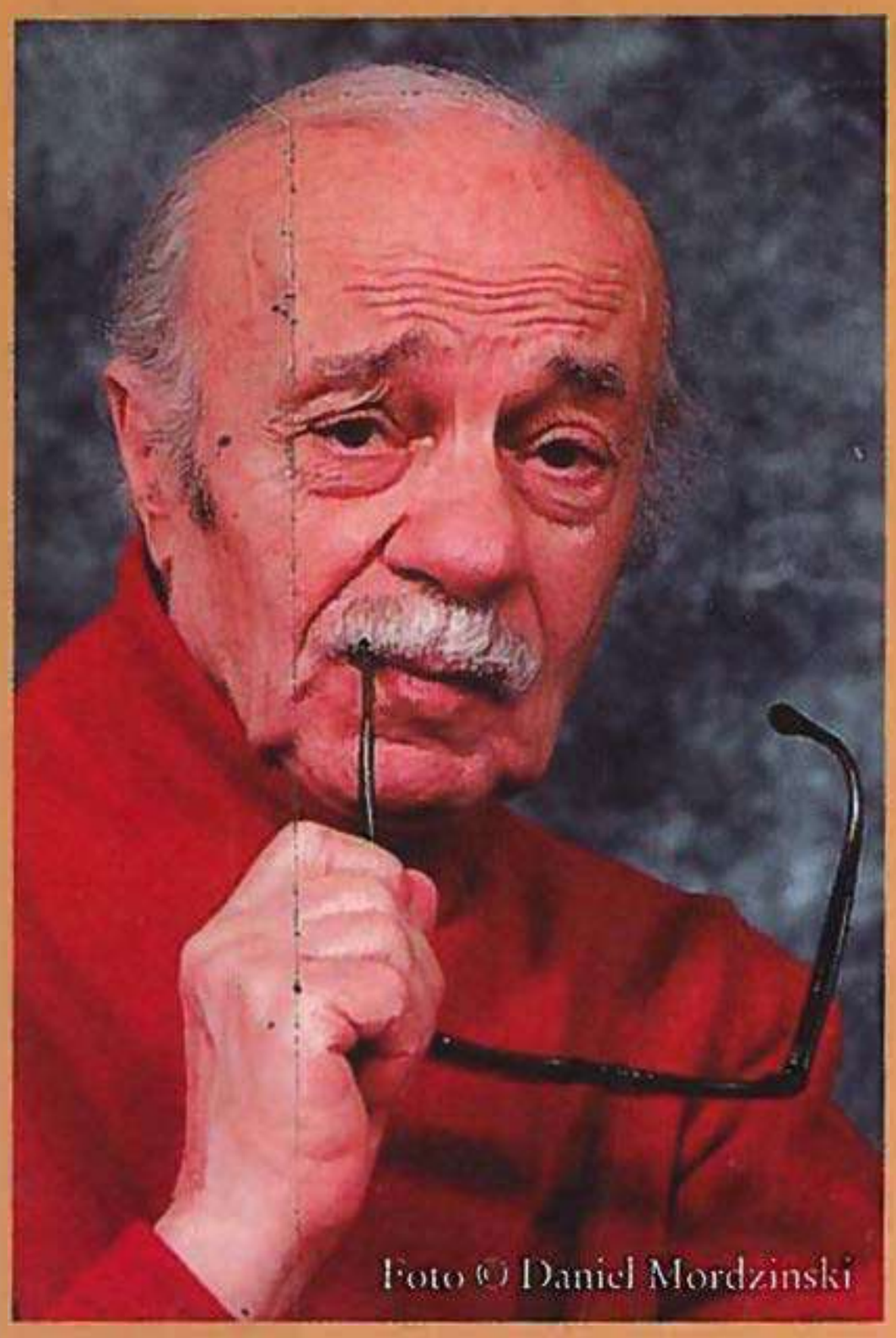

Foto © Daniel Mordzinski

Adevărată capodoperă, ***Despre eroi și morminte*** (1961), cel de-al doilea volet al trilogiei care începe cu *Tunelul* (1948) și se încheie cu *Abaddón, exterminatorul* (1974), este un roman total, extrem de dens, scris cu credința mărturisită de autor că „nu se poate trăi fără eroi, sfinți și martiri" și că „prezentul generează trecutul". Trei planuri se întrepătrund, într-un joc fascinant de umbre și lumini, în complexa sa structură narativă de voci alternante, întemeiată pe împletirea istoriei naționale argentiniene cu drama individuală: povestea de dragoste dintre Martín și Alejandra, trecutul glorios dezgropat din morminte, reconsiderat printr-o radiografie a Argentinei contemporane, și obsedanta temă a orbirii și a nebuniei din celebrul *Raport despre orbi*.

În seria de autor
„Ernesto Sabato" a apărut:
Tunelul

SERIA DE AUTOR

ERNESTO SABATO

Serie coordonată de

DENISA COMĂNESCU

ERNESTO SABATO

DESPRE EROI ŞI MORMINTE

Traducere din spaniolă și note de
TUDORA ȘANDRU MEHEDINȚI

HUMANITAS
fiction

Redactor: Raluca Popescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corectori: Elena Dornescu, Patricia Rădulescu
DTP: Andreea Dobreci, Carmen Petrescu

Lucrare executată la Fedprint

ERNESTO SABATO
SOBRE HÉROES Y TUMBAS
© Herederos de Ernesto Sabato
c/o Guillermo Schavelzon & Asoc., Agencia Literaria
www.schavelzon.com
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2013, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SABATO, ERNESTO
Despre eroi și morminte / Ernesto Sábato; trad.: Tudora Șandru Mehedinți. –
București: Humanitas Fiction, 2013
ISBN 978-973-689-605-7
I. Șandru Mehedinți, Tudora (trad.)
821.134.2(82)-31=135.1

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin email: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

În această ediție, pe care o consider definitivă, capitolele XXVI și XXXVII din „Raport despre orbi" au fost refăcute, sper că în bine.

Ernesto Sábato, martie 1990

Există un anume tip de ficțiuni prin intermediul cărora autorul încearcă să scape de o obsesie ce nu-i este clară nici lui însuși. De bine, de rău, sunt singurele pe care le pot scrie. Chiar mai mult, sunt poveștile de neînțeles pe care m-am văzut forțat să le scriu din vremea adolescenței. Din fericire am fost zgârcit cu publicarea lor, și de abia în 1948 m-am hotărât să încredințez tiparului una dintre ele: TUNELUL. *În cei treisprezece ani care au trecut de atunci, am continuat să explorez acest obscur labirint ce duce spre secretul central al vieții noastre. În mai multe rânduri am încercat să-mi exprim rodul căutărilor, până când, dezamăgit de rezultatele modeste, ajungeam să distrug manuscrisele. Acum, câțiva prieteni care le-au citit m-au îndemnat să le public. Vreau să le transmit tuturor recunoștința mea pentru încrederea pe care, din păcate, eu n-am avut-o niciodată.*

Dedic acest roman femeii care m-a încurajat cu tenacitate în momentele de îndoială, care sunt cele mai multe. Fără ea, n-aș fi avut nicicând puterea să-l duc la bun sfârșit. Și, chiar dacă ar fi meritat ceva mai bun, așa cum este, cu toate imperfecțiunile, îi aparține ei.

(Notă la prima ediție, 1961)

NOTĂ PRELIMINARĂ

Primele investigații au arătat că încăperea din vechiul Mirador care servea drept dormitor Alejandrei fusese încuiată pe dinăuntru chiar de ea. Apoi (deși, logic vorbind, nu se poate preciza timpul scurs) și-a omorât tatăl cu patru gloanțe trase cu un pistol de calibrul 32. În cele din urmă, a turnat benzină și a dat foc.

Tragedia aceasta, care a cutremurat întregul Buenos Aires, fiind vorba de o renumită familie argentiniană de viță veche, a putut părea la început urmarea unei neașteptate crize de nebunie. Acum însă, un nou element de judecată a schimbat schema inițială. Un ciudat „Raport despre orbi", pe care Fernando Vidal l-a terminat de scris chiar în noaptea morții, a fost descoperit în apartamentul pe care-l ocupa, sub un nume fals, în Villa Devoto. Conform datelor de care dispunem, este manuscrisul unui paranoic. Totuși, se spune că se pot desprinde din el anumite interpretări ce aruncă lumină asupra crimei și fac ca ipoteza nebuniei să pălească în fața alteia, și mai tenebroasă. Dacă această deducție este corectă, s-ar explica și de ce Alejandra nu s-a sinucis cu unul din cele două gloanțe rămase în pistol, preferând să-și dea foc.

(Fragment dintr-un raport al poliției publicat la 28 iunie 1955 în La Razón *din Buenos Aires)*

I
DRAGONUL ŞI PRINȚESA

I

Într-o sâmbătă din luna mai 1953, cu doi ani înainte de evenimentele din Barracas, un băiat înalt și adus de spate mergea pe una din aleile parcului Lezama.

Se așeză pe o bancă, aproape de statuia lui Ceres și rămase acolo, fără să mai facă nimic, cufundat în gânduri. „Precum o navă în derivă pe un lac mare, liniștit în aparență, dar agitat de curenți adânci", se gândi Bruno atunci când, după moartea Alejandrei, Martín îi povesti, confuz și fragmentar, câteva din episoadele legate de cele petrecute. Și nu doar se gândea, ci și înțelegea, și încă cum!, fiindcă Martín la șaptesprezece ani îi amintea de el însuși, cel de odinioară, acel Bruno îndepărtat pe care-l deslușea uneori prin teritoriul cețos al celor treizeci de ani care trecuseră de atunci; teritoriu îmbogățit și devastat de dragoste, deziluzii și moarte. Și-l imagina, copleșit de melancolie, în parcul acela de demult, cu lumina crepusculară zăbovind peste statuile banale, peste gânditorii lei de bronz, peste aleile acoperite de frunze îngălbenite. Era ceasul acela când prinde să se audă câte un zvon, când zgomotele puternice încep să se stingă, aidoma discuțiilor prea vii în camera unui muribund. Atunci șopotul fântânii, pașii unui om care se îndepărtează, ciripitul păsărilor ce nu-și găsesc încă locul în cuib, strigătul îndepărtat al unui copil încep să răzbată cu o stranie gravitate. În momentele acelea se petrece un fapt misterios: se lasă seara. Și toate sunt altfel: copacii, băncile, pensionarii care aprind câte un foc cu frunze veștede, sirena unui vapor de la Cheiul Sud, ecoul pierdut al orașului. E ceasul în care totul pătrunde într-o existență mai profundă, mai enigmatică.

Dar şi mai de temut, pentru fiinţele solitare care, în ceasul acela, stau tăcute, duse pe gânduri, pe băncile din pieţele şi parcurile din Buenos Aires.

Martín a luat de pe jos o bucată de ziar, o bucată de forma unei ţări: o ţară inexistentă, însă posibilă. A citit automat cuvintele care se refereau la Canalul Suez, la nişte negustori ajunşi în închisoarea din Villa Devoto, la ceva ce spusese şahistul Gheorghiu. Pe cealaltă parte, pe jumătate murdară de noroi, se vedea o fotografie: PERÓN VIZITEAZĂ TEATRUL DISCÉPOLO[1]. Sub ea, un fost luptător îşi omorâse nevasta şi încă patru persoane cu lovituri de secure.

A aruncat ziarul. „Mai niciodată nu se întâmplă nimic", avea să-i spună Bruno, după ani de zile, „chiar dacă ciuma decimează o regiune întreagă din India". Vedea iar faţa fardată strident a mamei spunând: „Ai venit pe lume fiindc-am fost neglijentă". Curajul, da, curajul îi lipsise atunci. De n-ar fi fost aşa, şi-ar fi găsit sfârşitul într-o cloacă.

Mamăcloacă.

Şi deodată, spuse Martín, am avut senzaţia că cineva stătea în spatele meu, privindu-mă.

Preţ de câteva clipe rămase nemişcat, în nemişcarea aceea încordată, în aşteptare, când în bezna dormitorului ţi se pare că auzi un trosnet suspect. Simţise deseori senzaţia aceea în ceafă, dar fusese întotdeauna doar stânjenitoare sau neplăcută: pentru că (explica el) întotdeauna se considerase urât şi caraghios, şi-l deranja simpla bănuială că cineva în spatele lui l-ar cerceta sau numai l-ar privi. Din pricina asta se aşeza pe ultimele locuri în tramvaie sau autobuze, ori intra în sala de cinema după ce se stingeau luminile. În clipa aceea însă simţi ceva deosebit. Ceva – şovăi, căutând parcă cuvântul potrivit –, ceva *neliniştitor*, aidoma acelui trosnet suspect pe care-l auzim, sau ni se pare că-l auzim, în puterea nopţii.

Făcu un efort să nu-şi ia ochii de la statuie, dar în realitate n-o mai vedea: privea înăuntrul lui, ca atunci când ne gândim la

---

1 Teatru din Buenos Aires numit astfel în memoria lui Armando Discépolo (1887-1971), cunoscut dramaturg şi director de teatru argentinian.

lucruri trecute și încercăm să reconstituim amintiri obscure ce ne impun o concentrare totală a spiritului.

„Cineva încearcă să comunice cu mine", povesti că-i trecuse prin minte, pradă agitației.

Senzația de a se ști cercetat îi agravă, ca întotdeauna, complexele: se vedea urât, disproporționat, stângaci. Chiar și cei șaptesprezece ani câți avea i se păreau grotești.

„Dar nu-i așa", avea să-i spună peste doi ani fata care în momentul acela se afla în spatele lui; o veșnicie – își zicea Bruno –, fiindcă nu se măsura în luni și nici măcar în ani, ci, așa cum li se întâmplă ființelor de felul acesta, în catastrofe spirituale și în zile de singurătate absolută, de tristețe de nedescris; zile ce se lungesc și își schimbă forma precum fantasme tenebroase pe zidurile timpului. „Dar nu-i deloc așa", și-l privea scrutător, așa cum face un pictor cu modelul său, trăgând nervos din eterna-i țigară.

„Stai puțin", spunea.

„Ești mai mult decât un băiat arătos", spunea.

„Ești un băiat interesant și profund, și pe deasupra pari cu totul diferit de alții."

— Da, bineînțeles, admitea Martín, cu un zâmbet amar, pe când se gândea: „vezi doar că am dreptate", pentru că toate astea se spun când nu ești arătos, iar restul nu contează.

„Nu ți-am zis să stai puțin?" răspundea enervată. „Ești înalt și subțire ca un personaj de El Greco."

Martín îngăimă ceva.

„Ia mai taci", continuă ea revoltată, ca un savant care se vede întrerupt sau distras cu banalități în clipa când e gata să descopere mult râvnita formulă finală. Și, trăgând din nou cu nesaț din țigară, cum făcea de obicei când se concentra, adăugă, încruntată:

„Să știi însă ceva: când renunți la tipul ăsta de ascet spaniol ți se ivesc niște buze senzuale. Și, pe deasupra, mai ai și ochii ăștia umezi. Taci din gură, știu că nu-ți place deloc tot ce-ți spun, dar lasă-mă să termin. Cred că femeile trebuie să te găsească atrăgător, în ciuda a ceea ce crezi tu despre tine. Da, sigur, și expresia ta. Un amestec de puritate, de melancolie și de senzualitate reprimată. Și în plus... o clipă... O neliniște în ochi, sub fruntea asta ce pare

un balcon ieșind în afară. Dar nu știu dacă de fapt asta e ce-mi place la tine. Cred că-i altceva... Că spiritul îți domină trupul, de parc-ai sta mereu în poziție de drepți. Mă rog, poate că «îmi place» nu-i chiar cuvântul potrivit, poate că mă surprinde, mă uimește și mă irită, nu știu... Spiritul tău domnind asupra trupului ai-doma unui dictator auster.

Ca și cum Pius al XII-lea ar fi nevoit să supravegheze un bordel. Haide, nu te supăra, știu prea bine că ești o ființă angelică. Pe deasupra, cum ți-am mai zis, nu știu dacă asta-mi place la tine sau dacă e tot ce detest mai mult."

Se căzni să nu-și ia privirea de la statuie. Spuse că în clipa aceea simțise și teamă și fascinație; teama de a-și întoarce capul și o dorință aprigă s-o facă. Își aduse aminte că odată, în cheile de la Humahuaca, pe marginea Gâtlejului Diavolului, în vreme ce contempla abisul negru de la picioarele lui, o forță de neînvins îl împinsese brusc să sară pe marginea cealaltă. Iar în momentul acela i se întâmpla ceva asemănător: parcă s-ar fi simțit împins să sară peste o prăpastie întunecată „pe partea cealaltă a existenței lui". Și atunci, forța aceea inconștientă, dar irezistibilă îl obligă să întoarcă ușurel capul.

Abia o zări și-și feri iute privirea, ațintindu-și-o din nou asupra statuii. Îi era teamă de oameni. I se păreau imprevizibili, dar mai cu seamă perverși și murdari. Statuile, în schimb, îi dăruiau o fericire senină, făceau parte dintr-o lume orânduită, frumoasă și curată.

Îi era însă cu neputință să vadă statuia: îi stăruia imaginea fugară a necunoscutei, pata albastră a fustei ei, părul negru, drept și lung, paloarea chipului, privirea ațintită asupră-i. Erau doar niște pete de culoare, ca o schiță făcută la repezeală de un pictor, fără nici un amănunt care să indice cu precizie vârsta ori anumite trăsături. Dar *știa* – sublinie cuvântul – că în viața lui tocmai se petrecuse ceva foarte important: nu atât prin ceea ce văzuse, ci prin mesajul puternic pe care-l primise în tăcere.

— Dumneata, Bruno, mi-ai spus de multe ori. Că nu întotdeauna se întâmplă ceva, că mai niciodată nu se întâmplă nimic. Un om trece strâmtoarea Dardanele, un tip ajunge președinte al

Austriei, ciuma decimează o întreagă regiune din India, și nimic din toate astea n-are importanță pentru tine. Chiar dumneata mi-ai zis că e îngrozitor, dar adevărat. În schimb, în momentul acela am avut senzația certă că tocmai se întâmplase ceva. Ceva ce avea să-mi schimbe viața.

Nu putea spune câtă vreme a trecut, însă își amintea că, după un răstimp ce i se păruse nesfârșit, și-a dat seama ca fata se scoală de pe bancă și pleacă. A privit-o pe când se îndepărta: era înaltă, ținea o carte în mâna stângă și avea un mers nervos și energic. Fără să-și dea seama, Martín se ridică și o porni în aceeași direcție. Însă, pe neașteptate, conștient de ceea ce se petrece și închipuindu-și că ea ar putea întoarce capul și l-ar zări în spatele ei, urmărind-o, se opri temător. O văzu cum se îndepărtează pe strada Brasil spre Balcarce.

O pierdu curând din vedere.

Se întoarse încetișor la banca lui și se așeză.

— Dar, îi spuse, nu mai eram același om ca înainte. Și n-aveam să mai fiu niciodată.

II

Trecură mai multe zile pline de agitație. Fiindcă *știa* că o va vedea iar, avea certitudinea că ea se va întoarce în același loc.

În timpul acesta n-a făcut nimic altceva decât să se gândească la fata necunoscută și în fiecare după-amiază mergea și se așeza pe banca din parc, cu aceeași teamă amestecată cu speranță.

Până când într-o zi, socotind că totul fusese ceva absurd, se hotărî să se ducă în cartierul La Boca în loc să se mai așeze iar, ca un caraghios, pe banca din parcul Lezama. Ajunsese pe strada Almirante Brown când se întoarse brusc și se îndreptă spre locul obișnuit; mai întâi încetișor și parcă șovăielnic, sfios, apoi tot mai grăbit, ajungând să fugă de parcă era pe cale să întârzie la o întâlnire.

Da, era acolo. De departe o văzu venind spre el.

Martín se opri, cu inima bătând să-i spargă pieptul.

Fata se îndreptă spre el și, când ajunse, îi zise:

— Te așteptam.

Lui Martín i se tăiară picioarele.

— Pe mine? întrebă roșind.

Nu se încumeta s-o privească, dar putu să-și dea seama că purta un pulover negru pe gât și o fustă tot neagră, sau poate de un albastru foarte închis (nu era sigur, și de fapt nici n-avea vreo importanță). I se păru că avea ochii negri.

— Ochii negri? se miră Bruno.

Nu, de bună seamă: i se păruse. Și când o văzu pentru a doua oară constată surprins că ochii ei erau de un verde închis. Poate că acea primă impresie se datora luminii slabe, ori timidității care-l împiedica s-o privească în față, sau, și mai curând, ambelor cauze laolaltă. Mai putu observa, la acea a doua întâlnire, și că părul ei lung și drept, pe care-l crezuse atât de negru, avea de fapt reflexe roșietice. Mai târziu îi întregi treptat portretul: avea buzele pline și gura mare, poate foarte mare, cu niște cute în jos la colțuri, ce dădeau senzația de amărăciune și dispreț.

„Să-mi explice mie cum e Alejandra, își zise Bruno, cum îi e chipul, cum îi sunt cutele de la gură!" Și se gândi că tocmai cutele acelea dispreţuitoare și un anume licăr întunecat al ochilor ei deosebeau chipul Alejandrei de cel al Georginei, pe care el o iubise cu adevărat. Fiindcă acum înțelegea, ea fusese cea pe care o iubise cu adevărat, crezuse doar că e îndrăgostit de Alejandra, când de fapt el o căuta pe mama Alejandrei, precum călugării aceia din Evul Mediu care încercau să descifreze textul originar de sub restaurări, de sub cuvintele șterse și înlocuite. Și nechibzuința aceea fusese cauza unor triste neînțelegeri cu Alejandra; era copleșit uneori de aceeași senzație care te poate încerca atunci când ajungi, după amar de ani de absență, în casa unde ai copilărit și, vrând să deschizi pe întuneric o ușă, dai de un perete. Sigur că fața ei era aproape aceeași ca a Georginei: același păr negru cu reflexe roșietice, ochii cenușii bătând spre verde, aceeași gură mare, pometi asiatici, același ten mat și palid. Dar acel „aproape" era cumplit, cu atât mai mult cu cât era mai insinuant și imperceptibil, căci astfel amăgirea era mai profundă și mai dureroasă. Fiindcă nu-s de ajuns oasele și carnea, își zicea el, ca să plămădești un chip, și

de asta e infinit mai puțin fizic decât trupul: chipul se definește prin privire, rictusul gurii, cute, prin tot ansamblul de atribute subtile prin care sufletul se dezvăluie prin mijlocirea cărnii. Din pricina asta, chiar în clipa în care cineva moare, trupul i se preface brusc în ceva diferit, atât de diferit încât am putea spune „nu mai seamănă", în ciuda faptului că e alcătuit din aceleași oase și aceeași materie ca o clipă înainte, o clipă înainte de acel moment misterios când sufletul părăsește trupul, iar acesta rămâne fără viață, ca o casă din care pleacă pentru totdeauna cei care au locuit și, mai cu seamă, au suferit și s-au iubit acolo. Căci nu pereții, nici tavanul, și nici înălțimea nu imprimă personalitate casei, ci ființele care o însuflețesc cu vorbele lor, cu râsetele, iubirile și ura lor, ființe care o impregnează cu ceva imaterial, dar pătrunzător, cu ceva la fel de diafan ca surâsul de pe un chip, chiar dacă o fac prin obiecte materiale, covoare, cărți sau culori. Pentru că tablourile pe care le vedem pe pereți, culorile în care au fost vopsite ușile și ferestrele, desenul covoarelor, florile de prin camere, discurile și cărțile, deși obiecte materiale (tot așa cum buzele și sprâncenele țin de carne), sunt, neîndoios, manifestări ale sufletului; fiindcă sufletul nu se poate arăta ochilor noștri materiali decât prin mijlocirea materiei, și asta e un neajuns al sufletului, dar și o ciudată subtilitate.

— Cum? Cum? întrebă Bruno.

„Am venit să te văd", povesti Martín că-i spusese Alejandra.

Ea se așează pe iarbă. Și se pare că lui Martín i se ivise pe față o expresie de adâncă uimire, pentru că fata adăugă:

— Nu crezi în telepatie? Mă miră, căci pari exact genul care crede. Când te-am văzut pe bancă, data trecută, știam că până la urmă vei întoarce capul. N-a fost așa? Mă rog, și acum eram sigură că o să-ți aduci aminte de mine.

Martín nu scoase o vorbă. De câte ori aveau să se repete asemenea scene, ea ghicindu-i gândurile și el ascultând-o în tăcere! Avea senzația certă că o cunoaște, acea senzație că am mai văzut pe cineva într-o viață anterioară care ne încearcă uneori, senzație ce seamănă cu realitatea aidoma unui vis cu starea de veghe. Avea să treacă mult timp până să înțeleagă de ce Alejandra i se părea vag cunoscută, și *atunci Bruno zâmbi din nou în sinea lui.*

Martín o privi fascinat: părul negru contrastând cu pielea mată și palidă, trupul înalt și colțuros; era ceva în făptura ei care amintea de manechinele din revistele de modă, dar degaja totodată o asprime și o profunzime pe care astfel de femei nu le au. Arareori, aproape niciodată, avea să-i descopere vreo trăsătură mai blândă, una din acele trăsături ce se consideră a fi specific feminine și îndeosebi materne. Zâmbetul ei era aspru și sarcastic, râsul – violent, ca și mișcările și, în general, felul ei de a fi. „Mi-a fost greu să învăț să râd, îi spusese într-o zi, însă niciodată nu râd din toată inima."

— Dar, adăugă Martín privindu-l pe Bruno, cu voluptatea simțită de îndrăgostiți când îi fac să recunoască pe alții calitățile ființei iubite, nu-i așa că bărbații și chiar și femeile întorceau capul s-o vadă?

În vreme ce Bruno încuviința, zâmbind în sinea lui de manifestarea aceea candidă de orgoliu, se gândi că era într-adevăr așa, că veșnic și oriunde s-ar fi aflat Alejandra atrăgea atenția bărbaților, dar și a femeilor. Cu toate că din motive diferite, pentru că pe femei nu le putea suferi, le ura, susținea că sunt o specie vrednică de dispreț și că se putea împrieteni numai cu unii bărbați; iar femeile, la rândul lor, o detestau cu aceeași vehemență și din motive inverse, fenomen care abia dacă-i trezea Alejandrei cea mai disprețuitoare indiferență. Deși precis că o detestau, fără a înceta însă să-i admire în taină înfățișarea pe care Martín o numea *exotică*, dar care era de fapt, în mod paradoxal, argentiniană, întrucât acest gen de chipuri se întâlnește frecvent în țările sud-americane, unde culoarea și trăsăturile unui alb se amestecă cu pomeții și ochii asiatici ai indianului. Și ochii aceia profunzi, mistuiți de neliniște, gura mare și disprețuitoare, amestecul de sentimente și pasiuni contradictorii ce răzbăteau din trăsăturile ei (de neliniște și de blazare, de violență și de un fel de abandon, de senzualitate aproape frenetică și de un soi de scârbă față de ceva foarte general și profund), totul conferea expresiei sale un aer de neuitat.

Martín mai spuse și că, chiar dacă nu s-ar fi petrecut nimic între ei, chiar dacă ar fi stat sau ar fi vorbit cu ea o singură dată și doar despre fleacuri, tot n-ar fi putut să-i uite chipul în veci.

Iar Bruno credea că e adevărat, fiindcă era mai mult decât frumoasă. Sau, mai bine zis, nu puteai fi sigur că e frumoasă. Era altceva. Și era extraordinar de atrăgătoare în ochii bărbaților, cum îți dădeai seama mergând alături de ea. Avea un anume aer distrat și totodată concentrat, de parcă ar fi muncit-o un gând chinuitor sau ar fi privit înlăuntrul ființei ei, și era sigur că oricine ar fi întâlnit-o s-ar fi întrebat: cine e fata asta, ce caută, la ce se gândește?

Acea primă întâlnire a fost hotărâtoare pentru Martín. Până atunci, femeile erau ori fecioarele neprihănite și pline de eroism din legende, ori ființe superficiale și frivole, bârfitoare și josnice, egoiste și înșelătoare, perfide și materialiste („ca mama lui Martín", îi trecu prin cap lui Bruno că se gândea acesta). Și, pe neașteptate, dădea de o femeie care nu se încadra în nici unul din aceste două tipare, pe care până la întâlnirea aceea el le crezuse unice. Multă vreme a fost frământat de noutatea asta, de genul ăsta surprinzător de femeie care, pe de o parte, părea să aibă virtuțile acelui model eroic ce-l pasionase atât de mult în lecturile sale adolescentine și, pe de altă parte, răspândea această senzualitate proprie, credea el, genului pe care îl detesta. Dar chiar și atunci, după moartea Alejandrei, după ce avusese cu ea o relație atât de intensă, nu reușea să deslușească enigma; și se tot întreba ce-ar fi făcut la cea de-a doua întâlnire dacă ar fi ghicit că ea este așa cum aveau s-o dovedească evenimentele. Oare ar fi fugit?

Bruno îl privi în tăcere: „Da, ce-ai fi făcut?"

La rândul lui, Martín se uită la el scrutător și, după câteva clipe, zise:

— Am suferit atâta din pricina ei, încât de multe ori am fost gata să mă sinucid.

„Și totuși chiar și așa, chiar știind dinainte tot ce avea să mi se întâmple mai apoi, aș fi fugit spre ea."

„Sigur că da", se gândi Bruno. „Și care bărbat, tânăr sau matur, prost sau deștept, n-ar fi făcut la fel?"

— Mă fascina, adăugă Martín, ca un abis întunecat și, dacă ajungeam la disperare, era tocmai fiindcă o iubeam și aveam nevoie de ea. Cum ne poate aduce în pragul disperării cineva de care nu ne pasă?

Căzu pe gânduri un lung răstimp și apoi reveni la obsesia lui: se înverșuna să-și amintească (să încerce să-și amintească) momentele petrecute cu ea, așa cum îndrăgostiții recitesc vechea scrisoare de dragoste păstrată mereu în buzunar, chiar dacă ființa care a scris-o a dispărut pentru totdeauna; și, tot ca în scrisoare, amintirile păleau și îmbătrâneau, fraze întregi se pierdeau în pliurile sufletului, cerneala se ștergea și, odată cu ea, cuvintele frumoase și magice care înfiripau vraja. Și atunci trebuia să-și forțeze memoria așa cum alții își forțează vederea, aducând aproape de ochi hârtia deteriorată și îngălbenită de vreme. Da, da: ea îl întrebase unde locuiești, pe când smulgea o buruiană și începea să-i ronțăie tulpina. Îl întrebase apoi cu cine stă în casă. Cu tata, îi răspunse. Și, după o clipă de șovăială, adăugă „și cu mama". „Și ce face taică-tău?" îl întrebă atunci Alejandra, iar el nu răspunse imediat, până când, în cele din urmă, spuse că e pictor. Rostind însă cuvântul „pictor" glasul îi căpătă o nuanță ușor diferită, parcă mai fragilă, și se temu ca tonul vocii să nu-i atragă atenția, așa cum, desigur, mersul cuiva pe un acoperiș de sticlă atrage atenția tuturor. Alejandra observă pesemne ceva ciudat în cuvântul acela, după cum o dovedea faptul că se aplecă spre el și-l privi scrutător.

— Ai roșit, comentă ea.

— Eu? întrebă Martín.

Și, cum se întâmplă de obicei în asemenea împrejurări, roși și mai tare.

— Ei, ce-ai pățit? stărui ea, oprindu-se din ronțăit.

— Nimic, ce să pățesc?

Surveni un moment de tăcere, apoi Alejandra se lungi din nou pe iarbă, cu fața în sus, apucându-se să ronțăie mai departe tulpina. Martín se uita la niște nori imenși, pufoși, gândindu-se că n-avea de ce să se rușineze de ratarea tatălui său.

Se auzi o sirenă de vapor dinspre chei și Martín își zise că era *Coral Sea*, sau *Islas Marquesas*. Dar spuse:

— Alejandra e un nume rar.

— Și maică-ta? întrebă.

Martín se așeză și începu să smulgă niște smocuri de iarbă. Dădu de o pietricică și păru că-i studiază alcătuirea, ca un geolog.

— Nu mă auzi?

— Ba da.

— Te-am întrebat de maică-ta.

— Mama, răspunse Martín în șoaptă, mama e o cloacă.

Alejandra se ridică în capul oaselor, rezemându-se într-un cot și privindu-l atentă. Martín, fără să-și ia ochii de la pietricică, nu scotea o vorbă, cu maxilarele încleștate, repetând întruna în gând *cloacă, mamăcloacă*. În sfârșit, adăugă:

— Veșnic am fost o piedică. De când m-am născut.

Se simțea de parcă i se injectaseră în suflet otrăvuri fetide la o presiune de mii de atmosfere. Iar sufletul, umflându-i-se tot mai periculos pe an ce trecea, nu-i mai încăpea în corp, murdăria amenințând să-i țâșnească prin crăpături.

— Mereu zice: de ce-am fost neglijentă?

Ca și cum ar fi îngrămădit în suflet toată abjecția mamei, gata să izbucnească, își zicea, în vreme ce Alejandra îl privea, rezemată într-un cot. Cuvintele *fetus, closet, alüfii, pântece, avort* îi pluteau în minte, în mintea lui Martín, ca niște resturi vâscoase și dezgustătoare pe o apă stătută și puturoasă. Și atunci, ca și când ar fi vorbit cu sine însuși, mai spuse că, vreme îndelungată, crezuse că nici nu-l alăptase fiindcă nu avusese lapte, până când într-o zi maică-sa îi strigă că nu-l lăsase să sugă ca să nu-și deformeze trupul, și-i mai explică și că făcuse tot ce-i stătuse în putință să avorteze, mai puțin chiuretajul, fiindcă ura suferința tot așa de mult cum îi plăcea să mănânce bomboane și dulciuri, să citească reviste și să asculte muzică ușoară. Însă susținea și că-i place muzica cultă, valsurile vieneze și prințul Kalender. Că, din păcate, fusese prea târziu. Așa că își putea imagina cu câtă bucurie îl primise, după ce se chinuise luni în șir sărind coarda ca boxerii și dându-și pumni în pântece, motiv pentru care (îl lămurea ea țipând în gura mare) ieșise pe jumătate tarat, și era o adevărată minune că n-ajunsese până la urmă în cloacă.

Tăcu, cercetă încă o dată pietricica și o aruncă cât colo.

— Poate că de asta, adăugă, când mă gândesc la ea îmi vine mereu în minte cuvântul cloacă.

Și râse din nou în felul lui ciudat.

Alejandra îl privi uluită că îi putea veni să râdă. Dar, văzându-i lacrimile, înțelese că de bună seamă ceea ce auzise ea nu era râs, ci (cum susținea Bruno) acel sunet straniu pe care unele făpturi îl slobozesc în împrejurări cu totul neobișnuite și pe care, poate datorită caracterului precar al limbajului, ne încăpățânăm să-l etichetăm drept râs sau plâns; fiindcă e rezultatul unei combinații monstruoase de fapte îndeajuns de dureroase spre a stârni plânsul (ba chiar un plâns disperat) și de întâmplări îndeajuns de grotești pentru a dori să-l prefacem în râs. De aici rezultă un soi de manifestare hibridă și îngrozitoare, poate cea mai îngrozitoare pe care o poate avea o ființă omenească; și poate și cea mai greu de consolat, din pricina amestecului confuz ce o provoacă. În fața ei ne încearcă adesea același sentiment potrivnic ce ne copleșește în fața unor cocoșați sau schilozi. Suferințele i se tot acumulaseră lui Martín pe umeri încă din copilărie, ca o povară din ce în ce mai grea (și grotescă), așa că simțea că trebuie să se miște cu mare băgare de seamă, pășind veșnic ca un echilibrist nevoit să treacă peste o prăpastie pe sârmă, dar purtând o greutate oribilă și urât mirositoare, ca niște saci uriași de gunoaie și excremente, în vreme ce niște maimuțe urlătoare, mici paiațe gălăgioase și fără astâmpăr, pe când el se concentra să poată trece fără să cadă în prăpastie, prăpastia neagră a existenței lui, îi strigau cuvinte jignitoare, bătându-și joc de el, dezlănțuind, cocoțate pe sacii de gunoaie și excremente, un potop infernal de ocări și sarcasme. Priveliște care (după părerea lui) trebuia să trezească în sufletul spectatorilor un amalgam de triste țe și de uriașă și monstruoasă veselie, într-atât era de tragicomică. Din acest motiv nu socotea că are dreptul să se lase în voia plânsului, nici măcar în fața unei ființe ca Alejandra, o ființă pe care o așteptase de o veșnicie, așa i se părea, și credea că e de datoria lui, datoria aproape profesională a unui clovn căruia i se întâmplase cea mai mare nenorocire, să prefacă plânsul într-o strâmbătură de râs. Însă, pe măsură ce i se destăinuia Alejandrei, cu acele câteva cuvinte-cheie, simțea un fel de eliberare și, preț de o clipă, îi trecu prin cap că rictusul se putea preface în sfârșit într-un potopitor hohot de plâns, spasmodic dar blând,

prăbușindu-se asupra ei ca și cum în cele din urmă ar fi izbutit să treacă peste prăpastie. Și așa ar fi făcut, așa ar fi vrut să facă, Dumnezeule mare!, dar n-a făcut, ci și-a lăsat doar bărbia în piept, întorcându-se cu spatele ca să-și ascundă lacrimile.

III

Dar, după mulți ani, când Martín vorbea cu Bruno despre întâlnirea aceea, abia dacă-și mai aducea aminte de niște fraze răzlețe, de vreo expresie, de vreo mângâiere, de sirena melancolică a vaporului necunoscut. Erau ca niște fragmente de coloane și, dacă îi stăruia vreuna în memorie, poate datorită uimirii pe care i-o stârnise, era aceea pe care ea i-o spusese atunci, privindu-l cu grijă:

— Noi doi avem ceva în comun, ceva foarte important.

Cuvinte pe care Martín le ascultă surprins, căci ce putea avea în comun cu ființa aceea minunată?

Alejandra îi spuse, într-un târziu, că trebuia să plece, dar că avea să-i povestească multe cu alt prilej și că – și asta i se păruse lui Martín și mai neobișnuit – simțea *nevoia* să i le povestească.

La despărțire îi mai aruncă o privire, de parcă ea ar fi fost medic și el bolnav, și adăugă cuvintele pe care Martín avea să și le amintească veșnic:

— Deși, pe de altă parte, cred că n-ar trebui să te mai văd niciodată. Dar am să te văd pentru că am nevoie de tine.

Simpla idee ca fata aceea să nu-l mai vadă îl exaspera. Ce-i păsa lui de motivele Alejandrei? El dorea cu ardoare s-o vadă.

— Mereu, mereu, spuse plin de fervoare.

Ea zâmbi și-i răspunse:

— Da, fiindcă ești așa am nevoie să te văd.

Și Bruno se gândi că lui Martín i-ar mai trebui încă mulți ani pentru a desluși sensul acelor cuvinte vagi. Și își mai zise că, dacă pe vremea aceea ar fi fost mai copt și ar fi avut mai multă experiență, ar fi fost uimit de asemenea vorbe, spuse de o fată de optsprezece ani. Însă foarte curând i se părură probabil firești, pentru că ea se născuse matură, ori se maturizase chiar din copilărie, cel

puțin într-un anume sens; pentru că astfel lăsa impresia că n-avea să se maturizeze niciodată: ca și cum o fetiță care se mai joacă încă cu păpușile ar fi dat dovadă de o înspăimântătoare înțelepciune de om bătrân; ca și cum evenimente îngrozitoare ar fi împins-o spre maturitate și apoi spre moarte, fără să-i dea timp să renunțe cu desăvârșire la atributele copilăriei și adolescenței.

În momentul despărțirii, după ce făcuseră câțiva pași, își aminti sau își dădu seama că nu stabiliseră să se mai întâlnească. Și, întorcându-se, fugi după Alejandra să-i spună.

— Nu-ți bate capul, îi răspunse. Voi ști întotdeauna cum să te găsesc.

Fără să reflecteze la sensul cuvintelor ei incredibile și neîndrăznind să mai insiste, Martín se întoarse.

IV

De la întâlnirea aceea așteptă zi de zi s-o vadă iar în parc. Apoi săptămâni în șir. Și, în cele din urmă, disperat, luni nesfârșite. Ce pățise oare? De ce nu venea? S-o fi îmbolnăvit? Nici măcar nu-i știa numele de familie. Parcă o înghițise pământul. Își reproșă de mii de ori că nu-i aflase numele întreg. Nu știa nimic despre ea. De necrezut cât de stângaci fusese. Ajunse chiar să-și închipuie că totul fusese o halucinație sau un vis. Nu adormise oare în mai multe rânduri pe banca din parcul Lezama? Poate că visase totul cu atâta intensitate încât i se păruse mai târziu că trăise cu adevărat. Alungă însă ideea asta, gândindu-se că se întâlniseră în două rânduri. Apoi își zise că nici asta nu e un argument, căci în același vis se prea poate să-i fi apărut ambele întâlniri. Nu avea nici un obiect de-al ei care să-i permită să-și spulbere îndoielile, dar până la urmă se convinse că totul se petrecuse aievea și că pur și simplu el era tâmpitul care-și imaginase întotdeauna că este.

La început se chinui mult, gândindu-se zi și noapte la ea. Se strădui să-i schițeze chipul, dar îi ieși ceva nedeslușit, căci la cele două întâlniri nu se încumetase s-o privească îndeaproape decât câteva clipe, așa că încercarea lui rămânea imprecisă și fără viață,

semănând cu multe din desenele lui de dinainte, cu fecioarele acelea ideale și legendare de care fusese îndrăgostit. Însă, chiar dacă schițele lui erau insipide și nedefinite, amintirea întâlnirii era vie și avea senzația că stătuse lângă o ființă foarte puternică, cu trăsături bine definite, nefericită și singuratică întocmai ca el. Totuși, chipul ei se destrăma într-o ceață diafană. Parcă trăia un soi de ședință de spiritism în care, pe neașteptate, o materializare difuză și fantomatică bate cu putere în masă.

Și, când era gata să-și piardă orice speranță, îi veneau în minte cele două sau trei fraze-cheie de la despărțire: „Cred că n-ar trebui să te mai văd niciodată. Dar am să te mai văd pentru că am nevoie de tine". Și cealaltă: „Nu-ți bate capul. Voi ști întotdeauna cum să te găsesc".

Fraze, se gândi Bruno, în care Martín vedea numai partea bună, fiind un izvor de fericire de nedescris, fără să ia în seamă, cel puțin pe atunci, cât egoism vădeau.

Și, bineînțeles, mai spuse Martín că se gândea pe vremea aceea, ea era o fată ciudată, așa că de ce trebuia o asemenea ființă să-l vadă a doua zi sau săptămâna următoare? De ce nu se putea să treacă săptămâni și chiar luni fără ca ea să simtă nevoia de a-l întâlni? Gândurile astea îi mai dădeau curaj. Însă mai apoi, în momentele de deprimare, își zicea: „N-am s-o mai văd, a murit, poate s-a omorât, părea deznădăjduită și zbuciumată". Își amintea atunci de propriile gânduri de sinucidere. De ce n-ar fi putut Alejandra trece prin ceva asemănător? Nu-i spusese că semănau amândoi, că aveau ceva profund care-i apropia? Oare când vorbea de asemănare nu înțelegea prin asta chiar obsesia sinuciderii? Dar apoi își zicea că, și dacă ar fi vrut să-și ia viața, tot ar fi venit să-l caute înainte, și i se năzărea că faptul că n-o făcuse era un fel de înșelătorie ce i se părea de neconceput din partea ei.

Câte zile dezolante își petrecu pe banca din parc! Toamna se sfârși și veni iarna. Trecu și iarna și începu primăvara (se ivea dintr-o clipă în alta, friguroasă și efemeră, ca o ființă care se arată puțin ca să vadă cum stau lucrurile și apoi, încetul cu încetul, tot mai hotărâtă și de fiecare dată pentru mai multă vreme) și, treptat, seva copacilor prinse să curgă cu mai multă căldură și tărie,

iar frunzele începură să se ivească; până când, în doar câteva săptămâni, ultimele rămășițe ale iernii părăsiră parcul Lezama îndreptându-se spre meleaguri îndepărtate ale lumii.

Se făcură simțite apoi primele călduri din decembrie. Copacii *jacarandá* deveniră violeți și arbuștii pitici se acoperiră de flori portocalii.

Pe urmă florile începură să se ofilească și să cadă, iar frunzele să ruginească, smulse de primele pale ale vântului de toamnă. Și atunci, povesti Martín, își pierdu cu desăvârșire speranța de a o revedea.

V

„Speranța" de a o revedea (se gândi Bruno cu melancolică ironie). Și apoi își zise: oare n-or fi toate speranțele oamenilor la fel de grotești ca asta? Având în vedere natura umană, ne punem speranțele în evenimente care, dacă se produc, ne provoacă doar frustrare și amărăciune; motiv pentru care pesimiștii se recrutează dintre foștii încrezători, căci pentru a avea o viziune sumbră despre lume trebuie să fi crezut înainte în ea și în posibilitățile ei. Și mai curios și paradoxal este faptul că pesimiștii, odată dezamăgiți, nu sunt în mod constant și sistematic lipsiți de speranță, ci, într-un anume fel, par dispuși să-și reînnoiască speranța în fiece clipă, chiar dacă o disimulează sub învelișul cernit de întristați universal, în virtutea unui gen de pudoare metafizică; de parcă pesimismul, pentru a-și păstra veșnic puterea și vigoarea, ar avea nevoie, la răstimpuri, din când în când, de o nouă și brutală deziluzie.

Și Martín însuși (se gândea privindu-l, acolo, în fața lui), Martín însuși, pesimist din fașă, cum se cuvine să fie orice făptură neprihănită și pregătită să aștepte Lucruri Mari de la oameni în particular și de la Omenire în general, nu încercase să se sinucidă din cauza mamei sale, pe care o considera o cloacă? Asta nu însemna că așteptase ceva diferit și minunat de la femeia aceea? Dar (lucru și mai uimitor), după asemenea dezastru, nu-și recăpătase încrederea în femei atunci când o întâlnise pe Alejandra?

Iată-l acum în fața lui pe bietul neajutorat, unul dintre atâția alții din orașul acela de neajutorați. Fiindcă Buenos Aires era un oraș în care aceștia se găseau din belșug, așa cum, de altfel, se întâmplă în toate metropolele gigantice și înspăimântătoare.

Însă treaba e (își zicea el) că la prima vedere nu-i iei în seamă, fie pentru că măcar o bună parte dintre ei nu par a fi astfel la prima vedere, fie pentru că, în multe cazuri, nu vor să pară. Și fiindcă, dimpotrivă, puzderie de ființe omenești care se prefac că sunt nu fac decât să complice și mai mult problema și ajungi să crezi în cele din urmă că nu există neajutorați autentici.

Fiindcă, bineînțeles, dacă unui om îi lipsesc picioarele sau amândouă brațele, știm cu toții, sau credem că știm, că e un neajutorat. Și chiar atunci omul acela începe să fie mai puțin neajutorat, căci l-am luat în seamă și suferim din cauza lui, îi cumpărăm pieptănași nefolositori sau poze color cu cântărețul Carlitos Gardel. Și atunci, mutilatul acela fără picioare sau fără brațe încetează să mai fie, în parte sau cu desăvârșire, genul de neajutorat total la care ne gândim, până într-atât încât ajungem să simțim un obscur sentiment de ranchiună, poate pentru nenumăratii neajutorați deplin care chiar în clipa aceea (fiindcă nu au îndrăzneala sau siguranța și chiar spiritul de agresiune al vânzătorilor de pieptănași și de poze color) își îndură, în tăcere și cu demnitate suverană, soarta lor de nefericiți.

Aidoma acelor oameni tăcuți și solitari care nu cer nimănui nimic și nu vorbesc cu nimeni, stând, duși pe gânduri, pe băncile din marile piețe și parcurile orașului: unii, bătrâni (cei mai vădit neputincioși, până într-atât că trebuie să ne preocupe mai puțin și pentru aceleași motive ca vânzătorii de pieptănași), moșii aceia cu bastoane de pensionari, care văd cum trece lumea ca o amintire, moșii aceia care meditează și, în felul lor, poate că reiau problemele cruciale formulate de gânditorii faimoși despre sensul general al existenței, despre rațiunea și scopul a toate cele – căsătorie, copii, nave de război, lupte politice, bani, regi și curse de cai sau de automobile –, moșii aceia care privesc vag, sau numai par că privesc, porumbeii ciugulind boabe de ovăz sau de porumb, sau vrăbiile neastâmpărate, ori diferitele soiuri de păsări ce se lasă jos în piață sau zburătăcesc prin copacii din marile

parcuri. În virtutea unui notabil atribut de independență și suprapunere al universului: astfel încât, în vreme ce un bancher își propune să realizeze operațiunea valutară cea mai extraordinară care s-a făcut în Río de la Plata (provocând în treacăt falimentul Consorțiului X sau al temutei Societăți Anonime Y), o păsărică, la distanță de o sută de pași de Puternica Bancă, țopăie întruna pe pajiștea parcului Colón, căutând vreun pai pentru cuib, vreo boabă rătăcită de grâu sau de ovăz, vreun viermișor pe care să-l mănânce ea ori puișorii ei; iar între timp, la un nivel și mai insignifiant și oarecum mai străin de toate (nu atât de Strălucitul Bancher, ci de bastonul amărât de pensionar), vietăți minuscule, anonime și tainice, duc o existență independentă și uneori extrem de activă: viermi, furnici (nu doar cele mari și negre, ci și cele mărunte, roșietice, ba chiar și altele mai mici, aproape invizibile) și puzderie de alte gâze mai neînsemnate, multicolore și cu obiceiuri de tot felul. Toate aceste ființe trăiesc în lumi diferite, străine unele de altele, în afară de clipele când au loc Mari Catastrofe, când Oamenii, înarmați cu Fumigatoare și Lopeți, încep Lupta împotriva Furnicilor (luptă, în treacăt fie spus, cu desăvârșire inutilă, căci întotdeauna se termină cu victoria furnicilor), sau când Bancherii își dezlănțuie Războaiele pentru Petrol; și astfel infinitele vietăți, care până în momentul acela trăiau pe întinsele pajiști verzi sau în plăcutele ascunzișuri subterane de prin parcuri, sunt nimicite, pe când altele, mai norocoase, din stirpea veșnic învingătoare a Viermilor, dau lovitura și prosperă cu o iuțeală extraordinară, întocmai cum se întâmplă cu Furnizorii și Fabricanții de Armament, acolo sus.

Dar, exceptând aceste timpuri de schimbări în toate sensurile și de confuzie, e miraculos că atâtea specii de viețuitoare pot veni pe lume, se pot dezvolta și muri fără să se cunoască, fără să se urască și să se respecte, în aceleași regiuni ale universului; întocmai ca nenumărate mesaje telefonice care, se spune, pot circula printr-un singur cablu, fără să se amestece și să se încurce între ele, grație unor mecanisme ingenioase.

Așa încât (își zicea Bruno) îi avem mai întâi pe oamenii aceia care stau duși pe gânduri prin piețe și parcuri. Unii privesc în jos

și-și petrec minute și chiar ceasuri întregi atenți la nenumăratele și anonimele activități ale viețuitoarelor menționate: observă furnicile, examinându-le diferitele specii, calculând ce poveri sunt în stare să care, cum se întovărășesc câte două sau trei pentru munci mai grele. Câteodată, cu un bețișor, cu o rămurică uscată din cele ce se găsesc lesne pe jos prin parcuri, se distrează alungând furnicile de pe traiectoriile pe care le urmează cu strădanie, fac ca vreuna mai amețită să se cațere pe bețișor și să fugă până în vârf, de unde, după mici acrobații precaute, se întoarce și fuge până în capătul celălalt; și o ține tot așa, zadarnic, dintr-o parte în alta, până când omul singuratic se satură de jocul ăsta și, din milă, sau cel mai adesea din plictiseală, lasă bețișorul jos, moment în care furnica se repede să-și găsească tovarășele, schimbă în grabă câteva cuvinte cu primele care îi ies în cale ca să le explice întârzierea sau ca să afle noutăți despre cum a mers în general Munca în absența ei, și își reia neîntârziat lucrul, intrând în lungul și energicul șir indian. În acest timp, omul solitar, dus pe gânduri, revine la meditația lui obișnuită și cam hoinară, lipsită de concentrare: se uită fie la un copac, fie la un copil care se joacă prin preajmă și, datorită acestuia, îi vin în minte îndepărtatele zile, acum de necrezut, din Pădurea Neagră sau de pe o străduță din Pontevedra ce coboară spre sud; și în vremea asta ochii i se aburesc puțin mai tare, intensificându-și acea strălucire lăcrămoasă din privirea celor în vârstă, despre care nu se va ști niciodată dacă se datorează unor cauze pur fiziologice sau dacă, în vreun fel, este efectul amintirii, al nostalgiei, al sentimentului de frustrare sau al gândului morții, ori al acelei nelămurite însă irezistibile melancolii pe care ne-o trezește întotdeauna cuvântul SFÂRȘIT, ce se ivește acolo unde se termină o poveste care ne-a pasionat prin misterul și tristețea ei. E ca și cum am spune povestea oricărui om, căci există oare pe lume vreo ființă omenească a cărei poveste să nu fie la urma urmelor tristă sau misterioasă?

Însă nu totdeauna oamenii care stau pe bancă, pierduți în gânduri, sunt bătrâni sau pensionari.

Uneori sunt oameni relativ tineri, de treizeci sau patruzeci de ani. Și, lucru ciudat la care merită să reflectezi (își zicea Bruno),

par cu atât mai patetici și neajutorați cu cât sunt mai tineri. Căci ce poate fi mai îngrozitor decât un băiat așezat pe o bancă de piatră, adâncit în gânduri, copleșit de povara acestora, tăcut și străin de lumea din jur? Câteodată, bărbatul sau băiatul e un marinar; alteori, un emigrant care tânjește să se întoarcă în țara lui și nu poate; adesea sunt ființe părăsite de femeia pe care o iubeau, sau oameni lipsiți de dorința de viață, ori care și-au lăsat casa pentru totdeauna, sau meditează asupra singurătății și viitorului lor. Sau poate fi un băiețel întocmai ca Martín, care începe să vadă cu groază că absolutul nu există.

Ori mai poate fi un tată care și-a pierdut fiul și, la întoarcerea de la cimitir, e pustiit și simte că existența lui e lipsită de sens, gândindu-se că în vremea asta, pretutindeni, sunt oameni care râd sau sunt fericiți (fie și numai momentan fericiți), copii care se joacă în parc, chiar acolo (îi și vede), pe când fiul lui zace sub pământ, într-un sicriu pe potrivă micimii trupului lui, care poate că încetase, în sfârșit, să mai lupte cu un dușman necruțător și mult mai puternic. Și bărbatul acela așezat pe bancă, cufundat în gânduri, meditează iar, sau poate pentru prima oară, asupra sensului general al lumii, fiindcă nu reușește să înțeleagă de ce copilul lui a trebuit să moară în felul ăsta, de ce a trebuit să plătească vreo vină de demult a altora cu suferințe imense, cu inimioara-i chinuită de asfixie sau paralizie, luptând cu disperare, fără să știe de ce, împotriva umbrelor negre ce prind să se abată asupră-i.

Iar bărbatul acela este într-adevăr un neajutorat. Și, lucru curios, se prea poate să nu fie sărac, ba e cu putință să fie bogat, și chiar să fie Marele Bancher ce punea la cale formidabila Operațiune valutară, la care se referise înainte cu dispreț și ironie. Dispreț și ironie (acum îi era ușor să înțeleagă) care, ca întotdeauna, erau exagerate și în definitiv nedrepte. Căci nu există om care în ultimă instanță să merite dispreț și ironie, pentru că, mai devreme sau mai târziu, cu valută forte sau fără, nenorocirile se abat asupră-i, moartea copiilor sau a fraților lui, propria-i bătrânețe și singurătate în fața morții. Până la urmă e mai neajutorat ca nimeni altul; întocmai ca soldatul luat prin surprindere fără cămașa de zale, mai neajutorat decât omul de rând care, fiindcă n-a avut-o nicicând, nici nu-i simte vreodată lipsa.

VI

E drept că de la unsprezece ani nu mai intra în nici una din dependințele casei, și mai ales în odăița aceea care era un fel de sanctuar al mamei: locul unde, după ce ieșea din baie, petrecea ore întregi ascultând radioul și dând telefoane, și unde se dichisea pentru ieșirile în oraș. Și tatăl lui? În ultimii ani nu mai avea habar de obiceiurile lui, știa doar că rămânea închis la el în atelier; ca să meargă la baie nu era neapărat necesar să treacă prin odăiță, dar nici imposibil. Oare se gândea că bărbatul ei ar putea s-o vadă așa? Să-l fi urât atât de strașnic încât să cocheteze cu ideea de a-l umili până într-atât?

Totul era cu putință.

Acum, fiindcă nu auzea radioul, presupuse că nu e acasă: părea cu desăvârșire de neconceput ca ea să stea acolo în liniște.

În penumbră, pe divan, dublul monstru se agita cu ardoare și furie.

Hoinări prin cartier, ca un lunatic, mai bine de un ceas. Se întoarse pe urmă în camera lui și se trânti pe pat. Rămase cu privirea-n tavan și apoi se uită pe pereți, oprindu-se la o ilustrație din revista pentru copii *Billiken*, prinsă acolo cu pioneze încă din copilărie: eroul Belgrano[1] punându-și soldații să jure pe steagul albastru și alb, la trecerea fluviului Salado.

Steagul imaculat, își zise.

Și îi veniră în minte cuvintele-cheie din viața lui: *frig, curățenie, zăpadă, singurătate, Patagonia*.

Se gândi la vapoare, la trenuri, dar de unde să facă rost de bani? Își aminti atunci de camionul acela mare ce se oprea la garajul de lângă gara Sola și cum odată rămăsese țintuit locului ca prin minune uitându-se la cuvintele scrise acolo: TRANSPORT PATAGONEZ. N-ar avea nevoie de o mână de lucru, de un ajutor, de cineva bun la toate?

---

1 Manuel José Belgrano (1770-1820), patriot argentinian care s-a distins în războiul de independență de sub dominația spaniolă, creator (în 1812) al steagului național al Argentinei.

— Sigur, puștiule, zise Bucich, cu trabucul stins în colțul gurii.

— Am optzeci și trei de pesos, spuse Martín.

— Lasă-te de prostii, îi răspunse Bucich, dezbrăcându-și salopeta murdară de ulei.

Părea un uriaș de circ, dar puțin adus de spate, cu părul cărunt. Un uriaș cu aer candid de copil. Martín se uita la camion: pe o latură, cu litere mari, stătea scris TRANSPORT PATAGONEZ, și în spate, cu caractere aurite, se citea: DE L-AI VEDEA, MAICĂ!

— Haide, zise Bucich fără să-și scoată trabucul din gură.

Pe asfaltul ud și lunecos străluci o clipă un roșu lăptos ce părea că absoarbe aburii. Și, imediat, fulgerul violaceu, urmat din nou de roșul lăptos: CINZANO-AMERICANO GANCIA, CINZANO-AMERICANO GANCIA.

— S-a făcut frig, comentă Bucich.

Oare burnița? Era mai curând o pâclă din picături extrem de fine, impalpabile, plutitoare. Camionagiul mergea cu pași mari lângă el. Era plin de candoare și vânjos: poate simbolul a ceea ce căuta Martín în exodul lui către sud. Se simți ocrotit și se lăsă în voia gândurilor. Aici e, zise Bucich. CHICHÍN *pizza, fainá*[1] *și băuturi*. Salut, spuse Bucich. Salut, răspunse Chichín, punându-i în față sticla de gin marca LLAVE. Două pahărele; puștiul ăsta e un prieten. Îmi pare bine, și mie la fel, zise Chichín care purta șapcă și bretele roșii peste cămașa cu ape. Maică-ta? întrebă Bucich. Așa și așa, răspunse Chichín. I-au făcut analize? Da. Și? Chichín ridică din umeri. Știi și tu cum îs chestiile astea. *Să plece departe, în sudul rece și limpede*, se gândea Martín, privind poza lui Gardel în frac, cu zâmbetul lui cam pieziș, de băiat isteț, dar pus pe glume, cocarda cu azuriu și alb de pe automobilul Masseratti al lui Fangio[2], fetele goale încadrate de Leguisamo[3] și Américo

---

1 Un fel de tortilla foarte populară în Argentina care se mănâncă împreună cu pizza.

2 Juan Manuel Fangio (1911-1995), faimos campion de Formula 1 argentinian.

3 Irineo Leguisamo (1903-1985), cel mai important jocheu sud-american.

Tesorieri[1] și, cu șapca pe cap, rezemat de poartă, prietenul Chichín, cu prețuire și o groază de poze cu Boca[2] pe care stătea scris CAMPIONI! Și Torito de Mataderos[3] cu șortul de antrenament în garda-i clasică. *Sărituri cu coarda, ca boxerii, totul în afară de chiuretaj, ba chiar și pumni în burtă, precis că de-asta ai ieșit pe jumătate tarat, râzând plină de ranchiună și de dispreț, am făcut de toate, doar nu era să-mi deformez trupul de dragul tău, îi spuse, și el avea doar unsprezece ani.* Și Tito? întrebă Bucich. Vine imediat, răspunse Chichín, *și luă hotărârea să se ducă să stea la mansardă.* Și duminică? întrebă Bucich. De unde să știu?, răspunse Chichín furios, îți jur că nu-mi mai fac sânge rău, *în vreme ce ea asculta mai departe bolerouri, depilându-se, mâncând bomboane, lăsând hârtii lipicioase peste tot*, sânge rău pentru nimic, spunea Chichín, chiar nici un pic, *o lume murdară și lipicioasă*, pe când ștergea cu mânie tăcută un pahar oarecare, tot repetând nici un pic, *să fugă spre o lume curată, rece, cristalină*, până ce lăsă paharul și, îndreptându-se spre Bucich, exclamă: să pierzi cu un asemenea bleg!, iar camionagiul clipea, reflectând asupra problemei cu atenția cuvenită și zicând la naiba, *în timp ce Martín continua să audă bolerouri, să simtă atmosfera aceea apăsătoare ca în baie, miros de creme dezodorizante, aer fierbinte și tulbure, baie fierbinte, corp fierbinte, pat fierbinte, mamă fierbinte, mamă-pat, coș-pat, picioare albicioase în sus ca într-un circ oribil aproape în aceeași poziție în care el ieșise din cloacă îndreptându-se spre cloacă sau aproape,* pe când intra un bărbat slăbuț și nervos care zicea Salut! și Chichín răspundea: îl salut pe Humberto J. D'Arcángelo, salut Puchito, băiatul e un prieten, îmi pare bine, și mie la fel, spuse *uitându-se scrutător la el cu ochișorii aceia de pasăre, cu expresia angoasată pe care Martín avea s-o vadă mereu pe fața lui Tito, de parcă și-ar fi*

---

1 Américo Tesorieri (1899-1977), considerat cel mai mare portar din istoria fotbalului argentinian.

2 Clubul Atletic Boca Juniors, echipa de fotbal cea mai renumită din Argentina.

3 Justo Suárez (1909-1038), celebru boxer argentinian supranumit Torito de Mataderos, „Tăurașul din Mataderos".

pierdut ceva foarte preţios şi l-ar căuta pretutindeni, cercetând înfrigurat totul, la repezeală.

— Târfa cea mare cu diavolul roşu.

— Hai spune, spune! Povesteşte-i ăstuia.

— Îţi spun sincer: tu, cu camionul, scapi de toate.

— Dar eu, îi tot dădea zor Chichín, nu-mi mai fac sânge rău. Nici un pic. Îţi jur pe amintirea mamei. Cu neisprăvitul ăla. Mă rog. Dar povesteşte-i ăstuia, hai, povesteşte-i.

Humberto J. D'Arcángelo, cunoscut printre ai lui drept Tito, decretă:

— Un adevărat gunoi.

Şi atunci se aşeză la o masă aproape de fereastră, scoase ziarul *Crítica* pe care-l ţinea veşnic îndoit la pagina de sport, îl puse indignat pe măsuţă şi, curăţându-şi dinţii cariaţi cu scobitoarea pe care o ţinea mereu în gură, aruncă o privire sumbră spre strada Pinzón. Mărunt şi îngust în umeri, cu costumul uzat, părea că meditează la soarta generală a lumii.

După un răstimp, îşi întoarse privirea spre tejghea şi zise:

— Duminica asta a fost tragică. Am pierdut ca nişte cretini, a câştigat San Lorenzo, au câştigat milionarii şi chiar şi Tigre[1] a câştigat, vreţi să-mi ziceţi unde o să ajungem aşa?

Îşi privi ţintă prietenii, parcă luându-i drept martori, apoi îşi întoarse iar ochii spre stradă, se scobi în dinţi şi spuse:

— Ţara asta n-are scăpare.

VII

Nu-i cu putinţă, se gândi, cu mâna pe sacul de marinar, *nu-i cu putinţă*. Dar auzea totuşi tusea, tusea şi trosnetele acelea.

Şi după mulţi ani, îşi spuse, amintindu-şi momentul de atunci: *ca locuitorii singuratici pe două insule apropiate, dar despărţite de abisuri insondabile*. După mulţi ani, când tatăl lui putrezea în

1 Clubul Atletic Tigre, echipă de fotbal din localitatea Tigre, la nord de Buenos Aires.

pământ, înțelese că nenorocitul acela suferise cel puțin la fel de mult ca el și că, poate, de pe insula aceea apropiată, dar de neatins, unde trăia (unde supraviețuia), schițase un gest tăcut, însă patetic cerându-i ajutor, sau măcar înțelegere și dragoste. Dar a înțeles asta numai după experiențele lui amare, când era prea târziu, cum se întâmplă aproape întotdeauna. Iar acum, în acest prezent prematur (ca și cum timpul s-ar fi amuzat sosind înainte de sorocul cuvenit pentru ca lumea să-și imagineze lucruri la fel de grotești și rudimentare precum cele din tablourile unor amatori lipsiți de experiență: diverși Othello care n-au apucat să iubească), în acest prezent care ar trebui să fie viitor, intra fictiv tatăl lui, urca scările unde atâta amar de ani nu pusese piciorul. Cu spatele la ușă, Martín simți că se ivea ca un intrus: îi auzea gâfâiala de ofticos, așteptarea șovăielnică. Și, cu o cruzime deliberată, se prefăcea că nu bagă de seamă. *Sigur, mi-a citit mesajul, vrea să mă rețină.* La ce bun să-l rețină? Ani de zile abia dacă schimbau vreun cuvânt. Se zbătea între ranchiună și milă. Ranchiuna îl îndemna să nu se uite la el, să-i ignore intrarea în cameră, ba și mai rău, să-l facă să priceapă că o făcea cu bună știință. Totuși își întoarse capul. Da, și-l întoarse, și-l văzu așa cum și-l imaginase: cu ambele mâini pe balustradă, trăgându-și sufletul după efort, cu șuvița de păr cărunt căzută pe frunte, cu ochii febrili și puțin bulbucați, zâmbind stins, cu aerul acela de vinovăție care-l enerva teribil pe Martín, și-i spuse „acum douăzeci de ani aveam aici atelierul", aruncând apoi o privire de jur împrejurul mansardei, încercând poate aceeași senzație ca un călător, îmbătrânit și dezamăgit, când se întoarce în satul unde și-a petrecut tinerețea, după ce străbătuse țări și văzuse oameni care pe atunci îi stârniseră imaginația și năzuințele. Și apropiindu-se de pat se așeză pe margine, de parcă nu s-ar simți îndreptățit să ocupe prea mult loc, sau să stea prea comod. Rămase apoi un lung răstimp în tăcere, răsuflând anevoios, dar încremenit ca o statuie. Cu glas stins, zise:

— A fost o vreme când eram prieteni.

Ochii îngânduraţi i se luminară, privind undeva departe.

— Mi-amintesc odată, în parcul Retiro... Tu aveai... parcă... patru, poate cinci ani... da, cinci ani... voiai să te urci singur în mașinuțele electrice, dar eu nu te-am lăsat, mi-era teamă să nu te sperii când se izbeau.

Râse ușurel, cu nostalgie.

— Apoi, când ne întorceam acasă, te-ai urcat în călușeii de pe un loc viran pe strada Garay. Nu știu de ce mi te amintesc veșnic cu spatele, în momentul în care, la fiecare rotire, treceai prin fața mea. Vântul îți flutura cămășuța, o cămășuță cu dungi albastre. Se făcuse târziu, abia dacă se mai vedea.

Rămase pe gânduri și apoi încuviință, de parcă ar fi fost ceva important:

— O cămășuță cu dungi albastre, da. Mi-aduc foarte bine aminte.

Martín tăcea mai departe.

— Pe vremea aceea credeam că, odată cu trecerea anilor, aveam să fim camarazi, să ajungem la... un fel de prietenie.

Zâmbi iar sfios, cu aerul acela vinovat, de parcă acea speranță ar fi fost ridicolă, o speranță referitoare la ceva la care el n-avea nici un drept. De parcă s-ar fi făcut vinovat de un furtișag, profitând de neputința lui Martín de a se apăra.

Băiatul îl privi: stătea cu coatele pe genunchi, cocârjat, cu ochii ațintiți undeva departe.

— Da... acum totul e altfel...

Luă în mână un creion de pe pat și-l cercetă, dus pe gânduri.

— Să nu crezi că nu te înțeleg... Cum am fi putut fi prieteni? Trebuie să mă ierți, Martincito...

— N-am de ce să te iert.

Însă tonul dur îi contrazicea spusele.

— Vezi? Mă urăști. Și să nu crezi că nu te înțeleg.

Martín ar fi vrut să adauge: „nu-i așa, nu te urăsc", dar era monstruos de sigur că îl ura. Ura asta îl făcea să se simtă și mai nefericit și-i sporea singurătatea. Când își vedea mama cum se farda și apoi pleca în oraș fredonând vreun bolero, ura față de ea se extindea și asupra tatălui, oprindu-se definitiv la el, de parcă ar fi fost adevăratul destinatar.

— Desigur, Martín, înțeleg că nu poți fi mândru de un pictor ratat.

Ochii lui Martín se umplură de lacrimi. Dar resentimentul lui adânc le făcea să nu i se prelingă, precum niște picături de untdelemn în oțet, fără să se amestece. Strigă:

— Nu spune asta, tată!

Tatăl îl privi emoționat, uimit de reacția lui.

Aproape fără să știe ce spune, Martín strigă înverșunat:

— Ce țară nenorocită! Aici nu triumfă decât nerușinații.

Tatăl îl privi țintă, fără un cuvânt. Apoi, dând din cap dezaprobator, comentă:

— Nu, Martín, nu crede așa ceva.

Se uită lung la creionul din mâna lui și, după o clipă, conchise:

— Trebuie să fim drepți. Eu sunt un amărât, un ratat în toată puterea cuvântului și pe bună dreptate: n-am nici talent, nici forță. Asta-i adevărul.

Martín începu să bată din nou în retragere spre insula lui. Îi era rușine de patetismul scenei și resemnarea tatălui începea să-l împietrească iar.

Liniștea deveni atât de adâncă și apăsătoare încât tatăl se ridică să plece. Înțelesese pesemne că hotărârea era irevocabilă și, pe deasupra, că prăpastia dintre ei era prea mare și cu neputință de trecut vreodată. Se apropie de Martín și cu dreapta îl strânse de un braț: ar fi vrut să-l îmbrățișeze, dar cum putea s-o facă?

— Ei bine... îngăimă.

Oare i-ar fi spus niște cuvinte drăgăstoase dacă ar fi știut că acelea erau ultimele pe care le aude de la tatăl lui?

Am fi oare atât de duri cu semenii noștri, se întreba Bruno, dacă am ști într-adevăr că într-o zi trebuie să moară și nimic din ceea ce le-am spus nu se va mai putea îndrepta?

Își văzu tatăl întorcându-se și mergând spre scară. Și mai văzu cum, înainte de a se face nevăzut, se mai uită o dată la el, cu o privire pe care Martín avea să și-o amintească deznădăjduit ani în șir după moartea lui.

Când îi auzi tusea, pe când cobora scările, Martín se trânti pe pat și izbucni în plâns. Abia după câteva ceasuri a fost în stare

să-și pregătească sacul de marinar. Când a plecat era două dimineața, și a văzut încă lumină în atelierul tatălui.

„E acolo, își zise. Totuși e în viață, încă e în viață."

O luă spre garaj și se gândi că trebuia să simtă o mare ușurare, dar nu era așa; o apăsare surdă îl împiedica. Păși tot mai încet. În cele din urmă se opri și ezită. Ce dorea oare cu adevărat?

VIII

— Până am apucat s-o revăd s-au petrecut multe... la mine acasă. N-am vrut să mai stau acolo, mi-a trecut prin cap să plec în Patagonia, am și vorbit cu un camionagiu pe nume Bucich, nu ți-am vorbit niciodată de Bucich?, dar în zorii acelei zile... Ce mai, n-am plecat în sud. Dar nu m-am mai întors nici acasă.

Tăcu, furat de amintiri.

— Am revăzut-o în același loc din parc, dar abia în februarie 1955. Mă duceam acolo ori de câte ori puteam. Totuși nu mi s-a părut că am întâlnit-o grație acestei tenacități.

— Atunci?

Martín îl privi pe Bruno și zise:

— Pentru că ea a vrut să mă întâlnească.

Bruno păru că nu înțelege.

— Mă rog, dacă s-a dus acolo înseamnă că a vrut să te întâlnească.

— Nu, nu asta vreau să spun. M-ar fi întâlnit la fel de lesne oriunde altundeva. Înțelegi? Ea știa unde și cum să mă găsească, dacă dorea. Asta vreau să spun. S-o aștept acolo, pe banca aceea, atâtea luni de zile, a fost una din nenumăratele mele naivități.

Căzu pe gânduri și apoi adăugă, uitându-se la Bruno de parcă i-ar fi cerut o explicație:

— De asta, pentru că cred că ea m-a căutat, cu toată voința ei, deliberat, de asta mi se pare cu atât mai inexplicabil că apoi... în felul acela...

Nu-și luă privirea de la Bruno, și acesta rămase cu ochii ațintiți la fața aceea slăbită și chinuită.

— Dumneata înțelegi?

— Oamenii nu sunt logici, răspunse Bruno. Pe deasupra, e aproape sigur că același motiv care a îndemnat-o să te caute a împins-o și să...

Era gata să spună „să te părăsească", dar se abținu și se corectă:

— ...să se îndepărteze.

Martín îl mai privi un moment, apoi se adânci iar în gânduri, și rămase tăcut un lung răstimp. Apoi povesti cum apăruse iar.

Aproape că se întunecase și lumina slabă nu-l mai lăsa să se uite pe șpalturi, așa încât rămase cu ochii la copaci, rezemat de spetează băncii. Și, pe neașteptate, îl fură somnul.

Visa că se afla într-o barcă părăsită, cu pânzele sfâșiate, pe un râu mare, în aparență liniștit, dar puternic și plin de mistere. Plutea la asfințit. Priveliștea era pustie și tăcută, dar se ghicea că în pădurea ce se înălța precum un zid pe malurile marelui râu pulsa o viață secretă și plină de primejdii. Deodată, un glas ce părea că răzbate din desiș îl înfioră. Nu izbutea să priceapă ce spunea, dar știa că i se adresează lui, lui Martín. A vrut să se ridice, dar ceva nu-l lăsa. Totuși se chinui să se scoale, fiindcă se auzea din ce în ce mai tare vocea aceea enigmatică și îndepărtată care-l chema (acum își dădea seama), îl chema cu înfrigurare, ca și cum s-ar fi aflat într-un pericol cumplit și el, numai el, ar fi în stare s-o salveze. Se trezi copleșit de spaimă și aproape sărind de pe bancă.

Era ea.

Îl scuturase ca să se trezească și acum îi spunea, cu râsul ei aspru:

— Scoală-te, leneșule!

Speriat, speriat și descumpănit de contrastul dintre vocea înfricoșată și zbuciumată din vis și fata aceea nepăsătoare din fața lui, nu reuși să scoată o vorbă.

O văzu cum ridică niște șpalturi care-i căzuseră pe jos cât timp dormise.

— Precis că patronul acestei firme nu e Molinari, comentă ea, râzând.

— Care firmă?

— Asta care ți-a dat de lucru, prostule.

— E tipografia López.

— Oricare o fi, precis că nu e Molinari.

Nu înțelese nimic. Și, cum avea să i se mai întâmple de multe ori cu ea, Alejandra nu se deranjă să-i explice. Se simțea, mărturisi Martín, ca un elev prost în fața unui profesor ironic.

Aranjă șpalturile și operația asta automată îi lăsă un răgaz ca să-și mai revină din emoția provocată de reîntâlnirea aceea după care tânjise atâta. Și, tot ca în multe alte rânduri ce aveau să urmeze, tăcerea și neputința lui de a dialoga erau compensate de Alejandra, care întotdeauna, sau aproape întotdeauna, îi ghicea gândurile.

Îi ciufuli părul cu o mână, așa cum fac oamenii mari când au de-a face cu copiii.

— Ți-am spus că o să te revăd, îți amintești?, dar nu ți-am spus când.

Martín se uită la ea.

— Ți-am spus oare că o să te revăd curând?

— Nu.

Și astfel (explică Martín) începu povestea aceea teribilă. Totul fusese inexplicabil. Nu se putea ști niciodată nimic cu ea, se întâlneau în locuri absurde, cum ar fi holul Băncii Regionale sau podul Avellaneda. Și la orice oră, până și la două în zori. Totul era neprevăzut, nu se putea prevedea și nici explica nimic: nici momentele când avea chef de glume, nici cele de furie, și nici zilele în care se întâlnea cu el și nu deschidea gura, până când, în cele din urmă, pleca. Și nici lungile ei dispariții. „Și totuși, adăuga el, a fost perioada cea mai minunată din viața mea." Dar știa că nu poate dura, fiindcă totul era frenetic și, oare o mai spusese?, părea un șir de explozii într-o benzinărie într-o noapte furtunoasă. Deși câteodată, de foarte puține ori, e drept, părea că petrece lângă el clipe de tihnă, de parcă ar fi fost bolnavă iar el un sanatoriu sau un loc însorit la munte, unde ea s-ar duce să-și găsească în sfârșit liniștea. Sau se ivea chinuită, de parcă îi putea da apă sau vreun leac, ceva de care avea neapărat nevoie, pentru a se întoarce încă o dată pe teritoriul acela obscur și sălbatic în care părea că trăiește.

— Și în care eu n-am putut niciodată intra, sfârși el, privindu-l pe Bruno în ochi.

— Aici e, spuse.

Se simțea un parfum pătrunzător de iasomie. Grilajul era foarte vechi și pe jumătate acoperit de glicină. Poarta de fier, ruginită, se deschidea anevoie, scârțâind.

Bălțile de la ploaia recentă străluceau în întuneric. Se vedea o încăpere luminată, dar liniștea părea mai curând cea a unei case pustii. Ocoliră o grădină părăsită, năpădită de buruieni, pe o cărăruie ce mărginea o galerie laterală, cu stâlpi de fier. Casa era foarte veche, ferestrele dădeau spre galerie și mai aveau încă gratiile în stil colonial; dalele mari erau cu siguranță de pe vremea aceea, căci le simțeai sub picior năruite, tocite și șubrede.

Se auzi un clarinet: o frază fără structură muzicală, lâncedă, dezarticulată și obsesivă.

— Ce-i asta? întrebă Martín.

— Unchiul Bebe, explică Alejandra, nebunul.

Străbătură un drum îngust printre copaci foarte bătrâni (Martín simțea acum un parfum intens de magnolii) și merseră mai departe pe o cărare de lespezi ce ducea la o scară în spirală.

— Acum fii atent. Vino după mine încetișor.

Martín se poticni de ceva: o găleată sau o ladă.

— Nu ți-am spus să fii atent? Așteaptă.

Se opri și aprinse un chibrit, îl protejă cu palma și-l apropie de Martín.

— Dar, Alejandra, nu-i vreo lampă pe aici? Zic și eu... ceva... în curte...

Îi auzi râsul aspru și răutăcios.

— Lămpi! Hai, pune-ți mâinile pe șoldurile mele și urmează-mă!

— Asta-i o chestie ca pentru orbi.

Simți că Alejandra s-a oprit ca paralizată de un șoc electric.

— Ce-ai pățit, Alejandra? o întrebă, alarmat.

— Nimic, răspunse ea sec, dar fă-mi plăcerea și nu mai vorbi niciodată de orbi.

Martín își puse iar mâinile pe șoldurile ei și o urmă prin beznă. În vreme ce urcau încet, cu mare grijă, scara de fier cu mai

multe trepte distruse și cu altele ținându-se cu greu, roase de rugină, simțea în mâini, pentru prima oară, trupul Alejandrei, atât de apropiat și totodată îndepărtat și misterios. Ceva, o înfiorare, o șovăială, trădă acea senzație subtilă, și atunci ea îl întrebă ce s-a întâmplat și el îi răspunse, copleșit de tristețe, „nimic". Iar când ajunseră sus, în timp ce se străduia să descuie o broască înțepenită, Alejandra spuse „ăsta e vechiul Mirador".

— Mirador?

— Da, la începutul secolului trecut pe aici nu erau decât case de țară. Veneau aici să-și petreacă sfârșitul de săptămână cei din familiile Olmos, Acevedo...

Râse.

— Acevedo? întrebă Martín. Care Acevedo? Cei din familia fostului vicepreședinte?

— Da, ei.

În cele din urmă reuși cu greu să descuie ușa veche. Ridică mâna și aprinse lumina.

— Mă rog, zise Martín, măcar aici e o lampă. Am crezut că în casa asta nu-s decât lumânări.

— O, n-o să-ți vină să crezi. Bunicul Pancho nu folosește decât lămpi cu gaz. Spune că electricitatea dăunează vederii.

Martín își plimbă privirea prin cameră de parcă ar cerceta o parte din sufletul necunoscut al Alejandrei. Tavanul nu avea tencuială și se vedeau grinzile mari de lemn. Erau acolo un divan acoperit cu un poncho și tot soiul de obiecte de mobilier ce păreau luate de la talcioc: din diferite epoci și stiluri, dar toate șubrede, gata să se prăbușească.

— Vino, stai mai bine pe pat. Scaunele de aici sunt primejdioase.

Pe un perete era o oglindă venețiană aproape opacă, cu o pictură pe ramă, sus. Mai erau și niște resturi dintr-o comodă și un scrin. Și o gravură sau litografie prinsă cu patru pioneze la colțuri.

Alejandra aprinse o spirtieră și se apucă să facă niște cafea. Până să fiarbă apa puse un disc.

— Ascultă, zise, privind transpusă tavanul și trăgând din țigară.

Se auzi o muzică patetică și tumultuoasă.

Apoi, pe neașteptate, opri discul.

— Ei, făcu ea, acum nu pot să ascult.

Se ocupă de cafea.

— La prima audiție, Brahms însuși era la pian. Știi ce s-a întâmplat?

— Nu.

— L-au fluierat. Îți dai seama ce înseamnă omenirea?

— Mă rog, poate că...

— Cum adică, poate că! strigă Alejandra. Crezi oare că omenirea nu-i o porcărie?

— Dar și muzicianul acesta e și el o parte din omenire...

— Uite ce-i, Martín, spuse ea turnând cafeaua în ceașcă, ăștia sunt cei care suferă pentru toți ceilalți. Și restul nu-s altceva decât niște nesuferiți, niște ticăloși sau niște cretini, nu?

Aduse cafeaua.

Se așeză pe marginea patului și căzu pe gânduri. Apoi puse iar discul pentru un minut:

— Ascultă, ascultă asta.

Se auziră din nou acordurile primei părți.

— Îți dai seama, Martín, câtă suferință trebuie să fie pe lume pentru ca să compună o astfel de muzică?

Pe când oprea discul, comentă:

— Grozav.

Rămase iar pe gânduri, terminându-și cafeaua. Apoi puse ceașca pe jos.

În liniștea din jur, prin fereastra deschisă se auzi pe neașteptate clarinetul, de parcă un copil mâzgălea ceva pe o hârtie.

— Ai zis că-i nebun?

— Nu-ți dai seama? Asta-i o familie de nebuni. Știi cine a trăit aici în cameră vreme de optzeci de ani? Copila Escolástica. Știi că pe vremuri era de bonton să ai un nebun închis în vreo încăpere dosnică. Bebe e mai curând un nebun blând, un fel de idiot, și oricum nimeni nu poate face vreun rău cu clarinetul. Escolástica era și ea o nebună blândă. Știi ce a pățit? Hai, vino! (Se ridică și se duse la litografia prinsă pe perete cu patru pioneze.) Uite:

sunt resturile legiunii lui Lavalle[1] în cheile de la Humahuaca. Pe calul ăsta pag e generalul. Ăstălalt e colonelul Pedernera. Cel de lângă el e Pedro Echagüe. Şi bărbosul ăsta, din dreapta, e colonelul Acevedo. Bonifacio Acevedo, fratele bunicului bunicului Pancho. Lui Pancho îi zicem bunic, dar în realitate e străbunicul.

Se uita mai departe la litografie.

— Ăsta de aici e sublocotenentul Celedonio Olmos, tatăl bunicului Pancho, adică străstrăbunicul meu. Bonifacio a fost nevoit să fugă la Montevideo. S-a căsătorit acolo cu o uruguayană, o orientală, cum spune bunicul, o fată care se chema Encarnación Flórez, şi tot acolo s-a născut Escolástica. Ce nume i-au mai pus! Înainte de venirea ei pe lume, Bonifacio s-a înrolat în legiune şi nu şi-a văzut copila niciodată, căci campania a durat doi ani, şi de acolo, de la Humahuaca, au mers în Bolivia, unde a rămas câţiva ani; şi în Chile a mai stat un timp. În 1852, la începutul anului, după treisprezece ani în care nu şi-a văzut nevasta, care trăia aici, în casa asta, comandantul Bonifacio Acevedo, care se afla în Chile, împreună cu alţi exilaţi, n-a mai putut de dor şi a venit la Buenos Aires, deghizat în cărăuş; se spunea că Rosas[2] avea să cadă dintr-o clipă în alta şi că Urquiza[3] va intra în Buenos Aires, trecându-l prin foc şi sabie. Însă el n-a vrut să mai aştepte şi a plecat. L-a denunţat cu siguranţă careva, altfel nu se explică. A ajuns la Buenos Aires şi a fost prins de Mazorca. L-au decapitat şi au venit în faţa casei, au ciocănit în fereastră şi, când au deschis, i-au aruncat capul în salon. Encarnación a murit pe loc iar Escolástica a înnebunit. După câteva zile, Urquiza intra în Buenos Aires! Trebuie să ţii seama că Escolástica crescuse auzind vorbindu-se de părintele ei şi privindu-i portretul.

Scoase dintr-un sertar al comodei o miniatură în culori.

— Aici e locotenent de cuirasieri, în campania din Brazilia.

---

1 Juan Galo Lavalle (1797-1841), general şi om politic argentinian care s-a distins în Războiul pentru Independenţă.

2 Juan Manuel de Rosas (1793-1877), militar şi om politic argentinian, care a condus ţara ca dictator, cu ajutorul organizaţiei represive numite Mazorca.

3 Justo José de Urquiza (1801-1870), militar şi om politic argentinian.

Uniforma-i strălucitoare, tinerețea, eleganța contrastau cu fața bărboasă și distrusă din vechea litografie.

— Mazorca era turbată de intervenția armată a lui Urquiza. Știi ce-a făcut atunci Escolástica? Mama și-a pierdut cunoștința, însă ea a luat capul tatălui și s-a repezit până aici. S-a încuiat cu capul tatălui ei din anul acela până când a murit, în 1932.

— În 1932!

— Da, în 1932. A trăit optzeci de ani aici, închisă cu capul lui. Aici trebuia să i se aducă mâncare și să se scoată murdăria. N-a mai ieșit și n-a vrut să mai iasă în veci. Și mai e ceva: cu viclenia pe care o au nebunii, ascunsese capul tatălui, așa încât nimeni nu l-a putut scoate vreodată de acolo. Sigur, l-ar fi putut găsi dacă ar fi căutat temeinic, dar pe ea o apuca furia și nu era chip s-o înșele. „Trebuie să luăm ceva din comodă", îi spuneau. Dar nu era nimic de făcut. Și nimeni n-a putut niciodată să ia ceva din comodă, nici din scrin, nici din ranița aceasta. Și până când a murit, în 1932, totul a rămas așa cum fusese în 1852. Îți vine să crezi?

— Pare imposibil.

— E adevărul-adevărat. Și eu am întrebat adesea: cum mânca? Cum făceau curat în cameră? Îi duceau mâncarea și reușeau să țină un minimum de curățenie. Escolástica era o nebună blajină, ba chiar vorbea normal despre aproape orice, în afară de tatăl ei și de cap. În cei optzeci de ani cât a stat închisă, de pildă, n-a vorbit niciodată despre tatăl ei ca și cum ar fi murit. Vorbea la prezent, vreau să spun de parcă ar fi fost în 1852 și ar fi avut doisprezece ani, iar tatăl ei s-ar fi aflat în Chile și ar fi urmat să vină dintr-o clipă în alta. Era o bătrână liniștită. Dar viața ei, și chiar felul în care vorbea, se opriseră în 1852, și era ca și cum Rosas ar mai fi fost la putere. „Când o să cadă omul ăsta", spunea, făcând un semn cu capul spre afară, spre lumea unde existau tramvaie electrice și unde guverna Yrigoyen[1]. Se părea că realitatea ei avea mari zone pustii sau poate ferecate, și umbla cu ocolișuri, cu o viclenie de copil, evitând să vorbească despre

1 Hipólito Yrigoyen (1852-1933), om politic argentinian, președinte al țării în două rânduri, fiind primul ales prin vot universal.

lucrurile acelea, de parcă nevorbind despre ele n-ar exista și, prin urmare, nici moartea tatălui ei n-ar fi adevărată. Desființase tot ce avea legătură cu decapitarea lui Bonifacio Acevedo.

— Și ce s-a întâmplat cu capul?

— În 1932 Escolástica a murit și au putut în sfârșit să cerceteze comoda și ranița comandantului. Era învelit în cârpe (bătrâna îl scotea pesemne seară de seară și-l așeza pe scrin, petrecând ore întregi privindu-l, sau poate că dormea cu capul acolo, de parcă ar fi fost o vază de flori). Bineînțeles că era mumificat și micșorat. Așa a și rămas.

— Cum?

— Păi ce-ai fi vrut să se facă cu el? Ce se face cu un cap într-o asemenea situație?

— În fine, nu știu. Toată povestea asta e absurdă, zău.

— Și mai ales gândește-te cum sunt ai mei, vreau să zic familia Olmos, nu Acevedo.

— Cum e familia ta?

— Mai întrebi? Nu-l auzi pe unchiul Bebe cântând la clarinet? Nu vezi unde trăim? Ia zi, mai știi pe cineva de neam în țara asta care să stea în Barracas, printre case de oameni săraci și ruine? Ai să înțelegi că nu se putea întâmpla nimic normal cu capul, ca să nu mai vorbim că nimic din ce se întâmplă cu un cap fără trupul corespunzător nu poate fi normal.

— Și atunci?

— Păi foarte simplu: capul a rămas în casă.

Martín tresări.

— Ce? Te-ai speriat? Ce altceva se putea face? Un sicriaș și o mică înmormântare pentru cap?

Martín râse nervos, însă Alejandra era serioasă.

— Și unde îl ții?

— Îl ține bunicul Pancho, jos, într-o cutie de pălării. Vrei să-l vezi?

— Pentru numele lui Dumnezeu! exclamă Martín.

— Dar ce are? E un cap frumos și-ți spun că-mi face bine să-l văd din când în când, în mijlocul mizeriei din jur. Măcar aceia erau bărbați cu adevărat și-și riscau viața pentru crezul lor. Îți mai

spun că aproape toți cei din familia mea au fost federaliști „spinări negre“[1], dar nici Fernando și nici eu nu suntem.

— Fernando? Cine e Fernando?

Brusc, Alejandra tăcu, de parcă ar fi spus ceva ce nu trebuie.

Martín rămase surprins. Părea că o luase gura pe dinainte. Se ridicase, se dusese la măsuța unde era spirtiera și pusese apă la încălzit, pe când își aprindea o țigară. Apoi se apropie de fereastră.

— Vino, îl chemă, ieșind.

Martín o urmă. Noaptea era intensă și luminoasă. Alejandra păși pe terasă, înaintând, apoi se sprijini de balustradă.

— Odinioară, zise, de aici se vedea sosirea vapoarelor pe Riachuelo.

— Și acum cine stă aici?

— Aici? Mă rog, din fosta moșie n-a rămas mai nimic. Înainte era un pâlc de case. Apoi au început să vândă. Uite zidul de acolo și șoproanele, toate astea țineau de moșie. Dincolo sunt case cu camere de închiriat. S-a vândut și toată partea din spatele clădirii. Iar ce a mai rămas e ipotecat în întregime și în orice moment se poate vinde la licitație.

— Și nu-ți pare rău?

Alejandra dădu din umeri.

— Nu știu, poate că-mi pare rău pentru bunicul. Trăiește în trecut și o să moară fără să înțeleagă ce s-a întâmplat în țara asta. Știi ce se petrece cu bătrânul? Nu știe ce-i josnicia, pricepi? Și acum nu mai are nici timp și nici chef să afle. Nu știu dacă-i mai bine sau mai rău. Data trecută erau gata să ne pună anunțul cu vânzarea la licitație și a trebuit să mă duc să-l văd pe Molinari ca să aranjeze lucrurile.

— Molinari?

Martín auzi iar, pentru a doua oară, numele acesta.

— Da, e un fel de animal mitologic. Ca și cum un porc ar conduce o societate anonimă.

---

1 În Argentina acelei epoci, în Partidul Federal existau două facțiuni, prima de orientare liberală și constituțională, împotriva dictatorului Rosas, membrii ei fiind porecliți *lomos negros*, „spinările negre“, cealaltă de orientare conservatoare, sprijinind politica lui Rosas.

Martín o privi, și Alejandra adăugă, zâmbind:

— Avem o oarecare legătură. Îți dai seama că, dacă ne pun anunțul cu licitația, bătrânul moare.

— Tatăl tău?

— Nu, dragă: bunicul.

— Și tatăl tău nu se ocupă de problema asta?

Alejandra se uită la el cu o expresie care aducea cu strâmbătura unui explorator întrebat dacă în Amazon e foarte dezvoltată industria automobilelor.

— Tatăl tău? stărui Martín de timid ce era, tocmai pentru că simțea că spusese o prostie (chiar dacă nu știa de ce) și că era mai bine să nu insiste.

— Tata nu e niciodată aici, se mărgini să explice Alejandra, cu voce schimbată.

Martín, ca aceia care învață să meargă cu bicicleta și trebuie să meargă drept înainte ca să nu cadă, ajungând întotdeauna, mare mister, să se izbească de un copac sau de orice altceva, întrebă:

— Locuiește în altă parte?

— Ți-am spus doar că nu stă aici!

Martín se înroși.

Alejandra se duse în celălalt capăt al terasei și rămase acolo un lung răstimp. Apoi se întoarse și-și rezemă coatele de balustradă, lângă Martín.

— Mama a murit când eu aveam cinci ani. Și când am împlinit unsprezece l-am găsit pe tata aici cu o femeie. Dar acum cred că trăia cu ea cu mult înainte de moartea mamei.

Cu un râs ce părea firesc tot așa cum un criminal cocoșat poate părea un om sănătos adăugă:

— În patul unde dorm eu acum.

Aprinse o țigară și, la lumina brichetei, Martín i-a mai putut zări pe față o părere din râsul de dinainte, cadavrul fetid al cocoșatului.

Apoi, în beznă, vedea cum țigara Alejandrei se aprindea când trăgea adânc în piept: fuma, trăgea din țigară cu nesaț, înfrigurată și concentrată.

— Atunci am fugit de acasă, spuse.

X

Fetița asta cu pistrui e ea: are unsprezece ani și părul roșcat. E o fetiță slăbuță și gânditoare, dar într-un fel violent și intens gânditoare; ca și cum gândurile ei n-ar fi abstracte, ci niște șerpi înnebuniți. Pe undeva, într-o zonă obscură din ființa ei, fetița aceea a rămas neschimbată și Alejandra de acum, de la optsprezece ani, tăcută și atentă, străduindu-se să nu sperie nălucirea, se ferește într-o parte și o cercetează cu băgare de seamă și curiozitate. E un joc în care se prinde de multe ori când meditează asupra destinului ei. Dar e un joc anevoios, plin de dificultăți, tot atât de gingaș și părelnic cum susțin spiritiștii că sunt materializările: trebuie să știi să aștepți, trebuie să ai răbdare și să te poți concentra intens, străin de orice gânduri lăturalnice ori frivole. Umbra se înalță încetișor și trebuie să-i înlesnești apariția păstrând o liniște desăvârșită și să dai dovadă de multă delicatețe: orice fleac o face să dea înapoi, destrămându-se în neantul de unde prindea să se ivească. Acum e acolo: s-a înfiripat și o poate vedea cu cosițele-i roșcate și cu pistrui, cercetând totul în jur cu ochi sperioși și iscoditori, gata să se ia la harță și să ocărască. Alejandra o privește cu amestecul acela de duioșie și ciudă pe care-l încerci față de un frate mai mic. Îți descarci furia provocată de propriile-ți defecte, strigându-i: „Nu-ți mai roade unghiile, prostule!"

— Pe strada Isabel la Católica e o casă în ruină. Mai bine zis era, fiindcă au demolat-o de curând ca să facă o fabrică de frigidere. Fusese părăsită de foarte mulți ani, în urma unui proces sau a unei moșteniri. Cred că era a familiei Miguens, o clădire care odinioară trebuie să fi fost foarte frumoasă, ca asta. Mi-amintesc că avea niște pereți de un verde deschis, ca marea, toți coșcoviți, de parcă ar fi avut lepră. Eram foarte curioasă și simpla idee de a fugi și a mă ascunde într-o casă părăsită îmi dădea o senzație de putere, cum e pesemne cea pe care trebuie s-o simtă soldații când se reped la atac, în ciuda fricii sau dintr-un sentiment potrivnic fricii. Am citit ceva despre asta pe undeva, tu nu? Îți spun asta fiindcă pe mine mă bântuiau noaptea spaime îngrozitoare, așa că îți închipui ce mă putea aștepta într-o casă pustie. Eram ca nebună, vedeam bandiți care năvăleau la mine în cameră

cu felinare, sau oameni din Mazorca, cu capete însângerate în mâini (Justina ne povestea mereu istorii despre Mazorca). Mă prăbușeam în puțuri de sânge. Nici măcar nu mai știu dacă vedeam toate astea în vis sau trează; cred că erau halucinații, că le vedeam cu ochii deschiși, fiindcă mi le amintesc de parcă le-aș trăi acum. Atunci țipam, până venea în fugă bunica Elena și încet-încet mă linișteam, dar mă mai zvârcoleam o vreme în pat făcându-l să se zgâlțâie; erau crize de nervi, adevărate crize.

Așa încât ce puneam eu la cale, să mă ascund noaptea într-o casă pustie și în ruină, era un act de nebunie. Și acum mă gândesc că am plănuit așa ceva pentru ca răzbunarea mea să fie și mai cumplită. Simțeam că era o răzbunare frumoasă, și era cu atât mai frumoasă și mai violentă cu cât erau mai mari pericolele pe care le aveam de înfruntat, pricepi? De parcă m-aș fi gândit, și poate chiar am făcut-o, „să vedeți cât sufăr din vina tatălui meu!". E ciudat, dar din noaptea aceea groaza mea de beznă s-a prefăcut, pe loc, într-un curaj nebunesc. Nu ți se pare ciudat? Cum s-o fi explicând fenomenul ăsta? Era un soi de cutezanță smintită în fața oricărei primejdii, reale sau imaginare. E drept că întotdeauna fusesem curajoasă, și în vacanțele petrecute la țară la niște fete bătrâne, prietene de-ale bunicii Elena, din neamul Carrasco, mă obișnuisem cu experiențe foarte dure: alergam pe câmp fără astâmpăr, în galop, pe o iepșoară pe care mi-o dăduseră și pe care eu însămi o botezasem cu un nume care-mi plăcea: *Desprecio*[1]. Nu mi-era frică de șinșile, deși am căzut de multe ori de pe cal din cauza vizuinilor. Aveam o pușcă de vânătoare, calibrul 22, și un pistol cu țeava scurtă. Știam să înot foarte bine și, în ciuda tuturor rugăminților și promisiunilor, mă duceam să înot departe, și nu o dată am fost nevoită să mă lupt cu valurile (uitam să-ți spun că pământul băbuților Carrasco dădea spre mare, aproape de Miramar). Și totuși, noaptea tremuram de frică în fața unor monștri imaginari. În fine, cum îți spuneam, m-am hotărât să fug și să mă ascund în casa de pe strada Isabel la Católica. Am așteptat să se întunece ca să mă cațăr pe grilaj fără să fiu văzută (poarta era încuiată cu lacăt). Însă m-a văzut pesemne cineva și,

1 Dispreț.

cu toate că la început nu s-a sinchisit, fiindcă, așa cum îți dai seama, mulți băieți făcuseră din curiozitate ceea ce făceam eu în clipa aceea, mai târziu, când s-a răspândit zvonul prin cartier și a intervenit poliția, cel care mă văzuse probabil că și-a amintit și a vorbit. Dacă lucrurile s-au petrecut așa, trebuie să fi fost la multă vreme după escapada mea, pentru că poliția a apărut abia pe la unsprezece la casa părăsită. Așa că am avut tot timpul pentru a înfrunta teroarea. Îndată ce m-am desprins de grilaj, mergând pe lângă ziduri, am intrat prin spate, prin fosta remiză pentru trăsuri, printre buruieni și găleți sparte, printre gunoaie și leșuri de pisici sau câini în putrefacție. Uitam să-ți spun că-mi luasem și lanterna, cuțitul de vânătoare și pistolul dăruit de bunicul Pancho când am împlinit zece ani. Cum îți spuneam, am ocolit casa și prin intrarea pentru trăsuri am ajuns în spate. Era o galerie ca asta pe care o avem aici. Ferestrele ce dădeau spre galerie sau spre coridor aveau jaluzelele trase, dar erau putrede și câteva erau aproape desprinse sau pline de găuri. Casa ar fi putut foarte bine să folosească vagabonzilor sau boschetarilor ca să-și petreacă acolo noaptea sau chiar un răstimp mai lung. Dar cum puteam ști dacă nu vor veni câțiva chiar în noaptea aceea ca să doarmă? Am cercetat cu lanterna ferestrele și ușile ce dădeau spre partea din spate, până când am văzut o ușă căreia îi lipsea o scândură. Am împins-o și s-a deschis, deși anevoie, scârțâind, ca și cum nu mai fusese deschisă de foarte multă vreme. Chiar în clipa aceea mi-a trecut prin cap, cu groază, că asta însemna că nici vagabonzii nu se încumetaseră să se refugieze în casa aia. La un moment dat am șovăit și mi-am zis că ar fi mai bine să nu intru acolo și să-mi petrec noaptea pe coridor. Dar era foarte frig. Trebuia să intru și chiar să fac foc, cum văzusem în atâtea filme. Mi-am zis că bucătăria ar fi locul cel mai potrivit, fiindcă acolo, pe pardoseala de dale, aș putea aprinde un foc pe cinste. Trăgeam nădejde și că flăcările aveau să alunge șobolanii, animale de care întotdeauna mi-a fost scârbă. Ca tot restul casei, bucătăria era într-un hal fără de hal. Nu m-am simțit în stare să mă culc pe jos, chiar dacă aș fi pus acolo o grămadă de paie, pentru că mi-am imaginat că șobolanii s-ar fi apropiat mai lesne. Mi s-a părut o idee mai bună

să mă culc pe cuptor. Era o bucătărie de modă veche, ca asta de aici, din alea care se mai văd încă prin casele de la țară, cu cuptor pe cărbuni și plită economică. Restul casei aveam să-l explorez a doua zi: n-aveam în momentul acela, noaptea, curajul să-l străbat și, de altfel, nici n-aveam vreun motiv s-o fac. Primul lucru pe care l-am făcut a fost să adun lemne din grădină; adică: bucăți de lăzi, scânduri aruncate, paie, hârtii, crengi căzute și chiar câteva dintr-un copac uscat peste care am dat. Din toate astea am făcut un foc lângă ușa bucătăriei, ca să nu se umple de fum înăuntru. După câteva încercări, am reușit și, îndată ce am văzut flăcările, în toiul întunericului, m-a cuprins o senzație de căldură, fizică și spirituală. Am scos imediat din traistă ceva de mâncare. M-am așezat pe o ladă, lângă foc, și am mâncat cu poftă pâine cu unt și cu salam, și apoi niște cartofi dulci. Ceasul meu arăta abia opt! N-aveam chef să mă gândesc la ce mă aștepta în ceasurile lungi de peste noapte.

Poliția a sosit pe la unsprezece. Nu știu dacă, așa cum ți-am zis, cineva o fi văzut cum un copil se cățăra pe grilaj. Se prea poate și ca vreun vecin să fi văzut flăcările sau fumul de la focul aprins, ori mișcările mele acolo înăuntru, la lumina lanternei. Cert e că au venit polițiștii, și trebuie să-ți mărturisesc că m-am bucurat. Poate că, de-ar fi trebuit să petrec acolo toată noaptea, când zgomotele din afară dispar încet-încet și te cuprinde de-a binelea senzația că orașul doarme, aș fi înnebunit auzind goana șobolanilor și a pisicilor, șuierul vântului și trosnetele pe care imaginația mea le putea pune pe seama stafiilor. Așa că la sosirea polițiștilor stăteam trează, ghemuită pe cuptor și tremurând de frică.

Nu-ți pot povesti scena de acasă, când m-au adus. Bunicul Pancho, sărmanul, avea ochii plini de lacrimi și mă tot întreba de ce făcusem o astfel de nebunie. Bunica Elena mă certa și în același timp mă mângâia, isteric. Cât despre mătușa Teresa, de fapt soră a bunicii, care-și petrecea veșnic timpul pe la priveghiuri și la biserică, striga că trebuia să fiu trimisă cât mai curând la internatul de pe bulevardul Montes de Oca. Pesemne că au stat la sfat o bună parte din noapte, fiindcă eu îi auzeam discutând aprins în salon. A doua zi am aflat că bunica Elena acceptase până

la urmă punctul de vedere al mătușii Teresa, mai ales de teamă, așa cred acum, că aș putea repeta oricând prostia aceea; și, pe deasupra, pentru că o îndrăgeam nespus pe sora Teodolina. Bineînțeles că eu am refuzat să scot un cuvânt despre toate astea, și am stat tot timpul închisă la mine în cameră. Însă, în fond, nu mi-a displăcut ideea de a pleca de acasă: bănuiam că astfel tata avea să simtă și mai tare răzbunarea mea.

Nu știu dacă la mijloc au fost intrarea mea la liceu, prietenia cu sora Teodolina sau criza, ori toate astea laolaltă. Dar m-am dedicat religiei cu aceeași pasiune cu care înotam sau călăream: de parcă mi-era în joc viața. Din momentul acela și până am împlinit cincisprezece ani. A fost un fel de nebunie, *cu aceeași furie cu care înotam pe întuneric în mare, în nopțile furtunoase, ca și cum ar fi înotat cu furie într-o necuprinsă noapte religioasă, în toiul beznei, fascinată de aprigul meu zbucium lăuntric.*

Iată-l pe părintele Antonio: vorbește despre Patimi și descrie cu ardoare suferințele, umilința și jertfa de sânge de pe Cruce. Părintele Antonio e înalt și, lucru ciudat, seamănă cu tatăl ei. Alejandra plânge, mai întâi în tăcere, apoi în hohote și în cele din urmă cu spasme. Fuge. Călugărițele aleargă speriate. O vede în fața ei pe sora Teodolina care o mângâie, apoi vine și părintele Antonio, încercând și el s-o consoleze. Pardoseala începe să joace, de parcă s-ar afla într-o barcă. Face valuri ca marea, încăperea devine tot mai mare, și apoi totul prinde să se învârtească: mai întâi alene și imediat vertiginos. Nădușește. Părintele Antonio vine lângă ea, mâna lui e uriașă, mâna i se apropie de obraz ca un liliac fierbinte și dezgustător. Și atunci cade străfulgerată.

— Ce-ai pățit, Alejandra? strigă Martín, repezindu-se spre ea.

Se prăbușise țeapănă pe jos, fără suflare, fața i se învinețea și brusc începu să se zvârcolească.

— Alejandra! Alejandra!

Dar ea nu-l auzea, nici nu-i simțea brațele: gemea și-și mușca buzele.

Până când, ca o furtună pe mare ce se potolește încetul cu încetul, gemetele i se răriră, devenind mai slabe și tânguitoare, trupul i se liniști și în cele din urmă rămase moale și parcă neînsuflețit.

Atunci Martín o luă în brațe și o duse în camera ei, punând-o pe pat. După un ceas sau mai mult, Alejandra deschise ochii, se uită împrejur, ca beată. Apoi se ridică în capul oaselor, își trecu mâinile pe față, de parc-ar fi vrut să se dezmeticească, și rămase multă vreme în tăcere. Părea cuprinsă de o oboseală cumplită.

Apoi se sculă, căută niște pastile și le luă.

Martín se uita la ea, speriat.

— Nu face mutra asta. Dacă o să fim prieteni va trebui să te obișnuiești cu toate astea. Nu-i nimic grav.

Căută o țigară pe noptieră și se apucă să fumeze. Un lung răstimp își trase sufletul, fără să mai spună nimic. Pe urmă întrebă:

— Ce-ți spuneam?

Martín îi aduse aminte.

— Știi, îmi pierd memoria.

Fuma, dusă pe gânduri, și după o vreme adăugă:

— Să ieșim afară, vreau să iau aer.

Se rezemară cu coatele de balustrada terasei.

— Deci îți vorbeam de fuga aceea.

Trase din țigară în tăcere.

— Au avut cu mine numai neplăceri, spunea sora Teodolina. Mă chinuiam zile întregi analizându-mi sentimentele, reacțiile. După cele petrecute cu părintele Antonio mi-am impus o seamă de cazne: îngenuncheam ore în șir pe cioburi de sticlă, lăsam să-mi picure pe mâini ceara topită de la lumânări, ba chiar m-am tăiat pe braț cu o lamă de ras. Iar când sora Teodolina, plângând, a încercat să mă oblige să-i mărturisesc de ce mă tăiasem, n-am vrut să-i spun nimic, și de fapt nu știam nici eu, și cred că nu știu nici acum. Dar sora Teodolina îmi zicea că nu se cuvine să fac asemenea lucruri, că Domnului nu-i plac astfel de excese și mai zicea că purtările astea vădesc un urias orgoliu satanic. Ce mai noutate! Însă pornirea mea era mai puternică, mai de neînvins decât orice argument. O să vezi cum avea să se termine toată nebunia aceea.

Căzu iar pe gânduri.

— Ce curios, spuse după un timp, încerc să-mi amintesc cum s-a scurs anul acela și nu pot evoca decât scene disparate, una

lângă alta. Nu ți se întâmplă și ție așa? Simt acum trecerea timpului de parcă mi-ar curge prin vene, odată cu sângele și cu bătăile inimii. Când mă străduiesc însă să-mi aduc aminte trecutul nu mai simt la fel: văd scene răzlețe, încremenite ca în fotografii.

Memoria ei cuprinde crâmpeie de existență, statice și eterne: timpul nu trece, într-adevăr, printre ele, și lucruri care s-au întâmplat în epoci foarte distanțate apar laolaltă cu altele, înlănțuite sau alăturate prin stranii antipatii sau simpatii. Sau ies poate la suprafața conștiinței, unite prin legături absurde dar puternice, cum ar fi un cântec, o glumă sau un sentiment de ură împărtășit. Ca acum, căci pentru ea, firul ce le unește sau le face să se ivească unul după altul e o anume violență în căutarea a ceva absolut, o anume descumpănire care împreunează cuvinte ca tată, Dumnezeu, plajă, păcat, puritate, mare, moarte.

— Mă văd într-o zi de vară și o aud pe bunica Elena care spune: „Alejandra trebuie să meargă la țară, are nevoie să plece de aici, să respire alt aer". Ciudat: mi-aduc aminte că în clipa aceea bunica ținea în mână un degetar de argint.

Izbucni în râs.

— De ce râzi? o întrebă Martín, intrigat.

— Nu-i nimic, nimic important. M-au trimis deci la moșia băbuților Carrasco, rude de departe ale bunicii Elena. Nu știu dacă ți-am spus că ea nu era din familia Olmos, se numea Lafitte. Era o femeie bună ca pâinea caldă; s-a măritat cu bunicul meu Patricio, fiul lui don Pancho. O să-ți povestesc într-o zi ceva despre bunicul Patricio, care a murit. În fine, cum îți spuneam, bătrânele Carrasco erau verișoare de gradul doi cu bunica Elena. Erau fete bătrâne convinse, și aveau până și niște nume absurde: Ermelinda și Rosalinda. Erau niște sfinte și mi-erau la fel de indiferente ca o placă de marmură sau ca o trusă de cusut; nici nu le auzeam când vorbeau. Erau atât de candide încât, de-ar fi putut citi doar o secundă gândurile mele, ar fi murit de frică. Așa că îmi plăcea să mă duc la ele la moșie: aveam toată libertatea pe care o doream și puteam goni cu iepșoara mea până la țărm, fiindcă

moșia bătrânelor dădea spre ocean, puțin mai la sud de Miramar. Pe deasupra, simțeam dorința arzătoare de a fi numai eu, de a înota, de a galopa pe iapa mea pagă, de a mă simți singură în fața imensității naturii, foarte departe de plaja unde se îngrămădea toată lumea aceea abjectă pe care o uram. De un an de zile nu-l mai văzusem pe Marcos Molina și mă interesa și perspectiva asta. Fusese un an atât de important! Voiam să-i vorbesc de noile mele idei, să-i împărtășesc un proiect grandios, să-i insuflu credința mea înflăcărată. Tot trupul îmi exploda cu putere, și dacă am fost întotdeauna pe jumătate sălbatică, în vara aceea forța părea să se fi înzecit, chiar dacă se îndrepta în altă direcție. În vara aceea Marcos a suferit destul de mult. Avea cincisprezece ani, fiind mai mare ca mine cu un an. Era de treabă, și avea o înfățișare foarte atletică. De fapt, dacă mă gândesc bine, o să fie un excelent tată de familie și precis că o să conducă vreo secție de la Acțiunea Catolică. Să nu crezi că era timid, dar era genul de băiat bun, genul de catolic prostuț: de bună-credință și destul de simplu și blajin. Acum fii atent: abia am ajuns la moșie că l-am și luat în primire și am început să-l conving să fugim în China sau în Amazonia, îndată ce aveam să împlinim optsprezece ani. Ca misionari, pricepi? Călăream de-a lungul țărmului, foarte departe, spre sud. Alteori mergeam pe bicicletă sau ne plimbam pe jos ceasuri întregi. Și în lungi discursuri, pline de entuziasm, mă străduiam să-l fac să înțeleagă măreția acțiunii pe care i-o propuneam. Îi vorbeam de părintele Damian și de ceea ce făcuse el pentru leproșii din Polinezia, îi povesteam istorii cu misionari în China și Africa și despre călugărițele pe care le-au jertfit indienii din Matto Grosso. Pentru mine, bucuria supremă pe care aș fi putut-o simți era cea de a muri astfel, ca o martiră. Îmi imaginam cum ne prindeau sălbaticii, cum mă despuiau și mă legau cu funii de un copac și apoi, în toiul dansurilor și țipetelor, se apropiau cu un cuțit de piatră ascuțită, îmi spintecau pieptul și-mi smulgeau inima sângerândă.

Alejandra rămase tăcută, își aprinse din nou țigara care i se stinsese și apoi continuă:

— Marcos era catolic, dar mă asculta orbește. Până când, într-o zi, mi-a mărturisit că sacrificiile acelea ale misionarilor care

mureau și sufereau martiriul pentru credință erau înălțătoare, dar el nu se simțea în stare să le facă. Și că, oricum, el credea că poți să-l slujești pe Domnul într-un fel mai modest, fiind un bun creștin și nefăcând rău nimănui. Cuvintele astea m-au înfuriat. „Ești un laș!" i-am strigat ca turbată.

Scenele astea, cu mici variații, s-au repetat în două sau trei rânduri.

El rămânea distrus, umilit. În clipa aceea eu mă îndepărtam și, șfichiuindu-mi iapa pagă, făceam în galop cale întoarsă, plină de furie și de dispreț pentru amărâtul acela. Dar a doua zi o luam de la început, revenind la aceeași poveste. Nu înțeleg nici astăzi pricina înverșunării mele, fiindcă Marcos nu-mi trezea nici un fel de admirație. Dar adevărul e că eram obsedată și nu-l lăsam să-și tragă sufletul.

„Alejandra, îmi spunea pe un ton bonom, punându-mi una din mâinile lui mari pe umăr, mai lasă-te de predici și hai să facem o baie."

„Nu! Un moment!" săream eu, de parcă el ar fi vrut să fugă de un angajament dinainte stabilit. Și iar o luam de la început.

Uneori îi vorbeam de căsătorie.

„Eu n-o să mă mărit niciodată, îi explicam. Adică n-o să fac niciodată copii, dacă mă mărit."

El m-a privit uluit când i-am spus prima oară așa ceva.

„Știi cum se fac copiii?" l-am întrebat.

„Mai mult sau mai puțin", mi-a răspuns el, înroșindu-se.

„Mă rog, dacă știi, îți dai seama că e o porcărie."

I-am spus cuvintele astea cu hotărâre, aproape cu furie, ca și cum ar fi fost un argument în plus în favoarea teoriei mele despre misionari și jertfă.

„Am să plec, dar trebuie să plec cu cineva, pricepi? Trebuie să mă căsătoresc cu cineva, pentru că altminteri mă vor căuta cu poliția și n-am să pot ieși din țară. De asta m-am gândit că m-aș putea mărita cu tine. Uite: acum am paisprezece ani și tu cincisprezece. Când o să am optsprezece termin liceul și ne căsătorim, cu autorizația pentru minori de la judecător. Nimeni nu ne poate interzice să ne căsătorim. Și în ultimă instanță fugim și atunci vor

trebui să accepte. Atunci ne ducem în China sau în Amazonia. Ce părere ai? Dar ne căsătorim numai pentru a putea pleca liniștiți, înțelegi? Nu ca să avem copii, ți-am explicat. N-o să facem niciodată copii. Vom fi mereu împreună, vom străbate ținuturi sălbatice, dar nici măcar nu ne vom atinge. Nu-i minunat?"

S-a uitat la mine, uimit.

„Nu trebuie să fugim de pericol, am continuat. Trebuie să-l înfruntăm și să-l învingem. Să nu-ți imaginezi că nu mă încearcă și pe mine ispitele, dar mă simt puternică și în stare să le domin. Îți dai seama ce frumos e să fim împreună ani de zile, să ne culcăm în același pat, poate să ne și vedem goi și să învingem tentația de a ne atinge și a ne săruta?"

Marcos mă privea speriat.

„Mi se pare o nebunie ce spui. Și, în afară de asta, nu ne poruncește Domnul să avem copii căsătorindu-ne?"

„Îți spun că eu n-o să am niciodată copii! i-am strigat. Și te previn că n-o să mă atingi în veci și că nimeni, nimeni n-o să mă atingă."

Am simțit o izbucnire de ură și am început să mă dezbrac.

„Ai să vezi acum!" am țipat, parcă sfidându-l.

Citisem că chinezii pun picioarele fetelor în forme de fier spre a le împiedica să crească și că sirienii, parcă, le deformează capul copiilor înfășurându-l strâns. Îndată ce au început să-mi crească sânii m-am apucat să folosesc o fașă lungă cam de trei metri pe care am tăiat-o dintr-un cearșaf: mă înfășuram învârtindu-mă de mai multe ori, strângându-mă îngrozitor. Dar sânii mi-au crescut și așa, ca plantele acelea care se ivesc în crăpăturile pietrelor și până la urmă le sfărâmă. Așa încât după ce mi-am scos bluza, fusta și pantalonașii, am început să-mi desfac fașa. Marcos, îngrozit, nu putea să-și ia ochii de la trupul meu. Părea o pasăre fascinată de un șarpe.

Când am fost goală cu desăvârșire, m-am întins pe nisip și l-am provocat:

„Hai, dezbracă-te și tu! Dovedește-mi că ești bărbat!"

„Alejandra! îngăimă Marcos. Tot ce faci e o nebunie și un păcat!"

A tot repetat ca un bâlbâit treaba cu păcatul, de mai multe ori, fără să-şi dezlipească privirea de la mine, iar eu, la rândul meu, îi strigam mai departe făcându-l laş, cu un dispreţ tot mai mare. Până când, strângând din dinţi, a început să se dezbrace cu furie. Dar când a fost gol de tot, i s-a dus pesemne tot avântul, căci rămase paralizat, privindu-mă cu teamă.

„Întinde-te lângă mine!" i-am poruncit.

„Alejandra, e o nebunie şi un păcat."

„Haide, întinde-te aici!" i-am poruncit din nou.

Până la urmă m-a ascultat.

Am stat amândoi privind cerul, culcaţi pe spate pe nisipul cald, unul lângă altul. S-a lăsat o linişte copleşitoare, de se putea auzi zgomotul valurilor izbindu-se de stânci. Sus, pescăruşii ţipau zburând deasupra noastră. I-am simţit răsuflarea lui Marcos, care părea că fugise îndelung.

„Vezi ce simplu este? i-am zis. Putem sta veşnic aşa."

„Niciodată, niciodată!" strigă el, ridicându-se violent, de parcă ar fi fugit de o mare primejdie.

Se îmbrăcă în grabă, repetând: „Niciodată, niciodată! Eşti nebună, eşti nebună de legat!"

Eu n-am zis nimic, dar zâmbeam cu satisfacţie. Mă simţeam nemaipomenit de puternică.

Şi, ca şi cum n-ar avea nici o importanţă, m-am mulţumit să spun:

„Dacă mă atingeai, te omoram cu cuţitul."

Marcos încremeni de groază. Apoi, pe neaşteptate, o luă la fugă spre Miramar.

Culcată pe o parte, l-am văzut cum se îndepărtează. Apoi m-am sculat şi m-am repezit în mare. Am înotat multă vreme, simţind cum apa sărată îmi mângâie trupul gol. Fiecare părticică din mine părea că vibrează odată cu spiritul lumii.

Preţ de mai multe zile Marcos n-a mai apărut în Piedras Negras. Am crezut că se speriase sau că era, poate, bolnav. Dar după o săptămână îşi făcu din nou apariţia, sfios. Eu m-am prefăcut că nu s-a întâmplat nimic şi ne-am dus să ne plimbăm, ca altădată. Până când l-am întrebat pe nepusă masă:

„Ei, Marcos? Te-ai gândit la treaba cu căsătoria?"

El se opri, mă privi grav și-mi spuse hotărât:

„O să mă căsătoresc cu tine, Alejandra. Dar nu așa cum spui."

„Cum? am strigat. Ce tot zici?"

„Că o să mă căsătoresc ca să am copii, ca toată lumea."

Am simțit că mi se înroșesc ochii, sau am văzut totul în roșu. Fără să-mi dau prea bine seama m-am pomenit repezindu-mă la Marcos. Am căzut jos, încăierându-ne. Cu toate că el era vânjos și mai mare cu un an, la început ne-am luptat cu forțe egale, cred că din pricina furiei care-mi înzecea puterile. Mi-aduc aminte că, brusc, am izbutit chiar să fiu deasupra lui și l-am lovit în pântece cu genunchii. Îmi curgea sânge din nas, și ne mârâiam ca doi dușmani de moarte. Marcos a făcut în sfârșit un mare efort și s-a întors. Imediat a fost deasupra mea. Am simțit cum mâinile lui mă strângeau, răsucindu-mi brațele ca într-un clește. Încet-încet m-a supus și i-am simțit fața tot mai aproape de a mea. Până când m-a sărutat.

I-am mușcat buzele și s-a îndepărtat puțin, țipând de durere. Mi-a dat drumul și a luat-o la goană.

M-am ridicat în capul oaselor, dar, lucru ciudat, nu m-am luat după el; am rămas încremenită, văzând cum se îndepărta. Mi-am dus mâna la gură și mi-am frecat buzele, vrând parcă să le șterg de ceva murdar. Și încet, încet am simțit că mă năpădea furia, ca apa ce se revarsă dintr-o oală ce dă în clocot. Atunci mi-am scos ce aveam pe mine și am fugit în apă. Am înotat multă vreme, poate ore întregi, îndepărtându-mă de țărm, spre larg.

Mă încerca o voluptate stranie când valurile mă înălțau. Mă simțeam puternică și totodată singură, nefericită și posedată de demoni. Am înotat. Am tot înotat până când am simțit că mă lasă puterile. Atunci m-am întors spre țărm.

Am rămas multă vreme culcată pe spate pe nisipul fierbinte, urmărind pescărușii în zbor. În înaltul cerului, nori liniștiți și nemișcați dădeau asfințitului o senzație de pace absolută, pe când spiritul meu era un iureș năvalnic, bătut de vânturi turbate: privind în străfundurile ființei mele, mi se părea că-mi văd conștiința precum o bărcuță în voia furtunii.

Se lăsase întunericul când m-am întors acasă, plină de un resentiment nedesluşit împotriva a toate şi împotriva mea. Mă bântuiau gânduri criminale. Uram mai ales ceva: că simţisem plăcere în lupta aceea şi în sărutul acela. Până şi în pat, cu faţa în sus şi ochii-n tavan, mă stăpânea încă o senzaţie confuză ce îmi înfiora pielea de parcă aş fi avut febră. Ciudat e că aproape că nu mi-l mai aminteam pe Marcos ca fiind Marcos (ţi-am spus de fapt că mi se părea destul de prost şi nu l-am apreciat niciodată): era mai curând o senzaţie tulbure pe piele şi în sânge, amintirea braţelor ce mă striveau, amintirea unei apăsări pe sâni şi pe coapse. Nu ştiu cum să-ţi explic, dar în mine se dădea parcă o luptă între două forţe potrivnice, iar încleştarea asta, pe care nu reuşeam s-o înţeleg, mă tulbura şi mă umplea de ură. Şi ura asta părea a se nutri chiar din febra ce-mi înfiora pielea şi mi se concentra în sfârcuri.

Nu puteam dormi. M-am uitat la ceas: era douăsprezece fără ceva. Aproape pe negândite, m-am îmbrăcat şi m-am strecurat, ca în alte rânduri, pe fereastra camerei, în grădiniţă. Nu ştiu dacă ţi-am spus că bătrânele Carrasco mai aveau şi o căsuţă chiar la Miramar, unde-şi petreceau câteodată săptămâni întregi, ori veneau doar la sfârşit de săptămână. Atunci ne aflam acolo.

Aproape în fugă am ajuns acasă la Marcos (deşi jurasem să nu-l mai văd în veci).

Camera lui era la etajul de sus, dând spre stradă. Am fluierat, ca în alte dăţi, şi am aşteptat.

Nu răspundea. Am căutat o pietricică pe jos, am aruncat-o pe fereastra deschisă şi am fluierat iar. În sfârşit se ivi şi mă întrebă, uimit, ce se întâmplă.

„Vino jos, i-am spus. Vreau să vorbesc cu tine."

Cred că până în clipa aceea nu înţelesesem că voiam să-l omor, deşi, prevăzătoare, îmi luasem cuţitul.

„Nu pot, Alejandra, îmi răspunse. Tata e furios foc şi dacă mă aude o să fie şi mai rău."

„Dacă nu cobori, i-am spus cu un calm plin de ciudă, o să fie încă şi mai rău, fiindcă o să urc eu."

Şovăi o clipă, cumpănind pesemne consecinţele hotărârii mele de a urca, şi apoi mi-a zis să aştept.

Apăru curând pe poarta din spate.

I-am luat-o înainte.

„Unde te duci? mă întrebă alarmat. Ce gânduri ai?"

Nu i-am răspuns și-am mers mai departe, până am dat de un loc viran, destul de aproape de casa lui. El se ținea mereu după mine, de parcă l-aș fi tras de mână.

Pe neașteptate, m-am întors și l-am întrebat:

„De ce m-ai sărutat azi?"

Tonul meu, atitudinea, cine știe, poate altceva, trebuie să-l fi impresionat, fiindcă aproape că nu putea lega două vorbe.

„Răspunde-mi, i-am spus apăsat."

„Iartă-mă, bâigui el, a fost fără voia mea..."

Poate că a zărit strălucirea lamei, ori o fi fost doar instinctul de conservare, dar se năpusti pe loc asupra mea și, cu ambele mâini, mă prinse de brațul drept, sforțându-se să mă facă să scap jos cuțitul. Izbuti în sfârșit să mi-l smulgă și-l azvârli departe, în bălării. Plângând de furie, am dat fuga să-l caut, dar era absurd să încerc să-l găsesc în hățișul de acolo, și pe întuneric. Atunci am luat-o la goană în josul străzii, spre mare: mi se năzărise să ajung în larg și să mă înec. Marcos fugi după mine, bănuind parcă ce aveam de gând, și dintr-odată am simțit o lovitură după ureche. Mi-am pierdut cunoștința. Așa cum am aflat mai târziu, m-a luat în brațe și m-a dus până la casa bătrânelor Carrasco, unde m-a lăsat în poartă și a sunat până când a văzut că se aprind luminile și că vine cineva să deschidă. În clipa aceea a fugit. La prima vedere s-ar putea crede că era o nebunie din partea lui, datorită scandalului pe care avea să-l provoace. Dar ce altceva putea face? Dacă ar fi rămas, cu mine leșinată alături, la miezul nopții, când babele credeau că sunt în patul meu, dormind, îți dai seama ce-ar fi ieșit? La urma urmelor, a procedat cel mai bine. Oricum, îți poți închipui ce scandal a urmat. Când mi-am venit în fire, în jurul meu erau amândouă bătrânele, slujnica și bucătăreasa, toate grămadă, cu apă de colonie, evantaie și mai știu și eu ce. Plângeau și se tânguiau de parcă ar fi asistat la o tragedie îngrozitoare. Îmi puneau întrebări, țipau, se închinau, spunând Dumnezeule mare, dădeau ordine și o țineau tot așa.

A fost un dezastru.

Îți închipui că m-am încăpățânat să nu dau explicații.

A venit și bunica Elena care, consternată, a tot încercat, zadarnic, să scoată de la mine ce ascundeam. M-a luat cu fierbințeală și am zăcut aproape toată vara.

Pe la sfârșitul lui februarie am început să mă ridic din pat.

Devenisem aproape mută și nu vorbeam cu nimeni. Am refuzat să mă duc la biserică, fiindcă doar gândul de a mărturisi ce aveam pe suflet în ultima vreme mă îngrozea.

Când ne-am întors la Buenos Aires, mătușa Teresa (nu mai știu dacă ți-am vorbit de isterica asta, o babă care-și petrecea viața pe la priveghiuri și la biserică, trăncănind veșnic despre boli și despre leacuri), așadar mătușa Teresa a declarat, de cum m-a văzut:

„Ești leită taică-tu. O să ajungi o destrăbălată. Mă bucur că nu ești fata mea."

Am plecat tunând și fulgerând împotriva babei nebune. Însă, ce ciudat!, eram pornită nu atât împotriva ei, cât a tatălui meu, ca și cum cuvintele mătușii m-ar fi lovit pe mine, ca un bumerang care ar fi ajuns la el și apoi din nou la mine.

I-am spus bunicii Elena că vreau să mă duc la liceu, că nu mai stau nici o zi în casa aia. Mi-a promis că o să vorbească ea cu sora Teodolina ca să încerce să mă primească înainte de începerea școlii. Nu știu ce-or fi vorbit amândouă, dar au găsit într-adevăr o cale să fiu primită. În noaptea aceea am îngenuncheat în dreptul patului și l-am rugat pe Domnul să facă să moară mătușa Teresa. L-am implorat cu ardoare înverșunată și am făcut-o mai multe luni de-a rândul, în fiecare noapte, la culcare, dar și în nesfârșitele ceasuri de rugăciune în capelă. În vremea asta, cu toată stăruința surorii Teodolina, am refuzat să mă spovedesc: ideea mea, destul de vicleană, era ca mai întâi să reușesc cu moartea mătușii, și apoi să-mi mărturisesc păcatele; fiindcă (credeam eu), dacă mă spovedeam înainte, trebuia să-mi dezvălui planul și m-aș fi văzut nevoită să renunț la el.

Însă mătușa Teresa n-a murit. Dimpotrivă, când m-am întors acasă în vacanță baba părea mai sănătoasă ca oricând. Căci să știi că, deși se văicărea întruna și lua pastile de toate culorile, avea o

sănătate de fier. Își petrecea timpul vorbind de bolnavi și de morți. Intra în sufragerie sau în salon zicând plină de entuziasm:

„Ia ghiciți cine a murit!"

Sau, comentând cu un amestec de aroganță și ironie:

„I s-a umflat ficatul... Și doar le spuneam eu că asta-i cancer! O tumoare de trei kile, zău așa."

Și dădea fuga la telefon să dea vestea cu fervoarea cu care anunța catastrofe. Forma numărul și, fără să mai piardă vremea, telegrafic, ca să anunțe cât mai multă lume în timpul cel mai scurt posibil (nu care cumva să i-o ia altcineva înainte), spunea „Josefina? Pipo cancer", și tot așa cu María Rosa, Beba, Nani, María Magdalena, María Santísima. În fine, cum îți spuneam, văzând-o atât de zdravănă, toată ura mea s-a întors împotriva Domnului. Mă simțeam parcă trasă pe sfoară și, văzându-l într-un fel de partea mătușii Teresa, baba isterică și haină, căpăta în ochii mei însușiri asemănătoare cu ale ei. Toată pasiunea mea religioasă păru dintr-odată că se îndreaptă altminteri, și cu aceeași forță. Mătușa Teresa spusese că aveam să ajung o destrăbălată și prin urmare și Dumnezeu gândea la fel, și nu numai că gândea, ci precis că și voia așa ceva. Am început să urzesc planuri de răzbunare și, ca și când Marcos Molina ar fi fost reprezentantul Domnului pe pământ, mi-am imaginat ce o să fac cu el îndată ce o să ajung la Miramar. Între timp m-am ocupat de treburi mărunte: am rupt crucifixul de deasupra patului meu, am aruncat în closet imaginile litografiate și m-am șters cu rochia de la comuniune de parcă ar fi fost hârtie igienică, aruncând-o apoi la gunoi.

Am aflat că familia Molina era deja la Miramar și atunci am convins-o pe bunica Elena să le telefoneze băbuțelor Carrasco. Am plecat a doua zi, am ajuns la Miramar aproape de ora prânzului și a trebuit să merg mai departe până la moșie în automobilul care mă aștepta, fără să-l pot vedea în ziua aceea pe Marcos.

Noaptea n-am putut închide ochii.

Căldura e imposibilă și apăsătoare. Luna, aproape plină, e străjuită de un halo gălbui precum puroiul. Aerul e încărcat de electricitate și nu se clatină nici o frunză: totul prevestește furtuna. Alejandra

se zvârcolește în pat, goală și înfierbântată, stârnită de căldură, de electricitate și de ură. Lumina lunii e atât de intensă, încât în cameră se vede totul. Alejandra se duce la fereastră, se uită la ceasul ei micuț: e două și jumătate. Apoi privește afară: câmpia apare ca într-un decor nocturn de teatru; muntele încremenit și tăcut pare că ascunde mari secrete; văzduhul e impregnat de un parfum aproape de nesuportat de iasomie și magnolie. Câinii sunt neliniștiți, latră la răstimpuri și-și răspund când mai departe, când mai aproape, ca într-o mișcare de flux și reflux. E ceva bolnăvicios în lumina aceea gălbuie și apăsătoare, ceva parcă radioactiv și pervers. Alejandra respiră anevoie și simte că încăperea o sufocă. Atunci, într-un impuls de neînfrânat, se strecoară pe fereastră. Pășește pe gazonul din parc, Milord o vede și dă din coadă. Simte sub tălpi atingerea umedă a ierbii, și aspră, și moale. Se îndreaptă spre pădure și, când ajunge departe de casă, se trântește pe iarbă, desfăcându-și cât poate de mult brațele și picioarele. Lumina lunii îi scaldă din plin trupul și-și simte pielea înfiorată de iarbă. Rămâne așa un lung răstimp: e ca amețită și în minte nu are nici un gând precis. Trupul îi arde și-și mângâie șoldurile, coapsele, pântecul. Atingându-și ușurel sânii cu buricele degetelor, e pătrunsă de senzația că toată pielea îi freamătă ca blana pisicilor.

A doua zi dis-de-dimineață, am pus șaua pe iepșoară și am luat-o la goană spre Miramar. Nu știu dacă ți-am mai spus că întâlnirile mele cu Marcos erau întotdeauna clandestine, pentru că nici familia lui nu mă vedea cu ochi buni, și nici eu nu-i înghițeam. Surorile lui mai ales erau două prostuțe a căror năzuință supremă era să se mărite cu jucători de polo și să apară cât mai des în reviste mondene ca *Atlántida* sau *El Hogar*. Și Mónica și Patricia mă detestau și se repezeau să mă bârfească de cum mă vedeau cu frățiorul. Așa încât sistemul meu de comunicare cu el era să-i fluier sub fereastră, când credeam că putea fi acolo, sau să-i las un bilet la Lomónaco, băiețul. În ziua aceea, când am ajuns acasă la el, plecase, pentru că n-a răspuns la fluieratul meu. M-am dus atunci la plajă și l-am întrebat pe Lomónaco dacă-l văzuse: mi-a spus că plecase la Dormy House și că o să se întoarcă abia pe seară. O clipă mi-a trecut prin cap să mă duc să-l caut,

dar m-am răzgândit când mi-a mai zis că plecase cu surorile și cu alte prietene. Nu-mi rămânea decât să-l aștept. I-am lăsat vorbă că o să-l aștept la Piedras Negras, la șase seara.

M-am întors la moșie, destul de întoarsă pe dos.

După siestă m-am îndreptat, călare pe iepșoară, spre Piedras Negras. Și l-am așteptat acolo.

Furtuna care se anunța încă de ieri s-a întețit în timpul zilei: aerul s-a prefăcut într-un fluid greu și vâscos, nori imenși s-au ivit în cursul dimineții spre apus și după-amiază au acoperit tot cerul, ca dintr-un clocot uriaș și tăcut. Întinsă la umbra unor pini, transpirată și neliniștită, Alejandra simte că atmosfera se încarcă de la o clipă la alta cu electricitatea de dinaintea marilor furtuni.

Nemulțumirea și enervarea mea sporeau pe măsură ce timpul trecea, întârzierea lui Marcos făcându-mă să-mi pierd răbdarea. În sfârșit apăru când începea să se lase seara, zorită de norii grei ce veneau dinspre apus.

A venit aproape fugind și eu mi-am zis: îi e frică de furtună. Și azi mă întreb de ce îmi revărsam toată ura împotriva lui Dumnezeu asupra acelui biet nenorocit, mai curând vrednic de dispreț. Nu știu dacă din pricină că era un gen de catolic care mi s-a părut întotdeauna foarte reprezentativ sau pentru că era atât de bun și, prin urmare, nedreptatea de a mă purta urât cu el era și mai savuroasă. Se mai poate să fi fost și fiindcă avea ceva pur animalic care mă atrăgea, ceva strict fizic, e drept, dar care îmi înfierbânta sângele.

„Alejandra, zise, vine furtuna, mai bine ne întoarcem la Miramar."

M-am sucit într-o parte și l-am privit cu dispreț.

„Abia ai sosit, i-am spus, abia m-ai văzut, nici nu încerci măcar să afli de ce te-am căutat, și te și gândești să te întorci acasă."

M-am apucat să mă dezbrac.

„Am multe de vorbit cu tine, dar mai întâi hai să înotăm."

„Am stat toată ziua în apă, Alejandra. Și, în afară de asta, adăugă, arătând cu degetul spre cer, uite ce vine."

„N-are a face. O să înotăm oricum."

„Nu mi-am adus costumul de baie."

„Costumul de baie? l-am întrebat în bătaie de joc. Nici eu n-am costum de baie."

Am dat să-mi scot blugii.

Marcos spuse, cu o hotărâre care mi-a atras atenția:

„Nu, Alejandra, eu am să plec. N-am costum de baie și n-o să înot gol, cu tine."

Îmi scosesem blugii. M-am oprit și, cu inocență prefăcută, ca și cum nu i-aș fi înțeles motivele, l-am întrebat:

„De ce? Ți-e frică? Ce fiel de catolic ești tu dacă trebuie să fii îmbrăcat ca să nu cazi în păcat? Dacă ești gol ești alt om?"

Începeam să-mi dau jos chiloții. Am adăugat:

„Am crezut întotdeauna că ești un laș, tipicul catolic laș."

Știam că asta avea să fie decisiv. Marcos, care-și luase ochii de la mine din clipa când m-am apucat să-mi dau jos chiloții, m-a privit, roșu de rușine și de furie, și, strângând din dinți, începu să se dezbrace.

Crescuse mult în anul acela, devenise mai lat în umeri, vocea îi era acum de bărbat și-i dispăruseră resturile ridicole de copil de anul trecut: avea șaisprezece ani, însă era foarte voinic și dezvoltat pentru vârsta lui. În ce mă privește, renunțasem la fața aceea absurdă și sânii îmi crescuseră în voie; șoldurile mi se lățiseră, și simțeam în tot trupul o forță nestăvilită care mă îndemna să înfăptuiesc acte teribile.

Din dorința de a-l chinui, m-am uitat la el insistent când a rămas gol.

„Măi să fie, nu mai ești mucosul de anul trecut, nu?"

Marcos, rușinat, se întorsese și stătea aproape cu spatele la mine.

„Te și bărbierești!"

„Nu văd nimic rău în asta, spuse înciudat."

„Nimeni nu a zis că e ceva rău. Constat pur și simplu că te bărbierești."

Fără să-mi răspundă și, poate, ca să nu fie obligat să mă privească goală și să-și arate goliciunea, o luă la fugă în apă în clipa când un fulger ilumină tot cerul, ca o explozie. Atunci, ca și cum acela ar fi fost semnalul, fulgerele și tunetele începură să se țină lanț. Cenușiul de plumb al oceanului se întunecase tot mai mult,

iar apa se învârtejea. Cerul, acoperit de nori negri amenințători, era iluminat în fiece clipă parcă de blițul unui aparat de fotografiat imens.

Primii stropi începură să cadă pe trupul meu încordat, tremurător; am alergat spre mare. Valurile se izbeau cu furie de țărm.

Am înotat amândoi în larg. Valurile mă săltau ca pe un fulg în bătaia vântului și încercam o senzație minunată de putere, dar totodată de fragilitate. Marcos nu se îndepărta de mine și mă întrebam dacă de teamă pentru el însuși sau pentru mine.

Atunci îmi strigă:

„Să ne întoarcem, Alejandra! Curând n-o să mai știm nici unde e plaja!"

„Prudent ca întotdeauna!" i-am strigat și eu.

„Atunci mă întorc singur!"

N-am răspuns nimic, de altfel era cu neputință să ne mai auzim. Am început să înotăm spre țărm. Norii, acum negri, brăzdați de fulgerele și tunetele neostoite, păreau că se rostogolesc de undeva de departe ca să se explodeze deasupra capetelor noastre.

Am ajuns pe plajă. Pe când fugeam spre locul unde ne lăsaserăm hainele, furtuna se dezlănțui în sfârșit cu toată furia: un vânt din pampas, sălbatic și înghețat, mătura plaja, iar ploaia începea să cadă în torente aproape orizontale.

Era ceva grandios: singuri, pe o plajă pustie, goi, simțind pe trup biciuirea apei în bătaia vântului turbat, în peisajul acela vuitor iluminat de fulgere.

Marcos, speriat, încerca să se îmbrace. M-am repezit asupra lui și i-am smuls pantalonii.

Îmbrățișându-l strâns, în picioare, simțindu-i pe sâni și pe pântece trupul musculos ce palpita, am început să-l sărut, să-i mușc buzele, urechile, să-i înfig unghiile în spate.

Se împotrivea, și ne-am luptat pe viață și pe moarte. Îndată ce izbutea să-și elibereze gura de a mea, îngăima cuvinte de neînțeles, dar cu siguranță disperate. Până când l-am putut auzi strigând:

„Lasă-mă, Alejandra, lasă-mă, pentru numele Domnului! O să ajungem amândoi în iad!"

„Tâmpitule! i-am răspuns. Iadul nu există! E o poveste născocită de popi ca să amăgească niște nenorociți ca tine! Dumnezeu nu există!"

A făcut un efort disperat și în cele din urmă a reușit să mă îndepărteze de el.

La lumina unui fulger i-am văzut pe chip expresia unei orori solemne. Cu ochii ieșiți din orbite, de parcă ar fi trăit un coșmar, strigă:

„Ești nebună, Alejandra! Ești nebună de legat, îl ai pe diavol în tine!"

„Îmi bat joc de iad, prostule! Îmi bat jos de pedeapsa eternă!"

Mă stăpânea o energie cumplită și simțeam totodată un amestec de forță cosmică, de ură și de nețărmurită tristețe. Râzând și plângând, cu brațele în lături, într-un gest teatral ca acelea din adolescență, am strigat de mai multe ori către cer, provocându-l pe Dumnezeu să trimită trăsnetul asupră-mi, dacă exista cu adevărat.

Alejandra îi privește trupul gol, fugind nebunește, iluminat la răstimpuri de fulgere; grotesc și înduioșător, se gândește că niciodată n-o să-l mai vadă astfel.

Mugetul mării și al furtunii par a revărsa peste ea tainicele amenințări de temut ale Divinității.

XI

Se întoarseră în cameră. Alejandra se duse lângă noptieră și scoase două pastile roșii dintr-un tub. Se așeză apoi pe marginea patului și, lovind cu palma stângă locul de alături, îi spuse lui Martín:

— Stai jos.

Pe când el se așeza, ea înghiți pastilele, fără apă. Apoi se lungi pe pat, cu picioarele strânse, lângă băiat.

— Trebuie să mă odihnesc o clipă, explică, închizând ochii.

— Bine, atunci plec, spuse Martín.

— Nu, nu pleca încă, murmură ea, de parc-ar fi fost gata să adoarmă; mai stăm de vorbă... doar o clipă...

Începu să respire adânc, dormind deja.

Își lăsase pantofii să-i cadă pe jos, și picioarele ei goale erau aproape de Martín, care le privea descumpănit și încă ametit de povestea Alejandrei de pe terasă: totul era absurd, totul se desfășura după un plan fără noimă și nimic din ce-ar fi făcut el nu părea nepotrivit.

Ce căuta el acolo? Se simțea nătâng și stingher. Dar, dintr-un motiv care lui îi scăpa, ea părea să aibă nevoie de el: nu venise să-l întâlnească? Nu-i povestise experiențele ei cu Marcos Molina? Nimănui, se gândi plin de orgoliu și uimire, nimănui nu le mai povestise înainte, era convins. Și nu dorise ca el să plece și adormise alături, se lăsase să doarmă lângă el, făcuse acest gest suprem de încredere de a dormi lângă cineva: ca un războinic care își scoate armura. Iat-o acolo, fără apărare, însă misterioasă și inaccesibilă. Atât de aproape, și totuși despărțită de zidul efemer, dar de netrecut și tenebros al somnului.

Martín o privi: era culcată pe spate și răsufla agitat cu gura întredeschisă, gura ei mare, disprețuitoare și senzuală. Părul lung și drept, negru (cu reflexe roșietice care dovedeau că Alejandra aceea era tot fetița roșcată din copilărie, dar în același timp și ceva atât de deosebit, atât de deosebit!), răsfirat pe pernă, îi evidenția chipul colțuros, cu trăsăturile acelea la fel de pronunțate, la fel de dure ca felul ei de a fi. Martín tremura, și prin minte îi treceau o groază de gânduri confuze, care nu-i mai veniseră niciodată. Lumina veiozei îi scălda trupul abandonat, sânii îi tresăltau sub bluza albă, iar picioarele lungi și frumoase, cu genunchii strânși, îl atingeau. Dădu să-și apropie o mână de trupul ei, însă înainte de a-l atinge și-o retrase speriat. Apoi, după ce șovăi îndelung, mâna lui se apropie iar, și în sfârșit îi atinse o coapsă. Rămase mult timp așa, cu inima bătându-i nebunește, ca și cum ar fi comis un furt rușinos, ca și cum ar fi profitat de somnul unui războinic ca să-i fure o mică amintire. Însă atunci ea se întoarse și el își retrase mâna. Ea își îndoi picioarele, ridicându-și genunchii, iar trupul i se încovoie în poziția de făt.

Liniștea era de nepătruns; se auzea doar răsuflarea Alejandrei și un șuierat undeva departe, pe chei.

Niciodată n-o s-o cunosc pe deplin, se gândi, ca într-o fulgerătoare revelație dureroasă.

Stătea acolo, în voia mâinilor și gurii lui. Într-un anume fel fără apărare, dar cât de îndepărtată, de inaccesibilă era! Intuia că îi despărțeau prăpăstii adânci (nu doar aceea a somnului, ci altele) și că, pentru a ajunge în miezul ființei ei, ar trebui să străbată drumuri anevoioase, printre râpe întunecate și trecători cumplit de primejdioase, pe marginea vulcanilor în erupție, prin vâlvătai și neguri. *Niciodată*, își zise iar, *niciodată*.

Dar are nevoie de mine, m-a ales pe mine, se gândi totodată. Într-un fel îl căutase și-l alesese pe el, pentru ceva ce nu reușea să înțeleagă. Și-i povestise lucruri pe care precis că nu le mai povestise nimănui, și presimțea că avea să-i mai povestească multe altele, încă și mai teribile și frumoase decât cele pe care i le împărtășise. Însă presimțea de asemenea că mai erau și altele pe care niciodată, absolut niciodată, nu-i va fi dat să le cunoască. Iar umbrele acelea misterioase și neliniștitoare nu vor fi oare cele mai adevărate din sufletul ei, singurele realmente importante? Tresărise când el pomenise de orbi, de ce? Regretase îndată ce rostise numele de Fernando: de ce?

Orbi, își zise el, aproape cu teamă. *Orbi, orbi.*

Noaptea, copilăria, tenebrele, tenebrele, teroarea și sângele, sânge, carne și sânge, visele, abisuri, abisuri de nepătruns, singurătate, singurătate, singurătate, ne atingem dar ne aflăm la distanțe insondabile, ne atingem dar suntem singuri. Era ca un copil sub o cupolă imensă, chiar în mijlocul cupolei, în mijlocul unei liniști înfricoșătoare, singur în acel uriaș univers de necuprins.

Își dădu seama pe neașteptate că Alejandra se agita, se întorcea cu fața în sus și părea că alungă ceva cu mâinile. De pe buze îi ieșeau șoapte de neînțeles, dar agitate, șuierătoare, până când, parcă nevoită să facă un efort supraomenesc pentru a putea vorbi, țipă „nu, nu!", ridicându-se brusc în capul oaselor.

— Alejandra! o strigă el, zgâlțâind-o de umeri, vrând să o smulgă din coșmarul acela.

Însă ea, cu ochii larg deschiși, gemea mai departe, împotrivindu-se violent dușmanului.

— Alejandra! Alejandra! continua s-o strige Martín, scuturând-o de umeri.

Până când ea păru că se trezește, ca și cum s-ar ivi dintr-un puț extrem de adânc, un puț întunecos și plin de pânze de păianjen și de lilieci.

— Ah! făcu ea cu voce stinsă.

Rămase un lung răstimp așezată pe pat, cu capul pe genunchi și brațele încrucișate peste picioarele îndoite.

Apoi se dădu jos, aprinse lampa mare și o țigară, și se apucă să facă iar cafea.

— Te-am trezit fiindcă mi-am dat seama că aveai un coșmar, spuse Martín, privind-o cu fervoare.

— Întotdeauna am coșmaruri când dorm, răspunse ea, fără să se întoarcă, punând ibricul pe spirtieră.

Când cafeaua a fost gata, i-a întins o ceșcuță și, așezându-se pe marginea patului, și-o luă pe a ei, dusă pe gânduri.

Martín își spuse: *Fernando, orbii.*

„În afară de Fernando și de mine", spusese ea. Deși o cunoștea destul de bine pe Alejandra pentru a ști că nu trebuia s-o întrebe nimic despre numele acela pe care ea îl trecuse imediat sub tăcere, o obsesie fără noimă îl ducea iar și iar spre zona aceea interzisă, înconjurând-o primejdios.

— Și bunicul tău, o întrebă, e și el unionist?

— Cum? făcu ea, cu gândurile aiurea.

— Te întreb dacă și bunicul tău e unionist.

Alejandra își întoarse privirea spre el, parcă rătăcită.

— Bunicul? Bunicul a murit.

— Cum? Am crezut că mi-ai spus că trăiește.

— Nu, dragă: bunicul Patricio a murit. Cel care trăiește e străbunicul meu, Pancho, nu ți-am mai zis?

— Mă rog, ba da, voiam să spun străbunicul tău Pancho e și el unionist? Mi se pare nostim c-ar mai putea exista în țară unioniști și federaliști.

— Nu-ți dai seama că aici s-a trăit realitatea asta? Mai mult: gândește-te că bunicul continuă s-o trăiască, fiindcă s-a născut la puțină vreme după căderea lui Rosas. Nu ți-am spus că are nouăzeci și cinci de ani?

— Nouăzeci și cinci de ani?

— S-a născut în 1858. Noi putem vorbi de unioniști și de federaliști, dar el a trăit toate astea, pricepi? Când el era copil, Rosas mai trăia.

— Și-și mai aduce aminte de cele petrecute atunci?

— Are o memorie de elefant. Și apoi, nu face altceva decât să vorbească de asta, cât e ziua de lungă, îndată ce te apuci să-l asculți. E firesc: e singura lui realitate. Nimic altceva nu există.

— Mi-ar plăcea să-l ascult într-o zi.

— Ți-l arăt imediat.

— Poftim? Ce tot spui? E trei noaptea!

— Nu fi naiv. Nu înțelegi că pentru bunicul nu există trei noaptea? Nu doarme mai niciodată. Sau poate doarme la orice oră, știu și eu... Dar mai ales peste noapte stă treaz și-și petrece tot timpul cu lampa aprinsă, meditând.

— Meditând?

— Mă rog, cine știe... Cum poți ști ce se petrece în mintea unui bătrân fără somn, de aproape o sută de ani? Poate doar își amintește, nu știu... Se spune că la vârsta asta nu faci decât să-ți amintești...

Și adăugă apoi, râzând cu râsul e i aspru:

— O să am mare grijă să n-ajung până la vârsta asta.

Și, dând să plece cu naturalețe, ca și cum ar fi vorba de o vizită firească la niște oameni normali și la ore potrivite, îi spuse:

— Vino, hai să ți-l arăt acum. Cine știe dacă nu moare până mâine.

Se opri.

— Obișnuiește-te puțin cu întunericul și o să poți coborî mai ușor.

Stătură un răstimp sprijiniți de balustradă, privind orașul adormit.

— Uită-te la fereastra aia luminată, de la căsuța de colo, zise Alejandra, arătând-o cu mâna. Întotdeauna m-au fascinat luminile astea în noapte: să fie oare o femeie care așteaptă un copil? Cineva care își dă sufletul? Sau poate vreun student sărac care-l citește pe Marx. Misterioasă mai e lumea! Numai oamenii superficiali nu văd asta. Stai de vorbă cu paznicul de la colțul străzii, îi câștigi încrederea și descoperi imediat că și el e un mister.

După o clipă, spuse:

— În fine, hai să mergem.

XII

Coborâră și ocoliră casa prin coridorul lateral până ajunseră la o ușă din spate, sub o boltă de viță. Alejandra pipăi cu mâna și aprinse o lumină. Martín văzu o bucătărie veche, cu o grămadă de lucruri unele peste altele, de parcă se pregătea o mutare. Senzația asta îl încercă tot mai intens pe când treceau printr-un antreu. Se gândi că în urma stricăciunilor succesive pe care le suferise casa, pesemne că nu se hotărâseră sau nu știuseră cum să scape de calabalâcul de acolo: mobile și scaune șubrede, fotolii aurite din care rămăsese doar cadrul, o oglindă mare rezemată de un perete, o pendulă care nu mai mergea și cu o singură limbă, console. Intrând în camera bătrânului, îi veni în minte una din casele de licitație de pe strada Maipú. Unul din fostele saloane fusese unit cu dormitorul bătrânului, ca și cum camerele s-ar fi amestecat. În mijlocul vechiturilor, la lumina slabă a unei veioze, zări un bătrân moțăind într-un scaun cu rotile. Scaunul era așezat în dreptul unei ferestre ce dădea spre stradă, parcă pentru ca bunicul să poată contempla lumea.

— Doarme, șopti Martín ușurat. Mai bine lasă-l.

— Ți-am spus doar că nu se știe niciodată dacă doarme.

Se așeză în fața bătrânului și, aplecându-se spre el, îl scutură ușor.

— Cum, cum? bălmăji bunicul, mijindu-și ochișorii.

Avea niște ochișori verzui, străbătuți de striații roșii și negre, ca și cum ar fi fost crăpați, adânciți în orbite și străjuiți de zbârciturile pergamentoase ale unui chip mumificat și fără moarte.

— Dormeai, bunicule? îl întrebă Alejandra aproape strigându-i în ureche.

— Cum, cum? Nu, fata mea, cum să dorm? Mă odihneam doar.

— El e un prieten de-al meu.

Bătrânul încuviință din cap, cu mișcări repetate și tot mai încete, ca un hopa-mitică deplasat din poziția de echilibru. Îi întinse o mână osoasă, pe care venele uriașe păreau că vor să iasă prin pielea uscată și străvezie ca membrana unei tobe vechi.

— Bunicule, îi strigă ea, povestește-i ceva despre locotenentul Patrick.

Hopa-mitică se clătină din nou.

— Aha, murmură el. Patrick, da, Patrick.

— Nu-ți face griji, e totuna, îi spuse Alejandra lui Martín, e totuna. Poți să-i spui orice. Întotdeauna ajunge până la urmă să vorbească despre Legiune, până când uită și adoarme.

— Aha, locotenentul Patrick, da.

Ochișorii îi lăcrimau.

— Elmtrees, flăcăule, Elmtrees. Locotenentul Patrick Elmtrees, din faimosul regiment 71. Cine ar fi zis că avea să moară în Legiune?

Martín îi aruncă o privire Alejandrei.

— Explică-i bunicule, explică-i, strigă ea.

Bătrânul își ducea mâna-i vânoasă și uriașă la ureche, cu capul aplecat spre Alejandra. Sub masca de pergament scorojit, deja îndreptându-se spre moarte, părea să mai trăiască anevoie un rest de ființă omenească, gânditoare și blajină. Falca îi atârna puțin, de parcă n-ar fi avut putere să și-o țină închisă, și i se puteau vedea gingiile fără dinți.

— Așa-i, Patrick.

— Explică-i, bunicule.

Căzuse pe gânduri, privind parcă spre timpuri de demult.

Olmos[1] e tălmăcirea lui Elmtrees. Fiindcă bunicul se săturase să tot audă că i se spunea Elemetri, Elemetrio, Lemetrio, chiar și căpitan Demetrio.

Păru că râde scuturat de un fior, ducându-și mâna la gură.

— Așa-i, chiar și căpitan Demetrio. Se săturase. Și asta și pentru că se împământenise atât de mult încât se supăra când îi spuneau englezul. Și și-a pus numele de Olmos, așa. După cum cei cu numele de Island își puseseră Isla și cei cu numele de Queenfaith, Reinafé. Îl enerva teribil. (Scoase un fel de râs ușor.) Fiindcă îi sărea repede mustarul. Așa că a procedat foarte chibzuit. Și apoi asta era adevărata lui patrie. Aici se căsătorise și aici i s-au născut copiii. Și nimeni, văzându-l pe calul lui sur, cu pinteni de argint, nu l-ar fi putut suspecta că e venetic. Și chiar de-ar fi făcut-o – râse ușor – ar fi tăcut mâlc, pentru că don Patricio l-ar fi doborât cu o lovitură de cravașă. (Râse ușor.) ...Micul locotenent Patrick Elmtrees, da, dom'le. Cine ar fi zis! Da' destinul e treabă a naibii de încurcată. Cine ar fi zis că destinul lui era să moară sub ordinele generalului?!

Pe neașteptate păru că moțăie, cu un horcăit ușor.

— Generalul? Care general? o întrebă Martín pe Alejandra.

— Lavalle.

Nu înțelegea nimic: un locotenent englez sub ordinele lui Lavalle? Când?

— În războiul civil, prostule.

O sută șaptezeci și cinci de oameni, jerpeliți și disperați, urmăriți de lănciile lui Oribe, fugind prin trecătoare spre nord, mereu spre nord. Sublocotenentul Celedonio Olmos călărea cu gândul la fratele lui, Panchito, mort în Quebracho Herrado, și la tatăl lui, căpitanul Patricio Olmos, mort în Quebracho Herrado. Și tot spre nord călărea colonelul Bonifacio Acevedo, bărbos și mizer, jerpelit și disperat. Și alți o sută șaptezeci și doi de bărbați fără nume. Și o femeie. Fugind zi și noapte spre nord, spre graniță.

---

1 Nume propriu de familie ce constă din forma de plural a substantivului comun *olmo*, „ulm".

Falca de jos îi atârnă, tremurând: „Unchiul Panchito și bunicul răpuși de lance în Quebracho Herrado", șoptește, parcă încuviințând.

— Nu înțeleg nimic, zise Martín.

— Pe 27 iunie 1806, îi spuse Alejandra, englezii înaintau pe străzile din Buenos Aires. Când eu eram atâtica – puse o mână la mică distanță de la podea –, bunicul mi-a povestit istoria de o sută șaptezeci și cinci de ori. Compania a noua mărșăluia încheind coloana faimosului regiment 71 (de ce faimos?). Nu știu, dar așa se spunea. Cred că nu fusese învins niciodată, nicăieri în lume, înțelegi? Compania a noua înainta pe strada Universității (a Universității?). Da, prostule, strada Bolívar. Îți povestesc cum povestea bătrânul, știu totul pe dinafară. Ajungând la colțul străzii Nuestra Señora del Rosario, Venezuela pentru cei grei de cap, s-a întâmplat încurcătura (care încurcătură?). Așteaptă. Aruncau cu de toate. De sus de pe terase, vreau să spun: ulei încins, farfurii, sticle, castroane, chiar și mobile. Trăgeau și focuri de armă. Toți aruncau: femeile, negrii, copiii. Și așa l-au rănit. (Pe cine?) Pe locotenentul Patrick, dragă, acolo în colț era casa lui Bonifacio Acevedo, bunicul bătrânului, fratele celui care mai târziu avea să fie generalul Cosme Acevedo (cel cu numele străzii?), da, cel cu strada: e tot ce ne-a mai rămas, nume de străzi. Bonifacio Acevedo ăsta s-a căsătorit cu Trinidad Arias, din Salta – se duse lângă un perete și luă o miniatură. La lumina veiozei, pe când bătrânul părea că aprobă ceva îndepărtat cu falca atârnându-i și ochii închiși, Martín văzu chipul unei femei frumoase, ale cărei trăsături asiatice păreau murmurul tainic al trăsăturilor Alejandrei, murmur de conversații între englezi și spanioli. Și fata asta a făcut o droaie de copii, printre ei María de los Dolores și Bonifacio, care mai târziu avea să fie colonelul Bonifacio Acevedo, bărbatul din frunte.

Dar Martín se gândi (și așa și spuse) că înțelegea tot mai puțin. Căci ce legătură avea cu toată harababura asta locotenentul Patrick, și cum murise sub ordinele lui Lavalle?

— Ai răbdare, prostule, acum vine încurcătura. Nu l-ai auzit pe bătrân că viața e a naibii de încâlcită? Destinul era de data asta un negru zdravăn și crunt, un sclav al străbunicului, unul Benito.

Fiindcă Destinul nu se manifestă în abstract, ci este câteodată cuțitul unui sclav și altă dată zâmbetul unei femei singure. Destinul își alege instrumentele, se încarnează imediat și pe urmă vine nenorocirea. În cazul ăsta s-a încarnat în negrul Benito, care l-a înjunghiat pe locotenent cu cuțitul, însă cu destul ghinion (dinspre partea negrului), și așa Elmtrees a putut deveni Olmos iar eu am putut veni pe lume. Eu am depins, cum se zice, de un fir de ață și de împrejurări foarte delicate, căci dacă negrul n-ar fi auzit cum striga de pe terasă María de los Dolores, poruncindu-i să nu-l omoare, l-ar fi răpus de-a binelea și pentru totdeauna, cum îi era voia, dar nu era și cea a Destinului care, deși se încarnase în Benito, nu judeca întocmai ca el, își avea micile lui diferențe. Lucru care se întâmplă foarte adesea, pentru că de bună seamă Destinul nu poate nimeri întotdeauna când își alege omul care îi va sluji drept instrument. Tot așa cum, atunci când te grăbești să ajungi într-un loc, fiind vorba de viață și de moarte, n-o să stai să te uiți dacă mașina e tapisată în verde sau dacă nu-ți place coada calului. Apuci ce ai mai la îndemână. De asta Destinul e oarecum confuz și puțin echivoc: el știe bine ce vrea, de fapt, dar oamenii care-l înfăptuiesc nu prea știu. Precum subalternii aceia cam tonți care nu execută niciodată la perfecție ordinele primite. Așa încât Destinul se vede nevoit să procedeze ca Sarmiento: să facă oricum lucrurile, chiar și de mântuială, dar să le facă. Și de multe ori trebuie să-i îmbete sau să-i amețească pe cei de care se folosește. De asta se zice că sunt parcă scoși din minți, că nu știu ce fac, că-și pierd cumpătul. Bineînțeles. Altminteri, în loc să-i fi omorât pe Desdemona sau pe Cezar, naiba știe ce bazaconie ar fi făcut. Deci, așa cum îți povesteam, în momentul în care Benito era gata să mă condamne la neființă, María de los Dolores țipă de sus cu atâta putere, că negrul se opri. María de los Dolores. Avea paisprezece ani. Tocmai arunca ulei încins, dar strigă la timp.

— Tot nu pricep, nu era vorba să-i împiedice pe englezi să câștige?

— Înapoiatule, n-ai auzit de *coup de foudre*? A survenit chiar în toiul vacarmului stârnit. Vezi doar cum funcționează Destinul. Negrul Benito îi dădu ascultare fără nici un chef micuței stăpâne,

dar îl târî pe ofițeraș înăuntru, cum îi poruncise bunica străbunicului meu Pancho. Acolo femeile îi dădură primele îngrijiri, până la sosirea doctorului Argerich. Îi scoaseră haina. Dar e un copil! exclamă îngrozită coana Trinidad. N-are nici șaptespe ani! spuneau ele. Și ce curaj! se văicăreau, pe când îl spălau cu apă curată și cu rachiu. Apoi îl pansară cu fâșii rupte dintr-un cearșaf și îl culcară. Peste noapte a început să delireze și să rostească cuvinte în engleză, în vreme ce María de los Dolores, spunând rugăciuni și plângând, îi schimba compresele cu oțet. Căci, așa cum îmi povestea bunicul, fata se îndrăgostise de ofițerașul străin și hotărâse să se mărite cu el. Și trebuie să știi, îmi spunea, că atunci când o femeie își pune așa ceva în cap, nu există putere în cer sau pe pământ care să-i stea în cale. Așa încât, pe când bietul locotenent delira și se visa cu siguranță în patria lui, fata decisese deja că patria aceea încetase să mai existe, și că urmașii lui Patrick aveau să se nască în Argentina. Mai târziu, când el începuse să-și vină în fire, ea a aflat că era chiar nepotul generalul Beresford. Își poți închipui ce-a însemnat sosirea lui Beresford acasă și momentul în care i-a sărutat mâna coanei Trinidad.

— O sută șaptezeci și cinci de oameni, mormăi bătrânul, încuviințând.

— Ce-i asta?

— Legiunea. Mereu se gândește la același lucru: tinerețea lui, adică Legiunea. Să-ți povestesc mai departe. Beresford le mulțumi pentru tot ce făcuseră pentru băiat și hotărâră ca acesta să rămână acolo până ce se va însănătoși de-a binelea. Și astfel, în timp ce forțele engleze intrau în Buenos Aires, Patrick se împrietenea cu cei din familie, ceea ce nu era prea ușor dacă se are în vedere că toată lumea, și desigur și ai mei, urau ocupația. Dar ce-a fost mai rău a început odată cu recucerirea: scene impresionante cu lacrimi et cetera. Desigur că Patrick s-a întors la regimentul lui și a fost nevoit să lupte împotriva noastră. Și atunci când englezii au fost obligați să se predea, Patrick a simțit totodată o mare bucurie și o mare tristețe. Mulți dintre învinși au cerut să rămână aici și li s-a permis, cu domiciliu obligatoriu. Patrick a vrut să rămână, bineînțeles, și l-au trimis la La Horqueta, una din moșiile familiei

mele, care era aproape de Pergamino. Asta s-a întâmplat în 1807. Un an mai târziu s-au căsătorit, și au trăit fericiți, și-am încălecat pe-o șa... Don Bonifacio le-a dăruit o parte din moșie și Patricio își începu sarcina de a se transforma în Elemetri, Elemetrio, don Demetrio, locotenent Demetrio și, brusc, Olmos. Și vai de cel care i-ar fi spus englezul sau doar Demetrio.

— Mai bine să-l fi omorât în Quebracho Herrado, bâigui bătrânul.

Martín o privi din nou pe Alejandra.

— Pe colonelul Acevedo, vrea să spună, înțelegi? Dacă l-ar fi omorât în Quebracho Herrado, nu l-ar fi decapitat aici, în clipa când spera să-și vadă soția și fata.

„Mai bine m-ar fi omorât în Quebracho Herrado", se gândește colonelul Bonifacio Acevedo pe când fuge spre nord, dar din alt motiv, din motive pe care le socotește îngrozitoare (goana asta disperată, deznădejdea asta, mizeria asta, înfrângerea asta neîndoioasă), dar care sunt infinit mai puțin îngrozitoare decât cele pe care le va avea după doisprezece ani, în clipa în care a simțit cuțitul la gât, în fața casei lui.

Văzu că Alejandra se îndreaptă spre vitrină și strigă, dar ea, spunându-i „lasă-te de prostii!", scoase cutia, îi deschise capacul și-i arătă capul colonelului, pe când Martín își ducea mâinile la ochi și ea râdea aspru, punând cutia la loc.

— În Quebracho ~~Herr~~ado, mormăia bătrânul, încuviințând.

— Așa încât, explică Alejandra, m-am născut din nou printr-un miracol.

Căci dacă pe străbunicul ei, sublocotenentul Celedonio Olmos, l-ar fi omorât în Quebracho Herrado, ca pe fratele și pe tatăl lui, sau l-ar fi decapitat în fața casei, ca pe colonelul Acevedo, ea nu s-ar fi născut și în clipa asta nu s-ar fi aflat acolo în cameră, rememorând trecutul. Și, strigându-i în ureche bunicului „povestește-i istoria cu capul", îi spuse lui Martín că ea trebuie să plece și dispăru înainte ca el să poată fugi după ea (poate pentru că stătea ca năuc), lăsându-l cu bătrânul, care repeta „capul, așa-i, capul", și

încuviința ca un hopa-mitică ce fusese deplasat din poziția lui de echilibru. Apoi falca lui de jos se zbătu, atârnă tremurând câteva secunde, buzele îi bolborosiră ceva de neînțeles (poate un fel de rezumat în minte, cum fac copiii cu lecțiile) și în cele din urmă zise:

— Cei din Mazorca, sigur că da, au aruncat capul chiar aici, pe fereastra din salon. Au descălecat, râzând în hohote și chiuind veseli, s-au apropiat de fereastră și au strigat: lubeniță, cucoană! Lubenițe proaspete! Și, când se deschise fereastra, aruncară înăuntru capul însângerat al unchiului Bonifacio. Ar fi fost mai bine să-l fi omorât în Quebracho Herrado, ca pe unchiul Panchito și pe bunicul Patricio. Cred și eu.

Tot așa se gândea și colonelul Acevedo, pe când fugea spre nord prin trecătoarea Humahuaca, împreună cu o sută șaptezeci și patru de camarazi (și o femeie), hăituit și zdrențăros, înfrânt și nespus de trist, dar neștiind că va mai trăi încă doisprezece ani, pe meleaguri străine, așteptând momentul să-și revadă nevasta și fata.

— Strigau lubenițe proaspete și era capul, flăcăule. Când l-a văzut, biata Encarnación a căzut ca moartă, și de fapt a și murit după câteva ore, fără să-și mai vină în fire. Iar biata Escolástica, fetiță de unsprezece ani, și-a pierdut mințile. Asta-i.

Și dând din cap se apucă să moțăie, în vreme ce Martín stătea încremenit de o groază tăcută și stranie în mijlocul camerei aproape în întuneric, cu bătrânul acela centenar, cu capul colonelului Acevedo în cutie și cu nebunul care putea da târcoale pe acolo. Se gândea: mai bine plec. Dar teama să nu dea peste nebun îl paraliza. Așa că își spunea că e de preferat să aștepte întoarcerea Alejandrei, care probabil nu va întârzia, nu putea întârzia, deoarece știa că el nu putea face nimic cu bătrânul acela. Se simțea de parcă ar fi pătruns încetul cu încetul într-un coșmar nedeslușit, în care totul era ireal și absurd. De pe pereți păreau că-l observă cavalerul pictat de Prilidiano Pueyrredón și doamna cu un pieptene mare prins în păr. S-ar fi zis că spiritele războinicilor, conchistadorilor, nebunilor, sfetnicilor și preoților umpleau pe nevăzute încăperea, șopotind molcom între ele: istorii despre cuceriri, bătălii, străpungeri cu lancea și decapitări.

— O sută șaptezeci și cinci de oameni.

Se uită la bătrân: falca de jos îi atârna, tremurând, și parcă încuviința.

— O sută șaptezeci și cinci de oameni, da, dom'le.

Și o femeie. Dar bătrânul nu știe, sau nu vrea să știe. Era tot ce mai rămăsese din falnica Legiune, după opt sute de leghe de retragere și înfrângeri, după doi ani de dezamăgiri și de moarte. O coloană de o sută șaptezeci și cinci de bărbați nenorociți și tăcuți (și o femeie) galopând spre nord, mereu spre nord. Vor ajunge vreodată? Există oare pământul Boliviei, dincolo de trecătoarea ce nu se mai sfârșește? Soarele de octombrie cade necruțător și face să putrezească trupul generalului. Frigul de peste noapte îngheață puroiul și oprește puzderia de viermi. Și din nou ziua, împușcăturile, amenințarea lăncierilor lui Oribe.

Mirosul, îngrozitorul miros al generalului în descompunere.

Vocea care cântă în liniștea nopții:

Porumbiță dalbă,
ce zbori peste vale,
du-te, zi la toți,
c-a murit Lavalle.

— Hornos i-a părăsit, fir-ar să fie. A spus „mă voi alătura armatei lui Paz". Și i-a lăsat, plecând cu comandantul Ocampo cu tot. La naiba! Iar Lavalle i-a văzut îndepărtându-se cu oamenii lor spre răsărit, stârnind nori de praf. Și tata spune că generalul părea să aibă lacrimi în ochi, uitându-se cum se pierd în zare cele două escadroane. Îi mai rămâneau o sută șaptezeci și cinci de oameni.

Bătrânul încuviință, dus pe gânduri, clătinându-și întruna capul.

— Negrii îl îndrăgeau pe Hornos, foarte mult. Și până la urmă tătuca l-a primit aici pe Hornos. Venea aici, acasă, și beau împreună mate, depănând amintiri despre fapte petrecute în campanie.

Bălmăji iar ceva de neînțeles.

— Au început să-și rărească rândurile de pe timpul președinției lui Roca. Veneticii care au tot sosit i-au alungat. Corvezi

umile, ce mai. Eu nu mai ies din casă, dar până acum câțiva ani, când încă mai puteam să dau o raită prin jur, mai ales de sărbătoarea Sfintei Lucia, coborau niște negri care erau ordonanțe la congres sau la vreo altă instituție națională. Unii erau bătrâni, ca mulatrul Elizalde, care abia dacă mai putea merge, săracul, în patru labe, dar ținea morțiș să apară la sărbătoarea patroanei. Ce s-o fi întâmplat cu atâția negri care erau prin cartierul ăsta în copilăria mea? Tomasito, Lucía, Benito, unchiul Joaquín... Lucía era cea care pregătea ceaiul pentru mama, Tomasito era vizitiul, mai era și bătrâna Encarnación, doica tatălui meu și a unchilor, și Toribia, vestită pentru plăcintele și gogoșile ei, pe care mi-o aduc aminte oloagă, în curtea din spate, bând maté și depănând povești.

Încuviință iar dând din cap, falca îi căzu din nou și mormăi ceva despre comandantul Hornos și despre colonelul Pedernera. Apoi tăcu. Oare dormea, se gândea? Poate că în ființa lui pâlpâia viața aceea latentă și tăcută a șopârlelor în lungile luni de iarnă, aproape de eternitate.

Pedernera își zice: douăzeci și cinci de ani de campanie, de lupte, de victorii și înfrângeri. Însă pe vremea aceea știam într-adevăr pentru ce luptam. Luptam pentru libertatea continentului, pentru Patria Mare. Dar acum... A curs atâta sânge pe pământul Americii, am văzut atâtea înserări fără speranță, am auzit atâtea strigăte de luptă între frați... Iată-l pe Oribe, pregătit să ne taie capul, să ne străpungă cu lancea, să ne distrugă; oare nu s-a bătut cu mine în Armata din Anzi? Bravul, asprul general Oribe. Unde e adevărul? Ce frumoase erau vremurile alea! Ce mândru mergea Lavalle cu uniforma lui de maior de grenadieri, când intram în Lima! Totul era mai limpede atunci, totul era frumos ca uniforma pe care o purtam...

— Da, dom'le, spuse bătrânul, tușind și dregându-și vocea, parcă dus pe gânduri, cu ochii lăcrimându-i, repetând „da, dom'le" de mai multe ori, dând din cap ca și cum ar fi de acord cu un interlocutor invizibil.

Gânditor și lăcrimos. Privind spre realitate, spre unica realitate.

Realitate ce se organiza după legi nespus de ciudate.

— Era prin '32, după cum povestea tata, da, așa-i. Fiindcă te avertizez că treaba asta cu îmbunătățirea rasei vitelor își avea argumentele ei pro și contra. Englezul Miller a fost cel care a început, cu faimosul Tarquino, cam prin '30. Da, faimosul Tarquino la ferma La Caledonia. Miller străinul, excelent individ. Muncitor și chivernisit, ca toți scoțienii, asta da. Zgârcit, ca s-o spunem pe șleau (râse ușurel și tuși de câteva ori). Nu ca noi, creolii, care suntem prea mână spartă și de asta suntem unde suntem (tuși iar), așa că nu se fereau să-l vorbească de rău, mai ales don Santiago Calzadilla, care era tare chițibușar și clevetitor. La Calcedonia, așa-i. Pe moșia de la Cañuelas. Don Juan Miller se căsătorise cu o fată din familia Balbastro, Dolores Balbastro. A știut să fie foarte energică, în multe rânduri a condus lupta împotriva atacurilor indienilor, ba chiar trăgea cu carabina ca un bărbat. Ca bunica, și ea se pricepea la armele cu țeavă lungă. Erau femei pe cinste, prietene, și sigur că erau așa din pricina vieții grele. Despre ce vorbeam?

— Despre englezul Miller.

— Despre englezul Miller, așa-i. Toată lumea vorbea despre el și despre faimosul Tarquino, și când venea la noi don Santiago Calzadilla ne spunea o mulțime de bancuri pe seama tipului, a lui Tarquino. Că noi am fost înzestrați cu mare talent să tot criticăm, băiete. Așa încât englezul Miller a fost nevoit să suporte ani mulți glumele tuturor. Dar el zâmbea, așa zicea tata, și-și vedea de treabă. Pentru că scoțienii ăștia sunt rezistenți ca lemnul de *ñandubay*, și foarte încăpățânați și stăruitori. Și omul o ținea întruna cu îmbunătățirea rasei vitelor, și nimeni nu i-o putea scoate din cap.

Și iar râse și tuși. Își duse anevoie o batistă la ochii ce-i tot lăcrimau.

— Despre ce-ți vorbeam?

— Despre taurii de rasă, domnule.

— Așa-i, despre tauri.

Tuși și clătină din cap o clipă. Apoi zise:

— Familia lui Evaristo nu ne-a iertat niciodată. Niciodată. Nici atunci când i-au tăiat capul unchiului. Cert e că familia

noastră a rămas divizată din pricina tiranului. Să nu crezi că tata nu-i recunoștea meritele. Dar spunea că în ultimii lui ani totul era îngrozitor, chiar dacă apărase drapelul național. Îi reproșa cruzimea rece și rafinată, firea vicleană, păi nu el l-a asasinat pe Quiroga? El era un laș, doar a și fugit la Caseros. Era un fricos, e fapt dovedit. Ți-aș putea povesti o groază de nenorociri din epoca aia, mai ales din '40, cum ar fi atunci când au decapitat un flăcău, pe Iranzuaga, logodnicul uneia, Isabelita Ortiz, rudă cu noi de departe. Nimeni nu dormea liniștit. Și atunci îți poți imagina teama din casa părinților mei, mama fiind singură de când tata se înrolase în Legiune. Și bunicul don Patricio plecase, ți-am spus povestea lui don Patricio?, și bunicul Bonifacio și unchiul Panchito. Așa încât la moșie nu mai rămăsese decât unchiul Saturnino, cel mai mic dintre frați, un copilandru. Și numai femei. Numai femei.

Își duse iar batista la ochii ce-i lăcrimau întruna, tuși, clătină din cap și păru că moțăie. Dar pe neașteptate zise:

— Șaizeci de leghe. Și cu oamenii lui Oribe pe urmele lor. Iar tata povestea că soarele de octombrie era foarte puternic. Generalul putrezea repede și după două zile de galop nimeni nu mai suporta duhoarea. Și până la graniță mai aveau de făcut încă patruzeci de leghe! Cinci zile și încă patruzeci de leghe. Numai pentru a salva oasele și capul lui Lavalle. Numai pentru asta, băiete. Căci erau pierduți și nu se mai putea face nimic: nici să lupte împotriva lui Rosas, nici altceva. Aveau să taie capul cadavrului și să i-l trimită lui Rosas, înfipt în vârful unei lăncii, ca să-l batjocorească. Cu o hârtie pe care stătea scris: „Acesta e capul sălbaticului, ticălosului și scârbosului câine unionist Lavalle". Așa încât trebuiau să salveze trupul generalului cu orice preț și să ajungă în Bolivia, apărându-se cu focuri de armă în toate cele șapte zile de fugă. Șaizeci de leghe de retragere turbată. Aproape fără răgaz.

Sunt comandantul Alejandro Danel, fiul maiorului Danel, din oastea lui Napoleon. Mi-l aduc încă aminte pe când se întorcea cu Marea Armată, în grădina Tuileries sau pe Champs Élysées, călare. Îl văd încă pe Napoleon urmat de escorta de veterani, cu legendarele lor săbii încovoiate. Și mai târziu, când totul se sfârșise, când Franța

nu mai era tărâmul Libertății și eu visam să lupt pentru popoarele asuprite, m-am îmbarcat să vin pe meleagurile astea, împreună cu Bruix, Viel, Bardel, Brandsen și Rauch, care luptaseră alături de Napoleon. Dumnezeule, cât timp a trecut, câte bătălii, câte victorii și înfrângeri, câți morți și cât sânge! În seara aceea din 1825 în care l-am cunoscut, mi s-a părut un vultur imperial, în fruntea regimentului său de cuirasieri. Și atunci m-am dus cu el la războiul din Brazilia, și când a căzut răpus la Yerbal l-am ridicat și l-am purtat cu oamenii mei de-a lungul a optzeci de leghe, trecând peste râuri și prin munți, cu dușmanul pe urmele noastre, ca acum... Și niciodată nu m-am mai despărțit de el... Și acum, după opt sute de leghe de întristare, acum merg alături de trupul lui în putrefacție, spre neant...

Păru că se trezește și spuse:

— Eu însumi am văzut unele lucruri, iar de altele am auzit de la tătuca, dar mai ales de la mama, fiindcă tătuca era tăcut, arareori vorbea. Așa încât atunci când veneau să bea maté generalul Hornos sau colonelul Ocampo, în vreme ce-și depănau amintiri de demult și despre Legiune, tătuca se mărginea să-i asculte și să zică din când în când ce chestie, nu?, sau așa-i, prietene.

Se porni iar să dea din cap și să moțăie o clipă, dar se trezi imediat și zise:

— Așa-i, Elisita, așa-i. Biata copilă care s-a aruncat în râu, înnebunită, când a aflat de moartea logodnicului ei. De casa de la țară îmi amintesc bine, dar pe amiral n-am ajuns să-l văd. Cred și eu că bunicul Patricio și bunica Dolores îl îndrăgeau, cu toate că el era federalist. O să-ți povestesc odată istoria ciudată a bunicului, care nu se numea Olmos, ci Elmtrees, și a sosit aici ca locotenent în armata engleză, pe vremea invaziilor. Ciudată istorie, cred și eu (râse și tuși).

Clătină din cap și, dintr-odată, se apucă să sforăie.

Martín se uită iar spre ușă, însă nu se auzea nici un zgomot. Unde era oare Alejandra? Ce făcea la ea în cameră? Se gândi că nu plecase ca să nu-l lase singur pe bătrân, care nici măcar nu-l auzea și poate că nici nu-l vedea: își ducea mai departe existența-i subterană și misterioasă, fără să-i pese de el și de nimeni care ar

trăi în prezent, izolat de ani, de surzenie și de presbitism, dar mai cu seamă de amintirea trecutului, care se interpunea precum un zid întunecos de vis, viețuind pe fundul unui puț, evocând negri, cavalcade, decapitări și episoade legate de Legiune. Rămăsese acolo nu din considerație pentru bătrân, ci fiindcă era parcă împietrit de un fel de teamă de a străbate acele regiuni ale realității în care păreau că ființează bunicul, nebunul și chiar Alejandra însăși. Tărâm tainic și nesănătos, absurd și efemer ca visele, la fel de înspăimântător ca visele. Totuși, se sculă de pe scaunul unde s-ar fi zis că fusese țintuit și începu să se îndepărteze tiptil de bătrân, printre vechiturile de scos la mezat, uitându-se în jur, vegheat de strămoșii de pe pereți, și rămânând cu ochii la cutia din vitrină. Ajunse astfel la ușă și se opri în dreptul ei, fără a se încumeta s-o deschidă. Se apropie și-și lipi urechea de deschizătură: avea impresia că nebunul stătea de partea cealaltă, pândindu-i ieșirea cu clarinetul în mână. Crezu chiar că-i aude răsuflarea. Atunci, speriat, se întoarse încet la scaunul lui și se așeză.

— Nu mai mult de treizeci și cinci de leghe, îngăimă pe neașteptate bătrânul.

Da, au mai rămas treizeci și cinci de leghe. Trei zile de mers în goana mare prin trecătoare, cu leșul umflat și duhnind la multe leghe împrejur, cu oribilele scursori ale putrefacției. Veșnic tot înainte, cu niște trăgători din ariergardă. De la Jujuy până la Huacalera, patruzeci și cinci de leghe. Nu mai mult de treizeci și cinci de leghe, spun pentru a se încuraja. Nu mai mult de patru, poate încă cinci zile de galop, dacă au noroc.

În noaptea liniștită se poate auzi tropotul cailor-fantomă. Mereu spre nord.

— Pentru că în trecătoare soarele e arzător, băiete, fiind la mare înălțime, iar aerul e extrem de curat. Așa încât după două zile de mers trupul era umflat și duhoarea se simțea la multe leghe împrejur, spunea tata, și în a treia zi au fost nevoiți să desprindă carnea de pe oase.

Colonelul Pedernera dă ordin să se facă popas și vorbește cu tovarășii lui: corpul se descompune, duhoarea e cumplită. Vor desprinde carnea și vor păstra oasele. Și inima, spune cineva. Dar mai ales capul: niciodată Oribe nu va avea capul, niciodată nu va putea să-l dezonoreze pe general.

Cine vrea să facă asta? Cine poate s-o facă?

Colonelul Alejandro Danel o s-o facă.

Atunci dau jos trupul generalului, care duhnește. Îl așază lângă pârâul Huacalera, în vreme ce colonelul Danel îngenunchează alături și-și scoate cuțitul de vânătoare. Privește printre lacrimi corpul gol și diform al comandantului său. Îl privesc, aspri și gânditori, tot printre lacrimi, și bărbații zdrențăroși care stau roată în jur.

Apoi, încet, înfige cuțitul în carnea putrezită.

Clătină din cap și spuse:

— Pe vremea guvernării lui don Bernardino l-au numit căpitan de miliție în Guardia de la Horqueta, fiindcă așa se numește micul fort care acum e satul Capitán Olmos. Apoi a fost primar, până când au venit federaliștii. Despre ce-ți vorbeam?

— Despre faptul că n-a mai fost primar, domnule (cine?).

— Așa-i, primăria. A părăsit-o când au venit federaliștii, da. Și celor care voiau să-l asculte, poate pentru ca vorbele lui să ajungă până la don Juan Manuel, le spunea că îi era de ajuns cu vacile și cu indienii, că nu avea timp de politică (râs ușor). Dar Restauratorul, care nu era prost – cum să fi fost! –, n-a crezut niciodată cuvintele alea (râsete). Și fii atent că nu era pe un drum greșit, căci bunicul aflase vestea că don Juan Manuel îi trimitea scrisori primarului din La Horqueta în care spunea să nu-l scape din ochi pe englezul Olmos (râse ușurel și tuși), fiindcă credea că acesta uneltea împreună cu alți fermieri din Salto și din Pergamino. Istețul de el nu se înșela, cum să se înșele când avea o minte brici! Pentru că într-adevăr bunicul punea ceva la cale și asta s-a descoperit când generalul Lavalle a debarcat la San Pedro, în august '40. S-a prezentat acolo, cu caii și cu cei doi băieți mai mari: Celedonio, tatăl meu, care pe atunci avea optsprezece ani, și unchiul Panchito, cu un an mai mare. Nenorocită campanie aia din '40!

Bunicul a rezistat la Quebracho Herrado până la ultima ghiulea, acoperind retragerea lui Lavalle. Ar fi putut fugi, însă n-a vrut. Și când totul era pierdut, a tras ultima ghiulea și s-a predat trupelor lui Oribe. Iar atunci când a aflat de moartea lui Panchito, băiatul pe care-l iubea cel mai mult, n-a spus decât: „Bine măcar că s-a salvat generalul". Și așa și-a sfârșit viața pe pământul ăsta bunicul meu, don Patricio Olmos.

Bătrânul clătină din cap, murmurând: „Armistrón, așa-i. Armistrón", și căzu brusc într-un somn adânc.

XIII

Martín așteptă, timpul trecea și bătrânul nu se trezea. Crezu că acum adormise de-a binelea și atunci, încetișor, străduindu-se să nu facă zgomot, se ridică și se îndreptă spre ușa pe care intrase Alejandra. Îi era tare frică, pentru că se iviseră zorile și geana de lumină pătrundea în camera lui don Pancho. Își zise că putea da nas în nas cu unchiul Bebe, sau că bătrâna Justina, slujnica, s-ar fi sculat deja. Și ce le-ar putea spune atunci?

„Am venit cu Alejandra, aseară", le-ar spune.

Se gândi apoi că în casa aceea nimic nu putea atrage atenția și, prin urmare, nu trebuia să se teamă de nimic neplăcut. În afară, poate, de o întâlnire cu nebunul, cu unchiul Bebe.

Auzi, sau i se păru că aude un trosnet, niște pași, pe coridorul spre care da ușa. Cu mâna dreaptă pe clanță și cu inima tresărind de spaimă, așteptă în liniște. De undeva de departe răzbătu fluieratul unui tren. Își lipi urechea de ușă și ascultă cu înfrigurare: nu se auzea nimic, și dădu să deschidă când auzi din nou un trosnet ușor, de data asta de neconfundat: erau pași, precauți și rari, de parcă s-ar fi apropiat cineva de ușă, de cealaltă parte.

„Nebunul", se gândi Martín tulburat, și preț de o clipă își îndepărtă urechea de ușă, de teamă să nu se deschidă brusc de pe partea cealaltă și să-l descopere într-o postură atât de suspectă.

Rămase așa o vreme, fără să știe ce hotărâre să ia: pe de o parte, îi era frică să deschidă ușa și să dea de nebun; pe de alta, uitându-se la don Pancho, se temea că o să se trezească și o să-l caute.

Își zise însă ar fi poate mai bine așa, ca bătrânul să se trezească. Fiindcă atunci, dacă nebunul intra, l-ar vedea cu el și i-ar putea deci explica. Sau poate că nu trebuie să-i dea nici o explicație nebunului.

Își aduse arninte că Alejandra îi spusese că era un nebun liniștit, care se mulțumea să cânte la clarinet: mă rog, să repete la nesfârșit un fel de însăilare de note. Dar o fi rătăcind slobod prin casă? Sau o fi închis într-una din încăperi, cum se întâmplase cu Escolástica, așa cum se obișnuia în vechile case ale unor familii de neam?

Așteptă o vreme cu gândul la toate astea, ascultând mereu.

Cum nu auzi nimic, își lipi din nou urechea de ușă, acum mai liniștit și, ținându-și răsuflarea, se străduí să deslușească cel mai mic zgomot ori trosnet suspect: nu se auzi nimic de data asta.

Încetișor, apăsă pe clanță: era o broască din cele mari, folosite la ușile de odinioară, cu chei lungi de vreo zece centimetri. Zgomotul făcut de clanță deschizându-se i se păru îngrozitor. Și-și zise că, dacă nebunul bântuia pe acolo, nu se putea să nu-l audă. Dar ce să facă oare acum? Și, mai hotărât în fața faptului aproape consumat, deschise ferm ușa.

A fost cât pe ce să strige.

În fața lui, hieratic, stătea nebunul. Era un bărbat de peste patruzeci de ani, nebărbierit de mai multe zile și cu haine destul de uzate, fără cravată, cu părul vâlvoi. Purta un sacou sport care odată trebuie să fi fost bleumarin și niște pantaloni de flanel gri. Cămașa îi era descusută și tot ce avea pe el era șifonat și murdar. În mâna dreaptă, care-i atârna, ținea faimosul clarinet. Fața îi era ca aceea pe care o au adesea nebunii: absentă și scofâlcită, cu ochii ficși și zărind parcă năluci; o față slabă și colțuroasă, cu ochii de un cenușiu bătând în verde ai familiei Olmos, și cu nasul puternic, acvilin, însă capul îi era uriaș și alungit, ca un dirijabil.

Martín, înmărmurit de frică, nu izbuti să scoată un cuvânt.

Nebunul îl privi îndelung, în tăcere, și apoi, fără să spună nimic, se întoarse cu ușoare contorsiuni (asemenea celor pe care le fac băieții dintr-un taraf, dar abia perceptibile) și se îndepărtă pe coridor înăuntrul casei, cu siguranță spre camera lui.

Martín se repezi în sens opus, spre curtea unde lumina zilei se revărsa acum din plin.

O bătrână indiancă, împovărată de ani, spăla într-o albie.

„Justina", își zise el, tresărind din nou speriat.

— Bună dimineața, zise, încercând să pară calm, de parcă toată povestea ar fi ceva firesc.

Bătrâna nu scoase un cuvânt. „O fi surdă, ca don Pancho", își zise Martín.

Însă ea îl urmări cu privirea-i de indiancă, misterioasă și de nepătruns, câteva clipe ce lui i se părură nesfârșite. Apoi își văzu mai departe de spălat.

Martín se oprise, șovăind. Înțelegea că trebuie să se poarte cu naturalețe, și se îndreptă astfel spre scara în spirală ca să urce în Mirador.

Ajunse la ușă și bătu.

După câteva clipe, cum nu răspunse nimeni, bătu din nou. Nici un răspuns. Atunci, apropiindu-și gura de crăpătura ușii, o chemă pe Alejandra cu glas tare. Dar timpul trecea și nu răspundea nimeni.

Își închipui că doarme.

Își zise atunci că era mai bine să plece. Se pomeni însă mergând spre fereastra din Mirador. Când ajunse în dreptul ei văzu că perdelele nu erau trase. Se uită atunci înăuntru și încercă s-o deslușească pe Alejandra în penumbra ce mai domnea în cameră. Dar când vederea i se obișnui își dădu seama, surprins, că ea nu se afla acolo.

Un moment nu reuși să facă nimic, și nici să se gândească la ceva coerent. Apoi se îndreptă spre scară și începu se coboare cu grijă, străduindu-se să-și facă ordine în minte.

Străbătu curtea din spate, ocoli casa veche prin grădina laterală în paragină și în sfârșit ajunse în stradă.

Merse nehotărât pe trotuar spre Montes de Oca, pentru a lua de acolo autobuzul. Dar nu făcu decât câțiva pași și se opri, privind înapoi, spre casa familiei Olmos. Era cum nu se poate mai descumpănit și nu știa deloc ce să facă.

Dădu să se întoarcă spre casă, dar se opri din nou. Se uită la grilajul ruginit, așteptând parcă ceva. Ce oare? La lumina zilei,

casa mare părea și mai absurdă decât pe întuneric, căci, cu zidurile ei dărâmate și scorojite, cu bălăriile crescând nestingherite în grădină, cu grilajul ruginit și poarta aproape căzută, contrasta și mai tare decât noaptea cu fabricile și coșurile ce se înălțau în spate. Precum o stafie pare mai absurdă ziua.

În cele din urmă ochii i se opriră sus, la Mirador: i se părea solitar și misterios ca Alejandra însăși. Doamne, Dumnezeule!, își zise, ce să fie asta?

Noaptea petrecută în casa aceea îi apărea acum, la lumina zilei, ca un vis: bătrânul aproape nemuritor, capul comandantului Acevedo, păstrat în cutia de pălării; unchiul nebun cu clarinetul său și ochii pierduți printre năluci; indianca împovărată de ani, surdă și nepăsătoare la toate, până într-atât încât nici nu se osteni să vrea să afle cine e el și ce făcea un străin care iese din casă și urcă apoi în Mirador; istoria căpitanului Elmtrees; povestea de necrezut a acelei fete, Escolástica, și a nebuniei sale; și, mai cu seamă, Alejandra însăși.

Se apucă să reflecteze pe îndelete: era cu neputință să se ducă la Montes de Oca și să ia un autobuz, i se părea prea brutal. Se hotărî așadar să meargă pe Isabel la Católica, pe partea ce da spre Martín García; vechea stradă îl ajută să-și facă ordine, încetul cu încetul, în gândurile contradictorii.

Cel mai tare îl intriga și preocupa absența Alejandrei. Unde își petrecuse noaptea? Îl dusese să-i vadă bunicul ca să scape de el? Nu, fiindcă atunci l-ar fi lăsat să plece, pur și simplu, ca atunci când el a vrut s-o facă, după ce-i povestise de Marcos Molina, toată istoria aia cu plaja și cu misionariatul în Amazonia. De ce nu l-a lăsat să plece în clipa aceea?

Nu, poate că totul era imprevizibil, poate chiar pentru ea. Poate că i s-a năzărit să plece pe când el stătea cu don Pancho. Dar atunci de ce nu-i spusese? În fine, nu conta cum anume s-au întâmplat lucrurile. Tot ce conta era că Alejandra nu-și petrecuse noaptea în Mirador. Trebuia deci să presupună că avea un loc unde să se ducă. Și obișnuia s-o facă, fiindcă nu putea crede că în noaptea aceea se întâmplase ceva deosebit.

Sau o fi plecat pur și simplu să se plimbe pe străzi?

Da, da, își zise, simțindu-se dintr-odată ușurat, aproape cuprins de entuziasm: ieșise să se plimbe aiurea, să reflecteze, să se liniștească. Așa era ea: imprevizibilă și chinuită, ciudată, în stare să hoinărească noaptea pe străzile pustii de la periferie. De ce nu? Nu se cunoscuseră într-un parc? Nu se ducea ea adesea să stea pe banca unde se întâlniseră prima oară?

Da, totul era cu putință.

Ușurat, mai merse câteva străzi, până își aminti pe neașteptate două lucruri care îi atrăseseră atenția la vremea lor, și care acum începeau să-l frământe: Fernando, numele acela pe care ea îl rostise o singură dată și imediat păruse că se căiește; și reacția violentă a Alejandrei când el făcuse referirea aceea la orbi. Ce se întâmpla cu orbii? Era ceva important, desigur, pentru că ea rămăsese parcă paralizată. Să fie oare orb acel misterios Fernando? Și, în orice caz, cine era Fernando ăsta, al cărui nume ea părea că nu vrea să-l rostească, cu acel soi de teamă cu care unele popoare nu numesc divinitatea? Se gândi iar, cu tristețe, că îl despărțeau de ea abisuri întunecate, care aveau pesemne să-i despartă în veci.

Însă atunci, își zise iar, cu renăscută speranță, de ce se apropiase de el în parc? Și nu-i spusese oare că avea nevoie de el, că ei doi aveau ceva important în comun?

Mai făcu nehotărât câțiva pași și apoi, oprindu-se, privind pavajul, parcă întrebându-se pe sine, își zise: dar pentru ce poate avea nevoie de mine?

Simțea o dragoste năvalnică pentru Alejandra. Însă se gândi cu amărăciune că ea nu-l iubea. Și că, dacă avea nevoie de el, de Martín, în orice caz nu avea pentru el același sentiment pe care el îl nutrea față de ea.

În capul lui era haos.

XIV

Zile în șir n-a avut vești de la ea. Dădu întruna târcoale casei din Barracas și în mai multe rânduri cercetă de departe poarta ruginită.

Descurajarea lui culmină când își pierdu slujba de la tipografie: o vreme n-o să mai fie de lucru, i s-a spus. Dar el știa prea bine că alta era cauza.

XV

Nu se dusese cu bună știință, dar se trezi acolo, în fața vitrinei de pe strada Pinzón, crezând că în orice clipă putea să-și piardă cunoștința. Cuvintele PIZZA, FAINÁ păreau că nu-l loveau în cap, ci drept în stomac, ca la câinii lui Pavlov. Măcar de-ar fi fost Bucich acolo. Dar nici așa n-ar fi îndrăznit. De altfel, era pesemne în sud, cine știe când o să se întoarcă. Erau acolo Chichín, cu șapca și bretelele lui roșii, și Humberto J. D'Arcángelo, mai cunoscut ca Tito, cu scobitorile lui în chip de țigară și cu ziarul *Crítica* făcut sul în mâna dreaptă, aproape niște „semne distinctive", fiindcă numai un mistificator grosolan ar putea pretinde că e Humberto J. D'Arcángelo fără scobitoare și cu *Crítica* făcută sul în mâna dreaptă. Avea ceva de pasăre, cu nasul acela coroiat și ascuțit și cu ochii mici, puțin depărtați, pe cele două părți ale unei fețe aplatizate și osoase. Foarte nervos și neliniștit, ca întotdeauna: scobindu-se în dinți, aranjându-și cravata ponosită. Cu mărul lui Adam proeminent urcând și coborând.

Martín îl privea fascinat, până când Tito îl văzu și, cu memoria-i care nu dă greș, îl recunoscu. Și făcându-i semn cu *Crítica* făcută sul, ca un agent de circulație, îi spuse să intre, îl pofti să stea jos și-i comandă un Cinzano cu bitter; pe când desfăcea ziarul la pagina de sport, lovind-o cu mâna lui aproape descărnată, apropiindu-se de Martín peste măsuța cu blat de marmură, cu scobitoarea mișcându-i-se pe buza de jos, îi spuse: *știi cât s-a plătit pentru tipul ăsta?*, întrebare la care Martín făcu o mutră speriată, ca și cum n-ar ști lecția și, chiar dacă buzele i se mișcară, nu reuși să scoată nici un cuvânt, pe când D'Arcángelo, cu ochii lui mici lucindu-i de indignare, cu mărul lui Adam oprit la jumătatea gâtului, aștepta răspunsul: cu un zâmbet ironic, de o amară ironie apriorică stârnită de greșeala inevitabilă, nu doar a băiatului, ci *a*

oricui ar avea un dram de minte. Din fericire însă, pe când mărul lui Adam rămânea suspendat, sosi Chichín cu sticlele şi atunci Tito, întorcându-şi spre el faţa ascuţită, lovind cu dosul mâinii osoase pagina de sport, îi spuse: *ia zi şi tu, Chichín, cu aproximaţie, cât au plătit pentru damblagiul ăsta de Cincotta*, iar Chichín, servindu-i cu Cinzano, răspunse *ştiu şi eu, cinci sute*, la care Tito răspunse, cu un zâmbet pieziş, cu amărăciune şi o anume fericire (pentru că dovedea în ce măsură el, Humberto J. D'Arcángelo, mergea la sigur) *ha*! Şi apoi îndoi din nou ziarul, ca un profesor care, după demonstraţie, pune înapoi în vitrină aparatul, şi adăugă *Opt sute de mii* şi, după o tăcere pe potriva enormităţii debitate, mai spuse: *şi acum zi şi tu dacă-n ţara asta nu suntem nebuni cu toţii*. Se uita fix la Chichín, parcă pândind cel mai mic semn de împotrivire, şi totul rămase câteva secunde încremenit: mărul lui Adam, ochii lui mici, plini de ironie, expresia atentă a lui Martín şi Chichín cu şapca şi bretelele lui roşii, ţinând sticla de vermut în aer.

Straniul instantaneu dură poate o secundă sau două. Tito puse sifon în vermut, sorbi de câteva ori şi se adânci într-o tăcere sumbră privind, cum obişnuia să facă în astfel de momente, spre strada Pinzón: privire abstractă şi într-un anume fel cu totul simbolică, cu care n-ar învrednici în ruptul capului viziunea reală a faptelor exterioare. Reveni apoi la tema lui preferată: *acum nu mai există fotbal. Ce se putea aştepta de la nişte jucători care se cumpără şi se vând?* Privirea îi deveni visătoare şi începu să evoce, din nou, Epoca de Aur, când el era un puşti atâtica. Şi pe când Martín, din timiditate, îşi bea vermutul, ştiind că, după două zile de post, o să-i facă foarte rău, Humberto J. D'Arcángelo îi spunea: *Trebuie să strângi bişţari, puştiule. Ascultă-mă pe mine. E singura lege a vieţii: s-aduni mulţi bani, să-ţi vinzi şi sufletul*, pe când îşi potrivea cravata uzată şi-şi trăgea mânecile sacoului ponosit, cravată şi haină ce adevereau că el, Humberto J. D'Arcángelo, e negativul riguros al filozofiei pe care o predica. Şi în timp ce numai din bunătate îl îndemna pe băiat să-şi termine vermutul, vorbindu-i de vremurile acelea, lui Martín i se păru pe neaşteptate că discuţia aceea se purta în largul mării. *Îţi vorbesc de 1915,*

puștiule, când eu mă duceam la meciuri cu unchiul Vicente. Ne aflam în plin conflict, pe când Martín, amețit și trist, era cu gândul la Alejandra și la dispariția ei, *pe Seguel y Ministro Brin*[1], *până în '23 când ne-am transferat la Bransen*[2] *și Crucero*[3], *ei, Chichín! păi să fi văzut cum am alcătuit formația inițială*, la care Chichín, cu privirea în tavan, oprindu-se din ștersul paharelor, închise ochii după ce-și mișcă în tăcere buzele (ca un elev care repetă lecția) și răspunse: *De lo Santo, Vergara, Cerezo, Priano, Peney, Grande, Farenga, Moltedo, José Farenga și Bacigaluppi*, reluându-și imediat treaba în vreme ce Tito zicea *ezact. Și cu toate că Racín*[4] *a câștigat campionatul, noi, genovezii*[5], *care ne afirmaserăm deja, am ieșit pe locul patru. În '18 am urcat pe locul trei și în '19 am triumfat. Ei, Chichín, ia spune cum am făcut echipa cu care am câștigat cupa*, la care celălalt a răspuns, după ce a stat un moment nemișcat, cu ochii închiși și capul ridicat spre tavan: *Ortega, Busso, Tesorieri, López, Canaveri, Cortella, Elli, Bozzo, Calomino, Miranda și Martín*, reluându-și imediat treaba, pe când Tito comenta *ezact. Ce echipă, puștiule! Marele Tesorieri. Niciodată n-a fost, și nici n-o să mai fie, un golgheter ca Américo Tesorieri. Ți-o spune Humberto J. D'Arcángelo, care a văzut fotbal de mare clasă*, aranjându-și cravata și privind indignat spre strada Pinzón, în timp ce Martín, amețit, îi vedea ca într-o fantasmagorie pe bătrânul don Pancho Olmos vorbind despre Legiune și pe Alejandra, rezemată cu coatele de balustrada terasei, și mai vedea și capul comandantului Acevedo. *Și tot așa îți spun despre Pedro Leo Journal, vestitul Calomino, extrema cea mai rapidă care a călcat vreodată pe stadionul național, inventatorul celebrei biciclete, pe care mai apoi atâția și atâția au vrut s-o imite. Ce vremuri, puștiule, ce vremuri!* adăugă, schimbând

---

1 Stadion din Buenos Aires, cu numele oficial Ministro Brin y Seguel.

2 Club sportiv argentinian.

3 Echipă de fotbal argentiniană cu numele oficial Crucero del Norte.

4 Racing Club, club sportiv argentinian dedicat cu precădere fotbalului.

5 Echipa de fotbal Boca Juniors de Xeneize, de la numele în spaniola argentiniană al orașului Genova, Xena, deoarece mulți imigranți genovezi, mai cu seamă cei din cartierul portuar La Boca din Buenos Aires, au fost suporteri fideli ai acestei echipe.

locul scobitorii din colțul stâng al gurii în cel drept și aruncându-și privirea spre strada Pinzón, pe când Martín se uita la Alejandra dormind, văzând-o ca pe marginea unui abis. *Dar*, spunea D'Arcángelo, *ce-i drept e drept, puștiule, și în orice echipă găsești unul care-i aur curat* era un fanatic și părea orb la tot ce nu avea vreo legătură cu Boca, *ce-i drept e drept, puștiule, și în orice echipă găsești unul care-i aur curat, dar pleavă e și la Boca, de ce să ne amăgim. Iată-l bunăoară pe negrul Seoane, celebrul Chancha Seoane, care a fost stâlpul Diavolilor Roșii preț de mai multe sezoane. O să fiu sincer cu tine, puștiule: negrul Seoane era toată șiretenia tradițională în persoană, pusă în slujba acestui sport nobil. Era o forță tipul ăsta, inteligent și călit, coșmarul portarilor din vremea lui. Știi cum l-a caracterizat Américo Tesorieri? Regele terenului advers. Și cu asta s-a spus totul. Dar Domingo Tarasconi? Marele Tarasca a fost unul dintre cei mai grozavi golgheteri ai fotbalului amator. Șuta colosal, a dovedit-o când a fost extremă dreaptă, și când a jucat la centru a înscris o pagină glorioasă din istoria sportului argentinian. Dar... și totdeauna există un dar în fotbal, cum spunea răposatul Zanetta, tot în vremea lui Tarasca strălucea pe teren marele Seoane, cum îți ziceam. Și acum fii atent la ce-ți explic: linia de atac avea două feluri de joc opuse. Dreapta era academică și activă, stânga se caracteriza printr-un joc eficace și printr-o acțiune dacă vrei puțin spectaculoasă, însă de efect, cu rezultate bune. Și la urma urmei, puștiule, orice s-ar zice, fotbalul se joacă pe puncte. Și te avertizez că eu sunt dintre cei care cred că un joc spectaculos e ceva ce-ți umple inima de bucurie și pentru care suporterii sunt recunoscători, la naiba. Da' lumea-i așa, și la urma urmei tot ce contează e golul. Și ca să-ți demonstrez ce era cu modalitățile astea două de joc o să-ți povestesc o anecdotă grăitoare. Într-o după-amiază, la pauză, Chancha îi spune lui Lalín: paseaz-o la mine, bătrâne, că intru și bag gol. Începe repriza a doua, Lalín i-o pasează, într-adevăr, și negrul o prinde, intră și bagă gol, așa cum spusese. Seoane se întoarce cu brațele fluturând, fugind spre Lalín, îi strigă: ai văzut, Lalín, ai văzut? și Lalín răspunde da, dar mie nu-mi cade bine deloc. Aicea-i, dacă vrei, toată problema fotbalului la noi.*

Şi căzu pe gânduri, mestecându-şi scobitoarea şi privind spre strada Pinzón.

— Ce vremuri! murmură pentru sine.

Îşi aranjă cravata, îşi trase mânecile sacoului şi se întoarse către Martín cu amărăciunea întipărită pe chip, ca şi cum ar reveni la dura realitate, şi, lovind ziarul, zise *Opt sute de mii de pesos pentru un neputincios ca ăsta! Aşa merg lucrurile.* Cu ochii mici strălucind de indignare, aranjându-şi cravata destrămată. Şi apoi, arătând cu degetul mare în jos, de parcă s-ar fi referit la măsuţă, adăugă: *Aici, în ţara asta, trebuie să ai tupeu. Ori ai tupeu, ori te ia naiba.* Şi, privind spre băieţii care începuseră să se adune, dar adresându-se simbolic lui Martín (pe când acesta începuse s-o vadă, ca într-un vis nelămurit şi poetic, pe Alejandra adormind în faţa lui), învârtind din nou ziarul făcut sul, adăugă: *Citeşte ziarul şi afli de o afacere ilicită. Şi poate că ţi-e gândul aiurea sau citeşti cărţile astea* şi cum Poroto şi Şchiopul spuseră *dă' ce tot spune* D'Arcángelo comentă ironic *şi chestia cu Tucolesco ăsta e tot o bătaie de joc*, iar ceilalţi răspunseră *ei, şi ziarele astea!* la care Tito replică, arătând iar cu degetul în jos, spre măsuţă şi repetând cunoscutul lui aforism: *Aici totul e o chestie de mită. Şi te previn că nu vorbesc de Perón. Fiindcă atunci când eu eram atâtica,* şi-şi duse palma desfăcută în dreptul genunchiului, *cine învârtea afacerile dubioase? Conservatorii: mită şi hoţie. Când eram aşa* şi-şi ridică puţin mâna *radicalii: mită şi hoţie. Apoi Justo ăsta: mită şi hoţie. Vă amintiţi de afacerea cu Corporaţia? Pe urmă băietanul ăsta Ortiz: mită şi hoţie. Apoi revoluţia din '45. Întotdeauna militarii susţin că vin să facă curăţenie, dar până la urmă mită şi hoţie.* Şi atunci, aranjându-şi cravata, aruncă o privire turbată spre strada Pinzón şi, întorcându-se după o clipă de (turbată) reflecţie, adăugă: *Te pui cu burta pe carte, ajungi un Edison, inventezi telegraful sau vindeci semeni, te duci în Africa, aşa ca bătrânul acela german cu mustaţă mare, te sacrifici pentru omenire, te trec toate sudorile şi ai să vezi cum te crucifică şi cum ceilalţi se scaldă în bişţari. Nu ştii, poate, că oamenii iluştri sfârşesc veşnic în sărăcie şi uitare? Asta să i-o spui cui te-o crede* şi, întorcându-şi privirea furioasă spre strada Pinzón, îşi aranjă cravata ponosită şi-şi trase mânecile tocite ale sacoului,

în vreme ce băietanii râdeau de Tito sau spuneau *ei, și tu cu pălăvrăgeala asta!* iar Martín, în toropeala lui, o vedea din nou pe Alejandra ghemuită, dormind în fața lui, răsuflând agitată cu gura întredeschisă, gura ei mare, disprețuitoare și senzuală. Și-i vedea părul lung și întins, negru, cu reflexe roșietice, răvășit pe pernă, încadrându-i chipul colțuros, trăsăturile acelea care aveau aceeași asprime ca și cugetul ei chinuit. Și trupul ei, trupul ei lung, abandonat, sânii ce i se ghiceau sub bluza albă, și picioarele frumoase și lungi, îndoite, care-l atingeau. Da, era acolo, la îndemâna lui și în voia gurii lui, oarecum fără apărare, dar cât de îndepărtată, cât de inaccesibilă!

„Niciodată", își spuse cu amărăciune și aproape cu voce tare, pe când Poroto striga *bine face Perón și toți oligarhii ăștia ar trebui spânzurați toți laolaltă în Plaza Mayo*, „niciodată" și totuși l-a ales pe el, însă de ce, Dumnezeule, Doamne, de ce? Pentru că niciodată n-avea să-i cunoască, era foarte sigur, secretele cele mai ascunse, și-i veniră încă o dată în minte cuvintele *orb* și *Fernando* în clipa în care unul dintre băieți băga o monedă în tonomatul Wurlitzer și începeau să cânte Los Plateros. Atunci D'Arcángelo izbucni și, apucându-l de braț pe Martín, îi zise:

— Hai, pușt iule! Nici aici nu se mai poate sta. Unde o să ajungem cu caraghioșii ăștia care-ți pun foxtrot?

XVI

Vântul răcoros îl dezmetici pe Martín. D'Arcángelo bolborosea mai departe și trecu o vreme până să se liniștească. Îl întrebă apoi unde lucrează. Rușinat, Martín îi răspunse că n-avea de lucru. D'Arcángelo se uită la el:

— De mult?

— Da, de o vreme.

— Ai familie?

— Nu.

— Unde stai?

Martín zăbovi cu răspunsul; roșise, dar din fericire (își zise) era întuneric. D'Arcángelo îl privi iar cu atenție.

— De fapt... bâigui.

— Ce?

— Am... am fost nevoit să plec de unde stăteam...

— Și acum unde dormi?

Martín, rușinat, bălmăji că doarme pe unde apucă. Și, vrând parcă să nu dea importanță faptului, adăugă:

— Deocamdată nici nu-i frig.

Tito se opri și-l cercetă la lumina unui felinar.

— Dar ai măcar ce mânca?

Martín tăcu. Atunci D'Arcángelo izbucni:

— Și atunci de ce n-ai spus nimic? Eu îi tot dădeam zor cu fotbalul și tu beai pe stomacul gol... La naiba!

Îl duse la o bodegă și pe când mâncau îl cercetă dus pe gânduri.

Când terminară și ieșiră, își aranjă cravata și-i spuse:

— Stai liniștit, puștiule. Acum mergem acasă. Pe urmă mai vedem.

Intrară într-o veche remiză de trăsuri care pe vremuri trebuie să fi aparținut unei case aristocratice.

— Bătrânul, știi, a fost vizitiu până acum vreo zece ani. Acum, cu reumatismul, nu se mai poate mișca. În afară de asta, cine mai ia o trăsură în ziua de azi? Bătrânul e una din multele victime ale progresului urban. Mă rog, sănătatea contează.

Era un amestec de casă ieftină cu camere de închiriat și grajduri; se auzeau strigăte, glasuri și mai multe radiouri în același timp, și se simțea un miros pătrunzător de bălegar. În vechea remiză mai erau câteva mașini de serviciu și o camionetă.

Se auzea zgomot de copite de cal.

Merseră până în spate.

— Aici, când eu eram puști, erau trei cabriolete o frumusețe: de la 39, 42 și 90. Pe cea de la 39 o conducea bătrânul. Era o mică podoabă. Nu pentru că ar fi fost a bătrânului, dar te asigur că era ca o fetiță răsfățată: o vopsea, o lustruia, îi ștergea felinarele până luceau. Și acum, vezi și tu.

Îi arătă în fund, prăbușit, scheletul unei birje: fără felinare, fără cauciucuri, crăpată, cu capota putrezită și sfâșiată.

— Până acum câteva luni încă mai mergea, săraca. Pe capră era Nicola, un prieten al bătrânului, care a murit. Mai bine, îți spun sincer, fiindcă decât să muncești așa cum făcea nefericitul de el mai bine să zaci în groapă. Făcea câte o cursă la gara Constitución, cărând bagaje.

Mângâie roata cabrioletei vechi.

— Mama mă-sii, spuse cu voce spartă, când venea carnavalul trebuia să fi văzut cabrioleta asta pe corso din Barraca. Și bătrânul cu gambeta pe cap, pe capră. Îți jur că era grozav, puștiule!

Martín îl întrebă dacă locuia acolo cu toată familia.

— Ce familie, puștiule? Suntem doar noi, bătrânul și cu mine. Bătrâna a murit acum trei ani. Frate-meu Américo e la Mendoza, e vopsitor, ca mine. Altul, Bachicha, e însurat la Matadero. Frate-meu Argentino, noi îi ziceam Tino, era anarhist și l-au omorât în Avellaneda, în '30. Un frate pe care-l chema Chiquín, așa-i ziceam, a murit de ftizie.

Râse.

— Tu știi că mulți dintre noi suntem cu plămânii pe jumătate ferfeniță. Eu cred că-i din vina plumbului din vopsea. Soră-mea Mafalda s-a măritat și ea și locuiește în Azul. Alt frate, mai mic ca mine, André, e aproape nebun și nici măcar nu știm pe unde umblă, cred că prin Bahía Blanca. Și apoi mai e Norma, nici n-are rost să mai vorbim. E din alea care-și trec viața uitându-se în revista cu vedete de radio și cinema, și voia să se facă artistă. Așa că am rămas doar bătrânul și cu mine. Așa-i viața, puștiule: trudești, faci copii și până la urmă rămâi întotdeauna singur ca bătrânul. Noroc că eu sunt cam nebun și că nici femeile nu se prea dau în vânt după mine, că de nu, n-ai cum ști dacă nu plecam și eu și-l lăsam pe bătrân să moară singur ca un câine.

Intrară în cameră. Erau acolo două paturi: unul al fratelui vagabond care hoinărea prin Bahía Blanca. Așa că deocamdată acolo putea dormi Martín. Dar înainte îi arătă comorile lui: o fotografie a lui Américo Tesorieri, prinsă cu pioneze pe perete, cu o cocardă argentiniană dedesubt, dedicată „Prietenului Humberto J. D'Arcángelo". Tito o privi fascinat. Și pe urmă continuă:

— Marele Américo.

Mai erau pe pereți și alte fotografii și tăieturi din revista *El Gráfico*, și deasupra lor, un steag mare al clubului Boca, întins de-a lungul.

Pe o ladă avea un fonograf vechi cu pâlnie și arc.

— Merge? întrebă Martín.

D'Arcángelo își ațintì privirea asupra lui, cu o expresie surprinsă și aproape dojenitoare.

— Ehe, dac-ar merge pick-upurile alea de acum ca ăsta!

Se apropie și curăță cu batista o mică murdărie de pe pâlnia mare.

— Nici să mă îngropi în bani nu l-aș schimba pe unul din alea. Știi care-i treaba?, că aparatele alea sunt prea complicate. Astea erau mai naturale, și vocea era mai curată.

Puse *Suflet chinuit* și învârti arcul: din pâlnie ieși vocea lui Gardel, răzbind anevoie prin hățișul de zgomote. Tito, cu capul lângă pâlnie, clătinându-l emoționat, murmura: *Ce colosal*, puștiule, *ce colosal!* Ascultară în tăcere. Când se termină, Martín văzu lacrimi în ochii lui D'Arcángelo.

— Mama mă-sii, zise, cu un râs fals. Toți ceilalți care au venit pe urmă sunt un rahat.

Puse discul într-un plic foarte vechi, hârtănit, îl așeză cu grijă pe un teanc, pe când îl întreba:

— Ție-ți place tangoul, puștiule, ei?

— Da, sigur, răspunse Martín precaut.

— Ce bine! Pentru că acum, îți spun sincer, noua generație nu mai are habar de tangou. Pune foxtrot și toată pelteaua aia de bolero, de rumbă, tot balamucul ăsta. Tangoul e ceva serios, ceva profund. Îți merge la suflet. Te face să gândești.

Se așeză pe pat și căzu pe gânduri.

— Dar, zise, toate astea s-au dus. Mă gândesc uneori, puștiule, că în țara asta toate s-au dus, tot ce-a fost bun s-a dus fără cale de întoarcere, cum spune tangoul. Și tot așa și tangoul, și fotbalul, și carnavalul, și plimbările pe corso, și mai știu eu ce. Și când vreunul din caraghioșii ăștia vrea să facă un nou tangou, ce să mai vorbim. Tangoul trebuie să fie tangou, sau nu e nimic. Și asta s-a terminat, puștiule, pune-i cruce. E ceva ce-ți frânge inima, dar e un adevăr mare cât casa.

Apoi adăugă, fiindcă întotdeauna încerca să fie drept:

— Ei bine, poate că-i muzică bună, nu știu. Poate că Piazzola și băiatul ăsta de acum fac ceva important, muzică serioasă, ca valsurile lui Strauss. Nu zic că nu-i așa. Dar tangoul, ceea ce se cheamă tangou, asta, puștiule, îți jur că nu-i.

Apoi îi povesti că taică-său o ducea tare prost cu reumatismul, dar că îl dăduse gata mai ales necazul cu Bachicha.

— Știi, explică el cu amărăciune, într-o zi i-a spus că o să vândă trăsura de la 40 și cu banii pe care-i strânsese o să cumpere pe din două un taxi. Îți poți închipui ce l-a mai certat bătrânul. S-a înfuriat, l-a insultat, l-a rugat, dar totul în zadar, pentru că Bachicha e tare ca marmura. Îți jur că dacă aș fi avut în clipa aia o cărămidă i-aș fi aruncat-o în cap. Totul degeaba. Și-a cumpărat taxiul și l-a adus aici, culmea. Bătrânul a zăcut în pat cam o lună. Când s-a sculat nu mai era cel dinainte.

Pe urmă adăugă:

— Nu numai că a făcut ce-a vrut, dar ce-a fost mai rău e că-i spunea că treaba cu trăsurile s-a terminat, bătrâne, trebuie să te resemnezi în fața adevărului, spunea, cum vrei să mai poată trăi cineva cu vechiturile astea, spunea, dă-ți seama bătrâne, trebuie să fim în pas cu progresul, spunea, nu pricepi că lumea merge înainte și că te încăpățânezi să mai ții mizeria asta doar așa, pentru că ai tu chef, nu-ți dai seama că oamenii vor viteză și eficiență, spunea, că lumea trebuie să meargă tot mai repede, spunea. Și fiecare din vorbele astea era ca un cuțit.

Se culcară.

XVII

Câteva zile așteptă în zadar. Dar în sfârșit Chichín îl întâmpină făcându-i un semn și-i dădu un plic. Îl deschise tremurând și desfăcu scrisoarea. Cu un scris uriaș, inegal și nervos, îi spunea simplu că îl așteaptă la șase.

La șase fără ceva stătea pe banca din parc, agitat însă fericit, gândindu-se că acum avea cui să-i povestească necazurile lui. Și

încă Alejandrei, fapt pentru el extraordinar, cum ar fi pentru un cerșetor să dea peste comoara piraților.

Fugi spre ea ca un copil, îi povesti treaba cu tipografia.

— Mi-ai vorbit de un tip, Molinari, zise Martín. Cred că ai zis că are o tipografie mare.

Alejandra își îndreptă privirea spre el, cu sprâncenele ridicate, vădind surpriză.

— Molinari? Ți-am vorbit eu de Molinari?

— Da, chiar aici, când m-ai găsit dormind, îți amintești? Mi-ai spus: sigur că nu lucrezi pentru Molinari, îți amintești?

— Se poate.

— Ți-e prieten?

Alejandra îl privi cu un zâmbet ironic.

— Ți-am zis că e prieten cu mine?

Însă Martín era prea plin de speranță în clipa aceea pentru a mai căuta un sens ascuns expresiei ei.

— Ce părere ai? stărui el. Crezi c-ar putea să-mi dea de lucru?

Ea îl cercetă cum fac medicii cu cei care se prezintă la recrutare.

— Știu să bat la mașină, pot redacta scrisori, corecta șpalturi...

— Unul din cei care vor triumfa mâine, nu?

El se înroși.

— Dar ai idee ce înseamnă să lucrezi într-o întreprindere importantă? Cu ceas de pontaj și tot tacâmul?

Martín își scoase briceagul alb, îi scoase lama cea mică și apoi o vârî la loc iar, cu capul plecat.

— N-am nici o pretenție. Dacă nu pot să lucrez în birou, pot s-o fac în ateliere, sau ca zilier.

Alejandra se uita la costumul lui uzat, la pantofii scâlciați.

Când Martín își ridică în sfârșit privirea spre ea, văzu că avea o expresie foarte serioasă, încruntată.

— Ce, e foarte greu?

Ea dădu din cap că nu. Apoi spuse:

— Mă rog, nu-ți face griji, o să găsim noi o soluție.

Se ridică.

— Vino. Hai să dăm o raită, mă doare îngrozitor stomacul.

— Stomacul?

— Da, mă doare adesea. Trebuie să fie un ulcer.

Se îndreptară spre barul de pe bulevardul Brasil colţ cu Balcarce. Alejandra ceru la tejghea un pahar cu apă, scoase din geantă o sticluţă şi turnă nişte picături.

— Ce-i asta?

— Laudanum.

Traversară din nou parcul.

— Hai să mergem puţin pe chei, spuse Alejandra.

Au luat-o în jos pe Almirante Brown, au dat colţul pe Arzobispo Espinosa şi apoi pe Pedro Mendoza, şi ajunseră la un vapor suedez care descărca marfă.

Alejandra se aşeză pe una din lăzile mari ce veneau din Suedia, uitându-se spre fluviu, iar Martín pe una mai mică, de parcă era vasalul acelei prinţese. Amândoi priveau marele fluviu galben-închis.

— Ai văzut că avem multe în comun? spunea ea.

Iar Martín se gândea *să fie cu putinţă?* şi, cu toate că era convins că amândurora le place să privească fluviul de pe mal, îşi zicea şi că asta e un fleac faţă de celelalte lucruri profunde care îl despart de ea, fleac pe care nimeni nu-l poate lua în serios, şi Alejandra însăşi mai puţin ca oricine, cum dovedea, îşi zise, expresia surâzătoare ce-i însoţise cuvintele: ca acele personaje importante care se fotografiază dintr-odată pe stradă, democratic, alături de un muncitor sau de o doică, zâmbind cu condescendenţă. Deşi se prea poate şi ca acele cuvinte să fie o adevărată cheie, şi ca faptul de privi amândoi cu înfrigurare fluviul de pe mal să constituie o formulă secretă de alianţă pentru lucruri cu mult mai transcendentale. Căci cum se putea şti oare ce gândea ea cu adevărat? Şi o privea, neliniştit, cum sta acolo sus, de parcă ar urmări un echilibrist îndrăgit care se mişcă în zone extrem de periculoase, fără ca nimeni să-i poată sări în ajutor. O vedea, ambiguă şi neliniştitoare, pe când briza îi flutura părul negru şi întins şi-i reliefa sânii ce-i împungeau bluza, puţin depărtaţi unul de altul. O vedea fumând, dusă pe gânduri. Acel teritoriu bătut de vânturi părea alinat de melancolie, ca şi cum vânturile s-ar fi potolit şi o brumă deasă l-ar fi împresurat.

— Ce frumos ar fi să pleci departe! comentă ea pe neașteptate. Să pleci din orașul ăsta infect.

Martín auzi cu tristețe forma aceea impersonală: *Să pleci.*

— Ai pleca? o întrebă cu voce stinsă.

Fără să se uite la el, cufundată aproape cu desăvârșire în gânduri, răspunse:

— Da, cu dragă inimă aș pleca. Undeva departe, unde să nu cunosc pe nimeni. Poate pe o insulă, pe una din insulele alea care trebuie să mai fi rămas pe undeva.

Martín își lăsă capul în jos, și cu briceagul începu să ciopleasca lada, citind ce stătea scris acolo – THIS SIDE UP[1]. Alejandra, întorcându-și privirea spre el, după ce l-a cercetat o clipă, l-a întrebat dacă a pățit ceva, iar Martín, cioplind mai departe și citind cuvintele THIS SIDE UP, răspunse că n-a pățit nimic, dar Alejandra rămase cu ochii la el, dusă pe gânduri. Un răstimp destul de lung nu vorbi nici unul, pe când să lăsa întunericul și liniștea punea stăpânire pe chei: macaralele încetaseră să mai lucreze și stivuitorii și docherii începeau să se ducă spre casele lor ori spre barurile din El Bajo[2].

— Să mergem la Moscova, spuse atunci Alejandra.

— La Moscova?

— Da, pe Strada Independenței.

— Dar nu-i foarte scump?

Alejandra izbucni în râs.

— E o bombă, dragă. Și pe deasupra Vania mi-e prieten.

Ușa era închisă.

— Nu-i nimeni aici, comentă Martín.

— *Sharáp*[3], se mărgini să spună Alejandra, bătând în ușă.

După puțină vreme le deschise ușa un bărbat în cămașă; avea părul lins și alb, chipul blajin, rafinat, și un zâmbet trist. Un tic îi făcea obrazul să se zbată, aproape de ochi.

— Ivan Petrovici, zise Alejandra, dându-i mâna.

---

1 „Pe aici se deschide" (în engleză în original).

2 Zonă din Buenos Aires situată în partea de jos a orașului, în apropierea portului.

3 Deformație de la expresia engleză *shut up*, „taci din gură".

Bărbatul i-o duse la buze, aplecându-se puțin.

Se așezară lângă o fereastră ce dădea spre Paseo Colón. Localul era prost luminat de o lampă sordidă, aproape de casa unde o femeie grasă și scundă, cu trăsături slave, bea mate.

— Am vodcă poloneză, spuse Vania. Mi-au adus ieri, a venit vapor din Polonia.

Când se îndepărtă, Alejandra comentă:

— E un om de aur, dar grăsana – și arătă spre casă –, grăsana e sinistră. Tot încearcă să-l bage la balamuc pe Vania ca să rămână cu localul ăsta.

— Vania? Nu i-ai zis Ivan Petrovici?

— Capsoman ce ești: Vania e diminutiv de la Ivan. Toată lumea îi spune Vania, dar eu îi spun Ivan Petrovici, așa se simte ca în Rusia. Și apoi, îmi place grozav să-i spun așa.

— Și de ce să-l bage la balamuc?

— E morfinoman și are crize. Și grăsana vrea să profite de asta.

Aduse vodca și pe când îi servea le spuse:

—Acum aparat merge foarte bine. Am concert pentru vioară de Brahms, vrei să punem? Chiar Heifetz.

Când se îndepărtă, Alejandra comentă:

— Vezi? E generozitatea întruchipată. Află că a fost violonist la teatrul Colón și acum îți face milă să-l auzi cântând. Dar tocmai de asta îți oferă un concert de vioară și încă unul cu Heifetz.

Îi arătă cu un gest pereții: niște cazaci intrând în galop într-un sat, niște biserici bizantine cu cupole aurite, nișe țigani. Totul era precar și sărăcăcios.

— Cred uneori că i-ar plăcea să se întoarcă. Mi-a zis într-o zi: Nu vi se pare că Stalin e totuși un om mare? Și a adăugat că e oarecum un nou Petru cel Mare și că, la urma urmelor, dorește măreția Rusiei. Dar a spus toate astea în șoaptă, uitându-se în fiecare clipă la grăsană. Cred că știe ce zice după mișcarea buzelor.

De departe, ca și cum n-ar vrea să-i deranjeze pe cei doi, Vania făcea gesturi edificatoare arătând aparatul, parcă lăudându-l. Iar Alejandra, cu un zâmbet aprobator, îi spuse lui Martín:

— Lumea-i o porcărie.

Martín reacționă.

— Nu, Alejandra! Pe lume sunt multe lucruri frumoase!

Ea îl privi, poate gândindu-se la sărăcia lui, la maică-sa, la singurătatea lui: și mai era încă în stare să găsească minuni pe lume! Un zâmbet ironic se așternu peste prima ei expresie de duioșie, făcând-o să dispară, ca un acid pe o piele foarte gingașă.

— Care?

— Multe, Alejandra! exclamă el, luându-i mâna și apăsând-o pe pieptul lui. Muzica asta... un om ca Vania... și mai ales tu, Alejandra... tu.

— Mă faci să cred că încă mai ai caș la gură, prostule.

Rămase o clipă pe gânduri, bău o înghițitură de vodcă și apoi adăugă:

— Da, sigur, sigur că ai dreptate. Pe lume sunt lucruri frumoase... bineînțeles că sunt...

Și atunci, întorcându-se spre el, îi spuse pe un ton plin de amărăciune:

— Dar eu, Martín, eu sunt un gunoi. Pricepi? Nu te amăgi în ce mă privește.

Martín îi strânse o mână într-ale lui, i-o duse la buze și o ținu așa, sărutându-i-o cu ardoare..

— Nu, Alejandra! De ce vorbești așa, cu atâta cruzime? Eu știu că nu-i așa! Tot ce-ai spus despre Vania și multe altele dovedesc că nu-i așa!

Ochii i se umpluseră de lacrimi.

— Bine, mă rog, nu-i chiar așa, zise Alejandra.

Martín își puse capul pe pieptul ei și nu-i mai păsa de nimic pe lume. Pe fereastră vedea cum se lasă noaptea peste Buenos Aires și asta îi întărea senzația de a fi găsit un refugiu în colțul acela ascuns din orașul necruțător. O întrebare pe care încă n-o pusese nimănui (cui ar fi putut să i-o pună?) se ivi în cugetul lui, netedă și strălucitoare ca o monedă pe care n-a pus încă nimeni mâna, pe care milioane de mâini anonime și murdare n-au apucat s-o tocească, s-o întunece și s-o strice.

— Mă iubești?

Ea păru că șovăie o clipă, dar apoi îi răspunse:

— Da, te iubesc. Te iubesc mult.

Martín se simțea izolat în chip magic de dura realitate exterioară, cum se întâmplă la teatru (își zicea el după ani de zile), când trăim în lumea de pe scenă, în vreme ce afară ne așteaptă muchiile dureroase ale universului de zi cu zi, lucrurile care, inevitabil, vor da năvală de îndată ce se sting luminile și farmecul se destramă. Și tot așa cum la teatru, la un moment dat, lumea de afară izbutește să răzbată, chiar dacă în surdină, ca niște zgomote îndepărtate (un claxon, strigătele unui vânzător de ziare, fluieratul unui agent de circulație), tot așa îi pătrundeau în conștiință, ca un zvon neliniștitor, fapte mărunte, cuvinte ce tulburau și rupeau magia: acele cuvinte pe care le rostise în port și din care el rămânea inexorabil exclus („aș pleca cu dragă inimă din orașul ăsta infect") și fraza pe care o spusese chiar acum („sunt un gunoi, nu te amăgi în ce mă privește"), vorbe ce zvâcneau ca o durere surdă în cugetul lui și care, pe când își ținea mai departe capul pe pieptul Alejandrei, răpit de fericirea neasemuită a clipei, mișunau într-o zonă mai profundă și mai insidioasă a sufletului lui, șușotind împreună cu alte cuvinte enigmatice: orbii, Fernando, Molinari. Dar *nu contează*, își zicea cu îndărătnicie, nu contează, și-și apăsa capul pe sânii calzi și-i mângâia mâinile, de parcă astfel ar putea opri vraja să se destrame.

— Dar cât de mult mă iubești? întrebă copilărește.

— Mult, ți-am zis doar.

Și totuși glasul ei i se păru absent și, ridicându-și capul, o privi și putu să-și dea seama că era cufundată în gânduri, atentă la ceva ce nu se afla acolo, cu el, ci undeva departe, într-un loc necunoscut.

— La ce te gândești?

Ea nu răspunse, părea că nu-l aude.

Atunci Martín repetă întrebarea, strângând-o de braț, vrând parcă s-o aducă la realitate.

Iar ea îi răspunse că nu se gândește la nimic: la nimic deosebit.

De multe ori avea să simtă Martín înstrăinarea aceea: cu ochii deschiși și chiar făcând altceva, dar desprinsă de toate, parcă stăpânită de o forță îndepărtată.

Pe neașteptate Alejandra spuse, cu ochii la Vania:

— Îmi plac oamenii rataţi. Ţie nu?

El rămase cu gândul la afirmaţia aceea ciudată.

— Triumful, continuă ea, are întotdeauna ceva vulgar şi oribil.

Tăcu un moment şi apoi adăugă:

— Ce s-ar alege de ţara asta dacă toată lumea ar triumfa! Nici nu vreau să mă gândesc. Ne salvează oarecum eşecul atâtor oameni. Nu ţi-e foame?

— Ba da.

Se ridică şi se duse să stea de vorbă cu Vania. Când se întoarse, el îi spuse, roşu la faţă, că nu are bani. Alejandra izbucni în râs. Îşi deschise geanta şi scoase două sute de pesos.

— Poftim. Când mai ai nevoie, spune-mi.

Martín încercă să-i refuze, ruşinat, şi atunci ea îl privi uimită.

— Eşti nebun? Sau eşti vreun mic-burghez din ăia care cred că nu se cuvine să accepte bani de la o femeie?

Când terminară de mâncat se îndreptară spre Barracas. După ce traversară în tăcere parcul Lezama o luară pe Hernandarias.

— Cunoşti istoria Oraşului Fermecat din Patagonia? îl întrebă ea.

— Oarecum, nu prea bine.

— Într-o zi o să-ţi arăt nişte hârtii rămase încă în ranița aceea a comandantului. Hârtii despre acesta.

— Despre acesta? Cine?

— Hernandarias[1].

Alejandra arătă plăcuţa cu numele străzii.

— La tine acasă? Ce anume?

— Hârtii, nume de străzi. E tot ce ne-a mai rămas. Hernandarias e un strămoş al celor din neamul Acevedo. În 1550 a făcut o expediţie în Patagonia în căutarea Oraşului Fermecat.

Merseră un răstimp în tăcere şi apoi Alejandra începu să recite:

Buenos Aires. Timpul ce-aduce oamenilor
iubire ori bogăţie, mie abia de-mi lasă

1 Hernandarias (Hernando Arias) de Saavedra (1527-1586), conchistador spaniol care a întreprins numeroase expediţii în Lumea Nouă, fondator al oraşului argentinian Mendoza.

roza cea ofilită și ăst mănunchi zadarnic
de străzi ce repetă întruna trecutele nume
ale stirpei mele: Laprida, Cabrera, Soler, Suárez...
Nume unde răsună de-acum tainice goarne vestind
deșteptarea, republicile, caii, zorii zilei de mâine,
glorioasele victorii și moarte de războinici...

Rămase iar tăcută preț de câteva străzi. Și brusc îl întrebă:

— Auzi clopote?

Martín își încordă auzul și răspunse că nu.

— Ce-i cu clopotele? întrebă intrigat.

— Nimic, aud câteodată clopote care bat și alteori clopote care nu bat.

Râse și adăugă:

— Fiindcă veni vorba de biserici, azi-noapte am avut un vis ciudat. Mă aflam într-o catedrală, aproape în beznă, și trebuia să înaintez cu grijă ca să nu calc pe careva. Îmi făcea impresia (pentru că nu se vedea nimic) că era o mulțime de oameni. Cu mare greutate am putut în sfârșit să mă apropii de preotul care predica în amvon. Nu mi-era cu putință să înțeleg ce spunea, deși eram foarte aproape, și cel mai rău era că eram sigură că mi se adresa mie. Eu auzeam un fel de murmur confuz, de parcă ar fi vorbit la un telefon stricat, și asta mă speria tot mai tare. Mi-am căscat ochii să-i pot vedea măcar expresia. Mi-am dat atunci seama, cu groază, că nu avea trăsături, că fața îi era netedă și nu avea păr în cap. În clipa aceea clopotele au prins să bată, mai întâi încet, apoi tot mai tare și, în cele din urmă, cu un soi de furie, până m-am deșteptat. În plus, ciudat e că în același vis îmi spuneam, astupându-mi urechile, de parcă asta ar fi un motiv să mă îngrozesc: sunt clopotele de la Santa Lucía, biserica unde mă duceam în copilărie!

Căzu pe gânduri.

— Mă întreb ce-ar putea să însemne, spuse apoi. Tu nu crezi în vise?

— Vrei să spui în povestea cu psihanaliza?

— Nu, nu. Mă rog, și asta, de ce nu? Dar visele sunt misterioase și de mii de ani omenirea le dă un înțeles.

Râse, cu același râs straniu de mai înainte: nu era un râs sănătos și nici molcom: era neliniștit, speriat.

— Visez întotdeauna. Visez foc, păsări, mlaștini în care mă afund sau pantere care mă sfâșie, vipere. Dar mai ales foc. La sfârșit apare veșnic focul. Nu crezi că focul are ceva enigmatic și sacru?

Mai aveau puțin și ajungeau. De departe, Martín privi casa veche cu al său Mirador, ca o rămășiță fantomatică dintr-o lume apusă.

Intrară, traversară grădina și ocoliră casa: se auzea, absurdă dar molcomă, frazarea nebunului cu clarinetul.

— Cântă mereu? întrebă Martín.

— Aproape. Dar până la urmă nu-l mai auzi.

— Știi că în noaptea aceea, când am dat să plec, l-am văzut? Stătea și asculta la ușă.

— Da, are obiceiul ăsta.

Urcară scara în spirală și Martín simți din nou farmecul acelei terase în noaptea de vară. Se putea întâmpla orice în atmosfera aceea ce părea că se înfiripase în afara timpului și spațiului.

Intrară în Mirador și Alejandra spuse:

— Stai pe pat. Știi doar că scaunele de aici sunt primejdioase.

Pe când Martín se așeza, ea își aruncă geanta și se apucă să încălzească apa. Apoi puse un disc: sunetele dramatice ale armonicii prinseră să schițeze o melodie sumbră.

— Auzi ce cuvinte!

Doar cu tine vreau să mor,
făr' să fiu împărtășit,
în durerea-mi răstignit,
parcă de necaz și dor.

După ce-și băură cafeaua ieșiră pe terasă și-și sprijiniră coatele pe balustradă. De jos se auzea clarinetul. Noaptea era adâncă și caldă.

— Bruno spune mereu că, din păcate, ne trăim viața doar în ciornă. Un scriitor poate reface ceva imperfect sau poate arunca foaia la gunoi. Viața însă nu: ce ai trăit nu mai poți îndrepta, nici curăța, nici arunca. Îți dai seama ce îngrozitor?

— Cine e Bruno?

— Un prieten.

— Cu ce se ocupă?

— Cu nimic, e un contemplativ, chiar dacă el zice că e doar un abulic. Mă rog, cred că scrie. Dar niciodată n-a arătat nimănui ce face și nici nu cred că va publica vreodată ceva.

— Și din ce trăiește?

— Taică-său are o moară, în Capitán Olmos. Așa l-am cunoscut, era bun prieten cu mama. Cred, mai spuse râzând, că era îndrăgostit de ea.

— Cum era maică-ta?

— Se zice că semăna cu mine, la înfățișare, vreau să spun. Eu abia mi-o aduc aminte; dă-ți seama că n-aveam decât cinci ani când a murit. O chema Georgina.

— De ce ai zis că-ți semăna la înfățișare?

— Pentru că eu sunt foarte diferită ca fire. Ea, după câte îmi povestește Bruno, era blândă, feminină, gingașă, tăcută.

— Și tu cu cine semeni? Cu tatăl tău?

Alejandra nu scoase o vorbă. Apoi, plecând de lângă Martín, spuse cu o voce care nu mai era cea de dinainte, ci o voce spartă și dură:

— Eu? Nu știu... Poate sunt încarnarea vreunuia din demonii ăia mărunți, slujitori ai Satanei.

Își descheie primii doi nasturi de la bluză și cu amândouă mâinile își vântură reverele înguste, de parcă ar fi vrut să-și facă vânt. Răsuflând tulburată, se duse la fereastră și acolo trase aer în piept de mai multe ori, până când păru că se liniștește.

— E o glumă, comentă, așezându-se ca de obicei pe marginea patului și făcându-i loc lui Martín lângă ea.

— Stinge lumina. Uneori mă supără teribil, ochii îmi ard.

— Vrei să plec, vrei să dormi?

— Nu, n-aș putea dormi. Rămâi, dacă nu te plictisești să stai așa, fără să vorbim. Eu mă culc puțin, dar tu poți rămâne aici.

— Mi se pare că-i mai bine să plec, să te las să te odihnești.

Alejandra răspunse, cam iritată:

— Nu-ți dai seama că vreau să rămâi? Stinge și veioza.

Martín stinse veioza și se așeză iar lângă Alejandra, cu înfrigurare, descumpănit și sfios: de ce avea oare nevoie de el Alejandra? El, dimpotrivă, se credea o ființă nepricepută și inutilă, care nu făcea altceva decât s-o asculte și s-o admire. Ea era cea plină de energie, cea puternică, și atunci ce fel de ajutor putea să-i dea el?

— Ce tot bombăni acolo? îl întrebă Alejandra culcată, scuturându-l de un braț, vrând parcă să-l trezească la realitate.

— Nu bombăn deloc.

— Atunci la ce te gândești? Te gândești tu la ceva, prostule.

Martín nu voia să-i spună, însă de bună seamă că ea, ca totdeauna, avea să ghicească oricum.

— Mă gândeam... că... de ce-ai putea avea nevoie de mine?

— De ce nu?

— Eu sunt un băiat oarecare... Tu, în schimb, ești puternică, știi ce vrei, ești curajoasă... Te-ai putea descurca singură în mijlocul unui trib de canibali.

O auzi râzând. Apoi Alejandra spuse:

— Nu știu nici eu. Dar te-am căutat fiindcă am nevoie de tine, pentru că tu... În sfârșit, la ce bun să ne mai batem capul?

— Totuși, răspunse Martín pe un ton amar, chiar azi, în port, ai spus că ai pleca cu dragă inimă pe o insulă îndepărtată, n-ai spus așa?

— Ei și?

— Ai zis că ai pleca, nu că am pleca.

Alejandra râse din nou.

Martín o luă de mână și o întrebă cu ardoare:

— Ai pleca împreună cu mine?

Ea păru că reflectează: Martín nu-i putea desluși trăsăturile.

— Da... cred că da... Însă nu văd de ce te-ar putea bucura perspectiva asta.

— De ce nu? întrebă el, îndurerat.

Ea răspunse, pe un ton serios:

— Pentru că nu suport pe nimeni lângă mine și pentru că ți-aș face mult, foarte mult rău.

— Pentru că nu mă iubești?

— Ah, Martín... să nu începem cu întrebările astea...

— Atunci înseamnă că pentru că n u m ă iubești.

— Ba da, prostule. Ți-aș face rău tocmai fiindcă te iubesc, nu înțelegi? Nu faci rău unui om de care nu-ți pasă. Dar cuvântul a iubi, Martín, e atât de cuprinzător... Iubești un amant, un câine, un prieten...

— Și eu, o întrebă el, tremurând, c e sunt e u pentru tine? Un amant, un câine, un prieten?...

— Ți-am spus că am nevoie de tine, nu ți-e de-ajuns?

Martín rămase tăcut: fantomele care se ținuseră departe, bântuind, se apropiară, sarcastic: cuvântul Fernando, fraza *amintește-ți întotdeauna că sunt un gunoi*, absența ei din cameră în acea primă noapte. Și-și zise, cu melancolică amărăciune: „Niciodată, niciodată". Ochii i se umplură de lacrimi și capul i se aplecă înainte, parcă sub povara acelor gânduri.

Alejandra își duse mâna la fața lui, și cu buricele degetelor îi pipăi ochii.

— Îmi închipuiam eu. Ia vino aici.

Și cu un braț îl ținu strâns lângă ea.

— Hai să vedem dacă e cuminte, spuse, de parcă ar fi vorbit cu un copil. I-am spus doar că am nevoie de el și că-l iubesc mult, ce mai vrea?

Își apropie buzele de obrazul lui și-l sărută. Martín își simți tot trupul vibrând.

Și atunci, îmbrățișând-o cu putere, simțindu-i trupul cald lângă al lui, parcă dominat de o forță de neînvins, începu să-i sărute fața, ochii, obrajii, părul, până îi găsi gura mare și cărnoasă. Preț de o clipă efemeră simți că ea îi respinge sărutările: tot trupul păru că i se încordează și brațele ei dădură să-l îndepărteze. Apoi se înmuie și s-ar fi zis că pune stăpânire pe ea o adevărată frenezie. Se petrecu atunci ceva care-l îngrozi pe Martín: mâinile ei, ca niște gheare, îi striviră brațele și i se înfipseră în carne, și în același timp ea se desprinse de el și se scuală.

— Nu! strigă, ridicându-se în picioare și fugind la fereastră.

Înfricoșat, neîndrăznind să vină lângă ea, Martín o vedea cu părul răvășit, trăgând adânc în piept aerul nopții, de parcă s-ar fi

sufocat, cu sânii tremurând, brațele încordate și mâinile încleștate pe pervaz. Își desfăcu bluza cu o mișcare violentă, cu amândouă mâinile, smulgându-i nasturii, și căzu la pământ, țeapănă. Treptat, fața i se învineți, și brusc trupul ei începu să se zvârcolească.

El, îngrozit, nu știa ce să facă. Văzând-o cum cade, se repezi la ea și o prinse în brațe, străduindu-se s-o liniștească. Dar Alejandra nu auzea și nu vedea nimic: se zvârcolea și gemea, cu ochii deschiși ce păreau că zăresc năluci. Martín își zise că tot ce putea face e să o ducă în pat. Așa și făcu, și încetul cu încetul văzu cu ușurare că se liniștește și că gemetele îi sunt tot mai stinse.

Stând pe marginea patului, descumpănit și speriat, îi vedea sânii goi prin bluza desfăcută. Îl străfulgeră gândul că într-un fel el, Martín, era cu adevărat necesar acelei făpturi chinuite și suferinde. Atunci îi încheie bluza și aștepta. Încet, încet, răsuflarea ei deveni mai calmă și mai ritmică, ochii i se închiseră și păru că adoarme. Trecu astfel mai bine de un ceas. Până când, deschizând ochii și privindu-l, ceru puțină apă. Îi sprijini capul cu brațul și îi dădu să bea.

— Stinge lumina, zise ea.

Martín o ascultă și apoi se așeză iar lângă ea.

— Martín, îi spuse cu voce stinsă, sunt tare, tare obosită, aș vrea să dorm, dar nu pleca. Poți dormi aici, lângă mine.

El își scoase pantofii și se întinse alături.

— Ești un sfânt, îi mai zise, cuibărindu-se lângă el.

Martín o simți cum adoarme dintr-odată, în timp ce el încerca să-și facă ordine în haosul din minte. Dar era un iureș atât de incoerent, ideile i se păreau mereu contradictorii încât, puțin câte puțin, se simți cotropit de o toropeală de neînvins și de senzația nespus de dulce (în pofida a tot ce se întâmplase) de a sta alături de femeia iubită.

Însă ceva nu-l lăsa să doarmă, și neliniștea începu să pună stăpânire pe el.

Ca și când prințul, își zicea, după ce străbătuse întinse tărâmuri pustii, ar fi ajuns în sfârșit în fața grotei unde ea doarme, păzită de dragon. Și, culmea, parcă dându-și seama că dragonul nu o veghează stându-i în preajmă, amenințător, cum ni-l închi-

puiam în basmele copilăriei, ci, fapt și mai înfricoșător, chiar în ființa ei; de parcă ar fi o prințesă-dragon, un monstru nedeslușit, cast și totodată scoțând flăcări pe nări, candid și respingător; de parcă o fată neprihănită în veșmânt alb de comuniune ar fi fost bântuită de coșmaruri cu reptile sau cu lilieci.

Iar vânturile misterioase ce păreau că bat dinspre grota întunecoasă a dragonului-prințesă îi tulburau sufletul sfâșiindu-l, toate gândurile i se destrămau și se învălmășeau, iar trupul îi era înfiorat de senzații neîncercate. Maică-sa (se gândea), maică-sa, carne și ticăloșie, baie fierbinte și umezeală, grămadă întunecată de păr și miasme, mizerie dezgustătoare de piele și buze umede. Însă el (se străduia să facă ordine în acel haos), însă el despărțise dragostea în carne pângărită și sentiment nespus de pur; în sentimente curate ca lacrima și în sex respingător, sordid, pe care trebuia să-l respingă, cu toate că (sau pentru că) de atâtea ori instinctele lui se revoltau, și el se îngrozea chiar de răzvrătirea asta cu aceeași oroare cu care descoperea, pe neașteptate, trăsături ale mamei pe propriul lui chip. Ca și cum mamapat, târându-se cu perfidie, ar fi izbutit să treacă peste șanțurile adânci pe care el le săpa cu disperare, zi de zi, spre a-și apăra turnul, iar ea, ca o năpârcă necruțătoare, s-ar fi întors în fiecare noapte, ivindu-se precum o stafie fetidă acolo unde el se apăra cu spada-i ascuțită și nepătată. Și ce se întâmpla, Dumnezeule mare, cu Alejandra? Ce sentiment ambiguu îi amăgea toate mijloacele de apărare? Carnea îi apărea deodată drept spirit, iar dragostea lui pentru ea se prefăcea în carne, în dorința arzătoare de a-i poseda trupul, de a pătrunde în grota umedă și întunecoasă de dragon-prințesă. Însă, Doamne, Dumnezeule, de ce ea părea că își apără grota cu pale înflăcărate de vânt și strigăte turbate de dragon rănit? „Nu trebuie să mă mai gândesc", își zise, apăsându-și palmele pe tâmple, și încercă să stea parcă ținându-și respirația. Încercă să oprească iureșul acela. Pentru o clipă efemeră rămase încordat și golit de gânduri. Și apoi, cu cugetul limpezit chiar și numai pentru o secundă, își zise cu dureroasă luciditate CU MARCOS MOLINA, ACOLO PE PLAJĂ, N-A FOST AȘA, CĂCI EA L-A IUBIT, L-A DORIT ȘI L-A SĂRUTAT CU FURIE, așa încât el, Martín, era cel pe care îl respingea. Încordarea îi spori și iarăși vânturile acelea îi bântuiră

spiritul, ca o furtună sălbatică, pe când simțea că ea, alături, se zbate, geme, șoptește cuvinte de neînțeles. „Veșnic am coșmaruri când dorm", îi spusese.

Martín se așeză pe marginea patului și o contemplă: în lumina lunii putea să-i cerceteze chipul zbuciumat de cealaltă furtună, din ființa ei, cea pe care el niciodată (dar niciodată) n-avea s-o cunoască. De parcă în mijlocul excrementelor și al mocirlei, printre tenebre, ar exista un trandafir alb și gingaș. Mai ciudat decât orice era faptul că el iubea acel monstru ambiguu: dragonprințesă, rozănoroi, copilăliliac. Iubea chiar ființa aceea castă, fierbinte și poate coruptă, care vibra înfiorată lângă el, lângă trupul lui, pradă unor înfiorătoare coșmaruri. Și ce era mai neliniștitor era că el o acceptase așa, iar ea părea acum că nu vrea să-l accepte: ca și cum copila în alb (în mijlocul noroiului, străjuită de stoluri de lilieci nocturni, de lilieci vâscoși și infecți) ar geme cerându-i ajutor și în același timp i-ar respinge cu gesturi violente prezența, îndepărtându-l de locul acela întunecos. Da: prințesa se agita și gemea. De pe tărâmul pustiu cufundat în tenebre îl chema pe el, pe Martín. Dar el, un biet băiat descumpănit, nu era în stare să ajungă la ea, despărțit de prăpăstii de netrecut.

Așa încât nu putea face altceva decât s-o privească înfrigurat de acolo și să aștepte.

— Nu, nu! exclamaAlejandra, ridicându-și mâinile, parcă spre a respinge ceva. Până când se trezi și din nou se repetă scena pe care o văzuse în acea primă noapte: el, chemând-o pe nume, iar ea, absentă și ivindu-se încet dintr-un abis adânc, plin de lilieci și de pânze de păianjen.

Stând pe pat, cu picioarele îndoite și capul rezemat de genunchi, Alejandra își venea încetișor în fire. După un răstimp îl privi, în sfârșit, și-i zise:

— Sper că te-ai obișnuit de-acum.

Drept răspuns, el încercă s-o mângâie pe față.

— Nu mă atinge! strigă ea, ferindu-se.

Se sculă și spuse:

— Mă duc să fac o baie și mă întorc.

— De ce-ai zăbovit atâta? o întrebă când, într-un târziu, o văzu că apare.

— Eram tare murdară.

Se întinse alături de el, după ce își aprinse o țigară.

Martín o privi: nu știa niciodată dacă glumea.

— Nu glumesc, prostule, vorbesc serios.

Rămase tăcut: îndoielile, vălmășagul de idei și sentimente parcă îl paralizau. Încruntat, se uita în tavan, străduindu-se să-și pună ordine în minte.

— La ce te gândești?

Întârzie un moment până răspunse:

— La multe și la nimic, Alejandra... Adevărul e că...

— Nu știi ce?

— Nu știu nimic... De când te cunosc trăiesc într-o confuzie totală de idei, de sentimente... nu mai știu cum să mă port în nici un moment... Chiar acum, când te-ai trezit, când am vrut să te mângâi... Și înainte de a adormi... Când...

Tăcu, iar ea nu zise nimic. Rămaseră amândoi fără să vorbească un lung răstimp.

Se auzea doar cum ea trăgea adânc, cu nesaț, din țigară.

— Nu spui nimic, comentă Martín cu amărăciune.

— Ți-am spus doar că te iubesc, că te iubesc mult.

— Ce-ai visat mai devreme? o întrebă, sumbru.

— De ce vrei să știi? N-are rost.

— Vezi? Ai o lume care mi-e necunoscută, cum poți susține că mă iubești?

— Te iubesc, Martín.

— Ei... mă iubești ca pe un copil.

Ea nu spuse nimic.

— Vezi? întrebă el mâhnit, vezi?

— Nu, prostule, nu... Mă gândesc... mie însămi nu mi-e clar... Dar te iubesc, am nevoie de tine, de asta sunt sigură...

— Nu m-ai lăsat să te sărut. Nu m-ai lăsat nici măcar să te ating, adineaori.

— Dumnezeule mare! Nu vezi că sunt bolnavă, că mă chinui îngrozitor? Nici n-ai idee ce coșmar am avut...

— De asta ai făcut baie? întrebă el, cu ironie.

— Da, am făcut baie din pricina coșmarului.

— Coșmarurile se spală cu apă?

— Da, Martín, cu apă și puțin săpun.

— Nu cred că e motiv de râs ce spun eu!

— Nu râd, băiețel. Râd poate de mine însămi, de ideea mea absurdă de a-mi curăța sufletul cu apă și săpun. De-ai vedea cu câtă furie mă frec!

— E o idee fără noimă.

— Bineînțeles.

Alejandra se ridică în capul oaselor, stinse chiștocul în scrumiera de pe noptieră și se întinse din nou.

— Eu sunt un băiat fără experiență, Alejandra. Se prea poate chiar să mă consideri cam înapoiat mintal. Dar te întreb totuși: De ce, dacă nu-ți place să te ating și să te sărut pe gură, mi-ai cerut să mă culc aici, cu tine? Mi se pare o cruzime. Sau e altă experiență, ca aceea cu Marcos Molina?

— Nu, Martín, nu-i nici o experiență. Nu-l iubeam pe Marcos Molina, acum mi-e clar. Cu tine e altceva. Și, lucru curios, pe care nu mi-l explic nici eu: am nevoie să-mi fii aproape, lângă mine, să-ți simt căldura trupului, atingerea mâinii.

— Dar fără să te sărut cu adevărat.

Zăbovi un moment până să continue:

— Uite, Martín, sunt multe lucruri în mine, în... Vezi, nu știu... Poate fiindcă mi-ești tare drag. Mă înțelegi?

— Nu.

— De bună seamă... eu însămi nu-mi explic prea bine.

— Niciodată n-o să te pot săruta, niciodată n-o să-ți pot atinge trupul? o întrebă el, cu o amărăciune aproape comică și copilărească.

O văzu cum își pune mâinile pe față, apăsându-și tâmplele de parcă o dureau. Își aprinse apoi o țigară și, fără să scoată o vorbă, se duse la fereastră, unde rămase până termină de fumat. În sfârșit, se întoarse lângă pat, se așeză, îl privi îndelung, cu gravitate, și începu să se dezbrace.

Martín, aproape îngrozit, precum cineva care asistă la ceva după care a tânjit multă vreme, dar care i se pare și oarecum de temut atunci când survine, îi văzu trupul ivindu-se puțin câte puțin din întuneric; stând în picioare, la lumina lunii, îi contempla talia subțire, pe care o puteai cuprinde cu un singur braț; șoldurile

late; sânii ţuguiaţi, depărtaţi spre în afară, tremurând la mişcările Alejandrei; părul lung, întins, căzându-i acum pe umeri. Chipul ei era grav, aproape tragic, şi parcă însufleţit de o disperare mută, de o disperare tensionată şi aproape electrizantă.

Lucru ciudat: ochii lui se umpluseră de lacrimi şi trupul i se înfiora parcă de febră. O vedea ca pe o amforă veche, înaltă, frumoasă şi tremurândă amforă de carne, în care, pentru Martín, se amesteca subtil o dorinţă de comuniune, fiindcă, aşa cum spunea Bruno, una din tragicele netemeinicii ale spiritului, dar şi una din subtilităţile lui cele mai profunde, era imposibilitatea lui de a fiinţa altfel decât prin mijlocirea cărnii.

Lumea din afară încetase să mai existe pentru Martín, şi acum cercul magic îl izola vertiginos de oraşul acela teribil, de mizeriile şi urâciunile lui, de milioanele de bărbaţi, femei şi copii care vorbeau, sufereau, se certau, urau, mâncau. Prin fantasticele virtuţi ale iubirii, totul era desfiinţat, în afară de trupul Alejandrei care aştepta alături, un trup care odată avea să moară şi se putrezească, dar care acum era imortal şi indestructibil, ca şi cum spiritul ce-l însufleţea i-ar fi transmis atributele eternităţii lui. Bătăile inimii îi dovedeau lui Martín că ajunge pe o culme niciodată atinsă până atunci, un pisc unde aerul e nespus de pur însă tare, un munte semeţ învăluit poate într-o atmosferă fascinantă, la înălţimi incomensurabile deasupra mlaştinilor întunecoase şi fetide unde înainte auzise cum se bălăcesc fiare diforme şi scârboase.

Şi Bruno (nu Martín, bineînţeles), Bruno îşi zise că în clipa aceea Alejandra rostea o rugă tăcută, dar dramatică, poate tragică.

Şi tot el, Bruno, avea să se gândească mai târziu că ruga nu fusese ascultată.

XVIII

Când Martín se deşteptă, geana de lumină a zorilor intra în cameră.

Alejandra nu mai era alături. Se ridică îngrijorat şi atunci o văzu, rezemată de pervazul ferestrei, privind gânditoare afară.

— Alejandra, spuse drăgăstos.

Ea se întoarse, cu o expresie ce părea să dezvăluie o neliniște plină de melancolie.

Veni lângă pat și se așeză.

— Te-ai sculat de mult?

— Nu. Dar eu mă trezesc de mai multe ori.

— Te-ai trezit și peste noapte? o întrebă el, uimit.

— Desigur.

— Și cum de nu te-am auzit?

Alejandra își plecă ușor capul, își luă privirea de la el și, încruntându-se, de parcă preocuparea ei ar fi sporit, dădu să spună ceva, dar până la urmă nu spuse nimic.

El o observă cu tristețe și, cu toate că nu înțelegea prea bine cauza acelei melancolii, credea că îi simte murmurul îndepărtat, murmurul acela nelămurit și tainic.

— Alejandra, spuse, privind-o cu înflăcărare, tu...

Ea se întoarse spre Martín cu o față nedumerită.

— Ce-i cu mine?

Și, fără să aștepte răspunsul inutil, se apropie de noptieră, își căută țigările și se duse iar la fereastră.

Martín o urmărea înfrigurat cu privirea, temându-se ca nu cumva palatul fermecat înălțat peste noapte să piară fără zgomot la lumina zorilor, ca în basmele din copilărie. Ceva nedefinit îl avertiza că ființa aceea dură, de care el se temea atât de mult, era pe cale să revină. Și când, după un moment, Alejandra se întoarse spre el, își dădu seama că palatul fermecat dispăruse în neant.

— Ți-am mai spus, Martín, că sunt un gunoi. Ține minte că te-am avertizat.

Apoi se uită iar pe fereastră, fumând în tăcere.

Martín se simțea ridicol. Când îi văzuse expresia dură se acoperise cu cearșaful, dar acum se gândi că trebuie să se îmbrace înainte ca ea să-l mai privească. Străduindu-se să nu facă zgomot, se așeză pe marginea patului și începu să-și pună hainele, fără a-și lua ochii de la fereastră și temându-se de momentul în care Alejandra s-ar întoarce spre el. Când a fost gata îmbrăcat, așteptă.

— Ai terminat? îl întrebă ea, de parcă ar fi ştiut tot timpul ce anume făcea.

— Da.

— Bine, atunci lasă-mă singură.

XIX

În noaptea aceea Martín avu visul acesta: Din mijlocul unei mulţimi se apropia de el un cerşetor al cărui chip îi era cu neputinţă să-l vadă; îşi puse jos bocceua, îi desfăcu nodurile şi-i arătă lui Martín ce era înăuntru. Pe urmă îşi ridică privirea şi bolborosi cuvinte de neînţeles.

Visul în sine nu avea nimic îngrozitor: cerşetorul era un simplu cerşetor, iar gesturile lui erau obişnuite. Şi totuşi Martín se trezi speriat, ca şi cum visul ar fi fost simbolul tragic a ceva ce nu izbutea să înţeleagă; ca şi cum i s-ar fi înmânat o scrisoare de maximă importanţă şi, deschizând-o, şi-ar fi dat seama că literele erau nedesluşite, desfigurate şi şterse de timp, de umezeală şi de atâta îndoit.

XX

Când, după ani de zile, Martín încerca să găsească cheia acelui vis, printre cele povestite lui Bruno îi spuse că, în ciuda felului de a fi al Alejandrei, plin de contraste, preţ de câteva săptămâni fusese fericit. Şi, întrucât Bruno ridică din sprâncene, dând la iveală ridurile acelea care-i brăzdau orizontal fruntea, când auzi ceva atât de neaşteptat în legătură cu Alejandra, şi pentru că Martín înţelese tâlcul acestui mic comentariu mut, adăugă, după un moment de gândire:

— Mai bine zis: aproape fericit. Dar extraordinar de fericit.

Căci cuvântul „fericire" nu era, într-adevăr, cel potrivit pentru orice ar avea vreo legătură cu Alejandra; şi totuşi fusese ceva, un sentiment sau o stare de spirit ce se apropia mai mult ca orice de

ceea ce se cheamă fericire, fără a ajunge să fie însă pe deplin (de asta acel „aproape"), date fiind neliniștea și nesiguranța a tot ce se referea la Alejandra; și atingând culmi extrem de înalte (de aici acel „extraordinar"), culmi pe care Martín simțise măreția și puritatea, senzația aceea de liniște plină de fervoare și de extaz solitar pe care o încearcă alpiniștii pe piscuri.

Bruno îl privea gânditor, cu bărbia sprijinită în pumni.

— Dar ea, întrebă, era și ea fericită?

Întrebare ce avea, chiar dacă fără voia lui, o rezonanță ironică, imperceptibilă și afectuoasă. Asemenea celei pe care ar putea-o avea întrebarea „toate bune la tine acasă?" adresată cuiva din familia unuia dintre specialiștii aceia texani în incendii petroliere. Poate că lui Martín îi scăpa nuanța de neîncredere a întrebării, dar formularea ei îl făcu să cadă pe gânduri, de parcă până atunci n-ar fi reflectat la posibilitatea aceea. Așa încât, după un răstimp (dar îndoiala lui Bruno îi tulburase mintea, punând repede stăpânire și pe sufletul lui), răspunse:

— Mă rog... poate... pe vremea aceea...

Și rămase pe gânduri, închipuindu-și cât de fericită ar fi putut fi ea, sau măcar cât de fericită se arătase: după vreun zâmbet, după vreun cântec, după niște cuvinte. În vremea asta Bruno își zicea: *Și de ce nu, mă rog? Ce-i fericirea, în definitiv? Și de ce să nu fi fost și ea fericită cu băiatul ăsta, cel puțin în momentele în care triumfa asupra ei însăși, atunci când și-a supus trupul și sufletul unei lupte crâncene pentru a scăpa de demoni?* Și se uita mai departe la Martín, tot cu bărbia sprijinită în pumni, încercând s-o înțeleagă puțin mai bine pe Alejandra din tristețea, speranțele și fervoarea lui Martín; cu aceeași melancolică atenție (se gândea) cu care retrăiești într-un fel o țară îndepărtată și misterioasă pe care odinioară ai văzut-o cu pasiune, din relatările altor călători, chiar dacă au străbătut-o pe alte drumuri, în alte timpuri.

Și, cum se întâmplă mai întotdeauna într-un schimb de păreri când se ajunge la un termen mediu, unde nici una dintre ele nu mai are duritatea și tonul categoric de la început, în vreme ce Bruno accepta până la urmă că Alejandra ar fi putut prea bine să fie fericită, într-un anume fel sau într-o anume măsură, Martín,

la rândul lui, revăzând amintiri (o expresie, o strâmbătură, un hohot de râs sarcastic), conchidea că Alejandra nu fusese fericită nici măcar în acele câteva săptămâni. Căci altminteri cum să explice îngrozitoarea prăbușire ce a urmat? Asta nu însemna oare că în sufletul ei chinuit demonii aceia despre a căror existență știa și el continuau să se lupte, dar el voia să-i ignore făcând pe distratul, de parcă în felul ăsta nevinovat ar fi fost în stare să-i distrugă ca prin minune? Și îi veneau în minte nu doar cuvintele atât de semnificative care de la bun început îi atrăseseră atenția (orbii, Fernando), ci și gesturi și ironii cu privire la alții, cum ar fi Molinari, tăceri și reticențe și, mai ales, acea înstrăinare în care părea că trăiește zile întregi, când Martín avea convingerea că sufletul ei se afla în altă parte, iar trupul îi rămânea la fel de părăsit ca trupurile acelor sălbatici al căror suflet le este smuls prin vrăji și pribegește pe tărâmuri necunoscute. Și se mai gândea la subitele ei schimbări, la crizele de furie și la visele despre care el afla din când în când câte ceva, confuz și incert. Totuși credea mai departe că în răstimpul acela Alejandra îl iubise cu ardoare și avusese clipe de liniște sau de împăcare, dacă nu de fericire; căci îi veneau în minte seri de o frumusețe molcomă, cuvinte drăgăstoase și copilărești ce se spun în astfel de ocazii, mici gesturi de tandrețe și glume nevinovate. Și oricum fusese ca unul dintre acei războinici care sosesc de pe front, răniți și suferinzi, sleiți de putere și aproape dezarmați, și care, încetul cu încetul, revin la viață, la zile de blândă seninătate, alături de cei care le poartă de grijă și îi vindecă.

Ceva din toate astea îi spuse lui Bruno, iar Bruno căzu pe gânduri, nu prea convins că se petrecuseră așa; sau, cel puțin, că nu se petrecuseră numai așa. Și, cum Martín îl privea, așteptând un răspuns, mormăi ceva de neînțeles, la fel de nedeslușit ca și gândurile lui.

Nu, nici Martín nu vedea limpede, și într-adevăr nu și-a putut explica vreodată nici cum și nici de ce se petrecuseră așa, chiar dacă se simțea tot mai înclinat să presupună că Alejandra n-a ieșit nicicând cu desăvârșire din haosul în care trăia înainte de a-l cunoaște, deși ajungea să aibă momente de liniște; însă puterile

I

E ciudat (ciudat prin prisma evenimentelor ce au urmat), dar rareori a fost Martín atât de fericit ca în ceasurile de dinaintea întâlnirii cu Bordenave. Alejandra era într-o dispoziție excelentă și avea chef să meargă la cinema; nici măcar nu s-a supărat când acel Bordenave i-a zădărnicit planurile chemându-l pe Martín la șapte. Și, în momentul în care el dădea să întrebe de barul american, ea îl trase de un braț, ca și cum ar fi cunoscut locul: primul episod care întunecă fericirea acelei seri.

Un chelner le arătă unde stătea. Era cu doi domni, discutând cu niște hârtii pe masă. Era un bărbat cam de patruzeci de ani, înalt și elegant, semănând destul de bine cu Anthony Eden. Dar niște ochi ușor ironici și un anume zâmbet pieziș îi dădeau un aer foarte argentinian. „Ah, dumneata ești", îi spuse și, scuzându-se față de cei doi domni, îl pofti să se așeze la o masă din apropiere; dar cum Martín, bălmăjind ceva, se uita spre Alejandra, Bordenave zise, după ce-și ațintì câteva secunde privirea asupra ei: „A, foarte bine, să mergem atunci acolo".

Lui Martín i se păru evident că bărbatul acela îi provoacă Alejandrei un sentiment neplăcut. Cât dură întâlnirea, ea se mulțumi să deseneze păsări pe un șervețel de hârtie: unul din semnele de nemulțumire pe care Martín le cunoștea foarte bine. Neliniștit de acea bruscă schimbare de dispoziție, trebuia să facă eforturi ca să înțeleagă ce-i spunea Bordenave, care vorbea pesemne de lucruri fără nici o legătură cu scopul pentru care venise Martín. Pe scurt, i se păru un aventurier fără scrupule, dar important era că veniseră degeaba.

Când plecară, trecură strada, se așezară pe o bancă din piață și Martín, îngrijorat, o întrebă pe Alejandra cum i se păruse tipul.

— Cum să mi se pară? Un argentinian.

La lumina chibritului cu care ea își aprinse țigara, Martín observă că fața i se înăsprise. Apoi rămase tăcută. La rândul lui, el se întreba ce putuse s-o transforme atât de repede, dar i se păru evident că motivul era Bordenave. Bărbatul acela spusese, fără să fie nevoie, lucruri dezagreabile cu privire la italienii care erau cu el. Despre ce putea fi vorba? Cert e că apariția lui tulburase pacea de dinainte precum cufundarea unei reptile în fântâna cu apă cristalină din care bem.

Alejandra zise că o doare capul și că vrea să se întoarcă acasă să se culce. Și când dădură să se despartă, acolo, pe strada Río Cuarto, deschise în sfârșit gura pentru a-l înștiința că o să vorbească ea cu Molinari, dar să nu-și facă nici o iluzie.

— Și cum facem? Îmi dai o scrisoare?

— O să vedem. Poate că îi telefonez și îți las apoi un mesaj.

O privi uimit: Un mesaj? Da, o să-i dea de veste.

— Dar... bâigui el.

— Dar ce?

— Vreau să zic... Nu poți să-mi spui mâine, când ne vedem?

Chipul Alejandrei păru dintr-odată îmbătrânit.

— Uite ce e. Nu pot să-ți spun acum când o să ne vedem.

Martín, consternat, îngăimă ceva despre ceea ce hotărâseră chiar în seara aceea pentru a doua zi. Atunci ea exclamă:

— Nu mă simt bine! Nu vezi?

Martín se întoarse să plece, pe când ea deschidea poarta cu grilaj. Se îndepărtase deja când auzi că îl cheamă:

— Așteaptă!

Cu o voce mai puțin dură îi zise:

— Mâine-dimineață îl sun pe tip și la prânz îți las un mesaj.

Intrase deja când adăugă, cu un râs aspru și răutăcios:

— Să te uiți la secretara lui, blonda de acolo.

El rămase descumpănit, privind-o.

— E una din amantele lui.

Astea sunt cele petrecute atunci. Avea să treacă un timp până când Martín să se gândească iar la întâlnirea aceea cu Bordenave, așa cum după o crimă se cercetează cu atenție un loc sau un obiect căruia nimeni nu i-a dat înainte vreo importanță.

II

După ani de zile, după ce Martín se întorsese din sud, unul din subiectele discuțiilor lui cu Bruno a fost relația aceea dintre Alejandra și Molinari. Vorbea din nou despre Alejandra, se gândea Bruno, ca și cum încerca să reînvie un suflet gata să piară, un suflet pe care l-ar fi dorit nemuritor, dar pe care acum îl simțea cum se fărâmițează și se destramă puțin câte puțin, urmând parcă putrezirea trupului, de parcă i-ar fi cu neputință să supraviețuiască mult timp fără suportul lui și n-ar putea dăinui decât atât cât ține subtila emanație desprinsă din acel corp în clipa morții: un fel de ectoplasmă sau de gaz radioactiv ce mai apoi se rarefiază treptat, ceva considerat de unii fantoma mortului, fantomă care mai păstrează vag forma ființei dispărute, dar tot mai inconsistent, până se spulberă în neantul de pe urmă; moment în care sufletul piere poate pe vecie, dacă facem abstracție de fragmentele sau ecourile de fragmente ce dăinuie, dar pentru cât timp oare?, în sufletul celorlalți, al celor care au cunoscut ființa dispărută, au urât-o ori au iubit-o.

Astfel încerca Martín să redobândească fragmente, străbătea străzi și locuri, vorbea cu sine însuși, aduna fără nici un rost fleacuri și cuvinte, cum fac rudele înnebunite care se străduiesc să strângă resturile mutilate ale unui trup, pe locul unde s-a prăbușit un avion: însă nu imediat, ci mult mai târziu, când resturile acelea sunt nu doar mutilate, ci și în descompunere.

Bruno nu-și putea explica altfel faptul că Martín se îndărătnicea să-și amintească și să analizeze povestea cu Molinari. Și, în vreme ce reflecta astfel la trup și la dezagregarea sufletului, Martín, care vorbea ca pentru sine, îi spunea că, după părerea lui, întâlnirea aceea fără noimă cu Molinari era, neîndoielnic, un

moment-cheie în relația lui cu Alejandra. Pe atunci întâlnirea i se păruse surprinzătoare: atât pentru că i-o aranjase Alejandra știind, cum de bună seamă știa, că Molinari n-avea să-i dea de lucru, cât și pentru că un om atât de important și ocupat îi acordase atâta timp unui băiat oarecare cum era el.

Dacă în momentul acela, își zicea Bruno, Martín ar fi avut luciditatea de acum, ar fi putut observa, sau cel puțin bănui, că în sufletul Alejandrei era gata să explodeze ceva îngrijorător; și acele indicii l-ar fi putut preveni că dragostea, sau afecțiunea ei pentru Martín, sau ce o fi fost acel sentiment, era pe punctul de a se sfârși într-un mod catastrofal.

— Toți trebuie să muncim, adăugase atunci Alejandra. Munca înnobilează omul. Și eu m-am hotărât să muncesc.

Cuvinte care, în pofida tonului ironic, îl bucurară pe Martín, fiindcă crezuse întotdeauna că orice activitate concretă i-ar prinde bine. Și fața lui a făcut-o pe Alejandra să comenteze „văd că vestea te bucură", cu o expresie în care stăruia sarcasmul dinainte, dar se iveau parcă și unele semne de duioșie; ca pe un câmp devastat de calamități (se gândi mai târziu), printre animale moarte, umflate, răspândind o duhoare cumplită, printre stârvuri sfârtecate de ulii, unde totuși câte un fir de iarbă se luptă să se ridice, sorbind cele de pe urmă picături invizibile de apă ce mai dăinuie ca prin minune în straturile mai adânci ale pustiului.

— Dar n-ar trebui să te bucuri atâta, adăugă.

Și, cum Martín o privea mirat, îi explică:

— O să lucrez cu Wanda.

Bucuria îi pieri pe dată – îi povestea lui Bruno –, ca apa cristalină într-un canal, unde se știe că se va amesteca cu resturi respingătoare. Fiindca Wanda aparținea acelui tărâm de unde părea că venise Alejandra când îl întâlnise (deși mai exact ar fi să spună „când îl căutase"), tărâm de care se ținuse departe în săptămânile acelea de relativă seninătate; chiar dacă și mai exact ar fi fost să spună că *el credea* că se ținuse departe, pentru că acum, fulgerător, își aminti că în ultimele zile Alejandra începuse să bea ca înainte, și că disparițiile și absențele ei erau nu numai tot mai frecvente, ci și mai inexplicabile. Însă, așa cum e greu de imaginat o crimă

într-o zi luminoasă și senină, nu-i era ușor să-și închipuie că ea s-ar fi putut întoarce pe tărâmul acela, în toiul unei legături atât de pure. Așa că întrebă, prostește (adverb adăugat mult mai târziu): „Îmbrăcăminte pentru femei? Să creezi îmbrăcăminte pentru femei? Tu?", la care ea răspunse că nu e în stare să înțeleagă ce plăcere poți găsi în a câștiga bani făcând ceva ce disprețuiești. Frază care pe moment i se păru o ieșire obișnuită de-a Alejandrei, însă pe care după moartea ei va avea motive să și-o aducă aminte cu rezonanțe atroce.

— Pe deasupra, e ca un bumerang, pricepi? Cu cât disprețuiesc mai tare papagalii ăia vopsiți, cu atât mă disprețuiesc mai mult pe mine însămi. Nu vezi ce afacere grozavă?

În noaptea aceea n-a putut închide ochii tot gândindu-se la cuvintele ei. Până când oboseala îl împinse, ușurel dar ferm, spre ceea ce Bruno numea trecătoarea periferie a morții, tărâmurile prevestitoare în care facem ucenicia marelui somn, bâlbâieli neînsemnate și stângace ale tenebroasei aventuri definitive, ciorne nedeslușite ale enigmaticului final, cu infernul intermediar al coșmarurilor. Așa încât a doua zi suntem și nu suntem aceiași, căci simțim încă apăsarea tainicelor și îngrozitoarelor experiențe ale nopții. Și avem, tocmai de asta, ceva din ceea ce e propriu ființelor readuse la viață sau fantomelor (zicea Bruno). Cine știe ce perversă metamorfoză a sufletului Wandei îl hăitui în noaptea aceea, fiindcă dimineața simți vreme îndelungată că, în străfundurile întunecate ale ființei lui, se agită ceva greu dar nedefinit, până când înțelese că era imaginea Wandei. Și, încă și mai rău, înțelese asta din momentul în care intrase în acea impunătoare sală de așteptare, când chiar și din timiditate îi era cu neputință să dea înapoi și când senzația de disproporție ajunse la culme; ca în povestirea aceea a lui Cehov sau Avercenko (își zicea), unde un biet amărât ajunge până la directorul unei bănci pentru a explica în cele din urmă că dorește să-și deschidă un cont cu douăzeci de ruble. Ce aiureală erau toate astea? Și, când era pe punctul de a-și face curaj și a pleca, auzi portarul spaniol strigând „domnul Castillo". Cu ironie, bineînțeles (își spuse). Fiindcă nimeni nu simte atâta dispreț pentru amărâți ca amărâții în uniformă.

Oameni extrem de îngrijiți, cu pantofi lustruiți lună, cu vestă descheiată la ultimul nasture, cu mapele îndesate de Documente Importante, așteptând în impunătoare fotolii de piele, îl priveau cu uimire și ironie (se gândea) cum înainta spre ușa masivă, în timp ce în subconștientul lui își tot repeta „douăzeci de ruble", ca o cumplită bătaie de joc față de el însuși, față de încălțările lui scâlciate și hainele pătate; toți plini de onorabilitate, cu ceas de aur la mână marcând un timp precis, tot de aur, plin de Evenimente Financiare Importante; timp ce contrasta cu marile goluri din viața lui, când nu făcea altceva decât să se gândească pe o bancă din parc; crâmpeie de timp zdrențuit opunându-se izbitor acelui timp de aur, precum cămăruța lui din La Boca față de formidabilul edificiu ocupat de firma IMPRA. Și chiar atunci când pătrunse în incinta sacră își zise „am febră", cum i se întâmpla în momentele de profundă neliniște. Se uita la bărbatul așezat într-un fotoliu mare, în spatele biroului uriaș, un bărbat corpolent, parcă făcut special pentru edificiul acela. Și, cu o energie fără noimă, își repetă „am venit, domnule, să depun douăzeci de ruble".

— Luați loc, vă rog, îi spuse, arătându-i unul dintre fotolii, pe când semna niște Documente pe care i le prezenta o femeie oxigenată, de o senzualitate ce-l făcu să se zăpăcească și mai mult, fiindcă (presupuse el) ar fi fost în stare să se dezbrace în fața lui ca în fața unui aparat, a unui obiect fără conștiință și fără simțuri; sau așa cum se dezgoleau marile favorite de față cu sclavii. „Wanda", își zise atunci: Wanda bând vin roze, cochetând cu bărbați, chiar și cu el, râzând cu frivolă senzualitate, umezindu-și buzele cu limba, mâncând bomboane ca maică-sa; și în vremea asta observa o lance cromată de pe biroul acela mare, cu un drapel argentinian în miniatură; mapa de piele; uriașul portret al lui Perón dedicat domnului Molinari; mai multe Diplome înrămate; o fotografie în ramă de piele îndreptată spre domnul Molinari; un termos din plastic; și poemul DACĂ de Rudyard Kipling, cu caractere gotice, pe un perete. Numeroși angajați și funcționari intrau și ieșeau cu hârtii, tot așa și secretara oxigenată, care ieșise, intrase iar ca să-i arate alte Hârtii, vorbindu-i în șoaptă, dar fără nici o familiaritate, fără ca nimeni, și cu atât mai puțin Angajații

Firmei, să poată bănui că se culca cu domnul Molinari. Şi adresându-se lui Martín spuse:

— Aşadar dumneata eşti prieten cu Drucha.

Şi văzând expresia de uimire întrebătoare a băiatului, izbucni în râs şi comentă, de parcă ar fi plin de haz: „ah, da, sigur", pe când el îşi zicea, copleşit de uimire şi de o senzaţie sfâşietoare *Alejandra, Alejandrucha, Drucha*, şi cu toate astea, sau poate tocmai din pricina asta, se apucă să facă o trecere în revistă a bărbatului mare şi corpolent, care purta un costum de caşmir închis la culoare, cu dungi deschise, cravată albastră cu picăţele roşii, prinsă cu un ac cu perlă, cămaşă de mătase şi butoni de aur şi o batistă de mătase ce se ivea din buzunarul de sus al sacoului, cu emblemă Rotary. Un bărbat aproape chel, cu părul rămas pieptănat şi periat cu grijă. Un bărbat parfumat cu apă de colonie şi care părea că se bărbierise cu o zecime de secundă înainte de intrarea lui Martín în biroul lui. Şi, copleşit de groază, auzi cum îi spunea, lăsându-se pe spate în fotoliu, gata să asculte Importanta Propunere a lui Martín:

— Te ascult.

O dorinţă ciudată de a se tortura, de a se umili, de a-şi mărturisi încă o dată în faţa lumii oribila insignifianţă şi chiar candoarea stupidă (nu-i spunea Drucha Alejandrei?) aproape că îl îndemnă să spună „am venit să depun douăzeci de ruble". Izbuti să-şi înfrâneze impulsul acela straniu şi, cumplit de greu, ca într-un coşmar, explică faptul că rămăsese fără slujbă şi se gândise, îşi imaginase că, poate, la IMPRA s-ar putea găsi ceva pentru el. Pe măsură ce spunea toate astea, domnul Molinari se încrunta, până când din zâmbetul profesional de la început nu mai rămăsese nimic în clipa în care îl întrebă unde lucrase.

— La Tipografia López.

— Pe ce post?

— De corector.

— Câte ore pe zi?

Martín îşi aduse aminte de cuvintele Alejandrei şi, roşind, mărturisi că nu avea un orar fix, că lua şpalturile acasă. Moment în care domnul Molinari se încruntă şi mai tare, atent la interfon.

— Și de ce ți-ai pierdut slujba?

La care Martín răspunse că la tipografie sunt perioade în care e mult de lucru, și altele când e mai puțin, caz în care concediază corectorii colaboratori.

— Prin urmare când o să fie mai mult de lucru aceștia se pot întoarce.

Martín se roși din nou, gândindu-se că bărbatul acela era prea ager la minte și că ultima lui întrebare era menită să-l facă să spună adevărul, adevăr care, de bună seamă, era ucigător.

— Nu, domnule Molinari, nu cred.

— Din ce motiv? întrebă, bătând toba cu degetele în masă.

— Cred, domnule, că eram prea preocupat și...

Molinari îl cerceta în tăcere, cu ochi scrutători și duri. Plecându-și privirea, și fără voia lui, Martín se pomeni spunând „trebuie să lucrez, domnule, trec prin momente dificile, am serioase greutăți cu banii", și când își ridică ochii i se păru că vede o licărire de ironie în privirea lui Molinari.

— Ei bine, îmi pare foarte rău, domnule Del Castillo, nu vă pot fi de folos. În primul rând pentru că munca noastră aici e foarte diferită de ceea ce făceai dumneata la tipografie. Dar mai e și alt motiv ce atârnă greu: dumneata ești prieten cu Alejandra și asta îmi creează o problemă de organizare foarte delicată. Preferăm să menținem cu angajații noștri o relație mai impersonală. Nu știu dacă mă înțelegi.

— Da, domnule, înțeleg perfect, zise Martín, ridicându-se.

Se pare că Molinari observă în atitudinea lui ceva ce nu-i era pe plac.

— Totuși, când vei fi mai în vârstă... câți ani ai? Douăzeci?

— Nouăsprezece, domnule.

— Când vei fi mai în vârstă îmi vei da dreptate. Ba chiar o să-mi mulțumești. Iată ce e: nu ți-aș face nici un serviciu dându-ți de lucru doar din prietenie, mai ales dacă, nu peste multă vreme, cum e ușor de imaginat, o să avem dificultăți.

Examină un Document care tocmai îi fusese adus, făcu în șoaptă câteva observații și continuă:

— Asta ar avea consecințe neplăcute pentru dumneata, pentru societatea noastră, pentru Alejandra însăși... Pe de altă parte, mi

se pare că dumneata eşti prea orgolios pentru a accepta un serviciu din simple raţiuni de prietenie, nu-i aşa? Fiindcă dacă eu ţi-aş da de lucru numai din amabilitate pentru Alejandra dumneata n-ai accepta, nu-i aşa?

— Da, domnule.

— Sigur că da. Şi până la urmă am pierde cu toţii; dumneata, Firma, prietenia, toţi. Deviza mea e să nu amestecăm sentimentele cu cifrele.

În momentul acela intră un bărbat cu nişte Hârtii, dar se uită la Martín parcă neştiind ce să facă. Martín se ridică, dar Molinari, luând acele Hârtii în mână şi fără să-şi ridice privirea, îi spuse să mai rămână, că nu terminase încă. Şi, în timp ce-şi arunca ochii pe acel memorandum sau ce-o fi fost, Martín, extrem de nervos şi umilit, încerca siderat să înţeleagă raţiunea celor petrecute: de ce îl mai reţinea?, de ce-şi pierdea vremea cu o persoană insignifiantă cum era el? Şi, culmea, Mecanismul acela părea că a înnebunit dintr-odată: convorbiri la unul din cele patru telefoane, ordine la interfon, neîncetatul du-te-vino al secretarei oxigenate, semnarea unor Hârtii. Când i se spuse la interfon că domnul Wilson dorea să ştie cum rămâne cu treaba cu Banca Centrală, Martín îşi zise că statura lui trebuia să se fi redus la mărimea unei gâze. Tocmai atunci Molinari răspunse unei întrebări a secretarului cu neaşteptată violenţă, aproape strigând:

— Să aştepte!

Şi, când secretarul dădu să iasă, adăugă:

— Şi să nu mă mai deranjeze nimeni până nu vă anunţ eu! E clar?

Se lăsă o tăcere neaşteptată: s-ar fi zis că se făcuseră cu toţii nevăzuţi, telefoanele încetară să mai sune, şi domnul Molinari, nervos, prost dispus, bătând darabana cu degetele, rămase o clipă dus pe gânduri. Apoi, privindu-l cu atenţie, îl întrebă:

— Unde ai cunoscut-o pe Alejandra?

— În casa unui prieten, minţi Martín, înroşindu-se, pentru că nu mintea niciodată; însă înţelese că până la urmă s-ar acoperi de ridicol dacă spunea adevărul.

Molinari părea că îl priveşte scrutător.

— Ești prieten bun cu ea?

— Nu știu... vreau să spun...

Molinari ridică mâna dreaptă, în semn că nu mai era nevoie și de alte detalii. După o clipă, cercetându-l cu băgare de seamă, adăugă:

— Voi, tinerii de astăzi, ne credeți niște reacționari. Totuși, și cu siguranță te vei mira, am fost socialist în anii tinereții.

În momentul acela, în ușa laterală se ivi un Bărbat Important.

Molinari îi spuse:

— Poftim, intră.

Domnul se apropie, puse un braț pe spatele lui Molinari și-i spuse ceva la ureche, pe când acesta aproba, dând din cap.

— Bine, bine, comentă, e în regulă, să facă ce vor.

Și apoi, cu un zâmbet care lui Martín i se păru că ascunde o intenție batjocoritoare, spuse, arătându-l cu un gest ușor:

— Uite, tânărul e prieten cu Alejandra.

Domnul necunoscut, cu brațul rezemat de spătarul fotoliului lui Molinari, îi zâmbi ambiguu, schițând un gest de salut.

— Ai picat la țanc, Héctor, spuse Molinari. Știi bine cât mă preocupă problema tineretului argentinian.

Domnul necunoscut se uită la Martín.

— Tocmai îi spuneam că tinerii gândesc totdeauna că generația de dinaintea lor nu face doi bani, că se înșală, că e o adunătură de reacționari et cetera et cetera.

Domnul necunoscut zâmbi cu bunăvoință, privindu-l pe Martín ca pe un reprezentant al Noii Generații (își zise Martín). Și-și mai zise că Lupta dintre Generații este atât de inegală, încât făcu să-i sporească puțin, acum când așa ceva părea imposibil, senzația de ridicol: ei doi, în spatele biroului impunător, sprijiniți de Societatea Anonimă IMPRA, de portretul lui Perón cu autograf, de Drapel, de Rotary Club și de edificiul cu douăsprezece etaje; și el, cu costumul uzat și nemâncat de două zile. *Cam ca zulușii care se apărau de armata imperială engleză cu săgeți și scuturi pestrițe din piele*, îi trecu prin minte.

— După cum îi spuneam, pe vremea mea am fost și eu socialist, ba chiar anarhist – și el și noul venit zâmbiră larg, de parcă

și-ar fi amintit de ceva plin de haz –, iar prietenul meu Pérez Moretti, aici de față, n-o să mă lase să mint, pentru că am trecut împreună prin multe. Pe de altă parte, să nu crezi că ne este rușine. Fac parte dintre aceia care cred că nu-i rău ca tineretul să aibă la un moment dat idealuri atât de pure. Mai târziu au tot timpul să-și piardă iluziile. Iar viața îți dovedește că omul nu e făcut pentru aceste societăți utopice. Nu există nici măcar *doi* oameni egali pe lume; unul e ambițios, celălalt delăsător; unul e activ, altul e trântor; unul vrea să progreseze, ca prietenul Pérez Moretti sau ca mine, altuia nu-i pasă câtuși de puțin să rămână toată viața un biet conțopist. În sfârșit, ce să mai vorbim, oamenii sunt prin natura lor inegali și în zadar se pretinde crearea unor societăți unde oamenii să fie egali. Pe deasupra, ia seama că ar fi o mare nedreptate: de ce un om muncitor trebuie să primească tot atâta cât unul leneș? Și de ce un geniu, un Edison, un Henry Ford, trebuie să fie tratat la fel ca un amărât născut să șteargă podeaua din biroul ăsta? Nu ți se pare că ar fi o nedreptate strigătoare la cer? Și cum se poate ca, în numele dreptății, tocmai în numele dreptății, să se instaureze un regim de nedreptăți? Ăsta e unul din multele paradoxuri, și am crezut mereu că ar trebui să se scrie de-a fir a păr despre acest subiect. Eu însumi, îți mărturisesc, am avut de multe ori tentația de a scrie ceva de genul ăsta, spuse, uitându-se la Pérez Moretti, parcă luându-l drept martor, iar Martín se întreba, văzând cum acesta încuviința din cap, *dar de ce oare omul ăsta își pierde atâta vreme cu mine?* și ajungea la concluzia că un lucru de vitală importanță trebuie să-l lege de Alejandra, ceva care, dintr-un motiv ciudat, contează pentru tipul acela; și ideea că ar putea exista legături importante între Molinari și Alejandra, oricare ar fi fost, îl chinuia tot mai mult, pe măsură ce se prelungea întrevederea, căci lungimea acesteia era chiar măsura acelor legături; și atunci, se întreba din nou, de ce l-o fi trimis la Molinari, și pe undeva, nelămurit, fără să știe de ce, ajungea la concluzia că Alejandra o făcuse pentru „a dovedi ceva", în momentul în care relațiile lor intrau într-o perioadă întunecoasă. Și atunci se apuca să revadă episoadele, scurte sau lungi, care în mintea lui se învârteau în jurul numelui „Molinari", așa cum un

detectiv caută cu lupa orice urmă sau indiciu, oricât ar părea de nesemnificativ la prima vedere, care să poată duce la lămurirea finală; dar în mintea lui era mare haos, pentru că peste aceste căutări înfrigurate se suprapunea vocea lui Molinari, care continua să-şi dezvolte Concepţia Generală despre Lume: Anii, viaţa, care e aspră şi necruţătoare, te conving încetul cu încetul că aceste idealuri, oricât ar fi de nobile, căci de bună seamă sunt idealuri extrem de nobile, nu sunt făcute pentru oameni aşa cum sunt ei. Sunt idealuri imaginate de visători, de poeţi aş spune eu. Foarte frumoase, foarte potrivite ca să se scrie cărţi, ca să se ţină discursuri pe baricade, dar cu desăvârşire imposibil de pus în practică. Aş vrea eu să văd un Kropotkin sau un Malatesta conducând o firmă ca asta şi luptând zi de zi cu normele Băncii Centrale (aici râse, însoţit de bunăvoie de domnul Pérez Moretti) şi trebuind să facă o mie şi una de manevre ca să evite ca sindicatul sau Perón, sau amândoi împreună, să nu-i întindă vreo cursă. Şi, în altă ordine de idei, e foarte bine ca un băiat sau o fată să aibă astfel de idealuri dezinteresate de dreptate socială şi de societăţi teoretice. Dar apoi te căsătoreşti, vrei să intri în rândul oamenilor, trebuie să-ţi întemeiezi căminul, aspiraţie firească a oricărui om cu frica lui Dumnezeu, şi asta te face să abandonezi încetul cu încetul himerele acestea, nu ştiu dacă înţelegi ce vreau să spun. E foarte uşor să susţii doctrina anarhistă când eşti băiat tânăr şi te întreţin părinţii. Şi cu totul altceva să înfrunţi viaţa, să te vezi nevoit să-ţi întreţii căminul pe care ţi l-ai întemeiat, mai ales când vin copiii şi celelalte obligaţii inerente unei familii: hainele, şcoala, cărţile, bolile. Sunt foarte frumoase teoriile sociale, dar când trebuie să pui osul la bătaie, cum se zice în popor, atunci, dragă prietene, trebuie să te speteşti cu munca şi să înţelegi că lumea nu-i făcută pentru visători, pentru cei ca Malatesta sau Kropotkin. Şi fii atent că-ţi vorbesc despre teoreticienii anarhişti pentru că ăştia cel puţin nu predică dictatura proletariatului, cum fac comuniştii. Îţi poţi imagina o grozăvie mai mare decât un guvern dictatorial? Iată exemplul Rusiei. Milioane de sclavi muncind cu biciul deasupra capului. Libertatea, prietene, e sfântă, e una din marile valori pe care trebuie să le salvăm, cu orice preţ. Libertate pentru toţi:

libertate pentru muncitor, care poate găsi de lucru unde-i convine mai mult, și libertate pentru patron, care poate da de lucru celui care i se pare mai bun. Legea cererii și ofertei și jocul liber al societății. Uite cazul dumitale: ai libertatea să vii aici și să-mi oferi forța dumitale de muncă; mie, din diferite rațiuni, nu-mi convine și nu te angajez. Dar dumneata ești un om liber, poți pleca de aici și-ți poți oferi serviciile firmei de peste drum. Dă-ți seama cât de neprețuite sunt toate astea: dumneata, un băiat oarecare, și eu, directorul unei mari firme, acționăm în condiții egale în cadrul acestei legi a cererii și ofertei: pot spune ce vor cei care susțin intervenția statului, dar asta e legea supremă a unei societăți bine organizate, și aici, de fiecare dată când acest om (arătă fotografia lui Perón cu dedicație), de fiecare dată când acest domn se amestecă în angrenajul liberei inițiative este numai spre a ne aduce prejudicii, și în definitiv pentru a aduce prejudicii țării. De asta deviza mea, și prietenul Pérez Morerti o știe foarte bine, este: nici dictaturi, și nici utopii sociale. Nu-ți mai spun nimic despre celelalte probleme de natură morală, fiindcă omul nu trăiește doar cu pâine. Mă refer la necesitatea societății în care trăim de a avea o ordine, o ierarhie morală, fără de care, crede-mă, totul se năruiește. Ți-ar plăcea bunăoară să pună la îndoială cineva cinstea mamei dumitale? Mă rog, e un caz ipotetic pe care-mi permit să-l dau ca exemplu. Chiar dumneata te-ai încruntat, și acest gest, care te onorează, dovedește cât de sfântă e pentru dumneata, ca și pentru mine, ideea de mamă. Ei bine, cum să alături această idee de cea a unei societăți în care există amor liber, în care nimeni nu e răspunzător pentru copiii pe care-i face la întâmplare, în care căsătoria a fost aruncată peste bord ca o simplă instituție burgheză? Nu știu dacă înțelegi ce vreau să zic. Dacă se subminează temeliile căminului... dar ce-i cu dumneata?

Martín, foarte palid, gata să leșine, își trecu mâna peste fruntea umedă de o sudoare înghețată.

— Nimic, nimic, răspunse.

— Fiindcă, așa cum îți spuneam, dacă se subminează temeliile familiei, care sunt fundamentul societății în care trăim, dacă este distrus conceptul sacrosanct al căsătoriei, ce mai rămâne, te întreb?

Haosul. Ce idealuri, ce exemple se mai pot invoca tineretului pe cale de a fi format? Nu te poți juca cu toate astea, tinere. O să-ți mai spun ceva, o să-ți spun ceva ce nu spun decât rareori, dar simt că e de datoria mea să-ți spun. Mă refer la problema prostituției.

Însă în clipa aceea sună interfonul și, pe când Molinari întreba morocănos *Ce? Ce?*, Martín își continua cercetarea amănunțită, clătinându-se, tot mai pierdut în ceața aceea respingătoare, și-și spunea *Wanda, Wanda*, repetând cuvintele cinice ale Alejandrei despre necesitatea de a munci, și fraza aceea despre disprețul față de papagalii vopsiți și drept urmare disprețul față de ea însăși. Așa încât, își spunea, parcă rezumându-și căutările, Wanda e unul din elementele acelei enigme, și Molinari un altul, și ce altele mai puteau fi? Și atunci se apuca iar să rememoreze episoadele de dinainte, dar nu găsea nimic relevant, doar întâlnirea aceea cu un individ pe nume Bordenave, un tip pe care Alejandra nu-l cunoștea și care de altfel i se păruse dezagreabil, într-atât încât își schimbase dispoziția, devenind urâcioasă și posomorâtă. Și acum vedea cum expresia severă pe care Molinari și-o păstrase cât vorbise la interfon începea să se schimbe în cea pe care hotărâse să o adopte față de el, de Martín. Și domnul Molinari păru că se străduiește să-și aducă aminte unde rămăsese, și continuă:

— Ah, da, prostituția. Să vezi ce paradox. Dacă îți spun că prostituția e necesară, știu prea bine că dumneata, în momentul ăsta, o să respingi ideea, nu-i așa? Cu toate că am convingerea că, după ce vei analiza problema în profunzime, va trebui să fii de acord cu mine. Închipuie-ți, într-adevăr, ce-ar fi lumea fără supapa asta de evacuare. Chiar acum, bunăoară, aici, în țara noastră, un concept de morală rău înțeles, și te previn că sunt catolic, a determinat clerul argentinian să interzică prostituția. Ei bine, prostituția s-a interzis în anul...

Șovăi o clipă, uitându-se la domnul Pérez Moretti, care îl asculta cu atenție.

— Mi se pare că în '35, zise domnul Pérez Moretti.

— Ei bine, și cu ce rezultat? Rezultatul a fost că a apărut prostituția clandestină. Era logic. Dar ce-i mai grav e că prostituția clandestină e și mai periculoasă, fiindcă nu există control sanitar. Mai

e însă și altceva: e scumpă, nu-i la îndemâna buzunarului unui muncitor sau al unui funcționar. Căci nu-i vorba numai de ce trebuie să plătești femeii, ci și de cât trebuie să dai pe cameră. Rezultatul: Buenos Aires trece printr-un proces de încălcare a moralei ale cărui consecințe nu le putem prevedea.

Și-a ridicat capul privind într-o parte și, adresându-se domnului Pérez Moretti, comentă:

— Chiar așa, la ultima reuniune de la Rotary Club am vorbit de problema asta, care devine una din racilele acestui oraș, poate a întregii țări.

Și, întorcându-se iar spre Martín, continuă:

— E ca un cazan cu supapele închise, în care presiunea tot crește. Pentru că asta e prostituția organizată și legală: o supapă de evacuare. Ori există femei care fac trotuarul controlate de stat, ori ajungem la asta. Ori există o prostituție controlată, ori societatea se confruntă, mai devreme sau mai târziu, cu pericolul extrem de grav ca instituțiile ei fundamentale să se prăbușească. Înțeleg că această dilemă își are un temei solid și sunt dintre cei care cred că nu trebuie să facem ca struțul, care își ascunde capul în fața primejdiilor. Mă întreb dacă o fată de familie bună poate sta astăzi liniștită, și mai cu seamă dacă părinții ei pot sta liniștiți. Las la o parte grosolăniile și porcăriile pe care fata e obligată să le audă pe stradă, din gura băieților sau a bărbaților care nu găsesc o rezolvare firească a instinctelor lor. Las toate astea la o parte, oricât de neplăcute ar fi. Dar ce ziceți de celălalt pericol? De pericolul ca în relațiile între tineri, între îndrăgostiți sau între cei care pur și simplu se plac, să se ajungă prea departe? La naiba, un băiat are sângele aprins, are instincte la urma urmei. Mă veți ierta că vorbesc atât de pe șleau, dar nu există altă formă de abordare a acestei probleme. Și culmea, băiatul ăsta ttăiește înnebunit de lipsa unei prostituții la îndemâna posibilităților sale economice; la ce ne putem aștepta de la un cinematograf de care să ne ferească Dumnezeu, de la revistele pornografice? Tineretul, pe de altă parte, nu mai are opreliștile pe care i le impunea odinioară un cămin cu principii solide. Pentru că trebuie să recunoaștem că aici suntem catolici numai de ochii lumii. Dar catolici cu adevărat, credeți-mă,

nu sunt mai mult de cinci la sută, şi cred că nici atât. Şi restul? Fără această frână morală, cu nişte părinţi mai preocupaţi de problemele lor personale decât de a veghea asupra a ceea ce ar trebui să fie un adevărat sanctuar... dar ce-ai păţit?

Domnul Pérez Moretti şi domnul Molinari se repeziră spre Martín.

— Nimic, domnule. Nu-i nimic, spuse venindu-şi în fire. Vă rog să mă scuzaţi, dar e mai bine să mă retrag...

Se ridică să plece, dar părea că se clatină. Era palid şi transpirat.

— Nu, dragă. Aşteaptă, o să cer să-ţi aducă nişte cafea, zise domnul Molinari.

— Nu, domnule Molinari. Mi-am revenit, vă mulţumesc mult. Aerul de afară o să-mi facă bine. Mulţumesc mult, la revedere.

Abia apucă să iasă pe uşa biroului, până unde îl însoţiră ducându-l de braţ domnul Pérez Moretti şi domnul Molinari, şi îndată ce se simţi în afara razei privirilor lor, o rupse la fugă cu forţa ce-i rămăsese. Când ajunse în stradă, căută din ochi o cafenea, dar nu văzu nici una, şi nu mai putea să aştepte. Se repezi între două maşini parcate şi vomită.

III

Pe când o aştepta la The Criterion, uitându-se la fotografiile cu regina Isabel de pe un perete şi la gravurile cu femei goale de pe un altul, de parcă Imperiul şi Pornografia (îşi spunea) ar putea conviețui onorabil, aşa cum o fac familiile cinstite şi bordelurile (şi nu în pofida acestui fapt, ci, conform strălucitei explicaţii a lui Molinari, tocmai din pricina lui), gândurile îi zburau iar la Alejandra, întrebându-se cum şi cu cine o fi descoperit ea barul acela victorian.

La bar, sub zâmbetul mic-burghez al reginei („niciodată n-a existat o familie regală atât de insignifiantă", i-a zis mai târziu Alejandra), directori şi înalţi funcţionari englezi stăteau şi beau gin sau obişnuitul lor whisky şi râdeau de bancurile pe care şi le spuneau. *Perla Coroanei*, îşi zise, aproape în clipa în care o văzu intrând. Ceru un Gilbey şi, după ce îl ascultă pe Martín, comentă:

— Molinari e un om respectabil, un Stâlp al Națiunii. Cu alte cuvinte: un adevărat porc, un mare ticălos.

Chemă chelnerul, apoi spuse:

— Fiindcă veni vorba, m-ai întrebat de multe ori de Bruno. O să ți-l prezint acum.

IV

Pe măsură ce se apropiau de intersecția bulevardelor Corrientes și San Martín, se auzeau tot mai strident difuzoarele Alianței: că oligarhia din Barrio Nuevo să fie cu ochii-n patru, că evreii și-au pus bărbile la înmuiat, că masonii să nu mai deranjeze, că marxiștii să mai termine cu provocările.

Au intrat în La Helvética. Era un local întunecos, cu un bar înalt din lemn și cu lambriuri vechi. Oglinzi pătate și șterse multiplicau neclar misterul și melancolia acelui colț supraviețuitor.

Un bărbat foarte blond, cu ochi albaștri și ochelari cu lentile incredibil de groase, se ridică în picioare când intrară. Avea un aer senzual și meditativ și părea cam de patruzeci și cinci de ani. Martín își dădu seama că îl cerceta cu bunăvoință și, înroșindu-se, își zise: *I-a vorbit de mine*.

Au stat puțin de vorbă, dar Alejandra era cu gândul aiurea, și în curând se ridică și-și luă la revedere. Se pomeni atunci singur în fața lui Bruno, neliniștit de parcă ar trebui să dea un examen și întristat de brusca și ca totdeauna inexplicabila dispariție a Alejandrei. Și, pe neașteptate, își dădu seama că Bruno îi punea o întrebare al cărei început nu-l auzise. Tulburat, dădu să-l roage să mai spună o dată când, din fericire, intră un bărbat roșcovan și pistruiat, cu nas coroiat și cu ochi ce priveau scrutător prin ochelari. Avea un zâmbet fugar și nervos. Toată înfățișarea lui stârnea îngrijorare și, la răstimpuri, căpăta o tonalitate sarcastică, făcându-l pe Martín să creadă că, dacă ar fi fost singur cu el, l-ar fi împiedicat să deschidă gura chiar dacă izbucnea un incendiu. Și culmea, te privea drept în ochi, nelăsând astfel nici o cale de scăpare celor timizi. Pe când stătea de vorbă cu Bruno, aplecându-se

spre el peste măsuță, arunca rapid în jur priviri piezișe, ca un om care este, sau a fost odinioară, persecutat de poliție.

— Văd că dumneata ai o slăbiciune pentru bomba asta tristă, comentă Méndez, cu râsul lui feroce, arătând spre un portret al lui Mitre[1] de pe perete. Cine i-ar fi spus generalului și elveția-nului ăsta că într-o zi, la cincizeci de metri de capela Națiunii, aveau să se adune prietenii lui! Nimănui nu i-a trecut prin cap să facă psihanaliza acestui fenomen. Doar sunt atâtea cafenele în Buenos Aires!

Puse o carte pe măsuță.

— Tocmai am citit un articol de Pereira, spuse Bruno, zâmbitor, referindu-se la carte.

Méndez își luă una dintre cele mai reușite expresii diabolice. Părul roșu părea că scoate scântei, ca acele pene încărcate la mașina electrostatică la școală. Ochii îi fulgerau ironic.

— Ehe! Începe atacul încă din titlu. Imaginați-vă: America Latină, o țară.

— Exact. Susține că aici era un ansamblu de naționalități asuprite de Spania.

— Ehe! Capul ăstuia e înțesat de chestiuni rusești. Ansamblu de naționalități! Tot timpul se gândește la kirghizi, la caucazieni, la bieloruși, *țara (se gândea Martín), țara, căminul, să cauți peștera în beznă, căminul, focul arzând, refugiul cald și luminos în puterea întunericului,* și cum Bruno își ridica ochii, poate încercat de îndoieli, *ochii aceia care o văzuseră pe Alejandra copilă, ochii aceia melancolici și blând ironici, pe când vedea înfiripându-se chipul Wandei odată cu fraza „să câștigi bani făcând ceva ce disprețuiești", ignorând totuși, în acel moment, ce semnificație monstruoasă vor avea într-o zi cuvintele acelea ale Alejandrei, dar de pe acum cu un înțeles destul de sumbru ca să-l sperie* pentru toată liota de politicieni vânduți străinătății de la noi, Bassán, și Panamá e tot o națiune, chiar dacă și copiii de țâță știu că a inventat-o Fruit Co. *în timp ce o vedea pe Wanda bând vin roze, vorbind de bărbați, râzând cu frivolă senzualitate, și pe acel Janos, acel inexplicabil sot* și Bruno

1 Bartolomé Mitre (1821-1906), politician, general, om de litere și ziarist argentinian, președinte al țării între 1862-1868.

îl asculta dus pe gânduri, învârtind zațul din ceașca de cafea *și atunci Martín îi observa mâinile nervoase, cu degete lungi și se întreba cum fusese oare dragostea acelui bărbat pentru mama Alejandrei, încă neștiind că dragostea aceea se proiectase oarecum și asupra fiicei ei, așa încât Alejandra însăși la care se gândea Martín în clipa aceea fusese obiectul reflecțiilor bărbatului care i se înfățișa acum, cu nevinovăție, cu toate că (așa cum avea să creadă și chiar să insinueze Bruno în persoană, în multe rânduri), Alejandra din gândurile lui nu era una și aceeași cu cea care acum îl chinuia pe Martín, pentru că niciodată (susținea) nu suntem aceeași persoană în fața unor interlocutori diferiți, prieteni sau amanți; tot așa cum rezonatoarele acelea complexe de la orele de fizică unde se răspunde prin vibrația unei singure corzi la fiecare sunet ce le stimulează, pe când celelalte rămân tăcute și parcă interiorizate, străine, păstrându-se pentru chemări care le vor cere poate într-o zi răspunsul, chemare care uneori nu ajunge niciodată, și atunci corzile acelea tăcute își sfârșesc zilele parcă uitate de lume, străine și singuratice, pe când, aproape entuziasmat, atât de tare îl incita furia ironică, Méndez exclama:* El să vorbească de internaționalismul abstract! Bravo, Pereira, bravo! De la baletele lui Haciaturian la zamba lui Vargas! Acum a descoperit Argentina. Ani de zile a trăit ca tușii, a mâncat borș în loc de supă, a băut ceai în loc de mate, vodcă în loc de rachiu de trestie. Argentina era o insulă exotică unde eram condamnați să trăim, dar inima noastră era la Moscova, tovarășe! *și iar îl vedea pe Janos, cu privirea aceea echivocă și neliniștită (de ce?), cu politețea lui excesivă și onctuoasă, sărutându-i mâinile, spunându-i „oui, ma chère" sau „comme tu veux, ma chère", și de ce oare îi revenea în minte atât de stăruitor bărbatul acela respingător, parcă veșnic căutând ceva, ca și cum ar fi fost permanent pus în gardă, o gardă plină de dorință, determinată, fără îndoială, de atitudinea Wandei, dar chiar atunci văzu pe cineva care îl saluta pe Bruno și se așeza acolo, lângă cei care vorbeau în șoaptă, pe când Méndez observa salutul cu ironie sarcastică și spunea:* Precis că sunt amestecați în vreun complot. Popii ăștia naționaliști, arhihispanofilii ăștia care au descoperit acum Statele Unite! Bineînțeles, i-a apucat groaza de peronism, singura apărare împotriva barbariei sovietice

și din nou își pierdu șirul, cu gândul la Janos acela, până când i se păru că Bruno spunea ceva despre corupție, iar Méndez îi zise: Asta-i morală mic-burgheză, *în vreme ce Bruno dădea din cap binevoitor că nu și spunea:* Nu asta vreau să spun *și Martín se învinovățea că mintea lui nu poate urmări discuția, spunându-și „sunt al naibii de egoist", fiindcă gândul îi zbura iar la figura onctuoasă și îngrozitoare a tipului și la atitudinea lui, la garda lui permanentă, ceva determinat fără îndoială de prezența sau absența Wandei, dar ce anume?, și ea, acceptându-l cu un amestec de condescendență și ironie, de parcă amândoi, de parcă ei doi, dar atunci Bruno spuse* căci corupe orice atinge, pentru că e un cinic care nu crede în nimic, nici în popor, nici măcar în peronism, pentru că e un laș și un om fără demnitate, *în vreme ce Méndez scutura din cap cu ironie, gândindu-se precis* un mic-burghez incurabil *și Martín își zicea cât de confuz e totul, cât de greu e să trăiești și să înțelegi, și ca și cum acel echivoc Janos ar fi fost un fel de simbol al confuziei ce-l stăpânea, de parcă fundamentală pentru omenire ar fi fost ambiguitatea, cu lingușeala și politețea lui prefăcută față de nevastă-sa, care (și el observase asta prea bine, ca tot ce avea legătură cu Alejandra), cu privirea aceea doritoare și neliniștită a celui care se teme sau așteaptă ceva, în cazul de față ceva de la Wanda, din gelozie, poate? la care Alejandra izbucnise în râs comentând „ce copil mai ești!", și adăugase cuvintele acelea pe care, mai târziu după tragedie, el avea să și le amintească cu o claritate înfiorătoare: „Janos e un fel de monstru lipicios" și, dat fiind că în momentul acela Bruno se scula pentru a da un telefon, Martín rămase singur, față în față cu Méndez, care îl cerceta plin de curiozitate, pe când el bea apă, stingherit.*

— Ministrantul ăsta furios! spuse sarcastic, arătând cu ochii spre masa cealaltă. Identifică votul universal cu stupiditatea maselor, cazarma cu onoarea, imperialismul cu Luther.

Râse ușurel, în felul lui.

— Dar acum sunt cu yankeii. Ce înseamnă frica de popor!

Din fericire se întoarse Bruno.

— E o căldură insuportabilă, spuse. Vă propun să ieșim.

Difuzoarele Alianței promiteau incendii și spânzurătoare.

— E o cafenea foarte retrasă, dar îmi place. N-o să mai dureze mult, gândiți-vă numai câte milioane valorează terenul din colț. E inevitabil: o vor demola și vor ridica în loc un zgârie-nori și, la parter, unul din barurile alea science-fiction inventate de yankei, pline de culori țipătoare și de zgomote.

Își slăbi nodul de la cravată.

— E un individ cunoscut. Cu oamenii care îl urăsc, s-ar putea înființa o societate de ajutor reciproc cam cum e Centro Gallego. Cât despre relațiile mele cu el... ei bine, mă consideră pesemne un intelectual șovăielnic, un mic-burghez decăzut...

Și zâmbi, spunându-și în sinea lui: *om în contradicție veșnică, Hamlet.*

Ajunseră la podul de pe strada Belgrano. Bruno se opri rezemându-se de parapet și spuse: „măcar acum poți să respiri", pe când Martín se întreba dacă Alejandra căpătase de la Bruno obiceiul acela de a hoinări pe pod; apoi își zise însă că trebuie să fi fost invers, pentru că pe Bruno îl vedea moale, șovăielnic în ritmul gândurilor lui.

Îi observa pielea fină, mâinile delicate, comparându-le cu mâinile aspre și avide ale Alejandrei, cu fața ei îngustă și colțuroasă, în vreme ce Bruno se gândea: Numai impresionismul putea picta astfel de peisaje, și asta s-a terminat, așa încât artistul care simte așa ceva și numai așa ceva se înșală. Și, cu ochii la cerul înnorat și la reflexele vapoarelor în apa liniștită, în atmosfera umedă și puțin apăsătoare, se gândi că orașul Buenos Aires avea un cer și un aer foarte asemănătoare cu ale Veneției și că asta se trăgea neîndoielnic de la umezeala apei stătute, pe când gândul lui continua, în alt plan, discuția cu Méndez:

— De pildă literatura. Sunt de un schematism violent. Proust e un artist degenerat fiindcă aparține unei clase în decadență.

Râse.

— Dacă teoria asta ar fi corectă, marxismul n-ar exista, și prin urmare n-ar exista nici Méndez. Marxismul trebuie să fi fost inventat de un muncitor, unul din industria grea.

O porniră pe trotuar și atunci Bruno îl pofti să se așeze pe parapet, cu ochii spre fluviu.

Martín se miră de gestul acesta tineresc, gest care vădea un semn de camaraderie afectuoasă față de el; iar timpul pe care i-l acorda, familiaritatea lui tandră păreau un fel de garanție a sentimentului Alejandrei pentru el, pentru Martín; căci un om important nu i le-ar fi acordat dacă el, un băiat necunoscut, n-ar fi fost sprijinit de prețuirea și, poate, de dragostea Alejandrei. Astfel încât conversația aceea, plimbarea aceea, faptul că se așezaseră unul lângă altul pe parapet erau ca un fel de confirmare (chiar dacă indirectă, chiar dacă fragilă) a iubirii ei, o mărturie (chiar dacă neclară, chiar dacă ambiguă) că ea nu era atât de departe de el cum i se părea lui.

Și, pe când Bruno trăgea în piept briza ce răzbătea anevoie dinspre fluviu, Martín își aducea aminte de momente asemănătoare petrecute chiar pe parapetul acela cu Alejandra. Întins acolo, cu capul în poala ei, era (fusese) fericit cu adevărat. În liniștea asfințitului auzea șopotul molcom al apei, în vreme ce contempla necontenita schimbare a norilor: capete de profet, caravane într-un pustiu de zăpadă, corăbii cu pânze, golfuri ninse. Totul era (fusese) pace și seninătate în momentul acela. Și cu o voluptate blândă, ca în clipele de toropeală și nehotărâre de după trezire, își punea mai bine capul în poala Alejandrei, pe când se gândea cât de încântător, cât de dulce era să-i simtă trupul sub ceafă; trupul acela care, după părerea lui Bruno, era ceva mai mult decât carne, ceva mai complex, mai subtil, mai tainic decât simpla carne plămădită din celule, țesuturi și nervi; căci mai era (să luăm cazul lui Martín) și *amintire*, așadar ceva ce avea să se apere de moarte și de putrezire, ceva transparent, gingaș, dar cu o nuanță de veșnicie și nemurire; era Louis Armstrong cântând la trompetă în Mirador, erau cerul și norii din Buenos Aires, statuile modeste din parcul Lezama, în lumina asfințitului, un necunoscut cântând la țiteră, o seară la restaurantul Zur Post, o noapte cu ploaie, refugiați sub o copertină (râzând), străzile din cartierul de sud, acoperișurile din Buenos Aires văzute din barul de la etajul douăzeci de la Comega[1].

1 Edificiul Comega, primul zgârie-nori din Buenos Aires, construit între 1931-1934, situat pe bulevardul Corrientes.

Și toate astea le simțea prin mijlocirea cărnii ei, a cărnii ei fragede și înfiorate care, deși hărăzită descompunerii printre viermi și bulgări de țărână umedă (gând tipic pentru Bruno), acum îi permitea să zărească eternitatea aceea; fiindcă, așa cum avea să-i spună odată și Bruno, suntem în așa fel alcătuiți încât ne este dat numai să întrezărim eternitatea prin carnea fragilă și pieritoare. Iar el oftase și ea îl întrebase „ce-i cu tine?". Și îi răspunse „nimic", așa cum răspundem când gândim, de fapt, „totul". Moment în care Martín îi spuse aproape fără voie lui Bruno:

— Am stat aici cu Alejandra într-o seară.

Și, nepunând parcă să se oprească, își pierdu controlul și adăugă:

— Ce fericit am fost în seara aceea!

Regretă și se rușină imediat de cuvintele acelea, atât de intime și de patetice. Însă Bruno nu râse și nici nu zâmbi (Martín se uita la el aproape îngrozit), ci rămase pe gânduri, grav, privind spre fluviu. Și când, după un lung răstimp, Martín crezu că n-o să facă nici un comentariu, spuse:

— Așa-i cu fericirea.

Ce voia să spună? Îl asculta cu atenție, înfrigurat, ca întotdeauna când era vorba de ceva în legătură cu Alejandra.

— Ai parte doar de fărâme, din când în când. În copilărie aștepți marea fericire, o fericire absolută, de necuprins. Și în așteptarea acestui fenomen lași să treacă, sau nu prețuiești, momentele de fericire măruntă, singurele care există. E ca...

Însă tăcu. După o clipă, reluă:

— Imaginează-ți un cerșetor care disprețuiește pomenile ce i se dau în drum, fiindcă a aflat unde e ascunsă o comoară neprețuită. O comoară inexistentă.

Se adânci iar în gânduri.

— Par niște fleacuri: o discuție în tihnă cu un prieten; poate pescărușii ăștia care zboară rotindu-se. Cerul ăsta. Berea pe care am băut-o adineaori.

Se mișcă puțin.

— Mi-a amorțit un picior. E ca și cum cineva mi-ar fi injectat sifon în vene.

Coborî de pe parapet și continuă:

— Mă gândesc uneori că aceste fărâme de fericire există tocmai pentru că sunt mărunte. Ca oamenii insignifianți care trec neobservați.

Tăcu și apoi, fără nici un motiv aparent, spuse:

— Da, Alejandra e o ființă complicată. Și atât de diferită de maică-sa. De fapt e o prostie să te aștepți ca toți copiii să semene cu părinții. Poate că au dreptate budiștii, și atunci cum știm cine se va încarna în corpul copiilor noștri?

Se apucă să recite, parcă în glumă:

La moartea noastră, poate, sufletul migrează:
într-o furnică,
într-un copac,
sau într-un tigru de Bengal;
iar trupul ni se fărâmă
printre viermi
și se filtrează-n țărâna făr' de memorie,
urcând apoi spre frunze prin tulpini,
și prefăcându-se în floarea-soarelui sau iarbă,
și-n nutreț pentru vite,
și astfel în sânge anonim și zoologic,
în schelete,
în excremente.
Poate i-e hărăzită altă soartă, mai cruntă,
într-un trup de copil
care odat' va scrie poeme sau romane,
și care-n tainicele-i spaime
(fără s-o știe)
ispăși-va străvechile-i păcate
de războinic sau criminal,
ori retrăi-va groaza unei gazele,
scârboasa urâciune a nevăstuicii,
tulburea condiție de făt, ciclop, șopârlă,
faima-i de prostituată ori de Pythia,
singurătățile-i de mult date uitării,
trecutele-i trădări și lașități.

Martín îl asculta siderat: pe de o parte, se părea că Bruno declama în glumă, pe de alta simțea că într-un fel poemul acela exprima cu gravitate ceea ce gândea el despre existență: șovăielile, îndoielile lui. Și, cunoscând deja marea lui pudoare, își zise: *El l-a scris*.

Își luă la revedere, trebuia să-l vadă pe D'Arcángelo.

Bruno îl urmări cu o privire afectuoasă, spunându-și *cât va mai trebui să sufere!* Și apoi, punându-și mâinile sub ceafă, își lăsă gândurile slobode.

Pescărușii veneau și se îndepărtau în zbor.

Totul era atât de fragil, atât de efemer. Să scrie măcar pentru asta, pentru a eterniza ceva trecător. O iubire, poate. *Alejandra*, își zise. Și *Georgina*. Dar ce anume din toate astea? Cum? Cât de intens era totul, ce fragilă disperare!

Și apoi nu era numai asta, nu trebuia doar să eternizeze, ci să cerceteze, să scormonească în inima oamenilor, să scruteze unghierele cele mai tainice ale condiției noastre.

Nimic și totul, zise aproape în gura mare, după obiceiul pe care-l avea de a vorbi deodată cu voce tare, așezându-se mai bine pe parapet. Se uita la cerul amenințând a furtună, auzind cum apa izbea ritmic în mal, fără să curgă în nici o direcție (ca alte ape din lume), la fluviul ce se întindea aproape neclintit, lat de o sută de kilometri, ca un lac liniștit și, în zilele cu vânt puternic dinspre sud-est, ca o mare învolburată. Însă în momentul acela, în ziua călduroasă de vară, în asfințitul umed și apăsător, cu ceața transparentă din Buenos Aires veghind silueta pe care zgârie-norii și-o proiectau pe norii grei, aducători de furtună dinspre apus, abia încrețit de o briză distrată, suprafața i se înfiora ușor, parcă la adierea amintirii stinse a marilor sale furtuni; acele mari furtuni la care visează mările când le fură somnul, furtuni parcă fantomatice și imateriale, visuri de furtună, ce izbutesc doar să înfioare fața apei, așa cum tresar și mârâie aproape imperceptibil dulăii adormiți visând vânători sau lupte.

Nimic și totul.

Se înclină spre oraș și privi iar profilul zgârie-norilor.

Șase milioane de oameni, se gândi.

Pe neașteptate, totul îi părea imposibil. Și zadarnic.

Niciodată, își spuse. *Niciodată.*

Adevărul, își spunea, zâmbind cu ironie. ADEVĂRUL. *Bine, să zicem: UN adevăr*, dar nu era un adevăr adevărul? Nu se ajungea la „adevăr" pătrunzând adânc într-o singură inimă? În definitiv, nu toate inimile erau identice?

O singură inimă, își spunea.

Un băiat săruta o fată. Trecu un vânzător de înghețată Laponia pe bicicletă: îl chemă. Își mâncă înghețata, stând pe parapet și uitând-se iar la monstru, milioane de bărbați, de femei, de copii, de muncitori, de funcționari, de rentieri. Cum să vorbești despre toți? Cum să reprezinți acea realitate fără număr într-o sută de pagini, într-o mie, într-un milion de pagini? Însă, se gândea, opera de artă e o încercare, poate nesăbuită, de a reda realitatea necuprinsă în limitele unui tablou sau ale unei cărți. O alegere. Dar alegerea asta se dovedește astfel infinit de grea și, în general, catastrofală.

Șase milioane de argentinieni, spanioli, italieni, basci, nemți, unguri, ruși, polonezi, iugoslavi, cehi, sirieni, libanezi, lituanieni, greci, ucraineni.

O, Babilon.

Orașul spaniol cel mai mare din lume. Orașul italian cel mai mare din lume. Et cetera. Mai multe pizzerii ca la Napoli și Roma laolaltă. „Specificul național." Dumnezeule mare! Ce este specificul național?

O, Babilon.

Contempla cu privire de mic zeu neputincios conglomeratul tulbure și uriaș, duios și brutal, detestat și iubit, ce se profila, ca un leviatan de temut, pe norii grei dinspre apus.

Nimic și totul.

Dar, se gândi atunci, e cert și că un singur adevăr e de-ajuns. Sau poate două, ori trei, ori patru. Pătrunzând adânc în inimile lor.

Peoni sau bogătași, peoni sau bancheri, frumoși sau cocoșați.

Soarele asfințea, schimbând necontenit culoarea norilor dinspre apus. Mari fâșii cenușii bătând în violet se profilau pe un fundal de nori mai îndepărtați: gri, liliachii, negri. *Păcat de trandafiriu,*

își zise, ca și cum s-ar fi aflat la o expoziție de pictură. Însă curând trandafiriul se răspândi tot mai intens, cuprinzând totul. Până când prinse să se stingă și, trecând de la vânăt la violaceu, ajunse la cenușiu și în cele din urmă la negrul vestitor de moarte, veșnic solemn, ce sfârșește întotdeauna prin a conferi demnitate.

Și soarele dispăru.

Și mai trecu o zi în Buenos Aires: ceva ce nu se va mai întoarce în veci, ceva ce-l apropia implacabil de propria-i moarte. Și atât de repede, la sfârșit, atât de repede! Înainte anii treceau mai încet și totul părea cu putință, într-un timp ce i se întindea în față ca un drum deschis spre orizont. Însă acum anii treceau din ce în ce mai repede spre apus, și în fiecare clipă se pomenea spunând: „acum douăzeci de ani, când l-am văzut pentru ultima oară", sau altceva la fel de banal, dar la fel de tragic; și se gândea imediat ca pe marginea unei prăpăstii: ce puțin, ce îngrozitor de puțin mai rămâne din mersul acela spre neant! Și atunci, pentru ce?

Și când ajungea aici și i se părea că nimic nu mai are sens, îi ieșea poate în cale un cățeluș vagabond, hămesit și dornic de mângâieri, cu micul lui destin (la fel de mic ca trupșorul și ca inimioara lui ce vor rezista cu curaj până la sfârșit, apărând acea viață măruntă și umilă ca dintr-o fortăreață minusculă), și atunci, luându-l și ducându-l la o cușcă improvizată unde cel puțin să nu-i fie frig, dându-i ceva de mâncare, devenind sensul existenței acelei biete vietăți, ceva mai enigmatic dar mai puternic decât filozofia îl făcea parcă să dea din nou un sens propriei lui existențe. Precum doi dezmoșteniți ai sorții în singurătate deplină care se culcă alături spre a se încălzi unul pe celălalt.

V

„Poate la moartea noastră sufletul migrează", își repeta Martín în mers. De unde venea sufletul Alejandrei? Părea fără vârstă, părea că provine din străfundurile timpului. „Tulburea ei condiție de făt, faima ei de prostituată sau de Pythia, pierdutele ei singutătăți."

Bătrânul stătea la poarta casei modeste, pe scăunelul lui de răchită. Își ținea lângă el bastonul noduros, iar pălăria verzuie și uzată contrasta cu maieul de flanelă.

— Salut, bătrâne, spuse Tito.

Intrară, printre copii, pisici, câini și găini. Tito mai scoase din cameră încă două scăunele.

— Poftim, îi spuse lui Martín, ia-le, și vin imediat cu niște mate.

Tânărul luă scaunele, le puse lângă bătrân, se așeză sfios și așteptă.

— Ei, da... mormăi bătrânul vizitiu, așa deci cu treaba...

— Ce treabă? întrebă Martín.

— Ei, da... repetă bătrânul, clătinând din cap ca și cum ar încuviința în fața unui interlocutor invizibil.

Și spuse pe neașteptate:

— Eu eram copil cum e ăla de colo cu mingea și taică-meu cânta:

Quando la tromba sonaba alarma
co Garibaldi doviamo partí..[1]

Râse, încuviință dând de mai multe ori din cap și repetă „ei, da..."

Mingea veni spre el și aproape că-l lovi pe bătrân. Don Francisco amenință distrat cu bastonul noduros, iar copiii veniră în fugă, luară mingea și se îndepărtară strâmbându-se la el.

Și, după o clipă, zise:

— Mergeam sus la munte cu băieții lui Cafaredda și ne așezam să privim marea. Mâncam castane prăjite... Marea aceea albastră!

Tito aduse ceaiul și un ibric.

— Precis că-ți vorbește de baștină. Ei, bătrâne, nu-l plictisi pe băiat cu poveștile astea! zise, făcându-i strengărește cu ochiul lui Martín.

---

1 „Când trompeta suna alarma/cu Garibaldi trebuia să plecăm" (în italiană în original, ușor deformat).

Bătrânul dădu din cap că nu, cu ochii la meleagurile acelea îndepărtate și pierdute.

Tito zâmbea cu o ironie plină de bunăvoință, pregătind ceaiul. Apoi, ca și cum tatăl lui n-ar fi existat (precis că nici nu auzea), îi explică lui Martín:

— Știi, își petrece toată ziua cu gândul la satul în care s-a născut.

Se întoarse spre taică-său, îl scutură puțin de braț parcă să-l trezească și-l întrebă:

— Ei, bătrâne, ți-ar plăcea să-l mai vezi o dată? Înainte de a muri?

Bătrânul răspunse că da, dând din cap de mai multe ori, privind mereu în depărtare.

— De-ai avea ceva bani, te-ai duce în Italia?

Bătrânul dădu iar din cap.

— Dacă te-ai putea duce fie și pentru un minut, bătrâne, numai pentru un minut, chiar dacă apoi ar trebui să mori, ți-ar plăcea să te duci?

Bătrânul dădu din cap cu un aer descurajat, parcă spunând „la ce bun să ne închipuim atâtea minunății?".

Și, ca atunci când ai făcut dovada vreunui adevăr, Tito se uită la Martín și-i zise:

— Nu-ți spuneam eu, puștiule?

Și rămase pe gânduri, pe când îi întindea ceaiul. După un scurt răstimp adăugă:

— Când te gândești că sunt unii putred de bogați. Uite bunăoară, bătrânul a venit în America cu un prieten pe care-l chema Palmieri. Amândoi săraci lipiți, cum se zice. Ai auzit de doctorul Palmieri?

— Chirurgul?

— Da, chirurgul. Și ăl de era deputat radical. Ei bine, sunt fiii prietenului ăla de-a venit cu bătrânul. Cum îți ziceam, când au ajuns la Bueno Saire trăgeau amândoi mâța de coadă. Au făcut de toate: au muncit ca zileri, la pietruit străzi, mai știu eu ce. Bătrânul, vezi și tu. Celălalt a strâns parale, nu glumă. Și nu te-am văzut, nu te cunosc. Odată, pe când mai trăia maică-mea, răposata,

când l-au băgat pe Tino la pârnaie că era anarhist, bătrâna l-a bătut atâta la cap că bătrânul s-a dus să-l vadă pe deputat. Îți vine să crezi că l-a făcut să aștepte trei ore încheiate și apoi i-a trimis vorbă să vină a doua zi? Când s-a întors acasă i-am zis: bătrâne, dacă te mai duci la ticălosul ăla eu nu-ți mai sunt fiu.

Era revoltat. Își potrivi cravata și adăugă:

— Așa-i în America, puștiule. Ascultă ce-ți spun: trebuie să fii dur ca mine. Să nu te uiți nici în dreapta, nici în stânga. Și, dacă trebuie să-ți pui bătrâna să facă trotuarul, pune-o. Dacă nu, adio și n-am cuvinte.

Îi amenință pe copii și apoi mormăi înciudat:

— Deputat! Toți politicienii sunt la fel, zău așa, puștiule. Toți sunt o apă și-un pământ: radicalii, urechiații[1], socialiștii. Avea dreptate Tino când spunea că omenirea trebuie să fie anarhistă. Îți spun sincer: eu n-aș vota niciodată dacă n-ar trebui s-o fac pentru conservatori.

Martín îl privi surprins.

— Te surprinde? Totuși e adevărul adevărat. N-ai ce să-i faci.

— Dar de ce?

— Ei, puștiule, totdeauna e un de ce pentru orice, cum zicea răposatul Zanetta. Veșnic există un mister.

Sorbi puțin ceai.

Un răstimp rămase tăcut, aproape melancolic.

— Bătrânul îl ducea pe don Olegario Souto, care era mare șef la conservatori în Barracas, în nord. Iar una din fetele lui don Olegario se numea María Elena. Era bălaie și frumoasă ca un vis.

Zâmbi în tăcere, tulburat.

— Dar închipuie-ți, puștiule... erau oameni bogați... iar eu, ce mai, pe deasupra și slab ca un țâr...

— Și când s-au întâmplat toate astea? întrebă Martín, uimit.

— Păi îți vorbesc de o mie nouă sute cinșpe, un an înainte de venirea lui Peludo[2].

---

1 Poreclă dată în popor conservatorilor.

2 *El Peludo* („Pletosul"), porecla președintelui Hipólito Yrigoyen, care a venit la putere după alegerile din 1916, ca reprezentant al Uniunii Civice Radicale.

— Și cu ea ce s-a întâmplat apoi?

— Cu ea? Păi... ce să se întâmple?... s-a măritat... într-o zi s-a măritat... Mi-aduc aminte de parc-ar fi fost ieri. Pe 23 mai 1924.

Se adânci în gânduri.

— Și de asta votați mereu cu conservatorii?

— Da, puștiule. Vezi doar că totul se leagă. De mai bine de treizeci de ani votez cu netrebnicii ăștia. Ce să-i faci?

Martín rămase cu ochii la el, plin de admirație.

— Ei, da... murmură bătrânul. De Crăciun îi lăsau să meargă.

Tino îi făcu lui Martín cu ochiul.

— Pe cine, bătrâne?

— Pe briganzi..

— Ai văzut? Veșnic aceeași poveste. De ce-i lăsau să meargă, bătrâne?

— Să meargă la sfânta liturghie. Două ceasuri.

Încuviință din cap, privind undeva departe.

— Ei, da... Noaptea de Crăciun. Soldații cântau din fluier.

— Și ce cântau soldații, bătrâne?

— Cântau:

Noaptea de Crăciun
e sărbătoare sfântă
s-a născut Domnul nost'
într-o iesle sărmană.

— Și era multă zăpadă, bătrâne?

— Ei, da...

Și se cufundă în gânduri, visând tărâmul acela fabulos. Tito îi zâmbi lui Martín, cu o privire în care se amestecau ironia, tristețea, scepticismul și pudoarea.

— Nu ți-am zis? Veșnic aceeași poveste.

VI

În noaptea aceea, în vreme ce Martín hoinărea pe mal, începu să plouă după îndelungi, ambigue și contradictorii pregătiri. În toiul fulgerelor necontenite prinseră să cadă câteva picături șovăielnice, numai cât să-i împartă pe locuitorii din Buenos Aires, susținea Bruno, în cele două tabere, ca întotdeauna în zilele înăbușitoare de vară: cei care, cu expresia sceptică și amară, devenită aproape obișnuită datorită poveștii ce se repetă de cincizeci de ani, afirmă că n-o să se întâmple *nimic*, că norii impunători se vor risipi în cele din urmă, iar a doua zi va fi căldură și mai mare și mult mai multă umezeală; și cei care, încrezători și naivi, susțin că „norii ăștia vor aduce ploaie chiar la noapte" sau, în cel mai rău caz, „nu mai târziu de mâine", fiindcă lor le e de-ajuns o iarnă ca să uite apăsarea acelor zile îngrozitoare. Tabere la fel de înverșunate și de apriorice ca și cei care declară că „țara asta n-are leac", ori cei care spun „o să ieșim la liman pentru că aici sunt întotdeauna mari rezerve". Pe scurt: furtunile din Buenos Aires îi împart pe locuitori întocmai ca furtunile de vară din orice oraș din lume în ziua de azi: în pesimiști și optimiști. Împărțire care (cum îi explica Bruno lui Martín) există a priori, indiferent de furtunile de vară, indiferent de calamitățile telurice sau politice; însă este vădită în aceste condiții, întocmai ca imaginea latentă pe o placă la developare. Și (îi mai spunea), cu toate că asta e valabil pentru orice zonă a lumii unde sunt ființe omenești, e neîndoios că în Argentina, și mai cu seamă în Buenos Aires, proporția pesimiștilor e mult mai mare, din aceeași rațiune din care tangoul e mai trist decât tarantela sau polca sau orice alt dans din indiferent ce parte a lumii. Adevărul e că în noaptea aceea a plouat torențial și cu furie, tabăra pesimiștilor bătând în retragere; în retragere momentană, desigur, pentru că niciodată tabăra asta nu se retrage de tot și nu acceptă în veci o înfrângere definitivă, căci oricând poate spune (și o face) „să vedem dacă se răcorește într-adevăr". Însă vântul din sud se întețea odată cu ploaia, aducând frigul acela tăios și uscat ce vine din Patagonia, și în fața căruia pesimiștii, veșnic invincibili, prin însăși natura pesimismului, prevestesc funebre epidemii de gripe și răceli, dacă nu chiar de pneu-

monii, „pentru că în orașul ăsta blestemat nu poți să știi, când pleci dimineața în centru, dacă trebuie să porți pardesiu (chiar dacă e cald) sau un costum ușor (chiar dacă e frig)". Așa încât, susțin ei, amărâții care trăiesc în suburbii, la o oră de mers cu trenul și cu metroul până la slujbă, sunt amenințați veșnic de primejdiile frigului ce se lasă brusc sau de inconvenientele unei călduri umede și de nesuportat. Idee sintetizată de Bruno când spunea că în Buenos Aires nu există climă, ci două vânturi: din nord și din sud.

Din cafeneaua de pe strada Almirante Brown colț cu Pedro de Mendoza, Martín privea cum ploaia spală coverta vapoarelor, luminate în parte de fulgere.

Și când, după miezul nopții, a putut pleca în sfârșit, a fost nevoit să o ia la fugă până la el, ca să nu înghețe.

VII

Trecură multe zile fără ca Alejandra să dea vreun semn de viață, până când în sfârșit se hotărî să-i telefoneze el. Reuși să stea cu ea câteva minute în barul de pe strada Esmeralda colț cu Charcas, care-l lăsară într-o stare de spirit mai neagră decât cea de dinainte: ea se mărgini să-i povestească (oare în ce scop?) niște lucruri groaznice despre femeile alea de la *boutique*.

Apoi trecură iar zile în șir, și din nou Martín se aventură să-i dea telefon: Wanda îi răspunse că pentru moment nu e acolo și că o să-i spună că a sunat-o. Dar n-a avut nici o veste de la ea.

În mai multe rânduri a fost gata să se dea bătut și să se ducă la *boutique*. Se oprea însă la timp, pentru că știa că asta înseamnă să o preseze, și prin urmare (se gândea), ar face-o să se depărteze și mai tare; tot așa cum naufragiatul mort de sete în barca lui trebuie să reziste tentației de a bea apă sărată, fiindcă știe că asta i-ar stârni o sete și mai cumplită. Nu, sigur că n-o să o sune. Poate că se întâmpla așa fiindcă îi îngrădise prea tare libertatea, făcuse prea multe presiuni asupra ei; pentru că el se aruncase, se năpustise asupra Alejandrei, împins de singurătatea lui. Și poate că, dându-i toată libertatea, s-ar întoarce vremurile de la început.

Însă o convingere mai adâncă, deşi tacită, îl făcea să creadă că timpul fiinţelor omeneşti nu se întoarce niciodată înapoi, că nimic nu mai poate fi ca înainte şi că, atunci când sentimentele se deteriorează ori se transformă, nu există minune care să le poată reda forţa de dinainte: precum un steag ce se murdăreşte şi se uzează încetul cu încetul (îl auzise pe Bruno spunând asta). Dar speranţa lui lupta, căci, aşa cum credea Bruno, speranţa nu contenește să lupte chiar dacă e sortită eşecului, tocmai fiindcă se iveşte numai în toiul nenorocirii şi din cauza ei. Oare ar putea cineva mai târziu să-i dea ceea ce el îi dăduse? Tandreţea, înţelegerea, dragostea lui neţărmurită? Însă imediat cuvintele „mai târziu" îi sporeau tristeţea, făcându-l să-şi imagineze un viitor în care ea nu i-ar mai fi alături, un viitor în care altul, altul!, i-ar spune cuvinte asemenea celor pe care i le spusese el, iar ea le ascultase cu ochi strălucitori, în momente care acum i se păreau neverosimile; ochi şi momente pe care el le-a crezut ale lui pe veci, sperând să rămână pentru totdeauna în absoluta şi mişcătoarea lor perfecţiune, ca frumuseţea unei statui. Şi ea şi acel Altul al cărui chip nu şi-l putea imagina vor merge împreună pe aceleaşi străzi şi prin aceleaşi locuri pe unde fusese cu Martín; pe când el nu va mai exista pentru Alejandra, sau abia dacă va fi o amintire tot mai ştearsă a unei dureri, a unei duioşii, sau poate a unor episoade plictisitoare sau comice. Şi apoi şi-o imagina stăruitor în momente de pasiune, rostind cuvintele tainice care se spun în astfel de momente, când lumea întreagă, şi el, mai cu seamă el, Martín, sunt excluşi necruţător din camera unde se află trupurile şi gemetele lor; atunci Martín se repezea la un telefon, spunându-şi că la urma urmei e de-ajuns să formeze şase numere ca să-i audă vocea. Însă închidea chiar înainte de a ajunge la ultimul, fiindcă avea suficientă experienţă ca să înţeleagă că poţi fi alături de altă fiinţă, o poţi auzi şi atinge, şi totuşi să fii despărţit de ea prin ziduri de netrecut; tot aşa cum, după moarte, spiritul nostru poate fi aproape de cel pe care l-am iubit şi totuşi despărţit fără milă de zidul nevăzut, dar de netrecut, ce-i împiedică pentru totdeauna pe cei morţi să comunice cu cei în viaţă.

Trecură astfel zile în şir.

Până când, în sfârșit, se duse la *boutique*, chiar dacă știa că n-avea să obțină nimic, ci, dimpotrivă, avea să atâțe fiara care zăcea în Alejandra, fiara aceea care detesta orice amestec. Și pe când își spunea „nu, n-o să mă duc", se îndrepta tocmai spre strada Cerrito; și, chiar în clipa în care ajungea la ușă, își repeta cu energie înverșunată, dar ineficace „trebuie neapărat să n-o văd".

Chiar atunci ieșea o femeie plină de bijuterii și fardată strident, cu ochi bulbucați și răutăcioși. Niciodată n-o simțea pe Alejandra mai departe de el ca atunci când era cu astfel de femei: soții sau amante de directori, de doctori importanți, de oameni de afaceri. „Și ce conversații! comenta Alejandra. Conversații care se pot auzi numai în casele de modă sau la coafor. Printre vopsele, sub aparate marțiene, cu părul de toate culorile din care curge murdărie lichidă, din guri ce par o cloacă, găuri infecte de pe fețe date cu cremă, ies veșnic aceleași cuvinte și bârfe, împărțind sfaturi, dându-și arama pe față și pizma, povestind ce trebuie să faci și ce NU trebuie să faci cu tipul. Și toate astea învălmășite printre boli, bani, podoabe, țoale, fibroame, cocteiluri, mâncăruri, avorturi, gestiuni, avansări, acțiuni, potența sau impotența amanților, divorțuri, trădări, secretare și coarne." Martín o asculta uluit și atunci ea râdea cu un râs tot atât de negru ca scena pe care tocmai o descrisese. „Dar, întreba Martín bâlbâindu-se, dar cum poți suporta toate astea? Cum poți munci într-un asemenea loc?" – întrebări pline de candoare, la care ea răspundea cu una din strâmbăturile ei ironice „pentru că în fond, fii atent, în fond toate femeile, toate, avem carne și uter, și asta nu trebuie uitat, privind caricaturile astea, așa cum în gravurile din Evul Mediu femeile frumoase priveau o hârcă; și fiindcă, într-un anume fel, ce chestie ciudată!, pocitaniile astea sunt la urma urmelor destul de oneste și consecvente, căci murdăria e prea la vedere ca să poată înșela pe cineva". Nu, Martín nu înțelegea, și era convins că asta nu e tot ce gândește Alejandra.

Atunci, deschizând ușa, intră în *boutique*. Alejandra îl privi surprinsă, dar după ce-l salută cu un gest își văzu mai departe de treabă și-i zise să ia loc pe undeva.

Moment în care intră în salon un bărbat foarte ciudat.

— *Mesdames*... spuse înclinându-se cu deliberare grotescă.

Sărută mâna Wandei, apoi pe cea a Alejandrei și adăugă:

— Cum spunea Popesco[1] în *L'habit vert*: *je me prostitue à vos pieds*.[2]

Imediat se întoarse spre Martín și-l cercetă ca pe o mobilă rară pe care ai poate intenția s-o cumperi. Alejandra, râzând, i-l prezentă de la distanță.

— Dumneata te uiți la mine uimit și ai toată dreptatea din lume, tinere prieten, spuse cu naturalețe. O să-ți explic. Sunt un ansamblu de elemente neașteptate. De pildă, când unii care nu mă cunosc mă văd tăcând cred că trebuie să am vocea lui Șaliapin, și apoi aud că scot niște țipete. Când stau jos, lumea presupune că sunt scund, fiindcă am trunchiul foarte scurt, iar apoi vede că sunt un uriaș. Privit din față, sunt slab. Dar din profil reiese că sunt foarte corpolent.

Pe când vorbea, își demonstra practic fiecare afirmație, și Martín își dădea cu stupoare seama că erau exacte.

— Fac parte din tipul Gilette, după faimoasa clasificare a Profesorului Mongo. Am fața ascuțită, nasul lung și tot ascuțit și, mai ales, stomacul mare, dar tot ascuțit, ca idolii ăia din Insula Paștelui. De parcă m-ar fi crescut între două scânduri laterale, pricepi?

Martín observă că cele două femei râdeau, și râsul ăsta n-avea să înceteze cât a stat Quique acolo, ca muzica de fond a unui film; uneori imperceptibil, ca să nu-i acopere spusele, și alteori, în momentele de vârf, în hohote, fără ca asta să-l deranjeze. Martín o privea îndurerat pe Alejandra. Cât de tare detesta expresia aia a ei, expresia-boutique, pe care părea să și-o ia ca să se miște în lumea aia frivolă! Expresie ce lui îi făcea impresia că încă mai stăruie când se întâlneau doar ei doi, estompându-se treptat, până când peste trăsăturile acelea pe care el le detesta, pe măsură ce se ștergeau, se ivea unul din chipurile ce-i aparțineau lui și pe care el le aștepta așa cum aștepți, plin de nerăbdare, un călător îndrăgit

---

1 Celebra actriță franceză de origine română Elvira Popescu.

2 *Haina verde*: „mă prostituez la picioarele dumneavoastră" (în franceză în original).

în mijlocul unei gloate dezgustătoare. Căci, după cum spunea Bruno, „persona" înseamnă mască și fiecare om are mai multe măști: a tatălui, a profesorului, a amantului. Care e însă cea adevărată? Și oare exista realmente una care să fie adevărată? Se gândea câteodată că Alejandra pe care o vedea acum, râzând de glumele lui Quique, nu era, *nu putea* fi, aceeași cu ființa pe care o cunoștea el și, mai cu seamă, nu putea fi Alejandra cea profundă, cea minunată și teribilă pe care o iubea. Însă alteori (și pe măsură ce treceau săptămânile ajungea s-o creadă tot mai mult) era înclinat să-și zică, așa ca Bruno, că *toate* erau adevărate și că și acel chip-boutique era autentic, exprimând oarecum un gen de realitate a sufletului ei; realitate care, și cine știe câte altele!, îi era străină, nu-i aparținea și n-avea să-i aparțină în veci. Și atunci, când ea i se înfățișa cu urme ușoare din acele alte personalități, ca și cum n-ar fi avut timp (sau chef?) să se metamorfozeze, Martín descoperea în vreun rictus al buzelor, în vreun fel de a-și mișca mâinile, într-o anumită strălucire a ochilor, resturi ale unei existențe stranii, ca a cuiva care a stat într-o groapă de gunoi și mai păstrează încă în prezența noastră un iz infect. Se gândea la toate astea, auzind cum Wanda spunea, mâncând întruna bomboane:

— Ia zi povestea de aseară.

Atunci Quique, lăsând pe o masă cartea cu care venise, răspunse cu delicată și blândă precizie:

— Un rahat, *ma chère*.

Cele două femei râseră cu poftă, și, când Wanda a fost în stare să vorbească, îl întrebă:

— Cât câștigi la ziar?

— Cinci mii șapte sute douăzeci și trei de pesos și cincizeci și șapte de *centavos*, plus prima de sfârșit de an și bacșișurile de la șefu' când mă duc să-i cumpăr țigări sau îi lustruiesc pantofii.

— Uite, Quique: lasă mai bine ziarul și aici îți plătim o mie de pesos în plus. Numai ca să ne faci să râdem.

— *Sorry*. Etica profesională mă oprește, imaginează-ți că, dacă plec eu, Roberto J. Martorell ar face cronicile de teatru. O catastrofă națională, fetițo.

— Hai, fii drăguț, Quique, zi povestea de aseară, stărui Wanda.

— Așa cum am spus: rahat în toată regula. O vulgaritate de pomină.

— Da, prostule. Dar zi cu amănunte. Mai ales treaba cu Cristina.

— Ah, *la femme*! Wanda: ești la perfecție femeia lui Weininger. Bomboane, prostituție, bârfăraie. Te ador.

— Weininger? întrebă Wanda. Cine mai e și ăsta?

— Tocmai, tocmai de asta, zise Quique. Te ador.

— Hai, fii drăguț: povestește de Cristina.

— Biata de ea! Își frângea mâinile ca Francesca Bertini într-unul din filmele alea pe care le pun băieții la cinematecă. Dar acela care făcea pe scriitorul era chiar un funcționar de la Ministerul Comerțului.

— Cum, îl cunoști?

— Nu, dar sunt sigur. Un funcționar mort de oboseală, sărmănelul. Se vede că-l muncea vreo problemă de la slujbă, pensionarea sau ceva asemănător. Un tip scund și rotofei care tocmai și-a părăsit dosarele *pour jouer l'écrivain*[1]. Nu pot să vă spun cât de tare mă înduioșa, ramolitul de el.

În momentul acela intră o femeie. Martín, care se simțea ca într-un vis grotesc, auzi cum se făceau prezentările. Când înțelese că era tocmai Cristina la care se referise Quique și când văzu cum o primea acesta, roși. Quique se înclină în fața ei și-i spuse:

— Frumoaso.

Apoi adăugă, pipăindu-i materialul rochiei:

— Ce minunăție! Și liliachiul se asortează grozav cu coafura.

Cristina zâmbea sfioasă și temătoare: nu știa niciodată dacă trebuie să-l creadă sau nu. Nu se încumeta să-i ceară părerea despre piesă, dar Quique se grăbi să i-o comunice:

— Colosală, Cristina! Și ce efort, bieții de voi! Cu zgomotele alea ce veneau de alături... Ce e alături?

— Un salon de dans, răspunse Cristina prudent.

— Ah, da, sigur... Ce îngrozitor! În momentele cele mai dificile să pună mambo. Și se pare că aveau o tubă, o adevărată nenorocire. Nici că se poate mai vulgar.

---

1 „Ca să se joace de-a scriitorul" (în franceză în original).

Martín văzu că Alejandra ieșise aproape în fugă și intră în încăperea cealaltă. Wanda își văzu mai departe de lucru, cu spatele la Quique și la Cristina, dar un tremur tăcut îi agita trupul. Quique continua impasibil:

— Ar trebui să fie interzise tubele, nu crezi, Cristina? Ce instrument primitiv! Desigur, voi, bieții, erați nevoiți să țipați ca niște sălbatici ca să vă faceți auziți. Tare greu, nu? Mai ales pentru cel care-l juca pe scriitorul acela faimos. Cum îl cheamă? Tonazzi?

— Tonelli.

— Așa-i, Tonelli. Sărmănelul! Atât de puțin *physique du rôle*[1], nu? Și culmea, trebuia să lupte tot timpul cu tuba. Ce efort! Wanda, publicul nu-și dă seama ce înseamnă asta. Și, pe deasupra, Cristina, cred că-i foarte bine că au pus un asemenea om, care nu pare scriitor, ci mai curând un funcționar gata să iasă la pensie. Data trecută, de exemplu, la Telón au pus în scenă *Funia* lui O'Neill, iar marinarul arăta întocmai ca un marinar. Ce chestie! așa oricine poate juca rolul unui marinar. Deși trebuie să spun că în momentul în care tipul a început să vorbească, să bălmăjească (fiindcă nu se înțelegea nimic), a fost atât de al naibii de prost că nici chiar cu înfățișarea aia de marinar nu mai arăta a marinar: putea fi om de serviciu, salahor, chelner de cafenea. Dar marinar? *Never!* Și de ce oare, Cristina, toate trupele de amatori îl aleg pe O'Neill? Ce nenorocire, bietul om! A fost veșnic tare nefericit: mai întâi cu taică-său și cu complexul lui Oedip. Apoi aici, în Buenos Aires, nevoit să facă pe hamalul în port. Și acum, cu toate trupele de amatori și profesioniste din lumea întreagă.

Își desfăcu larg brațele, parcă spre a cuprinde conglomeratul universal, și, cu o expresie de mâhnire sinceră, adăugă:

— Mii, dar ce zic eu, milioane de trupe de amatori jucând toate odată *Funia, Înainte de micul dejun, Împăratul Jones, Patima de sub ulmi*...! Dragul de el, bietul! Cum să nu se apuce de băutură și să nu mai vrea să vadă pe nimeni! Sigur, ce faceți voi, Cristina, e altceva. Pentru că, de fapt, sunteți exact ca o trupă de profesioniști, căci încasați tot atâta cât niște profesioniști. Mai

1 „Fizicul cerut de rol" (în franceză în original).

mult: nu-i cu putință ca oamenii ăștia atât de simpli să fie nevoiți să muncească toată ziua curățând haznale sau făcând pe contabilii, iar seara să trebuiască să-l joace pe Regele Lear... Închipuie-ți! Și când te gândești cât de obositoare sunt crimele... Sigur, ar mai rămâne întotdeauna posibilitatea de a apela la piese cuminți, fără crime și fără incesturi. Sau cel mult cu o crimă sau două. Dar nu, profesioniștilor le plac piesele cu multe crime, adevărate măceluri, ca în Shakespeare. Și ce să mai vorbim de muncile suplimentare, de măturat sala, de aranjat recuzita, de zugrăvit pereții, de vândut biletele, de plasat spectatorii, de curățat toaletele. Ca să se ridice nivelul moralei generale. Un fel de falanster. Fiecăruia îi vine neapărat rândul să spele closetul. Și așa, într-o zi, domnul Zanetta dă indicații trupei în *Hamlet* și Norah Rolland, *née* Fanny Rabinovici, spală veceul. În altă zi, numitul Zanetta curăță veceul și Norah Rolland regizează *Patima de sub ulmi*. Lăsând la o parte faptul că, preț de doi ani și jumătate, toți au muncit ca nebunii, făcând pe zidarii, pe dulgherii, pe zugravii și pe electricienii, amenajând localul. Activități nobile, în timpul cărora au fost fotografiați și intervievați de numeroși ziariști, și care permit folosirea unor cuvinte ca fervoare, entuziasm, aspirații înalte, teatru pentru popor, valori autentice și vocație. Sigur că, uneori, falansterul ăsta se duce de râpă. Dictatura stă veșnic la pândă în spatele demagogiei. Și așa se face că domnul Mastronicola sau Verdicevski, după ce a curățat de vreo două sau trei ori veceul, lansează ideea că domnișoara Caca Pastafrola, cunoscută în lumea teatrului după al său *nom de guerre* Elizabeth Lynch, prea își dă ifose, că e pervertită de tendințele ei micburghezocontrarevoluționare, putrede și decadente, și că se cuvine, pentru formarea ei morală și scenică, să curețe veceul în tot cursul anului '55 care, pe deasupra, mai e și bisect. Și toate astea complicate cu *les affaires* ale lui Esther Abramovici, care a intrat în trupa de amatori ca să-și asume o responsabilitate, cum se spune, și care, după cum povestește regizorul, a făcut din acest nobil refugiu al artei pure un bordel de pomină. Și gelozia lui Meneca Apicciafuoco, alias Diana Ferrer, care nici măcar nu se gândește să-l părăsească pe numitul Mastronicola. Și cearta aia de neuitat cu tânărul actor de caracter Ramsés Cucia-

roni, pe care îl ţin la casa de bilete din pură invidie, de când a dat faliment democraţia turnantă. Mă rog, o minunăţie de bordel. Aşa încât, Cristina, cel mai bine e să devii profesionist, cum aţi făcut voi. Deşi bătrânelul acela lucrează ziua în vreun minister?

— Care bătrânel?

— Tonazzi.

— Tonelli... Tonelli nu e bătrân. N-are decât patruzeci de ani.

— *Tiens!* Eu aş fi jurat că are cel puţin cincizeci sau mai mult. Ca să vezi ce înseamnă lumina proastă. Dar ziua lucrează undeva, nu-i aşa? Mi se pare că l-am văzut la cafeneaua din faţa Ministerului Comerţului.

— Nu, are o librărie unde vinde şi rechizite şcolare.

Umerii Wandei păreau zgâlţâiţi de friguri.

— Ah, ce bine! Aşa îmi explic că i-au dat rolul scriitorului. Bineînţeles. Mă rog, mie mi se pare mai degrabă un funcţionar public, dar o fi din pricină că aseară eu eram foarte obosit, şi cu povestea asta de la CADE[1] lumina e atât de proastă încât voi n-aveţi nici o vină, firește. În fine, bine măcar că are o mică librărie. Pentru că aşa cel puţin a doua zi după spectacol n-o să fie nevoit să se scoale cu noaptea-n cap. Trebuie să aibă gâtlejul nenorocit de tot, bietul de el. Cu blestematul ăla de mambo, şi cu tuba! Bine, trebuie să plec, e groaznic de târziu. Felicitări, Cristina. Adio, adio, adio!

O sărută pe Wanda pe obraz în vreme ce-i lua o bomboană din cutie.

— Pa, Wanda! Şi ai grijă la siluetă. Pa, Cristina, şi încă o dată felicitări. Acest *ensemble* îţi vine formidabil.

Îi întinse mâna pieziş lui Martín, care rămăsese încremenit, şi apoi, peste paravanul ce despărţea atelierul de partea din spate, strigă spre încăperea unde se afla Alejandra:

— *Mes hommages*, iubito.

---

1 Compania Argentiniană de Electricitate.

VIII

Nemișcat pe bancheta aceea înaltă, Martín aștepta un semn, oricare, de la Alejandra. După plecarea lui Quique, Alejandra îl chemă în camera cealaltă, unde desena.

— Vezi? îi explică ea, parcă pentru a-și justifica absențele. Am enorm de mult de lucru.

Martín urmărea liniile trasate de Alejandra pe o coală curată, tot deschizându-și și închizându-și briceagul alb.

— Bine, zise el, făcându-și curaj, mă duc...

Alejandra se apropie de el și, luându-l de braț, îi spuse că se vor vedea în curând. Martín își lăsă capul în jos.

— Îți spun că o să ne vedem în curând, insistă ea, enervată.

Martín își înălță capul.

— Alejandra, știi bine că nu vreau să mă amestec în viața ta, că independența ta...

Nu termină fraza, dar apoi adăugă:

— Nu, voiam să spun că... măcar... aș vrea să te văd, dar nu în grabă...

— Da, sigur, încuviință ea, parcă gândindu-se la ceva.

Martín se însufleți.

— O să încercăm să fim ca altădată, ți-aduci aminte?

Alejandra îl privi cu niște ochi ce păreau că dezvăluie o melancolie neîncrezătoare.

— Ce, crezi că nu e posibil?

— Ba da, Martín, ba da, răspunse ea plecându-și privirea și apucându-se să deseneze ceva cu creionul. Da, o să petrecem o zi frumoasă... o să vezi...

Însuflețit, Martín adăugă:

— Multe din întâlnirile noastre care au dat greș în ultima vreme s-au datorat muncii tale, necazurilor, întâlnirilor tale...

Chipul Alejandrei începuse să se schimbe.

— Am să fiu foarte ocupată până la sfârșitul lunii, ți-am explicat doar.

Martín făcea mari eforturi ca să nu-i reproșeze nimic, căci știa că orice reproș ar avea efect contrar. Însă cuvintele îi izvorau din adâncul sufletului cu o forță tăcută, dar de nestăpânit.

— Mă doare să te văd că te uiți mereu la ceas.

Ea își ridică privirea ațintindu-și-o asupra lui, încruntată. Martín își zise, îngrozit, *să nu mai spun nici un cuvânt de reproș*, dar adăugă:

— Ca marți, când am crezut că vom petrece seara împreună.

Chipul Alejandrei devenise aspru, și el se opri dintr-odată, ca pe marginea unei prăpăstii.

— Ai dreptate, Martín, admise ea, totuși.

Atunci se încumetă să mai adauge:

— De asta prefer să spui tu când ne putem vedea.

Alejandra făcu niște calcule și zise:

— Vineri. Cred că vineri voi fi terminat cu ce-i mai urgent.

Căzu iar pe gânduri.

— Dar în ultimul moment trebuie să mai refac ceva sau lipsește ceva, nu știu... N-aș vrea să te fac să aștepți... Nu ți se pare mai bine s-o lăsăm pe luni?

Luni! Mai era aproape o săptămână până atunci, însă ce altceva putea face decât să accepte resemnat?

Încercă să-și petreacă timpul în săptămâna aceea interminabilă citind, plimbându-se, ducându-se la cinema. Îl căuta pe Bruno și, cu toate că tânjea să-i vorbească de ea, nu era în stare nici măcar să-i rostească numele; și, cum Bruno presimțea ce se petrece în sufletul lui, ocolea și el subiectul și vorbea de altele sau de lucruri generale. Moment în care Martín îndrăznea să spună ceva ce părea să aibă tot un sens general, ținând de lumea aceea abstractă și directă a ideilor pure, dar în realitate era expresia depersonalizată a spaimelor și speranțelor lui. Și astfel, când Bruno îi vorbea despre absolut, el îl întreba, bunăoară, dacă dragostea adevărată nu face parte tocmai din acesta: întrebare în care cuvântul „dragoste" avea însă tot atâta legătură cu cel folosit de Kant sau Hegel cât avea cuvântul „catastrofă" cu o deraiere sau un cutremur, cu mutilații și morții respectivi, cu strigătele și sângele lor. Bruno îi răspundea că, după părerea lui, calitatea sentimentului dintre două ființe care se iubesc se schimbă dintr-o clipă în alta, devenind brusc sublimă, coborând apoi până la trivialitate, transformându-se mai târziu în ceva afectuos și comod, spre a se preface pe neașteptate în ură tragică și distrugătoare.

— Pentru că sunt momente când îndrăgostiții nu se iubesc, ori când unul din ei nu-l iubește pe celălalt, sau îl urăște, sau îl disprețuiește.

Și spunând asta îi venea în minte fraza pe care i-o spusese odată Jeannette: *„L'amour c'est une personne qui souffre et une autre qui s'emmerde"*[1]. Și își amintea, fiind un observator al celor nefericiți, de acea pereche zărită într-o zi în penumbra unei cafenele, într-un ungher solitar: bărbatul tras la față, nebărbierit, suferind, citea și recitea a suta oară o scrisoare – cu siguranță de la ea –, plină de reproșuri, luând foaia aceea absurdă drept martor al cine știe căror angajamente sau promisiuni; în timp ce ea, în momentele în care el se concentra încrâncenat asupra vreunei fraze din scrisoare, se uita la ceas și căsca.

Și, fiindcă Martín îl întrebă dacă între două ființe care se iubesc nu trebuie să fie totul clar, transparent și întemeiat pe adevăr, Bruno îi răspunse că adevărul nu poate fi spus aproape niciodată când e vorba de ființe omenești, pentru că nu face decât să provoace durere, tristețe și distrugere. Și mai spuse că întotdeauna visase la proiectul („dar eu nu sunt nimic altceva decât asta: un om care face proiecte", adăugase, zâmbind cu un sarcasm sfios), visase la proiectul de a scrie un roman sau o piesă de teatru pe tema asta: povestea unui băiat care își propune să spună mereu adevărul, întotdeauna, cu orice preț. Bineînțeles că provoacă la tot pasul distrugere, oroare și moarte, și până la urmă propria-i distrugere, propria-i moarte.

— Atunci trebuie să mințim, replică Martín cu amărăciune.

— Susțin că nu totdeauna se poate spune adevărul. De fapt, mai niciodată.

— Minciuni prin omisiune?

— Ceva de genul ăsta, răspunse Bruno, observându-l dintr-o parte, de teamă să nu-l rănească.

— Deci nu crezi în adevăr.

— Cred că adevărul e bun în matematică, în chimie, în filozofie. Nu și în viață. În viață sunt mai importante iluzia, imagi-

---

1 „Dragostea înseamnă o ființă care suferă și alta care se plictisește" (în franceză în original).

nația, dorința, speranța. Și apoi, știm oare ce e adevărul? Dacă eu îți spun că bucata aia de fereastră e albastră, spun un adevăr. Dar e un adevăr parțial, și prin urmare un fel de minciună. Pentru că bucata aia de fereastră nu e singură, face parte dintr-o casă, dintr-un oraș, dintr-un peisaj. E înconjurată de cenușiul zidului de beton, de azuriul cerului, de norii aceia prelungi, de o infinitate de alte lucruri. Și, dacă nu spun tot, absolut tot, mint. Dar a spune *tot*e imposibil, chiar și în cazul ferestrei, al unui simplu crâmpei din realitatea concretă. Realitatea e infinită și pe deasupra infinit nuanțată, și dacă uit fie și o singură nuanță înseamnă că mint. Ei bine, imaginează-ți ce este realitatea ființelor omenești, cu complicațiile, meandrele și contradicțiile lor, care mai sunt și schimbătoare! Pentru că se schimbă cu fiecare clipă ce trece, și ceea ce eram acum un moment nu mai suntem acum. Suntem oare mereu aceeași persoană? Avem oare mereu aceleași sentimente? Poți iubi un om și, dintr-odată, poți să nu-l mai stimezi, ba chiar să-l detești. Și când nu-l mai stimăm facem greșeala de a i-o spune, căci e un adevăr, dar un adevăr momentan, care nu va mai fi adevăr după un ceas sau mâine, ori în alte împrejurări. Însă ființa căreia i-l spunem va crede că acesta *este* adevărul, adevărul pentru totdeauna și dintotdeauna. Și va fi copleșită de deznădejde.

IX

Și sosi ziua de luni.

Văzând-o cum vine spre restaurant, Martín se gândi că nu i se potrivea să-i spui *frumoasă*, și nici măcar *drăguță*: poate i s-ar putea spune *chipeșă*, dar mai cu seamă *mândră*. Chiar și așa, cu bluza ei albă simplă, fusta neagră și balerini. Simplitate ce-i reliefa și mai mult trăsăturile exotice, tot așa precum o statuie este mai bine pusă în valoare într-o piață fără ornamente. Totul părea că strălucește în după-amiaza aceea. Și chiar și liniștea zilei, lipsa vântului, soarele puternic ce părea să amâne sosirea toamnei (mai târziu și-a zis că toamna așteptase pitită pe undeva ca să-și verse

toată tristețea în clipa în care el avea să fie singur), totul părea să fie un semn că astrele se arătau prielnice.

O luară în jos spre faleză.

O locomotivă trăgea niște vagoane, o macara ridica o mașină, un hidroavion zbura la mică înălțime.

— Progresul Națiunii, comentă Alejandra.

Se așezară pe una din băncile cu fața spre fluviu.

Stătură aproape o oră fără să vorbească, sau cel puțin fără să-și spună nimic important, duși pe gânduri, în liniștea aceea care-l îngrijora atât de tare pe Martín. Frazele erau telegrafice și n-ar fi avut nici un înțeles pentru altcineva: „pasărea de colo", „galbenul coșului navei", „Montevideo". Însă nu mai făceau planuri ca înainte, și Martín se ferea să facă aluzie la lucruri care ar fi putut strica ziua aceea, ziua aceea cu care el se purta așa cum te porți cu un bolnav îndrăgit, în fața căruia trebuie să vorbești în șoaptă, scutindu-l de cea mai mică neplăcere.

Însă acest sentiment – nu putea Martín să nu se gândească – era contradictoriu în însăși esența lui, căci dacă el dorea să păstreze fericirea acelei zile o făcea tocmai pentru fericire; ceea ce însemna pentru el fericirea: să fie cu ea, și nu alături de ea. Ba și mai mult: să fie *în* ea, în fiecare din porii ei, în celulele ei, în pașii, sentimentele, gândurile ei; sub pielea ei, peste și înăuntrul trupului ei și înăuntrul lui, aproape de carnea aceea admirată după care tânjea, lângă ea și în ea: o comuniune, și nu doar o simplă, tăcută și melancolică apropiere. Așa încât a păstra puritatea acelei zile nevorbind, neîncercând să intre în ea, era ușor, dar tot atât de absurd și de inutil ca a nu avea nici o zi împreună, tot atât de ușor și fără sens ca strădania de a menține puritatea unei ape cristaline cu condiția ca, mort de sete fiind, să nu poți bea din ea.

— Să mergem la tine, Alejandra, îi spuse.

Ea îl privi cu gravitate și după o clipă îi spuse că prefera să meargă la cinema.

Martín își scoase briceagul.

— Nu face mutra asta, Martín. Nu mi-e bine, nu mă simt bine deloc.

— Ești înfloritoare, îi răspunse el, deschizând lama cea mică a briceagului.

— Îți spun că mi-e rău din nou.

— Tu ești de vină, argumentă el, parcă înciudat. Nu ai grijă de tine. Chiar adineaori am văzut că mâncai ce nu trebuie. Și pe deasupra mai sunt și pahărelele de roze.

Rămase tăcut, se apucă să cioplească lemnul băncii.

— Nu te supăra.

Dar, cum el se încăpățâna să stea mai departe cu capul plecat, ea i-l ridică.

— Ne promiseserăm să petrecem o după-amiază liniștită, Martín.

El mormăi.

— Sigur, continuă ea, și acum crezi că dacă nu petrecem o după-amiază fericită tu n-ai nici o vină, nu-i așa?

Martín nu răspunse: era în zadar.

Alejandra tăcu. Pe neașteptate, o auzi spunând:

— Bine, în regulă: să mergem la mine.

Însă el nu scoase un cuvânt. Ea se și ridicase și, luându-l de braț, îl întrebă:

— Acum ce mai ai?

— Nimic. O faci ca și cum ar fi un sacrificiu.

— Nu fi prost. Haide!

O apucară pe Belgrano în sus. Martín se însufleți iar și brusc, aproape cu entuziasm, exclamă:

— Hai la cinema!

— Nu mai spune prostii.

— Nu, nu vreau să renunți la filmul ăsta. L-ai așteptat atâta.

— O să-l vedem altă dată.

— Chiar nu vrei?

Dacă ea ar fi acceptat, ar fi căzut în cea mai neagră melancolie.

— Nu, nu.

Martín simți că bucuria i se reîntoarce în suflet, ca un pârâu de munte când vine dezghețul. Păși cu hotărâre, cu Alejandra de braț. Trecând pe podul mobil văzură un taxi ce venea spre fluviu, cu pasageri. Îi făcură totuși semn, arătând că mergeau spre oraș, ca să se întoarcă să-i ia. Șoferul le răspunse cu un gest afirmativ. Era o zi în care astrele se arătau de partea lor.

Așteptară rezemați cu coatele de parapetul podului. În depărtare, spre sud, prin ceața care începuse să se destrame, se profilau feriboturile din Boca.

Taxiul se întoarse și urcară.

În timp ce ea făcea cafeaua, el căută printre discuri și găsi unul pe care Alejandra tocmai îl cumpărase: *Trying*. Și când răsună vocea tânguitoare a Ellei Fitzgerald, cântând:

I'm trying to forget you, but try as I may,
You're still my every thought every day...[1]

văzu cum Alejandra se oprește, cu ceșcuța ei în aer, și zice:

— Ce grozav! *Knocking, knocking at your door...*[2]

Martín o cercetă în tăcere, mâhnit din pricina umbrelor ce se mișcau întotdeauna în spatele unor fraze de-ale ei.

Dar apoi gândurile i-au fost risipite precum frunzele când bate un vânt puternic. Și, îmbrățișați ca două ființe care vor să se soarbă una pe cealaltă – își amintea –, se mai împlini încă o dată ritul acela straniu, tot mai sălbatic, mai profund și mai disperat. Târât de trup, în toiul acelui iureș și spre uluirea cărnii, sufletul lui Martín se străduia să se facă auzit de către celălalt, aflat de partea cealaltă a prăpastiei. Însă această încercare de comunicare, ce avea să se sfârșească în strigăte aproape fără speranță, începea încă din secunda de dinaintea crizei: nu numai prin cuvintele rostite, ci și prin priviri și prin gesturi, prin mângâieri și chiar prin sfâșieri ale mâinilor și gurilor. Și Martín se străduia să ajungă la Alejandra, s-o simtă, s-o înțeleagă, atingându-i fața, mângâindu-i părul, sărutându-i urechile, gâtul, sânii, pântecele; ca un câine în căutarea unei comori ascunse, adulmecând misterioasa suprafață, acea suprafață plină de indicii, însă indicii prea tainice și imperceptibile pentru cei nepregătiți să le simtă. Și, asemeni câinelui care, simțind brusc că se apropie de misterul căutat, se apucă să scor-

---

1 „Încerc să te uit, dar oricât aș face-o,/Ești încă-n gândul meu, în fiece zi..." (în engleză în original).

2 „Bătând, bătând la ușa ta..." (în engleză în original).

monească plin de o fervoare înfrigurată și aproape înnebunită (străin de lumea din afară, alienat și dement, gândindu-se și simțind numai acel unic și puternic mister acum atât de apropiat), tot astfel se arunca asupra trupului Alejandrei, încercând să pătrundă în ea până în străfundul tainic al dureroasei enigme: săpând, mușcând, adâncindu-se frenetic și străduindu-se să perceapă tot mai aproape murmurele ușoare ale sufletului secret și ascuns al acelei ființe atât de crunt de aproape și atât de exasperant de departe. Și pe când Martín săpa, poate că Alejandra lupta de pe insula ei, strigând cuvinte încifrate care pentru el, pentru Martín, erau de neînțeles, și pentru ea erau pesemne zadarnice, iar pentru amândoi erau pline de deznădejde.

Și apoi, ca după o bătălie ce lasă câmpul semănat cu cadavre, și care s-a dat în zadar, amândoi rămaseră tăcuți.

Martín se chinuia să-i scruteze chipul, dar nu putea deslușì nimic în întunericul aproape total. Plecară.

— Trebuie să dau un telefon, spuse Alejandra.

Intră într-un bar și telefonă.

Martín, din ușă, o privea neliniștit. Cu cine o fi vorbind? Ce-o fi spunând?

Se întoarse deprimată și-i spuse:

— Să mergem.

O vedea dusă pe gânduri și, când el făcea vreun comentariu, ea răspundea: *Ce? Cum?* La tot pasul se uita la ceas.

— Ce trebuie să faci?

Ea îl privi de parcă n-ar fi înțeles întrebarea. Martín i-o repetă și atunci ea zise:

— La opt trebuie să fiu undeva.

— Departe de aici?

— Nu, răspunse ea vag.

X

O privi plin de tristețe cum se îndepărtează.

Era o zi de la începutul lui aprilie, însă toamna se și anunța cu semne prevestitoare, ca acele nostalgice ecouri de trompetă – se gândea – care se aud în tema încă puternică a unei simfonii, dar care (cu o anume insistență indecisă, blândă, dar tot mai mare) ne avertizează că tema aceea se apropie de sfârșit și că ecourile de trompetă îndepărtate se vor auzi tot mai aproape, până se vor preface în tema dominantă. Câte o frunză uscată, cerul parcă pregătindu-se pentru lungile zile înnorate din mai și iunie vesteau că anotimpul cel mai frumos din Buenos Aires se apropia pe tăcute. Ca și cum, după apăsătoarea stridență a verii, cerul și copacii ar începe să-și ia acel aer meditativ al lucrurilor ce se pregătesc pentru o lungă letargie.

XI

Pașii îl purtau automat spre bar, însă mintea îi era tot lângă Alejandra. Și, cu un oftat de ușurare, ca atunci când ajungi într-un port cunoscut, după o călătorie zbuciumată și plină de primejdii, îl auzi pe Tito spunând *țara asta n-are scăpare,* lovind cu mâna în *Crítica,* poate demonstrând ceva ce tocmai discutaseră, în vreme ce Poroto zicea *păi are-n jur o adevărată mafie* iar Chichín, ștergând un pahar îndărătul barului, cu șapca pe cap de parcă se pregătea să iasă, spunea *rău face că nu le dă un picior tuturor tipilor ăștia*, pe când Tito (furios, descurajat, cu neînvinsul lui scepticism de argentinian), aranjându-și cravata uzată și apoi îndreptându-și arătătorul spre piept, confirma *ți-o spun eu Humberto D'Arcángelo.* Moment în care nou-venitul (Peruzzi, Peretti?), cu sacoul lui elegant, după moda italiană, impecabil și parfumat, într-o spaniolă de om de curând venit în America, spuse că el e de acord cu domnul D'Arcángelo și că, de pildă, atrăgea atenția starea jalnică a tramvaielor, și că e de neconceput în anii ăștia din secolul douăzeci ca într-un oraș ca Buenos Aires să mai existe

astfel de vechituri. Moment în care Humberto D'Arcángelo, care îl privea stăpânindu-și indignarea, spuse cu studiată și ironică politețe (aranjându-și cravata): *Ia spuneți-mi, că sunt curios: acolo, la dumneavoastră în patrie, nu mai există tramvaie?*, întrebare la care tinerelul Peruzzi sau Peretti răspunse că fuseseră retrase cu timpul din centrul orașelor și că, de altfel, acum aveau tramvaie foarte rapide, moderne, curate, aerodinamice, cum e în general tot sistemul de transport. Știau ei oare că rapidul Genova–Napoli bătuse toate recordurile internaționale de viteză? În timp ce aici, să fim sinceri, aici trenurile te fac ori să le plângi de milă, ori să râzi, cum pe drept cuvânt recunoscuse domnul D'Arcángelo mai înainte; motiv pentru care trebuie să fi privit cu mare uimire reacția domnului D'Arcángelo care, lovind cu mâna-i scheletică în prima pagină din *Crítica*, unde se putea citi pe opt coloane victoria lui Fangio la Reims, aproape că țipă: *Și ăsta-i tot italian?* Întrebare la care tânărul Peruzzi sau Peretti, surprins nevoie mare, de parcă un individ care-i ceruse cu amabilitate foc și-ar scoate pistolul să tragă în el, dădu să răspundă cu bâlbâieli, la care Tito, tremurând de furie, cu o voce aproape neauzită de încordată și reținută ce era, spuse: *Uite ce e, maestre, Fangio e argentinian chiar dacă-i fiu de italian ca mine sau ca Chichín sau ca domnul Lambruschini, argentinian și om de mare onoare, băiat de italieni din ăia de pe vremuri care veneau în cala vapoarelor și apoi munceau pe brânci cincizeci de ani în șir și pe deasupra mai erau și recunoscători Americii, iar copiii priveau cu mândrie drapelul albastru și alb, nu ca italienii ăștia care vin acum și-și petrec ziua criticând țara: ba că gropile, ba că tramvaiele, ba că gunoaiele, ba că nenorocita asta de climă din Bueno Saire, ba că umezeala, ba că la Milano e așa și pe dincolo, ba că femeile de aici nu sunt elegante, iar dacă nu mai au ce, ajung să vorbească de rău până și biftecurile. Acum eu mă întreb și întreb și distinsul auditoriu: de ce, dacă se simt atât de rău în țara asta, nu-și iau valiza să plece? De ce nu se întorc în Italia, dacă acolo e raiul de care vorbesc? De ce să-mi vină mie aici, zic eu, cu toată garnitura lor de șefi, de doctori, de ingineri?* Și ridicându-se furios, aranjându-și cravata, împături *Crítica*, îi strigă lui Martín *Hai acasă, puștiule!* și plecă fără să salute pe nimeni.

XII

Martín se despărți de Tito la ieșirea din bar și o luă spre parc. Urcă scările de la vechea casă de vară, simți iar mirosul pătrunzător de urină care-l întâmpina întotdeauna când trecea pe acolo și se așeză pe banca din fața statuii, unde se întorcea ori de câte ori dragostea lor părea în criză. Stătu un lung răstimp meditând la soarta lui, torturat de ideea că în momentul acela Alejandra era cu altul. Se întinse pe bancă și se lăsă în voia gândurilor.

XIII

A doua zi Martín îl căută pe singurul om pe care putea să-l vadă în afară de Alejandra: unica punte spre tărâmul acela necunoscut, punte accesibilă, dar care se termina într-o zonă cețoasă și melancolică. Deși pudoarea îi împiedica să vorbească de singurul lucru care-l interesa.

Se întâlniră la La Helvética.

— Trebuie să-l văd pe părintele Rinaldini, dar o să mergem împreună.

Îi spuse că părintele era foarte bolnav și că el tocmai făcuse un demers pe lângă monseniorul Gentile ca să-i îngăduie să se întoarcă în La Rioja. Dar episcopii nu-l puteau înghiți și trebuie să recunoaștem că Rinaldini făcea tot ce putea pentru asta.

— Într-o zi, când o să moară, o să se vorbească mult de el. La fel ca în cazul lui Galli Mainini[1]. Pentru că în țara asta de invidioși începi să fii un om mare doar când ai încetat să mai exiști.

O luară pe strada Perú; strângându-l de braț, Bruno îi arătă un bărbat care mergea în fața lor, sprijinit într-un baston.

— Borges.

Când ajunseră aproape, Bruno îl salută. Martín simți o mână mică, aproape fără oase și fără putere. Fața parcă îi fusese desenată și apoi ștearsă pe jumătate cu guma. Se bâlbâia.

---

1 Medic argentinian (1914-1961), celebru pentru punerea la punct a unei metode de detectare timpurie a sarcinii.

— E prieten cu Alejandra Vidal Olmos.

— *Caramba, caramba...* Alejandra... da, foarte bine.

Ridica din sprâncene, îl privea cu niște ochi azurii, apoși, cu o cordialitate abstractă care nu se adresa cuiva anume, absent.

Bruno îl întrebă ce mai scrie.

— *Caramba...* se bâlbâi el, zâmbind cu un aer vinovat și maliții os, aerul acela pe care obișnuiesc să-l ia țăranii argentinieni, de o modestie ironică, amestec de tainică aroganță și aparentă timiditate, de fiecare dată când le lauzi un cal sau iscusința la împletit curele. *Caramba...* ei bine... încerc să scriu câte o pagină care să fie ceva mai mult decât o ciornă, nu?

Și se bâlbâia, cu fața agitată de niște ticuri glumețe.

Pe când se îndreptau spre casa lui Rinaldini, Bruno îl vedea parcă pe Méndez spunând sarcastic: *Conferențiar pentru doamnele din oligarhie!* Dar totul era mult mai complex decât își închipuia Méndez.

— E curios că în țara asta literatura fantastică are o calitate și o importanță deosebită, zise el. Oare de ce?

Martín îl întrebă timid dacă n-ar putea fi o consecință a realității noastre neplăcute, o evaziune.

— Nu. Și realitatea din Statele Unite e neplăcută. Trebuie să fie altă explicație. Cât despre ce gândește Méndez despre Borges...

Zâmbi.

— Se zice că nu prea e argentinian, comentă Martín.

— Ce-ar putea fi dacă nu argentinian? E un produs național tipic. Până și europenismul lui e național. Un european nu e europenist: e european pur și simplu.

— Crezi că e un mare scriitor?

Bruno căzu pe gânduri.

— Nu știu. Sunt însă sigur că proza lui e cea mai importantă din tot ce se scrie azi în spaniolă. Dar e prea prețios ca să fie un mare scriitor. L-ai vedea dumneata pe Tolstoi încercând să epateze cu un adverb când e în joc viața sau moartea unuia din personajele lui? Dar nu tot ce scrie el e subtilitate prețioasă, să nu crezi... Există ceva foarte argentinian în scrierile lui cele mai bune: o anumită nostalgie, o anumită tristețe metafizică...

Rămaseră un răstimp tăcuți.

— De fapt se spun o groază de prostii despre ceea ce *trebuie* să fie literatura argentiniană. Important e să fie o literatură profundă. Restul e superfluu. Și, dacă nu e profundă, degeaba mai aduce în scenă *gauchos* și fanfaroni. Scriitorul cel mai reprezentativ din Anglia elisabetană a fost Shakespeare. Totuși multe dintre piesele lui nici măcar nu se petrec în Anglia.

Apoi adăugă:

— ...Și ce mă amuză cel mai tare e că Méndez respinge influența europeană asupra scriitorilor noștri, bazându-se pe ce? Asta-i cel mai nostim: pe o doctrină filozofică elaborată de evreul Marx, de neamțul Engels și de grecul Heraclit. Dacă am fi consecvenți cu acești critici ar trebui să scriem în *querandí*[1] despre vânătoarea de struți. Tot restul ar fi nefiresc și antinațional. Cultura noastră provine de acolo, cum putem să evităm asta? Și de ce s-o facem? Nu-mi amintesc cine a spus că nu citește ca să nu-și piardă originalitatea. Îți dai seama? Dacă te-ai născut ca să faci ori să spui lucruri originale, n-ai să-ți pierzi originalitatea citind cărți. Dacă nu te-ai născut pentru asta, n-ai nimic de pierdut citind cărți... Și apoi, asta-i ceva nou, ne aflăm într-un continent deosebit și puternic, totul se desfășoară într-un sens diferit. Și Faulkner i-a citit pe Joyce și pe Huxley, pe Dostoievski și pe Proust. Ce, vor o originalitate totală și absolută? Nu există. Nici în artă și nici altundeva. Totul se clădește pe ceea ce a fost înainte. Nimic omenesc nu e pur. Zeii greci erau de asemenea hibrizi și erau contaminați (e un fel de a spune) de religiile orientale și egiptene. Există un fragment din *Moara de pe Floss*[2] în care o femeie probează o pălărie în fața oglinzii: este Proust.

Vreau să spun germenele lui Proust. Tot restul e dezvoltare. O dezvoltare genială, aproape canceroasă, dar la urma urmei o dezvoltare. La fel se întâmplă cu o povestire de Melville, cred că se numește *Bertleby* sau *Bartleby*, sau ceva de genul ăsta. Când

---

1 Limbă indigenă vorbită de indienii pampas în provinciile Santa Fe și Buenos Aires.

2 Roman scris de George Eliot – pseudonim al scriitoarei engleze Mary Ann Evans (1819-1880).

am citit-o m-a impresionat o anume atmosferă kafkiană. Și așa se întâmplă cu toate. Noi, de pildă, suntem argentinieni până când ne renegăm țara, cum face adesea Borges. Mai cu seamă când o renegăm cu adevărată furie, cum face Unamuno cu Spania; precum ateii aceia violenți care pun bombe în biserică, un fel de a crede în Dumnezeu. Adevărații atei sunt indiferenții, cinicii. Iar cei care manifestă ateismul patriei sunt cosmopoliții, indivizii aceia care trăiesc aici așa cum ar putea trăi la Paris sau la Londra. Trăiesc într-o țară ca într-un hotel. Dar să fim drepți: Borges nu e dintre aceștia, cred că pe el îl doare țara, într-un anume fel, chiar dacă nu are, desigur, sensibilitatea și generozitatea ca să-l doară țara ca pe un peon de la sat sau pe un muncitor la depozitul frigorific. Și în asta constă lipsa lui de măreție, incapacitatea de a înțelege și simți totalitatea patriei, până și în complexitatea ei josnică. Citindu-i pe Dickens sau pe Tolstoi simțim această înțelegere totală a sufletului omenesc.

— Și Güiraldes?

— În ce sens?

— Vreau să spun în privința europenismului.

— Ei bine, da. Într-un anume sens și în unele momente, *Don Segundo Sombra* ar părea scris de un francez care a trăit în pampas. Dar uite, Martín, ia seama că am zis „într-un anume sens", „în unele momente"... Asta înseamnă că romanul nu putea fi scris de un francez. Cred că este în esență argentinian, chiar dacă acei *gauchos* ai lui Lynch sunt mai veridici decât cei ai lui Güiraldes. Don Segundo e un țăran mitologic, dar chiar și așa nu-i nimic altceva decât un mit. Iar dovada că e un mit autentic e că a prins în sufletul poporului nostru. Lăsând la o parte faptul că Güiraldes e argentinian prin preocuparea lui metafizică. Asta e ceva caracteristic: fie că e vorba de Hernández, fie de Quiroga, fie de Roberto Arlt.

— Roberto Arlt?

— Să n-ai nici o îndoială. Mulți proști cred că e important pentru pitorescul lui. Nu, Martín, mai tot ce e pitoresc la el e un defect. E mare *în ciuda* acestui fapt. E mare pentru formidabila tensiune metafizică și religioasă a monologurilor lui Erdosain.

Cei șapte nebuni e un roman plin de scăderi. Nu spun că sunt scăderi stilistice sau gramaticale, asta n-ar avea importanță. Spun că e plin de literatură între ghilimele, de personaje pretențioase sau apocrife, ca Astrologul. Cu toate astea e mare.

Zâmbi.

— Dar... destinul marilor artiști e destul de trist: în general, sunt admirați tocmai pentru slăbiciunile și defectele lor.

Le deschise ușa Rinaldini însuși.

Era un bărbat înalt, cu părul foarte alb, cu profil vulturesc și auster. Expresia de pe fața lui era o combinație întortocheată de bunătate, ironie, inteligență, modestie și orgoliu.

Locuința era foarte sărăcăcioasă, ticsită de cărți. Când intrară, alături de hârtii și de o mașină de scris se vedeau resturi de pâine și de brânză. Pe furiș, stingherit, Rinaldini încercă să le ia de acolo.

— Nu vă pot oferi decât un pahar de vin de Cafayate.

Se duse după o sticlă.

— Tocmai l-am văzut pe Borges pe stradă, părinte, comentă Bruno.

Aducând niște pahare, Rinaldini zâmbi. Bruno îi explică atunci lui Martín că acesta scrisese lucruri foarte importante despre Borges.

— Mă rog, dar a trecut multă vreme de atunci, spuse Rinaldini.

— Ce, ați rectifica ceva?

— Nu, răspunse cu un gest ambiguu, însă acum aș spune alte lucruri. Pe zi ce trece mi-e tot mai greu să-i suport povestirile.

— Dar poemele lui vă plăceau mult, părinte.

— În fine, da, unele. Însă e și multă apă de ploaie.

Bruno spuse că pe el îl impresionau poemele acelea care îi aduceau aminte de copilărie, de acel Buenos Aires de altădată, de vechile patiouri, de trecerea timpului.

— Da, încuviință Rinaldini. Ce nu înghit eu sunt divertismentele lui filozofice, deși mai bine am spune pseudofilozofice. E un scriitor ingenios, artificios. Sau, cum spun englezii, sofisticat.

— Totuși, părinte, într-un ziar francez se vorbește de profunzimea filozofică a lui Borges.

Rinaldini le oferi țigări, zâmbind mefistofelic.

— Nu mai spuneți!...

Le aprinse țigările și adăugă:

— Uite, luați oricare din divertismentele astea. *Biblioteca Babel*, bunăoară. Face aici niște jocuri sofisticate cu conceptul de infinit, pe care-l confundă cu acela de indefinit. O distincție elementară, e în orice tratat cât de modest de acum douăzeci și cinci de secole. Și, bineînțeles, din ceva absurd se poate desprinde orice. *Ex absurdo sequitur quodlibet.* Și prin confuzia asta puerilă insinuează existența unui univers de neînțeles, un fel de parabolă lipsită de pietate. Orice student o știe și chiar m-aș încumeta să presupun (cum ar spune Borges) că realizarea tuturor posibilităților în același timp e cu neputință. Pot sta în picioare sau pot sta jos, dar nu în același timp.

— Și povestea despre Iuda?

— Într-o zi, un popă irlandez mi-a spus: Borges e un scriitor englez care se duce să hulească în suburbii. Ar trebui adăugat: suburbiile din Buenos Aires și ale filozofiei. Raționamentul teologic care îl prezintă pe domnul Borges-Sörensen, centaurul acela scandinavo-argentinian, nu are nici măcar aparența unui raționament. E teologie pictată. Și eu, dacă aș fi pictor abstracționist, aș putea picta o găină făcând un triunghi și niște punctișoare, dar de aici n-ar putea să iasă supă de găină. Ei bine, jocul ăsta e intenționat la Borges, sau e natural? Vreau să spun: e un sofist sau un sofisticat? Tema acestei zeflemele nu e de tolerat din partea nici unui om cinstit, chiar dacă se spune că e pură literatură.

— În cazul lui Borges e pură literatură. El însuși ar spune-o.

— Cu atât mai rău pentru el.

Se supărase de-a binelea.

— Fanteziile astea benevole cu Iuda denotă o tendință spre slăbiciune și lașitate. Se face un pas înapoi în fața lucrurilor supreme, în fața bunătății și a răutății supreme. Astfel un mincinos nu este astăzi un mincinos: e un politician. E vorba de a salva diavolul într-un mod elegant. Ce mai, nu-i dracul atât de negru cum se spune!

Se uită la ei de parcă le-ar fi cerut socoteală.

— De fapt e tocmai pe dos: dracul e mai negru decât spun ăștia. Nu sunt filozofi proști, dar ce-i mai rău e că sunt scriitori slabi. Pentru că nu percep nici măcar realitatea psihologică esențială pe care a văzut-o Aristotel. E ceea ce Edgar Poe a numit *the imp of perversity*[1]. Marii scriitori din secolul trecut au văzut-o cu luciditate: de la Blake până la Dostoievski. Dar bineînțeles că...

Se opri fără să-și termine fraza. Se uită un moment pe fereastră și apoi conchise, cu zâmbetul lui subtil:

— Așadar Iuda umblă slobod prin Argentina... E patronul miniștrilor de Finanțe, fiindcă a scos bani de unde nimănui nu i-ar fi trecut prin cap. Totuși, bietul Iuda n-a visat să guverneze. Iar acum în țara noastră se pare că e pe cale să obțină, sau a și obținut, posturi în guvern. În fine, cu guvern sau fără guvern, Iuda sfârșește întotdeauna spânzurându-se.

Bruno îi explică apoi demersurile pe care le-a făcut la monseniorul Gentile. Rinaldini schiță un gest cu mâna, zâmbind cu ironie resemnată și blândă.

— Nu-ți face sânge rău, Bassán. N-or să mă lase episcopii. Și în ce-l privește pe acest monsenior Gentile, care din păcate ți-e rudă, ar fi mai bine ca în loc să facă politicărie ecleziastică să citească din când în când Evanghelia.

Plecară.

Și el rămase acolo singur, sărac, cu sutana lui ponosită.

XIV

Alejandra tot nu apărea și Martín se refugia în muncă și în tovărășia lui Bruno. A fost un timp de tristețe meditativă: nu sosiseră încă zilele de tristețe haotică și tenebroasă. Părea o stare sufletească potrivită cu toamna aceea din Buenos Aires, toamnă ce aducea nu doar frunze uscate, nori cenușii și ploi mărunte, ci și descumpănire și o nelămurită nemulțumire. Toți se bănuiau

1 Demonul perversității (în engleză în original). Titlul exact al povestirii lui Poe este *The Imp of the Perverse*.

unii pe alții, oamenii vorbeau limbi diferite, inimile nu băteau în același ritm (cum se întâmplă în timpul unor războaie naționale, la anumite victorii colective): existau două națiuni în aceeași țară, și aceste națiuni se dușmăneau de moarte, se uitau crunt una la alta, se pizmuiau. Iar Martín, care se simțea singur, își punea întrebări despre orice: despre viață și moarte, despre dragoste și absolut, despre țara lui, despre destinul omului în general. Însă nici una din aceste reflecții nu era pură, ci se amestecau toate, inevitabil, cu amintirea Alejandrei, a cuvintelor ei, a ochilor ei cenușii-verzui, pe fondul expresiei sale ranchiunoase și contradictorii. Și, pe neașteptate, părea că ea ar fi patria, nu femeia aceea frumoasă dar convențională din gravurile simbolice. Patria era copilăria și mama, căminul și tandrețea; Martín nu avusese parte de toate astea; și chiar dacă Alejandra era femeie, putea să fi așteptat să găsească la ea, într-o anumită măsură, într-un anume fel, căldura și mama. Însă ea era un teritoriu ascuns și tumultuos, zguduit de cutremure, devastat de uragane. Totul se învălmășea în mintea lui tânjind de dorință și parcă amețită, și totul se învârtea vertiginos în jurul figurii Alejandrei, chiar și atunci când se gândea la Perón sau la Rosas, căci în fata aceea care provenea dintr-un neam de unioniști, fiind totuși partizană a federaliștilor, în acea contradictorie și vie concluzie a istoriei argentiniene, părea să se sintetizeze, în ochii lui, tot ce era haotic și contradictoriu, diabolic și nerușinat, echivoc și opac. Și atunci îl vedea din nou pe bietul Lavalle, adâncindu-se în tărâmul tăcut și neprimitor al provinciei, descumpănit și înciudat, gândindu-se poate la misterul poporului său, în lungile nopți friguroase petrecute în meditație, înfășurat în ponchoul azuriu, taciturn, cu ochii la flăcările jucăușe ale focului, auzind poate ecoul stins al refrenelor ostile cântate de țărani anonimi:

Cerul tot e-acum cernit
că Dorrego a murit,
voi, provincii, vă-ndoliați,
bocet a jale cântați.

Iar Bruno, de care se agăța, la care se uita cu înfrigurare, întrebător, părea și el chinuit de îndoieli, punându-și neîncetat întrebări despre sensul existenței în general și despre existența și inexistența acelei obscure zone de pe lume unde trăiau și sufereau cu toții: el, Martín, Alejandra și milioanele de locuitori care păreau că merg bezmetic prin Buenos Aires ca prin haos, fără ca nimeni să știe unde era adevărul, fără ca nimeni să creadă cu fermitate în ceva; cei bătrâni ca don Pancho (își zicea Bruno), trăind în visurile trecutului, aventurierii făcând avere fără să le pese de nimeni și de nimic, cinicii profesori care se adaptau noii ordini predând ceea ce înainte repudiaseră, studenții luptând împotriva lui Perón și aliindu-se efectiv cu apărători ai libertății ipocriți și profitori, și bătrânii imigranți visând (și ei) o altă realitate, o realitate fantastică și îndepărtată, ca bătrânul D'Arcángelo care privea tărâmul acela, acum de neatins, și murmura:

Addio patre e matre,
addio sorelle e fratelli.[1]

Cuvinte pe care vreun imigrant-poet le-o fi rostit lângă bătrân, în momentul când vaporul se îndepărta de țărm, la Reggio sau la Paola, și când acei bărbați și acele femei, cu privirea ațintită asupra munților de pe meleagurile a ceea ce a fost odată Magna Grecia, se uitau, mai curând decât cu ochii trupului (slabi, precari și în cele din urmă neputincioși), cu ochii sufletului, acei ochi ce continuă să vadă munții și castanii de acasă, peste mări și peste ani: ficși și fără noimă, neîmblânziți din pricina mizeriei și a vicisitudinilor, a distanței și bătrâneții. Ochi cu care bătrânul D'Arcángelo (gătit în chip grotesc cu pălăria-i verde uzată, ca un simbol caricatural și comic al timpului și al Frustrării, nepăsător, blajin, dar parcă nebun) își vedea îndepărtata Calabrie, pe când Tito îl privea cu ochișorii lui sarcastici, bând maté și zicându-și „la naiba, de-aș avea eu bani!". Așadar (se gândea Martín, uitându-se la Tito care se uita la taică-său), ce e Argentina? Întrebări

1 „Adio, tată și mamă/Adio, surori și frați" (în italiană în original, ușor deformat).

la care de multe ori avea să-i răspundă Bruno, spunându-i că Argentina nu era doar Rosas și Lavalle, *gauchos* și pampas, ci și, în ce mod tragic!, bătrânul D'Arcángelo cu pălăria-i verde și privirea dusă, și fiul lui, Humberto D'Arcángelo, cu amestecul acela de scepticism și tandrețe, resentiment social și inepuizabilă generozitate, sentimentalism facil și inteligență analitică, disperare cronică și înfrigurată și necontenită asteptare a CEVA. „Noi, argentinienii, suntem pesimiști (spunea Bruno) fiindcă avem mari rezerve de speranțe și de iluzii, căci pentru a fi pesimist trebuie ca mai înainte să fi sperat ceva. Acesta nu-i un popor cinic, chiar dacă e plin de cinici și parveniți; e mai curând un popor de oameni chinuiți, ceea ce e tocmai dimpotrivă, întrucât cinicul se obișnuiește cu orice și nu-i pasă de nimic. Argentinianului îi pasă de toate, își face sânge rău pentru toate, se necăjește, protestează, e ranchiunos. Argentinianul e nemulțumit de toate și de sine însuși, e răzbunător, plin de resentimente, dramatic și violent. Da, nostalgia bătrânului D'Arcángelo – comenta Bruno, parcă pentru sine... Dar aici totul e plin de nostalgie, pentru că sunt pesemne puține țări pe lume în care acest sentiment se manifestă atât de repetitiv: la cei dintâi spanioli, fiindcă le era dor de patria de departe; apoi la indieni, pentru că tânjeau după libertatea pierdută, însuși sensul existenței lor; mai târziu, la acei *gauchos* alungați de civilizația veneticilor, simțindu-se exilați pe propriul lor pământ și amintindu-și de vârsta de aur a sălbaticei lor independențe; la bătrânii patriarhi creoli, ca don Pancho, pentru că simțeau că timpul acela minunat al generozității și curteniei devenise timpul meschinăriei și al minciunii; și, în sfârșit, la imigranți, fiindcă duceau dorul pământului lor natal, al obiceiurilor lor milenare, al legendelor, al sărbătorilor Crăciunului lângă foc. Și cum să nu-l înțelegi pe bătrânul D'Arcángelo? Căci pe măsură ce ne apropiem de moarte ne apropiem și de pământ, și nu de pământ în general, ci de bucata aceea, acea infimă (dar atât de iubită, atât de jinduită!) bucată de pământ unde ne-am petrecut copilăria, unde ne-am trăit jocurile și magia, irecuperabila magie a irecuperabilei copilării. Și ne amintim atunci de un copac, de chipul vreunui prieten, de un câine, de un drum plin de colb în miezul

verii, de țârâitul greierilor și șopotul unui pârâiaș. Lucruri de genul ăsta. Nu lucruri mari, ci mărunte și cu totul neînsemnate, dar care în momentul acela de dinaintea morții capătă proporții de necrezut, mai ales când, în țara asta de emigranți, omul care stă să moară se poate apăra numai cu amintirea, atât de înfricoșător de incompletă, atât de transparentă și de imaterială, a acelui copac sau a acelui pârâiaș din copilărie; căci sunt despărțiți nu doar de prăpăstia timpului, ci și de oceane de necuprins. Și astfel ne este dat să vedem mulți bătrâni ca D'Arcángelo, care aproape că nu mai vorbesc și par că privesc necontenit în depărtare, când în realitate privesc înspre înlăuntrul lor, spre străfundurile memoriei lor. Pentru că memoria e ceea ce rezistă timpului și puterilor lui distructive, și e un fel de formă pe care eternitatea și-o poate asuma în această trecere neîncetată. Și chiar dacă noi (conștiința noastră, sentimentele noastre, experiența noastră dură) ne schimbăm cu trecerea anilor, iar pielea și ridurile noastre se prefac treptat în dovezi și martori ai acestei treceri, există ceva în noi, undeva foarte adânc, acolo, în zone ascunse, ceva ce se agață cu ghearele și cu dinții de copilărie și de trecut, de neam și de pământ, de tradiție și de visuri, ceva ce pare să reziste acestui tragic proces: memoria, misterioasa aducere aminte despre noi înșine, despre ceea ce suntem și ceea ce am fost. Ceva fără de care (și ce îngrozitor trebuie să fie atunci! își spunea Bruno) oamenii aceia care au pierdut-o, ca într-o formidabilă și devastatoare explozie a acelor zone profunde, sunt frunze ușoare, frunze nesigure și efemere târâte de vântul furios și fără noimă al timpului."

XV

Până când într-o după-amiază se petrecu ceva uluitor: la colțul străzii Leandro Alem cu Cangallo, în vreme ce aștepta troleibuzul, când mașinile se opriră la stop, o văzu pe Alejandra cu bărbatul acela, într-un Cadillac sport.

Și ei îl văzură, iar Alejandra păli.

Bordenave îi spuse să urce și ea se trase puțin ca să-i facă loc.

— Am întâlnit-o pe prietena dumitale așteptând și ea autobuzul. Ce coincidență! Unde mergi?

Martín îi răspunse că se ducea acasă, în La Boca.

— Bine, atunci o să te lăsăm pe dumneata mai întâi.

De ce? se întrebă Martín parcă amețit. Acel „mai întâi" avea să fie un cuvânt ce va face loc unor întrebări neliniștitoare.

— Nu, spuse Alejandra, o să cobor eu prima. Chiar aici, în Avenida de Mayo.

Bordenave o privi surprins; sau cel puțin așa i se păru lui Martín când, mai târziu, se tot gândea la întâlnirea aceea, constatând că surprinderea lui Bordenave era și ea surprinzătoare.

Când Alejandra coborî, Martín o întrebă dacă vrea s-o însoțească, dar ea îi răspunse că e foarte grăbită și că mai bine se văd altă dată. Dar când dădu să plece ezită, se întoarse și-i spuse că o să-l aștepte a doua zi la ora șase la Jockey Club.

Bordenave rămase tăcut și chiar posomorât tot drumul până în La Boca, în vreme ce Martín încerca să analizeze întâlnirea aceea ciudată. Da, era posibil ca bărbatul acela s-o fi întâlnit pe Alejandra din întâmplare. Nu-l întâlnise și el tot din întâmplare? Nu era nefiresc nici faptul că, văzând-o pe stradă, a invitat-o în mașină, doar era un om de lume. În definitiv, nimic din toate astea nu era surprinzător. Uimitor era că Alejandra acceptase. Pe de altă parte, de ce oare s-o fi mirat Bordenave când ea spusese că o să coboare în Avenida de Mayo? Reacția asta putea fi o dovadă că erau împreună, și nu datorită unei întâlniri întâmplătoare, iar ea hotărâse să coboare înainte vrând parcă să-i demonstreze lui Martín că n-avea nimic cu tipul acela cu care se întâlnise accidental; hotărâre ce avea să-l surprindă pe Bordenave într-atât încât să nu-și poată înfrâna gestul acela revelator. Martín simți cum se prăbușește ceva în el, dar se strădui să nu se lase pradă disperării și, cu o luciditate îndârjită, analiză faptele mai departe. Își zise atunci, oarecum ușurat, că surprinderea lui Bordenave ar putea avea altă cauză; când a urcat în mașină ea îi spusese că se duce acasă, în Barracas (cum o dovedea într-adevăr faptul că mergeau pe Leandro Alem spre sud), însă, la gândul că Martín ar putea bănui ceva dacă rămânea cu Bordenave după ce el ar fi

coborât în La Boca, se hotărâse să se dea jos la Avenida de Mayo; și această bruscă și contradictorie hotărâre îi atrase atenția lui Bordenave. Bine, dar atunci de ce tipul rămăsese posomorât și supărat? Ce mai, pentru că fără îndoială își pusese în minte să flirteze cu Alejandra rămânând singuri, iar hotărârea ei îi strica planurile. Totuși mai era un motiv de îndoială: de ce îl refuzase ea când a vrut s-o însoțească? Oare nu pentru că trebuia să se întâlnească mai târziu cu Bordenave, în locul spre care mergeau cu siguranță? Un detaliu liniștitor: cum ar fi putut Alejandra să ia legătura cu Bordenave dacă nu întâmplător? Nu-l cunoștea, habar n-avea unde locuiește și, în ce-l privește pe el, nici măcar nu știa numele Alejandrei.

Cu toate acestea o senzație tulbure îl făcea să analizeze iar și iar întrevederea aceea, în aparență banală, dar care acum, în lumina noii întâlniri, căpăta o importanță deosebită. După ani de zile de la moartea Alejandrei a avut certitudinea a ceea ce în momentul acela i-a apărut doar într-o străfulgerare insidioasă: Bordenave nu era străin de impulsul Alejandrei de a-l trimite la Molinari, după întâlnirea cu Bordenave de la Plaza. Evenimentele care au dus la sinuciderea ei și ultima conversație cu Bordenave aveau să-i dezvăluie într-o zi rolul jucat de acesta în dramă. Și câțiva ani mai târziu, când stătea de vorbă cu Bruno, nu putea să nu stăruie, cu tristă ironie, asupra amănuntului că el, Martín, fusese cel care îl adusese pe Bordenave în calea Alejandrei. Și avea să-și amintească încă o dată, cu o minuțiozitate ce ține de manie, detaliile acelei prime întrevederi de la Plaza, acea banală întâlnire care ar fi dispărut cu desăvârșire în neantul episoadelor fără nici o semnificație dacă evenimentele de pe urmă n-ar fi aruncat o lumină neașteptată și cumplită asupra acestui soi de manuscris uitat.

Însă deocamdată Martín nu putea înțelege aceste ultime implicații. Revedea acea întâlnire de la Plaza și își amintea că, în momentul când îl prezentase Alejandrei, în ochii ei se ivise o licărire fugară, exact înainte ca atitudinea ei să se schimbe, înăsprindu-se. Cu toate că e posibil (credea Bruno) și ca detaliul acela să fie o amintire falsă, un detaliu observat în virtutea lucidității re-

trospective pe care ne-o confieră catastrofiele, sau pe care credem că ne-o confieră, când spunem „acum îmi amintesc că am auzit un zgomot suspect", când în realitate zgomotul acela e un detaliu adăugat de imaginație simplelor fapte adevărate din memorie; e modul obișnuit în care prezentul influențează trecutul modificându-l, îmbogățindu-l și deformându-l cu indicii prevestitoare.

Martín încercă să-și aducă aminte, cuvânt cu cuvânt, ce spusese Bordenave atunci, dar nu era nimic important, cel puțin nu pentru problema lui. Căci spusese că italienii aceia – arătând cu o strâmbătură puțin cinică a feței spre cei doi bărbați care stăteau acolo – sunt cu toții la fel: toți sunt ingineri, avocați, prelați. Dar adevărul e că sunt niște ticăloși, că trebuie să fii cu ochii în patru cu ei. Și Martín își amintea că în vremea asta, fără să-l privească, Alejandra desena niște linii întortocheate pe un șervețel de hârtie, arătându-se brusc prost dispusă. Primul cuvânt pe care-l rostesc ăștia (spunea mai departe Bordenave) e *corruzione*, și atunci trebuie să le aduci aminte că nenorociților ălora pe care îi trimiteau împotriva englezilor în Africa li se stricau tancurile pe drum. Indivizii ăia corupți nu urneau nimic din loc. Nu nimereau defel: dădeau bani unora cărora nu trebuiau să le dea, nu le dădeau celor cărora ar fi trebuit, în fine. Așa că, atunci când s-au dus să-l vadă, izbucni în râs: cum, nu puseseră mâna pe Bevilacqua? Ca să-i enerveze, le sublinie că avea nume italienesc și că, în ciuda numelui, bea și altceva decât apă[1]. Și adăugă: „dumneavoastră, ca italieni ce sunteți, veți putea gusta gluma", dar a naibii plăcere le-a mai făcut, cum se aștepta el. Mici răzbunări, ce mama mă-sii! Să vină aici să facă pe neprihăniții... Și apoi, așa cum a trebuit să le dea de înțeles, dacă erau atât de delicați, de ce oare intrau în joc? La fel de mânjit era cel care primea mită ca și cel care o dădea. Martín îl privea uluit. Atunci când, după moartea Alejandrei, se apucă să revadă una câte una scenele la care ea fusese de față, ajunse la concluzia că în momentul acela Bordenave vorbea tocmai pentru Alejandra, fapt surprinzător pentru Martín, fiindcă nu putea înțelege cum pretindea să o cucerească povestind

1 Numele Bevilacqua provine de la *bevi acqua*, în italiană „bei apă".

asemenea lucruri. Apoi vorbise mai departe despre politicieni: toți erau corupți. Nu se referea, de bună seamă, la peroniști: vorbea despre toți, vorbea în general, de consilierii de la 36, de acea *affaire* de la Palomar, de negocierile pentru Coordonare. În sfârșit, nu mai termina. În ce-i privește pe industriași, se plângeau (Martín se gândi la Molinari), dar niciodată nu câștigaseră atât de mult ca pe vremea aceea, chiar dacă spuneau tâmpenii despre corupție, despre posibilitatea sau imposibilitatea de a importa chiar și un ac fără șperț, despre faptul că muncitorii vor sau nu să lucreze. Ce mai, toată povestea. Dar când, se întreba, când oare câștigaseră industriașii averile colosale din ultimii ani? Împânziseră totul cu mașini de spălat. Nu exista amărât care să nu aibă mixer. Militarii? De la colonel în sus, în afară de câteva excepții onorabile, în afară de vreun nebun care mai credea încă în patrie, erau cu toții cumpărați cu ordine de plată și permise de schimb. Muncitorii? Tot ce-i interesează e să trăiască bine, să-și ia prima de sfârșit de an, să vadă cine câștigă, River sau Boca, să-și încaseze consistentele indemnizații de șomaj – altă industrie națională! –, să aibă concedii plătite și liber de ziua Sfântului Perón. Și comentase, râzând: „Tot ce le lipsește ca să fie burghezi e micul capital". Apoi adăugase, amestecând cu arătătorul gheața din whisky: „Oportunism și iar oportunism". Cu banii pe masă nimic nu ți se refuză în țara asta. Dacă ai avere, chiar și tâlhar fiind, te copleșesc cu atenții, ești un domn, un cavaler. În fine: aici nu trebuia să-ți faci sânge rău, totul e putred de-a binelea și nu e nici o scăpare. Țara a fost prostituată de venetici și asta nu mai e națiunea care a adus libertate pentru Chile și Perú. Acum e o națiune de căpătuiți, de lași, de jucători la pronosport napolitani, de șmecheri, de aventurieri internaționali, ca aceia de colo, de escroci și de suporteri de fotbal. În momentul acela se ridicase, îi întinsese mâna și-i spusese lui Martín să nu-și facă probleme, că nu vor fi dați afară. La plecare, trecuseră strada și se așezaseră pe o bancă, privind fluviul. Își arnintea fiecare gest al Alejandrei când o întrebase cum i se păruse tipul; își aprinsese o țigară și el a putut vedea, la lumina chibritului, că fața îi era dură și mohorâtă. „Cum să mi se pară, un argentinian." Apoi rămăsese tăcută și toată făp-

tura ei arăta că n-o să mai spună nimic. În clipa aceea Martín nu vedea altceva decât că apariția lui Bordenave le tulburase pacea lăuntrică, precum o reptilă intrată într-un puț cu apă cristalină din care ne pregăteam să bem. Atunci Alejandra spusese că o doare capul și vrea să se ducă acasă, să se culce. Și când erau gata să se despartă, în dreptul grilajului de pe strada Río Cuarto, îi spusese, cu voce neplăcută, că o să vorbească ea cu Molinari, dar să nu-și facă nici o iluzie.

Când examină acel vechi document din memoria lui se iviră, cu o claritate aproape violentă, câteva dintre cuvintele ei, care atunci, după moartea Alejandrei, căpătau un sens neașteptat. Da: între seara aceea liniștită în care mergeau ținându-se de mână și absurda întrevedere cu Molinari era apariția lui Bordenave. Ceva atroce năvălise atunci.

XVI

Până când, fără voia lui, se pomeni în fața cafenelei lui Chichín și, intrând, îl auzi pe Barragán Nebunul, care bea rachiu fără a înceta să predice, ca de obicei, spunând *Vin timpuri de sânge și foc, băieți*, amenințând, mustrător și profetic, cu arătătorul mânii drepte îndreptat spre matahalele care chefuiau, nefiind în stare să ia ceva în serios în afară de Perón sau meciul de duminică cu Ferrocarril Oeste, pe când Martín se gândea că Alejandra pălise în momentul în care se întâlniseră, deși e posibil și să i se fi părut lui, fiindcă nu e ușor să vezi cu precizie pe cineva într-o mașină, cum stătea ea; element de enormă importanță, desigur, pentru că avea să arate că întâlnirea cu Bordenave nu era întâmplătoare, ci stabilită dinainte, dar cum și când?, Dumnezeule mare, cum și când? *Timp al răzbunării, băieți* și, făcând gestul de a scrie cu mâna dreaptă în aer, cu litere uriașe, adăuga *așa stă scris*, la care băieții râdeau de se tăvăleau și Martín se gândea că, totuși, nici faptul că pălise nu era ceva sigur, căci se putea datora rușinii de a fi văzută de Martín împreună cu un individ pe care arătase că-l disprețuiește. Și, pe deasupra, cum puteau să

se fi întâlnit în mod deliberat, când ea nu știa unde locuiește Bordenave, și i se părea de neconceput, chiar punând în joc imaginația cea mai febrilă, ca ea să-i fi căutat adresa ori numărul în cartea de telefon și să-l fi sunat. *Timpuri de sânge și foc, pentru că focul va trebui să purifice orașul acesta blestemat, acest nou Babilon, căci toți suntem păcătoși*, deși rămânea într-adevăr posibilitatea să se fi întâlnit în barul de la Plaza, bar pe care Alejandra îl frecventa sau îl frecventase înainte, după cum o dovedea precizia cu care l-a condus acolo atunci, așa încât o fi intrat în bar (însă penttu ce, Dumnezeule Doamne, pentru ce?) și, întâlnindu-l pe Bordenave, s-o fi legat poate o conversație, cel mai probabil la inițiativa lui, dat fiind că sărea-n ochi că e un afemeiat și un tip monden. *Da, râdeți, leneșilor, dar io vă zic că trebuie să trecem prin sânge și prin foc* și, deși toți râdeau și chiar Barragán însuși părea uneori că le ține isonul, cum era el băiat bun, când și-a îndreptat privirea spre Martín în ochi i se ivi o străfulgerare, o străfulgerare poate profetică, chiar dacă era un modest profet de cartier, bețiv și nepriceput (dar, cum ar spune Bruno, ce știm despre instrumentele alese de destin penttu a-și insinua tainic țelurile? Și, poate, având în vedere și ambiguitatea perversă cu care intervine de obicei, nu era oare cu putință să-și trimită mesajele viclene prin ființe arareori luate în serios, cum sunt nebunii și copiii?) și, ca și cum ar fi vorbit altcineva, nu cel care glumea cu băieții de la bar, adăugă *dar tu, pușiule, tu nu, fiindcă tu trebuie să ne salvezi pe toți*, și tăcură cu toții și liniștea învălui cuvintele acelea neașteptate ale nebunului; deși imediat băieții se apucară să râdă iar și să-l întrebe *ia spune, nebunule, ce număr o să iasă mâine?*, însă Barragán, dând din cap și bându-și rachiul tare, răspundea *da, râdeți, dar o să vedeți voi ce vă spun, o să vedeți cu ochii voștri, pentru că orașul ăsta al pierzaniei trebuie să-și ia pedeapsa și trebuie să vină Cineva, că doar lumea n-o poate ține tot așa*, moment în care Martín, impresionat, uitându-se țintă la el, legă cuvintele acelea de altele spuse de Alejandra despre visele premonitorii și purificarea prin foc.

— Ni l-au luat pe Cristos și ce ne-au dat în schimb? Automobile, avioane, frigidere. Dar tu, Chichín, bunăoară, ești mai

fericit acum că ai frigiderul ăsta decât atunci când venea șchiopul Acuña cu blocurile de gheață? Să zicem, e doar o vorbă, că mâine tu, Loiácono, poți merge pe Lună – frază întâmpinată cu hohote de râs –, dar vă spun, proștilor, că e doar o vorbă, și ce? Ai să fii de asta mai fericit decât acum?

— Da' despre ce fericire-mi vorbești, comentă înciudat Loiácono, când io n-am fost fericit în toată viața mea nenorocită?!

— Mă rog, bine, îți spun că-i doar o vorbă. Da' te întreb: ai fi mai fericit dac-ai merge pe Lună?

— Păi de unde să știu? răspunse Loiácono enervat.

Însă nebunul Barragán îi dădea mai departe cu predica, fără să-l audă, pentru că întrebarea lui era retorică:

— De asta io vă zic, băieți, că fericirea trebuie s-o cauți în sufletul tău. Da' pentru asta-i nevoie să vină Cristos din nou. L-am uitat, i-am uitat învățăturile, am uitat că a pătimit pentru vinele noastre și pentru mântuirea noastră. Suntem o gloată de nerecunoscători și de ticăloși. Și dacă vine iar, se prea poate să nu-l recunoaștem, ba chiar să-l luăm în râs.

— Te pomenești, comentă Díaz, că tu ești Cristos și acum noi te batjocorim.

Râseră cu toții, distrându-se pe seama spuselor lui Díaz, dar Barragán, clătinând din cap, cu un zâmbet blajin de bețiv, continua, cu limba tot mai împleticită:

— Toți suntem triști – unii protestară spunând *io nu, pe bune* et cetera. Toți suntem triști, băieți. Să nu ne-amăgim. Și de ce suntem triști cu toții? Pentru că inima noastră-i nemulțumită, pentru că știm că suntem niște mizerabili, niște canalii. Pentru că suntem nedrepți, hoți, pentru că avem sufletul plin de ură. Și toți gonesc întruna. La ce bun, vă zic eu? Încotro? Toți se luptă pentru câteva parale, la ce bun? Oare n-o să murim cu toții? Și pentru ce să mai trăim dacă nu credem în Dumnezeu?

— Gata, hai, mai tacă-ți gura! tună Loiácono. Parcă tu ești mai breaz, nebunule. O ții una și bună cu Dumnezeu, cu Cristos și dă-i cu vorbărie de asta – făcu un semn spre gură –, dar o lași pe nevastă-ta să se spetească muncind ca să te țină pe tine, în vreme ce tu aici îi tot dai cu predicile.

Barragán Nebunul se uită la el cu o privire blajină. Mai trase o duşcă de rachiu şi-l întrebă:

— Şi cin' ţi-a zis că nu-s şi io un prost?

Arătă spre păhărelul lui de rachiu şi adăugă, cu voce îndurerată:

— Io, băieţi, îs un beţiv şi un nebun. Mi se zice Barragán Nebunul. Trag la măsea, îmi petrec ziua hoinărind pe coclauri, în vreme ce nevasta munceşte pe brânci cât e ziua de lungă. Ce să-i fac? Aşa m-am născut şi aşa o să mor. Sunt un ticălos, nu zic că nu. Dar nu asta vă spun, băieţi. Nu se zice că nebunii şi copiii adevăr grăiesc? Şi, zău, io-s nebun, şi de multe ori, vă jur pe crucea mea, nu ştiu nici de ce vorbesc.

Râseră cu toţii.

— Da, râdeţi. Da' io vă zic că mi-a apărut Cristos într-o noapte şi mi-a zis: Nebunule, lumea trebuie să fie purificată prin sânge şi foc, ceva foarte mare va să vină, focul o să cadă asupra tuturor, şi vă spun că n-o să rămână piatră peste piatră. Asta mi-a zis Cristos.

Băieţii se tăvăleau de râs, în afară de Loiácono.

— Da, ţineţi-o tot aşa, băieţi, daţi-i zor. Râdeţi şi pe urmă o să-mi spuneţi voi. Aici nu-i decât unul singur care ştie ce vorbesc.

Râsetele încetară şi peste ultimele lui cuvinte se aşternu tăcerea. Însă imediat se apucară iar cu toţii să glumească şi să facă tot felul de calcule cu privire la meciul de duminică.

Însă Martín îl privea pe Nebun, în timp ce-i reveneau în minte cuvintele Alejandrei despre foc.

XVII

Alejandra n-a venit. Însă a apărut Wanda, cu un mesaj: n-o să-l poată vedea săptămâna asta.

— Are mult de lucru, adăugă, privindu-şi bricheta muzicală.

— Are mult de lucru, repetă Martín, pe când i se ivea cu claritate în minte chipul lui Bordenave.

Wanda se mulţumi să aprindă şi să stingă bricheta de mai multe ori.

— O să te sune ea.

— Mă rog.

După plecarea Wandei, o greutate imensă îl împiedică să se ridice, dar în cele din urmă se sculă ca să-i telefoneze lui Bruno. Îl suna cu timiditate, nu-i spunea că vrea să-l vadă, dar până la urmă Bruno insista mereu să vină.

Se așeză într-un colț și Bruno încercă să-i abată gândurile, vorbindu-i despre orice.

— Îl cunoști pe Molina Costa?

— Nu.

— Lângă pământul lui se afla moșia unui domn Pearson Spaak. Băiatul lui, Willie, îl critica fiindcă umbla în pantaloni de călărie, pe când el purta mereu nădragii bufanți din partea locului și nu folosea niciodată harnașament englez, și el i-a spus: „Bătrâne, ai nevoie de toate astea pentru că te cheamă Pearson Spaak; dar, cum pe mine mă cheamă Molina Costa, pot să-mi permit luxul să umblu în pantaloni de călărie".

Bruno râse cu mare poftă, într-un fel pe care Martín nu i-l observase până atunci. Anecdota aceea i se părea pesemne grozav de hazlie. Când se potoli, spuse:

— Nu-i nici o îndoială că în înverșunarea asta a noastră din ultima vreme de a respinge tot ceea ce este european există un puternic sentiment de nesiguranță. Nu ți se pare? Aici grupurile naționaliste sunt pline de indivizi care se numesc Kelly sau Rabufetti.

Își scoase ochelarii și și-i șterse, cu mania lui de a-i avea mereu perfect curați, sau poate doar în virtutea unui simplu tic. Văzuți fără lentilele acelea groase, ochii i se măreau brusc, dând chipului un aer ciudat de goliciune care pe Martín aproape că îl făcea să se rușineze. De altfel, privirea lui Bruno devenea mai abstractă și parcă neajutorată în fața unui univers amănunțit și vast.

Îi vorbi despre cartea pe care o citea, despre vreme, și îi explică deosebirea dintre timpul astronomilor și cel al omului. Însă își spunea în același timp că nimic din toate astea nu-i putea folosi lui Martín, decât poate doar așa, ca să-i abată gândurile. Nici o considerație abstractă, chiar dacă s-ar referi la probleme omenești,

nu folosea drept consolare nimănui, nici drept alinare pentru vreuna din tristețile și angoasele ce pot chinui o ființă concretă în carne și oase, o biată ființă cu ochi care privesc cu înfrigurare (spre ce sau spre cine?), o făptură care supraviețuiește numai prin speranță. Pentru că, din fericire (se gândea), omul nu este plămădit numai din disperare, ci și din credință și speranță; nu numai din moarte, ci și din dorința arzătoare de a trăi; și nici doar din singurătate, ci și din momentele de comuniune și de dragoste. Căci, dacă ar domina disperarea, ne-am lăsa cu toții să murim sau ne-am sinucide, și asta nu se întâmplă în nici un caz. Ceea ce demonstrează, după părerea lui, cât de puțin importantă este rațiunea, fiindcă nu e rațional să avem speranțe în lumea asta în care trăim. Rațiunea noastră, inteligența noastră ne dovedesc constant că lumea asta e cumplită, motiv pentru care rațiunea este nimicitoare și duce la scepticism, la cinism și în cele din urmă la distrugere. Însă, din fericire, omul nu e aproape niciodată o ființă rațională, și de aceea speranța renaște mereu în toiul vitregiilor. Și chiar această renaștere a ceva atât de fără noimă, atât de subtil și de profund fără noimă, atât de lipsit de orice temei e o dovadă că omul nu este o ființă rațională. Și astfel, îndată ce niște cutremure au devastat întinse regiuni din Japonia sau din Chile; îndată ce niște inundații uriașe omoară sute de mii de chinezi în regiunea Yang Tse; îndată ce un război crunt și, pentru imensa majoritate a victimelor, fără sens, ca Războiul de Treizeci de Ani, a mutilat și torturat, a asasinat și violat femei și copii, a incendiat sate și le-a ras de pe fața pământului, și iată că supraviețuitorii, cei care totuși au asistat, speriați și neputincioși, la acele calamități, dezlănțuite de natură sau de oameni, chiar aceste ființe care în momentele acelea disperate au crezut că nu vor mai dori să trăiască niciodată, că nu-și vor mai reface în veci viața și că nici n-ar putea să și-o refacă și dacă ar fi vrut, chiar bărbații și femeile acelea (mai ales femeile, pentru că femeia e însăși viața și pământul-mamă, cea care nu pierde niciodată ultima rază de speranță), aceste fragile ființe omenești încep deja, din nou, ca niște furnicuțe proaste, dar eroice, să-și reclădească mica lor lume de zi cu zi: o lume mică, e drept, dar tocmai de aceea mai emoționantă. Așa că nu ideile salvau

omenirea, nu intelectul și nici rațiunea, ci tocmai contrariul lor: acele speranțe nesăbuite ale oamenilor, furia lor statornică de a supraviețui, dorința lor aprigă de a respira cât le va fi cu putință, măruntul, înverșunatul și grotescul lor eroism din fiecare zi în fața nenorocirii. Și, dacă angoasa este experiența Neantului, ceva cum ar fi dovada ontologică a Neantului, oare speranța n-ar fi mărturia unui Sens Ocult al Existenței, ceva pentru care merită să lupți? Și, dat fiind că speranța e mai puternică decât angoasa (căci o învinge întotdeauna, altminteri ne-am sinucide cu toții), n-ar fi din pricină că acest Sens Ocult e mai adevărat, ca să spunem așa, decât faimosul Neant?

În vremea asta, într-un plan mai de suprafață, îi spunea lui Martín ceva aparent fără legătură cu reflecțiile lui profunde, însă în realitate conectat la ea prin legături sporadice, dar vitale.

— Întotdeauna am crezut că mi-ar plăcea să fiu pompier.

Și, cum Martín îl privea surprins, comentă, gândindu-se că tipul acesta de reflecții îi putea fi într-adevăr de folos în nefericirea lui, dar cu un zâmbet ce-i atenua intenția:

— Poate comandant de pompieri. Pentru că atunci simți că te dedici unui efort comun, unei acțiuni prin care te străduiești pentru ceilalți, și pe deasupra și în mijlocul primejdiei, aproape de moarte. Și, ca șef, vei simți, presupun, responsabilitatea micului tău grup. Să fii pentru ei legea și speranța. O mică lume în care sufletul tău se contopește într-un mic suflet colectiv. Așa încât necazurile sunt necazurile tuturor și bucuriile la fel, și primejdia e primejdia tuturor. Și să mai știi că poți și trebuie să ai încredere în camarazi, că în aceste momente-limită din viață, în zonele nesigure și vertiginoase în care moartea ne înfruntă pe nepusă masă și cu furie, ei, camarazii, vor lupta împotriva ei, ne vor apăra și vor suferi și vor spera pentru noi. Și apoi scopul mărunt și modest de a ține echipamentul curat, cu alămurile strălucind, de a curăța și ascuți securile, de a trăi cu simplitate acele momente care totuși preced primejdia și poate moartea.

Își scoase ochelarii și îi șterse.

— Mi l-am imaginat adesea pe Saint-Exupéry acolo sus, cu avionul lui mic, luptându-se cu furtuna, în plin Atlantic, eroic și

tăcut, cu telegrafistul în spatele lui, uniți prin tăcere și prin prietenie, prin pericolul comun, dar și prin speranța comună, ascultând răgetul motorului, cercetând cu înfrigurare rezerva de combustibil, privindu-se unul pe altul. Camaraderia în fața morții.

Își puse ochelarii și zâmbi, privind undeva departe.

— Ei bine, se pare că omul admiră mai mult ceea ce nu e în stare să facă. Nu știu dacă aș fi în stare să înfăptuiesc măcar a suta parte din oricare dintre acțiunile lui Saint-Exupéry. Sigur, asta la un nivel înalt. Dar vreau să spun că nici chiar la unul modest... ca șef de pompieri... În schimb, eu... ce sunt eu? Un fel de contemplativ singuratic, un om inutil. Nici măcar nu știu dacă am să izbutesc vreodată să scriu un roman sau o dramă. Și chiar dacă le-aș scrie... nu știu dacă ceva din toate astea s-ar putea compara cu faptul de a face parte dintr-un pluton și de a veghea somnul și visele camarazilor cu pușca... Nu contează că războiul se datorează unor oameni fără rușine, unor escroci din lumea finanțelor sau a petrolului: plutonul acela, somnul acela apărat, încrederea aceea a camarazilor noștri vor fi întotdeauna valori absolute.

Martín îl privea cu ochii împăienjeniți, nemișcat. Și Bruno își spuse în sinea lui: „Mă rog, în definitiv nu ne aflăm cu toții într-un fel de război? Și eu nu aparțin unui mic pluton? Și oare Martín nu e, într-un fel, un om al cărui somn îl veghez, ale cărui cărui angoase încerc să le alin și ale cărui speranțe le apăr, așa cum aperi o flăcăruie în toiul unei furtuni turbate?"

Însă imediat i se făcu rușine.

Atunci se apucă să spună un banc.

XVIII

Luni aștepta telefonul ei, dar în zadar. Marți, nerăbdător, o sună el la *boutique*. I se păru că vocea Alejandrei era aspră, dar poate să fi fost din pricină că avea mult de lucru. La insistențele lui, îi spuse că-l aștepta la o cafea în barul de pe Charcas colț cu Esmeralda.

Martín dădu fuga la bar și o găsi așteptându-l: fuma, privind strada. Dialogul a fost scurt, fiindcă ea trebuia să se întoarcă la lucru. Martín îi spuse că vrea s-o vadă în liniște, o seară întreagă.

— Nu pot, Martín.

Văzându-i ochii, începu să bată în masă cu portțigaretul pe care îl ținea între degete, părând că se gândește și își face socoteli. Era încruntată și pe față i se citea îngrijorarea.

— Sunt foarte bolnavă, spuse în cele din urmă.

— Ce ai?

— Ar fi mai ușor de spus ce nu am.

Avea niște visuri groaznice, dureri de cap (la ceafă, care apoi îi cuprindeau tot corpul), fosfene.

— Și, de parcă toate astea n-ar fi de ajuns, mai sunt și clopotele de biserică. Un amestec de spital și biserică, după cum vezi.

— Deci de asta nu poți să mă vezi, comentă el cu un ușor sarcasm.

— Nu, n-am zis asta. Dar se adună toate, înțelegi?

„Se adună toate", repetă Martín în sinea lui, știind că în acel „toate" se ascundea ceea ce-l chinuia cel mai tare.

— Așa că ți-e imposibil să ne vedem?

Alejandra îi înfruntă o clipă privirea, apoi își plecă ochii și prinse iar să bată cu portțigaretul în masă.

— Bine, zise într-un târziu, o să ne vedem mâine-seară.

— Cât timp? întrebă Martín cu înfrigurare.

— Toată seara, dacă vrei, adăugă Alejandra fără să-l privească și continuând să bată în masă.

Apoi, ridicându-și privirea și văzând că ochii lui Martín străluceau, adăugă:

— Dar cu o condiție, Martín.

Lumina din ochii lui se stinse.

XIX

A doua zi soarele strălucea ca în lunea aceea, dar vântul bătea extrem de tare și era prea mult praf în aer. Așa încât totul semăna,

însă nimic nu era la fel, ca și cum conjuncția favorabilă a astrelor din ziua aceea s-ar fi destrămat, se temea Martín.

Pactul stabilit conferea o pace melancolică acestei întâlniri: vorbeau cu blândețe, ca doi buni prieteni. Dar tocmai de aceea pentru el era atât de tristă. Și, poate fără să-și dea prea bine seama (își zicea Bruno), abia aștepta momentul când să coboare spre fluviu și să se așeze din nou pe aceeași bancă, așa cum vrei să faci ca să se mai întâmple o dată un eveniment, reiterând formulele magice care l-au provocat prima oară; și ignorând, bineînțeles, în ce măsură acea zi de luni, care pentru el fusese perfectă, pentru Alejandra fusese plină de o frământare surdă; așa că aceleași fapte care, repetându-se, constituiau pentru el motiv de fercire, ei îi pricinuiau tulburare; ca să nu mai vorbim că întotdeauna e oarecum nefast să te întorci în locurile care au fost martorele unei clipe de perfecțiune.

Până când coborâră spre fluviu și se așezară pe aceeași bancă.

Un lung răstimp nu scoaseră o vorbă, cuprinși de un fel de seninătate. Însă pentru Martín seninătatea aceea, după speranța naivă de la restaurant, se impregna tot mai mult de melancolie, căci această pace exista tocmai datorită condiției impuse de Alejandra. Iar pentru ea (se gândea Bruno) acea seninătate era pur și simplu un fel de paranteză, tot atât de precară și de inconsistentă ca aceea pe care un bolnav de cancer o obține printr-o injecție cu morfină.

Priveau vapoarele, norii.

Se uitau apoi și la furnicile care munceau cu seriozitatea aceea rapidă și încăpățânată ce le caracterizează.

— Uită-te la ele cum trudesc, comentă Alejandra. Al Doilea Plan Cincinal.

O urmări cu privirea pe una dintre ele care-și căuta drumul, clătinându-se sub o povară care, păstrând proporțiile, era ca un automobil pentru un om.

Urmărind drumul insectei, întrebă:

— Știi ce i-a zis Juancito Duarte lui Zubiza, când Zubiza a ajuns în iad?

Da, știa.

— Și bancul cu Perón în iad?

Nu, pe ăsta nu-l auzise încă.

Își spuseră bancurile zilei despre Aloé[1].

Apoi Alejandra se întoarse la furnici.

— Îți amintești povestirea lui Mark Twain despre furnici?

— Nu.

— Niște furnici trebuie să transporte un picior de lăcustă până la mușuroi. Rezultă că sunt gâzele cele mai proaste de pe lume. E destul de amuzant: o baie rece după toate dulcegăriile lui Maeterlinck și compania. Ție nu ți se pare că e culmea prostiei?

— Nu m-am gândit niciodată.

— Dar găinile sunt și mai și. Într-o după-amiază, la ferma lui Juan Carlos, mi-am petrecut ore în șir încercând să le creez vreun reflex, cu un băț și cu mâncare. În genul lui Pavlov. Și nimic. Aș fi vrut să-l văd pe Pavlov făcând experiența cu găini. Sunt așa de proaste, că până la urmă te apucă furia. Pe tine nu te înfurie prostia?

— Nu știu, depinde. Dacă sunt și idioți și pedanți, poate că da.

— Nu, nu, comentă ea cu ardoare. Vorbesc de prostia pură, fără nimic altceva.

Martín o privi intrigat.

— Nu cred. E ca și cum m-ar înfuria o piatră.

— Nu-i același lucru! Găina nu-i o piatră: se mișcă, mănâncă, are intenții.

— Nu știu, zise el, descumpănit. Nu înțeleg prea bine de ce ar trebui să mă înfurie treaba asta.

Tăcură din nou, poate închipuindu-și fiecare altceva. Martín avea impresia că întotdeauna vor exista sentimente și idei de-ale ei pe care el nu va reuși în veci să le înțeleagă; iar ea (se gândea Bruno) simțea un oarecare dispreț. Sau, și mai rău, vreun sentiment pe care el nici măcar nu putea să-l bănuiască.

Alejandra își căută geanta și scoase o agendă cu adrese. Luă din ea o fotografie.

— Îți place? întrebă.

---

1 Juan Duarte, Ramón Zubiza, Carlos Aloé– oameni politici argentinieni.

Era un instantaneu de pe terasa din Barracas, cu ea sprijinită de balustradă. Avea expresia aceea profundă și doritoare, de așteptare a ceva nedefinit, care-l subjugase într-atât atunci când o cunoscuse.

— Îți place? întrebă iar. E din zilele acelea.

Într-adevăr, Martín recunoștea bluza și fusta. Totul părea atât de îndepărtat! De ce oare îi arăta acum fotografia aceea?

Însă ea stărui:

— Îți place, sau nu?

— Bineînțeles, cum să nu-mi placă? Cine ți-a făcut-o?

— Cineva pe care nu-l cunoști.

Un nor negru întunecă cerul melancolic dar senin.

Apoi, ținând fotografia în mână și privind-o, încercat de sentimente contradictorii, o întrebă sfios:

— Mi-o poți da?

— Ți-am adus-o ca să ți-o dau. Numai dacă-ți place.

El se emoționă, simțind totodată și durere: parcă ar fi avut semnificația unei despărțiri. Îi spuse ceva în genul ăsta, dar ea nu răspunse nimic; stătea uitându-se la furnici, pe când Martín o privea scrutător.

Descurajat, își plecă ușor capul și privirea îi căzu pe mâna Alejandrei, care era pe bancă, lângă trupul lui, ținând încă agenda deschisă: acolo se vedea, îndoit, un plic de scrisoare par avion. Adresele pe care ea și le nota în agendă, scrisorile pe care le primea, toate astea erau pentru Martín o lume dureros de străină.

Și chiar dacă totdeauna se oprea la timp, câteodată îi mai scăpa vreo întrebare nenorocită. Așa se întâmplă și atunci.

— E o scrisoare de la Juan Carlos, spuse ea.

— Ce-ți spune prostul? întrebă Martín cu amărăciune.

— Ei, prostiile dintotdeauna.

— Ce prostii?

— Despre ce poate vorbi Juan Carlos într-o scrisoare, par avion sau nu? Ia să vedem, elev Del Castillo.

Îl privea zâmbind, dar Martín, cu o seriozitate care (era convins) ei trebuia să i se pară prostească, răspunse:

— Flirturi?

— Foarte bine, copile. Nota nouă. Şi nu-ţi pun zece pentru că ai întrebat, în loc s-o spui direct. Sute, mii de flirturi cu daneze grozav de înalte, proaste ca noaptea şi cu părul de un blond delicat. În sfârşit, fiinţele astea care îl subjugă. Toate foarte bronzate datorită practicării sistematice a sporturilor în aer liber, întrecerilor de milioane de mile în canoe, în camaraderie fraternă cu băieţi la fel de blonzi, bronzaţi şi înalţi ca ele. Şi *practical joke*[1] din plin, cum îl fascinează pe Juan Carlos.

— Arată-mi timbrul, o rugă Martín.

Mai avea şi acum pasiunea din copilărie pentru timbrele din ţări îndepărtate. Luând scrisoarea i se păru că Alejandra făcea un mic gest, inconştient poate, de reţinere. Tulburat de amănuntul acela, el se prefăcu atunci că examinează timbrul.

Dându-i scrisoarea înapoi, o privi atent şi avu impresia că se simte stingherită.

— Nu e de la Juan Carlos, se hazardă el să spună.

— Sigur că e de la Juan Carlos. Nu vezi scrisul de copil de clasa a patra?

Martín tăcu, aşa cum făcea întotdeauna când se întâmpla aşa ceva. Era incapabil să meargă mai departe, să pătrundă în teritoriul tulbure al sufletului ei.

Luă un beţişor şi începu să scormonească pământul.

— Nu fi prost, Martín. Nu strica ziua asta cu tâmpenii.

— Ai încercat să nu-mi dai scrisoarea, zise el, fără a se opri din scormonit.

Se lăsă un moment de tăcere.

— Vezi? Nu m-am înşelat.

— Da, ai dreptate, recunoscu ea. Fiindcă te vorbeşte de rău.

— Şi ce-i cu asta? întrebă cu aparentă nepăsare. Că doar nu era s-o citesc.

— Nu, sigur că nu. Dar mi s-a părut o lipsă de delicateţe să o ţii în mână, cu inocenţă... Adică, dacă mă gândesc bine, îmi dau seama că ăsta a fost motivul.

Martín îşi ridică privirea.

---

1 Farsă, glumă, păcăleală (în engleză în original).

— Și de ce mă vorbește de rău?

— Ei, nu merită să-ți spun. Te-ai necăji degeaba.

— Și de unde mă cunoaște tâmpitul ăsta? Nu m-a văzut nici măcar o dată.

— I-am vorbit de tine.

— Acestui cretin i-ai vorbit de mine, de noi?

— Dar e ca și cum n-aș fi vorbit cu nimeni, Martín. Ca și cum aș fi vorbit unui perete. N-am spus nimănui nimic, pricepi? Să vorbești cu el e ca și cum ai vorbi cu un perete.

— Nu, nu înțeleg, Alejandra. De ce cu el? Mi-ar plăcea să-mi spui sau să-mi citești ce zice despre mine.

— Dar de ce? E doar o tâmpenie de-a lui Juan Carlos.

Îi întinse scrisoarea.

— Te-am avertizat că o să te necăjești, spuse înciudată.

— Nu contează, răspunse Martín, luând scrisoarea, nerăbdător și nervos, pe când ea se așeză alături, ca atunci când vrei să citești împreună cu altcineva.

Martín își imagină că voia să atenueze fiecare frază, și așa i-a spus și lui Bruno. Iar Bruno crezu că purtarea Alejandrei era tot atât de fără noimă ca aceea care ne face să supraveghem manevrele cuiva care conduce prost mașina în care ne aflăm.

Martín dădu să scoată scrisoarea din plic, când pe neașteptate înțelese că, dacă ar face-o, ar putea distruge puținele și fragilele rămășițe ce mai dăinuiau din dragostea Alejandrei. Mâna îi căzu, descurajată, cu plic cu tot, și stătu așa un răstimp, până când i-o dădu înapoi. Ea o puse la loc în geantă.

— Unui cretin ca ăsta îi faci confidențe, comentă, dar vag conștient că făcea o nedreptate, fiindcă, de asta era convins, niciodată Alejandra nu-i putea face „confidențe" acelui individ. Ceva în plus sau în minus, dar niciodată confidențe.

Simțea nevoiea de a-i face rău și știa sau intuia că acest cuvânt trebuia s-o rănească.

— Nu spune prostii! Ți-am spus doar că a vorbi cu el e ca și cum ai face conversație cu calul tău. Nu înțelegi? Da, oricum, e adevărat că nu ttebuia să-i spun nimic, aici ai dreptate. Dar eram beată.

Să se îmbete cu el! își zise Martín, cu și mai multă amărăciune.

— E ca și cum i-ai arăta unui cal, adăugă ea după un moment, și cu mai puțină duritate, fotografia unui peisaj minunat.

Martín simți că o mare fericire încerca să străbată prin norii grei, și în orice caz cuvintele „peisaj minunat" îi pătrundeau în sufletul chinuit ca un mesaj luminos. Însă trebuia să forțeze trecerea prin norii aceia grei și, mai ales, prin acel „eram beată".

— Mă asculți?

El dădu din cap.

— Uite ce e, Martín, o auzi că spune pe neașteptate. O să mă despart de tine, dar să nu crezi niciodată ceva greșit despre legătura noastră.

Martín o privi consternat.

— Da. Din mai multe motive nu mai putem continua, Martín. O să fie mai bine pentru tine, mult mai bine.

Martín nu reușea să scoată o vorbă. Ochii i se umplură de lacrimi și, pentru ca ea să nu bage de seamă, își îndreptă privirea înainte, undeva departe: ca într-un tablou impresionist, privea fără să vadă, în zare, un vapor vopsit maro și niște pescărușI albi rotindu-se deasupra lui.

— Acum ai să începi să crezi că nu te iubesc, că nu te-am iubit niciodată, spuse Alejandra.

Martín urmărea traiectoria vaporului maro cu un fel de fascinație.

— Și totuși... spunea Alejandra.

El își lăsă capul în jos și cercetă iar furnicile; una dintre ele ducea o frunză mare, triunghiulară, ce părea vela unei minuscule corăbioare: vântul o făcea să se clatine și această mică legănare mărea asemănarea.

Simți că mâna ei îl lua de bărbie.

— Haide, îi spuse energic. Capul sus!

Însă Martín se feri, hotărât și înverșunat.

— Nu, Alejandra, lasă-mă acum. Pleacă și lasă-mă singur.

— Nu fi prost, Martín. Blestemată fie clipa în care ai văzut scrisoarea asta stupidă.

— Iar eu blestem clipa în care te-am întâlnit. Clipa cea mai nefericită din viața mea.

Auzi glasul ei întrebând:

— Așa crezi?

— Da.

Alejandra tăcu. După o vreme se ridică de pe bancă și zise:

— Să facem câțiva pași împreună, cel puțin.

Martín se ridică anevoie și se apucă să meargă în urma ei.

Alejandra îl așteptă, îl luă de braț și-i spuse:

— Martín, ți-am spus nu doar o dată că te iubesc, că te iubesc mult. Nu uita asta. Eu nu spun niciodată ceva în care nu cred.

Auzind cuvintele acelea, o pace molcomă, cenușie, se lăsă încet peste sufletul lui. Dar cât de mult și-ar fi dorit furtuna celor mai proaste momente ale ei, decât aceast calm cenușiu fără speranță!

Merseră mai departe, fiecare adâncit în gândurile sale.

Când ajunseră în dreptul cofetăriei stațiunii balneare, Alejandra spuse că trebuie să dea un telefon.

În cafenea totul era învăluit în aerul acela dezolant care îl aveau, pentru el, locurile de petrecere în zilele de lucru: mesele erau îngrămădite unele peste altele, scaunele la fel; un chelner, în cămașă, cu pantalonii suflecați, spăla pardoseala. În vreme ce Alejandra telefona, Martín ceru la bar o cafea, dar i se spuse că aparatul era oprit.

Când Alejandra se întoarse de la telefon și Martín îi spuse că nu aveau cafea, ea propuse să se ducă la restaurant, la Moscova, să bea un pahar.

Dar era închis. Bătură și așteptară zadarnic.

Întrebară la chioșcul din colț

— Cum, n-ați aflat?

Îl duseseră la ospiciu, la Vieytes.

Părea un simbol: barul acela era primul în care cunoscuse fericirea. În momentele cele mai deprimante ale legăturii cu Alejandra, în mintea lui Martín se ivea mereu amintirea acelui asfințit, a acelei păci de lângă fereastră, contemplând cum se lăsa întunericul peste acoperișurile din Buenos Aires. Niciodată nu se simțise mai departe ca atunci de oraș, de iureșul și furia lui, de lipsa de

înțelegere și de cruzimea lui; niciodată nu se simțise atât de izolat de josnicia maică-sii, de obsesia banilor, de acea atmosferă de compromisuri, cinism și resentimente ale tuturor împotriva tuturor. Acolo, în micul, dar trainicul refugiu, sub privirea acelui om căzut pradă alcoolului și drogurilor, pe cât de dărâmat, pe atât de generos, parcă toată vulgara realitate exterioară ar fi fost abolită. Se gândise mai târziu că e inevitabil ca ființe atât de delicate ca Vania să fie nevoite să sfârșească în alcool și droguri. Îl impresionau și picturile acelea ieftine de pe pereți, atât de primitiv reprezentative pentru patria de departe. Ce emoționant era totul, tocmai fiindcă era atât de modest și de naiv! Nu era o pictură cu pretenții făcută de vreun pictor prost care se crede bun, ci, mai mult ca sigur, era opera unui artist la fel de bețiv și de ratat ca Vania însuși; la fel de nenorocit și de definitiv exilat de pe meleagurile natale ca și el; condamnat să trăiască aici, într-o țară pentru ei absurdă și foarte îndepărtată, până la moarte. Și acele imagini ieftine le serveau totuși, într-un fel, să le amintească de patria îndepărtată, tot așa cum decorurile unei scene, chiar de hârtie, chiar dacă adesea greoaie și elementare, ne fac parcă să simțim cu adevărat drama sau tragedia.

Bărbatul de la chioșc clătina din cap.

— Era un om bun, spuse.

Și verbul la trecut dădea pereților balamucului semnificația sinistră pe care o au cu adevărat.

Se întoarseră spre Paseo Colón.

— În cele din urmă, comentă ea, jigodia aia nu s-a lăsat.

Alejandra, care era acum foarte abătută, sugeră să meargă până în La Boca.

Coborând pe Pedro de Mendoza și Almirante Brown, intrară în barul din colț.

Dintr-un cargou brazilian cu numele de *Recife* se dădu jos un negru gras și asudat.

— Louis Armstrong, comentă ea, arătând cu sendvișul din mână.

Se duseră apoi să se plimbe pe chei. Undeva destul de departe, într-un loc descoperit, se așezară pe marginea falezei privind spre semafoare.

— Există zile proaste sub aspect astrologic, comentă Alejandra.

El o privi.

— Care e ziua ta? o întrebă.

— Marțea.

— Și culoarea?

— Negrul.

— A mea e violetul.

— Violetul? îl întrebă ea, oarecum surprinsă.

— Am citit în *Maribel*.

— Văd că-ți alegi foarte bine materialul de lectură.

— E una din revistele preferate ale mamei, spuse Martín, unul din izvoarele culturii ei. E *Critica rațiunii pure* pentru ea.

Alejandra clătină din cap.

— Pentru treaba cu zodiile, nu-i nimic mai grozav ca *Doamne și domnițe*. E colosală...

Urmăreau cu privirea vapoarele care intrau și ieșeau. Unul vopsit în alb strălucitor, de formă alungită, ca o solemnă pasăre marină, aluneca pe Riachuelo, remorcat spre ieșirea la mare. Podul mobil se ridică încet și vaporul trecu, făcând să sune de mai multe ori sirena. Și părea ciudat contrastul dintre delicatețea și eleganța formelor sale, liniștea cu care se deplasa și forța bubuitoare a remorcherelor.

— *Doña Anita a Doua*, remarcă Alejandra, citind ce scria pe remorcherul din față.

Le plăceau mult numele astea și se întreceau instituind și premii pentru cel care îl găsea pe cel mai frumos: *Garibaldi al Treilea*, *Noua Teresina*, *Doña Anita a Doua* nu erau urâte, dar Martín nu mai era acum cu gândul la concursuri, ci mai curând la faptul că toate astea aparțineau unei epoci fără întoarcere.

Remorcherul mugea, lansând o coloană răsucită de fum negru. Cablurile erau întinse ca o coardă de arc.

— Mereu am senzația că la un moment dat un remorcher o să facă hernie, comentă Alejandra.

Neconsolat, își zise că toate astea, toate, vor dispărea din viața lui. Ca vaporul acela: în liniște, dar inexorabil. Spre porturi îndepărtate și necunoscute.

— La ce te gândești, Martín?

— La mai multe.

— Spune.

— Așa, la niște lucruri vagi.

— Nu fi rău. Spune.

— Mă gândesc la vremea când făceam întreceri. Când făceam planuri ca să plecăm din orașul ăsta, oriunde.

— Da, confirmă ea.

Brusc, Martín îi spuse că făcuse rost de niște fiole care provocau moartea prin stop cardiac.

— Nu mai spune, comentă ea, fără prea mult interes.

I le arătă. Apoi spuse sumbru:

— Ți-aduci aminte când vorbeam odată să ne omorâm împreună?

Martín se uită la ea și apoi puse fiolele în buzunar.

Se întunecase și Alejandra zise că se puteau întoarce.

— Mergi în centru? o întrebă, gândindu-se cu tristețe că totul se termina.

— Nu. Acasă.

— Vrei să te conduc?

Aparent, tonul lui era indiferent, dar întrebarea era plină de dorință.

— Bine, dacă vrei, răspunse ea, după o clipă de ezitare.

Când ajunseră în fața casei, Martín simți că nu se puteau despărți acolo și o rugă să-l lase să urce.

Ea încuviință din nou, ezitând.

Ajuns în Mirador, Martín se prăbuși, de parcă toată nefericirea de pe lume s-ar fi abătut asupra lui.

Se trânti pe pat și izbucni în plâns.

Alejandra se așeză alături de el.

— E mai bine, Martín, e mai bine pentru tine. Știu ce spun. Nu trebuie să ne mai vedem.

Atunci, băiatul îi spuse, printre suspine, că o să se omoare cu fiolele pe care i le arătase.

Ea rămase pe gânduri, consternată.

Încetul cu încetul, Martín se liniști și apoi se întâmplă ceea ce trebuia să se întâmple, iar când totul se termină, o auzi spunând:

— Ne-am întâlnit azi cu promisiunea că n-o să ajungem la asta. Într-un fel, Martín, ai făcut un soi de...

Dar se opri fără să-şi termine fraza.

— De ce anume? întrebă el, cu teamă.

— Nu contează, acum s-a terminat.

Se ridică şi începu să se îmbrace.

Plecară şi ea spuse că voia să bea ceva. Tonul vocii îi era sumbru şi dur.

Mergea parcă distrată, concentrată asupra vreunui gând tainic ce o obseda.

Se apucă să bea într-una din cârciumile din El Bajo şi apoi, ca de fiecare dată când începea să pună stăpânire pe ea neliniştea aceea nedefinită, acel soi de înstrăinare ce-l speria atât de mult pe Martín, simţi nevoia să nu rămână multă vreme acolo şi să intre în alt local.

Era neliniştită, de parcă ar fi trebuit să prindă trenul şi de asta se tot uita la ceas, bătând darabana cu degetele pe masă, fără să audă ce i se spunea sau răspunzând *ce, ce?*, neînţelegând nimic.

În cele din urmă intră într-o cafenea mică în vitrinele căreia se vedeau poze cu femei pe jumătate despuiate şi cu cântăreţe. Lumina bătea în roşu. Patroana vorbea nemţeşte cu un marinar care bea ceva dintr-un pahar roşu foarte înalt. La măsuţe puteai zări marinari şi ofiţeri cu femei din parcul Retiro. Apăru atunci pe estradă o femeie de vreo cincizeci de ani, fardată strident, cu părul blond platinat. Sânii enormi păreau gata să plesnească, ca două baloane, sub rochia de satin. La încheieturile mâinilor, pe degete şi la gât avea o groază de zorzoane ce străluceau în lumina roşiatică. Vocea îi era vulgară şi părea că băuse rachiu.

Alejandra se uita fascinată.

— Ce-i? o întrebă Martín neliniştit.

Dar ea nu răspunse; ochii îi erau aţintiţi asupra grăsanei.

— Alejandra, insistă, apucând-o de braţ. Alejandra!

Ea îl privi, în sfârşit.

— Ce-i? spuse iar.

— E atât de dărâmată. Nu mai e bună să cânte şi nici nu mai face multe parale la pat, numai pentru fantezii; cine ar suporta asemenea monstru?

Își întoarse iar privirea spre cântăreață și șopti, ca pentru sine:

— Ce n-aș da să fiu ca ea!

Martín o privi uimit.

Apoi, după uimire, îl copleși sentimentul de acum obișnuit de tristețe zbuciumată în fața enigmei Alejandrei, condamnat să rămână veșnic în afara ei. Experiența îi arătase că atunci când ea ajungea în punctul acesta se dezlănțuia inexplicabila dușmănie împotriva lui, resentimentul acela înflăcărat și sarcastic pe care nu și l-a putut niciodată explica și care, în acea ultimă perioadă a legăturii lor, izbucnea cu brutalitate.

Așa încât când ea îl privi din nou, cu ochii aceia sticloși din pricina alcoolului, știa că de pe buzele ei crispate și disprețuitoare vor ieși cuvinte aspre, de răzbunare.

Îl privi câteva clipe, care lui i se părură eterne, de la înălțimea piedestalului ei infernal: părea unul dintre acei străvechi și sadici zei azteci care cer inima caldă încă a victimelor. Și atunci îi spuse încet, cu o voce violentă:

— Nu vreau să te mai văd aici! Pleacă chiar acum și lasă-mă singură!

Martín încercă s-o liniștească, însă ea se înfurie și mai tare și ridicându-se în picioare îi strigă să plece.

Ca un automat, Martín se sculă și dădu să iasă, printre privirile marinarilor și prostituatelor.

Ajuns afară, aerul răcoros îl făcu să-și vină în fire. Se îndreptă spre Retiro și până la urmă se așeză pe una din băncile din Plaza Británica; ceasul din turn arăta unsprezece și jumătate.

În capul lui domnea haosul.

Se strădui să și-l țină drept, însă brusc îl lăsară puterile.

XX

Trecură mai multe zile până când Martín, disperat, telefonă la *boutique*; dar când auzi vocea Wandei nu avu curajul să răspundă și închise. Mai așteptă trei zile și sună din nou. Era ea.

— De ce te miri? spuse Alejandra. Mi se pare că ne-am înțeles să nu ne mai vedem.

Urmă o conversație confuză, fraze cam de neînțeles ale lui Martín, până când Alejandra i-a promis să vină a doua zi la barul de pe Charcas colț cu Esmeralda. Dar n-a venit.

După mai bine de o oră de așteptare, Martín se hotărî să se ducă la atelier.

Ușa de la *boutique* era întredeschisă și, din întuneric, la lumina unei lămpi joase, îl văzu din profil pe Quique așezat pe un scaun. Nu era nimeni în încăpere și Quique stătea adus de spate, cu ochii în pământ, concentrat parcă într-o meditație. Martín rămase descumpănit, neștiind ce să facă. Era limpede că nici Wanda și nici Alejandra nu se aflau în camera de alături, căci s-ar fi auzit voci; totul era cufundat în liniște. Însă era limpede că erau în sălița de probă pe care Wanda o avea în spate, sus, la care se ajungea pe o scăriță; altfel nu se explica prezența lui Quique și ușa întredeschisă.

Dar nu se hotăra să intre: ceva din aerul acela îngândurat și solitar al lui Quique îl împiedica. Poate tocmai pentru că stătea așa, gârbovit, i se păru îmbătrânit, cu o profunzime a expresiei pe care nu i-o observase înainte. Fără să știe prea bine de ce, simți pe neașteptate milă pentru individul acela singuratic. Mulți ani avea să și-l amintească așa, străduindu-se să înțeleagă dacă mila aceea, sentimentul acela ambiguu de compătimire l-a încercat chiar în momentul acela sau după ani de zile. Și își aminti de ceva ce spusese Bruno: că întotdeauna e cumplit să vezi un om care se crede cu desăvârșire și fără nici un dubiu singur, fiindcă există în el ceva tragic, poate chiar sacru, și în același timp oribil și rușinos. Veșnic, spunea el, purtăm o mască, o mască niciodată aceeași, care se schimbă pentru fiecare din rolurile ce ne sunt date în viață: masca profesorului, a amantului, a intelectualului, a soțului înșelat, a eroului, a fratelui iubitor. Dar ce mască ne punem, sau ce mască ne rămâne pe față când suntem singuri, când credem că nimeni, absolut nimeni nu se uită la noi, nu ne controlează, nu ne ascultă, nu ne cere, nu ne imploră, nu ne somează, nu ne atacă? Caracterul sacru al acestei clipe se poate datora faptului că atunci omul se află în fața Divinității, sau cel puțin în fața propriei sale conștiințe implacabile. Și poate că nimeni nu iartă să fie surprins în această ultimă și fundamentală dezgolire

a chipului, cea mai teribilă și mai esențială dintre toate, pentru că își arată sufletul fără apărare. Și e cu atât mai groaznică și rușinoasă la un comediant cum e Quique, așa încât (se gândea Martín) era logic să trezească mai multă compasiune decât un nevinovat sau un om oarecare. De aceea când Martín se hotărî în sfârșit să intre, se retrase tiptil și apoi reveni călcând zgomotos pe coridorul care ducea la *boutique*. Și atunci, cu rapiditatea comedianților, Quique adoptă față de Martín masca perversității, a falsei candori și a curiozității (ce putea avea oare băiatul acela cu Alejandra?). Și zâmbetul lui cinic alungă mila ce i se strecurase lui Martín în suflet.

Simțindu-se stingherit de față cu străinii, în prezența lui Quique Martín nu știa nici cum să se așeze, având convingerea că el observa și păstra tot în memoria lui perversă: cine știe unde și cum vor râde mai târziu de înfățișarea și suferințele lui. Gesturile teatrale ale lui Quique, afectarea lui deliberată, duplicitatea, frazele lui sclipitoare, toate astea îl vor face să se simtă ca o gâză sub lupa unui savant sadic.

— Știi că îmi amintești de una din figurile lui El Greco? îi spuse de cum îl văzu.

Frază care, așa cum era și firesc fiind vorba de Quique, putea fi interpretată ca un elogiu sau ca o ieșire grotescă. Era vestit pentru elogiile prefăcute din cronicile sale, care de fapt erau critici întortocheate și pline de venin: „niciodată nu binevoiește să folosească metafore profunde", „nici un moment nu cedează tentației de a fi distins", „nu se teme să înfrunte plictiseala spectatorilor".

Tăcut, într-un ungher, Martín se așezase, ca și data trecută, pe scaunul înalt de la masa de desen și se încovoia instinctiv, ca la război, ca să lase la vedere o suprafață cât mai redusă. Din fericire, Quique se apucă să vorbească de Alejandra.

— E în sălița de probă, cu Wanda și cu contesa Télelci, *née* Iturrería, cunoscută cu numele popular de Marita.

Și, privindu-l cu o stăruință atentă, îi spuse:

— O cunoști de mult pe Alejandra?

— De câteva luni, răspunse Martín, roșind.

Quique se apropie cu scaunul și, vorbind în șoaptă, îi zise:

— Am să-ți spun că eu ADOR familia Olmos. Simplul fapt că locuiesc în Barracas e motiv suficient pentru ca *la haute*[1] să moară de râs și pentru ca pe verișoara mea Lala să o apuce durerea de ficat și crizele de isterie ori de câte ori descoperă cineva că între noi și familia Olmos există o înrudire mai pe departe. Căci, așa cum îmi spunea data trecută, furioasă: vrei să-mi spui cine, dar CINE, locuiește în Barracas? Iar eu, bineînțeles, am liniștit-o răspunzându-i că acolo nu locuiește NIMENI, în afară de vreo patru sute de mii de truditori și cam toți atâția câini, pisici, canari și găini. Și am adăugat că oamenii ăștia (familia Olmos) nu ne vor face niciodată vreo neplăcere, fiindcă bătrânul don Pancho trăiește într-un scaun cu rotile, nu vede și nu aude nimic în afară de Legiunea lui Lavalle, și e tare greu de imaginat că într-o bună zi se va duce în vizită în Barrio Norte sau va face declarații pe la ziare despre Pocho[2]; bătrâna Escolástica, nebuna, a murit; unchiul Bebe, deși nebun, trăiește retras în camera lui și e foarte interesat de studiile de clarinet; mătușa Teresa, de asemenea nebună, a murit și ea, din fericire, și la urma urmelor, sărmana, și-a petrecut toată viața la biserică și pe la înmormântări, așa că n-a avut niciodată timp să deranjeze pe nimeni din cartierele locuite de lumea bună, că doar era enoriașa bisericii Santa Lucía și practic n-a depășit niciodată *colour line*[3], nici măcar ca să-și viziteze parohul, ori să vadă cum o mai duce cu boala vreun preot, sau în ce stadiu e cancerul vreunui arhiepiscop. Mai rămâneau (i-am zis verișoarei) Fernando și Alejandra. Și ei doi nebuni! strigă Lala. Iar Manucho, care era de față, clătinând din cap și ridicând ochii spre cer, a exclamat: „Cum se spune în *Phèdre*: *O, deplorable race!*"[4] Adevărul e că Lala, în afară de cazul când e vorba de familia Olmos, e destul de liniștită. Căci pentru ea lumea e rezultatul luptei între Plictiseală și Minunăție.

Exemple de Plictiseală:

„Ce plictiseală de roman!"

---

1 Înalta (societate), lumea bună (în franceză în original).

2 Poreclă a lui Péron.

3 Linia de demarcație (în engleză în original).

4 Fedra: Oh, neam vrednic de plâns! (în franceză în original).

„Uite, iartă-mă, dar ceea ce trebuie să-ți povestesc e o plictiseală!"

„Pictura lui Clorindo e o plictiseală."

„Ce plictiseală că acum vezi oameni de joasă speță chiar și pe strada Santa Fe" (cu referire la peroniști).

Exemple de Minunăție:

„Ce minunăție ultima povestire a lui Monique din *La Nación*!"

„Ce minunăție filmul cu Michèle Morgan!"

Lumea se împarte în Plictiseală și Minunăție. Lupta Eternă și necontenită între aceste două puteri determină toate alternativele realității. Când predomină Plictiseala, e ceva mortal: mode oribile sau răsuflate, romane complicate și teologice, conferințe ale lui Capdevila sau Larreta la Prietenii Cărții, la care te vezi obligat să te duci fiindcă altminteri Albertito se supără, oameni care mor de foame și vor Statute (când nu li se dau ca să guverneze), musafiri care vin la ore absurde, părinți bogați care nu mai mor („Ce plictiseală și cu Marcelo ăsta, pare că e veșnic și are o groază de hectare!"). Când predomină Minunăția, lucrurile devin amuzante (alt cuvânt din vocabularul de bază pe care îl are Lala) sau cel puțin suportabile, măi: un băiat căruia i s-a năzărit să scrie, dar cel puțin n-a renunțat să joace polo și nici n-a legat prietenie cu persoane cu nume de familie atât de ciudate ca Ferro sau Cerretani; un roman de Graham Greene care vorbește de spioni sau de ruletă; un colonel care nu-și propune să cucerească masele; un președinte al republicii care se simte bine și se duce la hipodrom. Dar nu întotdeauna lucrurile sunt atât de limpezi, fiindcă, așa cum îți spun, există o luptă neîncetată între cele două forțe, așa încât uneori realitatea e mai bogată, și iată că pe neașteptate Larreta spune un banc (sub presiunea misterioasă a Minunăției) sau, din contră, că Wanda, care e o minunăție de modistă, dar când i se năzărește să se ia după caraghioslâcurile yankeilor, măi, e o Plictiseală. Și, în sfârșit, înainte lumea era destul de amuzantă, dar în ultima vreme, cu peroniștii, trebuie să recunoaștem că a ajuns aproape cu desăvârșire o Plictiseală. Asta e filozofia verișoarei mele Lala. Cum vezi, un soi de încrucișare între Anaximandru cu Schiaparelli și Porfirio Rubirosa. Cum nu se poate mai de prost-gust.

În clipa aceea se auzi vocea Wandei și apoi a clientei, care se apropiau. Își făcură apariția în cameră și, după ele, puțin mai târziu, intră și Alejandra. Pe fața ei nu părea că se citește surpriza la vederea lui Martín, dar impasibilitatea ei îi dezvăluia lui Martín, care o cunoștea foarte bine, o mare iritare stăpânită. În atmosfera aceea absurdă, răspunzându-i la salut cu aceeași cordialitate superficială cu care putea saluta un cunoscut oarecare, fără să se deranjeze să-l ia un moment la o parte ca să-i explice de ce nu venise la întâlnire, cu aerul de frivolitate pe care îl afișa în fața Wandei și a lui Quique, Alejandra părea că aparține unei rase care nu vorbea aceeași limbă ca Martín și că nici măcar n-ar fi în stare să o înțeleagă pe cealaltă Alejandra.

Clienta pălăvrăgea întruna cu Wanda despre necesitatea *imperioasă* de a-l omorî pe Perón.

— Ar trebui să fie omorâtă toată gloata de negri[1], spunea. Noi, cei cu bună-cuviință, nici nu mai putem merge pe stradă.

O seamă de sentimente confuze și contradictorii îl întristară și mai tare pe Martín.

— Eu vă spun, continuă femeia, după ce se sărută cu Quique pe obraji, că o să vină comunismul. Dar eu m-am gândit ce-o să fac: dacă vine comunismul, mă duc la moșie, și cu asta basta.

Și pe când accepta distrată să-i fie prezentat Martín, Quique o privea peste umăr pe Alejandra jubilând, fiindcă, așa cum spuse mai apoi, „cum de poate inventa cineva o frază ca asta?".

Martín o observa pe Alejandra, străduindu-se să-și ia un aer nepăsător; dar pe chip i se citeau, parcă fără voia lui, inevitabilele și veșnic supărătoarele semne de reproș, suferința și dorința de a întreba ceva.

— Ai aflat, Marita, îi spuse Quique clientei, că s-a demonstrat că tipul nu se numește Perón, ci Perone?

— Nu mai spune! comentă femeia, extrem de interesată.

— Așa cum auzi: individul se numește Perone.

Îndată ce Marita plecă, Quique se apucă să-și expună teoria:

— Dacă în țara asta te cheamă Vignaux, chiar dacă bunicul tău a fost măcelar la Bayonne sau Biarritz, ești în regulă. Dar dacă

1 Peroniștii erau denumiți în popor *capetele negre* sau *negrii*.

suporți nenorocirea de a te chema De Ruggiero, chiar dacă bătrânul tău a fost profesor de filozofie la Napoli, ai încurcat-o, dragă, n-ai să fii niciodată altceva decât un soi de zarzavagiu. Trebuie să cercetezi cu mare atenție treaba asta cu numele, continuă el, pe când Wanda și Alejandra se porniră să râdă. Căci cu încrucișările și emigrația, țara e expusă la Mari Pericole. Iată cazul lui Muzzio Echandía. Într-o zi María Luisa s-a văzut obligată să-i spună: „Taci, tu, că nici din două nume nu faci unul singur!"

Și are dreptate, ce naiba! Măcar al doilea nume să fi fost Ibarguren sau Álzaga. În fine, orice nume al unui basc de ispravă. Dar acum nu mai înseamnă nimic și, așa cum i-am spus într-o zi lui Juan Carlitos: „Ți-ai greșit bascul, bătrâne."

Aici, dragele mele, trebuie să umbli cu mare grijă, fiindcă de unde nu te gândești, de acolo sare iepurele. Și dacă nu, vedeți ce a pățit Jeannette, care s-a certat cu Negrul și Negrul i-a trimis o scrisoare. Iar Jeannette, care băuse deja câteva pahare, s-a repezit la mine într-un restaurant și mi-a zis: „Ticălosul de el! Pentru că tu știi (se uită într-o parte și-n alta) povestea cu cel de-al patrulea nume al meu."

„*Sans blague*[1]", i-am zis.

Atunci mi-a arătat plicul, cu gluma nesărată a Negrului, destinată, fără nici o îndoială, servitorilor. Scrisoarea era într-adevăr adresată lui Jeannette Álzaga Basavilbaso Álzaga, și acum ai să cazi pe spate!... Murature! Îți imaginezi, Alejandra? Un venetic marinar pe care îl numiseră comandant al Flotei din Buenos Aires în războiul împotriva Confederației. Ceva în genul mareșalului Armatei din San Marino. Îți dai seama? *L'Amraglio, cara mia!* Înțelegi acum drama bietei Jeannette. E clar că are doi de Álzaga. Însă măcar să fi fost „Álzaga y"[2]. Dar nu: un Basavilbaso și un Murature. Și dacă măcar unul din astea două ar fi numele unui bulevard. Dar nu: e vorba de o stradă lungă de treizeci de centimetri. Îngrozitor de vulgar! Teoria mea e că dacă ai un nume de familie vulgar trebuie să te lupți cu disperare să scapi

1 Nu zău! (în franceză în original).

2 În spaniolă, două nume de familie despărțite prin *y*, „și", denotau originea nobilă.

de el, dragă. Imaginează-ți că ai nenorocul să te cheme Pedro Mastronicola. Mă rog, nu, ăsta-i prea de tot, ăsta n-are scăpare, chiar și în clasa de mijloc. Să zicem că te cheamă Pedro Marolda. Ce poți să faci? Trebuie să te dai de ceasul morții să-l schimbi și, asta-i iar cu schepsis: cu cea mai mare grijă. *De la mésure avant toute chose!*[1] Pentru că n-ai de ce, chemându-te Marolda, să te năpustești ca un flămând asupra unui nume ca Uriburu. Cum ai putea să te numești Pedro Marolda Uriburu? Toată lumea te-ar lua drept un șarlatan, un escroc internațional, un *déguisé*. Nici n-ai putea să înlocuiești numele de Uriburu cu două mai mici, cum ar fi Moyano și Navarro. Înțelegi doar că Pedro Marolda Moyano Navarro e un măscărici, un soi de cordobez de carnaval. În asemenea cazuri e de preferat să alegi un singur nume, și nu prea țipător: Pedro Marolda Moyano. Îmi veți spune că nu pare atât de important. De acord, dar cel puțin *that works*[2]. Vă voi spune că, dacă ești grăbit, cel mai bine e să recurgi la străzi. Într-o vreme, cu Grillo îl înnebuneam pe Sayús, care-i un snob, spunându-i că îi vom prezenta pe Martita Olleros, pe Beba Posadas, pe Titina Azcuénaga. Vă zic că metroul e o adevărată mină de aur. Luați, bunăoară, linia Palermo, care nu-i dintre cele mai bune. Totuși treaba funcționează aproape de la plecare: Chuchi Pellegrini (cam suspect, dar chiar și așa face oarecum senzație, căci la urma urmei veneticul a fost președinte). Mecha Pueyrredón, Tota Agüero, Enriqueta Bulnes. Vă dați seama?

XXI

Martín aștepta un semn, o chemare. Jucând totul pe o carte, se apropie de ea și o întrebă dacă pot ieși un moment.

— Bine, răspunse ea. Și, adresându-se Wandei, zise: Mă întorc în câteva minute.

„Câteva minute", se gândi Martín.

---

1 Măsură înainte de orice! (în franceză în original).

2 Asta merge (în engleză în original).

O luară pe Charcas până la barul din colțul cu Esmeralda.

Îi spuse:

— Te-am așteptat un ceas și jumătate.

— A intervenit o treabă urgentă și n-aveam cum să te anunț.

Martín presimțea catastrofa și se străduia să-și schimbe măcar tonul vocii, să ia lucrurile cu mai mult calm, cu indiferență. Dar i-a fost imposibil.

— De față cu ăștia pari alta. Eu nu concep că... tăcu și apoi adăugă: Cred că ești într-adevăr altă ființă.

Alejandra nu răspunse.

— Nu-i așa?

— Poate.

— Alejandra, când ești tu cea adevărată, când?

— Încerc să fiu mereu adevărată, Martín.

— Dar cum poți uita momente cum sunt cele petrecute împreună?

Ea se întoarse spre el revoltată:

— Și cine ți-a zis că le-am uitat?

După o clipă de tăcere, adăugă:

— De asta, pentru că nu vreau să te fac să înnebunești, prefer să nu te mai văd.

Era sumbră, tăcută și șovăielnică. Pe neașteptate, zise:

— Nu vreau să mai petrecem asemenea momente.

Și, cu o ironie brutală, adăugă:

— Acele faimoase momente perfecte.

El o privea disperat; nu numai pentru ce spunea, ci și pentru tonul ei devastator.

— Te întrebi acum la ce bun ironiile astea, de ce te fac să suferi în felul ăsta, nu?

Martín începu să privească o mică pată maro de pe fața de masă roz, murdară.

— Ei bine, adăugă, nu știu. Nu știu nici de ce nu vreau să mai petrec cu tine vreunul din acele faimoase momente. Înțelege, Martín: povestea asta trebuie să se termine odată. Ceva nu merge. Și cel mai cinstit e să nu ne mai vedem deloc.

Lui Martín i se umplură ochii de lacrimi.

— Dacă mă părăsești, mă omor.

Ea îl privi cu o expresie gravă. Și apoi, cu un amestec ciudat de asprime și melancolie în glas, spuse:

— Eu nu pot face nimic, Martín.

— Nu-ți pasă că mă omor?

— Ba da, cum să nu-mi pese?

— Dar n-ai să faci nimic să mă împiedici.

— Cum aș putea se te împiedic?

— Așadar ți-e totuna dacă mă omor sau dacă trăiesc?

— Eu n-am zis asta. Nu, nu mi-ar fi totuna. Mi s-ar părea îngrozitor să te omori.

— Ți-ar păsa foarte mult?

— Foarte mult.

— Și atunci? stărui el.

O privi atent, cu înfrigurare, așa cum te uiți la cineva când te paște o primejdie inevitabilă, căutând cel mai mic indiciu de salvare. „Nu poate fi adevărat", se gândea. „O ființă care a împărtășit cu mine momentele acelea, abia cu două săptămâni în urmă, nu poate crede cu adevărat așa ceva."

— Și atunci? stărui el.

— Atunci ce?

— Îți spun că poate o să mă omor chiar acum, aruncându-mă în fața trenului la Retiro, sau la metrou. Ți-ar fi totuna?

— Ți-am mai spus că nu mi-ar fi totuna, că aș suferi cumplit.

— Dar ai trăi mai departe.

Ea nu răspunse, își răsturnă zațul și privi fundul ceșcuței.

— Deci tot ce am trăit împreună lunile astea, totul e un gunoi!

— Nimeni nu ți-a spus asta! aproape strigă ea.

Martín tăcu, descumpănit și îndurerat. Apoi zise:

— Nu te înțeleg, Alejandra. De fapt nu te-am înțeles niciodată. Tot ce spui acum, tot ce-mi faci, schimbă și ce-a fost între noi.

Se străduí să-și adune gândurile.

Alejandra, sumbră, poate că nici nu-l asculta. Se uita într-un punct fix de pe stradă.

— Atunci? insistă el din nou.

— Nimic, răsunse sec. N-o să ne mai vedem. E cel mai cinstit.

— Alejandra, nu pot suporta gândul să nu te mai văd. Vreau să te văd, oricum ar fi, oricum ai vrea tu...

Ea nu răspunse nimic, începură să-i curgă lacrimile pe obraji, dar fără să-i piară de pe chip expresia aceea rigidă și parcă absentă.

— Ei, Alejandra?

— Nu, Martín. Detest jumătățile de măsură. Ori vor surveni altescene ca asta, care îți fac atâta rău, ori o să ne întâlnim iar cum s-a întâmplat luni. Și nu vreau, pricepi?, nu vreau să mă mai culc cu tine. Pentru nimic în lume.

— Dar de ce? întrebă el, luând-o de mână, simțind năvalnic că între ei continua să existe ceva, ceva foarte important, în ciuda celor petrecute.

— Pentru că nu vreau! strigă ea, privindu-l cu ură, smulgându-și mâna din ale lui.

— Nu te înțeleg, bâigui Martín. Nu te-am înțeles niciodată...

— Nu-ți bate capul. Nici eu nu mă înțeleg. Nici nu știu de ce-ți fac toate astea. Nu știu de ce te fac să suferi așa.

Și exclamă, acoperindu-și fața:

— Ce îngrozitor!

Și, pe când își acoperea fața cu amândouă mâinile, începu să plângă isteric, tot repetând, printre hohote, „ce îngrozitor!, ce îngrozitor!".

De foarte puține ori o văzuse plângând în tot timpul cât durase legătura lor, și de fiecare dată i se păruse impresionant. Aproape înspăimântător. Era ca și cum un dragon, rănit de moarte, ar vărsa lacrimi. Însă lacrimile astea (cum bănuia că ar fi cele ale dragonului) erau înfricoșătoare, nu însemnau slăbiciune și nici nevoie de tandrețe: păreau picături amare de ranchiună lichidă, fierbinți și devoratoare.

Cu toate astea se încumetă să-i apuce mâinile, încercând să-i descopere chipul, cu duioșie, dar hotărât.

— Cum suferi, Alejandra!

— Și mă mai și compătimești pe mine! bâigui ea pe sub mâinile lui, cu o inflexiune despre care nu se putea ști dacă e de furie, de ironie sau de durere, sau de toate aceste sentimente laolaltă.

— Da, Alejandra, sigur că te compătimesc. Crezi oare că nu văd că suferi cumplit? Și nu vreau să suferi. Îți jur că n-o să se mai întâmple niciodată.

Încetul cu încetul, se liniști. În cele din urmă își șterse lacrimile cu batista.

— Nu, Martín, spuse. E mai bine să nu ne mai vedem. Fiindcă mai curând sau mai târziu va trebui să ne despărțim și va fi și mai rău. Nu pot stăpâni ceva oribil ce zace în mine.

Își acoperi iar fața cu mâinile și el încercă din nou să i le dea la o parte.

— Nu, Alejandra, n-o să ne mai facem rău. Ai să vezi. Vina a fost a mea, că am insistat să te văd. Că am venit să te caut.

Încercând să râdă, adăugă:

— Ca și cum te-ai duce să-l cauți pe doctorul Jekyll și ai da de Mr. Hyde. Noaptea. Cu fața acoperită. Cu unghiile lui Fredric March[1]. Alejandra! O să ne vedem numai când o să vrei tu, când o să mă chemi tu. Când o să te simți bine.

Alejandra nu răspunse.

Trecură minute nesfârșite și pe Martín îl apuca disperarea că timpul se scurge zadarnic, căci știa că e târziu, că ea trebuie să plece, că are s-o facă dintr-o clipă în alta, lăsându-l în starea asta de prăbușire totală. Și apoi vor veni zilele negre, departe de ea, străine de viața ei.

Se întâmplă ce trebuia să se întâmple: se uită la ceasul de la mână și spuse:

— Trebuie să plec.

— Să nu ne despărțim așa, Alejandra. E îngrozitor. Să hotărâm mai întâi ce o să facem.

— Nu știu, Martín, nu știu.

— Măcar să stabilim să ne vedem altă dată, cu mai puțină grabă. Să nu luăm nici o hotărâre în starea asta sufletească.

Pe când se întorceau, el se gândea cât de puțin, cât de îngrozitor de puțin timp îi mai rămâne, fiindcă nu mai erau decât câteva străzi. Mergeau încet, dar chiar și așa în curând nu mai aveau de făcut decât cincizeci de pași, douăzeci de pași, zece pași, nici

---

1 Actor american (1897-1975) care a jucat în *Dr. Jekyll and Mr. Hyde.*

unul. Atunci, deznădăjduit, el o apucă de un braț și strângându-l o imploră iar să se mai vadă măcar o singură dată.

Alejandra se uită la el. Privirea ei părea că vine de undeva de foarte departe, dintr-un teritoriu străin.

— Promite-mi, Alejandra! o rugă cu lacrimi în ochi.

Ea îl privi lung, cu duritate.

— Bine, de acord. Mâine după-amiază la șase, la Adam.

XXII

Orele au fost dureros de lungi: parcă ar fi urcat un munte ale cărui ultime povârnișuri sunt aproape de neînvins. Sentimentele lui erau complexe, căci pe de o parte simțea bucuria trepidantă de a o mai vedea o dată și, pe de alta, intuia că acea întâlnire avea să fie exact asta: încă o întâlnire, poate ultima.

Cu mult înainte de șase era deja la Adam, uitându-se spre ușă.

Alejandra ajunse după șase și jumătate.

Nu mai era Alejandra cea agresivă de acum o zi, dar avea în schimb acea expresie absentă care îl ducea la disperare pe Martín.

De ce mai venise atunci?

Chelnerul a fost nevoit să repete de trei ori întrebarea. Ceru gin și se uită imediat la blestematul ei de ceas.

— Ce, comentă el cu tristețe ironică, trebuie să pleci deja?

Alejandra îl privi vag, fără să ia în seamă ironia, și spuse că nu, că mai avea puțin timp. Martín își înclină capul și-și mișcă puțin paharul.

— De ce ai mai venit atunci?

Alejandra îl privea, încercând parcă să-și adune gândurile.

— Ți-am promis că vin, nu?

Îndată ce i se aduse ginul, îl și bău dând tot paharul pe gât. Apoi zise:

— Să plecăm. Vreau să iau puțin aer.

Când ieșiră, Alejandra se îndreptă spre piață și, suind panta cu gazon, se așeză pe una din bănci, cu fața spre fluviu.

Stătură un lung răstimp în tăcerea pe care ea o rupse într-un târziu, spunând:

— Ce odihnitor e să te urăști!

Martín contempla Turnul Englezilor care marca trecerea timpului. Mai în spate se profila clădirea CADE, cu coșurile ei mari și îndesate, și Portul Nou, cu platformele și macaralele lui: abstracte animale antediluviene, cu ciocuri de oțel și capete de păsări uriașe înclinate în jos, parcă pentru a ciuguli vapoarele.

Tăcut și deprimat, privea cum se lăsa întunericul peste oraș, cum prindeau să strălucească pe cerul albastru bătând în negru luminile roșii deasupra coșurilor și blocurilor-turn, reclamele luminoase din parcul Retiro, felinarele din piață. În vremea asta mii de bărbați și de femei ieșeau în fugă din gurile de metrou și intrau cu aceeași disperare cotidiană în stațiile rețelei suburbane. Se uită spre Kavanagh[1], unde începeau să se lumineze ferestrele.

Se aprindea o lumină și acolo sus, la etajul treizeci sau treizeci și cinci, poate într-o mică odăiță a unui bărbat solitar. Câte întâlniri ratate ca aceea a lor, câte singurătăți numai în acel zgârie-nori!

Și atunci auzi cuvintele pe care, cu teamă, se aștepta să le audă dintr-un moment în altul.

— Trebuie să plec.

— Deja?

— Da.

Coborâră împreună panta cu gazon și ajungând jos ea își luă rămas-bun și o porni mai departe spre La Recova[2]. Martín o urmă câțiva pași.

— Alejandra! strigă, cu o voce care parcă era a altcuiva.

Ea se opri și așteptă. Lumina din vitrina unei armurării o scălda din plin: chipul îi era dur, expresia impenetrabilă. Dar cel mai tare îl durea resentimentul acela. Ce-i făcuse el? Fără voia lui, îmboldit de suferință, o întrebă. Ea strânse și mai tare din buze și își întoarse privirea spre vitrină.

— Nu ți-am arătat decât dragoste și înțelegere.

---

1 Edificiul Kavanagh, situat în cartierul Retiro din Buenos Aires, a fost inaugurat în 1936, fiind pe atunci cel mai înalt din America de Sud.

2 Edificiu din Buenos Aires care a folosit drept piață de desfacere a mărfurilor pentru aprovizionarea orașului.

Drept orice răspuns, Alejandra spuse că nu mai putea sta nici un moment: la opt trebuia să fie în altă parte.

O văzu îndepărtându-se.

Și brusc se hotărî s-o urmărească. Dacă îl vedea, ce i se putea întâmpla mai rău decât atât?

Alejandra merse câteva străzi spre La Recova, o luă pe Reconquista și intră în cele din urmă într-un mic bar numit Ukraina. Martín, cu multe precauții, se apropie și spionă din întuneric. Inima i se strînse și i se împietri de parcă i-ar fi fost smulsă și părăsită pe un sloi de gheață: Alejandra stătea în fața unui bărbat care i se păru la fel de sinistru ca barul acela. Era oacheș, dar avea ochii de culoare deschisă, poate cenușii. Părul îi era lins și cărunt, pieptănat pe spate. Avea trăsături aspre și fața parcă cioplită cu barda. Bărbatul acela era nu doar puternic, ci și înzestrat cu o frumusețe tenebroasă. Durerea i-a fost atât de mare, se simțea atât de neînsemnat pe lângă necunoscutul acela, încât nu-i mai păsa de nimic. Ca și cum și-ar spune: *Ce mi se poate întâmpla mai îngrozitor?* Fascinat și trist, putea să-i urmărească expresia feței, tăcerile, mișcarea mâinilor. În realitate vorbea puțin, și când o făcea frazele lui erau scurte și tăioase. Mâinile descărnate și nervoase păreau să aibă o oarecare înrudire cu ghearele unui șoim sau ale unui vultur. Da, într-adevăr: toată făptura lui avea ceva de pasăre de pradă: nasul fin, dar puternic și acvilin, mâinile osoase, lacome și necruțătoare. Bărbatul acela era crud și în stare de orice.

Martín găsea că seamănă cu cineva, dar nu izbutea să-și dea seama cu cine. Pentru o clipă se gândi că îl văzuse poate în vreo împrejurare, căci era un chip de neuitat, și dacă îl văzuse o singură dată acum trebuia negreșit să-i pară cunoscut. Pe neașteptate, îi aminti puțin de un băiat pe nume Cornejo, din Salta. Dar nu, nu de asta îi părea chipul acela vag familiar.

Alejandra vorbea agitată. Ciudat: amândoi erau duri și păreau că se urăsc, și totuși ideea asta nu-l liniștea. Dimpotrivă, când își dădu seama de asta deznădejdea îi spori. De ce? Până când i se păru că înțelege adevărul: cele două ființe erau unite printr-o pasiune violentă. De parcă s-ar iubi doi vulturi, își zise. Doi vulturi care totuși ar putea sau ar dori să se distrugă și să se sfâșie cu

ciocurile și ghearele până s-ar omorî. Și când văzu că Alejandra ia cu o mână una din mâinile, una din ghearele acelui individ, Martín simți că din clipa aceea nu-i mai pasă de nimic și că lumea e cu desăvârșire lipsită de sens.

XXIII

Mergea în zorii zilei când dintr-odată îl străfulgeră revelația: bărbatul acela semăna cu Alejandra! Își aminti subit de scena din Mirador, când ea se opri imediat după ce rostise numele de Fernando, ca și cum ar fi dezvăluit un nume ce trebuie ținut în secret.

„Acela era Fernando!" își zise.

Ochii cenușii bătând în verde, pomeții puțin mongoloizi, tenul închis la culoare și chipul lui Trinidad Arias! Sigur că da: acum își explica senzația de ceva cunoscut: avea mult din Alejandra și mult din Trinidad Arias, cea din fotografia pe care i-o arătase Alejandra. Numai ea și Fernando, spusese Alejandra, ca una care e izolată de lume cu un bărbat, cu un bărbat pe care, acum înțelegea, ea îl admira.

Dar cine e Fernando? Un frate mai mare: un frate mai mare pe care ea nu voia să-l pomenească. Ideea că bărbatul acela ar putea fi fratele ei îl liniști pe jumătate, cu toate că ar fi trebuit să-l liniștească de tot. De ce oare (se întrebă) nu mă bucur? În momentul acela nu găsi nici un răspuns. Își dădu numai seama că, deși ar fi trebuit, nu izbutea să se liniștească.

Nu putea dormi: parcă simțea că în cameră intrase un vampir. În tot timpul acesta întoarse pe toate fețele scena la care asistase, încercând să descopere cauza frământării lui. Până când crezu că a găsit-o: mâna! Îl cuprinse brusc neliniștea amintindu-și cum îi mângâiase ea mâna. Nu așa mângâie o soră mâna fratelui ei! Și trăia gândindu-se la el: *el* era hipnotizatorul. Fugea de el, însă, mai curând sau mai târziu, trebuia să se întoarcă la el, parcă înnebunită. Acum credea că se explică multe din mișcările ei inexplicabile și contradictorii.

Şi abia crezu că găsise cheia, că din nou se simţi cum nu se poate mai descumpănit: asemănarea! Era de netăgăduit: bărbatul acela era din familia ei. Îşi zise că îi putea fi văr primar. Da: era un văr primar şi se numea Fernando.

Nu putea fi altfel, pentru că posibilitatea asta explica totul: asemănarea remarcabilă şi brusca reticenţă din noaptea aceea, când ei îi scăpase numele lui Fernando. Numele acela (îşi zise) era un nume-cheie, un nume-secret. „Toţi în afară de Fernando şi de mine", spusese fără voie şi apoi se oprise dintr-odată şi nu-i răspunsese la întrebare. Acum înţelegea totul: ea şi el trăiau izolaţi, într-o lume aparte, semeţi. Şi ea îl iubea pe el, pe Fernando, şi de asta regretase că rostise în faţa lui, a lui Martín, numele acela revelator.

Frământarea lui spori cu fiecare zi şi în cele din urmă nu mai suportă şi îi telefonă Alejandrei. Îi spuse că avea ceva extrem de urgent de vorbit cu ea: un singur lucru, chiar de-ar fi fost ultimul. Când se întâlniră, aproape că nu mai putea vorbi.

XXIV

— Ai păţit ceva? îl întrebă ea violent, pentru că intuia că Martín se simţea jignit de ceva ce se întâmplase între timp. Asta o întărâta fiindcă, aşa cum îi spusese de mai multe ori, el n-avea nici un drept asupra ei, nu-i promisese nimic, şi prin urmare nu-i datora explicaţii. Mai ales acum, când hotărâseră să se despartă. Martín dădu din cap în semn că nu, dar avea ochii plini de lacrimi.

— Spune-mi ce-i cu tine, îi spuse ea, zgâlţâindu-l de umeri.

Aşteptă câteva secunde, privindu-l întruna în ochi.

— Vreau să ştiu ceva, Alejandra: vreau să ştiu cine e Fernando.

Păli, ochii îi scăpărară.

— Fernando? întrebă. De unde ai scos numele ăsta?

— L-ai rostit în noaptea aceea, la tine în cameră, când mi-ai povestit istoria familiei tale.

— Şi ce-ţi pasă ţie de prostia asta?

— Îmi pasă mai mult decât îţi poţi închipui.

— De ce?

— Pentru că mi s-a părut că ai regretat că ai spus cuvântul acela, numele acela, n-a fost așa?

— Să zicem că a fost așa; cu ce drept îmi pui întrebarea asta?

— Cu nici un drept, știu bine. Dar, pentru Dumnezeu, spune-mi cine e Fernando: e fratele tău?

— Eu n-am nici frați, nici surori.

— Atunci ți-e văr?

— De ce-ar trebui să-mi fie văr?

—Ai spus că din toată familia numai tu și Fernando nu sunteți unioniști. Așa că mă gândesc că dacă nu ți-e frate poate fi un văr, nu? Nu ți-e văr?

Alejandra dădu drumul în sfârșit umerilor lui Martín din strânsoare și rămase tăcută și deprimată.

Își aprinse o țigară și, după un răstimp, spuse:

— Martín, dacă vrei să-ți păstrez o amintire prietenească, nu-mi mai pune întrebări.

— E o singură întrebare.

— Dar de ce?

— Fiindcă pentru mine e foarte importantă.

— De ce e importantă?

— Pentru că am ajuns la concluzia că ți-e drag bărbatul acela.

Alejandra căpătă iar o expresie dură și ochii îi scăpărară din nou ca în momentele ei cele mai proaste.

— Și pe ce te întemeiezi?

— E o intuiție.

— Păi te înșeli întru totul. Nu mi-e drag Fernando.

— Mă rog, poate nu m-am exprimat bine. Am vrut să spun că-l iubești, că ești îndrăgostită de el. Poate că nu ți-e drag, dar îl iubești.

Spuse ultimele cuvinte cu voce sfârșită.

Alejandra îl apucă de brațe cu mâinile ei aspre și puternice (ca ale lui, își zise cu o durere sfâșietoare Martín, ca ale lui!) și, scuturându-l, îi spuse cu voce încărcată de dușmănie și violență:

— M-ai urmărit!

— Da, strigă el, te-am urmărit până la barul de pe strada Reconquista și te-am văzut cu un bărbat care seamănă cu tine și de care ești îndrăgostită!

— Și de unde știi că bărbatul acela e Fernando?

— Pentru că seamănă cu tine... pentru că ai spus că Fernando e din familia ta și pentru că mi s-a părut că între tine și Fernando există ceva secret, de parcă tu și el ați alcătui ceva aparte, fără legătură cu toți ceilalți, și pentru că ai regretat că i-ai rostit numele, și după felul în care i-ai luat mâna.

Alejandra îl zgâlțâi, parcă pălmuindu-l, iar el se lăsă în voia ei ca un trup lipsit de vlagă, inert. Apoi ea îi dădu drumul și-și puse amândouă mâinile avide pe față, vrând parcă să și-o zgârie, și păru că plânge în hohote, în felul ei, fără lacrimi. Printre degetele ușor desfăcute o auzi strigând:

— Idiotule, idiotule! Bărbatul acela e tatăl meu!

Și apoi plecă în fugă.

Martín rămase încremenit, neizbutind să facă ori să spună nimic.

XXV

Ca și cum un bubuit tunător de tobă ar fi dezlănțuit tenebrele, din clipa când Alejandra spuse acele cuvinte îngrozitoare, Martín se simți ca într-un nesfârșit somn negru, greu, de parcă ar dormi pe fundul unui ocean de plumb topit. Zile întregi rătăci la voia întâmplării pe străzile din Buenos Aires, gândindu-se că ființa aceea minunată se ivise din necunoscut și acum se întorsese în necunoscut. *Căminul*, își spunea deodată, *căminul*. Cuvinte răzlețe, care păreau fără sens, dar care se refereau poate la omul care, în toiul furtunii, când fulgerele și tunetele întețesc bezna, se refugiază în peștera lui caldă și familiară. Cămin, foc, refugiu luminos și primitor. Motiv pentru care (spunea Bruno) singurătatea e mai mare în străinătate, fiindcă patria este asemenea căminului, focului și copilăriei, asemenea refugiului matern; iar a sta în străinătate e la fel de trist ca a locui într-un hotel anonim și indiferent; fără amintiri, fără copaci familiari, fără copilărie, fără fantome; căci patria e copilăria și poate că de asta mai bine s-ar numi *matria*, ceva care ocrotește și încălzește în momentele de singurătate

și de frig. Dar el, Martín, când oare avusese o mamă? Și, pe deasupra, patria asta părea atât de neprimitoare, atât de aspră și neocrotitoare. Fiindcă (așa cum mai spunea Bruno, însă acum el nu-și amintea, ci mai curând o simțea fizic, de parcă s-ar fi aflat în bătaia ploii, pe o furtună furioasă) nenorocirea noastră este că n-am reușit să închegăm o națiune atunci când lumea care îi dăduse naștere începuse să scârțâie și apoi se prăbușise, așa încât aici nu avem nici măcar simulacrul acela al eternității care în Europa, sau în Mexic, sau în Cuzco, sunt pietrele milenare. Pentru că aici (spunea) nu suntem nici Europa și nici America, ci un teritoriu fracturat, un instabil, tragic și tulbure loc de ruptură și sfâșiere. Așa încât aici totul pare mai tranzitoriu și mai fragil, nu există nimic solid, de care să te prinzi, omul pare mai muritor și condiția lui mai efemeră. Iar el (Martín), care-și dorea ceva puternic și absolut de care să se apuce în toiul dezastrului și o peșteră caldă unde să se refugieze, nu avea nici casă și nici patrie. Sau, și mai rău, avea un cămin ridicat pe gunoaie și frustrare, și o patrie nesigură și enigmatică. Așa că se simțea *singur, singur, singur*: unicele cuvinte pe care le simțea și le gândea limpede, dar care exprimau neîndoios totul. Și, ca un naufragiat în puterea nopții, se repezise spre Alejandra. Dar a fost ca și cum ar fi căutat adăpost într-o peșteră din adâncul căreia ar fi năvălit brusc niște fiare fioroase.

XXVI

Și pe neașteptate, într-una din zilele acelea fără rost, se simți târât de oameni care fugeau, pe când sus pe cer urlau avioane cu reacție și lumea striga *Plaza Mayo*, printre camioane încărcate cu muncitori, gonind nebunește într-acolo, printre țipete nedeslușite și imaginea vertiginoasă a avioanelor zburând razant pe deasupra zgârie-norilor. Și apoi zgomotul asurzitor al bombelor, răpăitul mitralierelor și al tunurilor antiaeriene. Și oameni alergând mereu, dând din coate ca să pătrundă în clădiri, dar ieșind apoi afară, imediat după trecerea avioanelor, curioși, vorbind între ei nervoși, până când se întorceau avioanele, și iar dădeau fuga înăuntru. În

vremea asta alții, lipiți ușor de ziduri (ca și cum ar fi fost doar o simplă ploaie), priveau în sus, ori arătau cu mâinile întinse în direcții neclare, siderați sau curioși.

Și apoi se lăsă noaptea. Și ploaia se porni să cadă liniștit peste un oraș înspăimântat și minat de zvonuri.

XXVII

Singurătatea era lugubră și în noapte incendiile proiectau o lumină sinistră pe cerul plumburiu.

Se auzea bubuit de tobă, ca la un carnaval al nebunilor.

Era acum în fața bisericii, împins de oameni înnebuniți și dezorientați. Unii aveau revolvere și pistoale. „Ăștia-s din Alianță", spuse cineva. Curând benzina pe care o aruncaseră pe uși luă foc. Intrară buluc, strigând. Târâră niște bănci lângă uși și vâlvătaia se înteți. Alții târau în stradă scăunele de rugăciune, icoane și bănci. Ploaia mărunță cădea nepăsătoare și rece. Turnară benzină și lemnul arse cu furie, în mijlocul rafalelor înghețate. Se auziră țipete și împușcături aiurea, unii fugeau, alții se adăposteau în gangurile din față, lipiți de ziduri, fascinați de foc și de panică. Cineva ridică în brațe o statuie a Fecioarei și dădu să o arunce în flăcări. Un altul, care stătea lângă Martín, un tânăr muncitor cu înfățișare de indian, strigă „dă-mi-o mie, n-o arunca în foc!"

— Ce? spuse celălalt, cu statuia deasupra capului, privindu-l furios.

— N-o arunca, scot niște pesos pe ea, răspunse băiatul.

Celălalt își lăsă în jos brațele și, clătinând din cap, îi dădu statuia. Apoi se apucă să arunce în foc scaune și icoane.

Fecioara zăcea acum pe jos, la picioarele băiatului. Căută ajutor. Văzu un agent de poliție care privea spectacolul și-l rugă să-l ajute să scoată statuia din biserică.

— Nu te băga în încurcături, puștiule, îl sfătui polițistul.

Martín veni lângă el.

— Te ajut eu.

— Bine, apuc-o de picioare, spuse tânărul muncitor.

Ieșiră. Afară continua să plouă, dar incendiul se întețea în stradă și totul trosnea din pricina benzinei și a apei. O femeie blondă și înaltă, cu părul despletit, cu un sfeșnic de bronz pe care îl mânuia ca pe un baston, târa după ea o sacoșă pe care o umplea cu icoane și obiecte de cult și țipa:

— Nemernicilor!

— Gura, nebuno! strigau ceilalți.

— Nemernicilor! țipă iar femeia. O s-ajungeți cu toții în iad!

Înainta cu sacoșa ei mare și cu sfeșnicul cu care se apăra. Un tânăr o pipăi obscen, un altul îi strigă porcării, însă ea înainta apărându-se cu sfeșnicul și repetând întruna „nemernicilor!".

— Hei, habotnico! îi strigau unii.

Dar ea înainta tot repetând „nemernicilor!", cu o voce răgușită și seacă, aproape trufașă, încremenită și fanatică.

— E nebună, lăsați-o! strigară.

O femeie ce părea indiancă, cu un băț lung în mână, păzea și întețea focul, ca la un grătar uriaș.

— E nebună, lăsați-o să plece, spuneau oamenii.

Femeia blondă înainta târând sacoșa, croindu-și drum printre băieții care îi strigau cuvinte murdare, aruncau după ea cu cărbuni aprinși și râdeau, încercând s-o pipăie.

Acum din curie se înălțau vâlvătăi uriașe: ardeau hârtiile, registrele. Un bărbat cu pălărie cu boruri late, oacheș, râdea isteric și azvârlea cu pietre, moloz, bucăți de pavaj.

Blonda dispăru din partea luminată de flăcări.

Se auzi iar o muzică veselă de carnaval: băieții cu taraful făcuseră ocolul caselor din jur:

Taraful din Chanta Cuatro[1]
vine pe la voi...

La lumina vâlvătăilor, contorsiunile păreau și mai fantastice. Tăvile serveau drept talgere: deghizați cu feloane, ridicând deasu-

1 Clădire veche din cartierul Abasto din Buenos Aires, cu bar, restaurant, patio și sală de popice, joc de la care i se trage numele.

pra capului potire și cruci, băteau ritmul cu sfeșnice aurite. Cineva bătea toba.

Apoi se apucară să cânte:

Celui care ne conduce
măștile îi sunt pe plac...

Și apoi toba, în ritm, și contorsiunile în mijlocul flăcărilor, în ritmul marcat necontenit cu sfeșnicele aurii.

Se auziră iar împușcături și oamenii o luară la goană. Nu se știa de unde vin, cine sunt cei care trag. Se stârni panică. Se auziră glasuri care spuneau: „Sunt cei din Alianță". Unii liniștea lumea, transmiteau cuvinte de ordine. Alții alergau sau strigau „uite-i că vin!" sau „liniște, băieți!".

În mijlocul străzii, pălălaia se întețea. Un grup de tineri și de femei aruncară în flăcări un confiesional. Aduceau necontenit icoane și tablouri.

Un bărbat târa un Crist, și o femeie de curând venită îi strigă, cu o hotărâre feroce:

— Dă-mi-l!

— Ce? spuse bărbatul, privind-o cu dispreț.

Cineva spuse: „E de la Fundație".

— Cine? Cine? întrebau unii.

Taraful cânta:

Fetei lui Gonzale'
bananele-i plac...

Femeia se luă după bărbat și apucă de picioare Cristul, ca să nu-l mai târască.

— Lasă-l ! strigă el.

— Dă-mi-l! strigă ea.

Și preț de o clipă, Cristul rămase în aer, între cei doi care se luptau.

— Veniți, doamnă, zise tânărul care scosese Fecioara din biserică.

— Ce? întrebă ea, fără să lase din mâini picioarele Cristului.

— Veniți, lăsați asta.

— Cum? țipă ea, înnebunită.

— Luați icoana asta, îi zise el.

Femeia păru că șovăie, fără să lase Cristul, care se legăna.

— Veniți odată, doamnă, zise iar băiatul.

Ea ezită, și atunci bărbatul smuci zdravăn statuia și i-o smulse din mâini. Femeia, ca prostită, se uită la el cum se îndepărtează, apoi își întoarse privirea spre Fecioara de pe jos, la picioarele băiatului.

— Veniți, doamnă, repetă acesta.

Ea se apropie.

— E Fecioara celor Oropsiți, spuse băiatul.

Femeia se uită la el fără să înțeleagă, părea că nu poate înțelege: era un muncitor. Se gândea pesemne că voiau să-i facă rău.

— Da, doamnă, spuse Martín, scoatem statuia din biserică, băiatul ăsta a salvat-o de la foc.

Ea se uită la tânărul muncitor. Taraful se pregătea de ducă:

Taraful din Chanta Cuatro
o să se ducă acum...

Femeia veni lângă ei.

— Bine, zise, s-o ducem acasă.

Băiatul și Martín se aplecară să ridice Fecioara.

— Nu, așteptați, spuse ea.

Își descheie mantoul, și-l scoase și acoperi statuia. Apoi dădu să-i ajute.

— Lăsați, zise băiatul, ne descurcăm noi doi. Spuneți-ne unde mergem.

Plecară. Femeia o luă înaintea lor. Un bărbat se ținea după ei. Ploaia se întețea și băiatul simțea cum coroana înstelată i se înfigea în obraz. Nu mai știa nimic: totul era confuz.

— Un rănit, spuse cineva; dați-vă la o parte să treacă.

Le făcură loc.

O luară pe Santa Fe spre Callao. Strălucirea roșiatică era tot mai slabă, și încetul cu încetul se înstăpâni noaptea, posomorâtă, singuratică și înghețată. Ploaia cădea liniștit și în depărtare se auzeau strigăte răzlețe, câte o împușcătură, fluierături.

Ajunseră, urcară cu ascensorul până al etajul șapte, intrară într-un apartament luxos și Martín văzu că tânărul muncitor era descumpănit: se uita timid și rușinat la servitoare, nu știa cum să se miște printre mobilele închise la culoare și obiectele de artă.

Așezară statuia în picioare, într-un colț, și poate fără să-și dea seama băiatul își lipi capul ostenit și stinghier de Fecioară, voind parcă să se odihnească în liniște. Deodată își dădu seama că i se vorbea.

— Haideți, spuse femeia, trebuie să ne întoarcem.

— Da, zise mecanic băiatul.

Se uită în jur, ca și cum ar căuta ceva.

— Ce? întrebă femeia.

— Aș vrea... murmură tânărul.

— Ce, ce dorești, tinere? întrebă ea.

Un pahar cu apă, asta voia.

Îi aduseră apă și băiatul o bău pe nerăsuflate, parcă mistuit de flăcări.

— Bine, acum hai să mergem, spuse femeia.

Ploaia se mai potolise, taraful trebuie să se fi dus la alte ruguri, dar focul de acolo ardea necontenit, acum în liniște: bărbații și femeile deveniseră spectatori tăcuți și fascinați, de pe trotuarul din față.

Unul dintre ei avea niște feloane sub braț.

— Vrei să-mi dai feloanele astea? îl întrebă femeia.

— Ce? întrebă omul.

— Feloanele, repetă ea. dacă vrei să mi le dai, stărui femeia.

Bărbatul nu răspunse; își îndreptă ochii spre rug.

— Feloanele, repetă femeia cu calm, un calm de somnambul. Vreau să le păstrez, pentru biserică, când or s-o reclădească.

Bărbatul privea mai departe rugul, tăcut.

— Nu ești catolic? îl întrebă femeia cu ură.

Bărbatul nu-și luă privirea de la rug.

— Nu ești botezat?

Ochii bărbatului nu se dezlipiră de rug, dar (observă Martín) i se înăspriră.

— Nu ai copii? Nu ai mamă?

Bărbatul izbucni:

— Du-te-n curva de mă-ta!

— Eu sunt catolică, spuse femeia, impasibilă și ca o somnambulă. Vreau feloanele pentru când o s-o reclădească.

Bărbatul o privi și, pe neașteptate, vorbi pe un ton normal:

— Le-am luat ca să mă feresc de ploaie.

— Dă-mi-le, te rog! repetă ea, calmă.

— Stau foarte departe, pe General Rodríguez, adăugă bărbatul.

Cineva, în spatele femeii stăruitoare, spuse:

— Ai venit din General Rodríguez; înseamnă că ești dintre cei care au dat foc bisericii.

Femeia stăruitoare întoarse capul: vorbise un bătrân cu părul cărunt.

Cineva cu pălărie își descheie impermeabilul și scoase un pistol. Glacial, disprețuitor, îl înfruntă pe bătrân.

— Da' dumneata cine ești ca să pui întrebări?

Cel cu feloanele scoase și el pistolul. O femeie, cu un cuțit mare de bucătărie în mână, se apropie de femeia impasibilă și-i zise:

— Vrei să-ți băgăm feloanele în fund?

Femeia impasibilă și dementă îi propuse un schimb bărbatului cu feloanele:

— Umbrela asta are mânerul de aur, spuse.

— Și ce ?

— Ți-o dau în schimbul feloanelor. Mânerul e de aur. Uită-te.

Bărbatul se uită la mâner.

Femeia cu cuțitul îi puse vârful în coaste celei care făcuse propunerea, și repetă ce-i spusese mai înainte.

— Bine, se hotărî bărbatul. Dă-mi umbrela.

Femeia cu cuțitul țipă, furioasă:

— Golanule! Vândutule!

— Da' de ce-s vândut? zise el, supărat. Ce să fac eu cu feloanele?

— Ești un golan vândut! țipă iar femeia cu cuțitul.

Brusc, bărbatul se înfurie la culme.

— Ia mai bine taci, dacă nu vrei să te pomenești cu un glonț.

Femeia îl înjură și-i vântură cuțitul prin fața ochilor, dar el apucă umbrela și nu-i răspunse.

Cealaltă femeie se îndepărtă cu feloanele, în mijlocul țipetelor și înjurăturilor.

Atunci bărbatul cu pălărie spuse:

— Bine, băieți, aici nu e nimic de făcut. Să mergem.

Femeia cu feloanele ajunse la locul unde se aflau Martín și tânărul peronist. Stăteau mai departe, temători. O însoțiră iar până la casa din strada Esmeralda. Și lui Martín i se păru din nou că băiatul e trist, văzându-l cum stătea și privea din ușă fotoliile, tablourile și porțelanurile.

— Intră, insistă femeia.

— Nu, doamnă, spuse băiatul, am să plec. Nu mai aveți nevoie de mine.

— Așteaptă, zise ea.

Băiatul aștepta cu o demnitate respectuoasă.

Ea îl privi.

— Ești muncitor, îi spuse.

— Da, doamnă, sunt textilist, răspunse băiatul.

— Și ce vârstă ai?

— Douăzeci de ani.

— Și ești peronist?

Băiatul tăcu și își lăsă capul în jos.

Femeia îl privi cu duritate.

— Cum poți fi peronist? Nu vezi ce atrocități săvârșesc?

— Doamnă, cei care au dat foc la biserici sunt niște pistolari.

— Cum? Cum? Sunt peroniști.

— Nu, doamnă. Nu sunt peroniști. Nu sunt peroniști adevărați.

— Cum? întrebă femeia furioasă. Ce tot spui?

— Pot să plec, doamnă? întrebă băiatul, ridicând capul.

— Nu, așteaptă, spuse femeia, căzând pe gânduri, așteaptă... Și de ce ai salvat-o pe Fecioara celor Oropsiți?

— De unde să știu eu, doamnă? Mie nu-mi place să dau foc la biserici. Și ce vină are Fecioara în toate astea?

— În toate astea?

— În bombardamentul din Plaza Mayo și în mai știu eu ce.

— Deci dumneata crezi că nu trebuia bombardată Plaza Mayo?

Băiatul o privi surprins.

— Nu pricepi că trebuie să terminăm odată cu Perón? Cu rușinea asta, cu degeneratul ăsta?

Băiatul o privea mai departe.

— Ei? Nu ți se pare? insistă ea.

Băiatul își plecă iar capul.

— Eram în Plaza Mayo, spuse el. Eu și mii de camarazi. În fața mea, o bombă i-a smuls un picior. Unui prieten i-a retezat capul, altuia i-a sfâșiat pântecele. Au fost mii de morți.

Femeia spuse:

— Dar nu înțelegi că aperi un ticălos?

El tăcu. Apoi spuse:

— Noi suntem săraci, doamnă. Eu am crescut într-o cameră în care eram șapte copii și părinții.

— Așteaptă, așteaptă! strigă ea.

Martín dădu și el să plece.

— Și dumneata? îl întrebă femeia. Și dumneata ești peronist?

Martín nu răspunse.

Ieși în noapte.

Cerul întunecat și rece părea un simbol al sufletului lui. O burniță imperceptibilă cădea în bătaia vântului de sud-est ce sporește tristețea locuitorului din Buenos Aires (își spunea Bruno) care, prin fereastra aburită a unei cafenele, privește strada și mormăie *a naibii vreme!*, pe când cineva din străfundurile ființei lui exclamă *ce tristețe nemărginită!*. Și simțind pe față burnița înghețată, îndreptându-se spre nicăieri, încruntat, cu privirea drept înainte ca un obsedat, concentrat parcă asupra unei vaste și încurcate enigme, Martín repeta trei cuvinte: Alejandra, Fernando, orbii.

XXVIII

Rătăci la întâmplare ceasuri în şir. Şi, dintr-odată, se pomeni în Piaţa Inmaculada Concepción, în Belgrano. Se aşeză pe o bancă. În faţa lui, biserica rotundă părea că mai trăieşte încă groaza din timpul zilei. O linişte sinistră, lumina lividă, burniţa dădeau acelui colţ din Buenos Aires un aer funest: se părea că în acea veche clădire de lângă biserică s-ar ascunde vreo enigmă adâncă şi de temut, şi un soi de fascinaţie inexplicabilă îi ţinea privirea lui Martín aţintită asupra acelui colţ pe care îl vedea pentru prima oară în viaţă. Când, deodată, aproape că îi scăpă un strigăt: Alejandra traversa piaţa spre clădirea aceea veche.

În beznă, sub copaci, Martín era ascuns de privirile ei. De altfel, ea înainta cu mers de somnambulă, cu acel automatism pe care el i-l observase de multe ori, dar care acum i se părea mai puternic şi mai abstract. Alejandra păşea drept înainte, peste straturile de flori, de parcă ar merge în somn spre un destin definit de forţe superioare. Era clar că nu vedea şi nu auzea nimic. Înainta hotărâtă, dar şi cu înstrăinarea unei fiinţe hipnotizate.

Ajunse în curând la clădirea veche şi, îndreptându-se fără ezitare spre una din uşile închise şi tăcute, o deschise şi intră.

Preţ de o clipă, Martín îşi zise că pesemne visa ori avea halucinaţii: niciodată nu mai fusese în piaţa aceea mică din Buenos Aires, nimic conştient nu-l determinase să se îndrepte într-acolo, în noaptea aceea nefastă, nimic nu-l putea face să prevadă o întâlnire atât de extraordinară. Erau prea multe coincidenţe şi era firesc ca pentru o clipă să creadă că avea halucinaţii ori că visa.

Însă orele nesfârşite de aşteptare, cu ochii la uşa aceea, nu-l lăsară să se mai îndoiască: Alejandra era cea care intrase şi rămânea acolo înăuntru, fără un motiv pe care el să-l poată înţelege.

Se făcu dimineaţă şi Martín nu se încumetă să mai aştepte, fiindu-i teamă ca ea să nu-l vadă pe lumină. De altfel, la ce bun s-o vadă ieşind?

Cu o tristeţe care-i stârnea o durere fizică se îndreptă spre Cabildo.

O zi înnorată şi cenuşie, vlăguită şi melancolică se trezea din sânul acelei nopţi halucinante.

III
RAPORT DESPRE ORBI

O, zei ai nopții!
O, zei ai tenebrelor, ai incestului și ai crimei,
ai melancoliei și ai sinuciderii!
O, zei ai șobolanilor și ai cavernelor,
ai liliecilor și ai gândacilor!
O, violenți zei de nepătruns
ai somnului și ai morții!

I

Când a început oare povestea asta care acum se va termina cu asasinarea mea? Luciditatea asta feroce pe care o am acum e ca un far și pot profita de un fascicol nespus de puternic proiectat spre vastele regiuni din memorie: văd chipuri, șobolani într-un hambar, străzi din Buenos Aires sau din Alger, prostituate și marinari; mișc fasciculul și văd lucruri și mai îndepărtate: o fântână la fermă, o siestă sufocantă, păsări și ochi pe care îi străpung cu un cui. Poate că acolo, dar cine știe?: poate că a fost cu mult mai înainte, în vremuri pe care acum nu mi le mai amintesc, în anii foarte îndepărtați ai copilăriei mele. Nu știu. Și apoi, ce mai contează?

Îmi amintesc însă perfect de începutul investigației mele sistematice (căci pe cealaltă, inconștientă, cea mai adâncă poate, cum pot s-o cunosc?). Era o zi din vara anului 1947 și treceam pe la Plaza Mayo, pe strada San Martín, pe trotuarul din dreptul Primăriei. Mergeam îngândurat, când, pe neașteptate, am auzit un clopoțel, un clopoțel ca al cuiva care ar fi vrut parcă să mă trezească dintr-un somn milenar. Mergeam auzind clopoțelul care încerca să pătrundă în straturile cele mai profunde ale conștiinței mele: îl auzeam, dar nu-l ascultam. Până când, dintr-odată, sunetul acela subțire, dar pătrunzător și obsedant, păru să atingă o zonă sensibilă a eului meu, unul din locurile acelea în care pielea eului este extrem de fină și de o sensibilitate nefirească: și m-am trezit speriat, ca în fața unei primejdii neașteptate și perfide, ca și cum aș fi atins cu mâinile, în întuneric, pielea înghețată a unei reptile. Înaintea mea, enigmatică și dură, privindu-mă cu toată fața ei, am văzut-o pe oarba care vinde acolo mărunțișuri. Nu mai

suna din clopoțel; parcă l-ar fi făcut să sune numai pentru mine, ca să mă trezească din somnul meu fără rost, avertizându-mă că existența mea anterioară se încheiase ca o stupidă etapă pregătitoare și că acum trebuia să înfrunt realitatea. Neclintită, cu chipul ei abstract îndreptat spre mine, iar eu ca paralizat de o apariție infernală, dar glacială, am rămas amândoi așa câteva clipe, clipe care nu fac parte din timp, ci sunt o fereastră spre eternitate. Apoi, când conștiința mea a intrat din nou în torentul timpului, am luat-o la fugă.

Așa a început ultima etapă a vieții mele.

Din ziua aceea am înțeles că nu pot lăsa să mai treacă nici măcar o clipă și că trebuie să încep eu însumi explorarea acelui univers tenebros.

Trecură mai multe luni până când, într-o zi din toamna aceluiași an, a avut loc a doua întâlnire decisivă. Mă aflam în plină investigație, dar munca îmi era întârziată de o inexplicabilă abulie, despre care cred acum că e o formă amăgitoare a groazei de necunoscut.

Cu toate acestea, îi urmăream și îi studiam pe orbi.

Întotdeauna fusesem preocupat de originea, ierarhia, felul de viață și condiția lor zoologică, și în diferite ocazii am și discutat despre toate astea. Abia începeam să-mi schițez propria ipoteză despre pielea rece, că și fusesem insultat prin scrisori și prin viu grai de către membrii societăților legate de lumea orbilor. Și asta s-a întâmplat cu eficacitatea, rapiditatea și misterioasa informare proprii dintotdeauna lojilor și sectelor secrete, acestor lojii și secte răspândite invizibil printre oameni și care, fără să se știe și nici măcar să se bănuiască, ne supraveghează în permanență, ne urmăresc, ne hotărăsc destinul, prăbușirea și chiar moartea. Lucru ce se întâmplă în cel mai înalt grad cu secta orbilor, care, spre și mai marea nefericire a celor neavizați, are în slujba ei oameni normali, bărbați și femei: în parte, înșelați de Organizație; în parte, ca o consecință a unei propagande excesiv de sensibile și demagogice; și, în sfârșit, în mare măsură, din teamă pentru pedepsele fizice și metafizice pe care se zvonește că le-ar avea de îndurat cei care se încumetă să le cerceteze secretele. Pedepse

care, în treacăt fie spus, aveam impresia pe atunci că le și îndurasem parțial, dar și convingerea că o să le îndur în continuare, într-o formă din ce în ce mai înspăimântătoare și mai subtilă; ceea ce, fără îndoială din pricina orgoliului meu, nu avu alt rezultat decât acela că mi-a sporit indignarea și hotărârea de a-mi duce investigația până la capăt.

Dacă aș fi puțin mai prost, m-aș lăuda poate că, prin aceste cercetări, îmi confirmasem ipoteza pe care, încă de la o vârstă timpurie, mi-am imaginat-o despre lumea orbilor, căci coșmarurile și halucinațiile din copilărie m-au făcut să am prima revelație. Apoi, pe măsură ce creșteam, mi-a sporit precauția față de acești uzurpatori, față de acest soi de șantajiști morali care, lucrul firesc, se găsesc din belșug în subterane, prin acea condiție a lor care-i înrudește cu animalele cu sânge rece și piele alunecoasă ce viețuiesc prin peșteri, caverne, beciuri, ganguri vechi, canale de scurgere, puțuri secate, crăpături adânci, mine părăsite cu infiltrări tăcute de apă; iar unele, cele mai puternice, în uriașe peșteri sub pământ, câteodată la sute de metri adâncime, cum se poate deduce din echivoce și reticente informații ale speologilor și ale căutătorilor de comori, totuși suficient de clare pentru cei care cunosc amenințările ce planează asupra celor care încearcă să violeze marele secret.

Înainte, când eram mai tânăr și mai puțin suspicios, deși eram convins de teoria mea, nu-mi venea s-o verific și chiar s-o enunț, pentru că aceste prejudecăți sentimentale, care sunt demagogia emoțiilor, mă împiedicau să trec peste zidurile de apărare ridicate de sectă, cu atât mai de netrecut, cu cât sunt mai subtile și mai invizibile, alcătuite din cuvinte de ordine învățate la școală și de prin ziare, respectate de guvern și de poliție, propagate de instituțiile de binefacere, de doamne și de maeștri. Ziduri de apărare care te împiedică să pătrunzi până în suburbiile tenebroase unde locurile comune încep să se spulbere tot mai mult și unde începi să bănuiești adevărul.

A fost nevoie să treacă mulți ani până să pot escalada zidurile exterioare. Și astfel, încetul cu încetul, cu o forță la fel de mare și de paradoxală ca aceea care în coșmaruri ne împinge spre oroare, am pătruns în zonele interzise unde începe să domnească întunericul

metafizic, întrezărind ici și colo, mai întâi nedesluşit, ca niște fantasme fugare și amăgitoare, apoi cu o precizie tot mai mare și mai înspăimântătoare, un întreg univers de ființe abominabile.

Voi povesti cum am obținut acest privilegiu înfricoșător și cum, după ani de căutări și amenințări, am putut intra în incinta în care se agită puzderie de ființe, dintre care orbii obișnuiți abia dacă sunt manifestarea lor cea mai puțin impresionantă.

II

Îmi aduc foarte bine aminte de acel 14 iunie: era o zi rece și ploioasă. Urmăream comportarea unui orb care opera în metrou, la Palermo: un bărbat mai curând scund și robust, cu părul negru, extrem de vânjos și foarte prost crescut; un bărbat care trece prin vagoane cu o violență abia stăpânită, oferind spre vânzare balene pentru guler, pe când își face loc printr-o masă compactă de oameni înghesuiți. Prin mulțimea aceea orbul înaintează brutal și dușmănos, cu o mână întinsă unde primește tributul pe care, cu teamă sacră, i-l dau amărâții de slujbași, și ținând în cealaltă mână micile balene simbolice: căci este imposibil să poată trăi cineva doar din vânzarea acestora, dat fiind că un bărbat are nevoie de o pereche pe an sau cel mult pe lună, și nimeni, nici dacă e nebun sau milionar, nu poate cumpăra o duzină în fiecare zi. Prin urmare, așa cum e logic, și toată lumea înțelege asta, balenele sunt pur simbolice, un fel de însemn al orbului, un fel de patent de corsar, care îl diferențiază de restul muritorilor, pe lângă celebrul lui baston alb.

Supravegheam așadar mersul evenimentelor, gata să-l urmăresc pe individ până la capăt, pentru a-mi confirma o dată pentru totdeauna teoria. Am făcut nenumărate călătorii între Plaza Mayo și Palermo, încercând să nu fiu văzut în stațiile terminus, pentru că mă temeam să nu trezesc bănuielile sectei și să nu fiu denunțat ca hoț sau vreo altă tâmpenie de genul ăsta, în momente în care, pentru mine, zilele aveau o valoare inestimabilă. Deci, cu anumite precauții, m-am ținut foarte aproape de orb și, după ce am

făcut în sfârșit și ultima cursă, cea de la unu și jumătate, în data de 14 iunie, m-am apucat să-l urmăresc pe bărbat până la bârlogul lui.

În stația terminus din Plaza Mayo, înainte ca trenul să facă ultima cursă până la stația Palermo, orbul coborî și se îndreptă spre ieșirea de pe strada San Martín.

Începurăm să mergem pe strada asta spre Cangallo.

La colț, orbul coti spre El Bajo.

Am fost nevoit să-mi intensific la maximum precauțiile, deoarece în noaptea pustie de iarnă nu mai erau alți trecători în afară de mine și de orb, sau aproape nimeni. Așa că l-am urmat la o distanță prudentă, ținând seama de auzul lor fin și de instinctul care îi avertizează de orice pericol le-ar pândi secretele.

Tăcerea și pustietatea aveau aceeași profunzime impresionantă pe care o au întotdeauna în timpul nopții, în cartierul Băncilor. Cartier care peste noapte e mult mai tăcut și mai pustiu decât oricare altul; probabil prin contrast cu forfota violentă din timpul zilei, cu zgomotul, învălmășeala de nedescris, graba și imensa mulțime ce se agită acolo în orele de serviciu. Dar și din pricina pustietății sacre ce domnește în acele locuri când Banul se odihnește. Îndată ce pleacă ultimii funcționari și directori, îndată ce se termină munca extenuantă și fără noimă, când un amărât care câștigă cinci mii de pesos pe lună mânuiește cinci milioane, și când adevărate mulțimi de oameni depun, cu infinite precauții, bucăți de hârtie cu proprietăți magice, pe care alte mulțimi le retrag de la alte ghișee, cu precauțiuni tocmai pe dos. Proces cu desăvârșire fantomatic și magic, cu toate că ei, credincioșii, se consideră persoane realiste și practice și acceptă hârtiuța aceea soioasă pe care, dacă o citești cu mare atenție, poți descifra un fel de promisiune absurdă, în virtutea căreia un domn, care nici măcar nu semnează cu mâna lui, se angajează, în numele Statului, să-i dea nu știu ce credinciosului, în schimbul acelei hârtiuțe. Și, lucru ciudat, individului îi ajunge promisiunea, pentru că nimeni, după știința mea, nu a cerut vreodată ca angajamentul să fie îndeplinit; și, încă și mai surprinzător, în locul acelor hârtii murdare se înmânează de obicei o altă hârtie, mai curată, dar și mai nesăbuită, prin care un

alt domn promite că în schimbul acelei hârtiuțe i se va înmâna purtătorului o cantitate din hârtiuțele murdare pomenite: ceva ca un soi de nebunie la pătrat. Și toate astea reprezentând Ceva nevăzut de nimeni niciodată și despre care se zice că zace depozitat Undeva, mai cu seamă în Statele Unite, în grote de Oțel. Și faptul că în toată povestea asta există ceva religios e dovedit înainte de toate de cuvinte cum sunt: *credite* și *fiduciar*.

Spuneam, deci, că aceste cartiere, odată golite de mulțimea frenetică a credincioșilor, rămân peste noapte mai pustii ca oricare altele, pentru că nimeni nu locuiește acolo și nici n-ar putea locui din pricina tăcerii care domnește în jur și a singurătății îngrozitoare din uriașele holuri ale templelor și din marile subsoluri unde sunt păstrate comorile incredibile. În vremea asta oamenii puternici care controlează această magie dorm zbuciumați, cu pilule și droguri, hăituiți de coșmarurile unor dezastre financiare. Apoi și pentru motivul evident că în aceste cartiere nu există alimente, nu există nimic care îngăduie viața permanentă a ființelor omenești, sau măcar a șobolanilor ori a gândacilor, datorită curățeniei desăvârșite din redutele neantului, unde totul e simbolic și cel mult de hârtie; și chiar și aceste hârtii, deși ar reprezenta un fel de hrană pentru molii sau alte gâze mici, sunt păstrate în formidabile incinte de oțel, invulnerabile pentru orice specie de ființe vii.

Așadar, în mijlocul tăcerii absolute care domnește în cartierul Băncilor, l-am urmărit pe orb pe strada Cangallo spre El Bajo. Pașii îi răsunau stins și, cu fiece clipă, căpătau o personalitate mai tainică și mai perfidă.

Am coborât astfel până la Leandro Alem și, după ce am traversat bulevardul, ne-am îndreptat spre zona portului.

M-am străduit din răsputeri să fiu prudent: credeam că dintr-o clipă în alta orbul ar fi putut să-mi audă pașii, ba chiar și respirația agitată.

Acum individul mergea cu o siguranță ce mi se păru înspăimântătoare, căci excludea firească idee că nu ar fi cu adevărat orb.

Dar ceea ce mă uimi sporindu-mi teama era faptul că brusc făcuse din nou la stânga, spre Luna Park. Și spun că mi se făcuse

și mai teamă pentru că nu era logic, dat fiind că, dacă asta i-ar fi fost intenția încă de la început, nu avea nici un motiv ca, după ce traversase bulevardul, să o fi luat la dreapta. Și cum supoziția că se înșelase în privința drumului era categoric inadmisibilă, având în vedere siguranța și rapiditatea cu care se mișca, mai rămâne ipoteza (angoasantă) că își dăduse seama că-l urmăream și voia să mă rătăcească. Sau, ceea ce era infinit mai rău, că ar fi încercat să-mi întindă o cursă.

Însă imboldul care ne face să ne aplecăm deasupra unei prăpăstii mă făcea să merg în spatele orbului, din ce în ce mai hotărât. Astfel, aproape fugind (ceea ce ar fi părut grotesc dacă n-ar fi fost sinistru) se putea vedea un individ cu baston alb și cu buzunarul plin de balene, urmărit în tăcere, dar cu înfrigurare, de alt individ: mai întâi pe Bouchard, spre nord, și apoi, după clădirea din Luna Park, spre dreapta, cu intenția parcă de a coborî spre zona portului.

L-am pierdut atunci din vedere, căci, firește, eu îl urmăream de la o distanță de vreo cincizeci de metri.

M-am grăbit cu disperare, de teamă să nu-l pierd tocmai în clipa când aproape că pătrunsesem (așa credeam eu atunci) în mare parte secretul.

Aproape fugind am ajuns la colțul străzii și am luat-o brusc la dreapta, cum făcuse celălalt.

Ce spaimă! Orbul stătea lipit de perete, agitat, evident în așteptare. Nu m-am putut feri și m-am ciocnit de el. Atunci m-a înhățat de braț cu o forță supraomenească și i-am simțit răsuflarea în față. Lumina era foarte slabă și abia dacă puteam să-i deslușesc expresia; dar toată atitudinea lui, felul cum gâfâia, brațul care mă strângea ca într-un clește, glasul, totul vădea dușmănie și o indignare necruțătoare.

— M-ai urmărit! exclamă în șoaptă, dar ca și cum ar striga.

Dezgustat (îi simțeam răsuflarea în față, îi miroseam pielea umedă), îngrozit, am bâiguit ceva monosilabic, am negat cu o disperare nebunească, i-am spus „domnule, vă înșelați!", aproape că am căzut leșinat de scârbă și de teamă.

Cum putuse să mă observe? În ce moment? În ce fel? Era imposibil de admis că, prin mijloacele firești ale unei ființe omenești,

ar fi putut să-şi dea seama că-l urmăream. Cum, atunci? Poate complicii? Colaboratorii invizibili pe care secta îi are distribuiţi cu viclenie pretutindeni şi în poziţiile şi cu ocupaţiile cele mai neaşteptate: dădace, profesoare de liceu, doamne respectabile, bibliotecari, taxatori? Naiba ştie. Însă în acest fel mi-am confirmat, în zorii acelei zile, una din intuiţiile privitoare la sectă.

M-am gândit la toate acestea fulgerător, pe când mă luptam să mă smulg din ghearele lui.

Am luat-o la fugă cât mă ţineau picioarele şi multă vreme n-am mai avut tragere de inimă să-mi continui cercetarea. Nu numai de teamă, teamă pe care o încercam într-un mod intolerabil, ci şi din calcul, fiindcă îmi închipuiam că episodul acela nocturn dezlănţuise împotriva mea cea mai strictă şi mai primejdioasă supraveghere. Ar fi trebuit să aştept luni şi poate ani, ar fi trebuit să mă prefac, pentru a face să se creadă că toată urmărirea fusese pur şi simplu cu scopul de a fura.

Alt eveniment m-a condus, după mai bine de trei ani, spre marea pistă şi am putut intra, în sfârşit, în reduta orbilor. A acestor oameni pe care societatea îi numeşte Nevăzători: în parte, dintr-o exagerată sensibilitate populară; dar şi, aproape sigur, din teama ce determină multe secte religioase să nu numească niciodată Divinitatea în mod direct.

III

Există o diferenţă fundamentală între oamenii care şi-au pierdut vederea din pricina unei boli sau a unui accident şi orbii din naştere. Acestei diferenţe îi datorez faptul că am pătruns în cele din urmă în redutele lor, cu toate că nu am intrat în grotele cele mai tainice, de unde conduc Secta, şi prin urmare Lumea, marii ierarhi necunoscuţi. Din acest soi de suburbie abia dacă am izbutit să am veşti, întotdeauna reticente şi echivoce, despre monştrii de acolo şi despre mijloacele de care se folosesc pentru a domina întregul univers. Am aflat astfel că această hegemonie se obţine şi se păstrează (în afară de folosirea obişnuitei sensibilităţi

exagerate) prin scrisori anonime, prin intrigi, prin răspândirea molimelor, prin controlul viselor și al coșmarurilor, prin somnambulism și prin răspândirea drogurilor. E de-ajuns să ne amintim operațiunea aceea cu marijuana și cocaină, descoperită la liceele din Statele Unite, unde corupeau băieți și fete de unsprezece sau doisprezece ani, pentru a-i obliga apoi să rămână în slujba lor în mod necondiționat și absolut. Investigația mea, desigur, s-a oprit la punctul de unde trebuia să înceapă cu adevărat: la pragul inviolabil. Cât despre dominarea prin mijlocirea viselor, a coșmarurilor și a magiei negre, nici măcar nu merită osteneala să demonstrez că pentru asta Secta are în slujba ei întreaga armată de prezicători și ghicitoare de cartier, de vraci, de tămăduitori, ghicitori în cărți și spiritiști: mulți dintre ei, majoritatea, sunt doar șarlatani; dar unii au veritabile puteri și, lucru curios, obișnuiesc să ascundă aceste puteri sub masca unui anumit șarlatanism, pentru a domina mai bine lumea înconjurătoare.

Dacă, așa cum se spune, Dumnezeu stăpânește cerul, atunci Secta stăpânește pământul și trupurile. Nu știu dacă, în ultimă instanță, organizația asta trebuie să dea socoteală, mai curând sau mai târziu, în fața a ceea ce s-ar putea numi Puterea Luminoasă; însă, până atunci, e limpede că universul stă sub puterea ei absolută, putere de viață și de moarte, care se exercită prin ciumă sau revoluție, prin boală sau tortură, prin înșelătorie sau falsă compasiune, prin mistificare sau anonimat, prin micile învățătoare sau prin inchizitori.

Nu sunt teolog și nu sunt în măsură să cred că puterile astea infernale pot avea explicație în vreo teodicee întortocheată. Oricum, asta ar fi teorie sau speranță. Celelalte, pe care le-am văzut și le-am suferit, sunt *fapte*.

Să ne întoarcem însă la diferențe.

Deși încă nu: mai sunt multe de spus despre puterile astea infernale, căci vreun naiv ar putea crede că e vorba doar de o simplă metaforă, nu de o crudă realitate. Dintotdeauna m-a preocupat problema răului, încă de când eram copil și mă așezam lângă un furnicar, înarmat cu un ciocan, și mă apucam să omor la nimereală gâzele. Panica punea stăpânire pe supraviețuitoarele care

fugeau în toate părțile. Apoi turnam apă cu furtunul; inundație. Îmi imaginam scenele de dinăuntru, acțiunile de urgență, goana, ordinele și contraordinele pentru a salva depozite de alimente, ouă, pentru a asigura securitatea reginelor et cetera. În cele din urmă, răscoleam totul cu o lopată, făceam găuri mari, căutam ascunzișurile și le distrugeam cu frenezie: catastrofă generală. Apoi începeam să cuget la sensul general al existenței și să mă gândesc la propriile noastre inundații și cutremure. Am elaborat astfel o serie de teorii, pentru că ideea că am fi conduși de un Dumnezeu atotputernic, atotștiutor și bun mi se părea atât de contradictorie, încât nici măcar nu credeam că poate fi luată în serios. Când am ajuns la epoca bandei de jefuitori stabilisem deja următoarele posibilități:

1. Dumnezeu nu există.

2. Dumnezeu există și este un ticălos.

3. Dumnezeu există, dar uneori doarme: coșmarurile lui sunt existența noastră.

4. Dumnezeu există, dar are crize de nebunie: aceste crize sunt existența noastră.

5. Dumnezeu nu este omniprezent, nu poate fi în toate părțile în același timp. Uneori e absent; e în alte lumi? În alte lucruri?

6. Dumnezeu e un biet amărât, cu o problemă prea complicată pentru puterile lui. Se luptă cu materia, ca un artist cu opera lui. Uneori, în anumite momente, izbutește să fie Goya, dar, în general, e un dezastru.

7. Dumnezeu a fost învins înainte de Istorie de Stăpânul Întunericului. Și, învins, prefăcut în presupusul diavol, își pierde îndoit prestigiul, dat fiind că i se atribuie universul acesta nenorocit.

Eu n-am inventat toate aceste posibilități, deși așa credeam pe vremea aceea; mai târziu am constatat că unele dintre ele fuseseră convingeri nestrămutate ale oamenilor, mai cu seamă ipoteza Demonului triumfător. Vreme de peste o mie de ani, oameni cutezători și lucizi au fost nevoiți să înfrunte tortura și moartea pentru că dezvăluiseră secretul. Au fost distruși și împrăștiați, întrucât e de presupus că forțele care stăpânesc lumea nu se vor opri la niște mărunțișuri, când sunt în stare să facă tocmai ceea ce fac îndeobște. Și astfel, bieți amărâți sau genii au fost în egală măsură torturați, arși pe rug de Inchiziție, spânzurați, jupuiți de

vii; popoare întregi au fost decimate și risipite. Din China până în Spania, religiile de stat (creștini sau mazdeiști) au curățat lumea de orice intenție de dezvăluire a secretului. Și se poate spune că, într-un anume fel, și-au atins scopul. Fiindcă, chiar și atunci când unele secte nu au putut fi anihilate, au devenit la rândul lor noi izvoare de minciună, așa cum s-a întâmplat cu mahomedanii. Să vedem mecanismul: după gnostici, lumea a fost creată de un demon numit Iehova. Mult timp, Zeitatea Supremă îl lasă să acționeze de capul lui pe pământ, însă în cele din urmă îl trimite pe fiul său să sălășluiască vremelnic în trupul lui Isus, pentru ca astfel să izbăvească lumea de înșelătoarele învățături ale lui Moise. Acum: Mahomed credea, ca unii dintre acei gnostici, că Iisus era doar o ființă omenească și că Fiul lui Dumnezeu se pogorâse în el prin botez și îl părăsise în Săptămâna Patimilor, căci altminteri nu s-ar putea explica faimosul strigăt: „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit?" Și, când romanii și evreii își bat joc de Isus, își bat joc de un fel de fantasmă. Dar partea gravă e că, în felul acesta (și, într-o formă mai mult sau mai puțin asemănătoare, așa se întâmplă și cu celelalte secte răzvrătite), mistificarea n-a fost dezvăluită, ci întărită. Căci pentru sectele creștine, care susțineau că Iehova era Diavolul și că odată cu Isus începe noua eră, ca și pentru mahomedani, dacă Principele Întunericului a domnit până la Isus (sau până la Mahomed), acum însă, învins, s-a întors în iadul lui. Se înțelege că e o dublă mistificare: când marea minciună slăbea, amărâții ăștia o consolidau.

Concluzia mea este evidentă: stăpânește mai departe Prințul Întunericului. Și această guvernare se exercită prin Sacra Sectă a Orbilor. Totul e atât de clar, încât mai că aș râde, dacă nu m-ar cuprinde groaza.

IV

Dar să ne întoarcem la diferențe.

Există mai ales o inegalitate esențială între orbii din naștere și cei care și-au pierdut vederea în urma unei boli sau a unui accident. Bine înțeles că novicii câștigă cu timpul multe din atributele

speciei, în parte prin același mimetism al evreilor în mijlocul unei rase care îi urăște sau îi disprețuiește. Fiindcă, și asta e un fapt singular, ura pe care orbii o au față de văzători e întrecută de ura față de orbii novici.

Oare cărui fapt s-o fi datorând acest fenomen? La început am crezut că s-ar putea explica prin cauze asemănătoare celor care provoacă ura dintre țările vecine sau chiar dintre conaționali: se știe doar că războaiele cele mai necruțătoare sunt cele civile și e de ajuns să amintim războaiele civile din Argentina din secolul trecut sau războiul spaniol. O învățătoare, Norma Gladys Pugliese, de care m-am folosit preț de câteva luni pentru a studia anumite reacții ale intelectualității din suburbii, credea, firește, că ura și războaiele dintre oameni se datorează necunoașterii reciproce și ignoranței generale; a trebuit să-i explic că unicul mod de a menține pacea între ființele omenești este prin ignorarea reciprocă și necunoaștere, singurele condiții în care aceste vietăți sunt relativ bune și justificare, dat fiind că toți suntem destul de obiectivi cu privire la lucrurile care nu ne interesează. Cu câteva cărți de istorie și cu rubrica „de la poliție" a ziarelor de seară în mână, mă vedeam obligat să-i explic ABC-ul condiției umane acestei amărâte care fusese crescută sub supravegherea unor distinse educatoare și care credea, mai mult sau mai puțin, că alfabetizarea va rezolva toate problemele omenirii: moment în care eu îi aduceam aminte că poporul cel mai alfabetizat din lume era cel care crease lagărele de concentrare pentru arderea în crematorii a evreilor și a catolicilor. Rezultatul era, mai întotdeauna, acela că se ridica de pe pat, revoltându-se împotriva mea, în loc s-o facă împotriva nemților: căci miturile sunt mai puternice decât faptele care încearcă să le distrugă, și mitul învățământului primar din Argentina, oricât de fără noimă și de comic ar părea, a rezistat și va rezista atacului a indiferent cât de multe satire și demonstrații.

Revenind însă la problema care ne interesează, m-am gândit mai târziu, când am cunoscut și am studiat mai bine Secta, că hotărâtor în această dușmănie împotriva novicilor este orgoliul de castă și, drept consecință, resentimentul împotriva celor care încearcă, și într-un anumit fel și reușesc, să pătrundă acolo. Sigur

că asta nu e ceva tipic pentru orbi, deoarece se întâmplă la fel și în clasele înalte ale societății, unde numai după multă vreme și scrâșnind din dinți sunt admiși cei care, prin marea lor avere și prin căsătoria copiilor lor, pătrund până la urmă în stratul superior: există un dispreț subtil, dar apoi acest simplu dispreț se amestecă, încetul cu încetul, cu un resentiment tot mai adânc; poate din pricină că intuiesc că astfel, prin această lentă, dar sigură invazie, nu sunt în siguranță și blindați cum își închipuiau și pentru că, în definitiv, încep în felul acesta să simtă o paradoxală senzație de inferioritate.

În sfârșit, mai e și faptul că le sunt surprinse secretele de către niște ființe care, până cu o zi înainte, fuseseră victimele lor neștiutoare și obiectivul celor mai necruțătoare acțiuni ale lor. Martori stânjenitori care, deși nu au nici cea mai mică șansă de a se întoarce în lumea lor originară, descoperă totuși, uimiți, ideile și sentimentele acelora pe care îi crezuseră culmea neajutorării.

Însă toate acestea nu sunt decât o analiză și, ceea ce e și mai rău, o analiză în cuvinte și concepte valabile pentru noi. La drept vorbind, avem tot atâtea posibilități de a înțelege universul orbilor ca pe acela al pisicilor sau al șerpilor. Spunem: pisicile sunt independente, sunt aristocratice și trădătoare, sunt necredincioase; dar în realitate toate conceptele acestea au o valoare relativă, dat fiind că aplicăm concepte și judecăți de valoare omenești la niște vietăți care nu pot fi comparate cu noi; tot așa cum oamenilor le e cu neputință să-și imagineze zei care să nu aibă anumite caracteristici omenești, cum ar fi grotescul sau faptul că își puneau coarne.

V

Voi povesti acum în ce fel a intrat în joc tipograful Celestino Iglesias și cum m-am pomenit pe făgașul cel mare. Dar mai înainte vreau să spun cine sunt eu, cu ce mă ocup et cetera.

Mă numesc Fernando Vidal Olmos, m-am născut la 24 iunie 1911, în Capitán Olmos, un sat din provincia Buenos Aires care

poartă numele străbunicului meu. Am un metru șaptezeci și opt, cântăresc în jur de 70 de kilograme, am ochii cenușii bătând în verde, părul lins și cărunt. Semne particulare: nici unul.

Aș putea fi întrebat de ce naiba fac descrierea asta de stare civilă. Nimic nu este întâmplător în lumea oamenilor.

În copilărie am avut un vis care s-a tot repetat: vedeam un băiat (și băiatul ăsta, lucru curios, eram eu, dar mă vedeam și mă observam ca și cum aș fi fost altul) care juca liniștit un joc pe care eu nu izbuteam să-l înțeleg. Îl urmăream cu atenție, străduindu-mă să-i pătrund sensul gesturilor, al privirilor, al cuvintelor pe care le șoptea. Și brusc, uitându-se grav la mine, îmi spunea: mă uit la umbra făcută de peretele ăsta pe pământ, și dacă umbra prinde să se miște, nu știu ce se poate întâmpla. În cuvintele lui se întrezărea o sobră, dar înfiorătoare așteptare. Și atunci începeam să mă uit și eu cu groază la umbră. Nu era vorba, n-are rost să mai spun, de deplasarea obișnuită pe care umbra ar putea-o avea datorită mișcării soarelui: era ALTCEVA. Și atunci începeam și eu s-o privesc cu îngrijorare. Până când vedeam că umbra începea să se miște încet, dar perceptibil. Mă trezeam țipând, leoarcă de sudoare. Ce însemnau toate astea, ce prevestire, ce simbol? În fiecare seară mă culcam cu teama de acest vis. Și în fiecare dimineață, când mă deșteptam, răsuflam ușurat că mai scăpasem o dată de primejdia aceea. Însă în alte nopți venea din nou momentul acela cumplit: îl vedeam pe băiat, vedeam peretele și umbra; copilul mă privea iarăși grav, rostea încă o dată cuvintele acelea ciudate și, în cele din urmă, uitându-mă cu așteptare înfrigurată la umbra peretelui, vedeam că începe să se miște și să se deformeze. Atunci mă trezeam țipând, leoarcă de sudoare.

Visul acesta m-a chinuit ani de zile, căci înțelegeam că, aproape ca toate visele, trebuie să aibă un sens ascuns, și că acest sens era prevestirea neîndoielnică a ceva ce trebuie să mi se întâmple odată. Ei bine, nu știu dacă visul a fost o prevestire a ceea ce mi s-a întâmplat mai târziu sau dacă a fost un început simbolic. Prima oară mi s-a întâmplat cu mulți ani în urmă, când nu împlinisem încă douăzeci de ani și eram capul unei bande de jefuitori (voi vedea mai târziu dacă voi povesti ceva despre experiența

aceea). Am avut revelația că realitatea putea începe să se deformeze dacă nu-mi concentram toată voința spre a o menține stabilă. Mă temeam că, la un moment dat, lumea înconjurătoare ar fi început să se miște, să se deformeze, mai întâi încet și apoi brusc, să se dezintegreze, să se transforme, să piardă orice sens. Ca băiatul acela din vis, mi-am adunat toate puterile privind acest soi de umbră care este realitatea din jurul nostru, umbră a vreunei structuri sau a unui zid care nu ne e dat s-o vedem. Și deodată (eram în camera mea din Avellaneda, din fericire singur, trântit pe pat) am văzut, cu oroare, că umbra prinde să se miște și că visul de odinioară începe să devină realitate. Am simțit un fel de amețeală, mi-am pierdut cunoștința și m-am cufundat în haos, dar, în cele din urmă, printr-un efort imens, am izbutit să ies la liman și m-am apucat să leg crâmpeiele de realitate ce păreau că au de gând s-o ia la voia întâmplării. Un fel de ancoră. Întocmai: parcă m-aș fi văzut obligat să ancorez realitatea, dar era ca și cum nava ar fi fost făcută din mai multe bucăți detașabile și ar fi fost necesar mai întâi să le leg pe toate și apoi să arunc o ancoră uriașă, ca să nu se ducă totul în derivă. Din păcate, episodul s-a tot repetat, și uneori cu și mai mare forță. Pe neașteptate *simțeam* că începe deplasarea și apoi dezagregarea, însă cum îmi erau cunoscute simptomele, nu mai stăteam în așteptare ca prima oară, ci mă puneam imediat pe treabă din răsputeri. Lumea nu înțelegea ce se întâmplă cu mine, mă vedea concentrându-mă, cu privirea fixă și înstrăinată, și credea că sunt pe cale să înnebunesc, fără să înțeleagă că era invers, tocmai invers, pentru că prin efortul acela izbuteam să mențin realitatea la locul ei și în forma ei. Dar uneori, oricât de mult m-aș fi străduit, realitatea începea să se dezagrege încetul cu încetul, să se deformeze, de parcă ar fi fost din cauciuc, și presiuni enorme s-ar fi exercitat dinspre extremități (din Sirius, din centrul Pământului, din toate părțile): o față începea să se umfle, într-o parte se făcea ca un balon, ochii se apropiau puțin câte puțin, gura se mărea până plesnea, în vreme ce o strâmbătură oribilă desfigura obrazul.

Oricum, momentele acelea mă înfricoșau: și mă chinuia nevoia de a-mi menține mintea trează, atentă, vigilentă și energică.

Brusc, doream să fiu închis într-un ospiciu, să mă odihnesc, pentru că acolo nimeni nu are obligația de a menține realitatea așa cum se pretinde că este. Cași cum acolo omul poate să spună (și cu siguranță că spune): și acum, descurcați-vă!

Dar ce e mai rău nu se întâmplă în jur, ci înlăuntrul meu, fiindcă propriu-mi eu începe brusc să se deformeze, să se întindă, să se metamorfozeze. Eu mă numesc Fernando Vidal Olmos, și aceste trei cuvinte sunt ca o pecete, ca o garanție că sunt „ceva", ceva bine definit: nu numai prin culoarea ochilor, prin statură, prin vârstă, prin ziua de naștere și prin părinți (adică prin datele care apar în actele de identitate), ci prin ceva mai profund, de natură spirituală: printr-un ansamblu de amintiri, de sentimente, de idei, menținând într-o ființă structura acelui „ceva" care este Fernando Vidal, și nu poștașul sau măcelarul. Însă ce anume împiedică faptul ca în acest trup înscris în livretul meu militar să sălășluiască dintr-odată, în virtutea vreunui cataclism, sufletul portarului sau spiritul lui Sade? Există poate vreo legătură indestructibilă între trupul și sufletul meu? Întotdeauna mi s-a părut minunat că cineva poate să crească, să aibă iluzii, să îndure dezastre, să meargă la război, să se degradeze din punct de vedere spiritual, să-și schimbe ideile și sentimentele și să poarte totuși, în continuare, același nume: Fernando Vidal. Are vreun sens? Sau e adevărat că, în ciuda tuturor acestora, există vreun fir, extraordinar de subțire, dar miraculos de unitar care, prin aceste schimbări și catastrofe, păstrează identitatea eului?

Nu știu ce s-o fi întâmplând în sinea altora. Pot spune doar că în mine această identitate se pierde deodată și că deformarea eului atinge brusc dimensiuni colosale; mari zone ale spiritului meu încep să se umfle (uneori aproape că îmi simt presiunea fizică a trupului, mai cu seamă în cap), înaintează tiptil ca niște pseudopode oarbe și tăcute către alte regiuni ale speciei și, în cele din urmă, spre tainice și vechi regiuni zoologice; o amintire începe să se dilate, puțin câte puțin va înceta să fie acel zumzet din *Dansul libelulelor* pe care l-am auzit într-o noapte, în copilărie, cântat la pian; devine apoi o muzică tot mai stranie și mai extravagantă, apoi se preface în țipete și gemete, în cele din urmă în urlete cumplite, în dangăt de clopot ce mă asurzește și, lucru și

mai ciudat, ajung să mi se transforme în gură într-un gust acid sau respingător, de parcă din auz ar fi trecut în gâtlej, și stomacul mi se contractă în convulsii de vomă, pe când alte zgomote, alte amintiri, alte sentimente suferă treptat metamorfoze analoage. Și gândindu-mă uneori că reîncarnarea poate fi adevărată și că, în ascunzișurile cele mai adânci ale eului nostru, dorm amintiri ale ființelor de dinaintea noastră, cred că păstrăm în noi vestigii de pește sau de reptilă; amintiri dominate de noul eu și de noul trup, dar gata să se trezească și să iasă la iveală când forțele, tensiunile, sârmele și șuruburile care țin strâns eul de acum, dintr-o cauză necunoscută, slăbesc și cedează, iar fiarele și animalele preistorice care sălășluiesc în noi năvălesc în libertate. Și asta se întâmplă în fiecare noapte, în vreme ce dormim; devine pe neașteptate ceva incontrolabil și ajunge să pună stăpânire pe noi și în coșmaruri ce se înfiripă la lumina zilei.

Dar atâta vreme cât voința mă mai ascultă simt o anumită siguranță, pentru că știu că, mulțumită ei, pot să ies din haos și să-mi reorganizez lumea: voința mea e puternică atunci când funcționează. Cel mai rău e când simt că eul meu se dezintegrează și în privința voinței. Sau ca și cum voința mi-ar aparține încă, dar nu mi-ar mai aparține părți din trup sau din sistemul care o transmite. Ori ca și cum trupul ar fi al meu, dar „ceva" se interpune între trupul și voința mea. De pildă: vreau să-mi mișc brațul, însă brațul nu mă ascultă. Îmi concentrez toată atenția asupra brațului, îl privesc, fac un efort, dar văd că nu mă ascultă. Ca și cum căile de comunicație dintre creierul și brațul meu ar fi distruse. De multe ori mi s-a întâmplat să mă simt așa, ca un teritoriu devastat de un cutremur, cu falii adânci și cu firele telefonice tăiate. Și în astfel de cazuri se poate întâmpla orice: nu mai există poliție, nu mai există armată. Se poate dezlănțui orice calamitate, poate surveni orice jaf sau tâlhărie. Ca și cum trupul meu ar aparține altui om, și eu, neputincios și mut, aș observa cum încep să se producă pe acel teritoriu străin mișcări suspecte, zguduituri ce prevestesc o nouă convulsie, până când, încetul cu încetul, tot mai tare, catastrofa pune iar stăpânire pe trupul meu și, în cele din urmă, și pe spiritul meu.

Vă povestesc toate astea ca să mă înțelegeți.

Și pentru că multe dintre episoadele pe care le voi relata ar fi altminteri de neînțeles și de necrezut. Dar s-au întâmplat în mare măsură datorită acestei rupturi catastrofale din personalitatea mea; nu în ciuda ei, ci tocmai datorită ei.

VI

Acest raport este destinat, după moartea mea, care se apropie, unui institut interesat să continue cercetările privitoare la această lume rămasă până în prezent neexplorată. Ca atare, se limitează la FAPTE, așa cum mi s-au întâmplat. După părerea mea, meritul lui constă în obiectivitate absolută: vreau să vorbesc despre experiența mea așa cum un explorator poate vorbi de expediția lui în Amazonia sau în Africa Centrală. Și, cu toate că, firește, patima și dușmănia mă pot deruta adesea, dorința mea e să fiu exact și să nu mă las târât de sentimente de acest soi. Am trăit experiențe îngrozitoare, dar tocmai de aceea vreau să mă mărginesc la fapte, chiar dacă acestea ar pune într-o lumină defavorabilă propria mea viață. După cele spuse, nici un om cu mintea întreagă nu ar putea susține că scopul acestor pagini e să trezească simpatie pentru persoana mea.

Iată, bunăoară, unul din lucrurile neplăcute pe care le voi mărturisi, ca dovadă a sincerității mele: nu am și nu am avut niciodată prieteni. Am făcut pasiuni, de bună seamă: dar n-am simțit niciodată afecțiune pentru cineva și nu cred că cineva ar fi simțit vreodată afecțiune pentru mine.

Am menținut, totuși, relații cu multă lume. Am avut „cunoscuți", cum se spune de obicei cu acest cuvânt atât de echivoc.

Și unul dintre acești cunoscuți, important pentru cele ce urmează, a fost un spaniol uscățiv și taciturn, pe nume Celestino Iglesias.

L-am văzut pentru prima oară în 1929, într-un centru anarhist din Avellaneda, numit Zori de zi; același centru unde l-am cunoscut, în aceeași perioadă, pe Severino Di Giovanni, cu un an înainte de a fi împușcat. Frecventam localurile anarhiste pentru că aveam deja intenția vagă de a organiza, cum am și făcut efectiv mai

târziu, o bandă de jefuitori; și, cu toate că nu toți anarhiștii erau pistolari, se găseau printre ei tot felul de aventurieri, nihiliști și, în sfârșit, acel tip de dușman al societății care m-a atras întotdeauna. Unul dintre acești indivizi, pe care îl chema Osvaldo R. Podestá, participase la jefuirea băncii din San Martín și, în timpul războiului din Spania, a fost împușcat chiar de comuniști, în apropierea portului din Tarragona, în momentul când se pregătea să fugă din Spania cu o barcă mare, încărcată cu bani și bijuterii.

L-am cunoscut pe Iglesias prin mijlocirea lui Podestá: era ca și cum un lup mi-ar fi prezentat un miel. Fiindcă Iglesias făcea parte din soiul acela de anarhiști buni la suflet, care n-ar fi fost în stare să omoare o muscă: era pacifist, era vegetarian (pentru că îi repugna să trăiască din moartea unei ființe vii) și nutrea fantastica speranță că lumea va fi odată o comunitate iubitoare de oameni liberi, în colaborare frățească. Această Lume Nouă va vorbi o singură limbă, care va fi esperanto. Drept care a învățat, cu mari dificultăți, acest soi de aparat ortopedic, care nu-i doar oribil (ceea ce n-ar fi lucrul cel mai grav pentru o limbă universală), dar practic nu e vorbit de nimeni (ceea ce, pentru o limbă universală, e dezastruos). Și astfel, prin scrisori pe care le scria anevoie, scoțând limba, era în legătură cu vreunul din cei cinci sute de inși din restul universului care gândeau ca el.

Fapt curios, dar frecvent printre anarhiști: o ființă angelică precum Iglesias putea, totuși, să se dedice falsificării banilor. L-am văzut pentru a doua oară într-un subsol de pe strada Boedo, unde Osvaldo R. Podestá avea toate cele necesare pentru acest soi de operații și unde Iglesias îndeplinea misiuni de încredere.

Pe atunci avea cam treizeci și cinci de ani, era slab și foarte oacheș, scund, uscățiv, ca mulți dintre spaniolii care parcă ar fi trăit pe un pământ pârjolit, aproape fără să mănânce, arși de soarele nemilos al verii și de frigul necruțător al iernii. Era extrem de generos, nu avea niciodată un ban în buzunar (tot ce câștiga, precum și banii falsificați, erau pentru nevoile sindicatului și pentru activitățile suspecte ale lui Podestá), mereu găzduia în cămăruța lui pe vreunul dintre parazitii care se întâlnesc de obicei în cercurile anarhiste și, chiar dacă nu era în stare să omoare o muscă, își petrecuse cea mai mare parte a vieții prin închisorile

din Spania și din Argentina. Iglesias, aproape ca Norma Pugliese, credea că toate relele omenirii se vor rezolva printr-un amestec de Știință și Cunoaștere Reciprocă. Trebuiau să lupte împotriva Forțelor Întunecate ce se împotriveau, de veacuri, triumfului Adevărului. Dar Progresul Ideilor era necontenit și, mai devreme sau mai târziu, venirea Zorilor era inevitabilă. În vremea asta, trebuiau să lupte împotriva forțelor organizate ale Statului, să denunțe Impostura Clerului, să controleze Armata și să promoveze Educația Poporului. Se fondau biblioteci unde se găseau nu numai operele lui Bakunin și Kropotkin, dar și romanele lui Zola și volumele lui Spencer și ale lui Darwin, căci până și teoria evoluționistă li se părea subversivă și o ciudată legătură unea istoria Peștilor și Marsupialelor cu victoria Noilor Idei. Nu lipsea nici *Energetica* lui Oswald, acest soi de biblie termodinamică în care Dumnezeu era substituit printr-o ființă laică și totodată inexplicabilă, numită Energie, care, ca și predecesorul ei, explica și putea totul, cu avantajul că era legată de Progres și de Locomotivă. Bărbații și femeile care se întâlneau în aceste biblioteci se uneau apoi în cupluri și aduceau pe lume copii cărora le puneau nume ca: Lumina, Libertatea, Era Nouă sau Giordano Bruno. Copii care, cel mai adesea, în virtutea acelui mecanism ce-i ridică pe copii împotriva părinților sau, alteori, pur și simplu datorită complicatei și, în general, dialecticei Treceri a Timpului, deveneau niște simpli burghezi, niște spărgători de grevă și chiar niște prigonitori feroce ai Mișcării, ca în cazul renumitului comisar Giordano Bruno Trenti.

Nu l-am mai văzut pe Iglesias din momentul în care a început războiul din Spania, fiindcă, la fel ca mulți alții, plecase să lupte sub steagul Federației Anarhiste Iberice. În 1938 s-a refugiat în Franța, unde a avut desigur ocazia să aprecieze sentimentele frățești ale cetățenilor din această țară și avantajele Vecinătății și Cunoașterii referitoare la Depărtare și la Ignoranța Reciprocă. De acolo a reușit în cele din urmă să se întoarcă în Argentina. Și aici l-am întâlnit din nou, cam după doi ani de la episodul din metrou pe care l-am povestit. Eram în legătură cu un grup de falsificatori și, cum aveam nevoie de un om de încredere care să aibă experiență, m-am gândit la Iglesias. L-am căutat prin vechile relații,

prin grupurile anarhiste din La Plata și Avellaneda, până când am dat de el: lucra la tipografia Kraft.

L-am găsit destul de schimbat, mai ales din pricină că șchiopăta: îi scurtaseră piciorul drept în timpul războiului. Era mai uscățiv și mai rezervat ca niciodată.

Ezită, dar până la urmă acceptă, când i-am spus că banii aceia vor fi folosiți pentru a se ajuta un grup anarhist din Elveția. Nu era greu să-l convingi de orice ar avea legătură cu cauza, oricât de utopic ar fi putut să pară la prima vedere, de fapt, mai ales dacă era utopic. Naivitatea lui era dovedită: oare nu lucrase pentru un nerușinat ca Podestá? Am șovăit un moment în privința naționalității anarhiștilor, dar m-am hotărât în cele din urmă pentru Elveția, din pricina absurdității alegerii, întrucât a admite că cineva zdravăn la cap poate crede că există anarhiști elvețieni e ca și cum ai admite că există șobolani într-un seif. Când am trecut pentru prima dată prin această țară, am avut senzația că în fiecare dimineață era în întregime măturată de gospodine (care aruncau, bineînțeles, gunoiul în Italia). Și impresia a fost atât de puternică, încât am reevaluat mitologia națională. Anecdotele sunt adevărate în esența lor pentru că sunt inventate, pentru că sunt inventate una după alta, așa încât să se potrivească perfect unui individ. Ceva asemănător se petrece și cu miturile naționale, care sunt făurite anume pentru a oglindi sufletul unei țări, și mi s-a năzărit atunci că legenda lui Wilhelm Tell oglindea cu fidelitate sufletul elvețian: când arcașul a slobozit săgeata în măr, desigur, exact în mijlocul mărului, elvețienii au pierdut unica ocazie istorică de a avea o mare tragedie națională. Ce se poate aștepta de la o astfel de țară? Un neam de ceasomicari, în cel mai bun caz.

VII

Cineva s-ar putea gândi la numărul incredibil de mare de cauzalități care m-au făcut să pătrund, în sfârșit, în universul orbilor: dacă nu aș fi fost în contact cu anarhiștii, dacă printre aceștia nu s-ar fi găsit un om ca Iglesias, dacă Iglesias nu ar fi fost falsificator de bani, dacă, fiind falsificator, nu ar fi suferit accidentul cu ochii

et cetera. Însă la ce bun să mai continui? Evenimentele sunt sau par a fi întâmplătoare în funcție de unghiul din care privești realitatea. Dintr-un unghi opus, de ce nu am crede că tot ce ni se întâmplă se supune unor cauze finale? Orbii m-au obsedat din copilărie și, de când mă știu, am avut intenția nelămurită, dar stăruitoare de a pătrunde într-o zi în universul în care trăiesc. Dacă nu l-aș fi avut pe Iglesias la îndemână, aș fi născocit alt mijloc, pentru că toată forța mea spirituală s-a îndreptat spre atingerea acestui obiectiv. Și când ne propunem, energic și sistematic, un scop în limita posibilităților lumii definite, când se mobilizează nu numai forțele conștiente ale personalității noastre, ci și acelea, mai puternice, din subconștientul nostru, se creează în cele din urmă un câmp de forțe telepatice în jurul cuiva care impune altor ființe voința noastră, și chiar au loc episoade în aparență întâmplătoare, dar care sunt de fapt determinate de această putere invizibilă a spiritului nostru. După ce am dat greș cu orbul din metrou, m-am gândit, în diferite ocazii, cât de folositor mi-ar fi un individ intermediar între cele două regnuri, cineva care, întrucât și-a pierdut vederea într-un accident, ar mai aparține încă, fie și numai pentru o vreme, universului nostru de văzători și, în același timp, ar fi deja cu un picior pe celălalt tărâm. Și cine știe dacă această idee, pe zi ce trece mai obsedantă, nu a pus într-atât stăpânire pe subconștientul meu, încât să acționeze până la urmă, așa cum am spus, ca un invizibil, dar puternic câmp magnetic, determinând la una din ființele care intrau în el lucrul pe care-l doream cel mai mult în acel moment al existenței mele: accidentul care să ducă la orbire. Examinând împrejurările în care Iglesias umbla cu acizii aceia, îmi amintesc că explozia a fost precedată de intrarea mea în laborator și de fulgerătoarea, aproape violenta idee că, dacă Iglesias se apropia de arzătorul Bunsen, se va produce o explozie. Să fi fost o presimțire? Nu știu. Cine știe dacă accidentul acela nu a fost forțat oarecum de dorința mea, dacă întâmplarea aceea care, mai apoi, a părut un fenomen tipic al nepăsătorului univers material, nu a fost însă un fenomen tipic al universului în care se nasc și se dezvoltă cele mai tulburi obsesii ale noastre? Eu însumi nu-mi mai amintesc prea bine episodul acela, pentru că treceam prin una din perioadele în care făceam un mare efort ca să trăiesc, în care mă simțeam ca un

căpitan de navă pe timp de furtună, când punțile sunt măturate de uragane și nava trosnește sub asaltul taifunului, străduindu-mă să-mi păstrez luciditatea pentru ca lucrurile să rămână la locul lor, cu toată voința încordată pentru a ține drumul drept, în toiul scuturăturilor și al întunericului. Cădeam apoi epuizat în cabina mea, fără vlagă și cu mari goluri în memorie, de parcă spiritul mi-ar fi fost devastat de furtună. Îmi trebuiau zile întregi pentru ca totul să revină puțin la normal, iar ființele și episoadele din viața mea reală apăreau sau reapăreau treptat, răzlețe și triste, răvășite și cenușii, pe măsură ce apele se potoleau.

După aceste perioade, mă întorceam la viața de zi cu zi cu vagi reminiscențe din existența mea anterioară. Și astfel, încetul cu încetul, mi-a apărut din nou în minte Iglesias și mi-a fost greu să recompun episoadele care au culminat cu explozia.

VIII

Până am întrezărit primele rezultate, s-a desfășurat un proces îndelungat. Pentru că, așa cum e ușor de imaginat, această zonă intermediară care desparte cele două lumi este plină de echivocuri, de tatonări, de ambiguități: dată fiind natura secretă și atroce a universului orbilor, e normal ca nimeni să nu poată pătrunde acolo fără o serie de transformări subtile.

Am urmărit îndeaproape acest proces și nu m-am despărțit de Iglesias decât atât cât era neapărat necesar: era pentru mine cel mai bun prilej de a mă infiltra în lumea interzisă și nu puteam să-l pierd din cauza unor erori grosolane. Am încercat astfel să rămân lângă el în măsura posibilului, dar și să nu dau de bănuit. Îl îngrijeam, îi citeam câte o carte de Kropotkin, îi vorbeam despre Ajutorul Reciproc, însă mai ales îl observam și așteptam. Mi-am atârnat în cameră un afiș enorm, vizibil de la capul patului, care spunea:

OBSERVĂ

AȘTEAPTĂ

Îmi spuneam: mai devreme sau mai târziu trebuie să apară, trebuie să existe o clipă în viața cuiva care a orbit de curând când Ei vin să-l caute. Dar se poate ca această clipă (îmi mai spuneam, cu îngrijorare) să nu fie prea evidentă, ci, dimpotrivă, era foarte probabil să apară ceva neînsemnat, poate chiar un fapt cotidian. Trebuia să fiu atent la amănuntele cele mai lipsite de importanță, să urmăresc fiecare persoană care s-ar apropia de el, chiar dacă la prima vedere ar părea că este în afara oricărei bănuieli, și, mai cu seamă în acest caz, trebuia să interceptez scrisorile și convorbirile telefonice et cetera. Cum e lesne de înțeles, programul era copleșitor și chiar labirintic. E de-ajuns un singur amănunt ca să vă faceți o idee despre angoasa care m-a chinuit în acele zile: oricine din pensiune putea fi intermediarul, poate chiar și nevinovat, al sectei; și acest individ putea să-l vadă pe Iglesias în clipe când mie îmi era imposibil să-l controlez, și chiar să-l aștepte în baie. În lungile nopți de meditație în camera mea, am elaborat planuri de urmărire atât de amănunțite, încât, pentru a le pune în aplicare, ar fi fost nevoie de o rețea de spionaj tot atât de vastă ca aceea de care are nevoie o țară pe timp de război; cu pericolul, care există întotdeauna, al contraspionajului, pentru că se știe prea bine că fiecare spion poate fi un agent dublu, și de așa ceva nimeni nu se poate feri. În sfârșit, la capătul unor lungi analize, care am crezut că pot să mă înnebunească, am ajuns să simplific problema, mărginindu-mă la ceea ce puteam face. Trebuia să fiu minuțios și răbdător, să am curaj și să fiu cu mare băgare de seamă; experiența mea ratată cu orbul cu balenele mă învățase că n-aveam să obțin nimic pe calea mai expeditivă și mai rapidă a unui atac frontal.

Am scris cuvântul „curaj", dar tot atât de bine aș fi putut scrie cuvântul „îndrăzneală". Pentru că mă chinuia bănuiala că secta m-ar fi putut supune celei mai stricte supravegheri. Și m-am gândit că toate precauțiunile sunt prea puține. O să dau un exemplu: pe când mă prefăceam că citesc ziarul în cafeneaua de pe strada Paso, brusc, îmi ridicam privirea și încercam să descopăr vreo expresie suspectă la Juanito, o strălucire oarecare în privire, o îmbujorare. Apoi îi făceam semn cu mâna, chemându-l. „Juanito,

îl întrebam, presupunând că nu se îmbujorase, de ce te-ai înroşit?" Bine înţeles că tipul nega. Dar era totuşi o probă excelentă: dacă nega fără să se înroşească, inocenţa lui era destul de evidentă; dacă se înroşea, atenţie! Cum e şi logic, faptul că nu se înroşea la întrebarea mea nu dovedea nici că n-ar avea vreo legătură cu secta (de aceea am scris „destul" de evidentă), fiindcă un bun spion trebuie să fie mai presus de aceste slăbiciuni.

Toate astea pot fi socotite drept o dovadă de manie a persecuţiei, dar evenimentele ulterioare AU DEMONSTRAT că neîncrederea şi îndoielile mele nu erau, din păcate, chiar atât de nesăbuite cum şi-ar putea închipui cineva neprevenit. De ce îndrăzneam, totuşi, să mă apropii în mod atât de periculos de prăpastie? Pentru că eu contam pe inevitabila imperfecţiune a lumii reale, în care nici măcar serviciul de securitate şi spionaj al orbilor nu putea fi scutit de greşeli. Mai contam şi pe alt factor, logic de presupus: duşmăniile şi antipatiile ce trebuie să existe între orbi, ca în orice grup de muritori. Într-un cuvânt, m-am gândit că dificultăţile pe care un văzător le poate întâmpina în explorarea acestui univers nu pot fi prea diferite de cele cu care un spion englez s-ar fi putut confrunta în timpul războiului în regimul hitlerist, sistematic, dar plin de fisuri şi de duşmănii.

Totuşi, problema era de două ori mai complicată, pentru că, aşa cum era de aşteptat, mentalitatea lui Iglesias începuse să se schimbe; deşi mai mult decât mentalitate (şi mai puţin) ar trebui spus „specia" sau „condiţia lui zoologică". De parcă, în virtutea unui experiment genetic, o fiinţă omenească ar începe să se transforme, lent, dar inexorabil, într-un liliac sau într-o şopârlă; şi, lucru şi mai cumplit, fără ca aproape nimic din înfăţişarea sa exterioară să arate o schimbare atât de profundă. E întotdeauna impresionant să stai singur noaptea într-o cameră încuiată, în beznă, ştiind că acolo se află şi un liliac, mai ales când auzi zburând acest soi de şobolan înaripat, şi devine de-a dreptul de nesuportat când simţi că una din aripi îţi atinge faţa în zborul lui infect şi tăcut. Dar cu atât mai îngrozitoare poate fi această senzaţie dacă animalul are formă omenească! Iglesias a suferit aceste schimbări subtile care

pentru un altul ar fi trecut poate neobservate, dar pentru mine, care-l supravegheam sistematic și cu viclenie, erau simțitoare.

Devenea pe zi ce trece mai neîncrezător. Bineînțeles: nu era încă un orb autentic, înzestrat cu puterea de a se mișca în întuneric și cu acel simț al auzului și al pipăitului; dar nici nu mai era un om în stare să vadă cu ochii obișnuiți. Am avut impresia că se simțea pierdut: nu izbutea să aprecieze cu exactitate distanțele, făcea greșeli de mișcare, se împiedica, apuca stângaci un pahar, pipăind cu mâinile. Se enerva, deși, din orgoliu, încerca să ascundă.

— Nu-i nimic, Iglesias, îi spuneam eu, în loc să tac din gură și să mă prefac că nu-l văd.

Și asta îl enerva și mai tare și-i întărea reacțiile, adică tocmai ceea ce urmăream eu.

Pe neașteptate tăceam și lăsam, ca să spun așa, să fie înconjurat de o tăcere totală. Ei bine: pentru un orb, o tăcere totală în jur e ca pentru noi o prăpastie întunecată ce ne desparte de restul universului. Nu știe la ce să se aștepte, toate legăturile lui cu lumea exterioară au fost rupte în acest întuneric al orbilor care e tăcerea absolută. Trebuie să fie atent la cel mai mic zgomot, primejdiile îl pândesc din toate părțile.

În asemenea momente sunt singuri și neputincioși. Simplul tic-tac al unui ceas poate fi ca o luminiță în depărtare, luminițele acelea pe care, în poveștile pentru copii, le zărește eroul îngrozit când se crede pierdut în mijlocul pădurii.

Atunci loveam ușor cu un deget, ca din întâmplare, în masă sau în scaun și vedeam cum instantaneu, cu o neliniște de nevrotic, Iglesias își îndrepta viața în direcția asta. În mijlocul singurătății lui se întreba, poate: Ce urmărește Vidal? Unde e? De ce o fi tăcut?

Nu avea deloc încredere în mine. Neîncrederea asta sporea pe măsură ce zilele treceau și a ajuns de netrecut după trei săptămâni, când metamorfoza lui s-a desăvârșit. Exista un indiciu care trebuia să marcheze, dacă teoriile mele nu erau greșite, intrarea definitivă a lui Iglesias în noul regn, transformarea lui totală; și acest indiciu era scârba pe care o trezesc în mine orbii autentici. Nici sila sau repulsia sau fobia asta nu apare dintr-odată: experiența

mi-a dovedit că și asta se petrece încetul cu încetul, până când, într-o zi, ne pomenim în fața faptului împlinit și înspăimântător: suntem deja în fața liliacului și a reptilei. Îmi amintesc ziua aceea: îndreptându-mă spre camera de la pensiunea unde locuia Iglesias după accident, am simțit o ambiguă senzație de rău, o teamă tulbure, o repulsie ce sporea pe măsură ce mă apropiam. Atât de intens, încât am ezitat o clipă înainte de a bate la ușă. Până când, aproape tremurând, l-am strigat: „Iglesias" și CEVA mi-a răspuns: „Intră". Am deschis ușa și, în întuneric (fiindcă, firește, nu aprindea lumina când era singur), am simțit respirația noului monstru.

IX

Dar, înainte de a ajunge la acest moment capital, s-au întâmplat alte evenimente pe care trebuie să le relatez, pentru că mi-au permis să pătrund în universul orbilor, încă înainte ca metamorfoza lui Iglesias să fi fost totală: asemenea curierilor disperați care, pe timp de război, reușesc să treacă pe motocicletă peste un pod despre care știu că trebuie să sară în aer dintr-o clipă în alta. Căci vedeam cum se apropie momentul fatal în care metamorfoza avea să fie desăvârșită și încercam să mă grăbesc. Uneori mă gândeam că n-o să ajung la timp și că podul va fi aruncat în aer de dușman înainte ca eu, în goana mea absurdă, să fi putut trece șanțul.

Asistam cu înfrigurare crescândă la trecerea zilelor, mă gândeam că procesul interior al lui Iglesias își urma cursul inevitabil și nu vedeam nici un semn că ar fi apărut EI. Mi se părea absurdă ipoteza că orbii n-ar fi aflat că cineva și-a pierdut vederea și că, prin urmare, trebuie găsit și pus în legătură cu secta. Însă scurgerea nepăsătoare a zilelor și îngrijorarea mea tot mai mare m-au făcut să mă gândesc la această ipoteză, și la altele și mai absurde, de parcă emoția mi-ar fi întunecat capacitatea de a raționa și, pe deasupra, m-ar fi făcut să uit tot ce știam până acum despre sectă. Probabil că emoția e propice pentru a crea un poem ori o partitură muzicală, dar e dezastruoasă pentru acțiunile la care e nevoie de rațiune pură.

Mi-e ruşine să-mi amintesc de prostiile care mi-au trecut prin cap când a început să-mi fie teamă că n-o să apuc să trec podul. Am ajuns chiar să presupun că un om lipsit de vedere poate rămâne ca o mică insulă în mijlocul unui imens ocean nepăsător. Mă întrebam: ce i se poate întâmpla unui om care, ca Iglesias, orbeşte în urma unui accident şi, din pricina felului lui de a fi, nu doreşte, şi deci nu caută, să intre în legătură cu ceilalţi orbi? unui orb care, din mizantropie, descurajare sau timiditate, nu vrea să intre în legătură cu aceste societăţi, care sunt manifestările vizibile (şi superficiale) ale lumii interzise: Biblioteca pentru Orbi, Corurile et cetera? Ce l-ar putea opri pe un om ca Iglesias să rămână izolat şi nu doar să nu caute, ba chiar să fugă de tovărăşia acelora ca el? M-a luat cu ameţeală când mi-am imaginat idioţenia asta (pentru că şi idioţeniile ne pot emoţiona). Am încercat imediat să mă liniştesc. Mi-am zis: Iglesias trebuie să muncească, e sărac, nu poate sta fără să facă nimic. Cum munceşte un orb? Trebuie să iasă în stradă şi să facă una din treburile rezervate orbilor: să vândă piepteni şi mărunţişuri, poze de ale lui Gardel şi Leguisamo, faimoasele balene; în sfârşit, ceva care îl face uşor de văzut şi, mai devreme sau mai târziu, ajunge să inspire încredere oamenilor din sectă. Am încercat să accelerez procesul, îndemnându-l să se dedice unuia din negoţurile astea mărunte. I-am vorbit cu entuziasm de balenele pentru guler şi de cât ar putea câştiga numai într-un metrou. I-am zugrăvit viitorul în roz, dar Iglesias rămânea tăcut şi neîncrezător.

— Mai am încă nişte bani. O să vedem mai încolo.

Mai încolo! Ce cuvinte exasperante! I-am vorbit şi de un chioşc de ziare, dar nici asta nu-l entuziasma.

Nu-mi rămânea altceva de făcut decât să aştept şi să-l supraveghez mai departe, până când nevoia o să-l scoată în stradă.

Mai spun o dată că acum mi-e ruşine că am ajuns la un asemenea grad de imbecilitate, sub imperiul fricii. Cum puteam presupune, fiind în toate minţile, că secta avea nevoie de ceva atât de cusut cu aţă albă ca instalarea tipografului la un chioşc de ziare pentru a afla de existenţa lui? Dar oamenii care fuseseră acolo când cu accidentul lui Iglesias? Dar infirmierii şi medicii de la

spital? Asta fără să mai punem la socoteală puterea sectei, imensul și încurcatul sistem de informații și de spionaj care învăluie lumea ca o întinsă și nevăzută pânză de păianjen. Trebuie să spun, totuși, că după câteva nopți de ridicolă indispoziție, am ajuns la concluzia că ipotezele mele sunt aberante și că nu există nici cea mai mică posibilitate ca Iglesias să rămână părăsit. Singurul lucru de temut era ca acest contact să nu se producă prea târziu pentru mine. Dar în această privință nu puteam face nimic.

Nu puteam sta tot timpul lângă el. Așa încât am căutat o modalitate de a-l supraveghea fără să fiu aproape de el. Măsurile pe care le-am luat au fost următoarele:

1. I-am dat o importantă sumă de bani proprietăresei pensiunii, o cucoană cu numele de Etchepareborda, care părea, din fericire, cam înapoiată mintal. Am rugat-o să aibă grijă de Iglesias și să-mi dea de veste despre orice s-ar fi întâmplat cu tipograful, pretextând bine înțeles infirmitatea lui.

2. L-am rugat pe tipograf să nu facă nimic fără să mă anunțe, pentru că voiam să-i fiu util în toate felurile. Nu mi-am pus prea multe speranțe în varianta asta, pentru că mi-am închipuit, pe drept cuvânt, că se va înstrăina tot mai mult de mine și că neîncrederea lui în persoana mea avea să sporească mereu.

3. Am încercat să stabilesc, pe cât a fost posibil, cea mai strictă supraveghere a mișcărilor lui, în cazul că i s-ar fi năzărit să iasă, sau a oamenilor care s-ar fi putut apropia de el. Pensiunea lui se afla pe strada Paso. Din fericire, la puțin peste douăzeci de metri era o cafenea unde puteam, ca atâția alți oameni fără ocupație, să rămân ore în șir, prefăcându-mă că citesc ziarul ori stau la taifas cu chelnerii, cu care a trebuit să mă împrietenesc. Era vară și, așezat lângă fereastra deschisă, puteam supraveghea intrarea în pensiune.

4. M-am folosit de Norma Gladys Pugliese, cu dublul scop de a nu trezi bănuielile pe care le trezește un bărbat singur care stă și supraveghează și de a alterna puțin fotbalul și politica argentiniană cu mica plăcere pe care o încercam corupând-o pe învățătoare.

X

Cele cinci zile care au urmat m-au exasperat. Ce altceva puteam face decât să-mi bat capul, să stau de vorbă cu chelnerii şi să răsfoiesc ziare şi reviste? Profitam de asta ca să citesc două rubrici care m-au fascinat întotdeauna: mica publicitate şi rubrica „de la poliţie". Numai asta citesc de la douăzeci de ani, fiind singurele care ne lămuresc în legătură cu natura omenească şi cu marile probleme metafizice. Citeşti în ediţia a şasea: ÎNNEBUNIND SUBIT, ÎŞI OMOARĂ SOŢIA ŞI CEI PATRU COPII CU TOPORUL. Nu ştim nimic despre bărbatul acesta, în afară de faptul că se numeşte Domingo Salerno, că era harnic şi cinstit, că avea o mică prăvălie în Villa Lugano şi că îşi adora soţia şi copiii. Şi pe neaşteptate îi omoară cu lovituri de topor. Mister de nepătruns! Pe deasupra, ce senzaţie de adevăr încerci când ajungi la rubrica „de la poliţie", după ce citeşti declaraţiile politicienilor! Toţi aceştia par nişte travestiţi şi nişte excroci internaţionali care vând loţiuni tonice pentru păr, oameni cu intenţii rele. Cum ar putea fi comparat unul dintre mistificatorii ăştia cu o fiinţă pură de genul lui Salerno? Mă incită şi reclamele: ÎNVINGĂTORII DE MÂINE STUDIAZĂ LA ACADEMIILE PITMAN. Doi tineri radioşi, un băiat şi o fată, braţ la braţ, zâmbitori şi victorioşi, se îndreaptă spre Viitor. Într-o altă reclamă apare un birou cu două telefoane şi un interfon; fotoliul gol e pregătit pentru a fi ocupat şi din cele două telefoane ies parcă mici raze luminoase; legenda spune: ACEST POST VĂ AŞTEAPTĂ. O reclamă care mă atrage prin demagogia ei este cea a firmei de instrumente optice Podestá: OCHII DUMNEAVOASTRĂ MERITĂ TOT CE ESTE MAI BUN. Reclamele pentru cremă de ras iau forma unor istorioare cu morală; în prima poză Pedro, vizibil nebărbierit, o invită la dans pe María Cristina; în a doua poză, în prim-plan, se vede figura descumpănită a lui Pedro şi expresia de profundă nemulţumire a Mariei Cristina, care dansează în cercând să-şi ţină faţa cât mai departe de el; în a treia poză, ea comentează cu o prietenă; „Ce respingător e Pedro cu barba asta!", la care cealaltă îi răspunde; „Dar de ce nu i-o spui verde-n faţă?"; în poza următoare María Cristina îi răspunde că nu îndrăzneşte, dar că ea,

prietena ei, ar putea să-i spună logodnicului ei, care la rândul lui să-l sfătuiască pe Pedro; în penultima poză se vede că, într-adevăr, logodnicul prietenei îi spune ceva în șoaptă lui Pedro; în ultima poză apar Pedro și María Cristina, dansând fericiți și surâzători, el fiind acum perfect bărbierit cu faimoasa cremă PALMOLIVE; legenda spune: DINTR-O NEGLIJENȚĂ REGRETABILĂ, AR FI PUTUT SĂ-ȘI PIARDĂ LOGODNICA.

Variante: într-una, individul pierde o minunată ocazie de a fi angajat; în alta, nu avansează niciodată; în fundul unei săli mari, pline de birouri și de funcționari, printre care e ușor să-l distingi pe Pedro bărbos; un șef îl privește, de la distanță, cu o expresie de repulsie și supărare. La deodorante: logodne, posturi în firme extraordinare, invitații la petreceri, toate pierdute prostește pentru că nu s-a folosit ODORONO.

Reclame cu niște domni cu alură sportivă, pieptănați cu tot dichisul și foarte zâmbitori, dar în același timp energici și pozitivi, cu fălci mari și pătrate ca Superman, care exclamă, lovind cu pumnul în masă, printre mai multe telefoane și bombându-și torsul către un interlocutor invizibil și nehotărât: SUCCESUL ESTE LA ÎNDEMÂNA DUMNEAVOASTRĂ! În altele, supermanul nu lovește în masă, ci, cu un gest energic și lipsit de cea mai mică ezitare, arată cu degetul spre cititorul ziarului, veșnic fricos și delăsător, care își pierde mereu Timpul și Condițiile Remarcabile cu prostii, și îi spune: CÂȘTIGAȚI CINCI MII DE PESOS PE LUNĂ ÎN TIMPUL LIBER, îndemnându-l imediat să-și scrie numele și adresa deasupra liniilor punctate de pe un pătrățel.

Cu pielea întinsă, arătându-și mușchii puternici fibrați, Mister Atlas lansează un apel către toți piperniciții din lume: după șapte zile vă veți da seama de Progresul făcut și vă veți hotărî să vă remodelați și să vă fortificați corpul, ajungând în curând la fel de robust ca însuși Dl. Atlas. Spune: LUMEA VĂ VA ADMIRA UMERII LARGI. O SĂ CUCERIȚI FATA CEA MAI FRUMOASĂ ȘI O SĂ OBȚINEȚI CEA MAI BUNĂ SLUJBĂ!

Dar nimic nu e ca *Reader's Digest* pentru a promova Optimismul și Bunele Sentimente. Un articol de domnul Frank I. Andrews, intitulat *Când se reunesc hotelierii*, începea astfel: „Faptul de a-i fi cunoscut pe distinșii hotelieri care au venit în Statele

Unite reprezentându-și colegii din țările hispano-americane a fost pentru mine unul din momentele cele mai emoționante". Sunt apoi sute de articole menite să le ridice moralul săracilor, leproșilor, șchiopilor, celor cu picioarele umflate, surzilor, orbilor, muților, surdomuților, epilepticilor, tuberculoșilor, canceroșilor, paraliticilor, macrocefalicilor, microcefalicilor, nevroticilor, fiilor sau nepoților unor nebuni furioși, celor cu platfus, astmaticilor, retardaților, bâlbâiților, celor cărora le miroase gura, celor nefericiți în căsătorie, reumaticilor, pictorilor care și-au pierdut vederea, sculptorilor cărora li s-au amputat ambele mâini, muzicienilor care au surzit (gândiți-vă la Beethoven!), atleților care din cauza războiului au rămas infirmi, celor care au fost gazați în Primul Război Mondial, femeilor foarte urâte, copiilor cu buză de iepure, fonfilor, vânzătorilor timizi, celor foarte înalți, celor foarte scunzi (aproape pitici), celor care cântăresc peste două sute de kilograme et cetera. Titluri: DIN PRIMA SLUJBĂ M-AU DAT AFARĂ CU UN PICIOR ÎN SPATE, POVESTEA NOASTRĂ DE DRAGOSTE A ÎNCEPUT LA LEPROZERIE, TRĂIESC FERICIT CU CANCERUL MEU, MI-AM PIERDUT VEDEREA, DAR AM CÂȘTIGAT O AVERE, SURZENIA DUMNEAVOASTRĂ POATE FI UN AVANTAJ et cetera.

Ieșind din bar și după ce-mi făceam vizita de noapte la pensiune, mai contemplam o dată, în Plaza del Once, marele panou care anunța fideaua Santa Catalina și, cu toate că nu-mi mai aminteam cine fusese Santa Catalina, nu mi se părea exclus să fi fost martirizată, căci martiriul a fost întotdeauna sfârșitul aproape profesional al sfinților; și atunci nu mă puteam opri să nu reflectez la caracteristica experienței omenești, ce constă în faptul că un crucificat sau unul care a fost jupuit de viu au șansa să devină cu timpul o marcă de fidea sau de cutii de conserve.

XI

Cred că din pricina resentimentului pe care Norma îl avea față de mine, într-una din zile a apărut cu o ființă care părea să aparțină ambelor genuri, numită Inés González Iturrat. Uriașă și

foarte robustă, cu mustăți vizibile, cu părul cărunt, era îmbrăcată într-un taior și purta pantofi bărbătești. Dacă n-ar fi avut niște sâni colosali, văzând-o pe neașteptate ai fi putut face greșeala de a-i spune „domnule". Energică și eficace, o domina cu desăvârșire pe Norma.

— Vă cunosc, i-am zis.

— Pe mine? întrebă ea, neplăcut surprinsă, de parcă posibilitatea aceea ar fi fost o ofensă; deși, cum era și firesc, Norma îi spusese multe despre mine.

La drept vorbind, mi se părea că o văzusem pe undeva, dar abia la sfârșitul stânjenitoarei întrevederi (trebuia să supraveghez numărul 57 din spatele corpului ei enorm) am lămurit mica enigmă.

Norma vădea o dorință nervoasă de a stârni un fel de polemică: repetatele ei înfrângeri în controversele cu mine o făceau să aștepte cu o satisfacție răzbunătoare ideea unei discuții care să mă facă praf cu savantul acela atomist. Dar eu, care aveam capul în altă parte și nu puteam și nici nu trebuia să-mi abat atenția de la numărul 57, n-am arătat nici cel mai mic interes să aduc vreun argument acelei fărpturi. Din nefericire, îmi era imposibil să mă ridic, așa cum aș fi făcut în alte împrejurări.

Pieptul Normei urca și cobora ca niște foale.

— In és a fost profesoara mea de istorie, ți-am mai spus.

— Așa e, am răspuns eu politicos.

— Suntem un grup de fete foarte unite și ea e mentorul nostru.

— Excelent, am spus eu, pe același ton.

— Comentăm cărți, mergem împreună la expoziții și conferințe.

— Foarte bine.

— Facem excursii în scopuri instructive.

— Minunat.

Era din ce în ce mai furioasă. Aproape indignată, adăugă:

— Acum facem vizite comentate la unele galerii împreună cu ea și cu profesorul Romero Brest.

Mă privi cu niște ochi care aruncau flăcări, așteptându-mi comentariul. Am exclamat, cu bună-cuviință:

— Groaznică idee!

Aproape țipând, adăugă:

— Tu crezi că femeile trebuie să se ocupe numai de curățenie, de spălatul vaselor și de treburi casnice!

Un individ care cără o scară părea că vrea să intre pe poarta de la numărul 57, dar după ce verifică numărul se duse la poarta următoare. După ce m-am liniștit, am rugat-o să repete ultima frază, pe care nu o auzisem bine. Se înfurie și mai tare.

— Sigur! exclamă ea. Nici măcar nu asculți. Atât de mult te interesează părerile mele.

— Mă interesează foarte mult.

— Fățarnicule! De mii de ori mi-ai spus că femeile sunt altfel decât bărbații.

— Cu atât mai mult mă interesează părerile tale. Totdeauna interesează ceea ce e diferit sau necunoscut.

— Aha, admiți așadar că pentru tine o femeie e ceva cu totul deosebit de un bărbat!

— Nu trebuie să te inflamezi pentru ceva atât de evident, Norma.

Profesoara de istorie, care urmărise scena cu o strâmbătură aspră și ironică, prevenită fără îndoială că eu eram un individ obscurantist, interveni:

— Ce părere aveți?

— Despre ce? am întrebat eu, cu inocență.

— Despre asta. Că e ceva *evident*, și sublinie cuvântul pe un ton mușcător, diferența dintre un bărbat și o femeie.

— Toată lumea e de acord că între un bărbat și o femeie există niște deosebiri apreciabile, i-am explicat calm.

— Nu la asta ne referim, îmi replică ea cu furie înghețată. Și dumneata o știi foarte bine.

— La asta? La care asta?

— La sex, la ceea ce știi foarte bine, adăugă tăios.

Părea un cuțit extrem de ascuțit și dezinfectat.

— Vi se pare prea puțin? am întrebat-o.

Începeam să mă bine-dispun și, de altfel, îmi făcea așteptarea mai ușoară. Mă deranja doar senzația vagă că o mai văzusem undeva pe profesoară și nu-mi puteam aduce aminte unde.

— Nu e cel mai important! Ne refeream la altceva, la valorile spirituale. Şi diferenţele pe care voi le stabiliţi între activităţile unui bărbat şi cele ale unei femei sunt tipice unei societăţi înapoiate.

— Aha, înţeleg, am convenit cu seninătate. Pentru dumneavoastră diferenţele dintre uter şi falus sunt o rămăşiţă a Vremurilor Întunecate. Vor dispărea odată cu iluminatul cu petrol şi cu analfabetismul.

Profesoara se înroşi: cuvintele acelea nu numai că o indignau, dar o şi făceau să-i fie ruşine, însă nu faptul că rostisem nişte cuvinte ca uter şi falus (ştii ştiinţifice cum erau, nu puteau s-o tulbure mai mult decât „neutron" sau „reacţie în lanţ"). O făceau să-i fie ruşine în virtutea aceluiaşi mecanism care l-ar putea deranja pe profesorul Einstein dacă cineva l-ar întreba cum îi funcţionează intestinele.

— Astea-s vorbe goale, decretă ea. Cert este că azi femeia se întrece cu bărbatul în orice activitate. Şi asta vă face pe voi să vă ieşiţi din fire. Uită-te la delegaţia de femei sosită de curând din Statele Unite: fac parte din ea trei directoare din industria grea.

Norma, atât de feminină, mă privi triumfătoare: ce înseamnă resentimentul! Într-un fel monştrii aceia o răzbunau pentru servitutea ei în pat. Dezvoltarea industriei metalurgice a Statelor Unite atenua într-o oarecare măsură ţipetele pe care le scotea în clipele supreme, frenezia dăruirii ei necondiţionate. O postură umilitoare era compensată de petrochimia yankee.

Sigur că da: acum, când mă vedeam obligat să citesc ziarele, îmi aminteam că citisem ceva despre sosirea acelei *troupe*.

— Există şi femei care fac box, am spus. Şi, dacă pe dumneavoastră asemenea monstruozităţi vă însufleţesc...

— Dumneata numeşti monstruozitate faptul că o femeie ajunge membră în consiliul de conducere al unei mari industrii?

M-am văzut din nou obligat să urmăresc, peste umerii atletici ai domnişoarei González Iturrat, un trecător suspect. Atitudinea mea, perfect explicabilă, spori furia harpiei colosale din faţa mea.

— Vi se pare monstruos, adăugă ea, mijidu-şi insidios ochişorii, şi faptul că în ştiinţă se remarcă un geniu ca Madame Curie?

Era inevitabil.

— Un geniu, i-am explicat cu calm didactic, e cineva care descoperă identități între fapte contradictorii. Relații între fapte în aparență îndepărtate. Cineva care dezvăluie identitatea dincolo de diferențe, realitatea dincolo de aparențe. Cineva care descoperă că piatra care cade și Luna care nu cade sunt aceleași fenomen.

Profesoara îmi urmărea raționamentul cu ochișori sarcastici, așa cum se uită o învățătoare la un copil mitoman.

— Și e puțin lucru ce a descoperit Madame Curie?

— Madame Curie, domnișoară, nu a descoperit legea evoluției speciilor. S-a dus cu pușca să vâneze tigri și a dat peste un dinozaur. După criteriul acesta ar fi un geniu și primul marinar care a zărit Capul Horn.

— Dumneata poți spune ce vrei, dar descoperirea lui Madame Curie a revoluționat știința.

— Dacă dumneavoastră vă duceți să vânați tigri și dați peste un centaur, o să faceți și dumneavoastră o revoluție în zoologie. Dar nu astfel de revoluții fac geniile.

— După părerea dumitale, femeilor le este interzis accesul la știință.

— Nu, când am spus eu așa ceva? Și, de altfel, chimia seamănă cu bucătăria.

— Și filozofia? Dumneata ai interzice, desigur, intrarea fetelor la facultățile de litere și filozofie.

— Nu. De ce? Nu fac rău nimănui. Și, pe deasupra, acolo își găsesc iubiți, se mărită.

— Și filozofia?

— Să studieze, dacă vor. Rău n-o să le facă. Dar nici bine, asta e sigur. Nu le face nimic. Și apoi nu există nici un pericol să devină filozofi.

Domnișoara González Iturrat strigă:

— Fapt e că societatea asta absurdă nu le dă aceleași posibilități ca bărbaților!

— Cum? Doar spuneam că nimeni nu le împiedică să intre la facultatea de filozofie. Ba și mai mult: se zice că e plin de fete acolo. Nimeni nu le împiedică să facă filozofie. Niciodată nu au fost împiedicate să gândească, nici acasă, nici în afara casei. Cum

ai putea împiedica pe cineva să gândească? Și pentru filozofie nu e nevoie de altceva decât de cap și de dorința de a gândi. Și acum, și pe vremea grecilor, și în secolul XXX. O societate ar putea împiedica eventual o femeie să publice o carte de filozofie: prin ironie, prin boicot, în fine, ceva în genul ăsta. Dar să o împiedice să gândească? Cum ar putea vreo societate să se pună în calea ideii universului platonic din capul unei femei?

Domnișoara González Iturrat strigă:

— Cu oameni ca dumneata lumea n-ar fi progresat niciodată!

— Și din ce deduceți dumneavoastră că a progresat?

Zâmbi disprețuitoare.

— Sigur. Să ajungi la New York în douăzeci de ore nu-i un progres!

— Nu văd avantajul de a ajunge repede la New York. Cu cât mai târziu, cu atât mai bine. Și apoi, eu credeam că dumneavoastră vă referiți la progresul spiritual.

— La tot, domnule. Treaba cu avionul nu-i ceva întâmplător: e simbolul progresului general. Inclusiv al valorilor etice. N-o să-mi spui că omenirea nu are o morală superioară celei din societatea sclavagistă.

— Aha, dumneavoastră preferați sclavii salariați.

— E ușor să fii cinic. Dar orice persoană de bună-credință știe că lumea are astăzi valori morale nerecunoscute în Antichitate.

— Da, înțeleg. Landrú călătorind cu trenul e superior lui Diogene călătorind cu galera lui.

— Dumneata alegi dinadins exemple grecești. Dar e evident.

— Un comandant de la Buchenwald e superior unui comandant de galeră. E mai bine să omori bietele gângănii omenești cu bombe cu napalm decât cu arcuri și săgeți. Bomba de la Hiroshima e mai benefică decât bătălia de la Poitiers. E mai progresist să torturezi cu șocuri electrice decât cu șobolani, cum fac chinezii.

— Toate astea sunt sofisme, pentru că sunt lucruri izolate. Omenirea va depăși și aceste barbarii. Și ignoranța va trebui să cedeze pe toată linia, până la urmă, în fața științei și cunoașterii.

— În zilele noastre spiritul religios e mai puternic decât în secolul al XIX-lea, am remarcat, cu o perversitate calmă.

— Obscurantismul de orice fel va ceda în cele din urmă. Dar mersul progresului nu poate să nu cunoască câte un mic regres și zigzaguri. Adineaori ai pomenit de teoria evoluționistă: e un exemplu de ceea ce poate face știința împotriva oricărui tip de mit religios.

— Nu văd efectele distrugătoare ale acestei teorii. N-am admis chiar acum că spiritul religios s-a întărit?

— Din alte motive. Dar a distrus pentru totdeauna multe aiureli, cum ar fi facerea lumii în șase zile.

— Domnișoară: dacă Dumnezeu e atotputernic, ce-l costă să creeze lumea în șase zile și să împrăștie câteva schelete de megateriu pe ici, pe colo, ca să pună la încercare credința sau prostia oamenilor?

— Ei asta-i! Doar n-o să-mi spui că iei în serios asemenea sofism! De altfel, abia cu câteva clipe mai înainte elogiai geniul care a descoperit teoria evoluționistă. Și acum o iei în glumă.

— N-o iau în glumă. Spun doar că nu dovedește inexistența lui Dumnezeu și nici nu respinge facerea lumii în șase zile.

— Dacă ar fi după dumneata, n-ar exista nici școli. Dacă nu mă înșel, trebuie să fii partizanul analfabetismului.

— În 1933, Germania era una din țările cele mai alfabetizate din lume. Dacă lumea n-ar ști să citească, cel puțin n-ar putea fi idiotizată zilnic de ziare și reviste. Din păcate, chiar dacă oamenii ar fi analfabeți, tot ar mai rămâne alte minuni ale progresului: radioul, televiziunea. Ar trebui să se extirpeze timpanele copiilor și să li se scoată ochii. Dar ar fi un program prea dificil.

— În ciuda acestor sofisme, lumina va triumfa întotdeauna asupra întunericului și binele asupra răului. Răul e ignoranța.

— Domnișoară, până acum răul a fost întotdeauna mai puternic decât binele.

— Alt sofism. De unde scoți asemenea enormități?

— Eu nu scot nimic, domnișoară: totul e dovedit pur și simplu de istorie. Deschideți la orice pagină istoria lui Oncken și n-o să dați decât de războaie, masacre, conspirații, torturi, lovituri de stat și inchiziții. De altfel, din moment ce binele triumfă întotdeauna, de ce mai trebuie predicat? Dacă prin natura lui omul

n-ar fi înclinat să facă rău, de ce e proscris, de ce e stigmatizat et cetera? Vedeți doar: religiile cele mai înalte *predică* binele. Ba mai mult: dictează *porunci* care îți *impun* să nu păcătuiești cu femeia aproapelui, să nu ucizi, să nu furi. Trebuie să *poruncești* toate astea. Și puterea răului e atât de mare și de întortocheată, încât e folosită chiar și pentru a ne recomanda binele: dacă nu facem cutare sau cutare lucru, suntem *amenințați* cu iadul.

— Atunci, țipă domnișoara González Iturrat, după dumneata ar trebui să se predice răul?

— N-am spus asta, domnișoară. Cert e că v-ați încins prea tare și nu mă mai ascultați. Răul nu trebuie predicat: vine singur.

— Și ce vreți să dovediți cu asta?

— Nu vă aprindeți, domnișoară. Nu uitați că dumneavoastră susțineți superioritatea binelui, și eu văd că m-ați tăia cu plăcere în bucăți. Voiam să vă spun doar că nu există un asemenea progres spiritual. Și ar trebui să examinăm chiar și faimosul progres material.

O strâmbătură ironică deformă mustățile profesoarei.

—Aha, o să-mi demonstrezi acum că omul de azi trăiește mai rău ca pe vremea romanilor.

— Depinde. Nu cred, de pildă, că un amărât care lucrează opt ore pe zi într-o turnătorie, sub control electronic, e mai fericit decât un păstor grec. În Statele Unite, paradisul mecanizării, două treimi din populație sunt oameni nevrotici.

— Aș vrea să știu dacă dumneata ai călători mai degrabă cu diligența decât cu trenul.

— De bună seamă. Călătoria cu trăsura era mai frumoasă și mai liniștită. Și era încă și mai bine când se mergea călare: se stătea în aer liber și în soare, se contempla în tihnă peisajul. Apostolii mașinii ne-au spus că fiecare zi va aduce omului mai mult timp de odihnă. Adevărul e că omul are tot mai puțin timp, pe zi ce trece e mai înnebunit. Până și războiul era frumos, era amuzant și viril, era spectaculos: cu uniformele alea colorate. Ba era chiar și sănătos. Vedeți bunăoară războiul nostru de independență și luptele noastre civile: dacă nu erai străpuns de lance sau decapitat puteai trăi apoi o sută de ani, ca străbunicul meu Olmos.

Sigur: viața în aer liber, exercițiul, mersul călare. Când un băiat era firav, îl trimiteau la război, să se călească.

Domnișoara González Iturrat se ridică furioasă și-i spuse discipolei:

— Eu mă duc, Normita. Vei fi știind tu ce faci.

Și plecă.

Norma, cu ochii scăpărând, se sculă și ea. Și, pe când se îndepărta, zise:

— Ești un mârlan și un cinic!

Mi-am îndoit ziarul și m-am apucat să urmăresc mai departe numărul 57, de data asta fără inconvenientul voluminosului trup al profesoarei.

În noaptea aceea, pe closet, în starea aceea care oscilează între fiziologia patologică și metafizică, scremându-mă și totodată meditând asupra sensului general al lumii, așa cum se întâmplă adesea în acest unic loc filozofic din casă, mi-am dat seama în sfârșit de acea paramnezie ce mă deranjase la începutul întâlnirii: nu, n-o mai văzusem înainte pe domnișoara González Iturrat; dar era aproape identică acelei ființe nesuferite și violente care în comedia *Cei opt condamnați*[1] aruncă dintr-un montgolfier pamflete în sprijinul luptei pentru obținerea drepturilor politice pentru femei.

XII

În noaptea aceea, pe când făceam bilanțul și, ca în fiecare noapte, treceam în revistă evenimentele, m-am alarmat: oare de ce mi-o adusese Norma pe domnișoara González Iturrat? Nu putea fi o simplă coincidență nici discuția pe care m-au obligat s-o fac despre existența răului. Gândindu-mă bine, am ajuns la concluzia că profesoara avea toate caracteristicile unei membre a Bibliotecii pentru Orbi. Iar bănuiala mea se extinse și la Norma Pugliese, care, la urma urmei, mă interesase pentru că tatăl ei e

1 *Kind Hearts and Coronets*, film din 1949, în care protagonistul își ucide pe rând opt rude pentru a rămâne singurul moștenitor.

un socialist care își petrece două ore pe zi transcriind cărți în alfabetul Braille.

Adesea las o impresie greșită despre felul meu de a fi, și cititorii Raportului vor fi probabil surprinși de această ușurință din partea mea. Adevărul e că, în ciuda dorinței mele de a proceda sistematic, sunt capabil de actele cele mai neașteptate și, prin urmare, periculoase, dat fiind caracterul activității căreia mă dedic. Iar nesăbuințele cele mai incalificabile le-am făcut din pricina femeilor. Am să încerc să explic ce mi se întâmplă, pentru că nici asta nu e un lucru atât de nebunesc pe cât ar putea părea la prima vedere, pentru că eu am considerat întotdeauna femeile ca o periferie a lumii orbilor; așa că relațiile mele cu ele nu sunt chiar atât de necugetate și nici atât de gratuite pe cât ar putea să-și închipuie un observator superficial. Nu asta îmi reproșez în acest moment, ci lipsa de prudență aproape de neconceput de care dau dovadă, așa din senin, ca acum, cu Norma Pugliese; lucru perfect logic din punctul de vedere al destinului, căci destinul îl orbește pe cel pe care vrea să-l ducă la pierzanie; însă din propriul meu punct de vedere era absurd și de neiertat. Dar după perioade de lucidi-tate radioasă urmează perioade în care actele mele par comandate și executate de altă persoană și deodată mă trezesc în toiul unei harababuri extrem de primejdioase, cum i s-ar putea întâmpla unui navigator singuratic care, în mijlocul unei zone pline de riscuri, doborât de somn, ar lăsa capul în jos și ar aținea. Nu e ușor.

Aș vrea eu să-l văd pe oricare din criticii mei într-o situație ca a mea, înconjurat de dușmani fără număr și nespus de vicleni, în miezul unei rețele nevăzute de spioni și observatori, fiind nevoit să supravegheze zi și noapte fiecare persoană și fiecare eveniment care se află ori se petrece în preajma lui. Atunci s-ar simți mai puțin plin de sine și ar înțelege că greșelile de acest fel sunt nu doar posibile, ci practic inevitabile.

În tot răstimpul de dinaintea întâlnirii cu Celestino Iglesias, de exemplu, a domnit în mintea mea o confuzie îngrozitoare; și în asemenea perioade parcă simt cum tenebrele m-ar înghiți, literalmente, prin intermediul alcoolului și al femeilor: așa pătrunde omul în labirinturile Infernului, adică în universul orbilor. Nu-i vorba însă că în aceste perioade întunecate aș uita de marele meu

obiectiv, ci de faptul că după urmărirea științifică și lucidă survine o izbucnire haotică, în salturi, în care predomină aparent ceea ce oamenii josnici numesc hazard și care, de fapt, e întâmplarea oarbă. Și în toiul destrăbălării, amețit și prostit, beat și nenorocit, mă pomeneam totuși bolborosind pe neașteptate: „nu contează, ăsta e oricum universul pe care trebuie să-l explorez", și mă lăsam în voia voluptății nesăbuite a amețelii, acea voluptate pe care o simt eroii în momentele cele mai grele și mai primejdioase ale luptei, când rațiunea nu ne mai poate sfătui și când voința noastră se mișcă în teritoriul tulbure al sângelui și al instinctelor. Până când, deodată, mă trezeam din aceste lungi perioade întunecate și, așa cum după destrăbălare urma ascetismul, după haos survenea mania mea de organizare; manie care mă încearcă nu în ciuda tendinței mele spre haos, ci tocmai din pricina asta. Atunci mintea mea începe să lucreze în marș forțat, cu o rapiditate și o limpezime uimitoare. Iau hotărâri precise și clare, totul e luminos și strălucitor ca o teoremă; nu fac nimic mânat de instincte, pe care în acel moment le controlez și le stăpânesc la perfecție. Dar, lucru ciudat, deciziile sau persoanele pe care le cunosc în acest răstimp de trezie mă împing brusc la o cădere incontrolabilă.

Să zicem că fac cunoștință, bunăoară, cu soția președintelui Comisiei Cooperatiste a Corului Nevăzătorilor; înțeleg ce informații valoroase aș putea obține prin intermediul ei, o curtez și, în cele din urmă, în scopuri strict științifice, mă culc cu ea; dar apoi îmi dau seama că femeia îmi displace, că e o destrăbălată sau o apucată, și toate planurile mele se duc pe apa sâmbetei sau sunt amânate, dacă nu chiar periclitate grav.

Nu a fost cazul cu Norma Pugliese, bineînțeles. Dar și cu ea am făcut greșeli pe care n-ar fi trebuit să le fac.

Domnul Américo Pugliese e un vechi membru al Partidului Socialist și și-a educat fiica potrivit principiilor pe care Juan B. Justo le-a impus încă de la început: Adevărul, Știința, Cooperativismul, Lupta împotriva Tutunului, Antialcoolismul. Un bărbat cât se poate de cuviincios, care îl detesta pe Perón și era foarte respectat la el la slujbă de către adversarii politici. E de înțeles că toate acestea mi-au stârnit din cale-afară dorința de a mă culca cu fie-sa.

Era logodită cu un locotenent de marină. Fapt absolut compatibil cu mentalitatea antimilitaristă a domnului Pugliese, în virtutea acelui mecanism psihologic care îi face pe antimilitariști să-i admire pe marinari: nu sunt atât de bădărani, au călătorit, seamănă foarte mult cu civilii. De parcă acest defect ar putea fi un motiv de elogiu. Căci, așa cum i-am explicat Normei (care se înfuria), a elogia un militar pentru faptul că nu pare militar, sau pentru că nu prea este, e ca și cum i-ai găsi merite unui submarin care întâmpină dificultăți când trebuie să se scufunde.

Cu argumente de genul ăsta am subminat bazele Marinei de Război și, până la urmă, am putut să mă culc cu Norma, ceea ce dovedește că drumul spre pat poate trece prin instituțiile cele mai neprevăzute. Și că singurele argumente care au importanță pentru o femeie sunt cele care, într-un fel sau altul, au legătură cu poziția orizontală. Invers față de ceea ce se întâmplă cu bărbații. Motiv pentru care e greu să pui un bărbat și o femeie în aceeași poziție geometrică, în virtutea unui raționament autentic: trebuie să recurgi la paralogisme sau la pipăit.

După ce am ajuns la orizontală, mi-a luat timp să-i fac educația, s-o deprind cu o Nouă Concepție despre Lume: de la profesorul Juan B. Justo la Marchizul de Sade. Nu era deloc ușor. Trebuia pornit chiar de la limbaj, întrucât ea, fiind o adeptă fanatică a științei și cititoare a unor opere cum ar fi *Căsătoria perfectă*, folosea cuvinte tare nepotrivite pentru pat, ca „legea refracției cromatice" pentru a descrie un asfințit. Pe baza acestui adevăr de netăgăduit (și pentru ea adevărul era sfânt), am făcut-o să se dedea, treptat, la cele mai josnice fapte. Atâția ani de muncă răbdătoare a deputaților, a consilierilor și a conferențiarilor socialiști spulberați în câteva săptămâni! Atâtea biblioteci de cartier, atâtea cooperative, o operă edilitară atât de sănătoasă, pentru ca, în cele din urmă, Norma să ajungă la asemenea practici! Și să mai ai apoi încredere în cooperativism.

Da, perfect, să râdem de Norma Pugliese, așa cum am râs eu în multe momente de superioritate. Cert este că în momentul acela mă încercau o mulțime de îndoieli și că, brusc, mi se părea că e una dintre subtilele spioane ale dușmanului. Lucru, pe de altă parte, de așteptat, căci numai un inamic grosolan sau prost ar

recurge la spionarea unor persoane care trezesc repede suspiciunea. Faptul că Norma este o ființă atât de candidă, care urăște din răsputeri minciuna și mistificarea, nu era oare argumentul decisiv ca să fiu prudent în privința ei?

Am început să mă frământ, analizând amănunte ale legăturii noastre.

Pe Norma Pugliese credeam că o clasificasem bine și, dată fiind formația ei socialistă și de adeptă a lui Sarmiento, nu mi s-a părut greu să ajung în străfundurile sufletului ei. Eroare gravă. M-a surprins, și nu doar o dată, prin reacții neașteptate. Până și faptul că, în cele din urmă, se lăsase coruptă, era aproape ireconciliabil cu educația atât de sănătoasă și de curată pe care i-o dăduse tatăl ei. Dar dacă bărbatul are atât de puțin a face cu logica, ce se poate aștepta de la o femeie?

Am petrecut noaptea aceea treaz, amintindu-mi și analizând fiecare reacție pe care o avusese față de mine. Și am descoperit destule motive să mă alarmez, dar și cel puțin unul de satisfacție: acela de a-mi fi dat seama la timp de pericolele acelei apropieri.

XIII

Îmi trece prin minte că, citind povestea cu Norma Pugliese, unii dintre dumneavoastră vor crede că sunt o canalie. Încă de pe acum vă spun că au dreptate. Mă consider o canalie și n-am nici cel mai mic respect pentru persoana mea. Sunt un individ care a pătruns adânc în propria-i conștiință, și cine dintre cei care se cufundă în ascunzișurile conștiinței lor se mai pot respecta pe sine?

Dar, cel puțin, mă consider cinstit pentru că nu-mi fac iluzii în ce mă privește și nici nu încerc să-i înșel pe alții. Mă veți întreba poate, atunci, cum se face că am înșelat fără cel mai mic scrupul atâția nefericiți și atâtea femei care mi-au ieșit în cale. Sunt însă înșelătorii și înșelătorii, domnilor. Aceste înșelătorii sunt mărunte, nu au importanță. Tot așa cum nu poți califica drept laș un general care ordonă o retragere în vederea unei ofensive decisive. Sunt, și erau, înșelătorii tactice, de circumstanță, trecătoare, în numele unui adevăr fundamental, al unei cercetări necruțătoare.

Sunt un cercetător al Răului, și cum ai putea să cercetezi Răul fără să te cufunzi până-n gât în murdărie? Îmi veți spune că eu am găsit pesemne o mare plăcere făcând asta, în locul indignării sau dezgustului pe care ar trebui să le simtă un autentic cercetător care se vede forțat s-o facă dintr-o obligație neplăcută. Și asta-i adevărat și o recunosc public. Vedeți ce cinstit sunt? N-am spus niciodată că sunt un tip cumsecade: am spus că sunt un cercetător al Răului, ceea ce e cu totul altceva. Și, pe deasupra, am și recunoscut că sunt o canalie. Ce mai vreți de la mine? O canalie remarcabilă, într-adevăr. Și sunt mândru că nu aparțin acestui gen de farisei care sunt la fel de ticăloși ca mine, pretinzând însă că sunt oameni onorabili, stâlpi ai societății, niște domni corecți, cetățeni eminenți, la înmormântarea cărora vine o groază de lume și ale căror necrologuri apar apoi în ziarele serioase. Nu: dacă numele meu va apărea vreodată în aceste ziare va fi, fără îndoială, la rubrica „de la poliție". Dar cred că am explicat deja ce părere am despre presa serioasă și despre rubrica „de la poliție". Așa că sunt foarte departe de a mă simți rușinat.

Detest această comedie universală a sentimentelor onorabile. Sistem de convenții care se manifestă, când oare nu-i așa?, în limbaj: suprem falsificator al Adevărului cu A mare. Convenții care ne fac ca înaintea substantivului „bătrânel" să punem întotdeauna adjectivul „bietul", ca și cum n-am ști cu toții că un nerușinat care îmbătrânește nu încetează din cauza asta să mai fie un nerușinat ci, dimpotrivă, sentimentele lui josnice devin și mai vii datorită egoismului și ranchiunei care apar sau sporesc odată cu părul cărunt. Ar trebui să facem un monstruos autodafe cu toate aceste cuvinte apocrife, născocite de dulcegăria populară, consacrate de ipocrizii care conduc societatea și apărate de școală și de poliție: „bătrâni venerabili"(cea mai mare parte dintre ei nu merită altceva decât să fie scuipați), „distinse matroane" (aproape toate mânate de vanitate și de egoismul cel mai feroce) et cetera. Ca să nu mai vorbim de „bieții orbișori" care constituie subiectul acestui Raport. Și trebuie să spun că, dacă acești orbișori se tem de mine, e tocmai pentru că sunt o canalie, pentru că ei știu că sunt unul de-al lor, un tip nemilos care nu se lasă amăgit cu prostii și

locuri comune. Cum s-ar putea teme de unul dintre nenorociții care îi ajută să treacă strada, arătându-le o simpatie lăcrimoasă în genul filmelor lui Disney cu păsărele și fundițe colorate de Crăciun?

Dacă s-ar alinia toate canaliile de pe planetă, ce armată formidabilă ar ieși, și ce neașteptată colecție de mostre! De la copiii îmbrăcați în alb la prima comuniune („pura inocență a copilăriei") și până la corecții funcționari municipali, care însă șterpelesc și duc acasă hârtie și creioane. Miniștri, guvernatori, medici și avocați aproape în totalitatea lor, bieții bătrânei pomeniți (încantități uriașe), matroanele de asemenea menționate și care acum conduc societăți pentru ajutorarea leproșilor sau a cardiacilor (după ce au trecut în fugă prin paturi străine și au contribuit tocmai la creșterea numărului celor bolnavi de inimă), directori de mari întreprinderi, tinerele delicate cu ochi de căprioară (dar în stare să jumulească orice tâmpit care crede în romantismul feminin sau în slăbiciunea și neajutorarea sexului lor), inspectori municipali, funcționari coloniali, ambasadori plini de decorații et cetera, et cetera. CANALII, ÎNAINTE, MARȘ! Ce armată, Dumnezeule! Înainte, ticăloșilor! Nici vorbă să vă opriți, și nici să vă puneți pe bocit, acum când vă așteaptă ceea ce v-am pregătit eu!

CANALII, DREPȚI!

Ce spectacol frumos și instructiv!

Ajungând la grajd, fiecare soldat va fi hrănit cu propriile lui porcării, transformate în excremente adevărate (nu metaforice). Fără nici un fel de considerații ori pile. Nici vorbă ca băiețelului domnului ministru să i se permită să mănânce pâine uscată în locul rahatului corespunzător. Nu, domnule: ori se fac lucrurile așa cum se cuvine, ori nu merită să mai fie făcute deloc. Să-și mănânce rahatul! Ba mai mult: să-și mănânce *tot* rahatul! Bine ar mai fi dacă am admite să mănânce o cantitate simbolică! Nimic simbolic: fiecare trebuie să-și mănânce cantitatea totală și exactă! E drept, se înțelege: nu-l poți trata pe un amărât care n-a făcut altceva decât să aștepte cu bucurie moartea părinților ca să moștenească niște pesos ca pe unul din anabaptiștii ăia din Minneapolis care doresc să ajungă în cer exploatând negrii în Guatemala. Nu, domnule! DREPTATE ȘI IARĂȘI DREPTATE! Fiecăruia rahatul

care i se cuvine, ori nimic. Nu contați pe mine, cel puțin nu pentru șmecherii de genul ăsta.

Și țineți seama că poziția mea nu este numai categorică, ci și dezinteresată, pentru că, așa cum am recunoscut, în calitatea mea de canalie desăvârșită, o să intru în rândurile armatei coprofage. Îmi revendic doar meritul de a nu fi tras pe sfoară pe nimeni.

Și asta mă face să mă gândesc la necesitatea de a inventa un sistem pentru a detecta ticăloșia la personaje respectabile și a o măsura cu exactitate, ca să i se poată atribui fiecăruia cantitatea pe care o merită. Un fel de aparat care să indice cu un ac cantitatea de rahat produsă de domnul X în viața lui până la Judecata de Apoi, cantitatea care trebuie scăzută cu titlu de sinceritate sau bunăvoință și cantitatea exactă pe care trebuie s-o înghită, după ce s-au făcut toate socotelile.

Și după ce se termină cântărirea exactă pentru fiecare individ, uriașa armată va trebui s-o pornească în marș spre grajdurile ei, unde fiecare își va consuma cantitatea proprie și exactă de murdărie. O operație infinită, cum e de înțeles (aici ar fi adevărata glumă), pentru că prin defecare, în virtutea Principiului Conservării Excrementelor, vor elimina aceeași cantitate pe care au înghițit-o. Cantitate care, după ce le va fi pusă din nou în fața botului printr-o mișcare de inversiune colectivă, făcută la un ordin militar, va trebui să fie înghițită din nou.

Și așa, *ad infinitum*.

XIV

Am fost nevoit să mai aștept două zile. În acest răstimp am primit una din scrisorile alea care se trimit în lanț și pe care, de obicei, le arunci pe stradă. În cazul meu mi-a sporit frământarea, pentru că experiența îmi dovedise că nimic, dar absolut

NIMIC

nu poate fi neglijat într-un plan ascuns atât de fantastic precum cel care mă preocupa. Așa încât am citit-o cu atenție, încercând

să descopăr o legătură între întâmplările acelea de demult, cu avocați și generali, și problema mea cu orbii. Hârtia spunea: „Lanțul acesta vine din Venezuela. Scrisoarea a fost scrisă de domnul Baldomero de Mendoza și trebuie să facă ocolul lumii. Faceți 24 de cópii și împărțiți-le prietenilor dumneavoastră, dar în nici un caz rudelor, oricât de îndepărtate ar fi ele. Chiar dacă nu sunteți superstițios, faptele vă vor demonstra adevărul. De pildă: domnul Ezequiel Goiticoa a făcut copiile, le-a trimis la prieteni și, după vreo nouă zile, a primit 150 de mii de bolivari. Un domn pe nume Barquilla a făcut băşcălie de scrisoare și i-a luat foc casa, incendiu în care i-a pierit o parte din familie și din pricina asta a înnebunit. În 1904, generalul Joaquín Díaz a primit o lovitură puternică de pe urma căreia a căzut grav bolnav, dar, sosindu-i mai târziu scrisoarea în lanț, i-a dat ordin secretarei lui să facă copiile și să le trimită; s-a vindecat rapid și acum se simte excelent. Un funcționar din Garette a făcut copiile, dar a uitat să le trimită; după nouă zile a dat de un necaz și și-a pierdut slujba. Apoi a făcut alte copii și le-a trimis, fiind angajat la loc și primind chiar o indemnizație. Avocatul Alfonso Mejía Reyes, din Mexic, D.F., a primit o copie din acest lanț, nu i-a dat atenție și la nouă zile după aceea i-a căzut o cornișă în cap și a murit în mod tragic. Inginerul Delgado a întrerupt lanțul și la puțină vreme i s-a descoperit o deturnare de fonduri. Nu rupeți acest lanț sub nici un motiv. Faceți copiile și împărțiți-le. Decembrie 1954".

XV

Până când, într-o zi, am văzut că un orb înaintează încet pe strada Paso. Inima începu să-mi bată cu putere.

Instinctul mi-a spus că bărbatul acela înalt și blond avea o legătură cu problema Iglesias, fiindcă nu păşea cu atenția nepăsătoare cu care mergi pe o stradă când ținta ți-e departe.

Nu se opri în fața numărului 57, dar trecu foarte încet prin dreptul intrării și cu bastonul lui alb părea că recunoaște terenul pe care mai târziu aveau să se dea bătălii decisive. Am presupus

că e ceva în genul unei misiuni de recunoaștere și, din clipa aceea, am stat la pândă cu atenție sporită.

Însă în ziua aceea nu s-a mai întâmplat nimic care să-mi atragă atenția. Cu câteva minute înainte de nouă seara, am urcat la etajul șapte, dar nici acolo nu se întâmplase nimic care să mi se pară ieșit din comun: vânzători de apă gazoasă și de felurite alte lucruri, în fine, lumea obișnuită.

În noaptea aceea n-am putut dormi: mă tot răsuceam de pe o parte pe alta în pat. M-am sculat înainte de a se crăpa de ziuă și am dat fuga în strada Paso, temându-mă ca nu cumva cineva important să urce în camera lui Iglesias în momentul când se va deschide poarta de jos.

Dar nu intră nimeni care să mi se pară suspect și toată ziua n-am observat nici un indiciu interesant. Să fi fost oare o simplă întâmplare apariția acelui orb înalt și blond?

Am mai spus că nu prea cred în coincidențe și încă și mai puțin în cele care se referă la orbi. Așa că chiar în seara aceea, după ce mi-am încheiat ceea ce s-ar putea numi garda de zi, m-am hotărât să mă duc la pensiune și s-o supun unui interogatoriu ascuns pe doamna Etchepareborda.

În așteptarea mea zbuciumată mă coborâsem până la cea mai dezgustătoare ipocrizie. Detest femeile grase, și proprietara pensiunii era uriașă; îmbrăcată într-o rochie ce părea făcută pentru o femeie normală, expunându-și gușa și pieptul enorm și foarte alb, semăna cu un tort uriaș și tremurător: dar un tort umplut cu intestine.

I-am admirat tenul și i-am spus că e de necrezut că are patruzeci și cinci de ani. I-am lăudat cămăruța în care locuia, unde fiecare masă, măsuță și, în general, orice suprafață orizontală era acoperită de un milieu de macramé. Un fiel de *horror vacui* o împiedica să lase vreu spațiu gol fără să-l acopere sau să-l umple cu ceva: clovni de porțelan, elefanți de bronz, lebede de sticlă, Don Quijoți cromați și un uriaș Bambi, în mărime aproape naturală. Pe un pian la care nu mai cânta, îmi explică ea, de la moartea soțului, erau două mari milieuri de macramé: unul pe claviatură și altul pe capac. Tot aici, printre *gauchos* și țărăncuțe de cârpă,

se vedea o fotografie a domnului Etchepareborda, din profil, cu privirea serioasă și îndreptată către un imens elefant de bronz: părea că prezidează colecția aceea de monstruozități.

I-am lăudat oribila ramă cromată iar ea, contemplând poza cu o expresie tristă și visătoare, îmi spuse că murise cu doi ani în urmă, când abia împlinise patruzeci și opt, adică în floarea vârstei, și când tocmai urma să-și vadă îndeplinită marea dorință, îmi spuse, de a obține o jumătate de pensie.

Era director adjunct al sectorului de expediții la firma *Los Gobelinos*.

Eu, fierbând în sinea mea de furie și de nervi, fiindcă până în momentul acela nu putusem să-mi încep interogatoriul, am spus:

— E o firmă importantă, nu glumă.

— Așa e, confirmă ea cu satisfacție.

— Un post de încredere, am adăugat.

— Cred și eu, spuse. Nu vreau să nesocotesc meritele altora, dar în răposatul meu soț aveau o încredere absolută.

— Făcea onoare firmei, am mai adăugat.

— Într-adevăr, domnule Vidal.

Cinstea bascilor, Flegma Britanică, Simțul Măsurii al Francezilor, mituri care, ca toate miturile, sunt invulnerabile în fața bietelor fapte. Ce semnificație pot avea, într-adevăr, niște patroni de tripou ca ministrul Etcheverry, niște apucați ca piratul Morgan sau fenomene ca Rabelais? M-am resemnat să judec pozele pe care grăsana începea să mi le arate dintr-un album de familie. În una apăreau amândoi, în apă, la Mar del Plata, în concediul din 1948.

— Fiindcă veni vorba, comentă ea, arătând cu mâna spre un far făcut din scoici mărunte care se profila pe un mic milieu, farul de colo mi l-a dăruit în vara aceea.

Se sculă, mi-l aduse și îmi arătă legenda: „Amintire de la Mar del Plata" și, mai jos, adăugată cu cerneală, data: 1948.

Apoi se întoarse la album, pe când eu eram mistuit de nerăbdare.

În altă poză, domnul Etchepareborda apărea alături de consoarta lui în grădinile din Palermo. În alta cred că era înconjurat de nepoții și de cumnatul lui, un oarecare domn Rabufetti, sau ceva în genul ăsta. În alta sărbătorea împreună cu personalul de la

Los Gobelinos o aniversare între prieteni, după cuvintele doamnei Etcheparebordа, la restaurantul El Pescadito, din La Boca. Et cetera.

Îmi defilară apoi prin fața ochilor copii în pielea goală, stând pe burtă, cu ochii la aparat, poze de căsătorie, alte concedii, cumnați, veri, câte o micuță prietenă (așa le numea proprietara pensiunii pe cele care păreau niște edificii la fel de considerabile ca ea).

Am văzut, fericit, că închidea în sfârșit albumul și se pregătea să-l pună la loc, în sertarul unei comode. Deasupra acesteia, printre mai multe statuete, era atârnat un tablouaș care spunea:

DĂ-ȚI CASA DIN TOATĂ INIMA

— Și nici o noutate cu privire la sărmanul Iglesias? am întrebat eu.

— Nu, domnule Vidal. Stă acolo, bietul de el, închis în cameră, nevrând să vadă pe nimeni. Vă spun sincer, domnule Vidal: mi se rupe inima.

— Da, firește. N-a venit nimeni să întrebe de el? Nu s-a interesat nimeni de situația lui?

— Nimeni, domnule Vidal. Cel puțin până acum.

— Curios, foarte curios, am comentat eu, ca pentru mine.

Îi spusesem că luasem legătura cu societățile respective. Cu minciuna asta obțineam două rezultate, de o valoare inestimabilă: param orice inițiativă din partea ei (inițiativă care, cum se înțelege, era periculoasă, fiind incontrolabilă) și în același timp puteam verifica tot ce se întâmpla. Nu trebuie uitat că eu îmi propuneam să mă slujesc de Iglesias nu numai ca să pătrund în cercul secret, ci, în prealabil, ca să cercetez și să confirm unele din presupunerile mele despre organizație: dacă, fără să informez pe nimeni despre situația tipografului, acesta avea să fie localizat, teoria mea se confirma în aspectele ei cele mai grave, și trebuia să-mi înmulțesc precauțiunile. Dar, pe de altă parte, așteptarea asta mi se părea periculoasă și îmi sporea frământarea, adăugând și teama de a nu ajunge la timp.

Cât ținea așteptarea asta nenorocită, verificam evoluția transformării ce se producea în el, examinându-i trăsăturile și comportamentul. Noaptea mai ales, după ce poarta de jos era încuiată

și, prin urmare, nu mai era nici o primejdie ca mesagerul acela temut și așteptat cu nerăbdare să ajungă la pensiune (pentru nimic în lume secta nu trebuia să mă găsească împreună cu tipograful), intram în camera lui și mă străduiam să întreținem o conversație sau, cel puțin, încercam să-i țin companie ascultând radioul împreună cu el. Așa cum am spus, Iglesias era pe zi ce trece mai tăcut, iar neîncrederea lui tot mai mare și resentimentul acela înghețat care îi caracterizează pe membrii castei deveneau aproape vizibile. Îi urmăream și simptomele pur fizice și, când dădeam mâna cu el, verificam dacă pielea începuse deja să secrete sudoarea aceea rece, aproape imperceptibilă, una din trăsăturile ce dovedesc înrudirea cu broaștele și, în general, cu saurienii și cu alte animale asemănătoare.

Intram, deci, după ce băteam și-l auzeam spunând *Intră*, și aprindeam lumina de la întrerupătorul de lângă montantul din stânga ușii. Iglesias, așezat într-un colț, lângă radio, din zi în zi mai grav și mai concentrat, mă privea, așa cum privesc orbii, cu o expresie goală și abstractă, trăsătură care, după experiența mea, e prima pe care o dobândesc în lenta lor metamorfoză. Ochelarii negri, menițI doar să-i ascundă orbitele arse, făceau ca expresia lui să fie și mai impresionantă. Știam prea bine că în spatele sticlelor negre nu era nimic, dar tocmai acest NIMIC era în definitiv lucrul care-mi impunea cel mai mult. Și simțeam că alți ochi, din spatele frunții lui, ochi nevăzuți, dar tot mai implacabili și mai vicleni, mă priveau țintă, pătrunzându-mă până în străfundurile ființei.

N-a rostit niciodată vreun cuvânt neplăcut: dimpotrivă, își accentuase politețea aceea care apare adesea la cei originari din anumite regiuni ale Spaniei, politețea aceea distantă care face ca niște simpli țărani de pe asprele podișuri ale Castiliei să pară domni. Dar pe măsura ce treceau zilele, în timpul acelei scene tăcute și repetate la nesfârșit, când ne priveam ca două statui egiptene glaciale, șezând, simțeam cum resentimentul lui Iglesias punea încetul cu încetul stăpânire pe fiecare din ungherele spiritului său.

Fumam amândoi în tăcere. Și din senin, pentru a rupe tăcerea insuportabilă, spuneam orice lucru l-ar fi putut interesa odinioară pe tipograf.

— FORA[1] a declarat o grevă a docherilor.

Iglesias mormăia ceva monosilabic, trăgea grav din ţigara neagră şi îşi spunea în sinea lui: *Te ştiu eu bine, canalie.*

Când situaţia devenea imposibilă mă retrăgeam. În orice caz, şi în ciuda stingherelii acelor întâlniri, îmi atingeam scopul de a-i supraveghea transformarea.

Şi, când ajungeam în stradă, făceam un rond de noapte: de parcă aş fi ieşit să iau aer, de parcă aş fi umblat aiurea, fluierând; dar, de fapt, urmăream să văd dacă nu observam vreun indiciu al prezenţei duşmanului.

Însă în cele două zile care au urmat după apariţia orbului înalt şi blond n-am văzut nimic ce ar putea avea vreo semnificaţie.

XVI

Într-adevăr, când m-am dus a doua zi la pensiune ca să-mi fac vizita nocturnă, am observat un semn nou şi îngrijorător.

Înainte de a urca în camera lui Iglesias, îi făceam o vizită doamnei Etchepareborda, ca s-o mai iscodesc. În seara aceea, ca de obicei, mă pofti să iau loc şi să beau cafeaua pe care o pregătise pentru mine. Pe atunci credeam că proprietara pensiunii îşi închipuia că, de fapt, eu veneam pe acolo ca s-o văd pe ea şi că orbirea lui Iglesias era un pretext. Şi, după cum se spune în jargonul corespunzător, eu îi alimentam iluziile: într-o zi îi lăudam rochia, în alta mă extaziam în faţa vreunui nou obiect cromat, în altă zi o rugam să-mi vorbească despre inteligenţa domnului Etchepareborda.

În seara aceea, pe când prepara faimoasa cafea, i-am pus întrebările obişnuite. Şi ea, tot ca de obicei, mi-a răspuns că nimeni nu se interesase de soarta tipografului.

— E uimitor, domnule Vidal. Parcă îţi vine să-ţi pierzi încrederea în oameni.

— Nu trebuie să ne pierdem speranţa, i-am răspuns, cu una din faimoasele fraze ale domnului Etchepareborda, de genul

---

1 Federaţia Muncitorească Regională Argentiniană.

„Trebuie să avem încredere în Țară", „Așa-i viața", „Trebuie să avem încredere în Forțele Națiunii". Fraze care oglindeau ierarhia răposatului șef-adjunct al sectorului de expediții la firma Los Gobelinos și care, acum că era mort, o impresionau pe soția lui.

— Așa spunea întotdeauna răposatul, zise ea, întinzându-mi zaharnița.

Vorbi apoi de cât de tare se scumpise viața. Vina tuturor relelor era ticălosul de Perón. Nu-i plăcuse niciodată de el, și știam eu de ce? Din pricina felului în care își freca mâinile și zâmbea: părea un popă. Iar ei nu-i plăcuseră niciodată popii, chiar dacă respecta toate religiile, asta da (împreună cu răposatul făceau parte din Școala Fratelui Basilio). În cele din urmă vorbi de scandalul iscat de noua creștere a prețului electricității.

— Oamenii ăștia fac ce vor, spuse ea. De exemplu astăzi: n-a venit oare unul de la CADE și nu s-a apucat să verifice toată casa pentru a vedea dacă ținem în stare bună aparatele, fiarele de călcat, radiatoarele și toate celelalte? Și mă întreb, domnule Vidal, dacă au dreptul să controleze casa cuiva.

Așa cum caii se opresc brusc și se cabrează în fața unui obstacol suspect ce le apare în față, ridicând capul și ciulindu-și urechile tremurătoare, așa am fost eu zguduit de cuvintele astea.

— Un funcționar de la CADE?! am axclamat, aproape sărind de pe scaun.

— Da, de la CADE, răspunse surprinsă.

— Pe la ce oră?

Se străduí să-și amintească și spuse:

— Cam pe la trei după-amiază.

— Un bărbat gras? Un individ cu costum de culoare deschisă?

— Da, unul gras, așa e... spuse ea, privindu-mă tot mai descumpănită, de parcă aș fi fost bolnav.

— Dar avea sau nu o haină de culoare deschisă? am insistat pe un ton aspru.

— Da, o haină de culoare deschisă... o fi fost de fresco, de astea cum se poartă acum, o haină din astea ușoare.

Mă privea atât de uimită, încât trebuia să-i dau o explicație rezonabilă: altminteri cine știe dacă atitudinea mea nu era suspectă până și pentru nefericita aia. Dar ce explicație să-i dau? Am încercat

să inventez ceva credibil: i-am vorbit de o datorie pe care individul respectiv o avea la mine, am bâiguit câteva cuvinte în grabă, înțelegând că nu mai puteam spune nimic care să-mi explice alarma. Iar alarma mea venea de la faptul că, în după-amiaza aceea, pe la trei, îmi atrăsese atenția un individ gras, într-o haină de fresco de culoare deschisă, cu o valijoară în mână, care se tot învârtea în jurul numărului 57 de pe strada Paso. Faptul că individul acela mi se păruse suspect și că intuiția îmi era confirmată acum de spusele proprietăresei că individul controlase pensiunea era de-ajuns ca să simt că mă apucă nebunia.

Mai târziu, trecând în revistă episoadele legate de cercetarea mea, m-am gândit că zăpăceala mea, felul în care mă purtasem când aflasem de individul de la CADE și pretinsa explicație pe care i-o dădusem femeii de la pensiune fuseseră imprudente.

Ar fi fost de-ajuns ca să-i trezească bănuieli, dacă ar fi fost cât de cât inteligentă.

Dar nu din pricina acelei breșe urma să se năruie edificiul ridicat cu atâta trudă! În noaptea aceea capul îmi vâjâia: simțeam că momentul hotărâtor se apropia. A doua zi, ca de obicei, dar acum și mai nervos, m-am instalat devreme la postul meu de observație. Mi-am băut cafeaua cu lapte și am deschis ziarul, dar de fapt nu slăbeam din ochi numărul 57. Aveam de acum o remarcabilă iscusință pentru jocul acesta dublu. Și pe când Juanito îmi spunea nu știu ce despre greva metalurgiștilor, am observat, cu o emoție aproape insuportabilă, că tipul de la CADE își făcea iar apariția pe strada Paso, cu aceeași valijoară și același costum de culoare deschisă ca ieri; însă de data asta era însoțit de un domn slăbuț și scund, semănând mult la față cu actorul Pierre Fresnay. Veneau vorbind unul cu celălalt și, când grasul îi șoptea ceva la ureche, fiind nevoit să se aplece, celălalt încuviința din cap. Ajungând la numărul 57, mărunțelul intră înăuntru, iar bărbatul de la CADE se îndepărtă pe strada Mitre și în sfârșit se opri, așteptând, la colț: scoase un pachet de țigări și se apucă să fumeze.

Oare Iglesias o să coboare cu celălalt?

Nu mi s-a părut probabil, fiindcă nu era omul care să accepte așa, tam-nesam, o propunere sau o invitație.

Am încercat să-mi imaginez scena de acolo de sus: ce i-o fi spunând lui Iglesias? Cum s-o fi prezentând? Cel mai probabil era ca individul să se prezinte ca membru al Bibliotecii sau Corului sau al oricărei alte instituții: aflase de nenorocirea lui, ei aveau organizată ajutorarea et cetera. Dar, cum spun, mi s-a părut dificil ca Iglesias să accepte să-l urmeze din acest prim moment: devenise prea neîncrezător și, de altfel, i se accentuase și orgoliul, care oricum era foarte marcat, ca la atâția spanioli, încă de dinainte de a orbi.

Când emisarul coborî singur și se duse să-l găsească pe tipul de la CADE, am simțit cu satisfacție că presupunerile mele fuseseră exacte, ceea ce-mi dovedea că am o idee exactă despre mersul evenimentelor.

Tipul de la CADE păru că ascultă cu mult interes raportul mărunțelului și apoi, conversând cu însuflețire, o luară pe partea ce ducea spre bulevardul Puyerredón.

Am dat fuga sus: trebuia neapărat să aflu ceva cât mai curând, fără să stârnesc însă bănuielile lui Iglesias.

Văduva mă primi cu entuziasm.

— În sfârșit au venit de la societatea aia! exclamă ea, apucându-mi dreapta cu ambele mâini.

Am încercat s-o liniștesc.

— Și, mai cu seamă, doamnă, i-am spus, nici un cuvânt lui Iglesias. Să nu cumva să vă scape că eu i-am informat pe oamenii aceia.

M-a asigurat că își aduce foarte bine aminte de recomandările mele.

— Perfect. Și ce a hotărât Iglesias?

— I-au oferit de lucru.

— Ce fel de lucru?

— Nu știu. Nu mi-a zis nimic.

— Și el ce-a răspuns?

— C-o să se mai gândească.

— Până când?

— Până după-amiază, pentru că atunci se întoarce domnul. Vrea să-l prezinte.

— Să-l prezinte? Unde?

— Nu știu, domnule Vidal.

M-am declarat satisfăcut de interogatoriu și mi-am luat la revedere. Când dădeam să ies, i-am spus:

— Uitam să vă întreb: pe la ce oră se întoarce domnul respectiv?

— Pe la trei.

— Perfect.

Lucrurile începeau să meargă ca pe roate.

XVII

Ca și în alte rânduri, nervozitatea mi-a strârnit o nevoie urgentă de a mă duce la closet. Am intrat în cafeneaua Antigua Perla del Once și m-am îndreptat spre toaletă. E ciudat că în țara asta unicul loc în care se vorbește de Doamne și de Domni e tocmai locul unde, în mod constant, aceștia încetează să mai fie astfel. Uneori mă gândesc că e una din nenumăratele forme ale ironicei lipse de credință argentiniene. Pe când stăteam în cabina aceea infectă, confirmându-mi încă o dată vechea mea teorie că toaleta e unicul loc filozofic rămas în stare pură, am început să descifrez inscripțiile întortocheate. Peste inevitabilul slogan de bază TRĂIASCĂ PERÓN, cineva șterse cu brutalitate cuvântul TRĂIASCĂ și îl înlocuise cu MOARTE LUI, cuvinte care fuseseră șterse la rândul lor și înlocuite cu un nou TRĂIASCĂ, nepot al celui inițial, și tot așa, alternativ, în formă de pagodă sau, mai degrabă, de incert edificiu în construcție. La stânga și la dreapta, jos și sus, cu săgeți indicatoare și semne de exclamație sau desene cu tot felul de aluzii, expresia aceea originală apărea împodobită, îmbogățită și adăugită (ca de o specie de exegeți violenți și pornografici) cu comentarii diverse despre mama lui Perón, despre caracteristicile sociale și anatomice ale Evei Duarte; despre ceea ce ar face comentatorul necunoscut care defeca dacă ar avea norocul să se trezească cu ea într-un pat, într-un fotoliu sau chiar în closetul de la Antigua Perla del Once. Fraze și exprimări ale unor dorințe care, la rândul lor, erau șterse în parte sau de tot, tăiate,

denaturate sau îmbogățite prin adăugarea vreunui adverb pervers sau laudativ, accentuate sau atenuate prin intervenția vreunui adjectiv; cu creioane și crete de felurite culori, cu desene explicite care păreau făcute de vreun profesor Testut[1] beat și bălos. Și în diferite locuri libere, jos sau pe margini, uneori (ca în cazul anunțurilor importante din ziare) cu chenar, cu diverse tipuri de litere (înfrigurat sau languros, plin de speranță sau cinic, îndărătnic sau frivol, caligrafic sau grotesc), cereri sau oferte de telefoane pentru bărbați care ar fi avut cutare sau cutare calități, care ar fi dispuși la cutare sau cutare combinații sau acțiuni, artificii sau fantezii, atrocități masochiste ori sadice. Oferte și cereri care erau modificate la rândul lor de comentarii ironice sau jignitoare, agresive sau umoristice, de către terțe persoane care, din diverse motive, nu erau dispuse să intervină chiar în combinația în sine, dar care, într-un anumit sens (și comentariile lor o dovedeau), doreau să participe, și participau, la magia aceea lascivă și halucinantă. Și în mijlocul acelui haos apărea, cu săgeți indicatoare, răspunsul înfrigurat și plin de speranță al cuiva care arată cum și când o să-l aștepte pe Prințul Cacografic și Anal, uneori cu o adnotare duioasă și, după cât se pare, nepotrivită pentru acel avizier de closet: VOI ȚINE O FLOARE ÎN MÂNĂ.

„Lumea pe dos", mi-a trecut prin minte.

Ca și în cadrul știrilor de la poliție, aici părea că iese la iveală adevărul ultim al rasei umane.

„Dragostea și excrementele", mi-am spus.

Și pe când mă încheiam la pantaloni, m-am gândit: „Doamne și Domni".

XVIII

La două după prânz mă și instalasem la cafenea, chiniut de îndoieli. Dar omulețul care semăna cu Pierre Fresnay nu apăru

1 Léo Testut (1849-1925), medic francez, profesor de anatomie, autor al celebrului *Tratat de anatomie umană*.

până la ora trei. Acum mergea fără nici o ezitare. Când ajunse aproape de casă, ridică privirea ca să verifice numărul (fiindcă venise cu capul plecat, ca și cum ar fi mormăit ceva în sinea lui) și intră la numărul 57.

L-am așteptat cu nervii încordați să iasă: se apropia partea cea mai riscantă a aventurii mele, căci, chiar dacă m-am gândit un moment la posibilitatea mai banală că îl vor duce la una din societățile de întrajutorare sau de binefacere, intuiția mi-a spus imediat că nici vorbă de așa ceva: asta aveau s-o facă mai târziu. Primul pas trebuie să fie ceva mult mai puțin inocent, să-l ducă în fața vreunui orb de oarecare importanță, probabil vreun om de legătură cu superiorii. Pe ce mă bazam făcând presupunerea asta? Îmi spuneam că, înainte de a lansa în circulație un nou orb, ca să zic așa, ierarhii voiau să-i cunoască îndeaproape caracteristicile, situația și ocupațiile, gradul de inteligență sau de prostie: un bun șef al unei rețele de spionaj nu încredințează o misiune unui agent fără un examen prealabil al calităților și defectelor lui. Și e limpede că nu e nevoie de aceleași calități pentru a trece prin vagoanele metroului cerând tribut ca pentru a sta de veghe într-un loc atât de important precum Centrul Naval (ca orbul acela înalt, cu melon, de vreo șaizeci de ani, care stă veșnic tăcut, cu niște creioane în mână, și care lasă cu totul și cu totul impresia că e un gentleman englez, scăpătat printr-un îngrozitor capriciu al sorții). Există, așa cum am mai spus, orbi și orbi. Și, chiar dacă au cu toții un atribut comun esențial, care le conferă acel minim de particularități, nu trebuie să simplificăm problema până într-atât încât să credem că toți sunt la fel de subtili și de perspicace. Există orbi care sunt folosiți numai în acțiuni de șoc; există printre ei unii care sunt un fel de echivalent al docherilor sau jandarmilor; și unii precum Kierkegaard sau Proust. De altfel, nu se poate ști cum va evolua un om intrat în secta cea sacră din cauză de boală sau de accident, deoarece, ca și în război, se ivesc surprize de necrezut. Și tot așa cum nimeni n-ar fi putut prevedea că dintr-un funcționăraș timid de la o bancă din Boston o să iasă un erou de la Guadalcanal, tot așa nu se poate prezice în ce mod surprinzător poate cecitatea înălța pe scară ierarhică un portar

sau un tipograf: se spune că unul din cei patru ierarhi care conduc secta pe plan mondial (și care sălășluiesc pe undeva prin Pirinei, într-una din peșterile extrem de adânci pe care un grup de speologi au încercat s-o studieze în 1950, totul sfârșindu-se printr-un dezastru) nu e orb din naștere și că, și asta e faptul cel mai uimitor, înainte de a orbi fusese un simplu jocheu pe hipodromul din Milano, unde-și pierduse vederea în urma unei căzături. Asta e o informație la a nu știu câta mână, cum e lesne de presupus; deși consider foarte puțin probabil ca un om care nu-i orb din naștere să aparțină ierarhiei, repet toate astea numai pentru a arăta în ce măsură se poate crede că un individ ar putea să urce pe scara ierarhică în urma pierderii vederii. De altfel, sistemul de promovare e atât de ezoteric, încât mă îndoiesc că cineva ar putea cunoaște vreodată identitatea Tetraierarhilor. În lumea orbilor apar însă zvonuri și se răspândesc informații nu întotdeauna adevărate: în parte, poate, pentru că ei mai păstrează înclinația spre defăimare și bârfă proprie ființelor omenești și care atinge în cazul lor dimensiuni patologice; în parte, și asta-i o ipoteză de-a mea, pentru că șefii ierarhici se folosesc de informațiile înșelătoare ca să păstreze misterul și echivocul, două arme puternice în cadrul oricărei organizații de acest gen. Dar, oricum ar fi, pentru ca o știre să pară verosimilă, trebuie să fie cel puțin posibilă în principiu, și asta e de-ajuns spre a dovedi, ca în presupusul caz al fostului jocheu, în ce măsură cecitatea poate multiplica personalitatea unui individ obișnuit.

Revenind la problema noastră, mi-am închipuit că Iglesias n-o să fie dus chiar de la prima ieșire la una din societățile ezoterice, instituțiile acelea în care orbii se folosesc de niște văzători amărâți sau de cucoane cu inimă bună și cu creier de bibilică, recurgând la cele mai josnice și mai ieftine mijloace ale demagogiei sentimentale. Am intuit, prin urmare, că acea primă ieșire a lui Iglesias m-ar putea introduce dintr-odată în vreuna din redutele tainice, cu toate primejdiile pe care le implică așa ceva, dar și cu toate formidabilele sale posibilități. Așa încât în după-amiaza aceea, când m-am așezat la o masă la cafenea, luasem deja toate măsurile care mi se păruseră necesare dacă ar fi vorba de o călătorie

de asemenea natură. Mi se poate spune că e ușor să iei măsuri chibzuite pentru o călătorie în munții Cordobei, dar că nu se înțelege cum poți lua măsuri rezonabile pentru a explora universul orbilor, exceptând cazul că ești nebun. În fine: adevărul e că aceste faimoase măsuri au fost de fapt câteva lucruri relativ logice: o lanternă, un aliment concentrat și altele de genul ăsta. Am hotărât că, așa cum fac înotătorii de fond, e cel mai bine să iau, ca aliment concentrat, ciocolată.

Înarmat cu lanterna mea de buzunar, cu ciocolată și cu un baston alb, care, mi-am zis în ultima clipă, s-ar putea să-mi fie util (ca uniforma inamicului pentru o patrulă), am așteptat cu nervii încordați la maximum ieșirea lui Iglesias însoțit de mărunțel. Rămânea, bineînțeles, și posibilitatea ca tipograful, ca spaniol ce era, să refuze să-l însoțească pe mărunțel, hotărându-se să rămână mândru în singurătatea lui; în acest caz, tot edificiul pe care-l ridicasem s-ar fi năruit ca un castel din cărți de joc; și echipamentul meu, adică ciocolata, lanterna și bastonul alb, s-ar fi transformat automat într-un grotesc echipament de nebun.

Dar Iglesias coborî!

Domnul cel scund îi tot spunea ceva cu entuziasm și tipograful îl asculta cu aerul lui demn de hidalgo în mizerie care nu s-a umilit și nu avea s-o facă în veci. Se mișca stângaci și basonul alb pe care i-l adusese celălalt era încă mânuit cu timiditate, fiind ținut deodată suspendat în aer, cale de câțiva pași, ca unul care duce un termos.

Cât mai avea încă de învățat pentru a-și termina ucenicia! Constatarea aceea mi-a mai dat curaj și am pornit-o cu destul aplomb pe urmele lor.

Nici o clipă domnul cel mărunțel nu dădu vreun semn că ar fi observat că îi urmăream, și asta îmi întări siguranța până într-atât încât îmi trezi un soi de orgoliu pentru faptul că lucrurile se desfășurau așa cum calculasem eu de-a lungul atâtor ani de așteptare și de studii preliminare. Deoarece, nu știu dacă am mai spus, de la tentativa mea nereușită cu orbul din metrou la Palermo, mi-am dedicat aproape tot timpul observării sistematice și minuțioase a activității la vedere a tuturor orbilor pe care îi

întâlnisem pe străzile din Buenos Aires; în acest răstimp de trei ani am cumpărat sute de reviste inutile; am cumpărat și am aruncat duzini de balene, am achiziționat mii de creioane și de agende de toate mărimile; am asistat la concerte date de orbi; am învățat alfabetul Braille și am stat zile nesfârșite în bibliotecă. Se înțelege că activitatea asta era plină de uriașe primejdii, fiindcă, dacă ar fi existat vreo bănuială în ce mă privește, s-ar fi ales praful de toate planurile mele, pe lângă faptul că îmi riscam chiar viața; dar erau inevitabile și, până la un anumit punct, în chip paradoxal, constituiau unica mea posibilitate de salvare în fața pericolelor: erau mai mult sau mai puțin la fel ca antrenamentul pe care îl fac, riscându-și viața, soldații antrenați pentru a detecta mine care, în momentul culminant al antrenamentului, trebuie să înfrunte tocmai pericolele pe care sunt destinați să le evite.

Nu eram totuși atât de nechibzuit încât să fi înfruntat aceste riscuri fără niște precauții elementare: îmi schimbam hainele, îmi puneam mustăți sau bărbi false, purtam ochelari negri, îmi modificam vocea.

Am făcut astfel multe cercetări în acești trei ani. Și, mulțumită acestei aride munci preliminare, mi-a fost posibil să pătrund în domeniul secret.

Și așa am ajuns la sfârșit...

Pentru că în aceste zile de dinaintea morții mele nu mai am nici o îndoială că soarta mi-a fost hotărâtă, poate chiar de la începutul investigației mele, din ziua aceea nefastă în care l-am urmărit pe orbul din metrou în cursul mai multor călătorii între Plaza Mayo și Palermo. Și uneori mă gândesc că tocmai când mă credeam mai isteț și când mă bucuram cu infatuare de ceea ce îmi imaginam că este suprema mea dibăcie, tocmai atunci eram mai supravegheat și mă îndreptam spre propria-mi pierzanie. Până într-atât, încât am ajuns s-o suspectez chiar și pe văduva lui Etcheparehorda. Cât de tenebros de comică mi se pare astăzi ideea că acea *mise-en-scène* cu bibelouri și cu Bambi uriași, cu poze trucate de cuplu mic-burghez în vacanță, cu delicate tablouri moralizatoare; că, în fine, toate lucrurile astea la care, în aroganța mea, îmi permiteam să mă uit zâmbind în sinea mea, nu au fost decât o grosolană, o tenebros de comică *mise-en-scène*!

Totuși, acestea nu sunt decât presupuneri. Iar eu mi-am propus să vorbesc despre FAPTE. Să ne întoarcem, deci, la evenimente, așa cum s-au petrecut.

În zilele care precedaseră ieșirea lui Iglesias studiasem, ca într-o partidă de șah, toate variantele posibile ale acestei ieșiri, fiindcă trebuia să fiu pregătit pentru oricare dintre ele. De pildă, se putea foarte bine ca indivizii să vină să-l ia cu un taxi sau cu o mașină particulară. Cum nu era să pierd cea mai strălucită ocazie din viața mea uitând un aranjament atât de ușor de prevăzut, am parcat în apropiere o camionetă de care mi-a făcut rost R., unul dintre asociații mei în falsificarea banilor. Dar când am văzut că emisarul care semăna cu Pierre Fresnay venea pe jos, am înțeles că precauția mea e inutilă. Rămânea, de bună seamă, posibilitatea să se urce apoi într-un taxi împreună cu Iglesias și, cu toate că astăzi în Buenos Aires e tot atât de greu să faci rost de un taxi ca de un mamut, am fost atent la posibilitatea asta când i-am văzut coborând. Dar nu au rămas în fața porții ca oamenii care așteaptă să treacă un taxi; dimpotrivă, fără să arunce măcar o privire în dreapta sau în stânga, mărunțelul îl luă de braț pe tipograf, ducându-l spre Bartolomé Mitre; era limpede că vor merge acolo unde aveau de mers cu mijloacele de transport în comun.

E drept că mai rămânea și posibilitatea ca grăsanul de la CADE să-i aștepte undeva cu o mașină, dar nu mi se părea logic, deoarece nu vedeam nici un motiv să nu-i aștepte chiar în strada Paso. Pe de altă parte, mi se părea destul de adecvat transportul cu autobuzul, întrucât, probabil, nu voiau să-i dea proaspătului orb senzația imediată că sunt o sectă atotputernică: umilința procedeelor, chiar și sărăcia resurselor, sunt o armă eficace în sânul unei societăți crude și egoiste, dar înclinată spre sentimentalism. Și, de fapt, cuvântul „dar" trebuie înlocuit cu simpla conjuncție „și".

I-am urmărit de la o distanță prudentă.

Când au ajuns la colț, au luat-o la stânga, mergând spre Puyrredón. Acolo s-au oprit în fața unei tăblițe care indica liniile de transport. Era o coadă de câteva persoane, bărbați și femei. Dar la inițiativa unui domn cu mapă și ochelari, un tip ce părea onorabil,

dar care am intuit că era de o nerușinare implacabilă, toți îl lăsară în față pe „bietul orb".

Și așa se refăcu coada în urma celor doi.

Pe tăbliță erau marcate trei numere, care erau pentru mine cheia inițială a unei mari enigme: nu mai erau numerele autobuzelor care mergeau la Retiro și la Facultatea de Drept, la Spital sau la Belgrano, ci spre porțile Necunoscutului.

Se urcară în autobuzul ce mergea la Belgrano, iar eu, în urma lor, am lăsat înaintea mea câteva persoane care trebuiau să mă izoleze de ei.

Când autobuzul a ajuns la Cabildo, am început să mă întreb la care stație din Belgrano aveau să coboare. Autobuzul mergea fără ca mărunțelul să dea vreun semn că ar vrea să se dea jos. Până când, la Virrey del Pino, ceru să li se facă loc și se așezară în fața ușii de coborâre. S-au dat jos pe strada Sucre. Au mers pe Sucre până la Obligado și apoi pe Obligado drept spre nord, până la Juramento, apoi până la Cuba și apoi iar spre nord, pe strada Cuba; când au ajuns la Monroe s-au reîntors la Obligado și apoi la piațeta prin care trecuseră mai înainte, piațeta aceea dintre Echeverría și Obligado.

Era evident: încercau să scape de urmărire. Dar de cine? De mine, de vreun alt individ care, ca și mine, ar fi mers pe urmele lor? Ipoteza nu trebuia înlăturată, deoarece, desigur, nu eu sunt acela care a încercat primul să pătrundă în lumea secretă. E probabil ca în decursul istoriei să fi fost mulți și, în orice caz, eu îi suspectez pe doi dintre ei: unul e Strindberg, care a plătit cu nebunia, iar celălalt Rimbaud, pe care au început să-l urmărească încă înainte de călătoria în Africa, așa cum se poate deduce dintr-o scrisoare pe care poetul a trimis-o surorii lui și pe care Jacques Rivière o interpretează greșit.

Se putea presupune și că încercau să-l facă să se rătăcească pe Iglesias, cunoscut fiind simțul de orientare extrem de fin pe care îl dobândește omul în momentul când își pierde vederea. Dar cu ce scop?

Oricum ar fi fost, după ce trecură de două ori prin același loc au ajuns în piațeta unde se află biserica Inmaculada Concepción.

O clipă am crezut că vor intra acolo și de îndată m-am gândit la cripte și la un pact secret între cele două organizații. Dar nu, se îndreptară spre acel colț ciudat din Buenos Aires format de un șir de case vechi cu două etaje, tangente la cercul alcătuit de biserică.

Intrară pe una din porțile ce dau spre etajele de sus și începură să urce vechea și sordida scară de lemn.

XIX

Aici începea etapa cea mai anevoioasă și mai riscantă a cercetărilor mele.

M-am oprit în piață stând să mă gândesc la următorii pași pe care aș putea și ar trebui să-i fac.

Era limpede că nu puteam să-i urmăresc imediat, având în vedere caracteristicile primejdioase ale sectei. Rămâneau două posibilități: ori să aștept ca ei să iasă și apoi, îndată ce s-ar fi îndepărtat, să urc la rândul meu ca să cercetez ce o să pot, ori să urc după un răstimp prudent, fără să mai aștept plecarea lor.

Cu toate că această a doua variantă era mai riscantă, oferea mai multe perspective, cu avantajul că, dacă nu-mi făceam o idee clară din inspecția mea, îmi rămânea oricum cealaltă posibilitate, de a-i aștepta să iasă, stând pe o bancă din piață. Am așteptat vreo zece minute și apoi m-am apucat să urc cu grijă. Dar trebuia să-mi închipui că demersul, sau prezentarea lui Iglesias, sau ce o fi fost, nu avea să fie o chestiune de minute, ci de ore; ori eu aveam o idee cu totul greșită despre organizația aceea. Scara era murdară și șubredă, căci aparține uneia din casele acelea vechi care într-o vreme fuseseră cu pretenții, dar acum, neîngrijite și într-o stare jalnică, sunt în general locuințe modeste de închiriat: prea mari pentru o singură familie săracă și mizere pentru o familie cât de cât onorabilă. Și mă gândeam la toate astea pentru că, dacă era o casă de închiriat, problema se complica într-o formă aproape labirintică: la cine s-or fi dus și în ce apartament? Pe de altă parte, mi se părea foarte verosimil ca șeful, sau cel care îl informa, să locuiască în condiții atât de umile, mizere chiar.

Pe când urcam scările, gândurile astea făceau să mă cuprindă incertitudinea și amărăciunea: era dezamăgitor ca, după atâția ani de așteptare, să pot ajunge doar la intrarea într-un labirint.

Din fericire, am tendința să-mi imaginez întotdeauna ce e mai rău. Spun „din fericire" deoarece în felul ăsta pregătirile mele sunt mai eficace decât problemele pe care realitatea mi le pune apoi în față și, fiind pregătit pentru ceva și mai rău, realitatea mi se pare mai puțin neagră decât prevăzusem.

Cel puțin așa s-a întâmplat în privința problemei imediate ridicate de casa aceea. Cât despre cealaltă problemă, pentru prima dată în viața mea a fost mai rău decât mă așteptam.

Când am ajuns pe palierul de la etajul întâi, am văzut că nu era decât o singură ușă și că scara se termina chiar acolo; nu exista, așadar, nici mansardă, nici nu era vorba de o intrare comună la două apartamente; totuși, problema era cât se poate de simplă.

Am rămas un răstimp în fața ușii închise, atent la cel mai mic zgomot de pași și gata să cobor imediat. Mizând totul pe o carte, mi-am lipit urechea de crăpătura ușii și am încercat să aud ceva, dar n-am auzit nimic.

Aveam impresia că apartamentul părea nelocuit.

Nu-mi rămânea altceva de făcut decât să aștept în piață.

Am coborât și, așezându-mă pe o bancă, m-am hotărât să-mi folosesc timpul studiind cu atenție tot ce avea legătură cu locul acela.

Am mai spus că era o clădire ciudată, pentru că se întindea pe câteva zeci de metri și era ca o dreaptă tangentă la cercul pe care îl formează biserica. Partea centrală, care era în contact direct cu corpul bisericii, aparținea desigur acesteia și presupun că adăpostea sacristia și niște dependințe ecleziastice. Însă în restul clădirii, în dreapta și în stânga, locuiesc familii, după cum arată glastrele cu flori în balcoane și rufele întinse la uscat, canarii et cetera. Totuși, nu puteam să nu observ că ferestrele corespunzătoare apartamentului orbilor păreau oarecum diferite: nu dovedeau prin nici un amănunt prezența oamenilor și, pe deasupra, erau închise. O să spuneți, poate, că orbii nu au nevoie de lumină. Dar de aer? Pe de altă parte, aceste indicii îmi confirmau impresia pe care mi-o făcusem ascultând la ușă, acolo sus. Pe când supravegheam ieșirea celor doi, mă tot gândeam la faptul acesta ciudat și, după ce l-am

întors pe față și pe dos, am ajuns la o concluzie surprinzătoare, dar imposibil de combătut: *În apartamentul acela nu locuia nimeni.*

Și spun că era surprinzătoare pentru că, dacă acolo nu locuia nimeni, de ce intraseră Iglesias și omulețul care semăna cu Pierre Fresnay? Deducția era de asemenea de netăgăduit: *apartamentul servea drept intrare spre altceva.* Și mi-am spus „altceva" pentru că, chiar dacă era un alt apartament, poate apartamentul vecin, în care s-ar fi putut intra prin vreo ușă interioară, putea fi vorba și de „altceva" mai greu de imaginat, de vreme ce ținea de lumea orbilor. Vreun pasaj interior și secret spre subsol? Nu era exclus.

În sfârșit, mi-am zis că nu avea nici un rost să-mi mai bat capul din moment ce mai târziu, îndată după plecarea lor, voi putea examina mai în profunzime problema.

Prevăzusem că prezentarea lui Iglesias o să fie ceva complicat și prin urmare o să dureze destul, dar a fost pesemne mai complicat decât crezusem, pentru că au ieșit abia pe la ora două. Pe la miezul nopții, după opt ore de așteptare încordată, când întunericul făcea și mai misterios colțul acela straniu din Buenos Aires, am început să simt că mi se strânge inima, de parcă mi s-ar fi strecurat bănuiala că la mijloc e vreo inițiere abjectă, în ascunzători subterane, printre morminte pline de umezeală, condusă de vreun preot tenebros și orb; și parcă aceste ceremonii sumbre mi-ar fi prevestit zilele care mă așteptau.

Ora două noaptea!

Mi s-a părut că mersul lui Iglesias era mai nesigur decât la intrare și am avut senzația că sufletul îi era apăsat de o imensă povară. Dar poate că totul a fost doar o impresie a mea, datorată unui complex lugubru de împrejurări: ideile mele despre sectă, lumina cadaverică din piață, cupola uriașă a bisericii și, mai cu seamă, pâlpâirea amăgitoare proiectată pe scară de becul murdar de deasupra intrării.

Am așteptat să plece, i-am urmărit cu privirea cum se îndreptau spre Cabildo și, când am fost sigur că n-o să se mai întoarcă, am luat-o la fugă spre casa aceea.

În liniștea răsăritului, zgomotul pașilor mei părea asurzitor, și fiecare scârțâit al treptelor șubrezite de vreme mă făcea să arunc o privire în spate.

Când am ajuns pe palier mă aștepta cea mai mare surpriză de până atunci: ușa avea lacăt! La asta nu mă gândisem nici o clipă.

M-a copleșit dezamăgirea și am fost nevoit să mă așez pe prima treaptă a scării nenorocite. Am rămas așa o bună bucată de vreme, năucit. Dar deodată mintea a început să-mi meargă și imaginația mi-a oferit o seamă de ipoteze.

Ei tocmai ieșiseră și nimeni nu mai venise în urma lor, așa că lacătul fusese scos la intrare și pus la loc înainte de plecare de către bărbatul care semăna cu Pierre Fresnay. Așadar, dacă apartamentul acela era ocupat de cineva sau dacă, printr-un pasaj secret, dădea spre „ceva" locuit, în nici un caz ființele acelea nu intrau și nu ieșeau pe ușa pe care o aveam acum în fața ochilor. Deci acest „ceva", apartament, locuință, subsol sau ce-o fi fost, mai avea una sau mai multe ieșiri, poate în alte zone ale cartierului sau ale orașului. Atunci ușa cu lacăt era rezervată pentru mesagerul sau intermediarul cel mărunțel? Mă rog, cam așa ceva: pentru el sau pentru alți indivizi care aveau aceleași sarcini, și fiecare dintre ei avea, e de presupus, câte o cheie identică.

Această primă serie de judecăți mi-a întărit presupunerea pe care o făcusem pe când observam casa din piațetă: acolo nu locuia nimeni. De pe acum puteam considera drept sigură o concluzie importantă pentru etapele mele viitoare: apartamentul acela era doar o trecere spre ALTUNDEVA.

Ce-ar fi putut fi oare acel „altundeva"? Asta nu mi-o mai puteam imagina și singurul lucru care-mi rămânea de făcut era să forțez lacătul, să intru în locuința misterioasă și să văd unde ar fi putut duce. Pentru asta îmi trebuia un șperaclu sau urma pur și simplu să sparg lacătul cu un clește sau prin alte metode violente.

Eram acum atât de nerăbdător, încât nu mai puteam aștepta încă o zi. Am renunțat la ideea de a sparge lacătul, gândindu-mă la zgomotul pe care l-ar fi făcut operațiunea, și mi-am zis că mai bine cer ajutorul unuia din cunoscuții mei. Am coborât, m-am dus până la Cabildo și am așteptat să treacă un taxi; la ora asta din zori nu e greu de găsit. Norocul părea că e de partea mea: după câteva minute am putut lua unul și i-am spus șoferului să mă ducă în strada Paso. Acolo m-am urcau în camionetă și m-am

dus la Floresta, unde locuia F. I-am explicat țipând (e vestit pentru somnul lui greu) că trebuie să deschid un lacăt chiar în noaptea aceea. Când s-a trezit de-a binelea și a aflat despre ce înciuietoare e vorba, aproape că s-a trântit din nou pe pat, de indignat ce era. Să-l trezești pe el ca să deschidă un lacăt era ca și cum l-ai fi consultat pe Stavisky[1] pentru o escrocherie de o mie de franci. L-am zgâlțâit, l-am amenințat și până la urmă am izbutit să-l trag după mine până la camionetă; gonind de parcă organizația s-ar fi prăbușit chiar în noaptea aceea, am ajuns în vreo jumătate de oră în piațeta din Belgrano. Am oprit camioneta pe strada Echeverría și, după ce m-am încredințat că nu e nimeni prin preajmă, am coborât cu F. și ne-am îndreptat spre casa cu pricina.

Operațiunea de a deschide lacătul îi luă cam o jumătate de minut, după care i-am spus că trebuie să se întoarcă singur în Floresta, fiindcă eu aveam să întârzii mult în casa aceea. Asta îl înfurie și mai tare, dar l-am convins că e vorba de ceva foarte important pentru mine și că, în orice caz, la Cabildo e foarte ușor să găsești un taxi. Respinse cu demnitate banii pe care am încercat să i-i dau pentru taxi și plecă fără să mă salute.

Trebuie să spun că, pe când mă îndreptam cu mașina spre strada Paso, mă străfulgeră o întrebare: de ce nu era nici un lacăt acolo când am urcat prima dată? Mă rog, era logic să nu fie, întrucât cei doi intraseră și nu puteau pune din nou un lacăt pe partea din afară a ușii. Dar dacă intrarea aceea era atât de importantă, cum totul dădea de înțeles, cum se explica faptul că o lăsau deschisă pentru orice intrus? M-am gândit că totul se explica dacă omulețul, după ce intra, trăgea un zăvor sau punea un drug din interior.

Cum era de așteptat, înăuntru domnea bezna cea mai adâncă și o liniște de mormânt. Ușa se deschise cu niște zgomote asurzitoare. Am luminat cu lanterna partea de jos a ușii și am văzut, cu satisfacție, că avea un zăvor de bronz și că nu era ruginit, ceea ce dovedea că este folosit.

---

1 Alexandre Stavisky, autorul unei imense fraude financiare care a provocat un scandal răsunător în Franța, în 1933.

Presupunerea mea despre închizătoarea interioară se confirma, și odată cu ea și ipoteza pe care o emisesem (de temut) că ușa aceea nu putea rămâne deschisă nici un moment.

După mai mult timp, reflectând la toate astea, m-am întrebat de ce, dacă era atât de importantă, ușa era închisă cu un lacăt pe care F. îl putea forța în mai puțin de un minut? Faptul acesta, destul de bătător la ochi, avea o singură explicație: voiau s-o facă să pară o casă obișnuită care, dintr-un motiv sau altul, e nelocuită.

Chiar dacă eram convins că acolo nu există nici un fel de locatar, am intrat cu grijă și am început să luminez cu lanterna pereții primei încăperi. Nu sunt laș, dar oricine în locul meu ar fi simțit aceeași teamă în momentele în care străbăteam, încet și cu mare atenție, apartamentul pustiu, fără mobile, cufundat în întuneric. Și, fapt semnificativ, pipăiam pereții cu bastonul alb, ca un orb adevărat! Nu mă gândisem până atunci la semnul acela tulburător, deși am crezut întotdeauna că nu poți lupta ani de zile împotriva unui dușman puternic fără să ajungi până la urmă să semeni cu el; căci dacă dușmanul inventează o mitralieră, mai curând sau mai târziu, dacă nu vrem să dispărem, trebuie s-o inventăm și s-o folosim și noi, și ceea ce este valabil pentru un lucru ordinar și concret cum e o armă de luptă e valabil, din motive mai adânci și mai subtile, și pentru armele psihologice și spirituale: mimica, zâmbetele, felul de a te mișca și de a trăda, frazele folosite în conversație și modul de a simți și a trăi; de aceea se întâmplă atât de des ca bărbatul și nevasta să ajungă până la urmă să semene unul cu altul.

Într-adevăr: puțin câte puțin dobândisem multe dintre defectele și virtuțile speciei blestemate. Și, cum se întâmplă aproape întotdeauna, explorarea universului orbilor fusese, acum încep să-mi dau seama și de asta, explorarea propriei mele lumi sumbre.

Lumina lanternei îmi revelă imediat că în prima cameră nu se afla nimic: nici o mobilă, nici măcar vreo vechitură uitată; peste tot praf, podele găurite și pereți scorojiți, cu zdrențe putrezite ce atârnau din tapete vechi și de valoare. Examenul ăsta m-a liniștit destul de mult, pentru că îmi confirma ceea ce presupusesem când eram încă în piațetă: casa era nelocuită. Atunci

am străbătut rapid și cu mai multă hotărâre dependințele și încetul cu încetul mi s-a întregit această primă impresie. Și am înțeles de ce nu trebuiau să fie excesiv de prevăzători cu ușa de la intrare: căci, dacă din întâmplare vreun hoț ar fi forțat broasca, ar fi ieșit imediat dezamăgit.

Cu mine era altceva, pentru că *știam* că această casă fantomatică nu e un scop, ci un mijloc.

Altminteri trebuia să presupun că omulețul insignifiant care venise să-l caute pe Iglesias era vreun țicnit care îl adusese pe spaniol într-o astfel de pustietate unde, într-un întuneric desăvârșit și fără să aibă măcar pe ce să se așeze, îi vorbise preț de zece ore despre ceva care, oricât de groaznic ar fi fost, ar fi putut fi spus chiar în camera tipografului.

Trebuia căutată ieșirea spre altceva. Cel mai simplu era să mă gândesc la o ușă, la vedere sau secretă, care să dea spre casa alăturată; a doua ipoteză, mai puțin simplă (dar nu și mai puțin probabilă, pentru că de ce-ar trebui să fie simplu ceva referitor la niște ființe atât de monstruoase?), era să presupun că ușa aceea, vizibilă sau secretă, dădea spre un pasaj care ducea la subsol sau spre locuri mai îndepărtate și mai primejdioase. În orice caz, sarcina mea era acum să descopăr ușa secretă.

Am verificat mai întâi toate ușile vizibile: toate, fără excepție, dădeau spre diferitele camere și dependințe. Cum era de prevăzut, ușa era invizibilă, sau, cel puțin, invizibilă la prima vedere.

Mi-am adus aminte de situații pe care le văzusem în filme sau le citisem în cărțile de aventuri: orice panou sau ramă a unui tablou putea fi o ușă secretă. Dar cum în casa părăsită nu era nici un tablou, nu trebuia să-mi mai pierd vremea cu asta.

Am examinat, în fiecare încăpere, pereții scorojiți, ca să văd dacă în vreun colț, în vreo cornișă sau plintă nu se ascund butoane electrice ori alt mecanism de felul ăsta.

Nimic.

Am cercetat cu și mai multă atenție cele două dependințe care, prin natura lor, au mai multe particularități: baia și bucătăria. Deși într-o stare jalnică, ofereau într-adevăr posibilități multiple, pe care nu le puteai găsi în celelalte încăperi. Closetul,

fără capac, nu oferea perspective; totuşi, am încercat să învârtesc vechile balamale ale capacului inexistent; apoi am tras de lanţ, am desfăcut rezervorul, am răsucit tot soiul de robinete, m-am străduit să ridic vechea cadă et cetera. Am făcut şi în bucătărie un examen asemănător, tot zadarnic.

Cercetarea fusese atât de stăruitoare şi de temeinică, încât, dacă nu aş fi ştiut că oamenii ăia doi fuseseră acolo chiar în seara aceea, aş fi abandonat totul.

M-am aşezat, dezamăgit, pe vechea plită cu gaz. Ştiam din experienţe anterioare că, ajuns la un anumit punct, nu mai merită să repeţi aceleaşi raţionamente, fiindcă se deschide o breşă mentală care te împiedică să găseşti alte soluţii.

M-am pomenit deodată mâncând bomboane de ciocolată, ceea ce ar fi fost grozav de comic pentru orice spectator ascuns pe acolo şi nevăzut de mine. Şi aproape că râdeam în sinea mea, imaginându-mi scena, când m-a străfulgerat un gând mortal: cine îmi garanta că, într-adevăr, CINEVA nu mă priveşte din vreun loc ascuns?

Erau tavane găurite, pereţi scorojiţi ce puteau ascunde crăpături prin care se putea pândi din casa alăturată. M-a cuprins din nou groaza şi, pentru câteva minute, am stins lanterna, ca şi cum precauţia asta tardivă ar fi putut să-mi fie de vreun folos. Pe întuneric, muncindu-mă să ghicesc sensul celui mai uşor scârţâit, am fost totuşi suficient de lucid ca să înţeleg că precauţia mea nu numai că era prostesc de inutilă, dar avea chiar un efect contrar, întrucât fără lumină eram mai neajutorat decât cu ea. Aşadar, am aprins din nou lanterna pe care avusesem prevederea s-o iau cu mine şi, mai nervos decât înainte, am încercat să mă gândesc la secretul pe care trebuia să-l lămuresc.

Obsedat de ideea acelor crăpături prin care cineva putea sta la pândă, am început să examinez la lumina lanternei plafoanele locuinţei părăsite: erau din acelea cu tencuială obişnuită şi o structură de lemn din care, într-adevăr, se vedeau bucăţi mari căzute, frize rupte. Bineînţeles că se putea ca prin astfel de găuri să fii urmărit de o persoană sau de mai multe, însă în orice caz nici în tavan nu se vedea ceva care să semene cu o intrare sau cu o cale

de acces. În plus, pentru asta ar fi fost nevoie de o scară, și așa ceva nu se vedea nicăieri în apartament. În afară de cazul în care scara ar fi fost trasă sus, după ce și-a îndeplinit rostul: una din acele scări de frânghie.

Mă tot uitam la tavane, gândindu-mă la varianta asta, când am găsit în sfârșit soluția: podelele! Era lucrul cel mai simplu și, cum se întâmplă adesea, ultimul care ne trece prin cap.

XX

Stăpânit de o tensiune nervoasă tot mai mare, am început să luminez fiecare scândură a podelelor, până am dat peste ceea ce era inevitabil: o fantă imperceptibilă, de formă dreptunghiulară, marca, fără nici o îndoială, o trapă care ducea la subsol. Sigur, cui i s-ar fi năzărit că într-un apartament de la etajul întâi ar fi putut exista o intrare în subsol? Într-un fel, se confirma ideea mea de mai înainte că apartamentul comunica printr-o ușă invizibilă cu casa alăturată; dar cine și-ar fi închipuit că era vorba de cel de jos? Eram atât de agitat în clipa aceea, încât nici nu m-am gândit la ceva ce poate că m-ar fi făcut să fug îngrozit: zgomotul pașilor mei prin casă. Cum putea trece neobservat de către orbi, tocmai de către orbii care locuiau dedesubt? Faptul că nu mă gândisem la așa ceva, greșeala asta, mi-a permis să-mi continui căutările; căci nu întotdeauna adevărul ne duce la o mare descoperire. Pe deasupra, spun toate astea ca să dau un exemplu tipic de greșeală și de gafă din multele pe care le-am comis în cercetarea mea, cu toate că mintea îmi lucra neîncetat și febril. Cred acum că în căutările de felul ăsta există ceva mai puternic care ne călăuzește, o ascunsă, dar infailibilă intuiție, la fel de sigură ca acea orientare a somnambulilor, care le permite să meargă drept la țintă. Spre *inexplicabila* lor țintă.

Trapa era închisă atât de ermetic, încât nici nu-ți putea trece prin minte s-o deschizi fără ajutorul vreunui instrument ascuțit și solid; era evident că se deschidea de jos și că pesemne o deschideau la o oră convenită cu emisarul. Mă apucă disperarea

la gândul că operația trebuia făcută chiar în noaptea aceea, fiindcă a doua zi cineva ar fi putut observa lacătul forțat și totul ar fi devenit mai greu, dacă nu chiar imposibil. Ce era de făcut? Nu aveam la mine nimic cu care să pot opera. Am trecut în revistă ce aveam la îndemână: numai în bucătărie sau în baie puteam găsi ceva de care să mă folosesc. M-am repezit în bucătărie și nu am găsit nimic folositor. M-am dus imediat în baie și în cele din urmă am ajuns la concluzia că brațul flotorului e un instrument cât de cât util. Am scos flotorul, l-am forțat până l-am dezlipit și am dat fuga în camera în care descoperisem trapa. După ce am muncit mai bine de o oră, am reușit să tocesc destul de mult una dintre laturi, folosindu-mă de marginile neregulate pe care le lăsase sudura. În cele din urmă am vârât acolo brațul de fier prin gaură și, cu grijă, m-am folosit de el ca de o pârghie. După câteva încercări neizbutite, care m-au exasperat și mai mult, am reușit în sfârșit să ridic suficient de mult trapa ca să-mi pot băga degetele și să duc la capăt operația folosindu-mă de mâini. Am scos capacul cu cea mai mare grijă, l-am pus deoparte și am luminat cu lanterna în interior: deschizătura nu dădea spre apartamentul de jos, așa cum îmi închipuisem, ci spre o scară lungă, în spirală, pe care am început să cobor.

Am ajuns astfel la o pivniță veche, situată sub apartamentul de la parter, care aparținuse, în chip logic, celor din acest apartament, dar care, în urma vreunui aranjament al proprietarilor inițiali ai unuia sau ai celuilalt apartament, ajunsese să aparțină celui de sus, prin mijlocirea acelei scări nefirești și imprevizibile.

Pivnița era obișnuită, întocmai ca acelea din multe case din Buenos Aires, însă cu desăvârșire goală și tot atât de părăsită ca apartamentul căruia îi aparținea. Să mă fi înșelat? Să fi găsit, cu mare trudă, o ieșire ce nu ducea nicăieri? Totuși, trebuia s-o cercetez atent, la fel de atent cum cercetasem întreaga locuință.

Însă nu era prea mult de cercetat: pereții de ciment erau netezi și nu ofereau multe perspective interesante. Exista o ferestruică cu gratii ce dădea spre stradă, cum se întâmplă adesea la acest gen de clădiri: prin ea răzbătea lumina din piațetă. Apoi pivnița făcea o cotitură (era în formă de L) și, luminând cu lanterna acel colț invizibil la prima vedere, am văzut o altă fereastră cu gratii, dar

mai mare, care dădea spre ce oare? Spre pivnița casei de alături? Cum nu mai exista o altă ieșire, nici vreo altă combinație posibilă, mi-am spus că gratiile puteau fi mișcate și că, în sfârșit, asta putea fi faimoasa ieșire pe care o căutam. Am apucat cu mâinile două din barele de la extremități și am văzut că, într-adevăr, cedau cu ușurință; inima a început din nou să-mi bată gata să-mi spargă pieptul.

Am dat deoparte falsul grilaj și am luminat cu lanterna: nu dădea spre pivnița casei alăturate, ci spre un coridor care, până acolo unde ajungea lumina lanternei, nu avea capăt. Mi-am zis însă, firește, că lumina nu ajungea prea departe.

Coridorul o lua la dreapta cam după vreo două sute de metri, am calculat, și de la cotul acela începeai să urci pe o scară cu douăsprezece trepte (le-am numărat ca să știu cât urc); concentrat fiind în operația asta, am văzut deodată cu surprindere că pe palierul unde se termina scara era o ușă, mai bine zis o ușiță, pe care nu puteai intra decât aplecat.

Am fost nu doar surprins, ci și contrariat, dându-mi seama că ușa de acolo îmi închidea pentru noaptea aceea intrarea spre reduta principală și că, zicând pentru noaptea aceea, spuneam poate pentru totdeauna, căci, după tot ce făcusem în falsul apartament, orbii vor lua a doua zi măsuri de siguranță, făcându-mi astfel imposibilă întoarcerea acolo. Am blestemat veșnica mea nerăbdare, care mă făcuse să-l expediez prea devreme pe F., fiindcă, chiar dacă era limpede că nu aveam să-l fac părtaș la planul meu (pe care desigur că l-ar fi considerat urzit de un nebun), i-aș fi putut cere să mă însoțească până unde împrejurările ar fi arătat că nu mai aveam absolută nevoie de el. De pildă acum: cum naiba o să deschid ușa aceea?

M-am oprit pe palier, meditând în tăcere: să fi fost intrarea în casă sau în apartamentul a cărui existență o prevăzusem încă pe când mă aflam în piațetă? Douăsprezece trepte, de douăzeci de centimetri fiecare, însemnau cam vreo trei metri. Așa că apartamentul era chiar la nivelul străzii și era aproape sigur că avea o intrare normală prin vreuna din străzile vecine; se putea să fie un local comercial ca oricare altul. Nu știu de ce m-am gândit că ar putea fi casa vreunei croitorese sau modiste.

Într-adevăr, cine ar fi putut bănui că atelierul unei modiste e intrarea în marele labirint? Faptul că mărunțelul care semăna cu Pierre Fresnay nu intrase totuși pe poarta principală era de așteptat: ce-ar fi putut căuta doi bărbați, din care unul orb, în casa unei modiste? Poate că o dată vizita s-ar fi putut face fără să atragă atenția. Însă dacă s-ar fi repetat, ar fi început să dea de gândit lumii, și cred că loja nu ignora posibilitatea ca printre atâta „lume" să se găsească și unul ca mine. De aceea menținerea unei locuințe nefolosite care să servească drept intrare era un fapt chibzuit.

Mă gândeam la toate astea stând în fața ușiței misterioase. Nu se auzea nici un zgomot, dar, având în vedere cât era ceasul, sigur că modista dormea: era patru și jumătate dimineața.

Totul sfârșea în neant. Și, așa cum se întâmplă când o lovitură de stat eșuează și revoluționarii sunt calificați drept bandiți și sunt batjocoriți, eu însumi mă vedeam în lumina cea mai ridicolă: m-am uitat la bastonul meu alb și mi-am spus în sinea mea: „Mare caraghios și idiot mai sunt!" Un bărbat în toată firea, care îl citise pe Hegel și care luase parte la jefuirea unei bănci, stătea acum într-un subsol din Buenos Aires, la patru și jumătate dimineața, în fața unei ușițe care dădea pesemne spre locuința unei false modiste aflate în serviciul unei loji secrete. Nu era ceva absurd? Și bastonul alb, la care mă tot uitam luminându-l cu lanterna, cu plăcerea stranie pe care o încerci când te tot pipăi într-un loc ce te doare, dădea un aer și mai extravagant acelei situații.

„Mă rog, mi-am zis, s-a terminat."

Și, când am dat să străbat incomodul drum de întoarcere, mi-a trecut prin minte că poate ușa n-o fi fost încuiată; ideea mi-a stârnit o nouă și plină de speranță însuflețire, fiindcă în momentul acela nu mi-am imaginat concluzia impusă de împrejurarea aceea aparent favorabilă: concluzia, înfiorătoare, că *mă așteptau*.

M-am întors la ușiță și, luminând-o, am stat o clipă la îndoială: „Nu, nu se poate, mi-am spus. Ușa asta trebuie să fie deschisă numai când este așteptat vreun orb adus de emisarul lor".

Totuși, o presimțire care îmi dădea fiori mi-a împins mâna spre clanță. Am apăsat și am împins.

Ușa nu era încuiată!

XXI

M-am aplecat atât cât să pot trece pe ușiță și am intrat în încăpere. Apoi, îndreptându-mi spinarea, am ridicat lanterna ca să văd unde sunt.

Un curent electric de gheață m-a cutremurat: în fasciculul de lumină, apăruse în fața mea un chip.

Mă cerceta o oarbă. Era o arătare parcă din iad, dar dintr-un iad înghețat și negru.

Era clar că nu venise în dreptul ușiței secrete alarmată de slabele zgomote pe care le-ar fi putut face intrarea mea. Nu; era îmbrăcată și era evident că mă AȘTEPTA.

Nu știu cât timp am rămas încremenit, simțind privirea aceea înfricoșătoare și înghețată de meduză, înainte de a leșina.

Nu mai căzusem niciodată într-un leșin și, mai târziu, m-am întrebat dacă acela nu s-a datorat groazei sau puterilor magice ale oarbei, căci acum mi se pare evident că acel soi de preoteasă avea puterea să invoce sau să dezlănțuie forțe demonice.

La drept vorbind, n-a fost chiar un leșin, în care să-mi fi pierdut cu totul cunoștința, ci, mai curând, când am căzut jos (deși ar fi trebuit să spun când „m-am prăbușit"), a început să mă cuprindă un fel de toropeală, o oboseală care mi-a pus de îndată stăpânire pe toți mușchii, ca atunci când suferi un atac violent de gripă.

Mi-aduc aminte cum tâmplele îmi zvâcneau din ce în ce mai tare până când, la un moment dat, am avut senzația că țeasta avea să-mi explodeze ca un cazan sub o presiune de mii de atmosfere. Un fel de febră îmi urca încet în trup, ca un lichid fierbinte pe care îl torni într-un vas, și totodată o strălucire fosforescentă făcea ca Oarba să fie din ce în ce mai vizibilă în beznă.

Până în clipa când mi s-a părut că o explozie îmi sparge timpanele și am căzut sau, cum am mai spus, m-am prăbușit fără simțire pe podeaua acelei încăperi.

XXII

N-am mai văzut nimic, dar am avut senzația că mă trezesc într-o realitate care mi s-a părut, ori mi se pare acum, mai intensă decât cealaltă, o realitate având parcă forța înfrigurată a halucinațiilor stârnite de febră.

Se făcea că eram într-o barcă, alunecând pe un lac imens cu apa liniștită, neagră și adâncă. Liniștea mă copleșea și totodată mă îngrijora, pentru că bănuiam că în penumbra aceea (nu era lumina soarelui, ci doar luminozitatea nedeslușită și fantomatică iscată de soarele nocturn) nu eram singur, ci păzit și supravegheat de ființe pe care nu le puteam vedea, dar care sălășluiau, neîndoios, dincolo de raza privirii mele. Ce așteptau de la mine, și, mai ales, ce mă aștepta în acea tristă întindere de ape stătute și sinistre?

Dar nu puteam gândi limpede, deși aveam un fel de conștiință vagă și îmi reveneau amintiri apăsătoare din copilărie. Păsări cărora le scosesem ochii în anii aceia sângeroși păreau că zboară în înaltul cerului, plutind pe deasupra mea ca și cum mi-ar fi vegheat drumul; pentru că, nedându-mi seama, fiind lipsit de rațiune, vâsleam într-o direcție ce părea a fi aceea în care soarele nocturn va apune peste câteva ore sau după secole. Mi se părea că aud fâlfâitul greoi al aripilor mari, ca și cum păsările din copilărie s-ar fi prefăcut în enormi pterodactili sau în lilieci uriași. Mai sus și în spatele meu, cum ar veni la est de acea nesfârșită mare neagră, presimțeam că se afla un bătrân care, plin de resentimente, îmi urmărea și el drumul: avea un singur ochi, colosal, în mijlocul frunții, ca un ciclop, și era atât de mare, încât capul îi era oarecum la zenit, pe când trupul îi cobora până la linia orizontului. Prezența lui, pe care o *simțeam* într-un mod aproape de nesuportat, într-atât încât i-aș fi putut descrie expresia oribilă de pe chip, mă împiedica să dau înapoi și mă făcea să-mi țin nu numai trupul, ci și fața în direcția opusă.

„Totul e să ajung la mal înainte de asfințitul soarelui", mi-am spus. Vâsleam într-acolo, dar înaintam tot atât de lent ca într-un coșmar. Vâslele se cufundau în apa neagră și mocirloasă și le auzeam clipocitul greoi.

Frunze mari plutitoare și flori ce semănau cu *victoria regia*, dar sinistre și putrede, se dădeau în lături la fiecare lovitură de vâslă. Încercam să mă concentrez asupra acelei munci anevoioase, nevrând nici măcar să-mi închipui ce formă au și cât de oribili trebuie să fie monștrii care, eram sigur, sălășluiau în apele acelea abisale și infecte: cu privirea ațintită spre apus, sau spre ceea ce îmi închipuiam eu că e apusul, mă limitam, cu teamă și încăpățânare, să vâslesc într-acolo, străduindu-mă să ajung înainte ca soarele să apună.

Înaintam cumplit de încet. Soarele cobora la fel de molcom spre apus și furia cu care trăgeam la ramele grele și extrem de lente izvora din același gând înfrigurat: să ajung înainte de asfințit.

Astrul se apropia de linia orizontului când am simțit că barca mea atinge fundul. Am lăsat vâslele din mână și m-am repezit spre provă. Am sărit jos din barcă și, mergând prin apa mocirloasă care îmi ajungea până la genunchi, m-am îndreptat spre malul ce se zărea în penumbră. Am simțit curând că mă aflam pe ceva ce s-ar fi putut numi uscat, dar care era în realitate o mlaștină prin care mi-era tot atât de greu să pășesc pe cât îmi fusese să merg cu barca: trebuia să fac un efort uriaș ca să-mi scot picioarele din mocirlă și să înaintez. Totuși, eram atât de disperat, încât am înaintat, încet, însă din ce în ce mai mult. Și, tot așa cum înainte n-aveam în minte decât ideea că trebuie să ajung pe uscat, acum mă însufleția gândul că trebuie să ajung la un munte pe care abia îl zăream, tot spre apus. „Acolo e grota", mi-aduc aminte că-mi spuneam. Care grotă? Și de ce trebuia să ajung acolo? În momentul acela nu mi-am pus nici una din întrebările astea și acum n-aș putea răspunde la nici una din ele. Știam doar că trebuie să ajung și să pătrund, cu orice preț, în grotă. Trebuie să spun că simțeam în continuare în spatele meu necuprinsa prezență a acelui necunoscut. Cu unicul lui ochi, deschis fără încetare, aruncând fulgere de ură, părea că pândește și chiar conduce, ca un perfid agent de circulație, mersul meu spre apus. Brațele lui larg deschise cuprindeau tot cerul din spatele meu și părea că se sprijină cu mâinile pe nord și pe sud, ocupând astfel toată jumătatea din spate a bolții. Mă aflam într-o asemenea situație încât nu puteam face altceva decât

să merg spre apus și, în realitatea aceea demențială, parcă vedeam în aceasta o soluție logică și chibzuită. Ideea era că trebuie să fug de privirea lui, să mă ascund în grotă, unde știam că, în sfârșit, ochii îi vor deveni neputincioși. Am mers astfel un răstimp care mi s-a părut un an. Astrul cobora tot mai mult și, chiar dacă muntele era mai aproape, distanța rămânea înspăimântătoare. Am străbătut ultima bucată de drum luptându-mă cu oboseala, cu teama și disperarea. În spatele meu simțeam zâmbetul sinistru al Bătrânului; deasupra, zborul greoi al pterodactililor care pluteau și uneori mă și atingeau cu aripile. Groaza mea se datora nu numai acelui contact gelatinos și rece, ci și gândului că, în cele din urmă, se vor repezi la mine să-mi scoată ochii cu ciocurile prevăzute cu dinți. Bănuiam că urmăreau să mă lase să mă epuizez într-un efort zadarnic, ce avea să dureze ani în șir de mers stupid și istovitor pentru ca, atunci când voi crede că am ajuns la liman, să-mi smulgă, odată cu ochii, și speranța nesăbuită.

Senzația asta a început să mă încerce pe când străbăteam ultima bucată de drum, de parcă totul ar fi fost plănuit astfel încât să-mi facă rău, cât mai mult rău cu putință. „Pentru că – îmi spuneam eu cu luciditate chibzuită –, dacă mi-ar fi scos ochii de la început, n-aș mai fi avut nici o speranță și n-aș fi pornit la drumul ăsta cumplit de anevoios, peste mări necunoscute și prin mlaștini pline de miasme."

Am simțit că, în vreme ce mă gândeam la toate astea, chipul Bătrânului iradia un fel de bucurie crudă. Am înțeles că totul era adevărat și că acum mă aștepta cea mai îngrozitoare dintre nenorociri. N-am vrut, totuși, să mă uit în sus, însă nici nu era nevoie: auzul îmi dezvăluia că păsările, cu ciocul lor uriaș și ascuțit, pluteau tot mai aproape de capul meu; le deslușeam fâlfâitul greoi al aripilor, care trebuie să fi avut cam doi metri, și simțeam la răstimpuri fugara lor atingere, ușoară, dar scârboasă, pe obraji și pe păr.

Mai lipsea puțin, foarte puțin, până să ajung la grota pe care o întrezăream în penumbra fosforescentă. Trupul îmi era acoperit de mâlul vâscos și mă târam pe brânci. Atingeam cu mâinile și

dădeam la o parte cu scârbă puzderia de vipere ce colcăiau în mlaștina necuprinsă, dar eram atât de îngrozit de ceea ce știam că mă așteaptă, încât primejdia asta era aproape de neluat în seamă.

Până la urmă oboseala se dovedi mai puternică decât disperarea și am căzut.

Am încercat să-mi țin capul deasupra noroiului, ridicându-mi fruntea spre grotă, pe când restul trupului mi se cufunda în apele grețoase.

„Trebuie să respir", mi-am spus.

Dar mi-am mai spus: „Așa o să poată să-mi ajungă la ochi".

Și mă gândeam la toate astea de parcă aș fi fost blestemat și condamnat la acea mutilare oribilă, de parcă aș fi acceptat ritualul acela atroce și, pare-se, inevitabil.

Cufundat în noroi, cu inima bătându-mi să-mi spargă pieptul, în mijlocul murdăriei ce mă înconjura, privind înainte și în sus, am văzut păsările uriașe planând încet deasupra capului meu. Am urmărit-o cu privirea pe una din ele care cobora în spatele meu, profilându-se, uriașă și aproape de mine, la asfințit, apoi întorcându-se spre mine și lăsându-se, cu un plescăit sec, pe mocirlă, chiar în dreptul capului meu. Avea ciocul ascuțit ca un pumnal, privirea aceea în gol pe care o au orbii, pentru că nu avea ochi: îi puteam distinge orbitele goale. Părea o divinitate antică în clipa de dinaintea sacrificiului.

Am simțit cum ciocul îmi intră în ochiul stâng și, preț de o clipă, am perceput rezistența elastică a globului ocular, apoi ciocul pătrunzând dur și sfâșietor, pe când lichidul începea să mi se scurgă pe obraz. În virtutea unui mecanism pe care nu reușesc încă să-l înțeleg, fiind cu desăvârșire lipsit de logică, îmi țineam capul în aceeași poziție, de parcă aș fi vrut să-i ușurez sarcina aceea perversă, așa cum, deși ne doare, stăm mai departe cu gura căscată în fața dentistului.

Și, în timp ce simțeam cum apa din ochi și sângele mi se scurg pe obraz, îmi ziceam: „Acum va trebui să îndur asta și la celălalt ochi". Calm, cred că fără ură, ceea ce îmi amintesc că m-a mirat, pasărea sfârși cu ochiul stâng și apoi, dându-se puțin înapoi, ciocul ei repetă operația și cu ochiul drept. Și din nou am simțit

ușoara și efemera rezistență elastică a ochiului, și imediat pătrunderea aspră și dureroasă, și din nou scurgerea pe obraz a lichidului cristalin și a sângelui: lichide pe care le distingeam perfect, umoarea fiind apoasă și rece, iar sângele cald și vâscos.

În sfârșit pasărea cea mare își luă zborul și celelalte o urmară, pentru că am auzit cum se isca fâlfâitul greoi al aripilor și apoi începea să se îndepărteze de mine. „Ce-a fost mai greu a trecut", m-am gândit.

Nu mai vedeam nimic însă, cu toată durerea crâncenă și cu toată scârba pe care acum, ciudat, o simțeam față de mine însumi, n-am renunțat la planul meu de a mă târî până la grotă.

Și așa am făcut, cu mare chin.

Încetul cu încetul, eforturile mele au fost răsplătite: mlaștina dispărea treptat de sub picioarele și mâinile mele și curând liniștea aceea fără seamăn, senzația aceea de spațiu închis, dar și de siguranță, m-au făcut să simt că, în fine, intrasem în marea grotă. Și m-am prăbușit în vis.

XXIII

Când mi-am venit în fire, trupul îmi era stăpânit de o oboseală cumplită, ca și cum în vis aș fi săvârșit niște munci colosale.

Zăceam pe podea și nu reușeam să înțeleg unde mă aflam. Cu capul greu, priveam de jur împrejur, străduindu-mă să-mi aduc aminte: am bănuit că, pesemne, voi fi venit beat acasă, ca și în alte rânduri, și voi fi căzut fără cunoștință. O geană de lumină a zorilor răzbătea în încăpere pe undeva. Am încercat să ridic capul și m-am uitat, încet și anevoie, la spațiul care mă înconjura.

În pofida oboselii, aproape că am sărit în picioare: Oarba!

Într-o străfulgerare, mi-am adus aminte de cele întâmplate: Iglesias, individul care semănă cu Pierre Fresnay, piațeta Belgrano, pasajul secret. Stând în capul oaselor, făceam eforturi supraomenești ca să mă ridic de tot, judecam cu o viteză fantastică situația în care mă aflam și felul în care aș putea ieși din ea. Am izbutit să mă scol în picioare.

Oarba stătea mai departe în aceeași atitudine hieratică în care o văzusem pentru prima oară, la lumina lanternei, în beznă. Fusesem oare victima unei iluzii, pur și simplu? Coșmarul meu începuse în clipa în care mă prăbușisem fără simțire?

În lumina zorilor am încercat să fac o trecere în revistă a tot ce vedeam în jur: era o încăpere obișnuită, cu un pat, o masă (să fie de lucru?), câteva scaune, o sofa, o combină muzicală. Am observat că nu erau nici tablouri, nici fotografii, ceea ce-mi confirma că era locuită de orbi. Ușa prin care pătrundea lumina răsăritului dădea, cu siguranță, într-o cameră cu ieșire la stradă, care ar fi putut fi, cum îmi imaginasem înainte, un atelier de croitorie. Mai era o ușă laterală, care probabil dădea în baie. M-am uitat înapoi: da, acolo era ușița. Aproape că aș fi vrut să nu existe, atât de tare mă îngrozea intrarea aceea absurdă și pitică.

Toată inspecția trebuie să fi durat câteva secunde.

Oarba stătea mai departe tăcută în fața mea.

Două fapte mi-au sporit îngrijorarea: primul, de care acum îmi aduceam aminte cu o luciditate înfiorătoare, că ea *mă așteptase* în dreptul ușiței închise pe unde intrasem, și al doilea, de neconceput, că stătea atât de nemișcată, enigmatică și amenințătoare.

Mă întrebam ce-aș fi putut face și ce cuvinte aș fi putut rosti, cât mai puțin nesăbuite, cât mai credibile.

— Iertați-mă, am bâiguit, am intrat cu gândul să fur, am leșinat în clipa când v-am văzut...

Vorbind, îmi dădeam seama cât de absurde îmi erau cuvintele. Poate că l-aș fi putut convinge pe un locatar normal dintr-o casă normală, dar cum aș fi putut-o convinge cu asemenea aiureli pe Oarbă? O oarbă care, evident, MĂ AȘTEPTASE!

Mi s-a părut că-i surprind pe chip o expresie ironică.

Apoi plecă, dispărând pe ușa deschisă. O închise după ea și am auzit zgomotul cheii.

Am rămas în beznă. Pe pipăite, disperat, am dat fuga la ușă și am apăsat zadarnic pe clanță. Apoi, pipăind pereții, am ajuns la cealaltă ușă, care era la dreapta, dar tot degeaba, căci, cum e ușor de presupus, și aceea era încuiată.

Am stat sprijinit de perete, abătut și cotropit de teamă și nesiguranță. În minte mi se învălmășeau puzderie de gânduri.

Căzusem într-o cursă din care nu mai puteam scăpa.

Oarba se dusese să-i caute pe Ceilalți: acum aveau să-mi hotărască soarta.

Oarba mă aștepta se; prin urmare, știau de venirea mea: de când?

Știau din ziua de dinainte: un circuit electric le permitea să supravegheze de la distanță deschiderea ușii cu lacăt.

Știau din momentul în care Iglesias căpătase puterile supranaturale ale lojei și deci din momentul când a putut să-mi pătrundă intențiile secrete.

Știau de mai înainte: îmi dădeam acum seama că în planurile mele anterioare se strecurase o enormă greșeală, pentru că uitasem (oare să fi fost uitare?) într-un mod inexplicabil că, în momentul când ieșise din spital, Iglesias fusese dus la o pensiune indicată de un infirmier spaniol, pensiune în care, spunea acesta, avea să fie îngrijit foarte bine.

În clipa aceea de luciditate am avut certitudinea, grotesc că și atroce totodată, că, cu cât mă bucuram mai fără rost de isteț imea mea, cu atât secta mă supraveghea mai îndeaproape, și încă prin caraghioasa doamnă Etchepareborda! Cât de ridicolă mi s-a părut atunci ideea că bibelourile ieftine, tablouașele moralizatoare și pozele trucate cu cuplul Etchepareborda nu fuseseră decât o colosală înscenare! M-am gândit, rușinat, că nici măcar nu considerase ră necesar să mă ducă de nas cu ceva mai subtil; sau poate că nu voiau doar să mă înșele, ci și să-mi rănească orgoliul, înșelându-mă în așa fel încât, mai târziu, să mă facă să mă privesc cu ironie.

XXIV

Nu mai știu câte ore am rămas în închisoarea aceea, în beznă, chinuit de nesiguranță. Și, culmea, a început să mi se pară că nu mai am aer, ceea ce, de altfel, era firesc, întrucât încăperea aceea blestemată nu avea altă ventilație decât cea care se putea strecura prin crăpăturile de sub ușă; se simțea că răzbătea un foarte slab curent de aer pe sub ușa ce dădea în prima cameră. Să fie oare de ajuns ca să oxigeneze aerul de acolo? Se părea că nu, căci aveam

din ce în ce mai mult senzația că mă sufoc. Cu toate că, mi-am zis, s-ar fi putut datora unor cauze psihologice.

Dar dacă cei din sectă aveau de gând să mă îngroape de viu în camera aceea încuiată?

Pe neașteptate, mi-am adus aminte de una din întâmplările auzite în cursul cercetării mele îndelungate. În casa lui Echagüe, pe strada Guido, pe când mai trăia bătrânul, una din slujnice era exploatată de un orb care în zilele de sărbătoare o punea să facă trotuarul în Parcul Retiro. În 1935 se angajă ca portar un spaniol tânăr și iute din fire, care se îndrăgosti de fată și până la urmă izbuti s-o îndepărteze de codoș. Fata trăi luni de zile copleșită de groază, până când, încetul cu încetul, și așa cum încerca tânărul s-o facă să înțeleagă, își dădu seama că individul care o exploatase n-ar mai fi putut s-o pedepsească. Trecură astfel doi ani. La întâi ianuarie 1937 familia Echagüe plecă de acasă, mergând la moșie, unde avea să-și petreacă lunile de vară. Ieșiseră toți din casă, în afară de portar și de servitoare, care locuia sus; dar bătrânul Juan, servitorul care ținea câteodată locul majordomului, crezând că plecaseră și ei, a întrerupt curentul electric și a ieșit, închizând cu cheia poarta mare de la intrare. Ei bine: tocmai în momentul în care Juan întrerupea curentul, portarul și nevastă-sa coborau cu ascensorul. Când, după trei luni, familia Echagüe s-a întors, au găsit în ascensor scheletele portarului și servitoarei, care urmau să rămână în Buenos Aires pe timpul vacanței.

Când Echagüe mi-a povestit întâmplarea asta, eram încă departe de a-mi imagina că într-o zi aveam să mă apuc de cercetarea aceasta despre orbi. După câțiva ani, examinând retrospectiv toate informațiile care puteau avea, în vreun fel sau altul, o legătură cu secta, mi-am adus aminte de codoșul orb și am avut convingerea că episodul acela, datorat în aparență hazardului, era opera pusă la cale cu conștiinciozitate de către cei din sectă. Cum s-ar fi putut însă dovedi vreodată? Am vorbit cu Echagüe și i-am împărtășit bănuielile mele. M-a privit plin de uimire și cred că am zărit o sclipire ironică în ochii lui mici de mongol. Cu toate astea, păru că admite că nu e exclusă posibilitatea și îmi spuse:

— Și cum crezi că am putea dovedi ceva?

— Știi unde locuiește Juan?

— Se poate afla prin González. Cred că mai ține legătura cu el.

— Bine, și nu uita ce ți-am spus: omul ăsta are a face cu toată povestea.

El *știa* că portarul și nevastă-sa sunt sus. Ba, mai mult: a pândit momentul în care ascensorul s-a pus în mișcare și, când a calculat că a ajuns între două etaje (totul fusese prevăzut, cu ceasul în mână, în niște experimente anterioare), a tăiat curentul ori, printr-un strigăt sau printr-un semn oarecare, i-a dat ordin celuilalt care precis că aștepta, cu mâna pe buton.

— Celuilalt? Care celuilalt?

— Cum vrei să știu? Celuilalt, oricăruia lt membru al bandei, nu neapărat un servitor de la tine de acasă. Deși s-ar putea să fi fost González ăsta.

— Deci tu crezi că Juan făcea parte dintr-o bandă, o bandă aflată în legătură sau manipulată de orbi?

— N-am nici cea mai mică îndoială. Încearcă să afli ceva despre el și o să vezi.

Mă privi din nou cu ironie ascunsă, dar n-a mai zis nimic; doar c-o să se intereseze.

După câtva timp i-am telefonat și l-am întrebat dacă are vreo veste. Mi-a răspuns că vrea să mă vadă și ne-am întâlnit într-un bar. Când a venit nu mai avea aceeași expresie ca data trecută: mă privea cu stupoare.

— Ce-i cu faimosul Juan? l-am întrebat.

— González păstra legătura cu el. I-am explicat că vreau să-l găsesc. Într-un fel care mi s-a părut cam suspect, mi-a spus că nu-l mai văzuse de multă vreme, dar că va încerca să-l caute la o adresă de unde, i se părea, nu era sigur, urma să plece. M-a întrebat dacă e vorba de ceva important și urgent. Am avut impresia că mă întreabă oarecum neliniștit. Dar de asta nu mi-am dat seama pe loc, ci ceva mai târziu, când am revăzut scena. M-a luat cam pe nepregătite, pentru că i-am spus că dorisem mereu să stabilesc cu precizie condițiile în care se întâmplase povestea cu ascensorul și mă gândeam că poate Juan mi-ar mai putea da niște informații. González mă ascultă cu o expresie de nepătruns, cum să-ți spun...

oarecum ca a unui jucător de pocher. Adică mi s-a părut că fața lui era excesiv de impasibilă. Însă și la asta m-am gândit mai târziu. Din nefericire. Căci, dacă ar fi să-l am acum aici, îl iau și-l duc într-un loc liniștit, îl apuc de guler și, cu doi sau trei pumni, scot totul de la el. Mă rog, nu mai are rost să-ți povestesc sfârșitul.

— Care e sfârșitul?

Echagüe își întoarse ceșcuța cu restul de cafea și adăugă:

— Nu există, nu l-am mai văzut niciodată pe González. A dispărut din cofetăria în care lucra. Sigur că, dacă te interesează, putem să începem o investigație cu poliția, să dăm de el și să încercăm să-i punem față în față pe amândoi.

— Nici să nu te gândești. Asta-i tot ce voiam să știu. Restul mi-l imaginez.

Acum îmi aduceam aminte de toate. Și, datorită tendinței pe care o am de a-mi închipui niște lucruri oribile, mă gândeam la amănuntele acelui episod. Mai întâi, ușoara surpriză a portarului când vede că ascensorul se oprește. Apasă din nou pe buton, o dată, de mai multe ori, deschide și închide ușa cabinei. Apoi strigă spre cei de jos, ca Juan să închidă ușa de acolo, dacă cumva a deschis-o. Nu-i răspunse nimeni. Strigă mai tare (știe că Juan e jos, așteptând să iasă toți), dar nu-i răspunde nimeni. Strigă de mai multe ori, tot mai tare și în cele din urmă cu frică. Trece un scurt răstimp, în care el și nevastă-sa se uită unul la altul, întrebându-se ce se întâmplă. Apoi strigă din nou, și ea la fel, și amândoi împreună. Așteaptă iar o vreme, după ce se mai sfătuiesc: „S-a dus la toaletă, e afară, stând de vorbă cu Dombrowski (portarul polonez de la casa de alături), s-a dus să vadă dacă n-o mai fi rămas ceva prin casă etc". Trece un sfert de oră și încep să strige din nou: nimic. Strigă preț de cinci sau zece minute: nimic. Așteaptă, acum tot mai îngrijorați, un răstimp mai lung, privindu-se unul pe altul, cu înfrigurare și spaimă tot mai mari. Nici unul nu vrea să spună că situația e disperată, dar se gândesc că or fi plecat cu toții și or fi întrerupt curentul. Atunci se apucă să țipe, mai întâi unul, apoi celălalt, pe urmă amândoi împreună: la început în gura mare, apoi scoțând strigăte de groază, apoi urlete de animale înnebunite și hăituite de fiare. Urletele astea se prelungesc câteva ore, până

când, încetul cu încetul, încep să slăbească: sunt răguşiţi, sunt vlăguiţi de atâta efort fizic şi de groază. Acum scot gemete tot mai slabe, plâng şi lovesc din ce în ce mai fără putere în zidul masiv dintre etaje. Poţi să-ţi imaginezi mai multe scene care au urmat: se poate să fi survenit o perioadă de stupoare, în care amândoi au stat în întuneric, tăcuţi şi buimaci. Pe urmă poate că au vorbit între ei, schimbând vreo idee şi chiar vreo palidă speranţă: Juan o să se întoarcă, s-a dus până în colţ să bea un pahar; Juan a uitat ceva în casă şi o să se întoarcă: chemând ascensorul, o să dea peste ei, care o să-l întâmpine plângând şi spunându-i: „De-ai şti, Juan, prin ce spaimă am trecut!" Şi apoi, toţi trei, vorbind de coşmar, ies în stradă râzând de orice prostie le-ar ieşi în cale, sunt atât de fericiţi! Însă Juan nu se mai întoarce, nu s-a dus nici la bodega din colţ şi nici n-a zăbovit la taifas cu portarul polonez de alături; sigur e că orele trec şi nu se mai întâmplă nimic în casa aceea tăcută şi pustie. În tre timp şi-au mai venit în putere şi încep iar strigătele, apoi urletele, răcnetele, şi la sfârşit, cum e de presupus, gemete din ce în ce mai slabe. Poate că atunci or fi căzut în ascensor, gândindu-se că nu-i cu putinţă să se întâmple o asemenea oroare: asta-i cu totul tipic pentru fiinţele omeneşti când li se întâmplă ceva îngrozitor. Îşi spun: „Asta nu se poate, nu se poate!" Dar se poate, şi din nou sunt torturaţi de groază. Probabil că atunci începe o nouă serie de strigăte şi urlete. Dar la ce bun? Juan e acum în drum spre moşie, merge împreună cu stăpânii, trenul pleacă la zece seara. Aşa că ţipetele nu mai slujesc la nimic, dar cu toate astea omul îşi mai pune speranţa fără rost, în strigăte şi urlete, cum s-a văzut în cazul multor catastrofe; aşa încât, adunându-şi slabele puteri ce le mai rămân, ţipă din nou şi răcnesc, pentru a sfârşi, ca mai înainte, în gemete. Sigur că asta nu poate ţine o veşnicie: vine un moment când îşi pierd orice speranţă şi atunci, chiar dacă pare grotesc, se gândesc să mănânce. Dar de ce să mănânce? Ca să-şi prelungească supliciul? În cuşca aia, în beznă, trântiţi pe jos (se simt, se ating), amândoi se gândesc la acelaşi lucru oribil: ce-o să mănânce când foamea o să ajungă de neîndurat? Timpul trece şi se gândesc şi la moarte, care o să vină neapărat peste câteva zile. Cum o să fie?

Cum e moartea prin înfometare? Se gândesc la lucruri trecute, la amintiri din vremurile fericite. Ei i se pare acum că era fericită când făcea trotuarul în Parcul Retiro: era însorit, băieții, marinari sau recruți, erau uneori buni și drăgăstoși; în fine, lucruri de-astea din viață, care totdeauna par atât de minunate în clipa morții, chiar dacă au fost sordide. El trebuie să-și aducă aminte de copilăria petrecută pe lângă vreun râu în Galicia, de cântecele și de dansurile din satul lui. Ce departe sunt toate astea! Din nou, el sau ea, sau amândoi împreună, își spun: „Dar nu-i cu putință!" Într-adevăr, asemenea lucruri nu se întâmplă. Cum s-ar putea întâmpla? Pesemne începe o nouă serie de strigăte, dar sunt mai puțin energice și durează mai puțin decât cele de dinainte. Apoi se întorc iarăși la gândurile și la amintirile lor, la Galicia și la vremurile fericite când era prostituată. În sfârșit, la ce bun să mai continuăm descrierea asta minuțioasă? Oricine poate s-o facă, dacă are un dram de imaginație: foamea e tot mai mare, se bănuiesc unul pe celălalt, se bat, își reproșează lucruri din trecut. Poate că el vrea s-o mănânce și, ca să nu-l apese conștiința, începe să-i reproșeze vremea când era prostituată: nu-i era rușine? Nu-i trecea prin cap că tot ce făcea era abject? et cetera.

Între timp se gândește (asta după o zi sau două de foame) că ar putea să mănânce, fără s-o omoare cu totul, măcar o parte din ea: ar putea să-i smulgă vreo două degete sau să-i mănânce o ureche. Cel care vrea să reconstituie scena nu trebuie să uite că, pe deasupra, cele două ființe omenești mai trebuie să-și facă acolo și nevoile, încât locul devine tot mai murdar, mai sordid, mai abominabil. Însă, chiar și așa, le e din ce în ce mai foame și mai sete. Setea poate fi potolită cu urina pe care o adună în căușul mâinii ca s-o poată bea, asta e un fapt dovedit. Dar foamea? S-a dovedit și faptul că nimeni nu-și mănâncă propriul trup dacă în apropiere are o altă ființă omenească. Vă aduceți aminte de contele Ugolino, care a fost închis împreună cu copiii lui? În sfârșit, e probabil, ba nu, ce spun eu?, e sigur că, după vreo patru zile, poate mai puțin, de stat în închisoarea aia împuțită și cruntă, urându-se tot mai cumplit, cel mai tare îl mănâncă pe cel mai slab. În cazul nostru, portarul o mănâncă pe servitoare, poate la

început pe bucățele, începând cu degetele, după ce o fi lovit-o cu ceva în cap sau o fi izbit-o de pereții ascensorului, până când o mănâncă de tot.

Două amănunte confirmă reconstituirea făcută de mine: hainele ei, rupte în fâșii, erau împrăștiate pe jos, printre murdării; și tot așa multe oase de-ale ei, de parcă ar fi fost aruncate unul câte unul de către portarul canibal, pe când cadavrul lui, putrezit și în parte numai schelet, era căzut într-o rână, dar era întreg.

În culmea deznădejdii, am mers și mai departe, închipuindu-mi că soarta îmi fusese poate pecetluită de la aventura cu orbul cu balenele; și că timp de mai bine de trei ani crezusem că-i urmăresc eu pe orbi, când în realitate ei mă urmăreau pe mine. Mi-am imaginat că acea căutare pe care o inițiasem nu fusese deliberată, nu era rezultatul faimoasei mele libertăți, ci rod al fatalității, și că eu eram *destinat* să merg pe urmele oamenilor din Sectă, îndreptându-mă astfel spre propria mea moarte sau spre ceva și mai rău decât moartea. Într-adevăr, ce știam despre ceea ce mă aștepta? Nu cumva coșmarul pe care-l avusesem era o premoniție? N-aveau să-mi scoată ochii? Păsările uriașe nu erau simboluri ale îngrozitoarei operații ce mă aștepta?

Și, în sfârșit, nu-mi amintisem în coșmar cum, în copilărie, scosesem de multe ori ochii pisicilor și păsărilor? Nu eram oare condamnat încă din copilărie?

XXV

Închipuirile astea, precum și alte amintiri legate de cercetările mele despre orbi, mi-au ocupat toată ziua aceea. La răstimpuri, îmi venea iar în minte Oarba, felul în care dispăruse și cum mă închisese acolo. Gândindu-mă la drama din ascensor, am ajuns să-mi spun, la un moment dat, că pedeapsa mea ar putea fi moartea prin înfometare în încăperea aceea necunoscută; însă am înțeles imediat că asta ar fi o pedeapsă cu siguranță prea blândă în comparație cu ceea ce suferiseră cei doi nefericiți. Să mor de foame în beznă? Haida de! Aproape că mi-a venit să râd de speranța asta a mea.

Pe când stăteam și meditam, în liniștea din jur mi s-a părut deodată că aud voci înăbușite dincolo de una din uși. M-am ridicat cu băgare de seamă și, mergând desculț, m-am apropiat de ușa aceea care dădea, se pare, spre camera din față. Mi-am lipit ușurel urechea de gaura cheii: nimic. Apoi, pipăind pereții, am ajuns la cealaltă ușă și am repetat operația: mi s-a părut că, într-adevăr, cei care vorbeau se opreau în clipa când eu îmi lipeam urechea. Îmi simțiseră fără îndoială mișcările, cu toată grija mea. Am stat totuși multă vreme atent, cu urechea lipită acolo. Dar mi-a fost imposibil să aud cel mai ușor zvon de glasuri sau de pași. Am presupus că în încăperea de acolo se adunase Consiliul Orbilor și că așteptau neclintiți să renunț la intențiile mele prostești. Înțelegând că n-o să realizez nimic spionându-i, poate doar să-i înfurii și mai mult, am făcut cale întoarsă, de data asta mergând cu mai puțină grijă, deoarece bănuiam că, oricum, mă recunoscuseră. M-am trântit pe pat și m-am hotărât să fumez. Ce altceva puteam face? În orice caz, eram sigur că acel conciliabul însemna că în curând vor lua o hotărâre în legătură cu soarta mea.

Până în clipa aceea rezistasem dorinței de a fuma, ca să nu consum resursele de oxigen care, după socotelile mele, mi le aducea slabul curent de aer intrat prin crăpături. Dar, mi-am spus, ce altceva mai bun mi s-ar fi putut întâmpla, în acest moment, decât să mor asfixiat cu fum de țigară? Și din clipa aceea am început să fumez ca un turc, rezultatul fiind că aerul deveni din ce în ce mai irespirabil.

Meditam, depănam amintiri. Mai ales despre răzbunări de-ale Sectei. Am analizat din nou cazul Castel, caz foarte cunoscut nu numai din pricina oamenilor implicați, ci și datorită cronicii pe care asasinul o scrisese în ospiciu și o trimisese unei edituri. M-a interesat foarte mult din două motive: o cunoscusem pe María Iribarne și știam că soțul ei este orb. E ușor de imaginat cât de mult aș fi vrut să-l cunosc pe Castel, dar totodată e ușor de presupus teama care m-a împiedicat s-o fac, întrucât asta însemna să mă bag în gura lupului. Ce altceva îmi rămânea de făcut decât să-i citesc cronica și s-o studiez îndeaproape? „Am fost dintotdeauna precaut cu orbii", mărturisește el. Când am citit prima

oară acel document, m-am speriat de-a binelea, căci vorbea de pielea rece, de mâinile umede și de celelalte caracteristici ale orbilor, pe care le observasem și eu și care mă obsedau, cum ar fi tendința de a trăi în subsoluri sau în locuri întunecoase. Până și titlul cronicii îmi dădu fiori, fiind atât de semnificativ: „Tunelul".

Primul meu impuls a fost să alerg la ospiciu și să-l văd pe pictor pentru a afla până unde ajunsese cu cercetările. Dar am înțeles îndată că ideea mea era tot atât de periculoasă ca aceea de a cerceta un depozit de praf de pușcă, pe întuneric, aprinzând un chibrit.

Fără nici un fel de îndoială, crima lui Castel era rezultatul inexorabil al unei răzbunări a Sectei. Dar cum se petrecuseră exact lucrurile? Ani în șir am tot încercat s-o analizez, însă n-am putut depăși acea tipică ambiguitate ce domină orice act pus la cale de orbi. Expun aici concluziile la care am ajuns, concluzii care se ramifică dintr-odată precum coridoarele unui labirint:

Castel era un om foarte cunoscut în mediul intelectual din Buenos Aires, și prin urmare părerile lui în orice privință trebuie să fi fost de asemenea notorii. E aproape imposibil ca o obsesie atât de profundă ca aceea pe care o avea pentru orbi să nu se fi manifestat. Secta hotărăște să-l pedepsească prin intermediul lui Allende, soțul Mariei Iribarne.

Allende îi dă ordin propriei neveste să se ducă la galeria unde Castel își expune ultimele tablouri. Ea se arată foarte interesată de unul dintre ele, rămânând în fața lui în extaz, suficient timp pentru ca pictorul s-o observe și s-o studieze, și apoi ea dispare. Dispare... E un fel de-a spune. Cum se întâmplă întotdeauna cu Secta, urmăritorul e de fapt cel urmărit, dar procedează în așa fel, încât, mai devreme sau mai târziu, victima îi cade în mâini. Castel o reîntâlnește în sfârșit pe María, se îndrăgostește de ea ca un nebun (și ca un prost), o „urmărește" pretutindeni și merge până și acasă la ea, unde chiar soțul îi înmânează o scrisoare de dragoste de la ea. Faptul acesta e cheia: cum se poate explica o asemenea atitudine a soțului, altfel decât prin scopul sinistru urmărit de Sectă? Aduceți-vă aminte că pe Castel îl chinuie faptul acesta inexplicabil. Nu mai merită să repetăm ce a urmat: ajunge să spunem că pictorul Castel e înnebunit de gelozie, o omoară în cele

din urmă pe María și e închis într-un ospiciu, locul cel mai indicat pentru ca planul Sectei să rămână ascuns cu desăvârșire și pentru totdeauna, fără nici o primejdie de a fi dat în vileag. Cine o să creadă argumentele unui nebun?

Până aici totul e foarte clar. Ambiguitatea și labirintul încep abia acum, deoarece se ivesc următoarele combinații posibile:

1. Moartea Mariei era hotărâtă dinainte, pentru ca astfel Castel să fie închis, însă Allende, care își iubea cu adevărat nevasta și avea nevoie de ea, nu cunoștea acest plan. De aici cuvântul „nesăbuit" și disperarea acestuia în scena finală.

2. Moartea Mariei era hotărâtă și Allende cunoștea această decizie. Pentru această posibilitate se deschid două subcategorii:

A. Era acceptată cu resemnare, pentru că, deși își iubea nevasta, trebuia să plătească pentru o vină anterioară orbirii lui, vină pe care nu o cunoaștem și pe care o plătise în parte când fusese orbit de Sectă.

B. Era acceptată cu satisfacție de Allende, care nu numai că nu-și iubea nevasta, dar chiar o ura și spera să se răzbune astfel pentru faptul că îl înșelase de nenumărate ori. Cum se împacă însă varianta asta cu disperarea finală a lui Allende? Foarte simplu: teatru de ochii lumii, și chiar teatru impus de Sectă pentru a șterge urmele încurcatei sale răzbunări.

Mai există alte câteva variante ale variantelor, care nu mai merită să fie expuse, căci fiecare dintre dumneavoastră poate să le descopere singur cu ușurință, așa, ca un exercițiu; exercițiu pe de altă parte folositor, pentru că niciodată nu se știe când și cum poți să cazi într-unul din mecanismele ambigue ale Sectei.

În ceea ce mă privește, episodul acela, care s-a petrecut la puțină vreme după aventura mea cu tipul care vindea balene, a ajuns să mă sperie până la urmă. Eram îngrozit și m-am hotărât să-mi pierd urma, punând nu numai timpul, dar și spațiul între mine și Sectă: am plecat din țară. Măsură care li se va părea poate exagerată multora dintre cei care vor citi aceste memorii. Întotdeauna m-a făcut să râd lipsa de imaginație a acestor domni, care cred că, pentru a ajunge la un adevăr, faptele trebuie să păstreze „proporțiile cuvenite". Acești pitici își închipuie (au și ei imaginație,

bine înțeles, dar o imaginație pitică) că realitatea nu le depășește statura și că nici nu e mai complexă decât creierul lor de muscă. Acești indivizi, care spun despre ei înșiși că ar fi „realiști", fiindcă nu sunt în stare să vadă mai departe de vârful nasului, confundă Realitatea cu un Cerc-cu-Diametrul-de-Doi-Metri care își are centrul în căpățâna lor modestă. Niște provinciali care râd de ceea ce nu pot înțelege și nu se încred în ceea ce se află în afara faimosului lor cerc. Cu șiretenia tipică a țăranilor, îi resping mereu pe nebunii care vin la ei cu planuri pentru descoperirea Americii, dar își cumpără o cutie de scrisori de îndată ce ajung la oraș. Și au tendința să considere logic (alt cuvințel care le place!) ceea ce e pur și simplu un fapt ce ține de psihologie. Ceea ce este familiar se preface astfel în ceva chibzuit, mecanism prin care se ajunge ca laponului să i se pară chibzuit să-și ofere nevasta primului venit, pe când unui european i se pare mai curând o nebunie. Acest soi de șmecheri au tăgăduit rând pe rând existența antipozilor, a mitralierei, a microbilor, a undelor herziene. Niște realiști care se deosebesc prin faptul că au respins (îndeobște cu râsete, cu forță, ba chiar cu închisoare și balamuc) viitoare realități.

Asta ca să nu mai zic nimic de celălalt aforism suprem: „păstrând proporțiile cuvenite". Ca și cum în istoria omenirii s-ar fi întâmplat ceva important care să nu fie o exagerare: de la Imperiul Roman până la Dostoievski.

În fine, să ne lăsăm de fleacuri și să ne întoarcem la *singura temă care ar trebui să intereseze omenirea.*

M-am hotărât să plec din țară și, cu toate că la început m-am gândit s-o fac prin Deltă, cu vreuna din șalupele contrabandiștilor cu care era în legătură F., mi-am spus apoi că în felul ăsta n-o să pot ajunge mai departe de Uruguay. Așadar, nu-mi rămânea altceva decât să-mi fac rost de un pașaport fals. L-am găsit pe așa-numitul Turquito Nassif și am obținut un pașaport pe numele Federico Ferrari Hardoy, pașaport care, împreună cu multe altele furate de banda lui Turquito, își aștepta destinul. L-am ales pe acesta fiindcă, odinioară, am avut un conflict cu Ferrari, și aveam acum prilejul să fac niște bazaconii în numele lui.

Deși aveam documentul, am crezut că e mai bine să merg mai întâi la Montevideo prin Deltă, cu șalupa unor contrabandiști.

Am ajuns astfel până la Carmelo și de acolo, cu autobuzul, până la Colonia. Cu un alt autobuz, am ajuns în sfârșit la Montevideo.

Mi-am vizat pașaportul la consulatul Argentinei și mi-am luat un bilet la Air France pentru două zile mai târziu. Ce puteam face în cele două zile de așteptare? Eram nervos, neliniștit. Am luat-o pe bulevardul 18 Iulie, am intrat într-o librărie, am băut mai multe cafele și coniacuri ca să lupt cu frigul pătrunzător. Dar ziua trecea exasperant de încet: nu mai speram să sosească odată clipa în care să pun oceanul între mine și tipul care vindea balene.

Bineînțeles, nu voiam să văd nici un cunoscut. Însă, din nefericire (nu din întâmplare, ci din nefericire, din neglijență, căci ar fi trebuit să petrec zilele acelea într-o parte a orașului unde să nu existe nici cea mai mică posibilitate să dau peste cunoscuți), în cafeneaua Tupi-Nambá prezența mi-a fost descoperită de Bayce și de o fată blondă, pictoriță, pe care o cunoscusem tot la Montevideo, pe vremuri. Împreună cu ei era un al treilea, în blugi și cu niște bocanci tare ciudați: era un bărbat tânăr și slab, cu un aer foarte intelectual, pe care mi se părea că-l cunosc de undeva.

Era inevitabil: Bayce se apropie și mă invită la masa lor, unde am salutat-o pe Lily și am început să mă întrețin cu tipul în bocanci. I-am spus că mi se părea cunoscut. Nu fusese niciodată la Valparaíso? Nu era arhitect? Ba da, era arhitect, dar nu fusese niciodată la Valparaíso.

Eram intrigat. După cum e de înțeles, era ceva suspect, prea se potriveau toate: nu numai că mi s-a părut cunoscut, dar i-am ghicit și profesia. Oare o fi negând că a fost la Valparaíso numai ca să nu ajung eu la vreo concluzie care-l dezavantaja?

Eram atât de preocupat și de îngrijorat (gândiți-vă că episodul cu omul cu balene se petrecuse doar cu câteva zile înainte), încât mi-a fost cu neputință să urmăresc coerent discuția lor. Au vorbit de Perón (când oare nu se vorbește de el!), de arhitectură, de nu mai știu care teorie și de arta modernă. Arhitectul avea cu el un exemplar din *Domus*. Au lăudat un fel de cocoș din ceramică pe care, preocupat cum eram, m-am văzut totuși obligat să-l privesc: era făcut de un italian pe nume Durelli sau Fratelli (ce mai contează?), care precis că îl plagiase după un neamț, unul Stadt, care la rândul lui îl plagiase după Picasso, care la rândul lui îl plagiase

după vreun biet negru din Africa, singurul care nu câștigase dolari de pe urma cocoșului.

Pe mine mă muncea mai departe treaba cu arhitectul: pe măsură ce mă uitam la el mi se părea tot mai cunoscut. Îl chema Capurro. Să fie însă numele lui adevărat? Sigur, ce prostie, zău așa: doar era din Montevideo, Bayce și Lily erau prietenii lui, cum ar fi putut să-și dea un nume fals? Mă rog, asta nu conta: numele lui putea fi cel adevărat, și sigur că și era, însă nu cumva mințea când spunea că nu fusese niciodată la Valparaíso? Și dacă era așa, ce voia să ascundă? Am încercat să-mi amintesc fulgerător dacă din grupul acela din Valparaíso era vreunul care să fi făcut vreo referire, directă sau indirectă, la orbi. Era semnificativ, de pildă, faptul că pe individ îl interesau cu deosebire cocoșii, ori cocoșii de luptă nu scapă de orbire. Nu, nu-mi aminteam nimic. Și brusc mi s-a năzărit că poate nu-l văzusem la Valparaíso, ci la Tucumán.

— N-ați fost niciodată la Tucumán? l-am întrebat pe neașteptate.

— La Tucumán? Nu, nici acolo. Am fost, desigur, de multe ori la Buenos Aires, dar nu am fost niciodată la Tucumán. De ce?

— Doar așa. Mi se pare că vă cunosc și mă tot gândesc de unde.

— Omule, cel mai probabil e că l-ai cunoscut aici, la Montevideo, cu vreo altă ocazie! spuse Bayce, râzând de insistența mea.

Am făcut semn că nu și m-am cufundat iar în gânduri, pe când ei vorbeau mai departe despre cocoș.

I-am părăsit cu un pretext oarecare și m-am dus la altă cafenea, continuând să-mi bat capul cu problema arhitectului.

Am încercat să-mi aduc aminte de legăturile mele din Tucumán, oameni de care mă foloseam, ca întotdeauna, pentru a-mi ascunde adevăratele activități. E normal: nu era să apelez la falsificatori de prin partea locului ori să apar în tovărășia unor bandiți din provincie. I-am telefonat unei fete care făcuse arhitectura, cu care mă culcasem pe vremuri.

M-am dus s-o văd. Îi mersese bine, preda la facultate și colabora cu un grup de tineri arhitecți care construiau la Tucumán o clădire pe care mi-a și arătat-o mai târziu: o fabrică, o școală sau un sanatoriu. Nu mai țin minte, cum se știe, acum toate sunt

la fel: în clădirile astea se poate instala mâine la fel de bine un strung sau o maternitate. Asta numesc ei funcționalism.

Cum spuneam, prietenei mele îi mergea bine. Nu mai locuia, ca la Buenos Aires, într-o cămăruță de student. Acum avea un apartament modern și potrivit cu personalitatea ei. În momentul când servitoarea mi-a deschis ușa, am fost cât pe ce să plec, crezând că nu putea locui acolo. Îndată ce mi-am coborât privirea, m-am ciocnit de mobilă: toată era foarte joasă, ca pentru crocodili. De la cincizeci de centimetri în sus apartamentul era absolut gol. Totuși, când am intrat am văzut că pe un perete uriaș atârna un tablou, unul singur, făcut de vreun prieten al Gabrielei: pe un fond neted și de un gri ca oțelul apărea, trasă cu rigla, o linie dreaptă albastră, verticală și, la vreo jumătate de metru mai la dreapta, un cerculeț de culoarea ocrului.

Ne-am așezat pe jos, cum nu se poate mai incomod; Gabriela se târî până la o măsuță înaltă de vreo douăzeci de centimetri, ca să servească puțină cafea în niște ceșcuțe de ceramică fără toartă. Pe când îmi frigeam degetele, mi-am zis că fără vreo șase whisky-uri mi-ar fi imposibil să ajung, în frigiderul acela, la temperatura necesară ca să mă mai culc cu Gabriela. Mă și împăcasem cu soarta, când își făcură apariția niște prieteni de-ai ei. Văzându-i mai de aproape, mi-am dat seama că unul dintre ei era femeie, deși purta și ea blugi. Ceilalți doi erau arhitecți: unul era soțul femeii în pantaloni, iar celălalt, pesemne, prietenul sau amantul Gabrielei. Toți erau echipați cu blugi și niște bocanci ciudați tip Patria, din ăia pe care-i purtau odinioară recruții, dar care cred că astăzi se fac cu siguranță de comandă, pentru a aproviziona Facultatea de Arhitectură.

Vorbiră un răstimp în jargonul lor, jargon în care amestecau din când în când fragmente de psihanaliză, astfel încât păreau că se extaziază în egală măsură de o spirală logaritmică de Max Bill ori de sadismului analo-bucal al unui prieten pe care-l analizau chiar atunci. Mai discutară și despre un proiect al lui Clorindo Testa pentru crearea unor comisariate-model în provincia Misiones. Oare pentru tortură cu electrozi?

Și atunci, pe când mă tot străduiam să-mi amintesc, s-a făcut deodată lumină în capul meu. Nu, precis că numai obsesiile mele

mă făcuseră să cred că-l mai văzusem pe Capurro, la Valparaíso sau la Tucumán. Asta pentru că toți de felul lui semănau între ei, și era foarte greu să-i deosebești, mai ales dacă îi vedeai de departe, sau în penumbră, ori, cum mi se întâmpla mie, în momente de emoție violentă.

Liniștindu-mă în privința lui Capurro, mi-am petrecut într-un mod mai plăcut timpul de care mai dispuneam: am intrat la un cinema, apoi într-un bar de cartier și, în cele din urmă, m-am închis în camera de hotel. A doua zi, când avionul companiei Air France a decolat de pe Carrasco, am început să mă simt împăcat.

Am ajuns la Orly pe o căldură înăbușitoare (era în august). Transpiram, respiram greu. Funcționarul care îmi controla pașaportul, unul dintre francezii aceia care gesticulează cu o exuberanță atribuită de către ei latinoamericanilor, mi-a spus, cu un amestec de ironie și de condescendență:

— Dar dumneavoastră trebuie să fiți obișnuiți cu chestii și mai rele pe acolo, nu?

Se știe doar: francezii sunt oameni foarte logici și mecanismul mental al acelui Descartes de la Serviciul Vamal era imbatabil. Marsilia e la sud și acolo e cald. Buenos Aires e mult mai la sud și, prin urmare, acolo trebuie să fie o căldură infernală. Ceea ce demonstrează la ce grad de demență duce logica: un raționament corect poate desființa Polul Sud.

L-am liniștit (l-am măgulit), recunoscându-i înțelepciunea. I-am spus că la Buenos Aires umblăm în permanență în chiloți de baie și că, de îndată ce ne îmbrăcăm, suferim de căldură. Drept care funcționarul mi-a pus binevoitor ștampila și mi-a dat înapoi pașaportul, cu un zâmbet: *Allez-y*! Mai civilizați-vă puțin!

Nu-mi făcusem planuri precise pentru Paris, dar mi s-a părut prudent să iau două hotărâri: mai întâi, să iau legătura cu prietenii lui F., pentru cazul că aș rămâne în pană de bani; în al doilea rând, să fac să mi se piardă urma, ca totdeauna, văzându-mă cu prietenii mei (?) din Montparnasse și din Cartierul Latin: grupul acela de catalani, italieni, evrei polonezi și evrei români care alcătuiesc Școala de la Paris.

Mi-am găsit să stau într-o *maison meublée* din Rue du Sommerard, unde mai locuisem înainte de război. Dar patroana nu

mai era Madame Pinard. Vreo altă grăsană şi-o fi luat în locul ei sarcina de a supraveghea, din *conciergerie*, intrarea şi ieşirea studenţilor, a artiştilor rataţi şi a proxeneţilor care sunt nu numai locatarii acelei case, ci şi o materie inepuizabilă pentru Bârfa şi Filozofia Existenţei portăresei.

Am închiriat o cămăruţă la etajul trei. M-am dus apoi să-mi caut cunoştinţele.

M-am îndreptat spre Dôme. N-am văzut pe nimeni. Mi s-a spus că lumea emigrase spre alte cafenele. Mi-au dat informaţii despre Domínguez. M-am dus să-l caut la atelierul lui, care se afla acum în Grande Chaumière.

Dar fac eu ce fac şi în cele din urmă ajung la Domeniul Interzis; ba şi mai mult: se pare că un instinct infailibil îmi îndreaptă inevitabil paşii spre el. „Asta, îmi spuse Domínguez, arătându-mi o pânză, e portretul unei oarbe care îmi pozează." Râse. Îi plăceau anumite perversităţi.

Am fost nevoit să mă aşez pe un scaun.

— Ce-i cu tine? mă întrebă. Ai pălit.

Mi-a adus nişte coniac.

— Stau prost cu stomacul, i-am explicat.

Am plecat hotărât să nu mă mai întorc la atelier. Dar a doua zi am înţeles că era lucrul cel mai nepotrivit pe care-l puteam face, după cum reiese din înlănţuirea următoare:

1. Pe Domínguez o să-l surprindă dispariţia mea.

2. O să caute să-şi amintească de vreun fapt ce ar putea-o explica. Nu era decât unul: ameţeala ce m-a cuprins când mi-a arătat pânza cu oarba.

3. Faptul era atât de ieşit din comun, încât până la urmă o să-l comenteze, inclusiv, şi mai ales, cu oarba. Cred că e foarte posibil. Îngrozitor de posibil, întrucât de aici derivă următoarele:

4. Oarba o să-i pună întrebări despre mine.

5. O să afle cum mă cheamă, de unde vin et cetera.

6. O să comunice imediat Sectei.

Tot restul e evident: viaţa îmi va fi din nou în pericol şi va trebui să fug din Paris, poate în Africa sau Groenlanda.

Hotărârea mea a fost cea pe care dumneavoastră v-aţi şi închipuit-o probabil: să fac ce-ar fi făcut orice om inteligent; nu exista

alt mod de a mă ascunde decât întorcându-mă în atelierul lui Domínguez, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, înfruntând riscul de a mă întâlni cu oarba.

După o lungă şi costisitoare călătorie, mă întâlneam iar cu Destinul meu.

XXVI

Cât de uluitoare îmi e luciditatea în momentele astea de dinaintea morţii!

Notez în grabă câteva puncte pe care aş vrea să le analizez dacă-mi lasă timpul s-o fac:

Orbii leproşi.

Afacerea Clichy, spionaj în librărie.

Tunel între cripta de la biserica Saint-Julien Le Pauvre şi cimitirul Père Lachaise, Jean-Pierre, ochiul.

XXVII

Mania persecuţiei! Întotdeauna realiştii, faimoşii subiecţi ai „proporţiilor cuvenite". Când în sfârşit mă vor arde, abia atunci se vor convinge; ca şi cum ar trebui să măsori efectiv diametrul soarelui pentru a crede ceea ce afirmă astrofizicienii.

Aceste hârtii vor servi drept mărturie.

Vanitate *post mortem*? Poate: vanitatea e atât de fantastică, atât de puţin „realistă", încât ne face să ne preocupăm de ce anume se va spune despre noi odată morţi şi îngropaţi.

Un fel de dovadă a nemuririi sufletului?

XXVIII

Ce şleahtă de canalii, zău aşa! Ca să creadă au nevoie ca omul să fie ars de viu.

M-am întors, deci, la atelier. Acum că mă hotărâsem, mă împingea un soi de înfrigurare de nestăpânit. De îndată ce am ajuns, l-am rugat să-mi vorbească despre oarbă. Dar Domínguez era beat şi a început să mă înjure, cum făcea de obicei când îşi pierdea controlul. Adus de spate, fioros, uriaş, din cauza alcoolului se transforma într-un monstru îngrozitor.

A doua zi picta mai departe liniştit, cu un aer bovin.

L-am întrebat despre oarbă, i-am spus că eram curios s-o observ, dar fără ca ea să-şi dea seama. Mă întorceam, aşadar, la cercetarea mea, dar mult mai repede decât prevăzusem, pentru că, oricum, o distanţă de cincisprezece mii de kilometri echivalează cu vreo doi ani. Aşa gândeam, ca un prost, în momentul acela. Inutil să mai spun că nu i-am relatat lui Domínguez nimic despre gândurile mele secrete. Am invocat pur şi simplu curiozitatea, o curiozitate morbidă.

Mi-a răspuns că puteam să mă instalez sus, să ascult şi să privesc cât poftesc. Presupun că ştiţi cum sunt alcătuite atelierele pictorilor: un fel de şopron, destul de înalt, unde în partea de jos artistul îşi ţine şevaletul, dulapurile cu vopselele, un pat amărât pentru modelul care-i pozează, mese şi scaune la care se poate sta şi mânca et cetera; şi într-o parte, cam la vreo doi metri înălţime, o platformă cu patul în care doarme. Acolo avea să fie observatorul meu: nici dacă l-ar fi construit cineva anume n-ar fi putut fi mai potrivit pentru scopul meu.

Entuziasmat de perspectivă, am stat de vorbă cu Domínguez despre vechii prieteni, în aşteptarea oarbei. Ne-am adus aminte de Matta, care era la New York, de Esteban Francés, de Breton, de Tristan Tzara, de Péret. Ce făcea oare Marcelle Ferry?[1] Până când un ciocănit în uşă anunţă sosirea modelului. Am dat fuga spre platforma pe care Domínguez îşi avea patul, răvăşit şi murdar ca întotdeauna. De la postul meu, în tăcere, mă pregăteam să asist la ceva deosebit, fiindcă Domínguez mă avertizase că uneori

1 Îmi aduc perfect de bine aminte că nu l-am întrebat atunci de Victor Brauner: Destinul ne orbeşte!

„n-avea încotro" și trebuia să facă dragoste cu ea, atât de libidinoasă era oarba.

Mi s-a făcut pielea de găină de îndată ce-am văzut-o în cadrul ușii. Dumnezeule mare, niciodată nu m-am putut uita la un orb fără să mă ia cu fiori!

Era de statură potrivită, mai curând scundă, dar mișcările ei vădeau că e un fel de pisică în călduri. Se îndreptă fără ajutor spre patul sărăcăcios și se dezbrăcă. Avea un corp atrăgător, gingaș, dar farmecul ei iradia mai ales din mișcările feline.

Domínguez picta și ea își vorbea de rău bărbatul, ceea ce nu mi se păru prea interesant, până în clipa când am înțeles că și soțul ei era orb: una din fisurile pe care le tot căutam eu! O națiune dușmană oferă, văzută de departe, o priveliște dură și fără fisuri, un bloc compact în care ni se pare că nu putem pătrunde niciodată. Dar înăuntrul ei există ură, există resentimente, există dorință de răzbunare; altminteri spionajul ar fi aproape imposibil și colaboraționismul în țările ocupate aproape de nepracticat.

Firește, nu m-am repezit bucuros asupra acelei fisuri. Mai întâi trebuia să verific:

a) Dacă realmente femeia nu știa că exist și că sunt acolo;

b) Dacă realmente își ura bărbatul (putea fi doar o cursă pentru pescuit spioni);

c) Dacă realmente bărbatul ei era și el orb.

Iureșul ce mi se produse în minte când am aflat de ura femeii începu să se amestece cu tumultul dezlănțuit în simțurile mele la vederea scenei care a urmat mai târziu. Pervers și sadic cum era, Domínguez îi făcea o groază de porcării femeii, profitând de orbirea ei; ea îl căuta pe bâjbâite. Ba Domínguez îmi făcu și mie semn să vin să particip, dar, cum eu trebuia să am grijă de șansa aceea ca de o comoară, nu era s-o pierd pentru o simplă satisfacție sexuală. A urmat, așadar, comedia, care a degenerat într-o sumbră și aproape înfricoșătoare luptă sexuală între două ființe posedate de diavol care strigau, mușcau și zgâriau.

Nu, nu mai aveam nici o îndoială că ea se purta așa cum îi era firea. Fapt important pentru cercetările mele ulterioare. Și, cu toate că știu că o femeie e în stare să mintă cu sânge rece până și

în momentele cele mai pătimașe, eram înclinat să cred că nu mințea nici atunci când se referea la bărbatul ei orb. Dar trebuia să mă asigur.

Când, în sfârșit, cei doi se potoliră, în toiul haosului din atelier (căci nu numai că strigau și urlau, dar Domínguez o făcea să-l urmărească, tăvălindu-se, incitând-o cu insulte, cu referiri de necrezut), rămaseră multă vreme fără să scoată o vorbă. Apoi ea se îmbrăcă și spuse „Pe mâine", ca o funcționară care pleacă acasă. Domínguez nici măcar nu-i răspunse, stătea mai departe gol și toropit în pat. Eu, într-un mod oarecum grotesc, continuam la postul meu de observație. În sfârșit m-am hotărât să mă dau jos.

L-am întrebat dacă e adevărat că bărbatul femeii e și el orb, dacă îl văzuse vreodată. Și, de asemenea, dacă e adevărat că ea îl urăște chiar așa cum se părea.

Drept orice răspuns, Domínguez îmi lămuri că una din torturile pe care le născocise femeia aia era să-și aducă amanții în camera unde locuia cu individul, culcându-se cu ei în prezența lui. Cum mie nu mi se părea cu putință așa ceva, mi-a explicat că asemenea combinație e posibilă deoarece tipul era nu numai orb, ci și paralitic. Stătea într-un scaun cu rotile și asista la spectacolul organizat de ea.

— Dar cum așa? l-am întrebat eu. Nu se mișcă nici măcar cu scaunul prin casă? Nu-i urmărește prin cameră?

Căscând cu gura lui de rinocer, Domínguez îmi făcu semn că nu. Orbul era paralitic de-a binelea și nu putea face altceva decât să-și miște puțin două degete de la mâna dreaptă și să scoată scâncete. Când scena ajungea în momentele culminante, orbul, înnebunit, izbutea să-și miște câteva falange, slobozind niște strigăte ușoare cu o limbă încleiată.

De ce îl ura într-atâta? Domínguez n-avea habar.

XXX

Dar să ne întoarcem la model. Și acum mă ia cu fiori când îmi aduc aminte de relația aceea trecătoare cu oarba, pentru că

niciodată n-am fost mai aproape de prăpastie ca atunci. Cât de neprevăzător și de prost mai eram! Mă consideram deștept nevoie mare, credeam că nu fac un pas fără să cercetez terenul în prealabil, că sunt un om cu o minte pătrunzătoare și aproape infailibilă. Bietul de mine!

Nu mi-a fost greu să intru în legătură cu oarba. (Mai bine aș spune, prostul de mine, „nu mi-a fost greu să mă las tras pe sfoară".) Am întâlnit-o în atelierul lui Domínguez, am plecat împreună, am vorbit de vreme, de Argentina, de Domínguez. Nu știa, bineînțeles, că eu îi urmărisem din postul meu de observație, cu o zi în urmă. Îmi spuse:

— E un om minunat. Îl iubesc ca pe un frate.

Ceea ce-mi dovedea două lucruri: primul, că n-avea habar de prezența mea în observator; și, al doilea, că era o mincinoasă. Concluzia asta din urmă mă punea în gardă în privința viitoarelor ei mărturisiri: totul trebuia examinat cu atenție și selectat. Trebuia să treacă un timp, scurt ca durată, dar semnificativ, pentru a înțelege sau a bănui că prima concluzie era îndoielnică. Să fi fost la mijloc intuiția ei, acel al șaselea simț al lor care le permite să ghicească prezența cuiva? Să fi fost complice cu Domínguez? O să vă spun mai târziu. Lăsați-mă acum să povestesc mai departe ce s-a întâmplat.

Sunt la fel de necruțător cu mine însumi ca și cu restul oamenilor. Mă întreb și azi dacă numai obsesia mea cu Secta m-a împins la aventura cu Louise. Mă întreb, bunăoară, dacă aș fi ajuns să mă culc cu o oarbă îngrozitor de urâtă. Asta ar fi dovedit un autentic spirit științific! Ca acela al astronomilor care, tremurând de frig în observatoare, petrec lungi nopți de iarnă notându-și poziția stelelor, culcați pe paturi de lemn. Căci ar adormi dacă ar fi confortabile, or scopul lor nu e somnul, ci adevărul. Pe când eu, plin de cusururi și lubric, m-am lăsat târât în situații în care primejdia mă pândea în fiecare clipă, neglijând marile obiective transcendente pe care mi le propusesem de ani de zile.

Totuși, mi-e imposibil să discern ce a fost atunci autentic spirit de cercetare și ce a fost doar complacere morbidă. Îmi mai spun însă și că mi-era de folos că m-am complăcut astfel, deoarece asta

mă ajuta să pătrund și mai adânc misterul Sectei. Căci, din moment ce ea stăpânește lumea prin puterile întunericului, ce altceva poți face decât să te cufunzi în atrocitățile cărnii și ale spiritului, pentru a studia limitele, contururile, sfera de acțiune a acestor puteri? Nu spun ceva de care aș fi absolut sigur în momentul acesta, vorbesc doar cu mine însumi, încercând să aflu, fără nici o îngăduință pentru slăbiciunile mele, în ce măsură am cedat atunci acestor slăbiciuni și în ce măsură am avut cutezanța și curajul de a mă apropia, și chiar de a mă adânci, în groapa adevărului.

Nu merită să dau amănunte despre relația dezgustătoare pe care am avut-o cu oarba, întrucât n-ar adăuga nimic important acestui Raport pe care vreau să-l las viitorilor cercetători. Raport care doresc să aibă cu acest soi de descrieri aceeași legătură care există între o geografie sociologică a Africii Centrale și descrierea unui act de canibalism. Am să spun doar că și dacă aș trăi cinci mii de ani mi-ar fi imposibil să uit până la moarte după-amiezele de vară cu femeia aceea anonimă, care parcă mă prindea cu o mulțime de brațe ca o caracatiță, lentă și minuțioasă ca un melc, flexibilă și perversă ca o viperă mare, electrică și delirantă ca o pisică noaptea. Și în vremea asta celălalt, în scaunul de paralitic, neputincios și patetic, își tot mișca cele două degete de la mâna dreaptă, gângăvind cu limba-i moale cine știe ce blesteme, cine știe ce tulburi (și zadarnice) amenințări. Până când vampirul, după ce îmi sugea tot sângele, mă părăsea preschimbat într-o moluscă scârboasă și amorfă.

Să lăsăm așadar acest aspect al problemei și să examinăm faptele care prezintă interes pentru Raport, indiciile pe care le-am putut desluși cu privire la universul interzis.

Prima mea sarcină era, de bună seamă, să verific natura și intensitatea urii oarbei față de soțul ei, fiindcă fisura asta, după cum am mai spus, era una din posibilitățile pe care le căutasem dintotdeauna. E de prisos să mai explic că n-am întrebat-o direct pe Louise, deoarece un asemenea interogatoriu i-ar fi atras atenția și ar fi făcut-o bănuitoare; a fost rezultatul unor lungi conversații despre viață în general, urmate de analiza, în liniștea camerei mele, a răspunsurilor, comentariilor, tăcerilor sau reticențelor ei.

Astfel am dedus, pornind de la temeiuri pe care le consideram solide, că individul acela era cu adevărat bărbatul ei și că ura era profundă, întocmai cum o vădea cu adevărat ideea ei perversă de a se culca cu alții în prezența lui.

Și am spus „cum o vădea cu adevărat" pentru că, desigur, prima bănuială care nu-mi dădea pace era că totul putea fi o comedie înscenată ca să pună mâna pe mine, după schema:

a) ură față de soțul ei
b) ură față de orbi în general
c) inima mea deschisă!

Experiența mă prevenea că putea fi o cursă foarte ingenioasă, și că singura posibilitate de a mă asigura că nu e așa era să cercetez autenticitatea acelui sentiment. Elementul pe care l-am considerat cel mai convingător a fost natura orbirii lor: tipul orbise la o vârstă matură, în timp ce Louise era oarbă din naștere; și am mai explicat că orbii îi detestă fără milă pe cei care și-au pierdut vederea de curând.

Povestea se petrecuse astfel: se cunoscură la Biblioteca pentru Orbi, se îndrăgostiră, ajunseră să locuiască împreună; mai târziu s-au stârnit tot felul de discuții din cauza geloziei lui, care au culminat cu insulte și bătăi.

După Louise, gelozia lui Gaston n-avea nici un temei, pentru că ea îl iubea: era un flăcău chipeș și viguros. Dar gelozia lui ajunse atât de necugetată, încât într-o zi se hotărî să se răzbune legând-o pe oarbă de pat, aducând o femeie și făcând dragoste în prezența ei. Louise, în toiul torturii, jură să se răzbune și, după câteva zile, ieșind împreună din cameră (locuiau la etajul patru și se știe că în hotelurile ieftine din Paris ascensorul e folosit numai pentru urcare), când au ajuns în fața scării ea i-a dat brânci. Gaston se rostogoli până la etajul trei și în urma căzăturii a rămas paralizat. Când își reveni, nu-i mai era intact decât extraordinarul lui simț al auzului.

Neputând comunica în afară, și nici vorbi ori scrie, nimeni nu a putut afla vreodată adevărul și toți au crezut versiunea căderii

dată de Louise, atât de plauzibilă, fiind vorba de un orb. Înnebunit de neputința de-a face cunoscut adevărul și torturat de scenele la care Louise îl obliga să asiste drept răzbunare, Gaston se simțea zidit într-o carapace rigidă, pe când o armată de furnici carnivore îl devorau de viu de fiecare dată când oarba țipa în pat cu amanții ei.

După ce mi se confirmase autenticitatea acelei uri, am vrut să mai aflu câte ceva despre Gaston, deoarece într-o noapte, pe când meditam la cele întâmplate în timpul zilei, m-a străfulgerat o bănuială: dar dacă tipul respectiv, înainte de a orbi, fusese unul dintre indivizii care, de mii de ani încoace, anonimi și îndrăzneți, lucizi și implacabili, încearcă să pătrundă în lumea interzisă? Nu se putea oare ca, orbit de Sectă, ca un prim pas al pedepsirii lui, să fi fost dat pe mâna acelei oarbe dornice de o neîncetată și cumplită răzbunare, după ce l-au făcut să se îndrăgostească de ea?

Mi-am închipuit o clipă cum m-aș simți zidit de viu în carapacea aceea, cu mintea intactă, cu dorințele poate exacerbate, cu auzul extrem de fin, auzind-o pe femeia care m-a înnebunit acum o vreme gemând și țipând cu amanții pe care și-i aducea unul după altul. Numai oameni de teapa asta puteau născoci o astfel de tortură.

M-am ridicat din pat, cuprins de agitație. În noaptea aceea n-am mai putut închide ochii și m-am plimbat ore întregi prin cameră, fumând și meditând. Trebuia să cercetez în vreun fel și posibilitatea asta. Dar cercetarea asta era cea mai periculoasă pe care o întreprinsesem vreodată în legătură cu Secta. Era vorba să descopăr în ce măsură martirul acela era propria mea prefigurare!

Când s-a luminat de ziuă, capul mi se învârtea. Am făcut o baie ca să-mi mai limpezesc ideile. Mi-am spus, mai liniștit: dacă individul acela fusese pedepsit de Sectă, de ce îmi dăduse oarba informația care putea trezi în mine tocmai o asemenea bănuială? De ce îmi explicase că ea *îl pedepsea*? Putea și trebuia să-mi ascundă acest fapt, dacă voia să mă facă să cad într-o cursă. Cât despre mine, niciodată nu mi-aș fi putut da seama de asta fără ajutorul ei, căci numai datorită informațiilor ei știam că individul auzea și suferea. Ba și mai mult: dacă scopul Sectei era să mă prindă în cursa

oarbei, ce nevoie avea să mi-l arate pe orb în situația aceea echivocă și, în orice caz, suspectă pentru mine? De altfel, mi-am zis, și Domínguez se culca cu oarba în aceleași condiții, ceea ce mă făcea să-l consider străin de cercetarea mea. M-am liniștit, dar m-am hotărât să fiu cu ochii în patru.

Chiar în ziua aceea am pus în aplicare o metodă la care mă gândisem, dar pe care n-o folosisem până atunci: să ascult pe la uși. Dacă ura ei era autentică, se prea poate să-l insulte și în momentele când erau singuri.

Am urcat cu ascensorul până la etajul cinci, apoi am coborât cu grijă până la patru, așteptând câte cinci minute la fiecare treaptă. Am reușit astfel să ajung aproape de camera lor și să-mi lipesc urechea de ușă. Am auzit că Louise vorbea cu un bărbat. Asta mi-a atras atenția, deoarece peste un ceas mă aștepta pe mine. Să fi fost oare în stare să fie împreună cu un alt bărbat până în clipa când aveam să sosesc eu? Îmi rămânea deci să aștept.

Am pășit ușurel pe coridor și am așteptat într-un colț, gândindu-mă: dacă cineva vine sau trece pe acolo, o să cobor și nimeni n-o să poată bănui nimic. Din fericire, la ora aceea mișcarea pe scară era inexistentă și am putut aștepta astfel până la ora stabilită cu Louise, fără ca individul să iasă din cameră. M-am gândit atunci că vreun prieten sau cunoscut o fi stând de vorbă cu oarba în așteptarea mea. Oricum ar fi fost, era timpul să intru. Așa că m-am apropiat și am bătut în ușă. Mi-a deschis și am intrat.

Mai că n-am leșinat!

În cameră nu era nimeni. În afară, bineînțeles, de oarbă și de paraliticul în scaunul lui.

Mi-am închipuit într-o străfulgerare comedia sinistră: un orb despre care se spunea că e paralitic și mut, dat de Sectă drept soț celeilalte canalii, pentru ca eu să cad în capcana faimoasei uri, a faimoasei fisuri și a inevitabilei confesiuni.

Am ieșit în fugă, fiindcă mintea mea, lucidă și exactă ca în puține rânduri, mă avertiza că, în mod inteligent, nu dădusem nimănui adresa, că nici măcar Domínguez n-o cunoștea și că orbirea acelui bufon sinistru, paralitic sau nu, avea să-l împiedice să mă urmărească pe scări.

Am traversat într-o suflare bulevardul, am intrat în Jardin du Luxembourg și apoi, tot în mare grabă, am ieșit pe partea cealaltă. Acolo am luat un taxi și, fără să mai pierd timpul, m-am hotărât să mă duc la hotel, să-mi iau valiza și să fug din Paris. Însă în timpul drumului, pe când mă gândeam sărind de la una la alta, mi s-a năzărit că, deși nu spusesem nimănui unde stau, era foarte probabil (dar ce spun: era sigur) ca Secta să mă fi urmărit până acolo, tocmai în eventualitatea că aș fi fugit pe neașteptate. Ce naiba conta valiza? Aveam întotdeauna cu mine pașaportul și banii. Ba mai mult: fără să știu exact ce mi s-ar putea întâmpla, îndelunga mea experiență în cercetarea aceea mă făcuse să iau o măsură pe care acum o consideram genială: să am pașaportul vizat pentru două sau trei țări. Pentru că gândiți-vă ce s-ar fi întâmplat dacă, imediat după episodul din strada Gay Lussac, Secta ar fi trimis pe cineva să stea de pază la consulatul Argentinei ca să mă urmărească. În toiul agitației, m-a încercat din nou o senzație clară de forță pe care mi-o dădeau spiritul meu de prevedere și inteligența mea.

Am luat-o pe Grands Boulevards și i-am spus șoferului să mă ducă la orice agenție de voiaj. Mi-am cumpărat un bilet pentru primul avion. M-am gândit și la o posibilă supraveghere la aeroport; însă mi s-a părut că Secta o să-mi piardă urma așteptându-mă mai întâi la consulat.

Și așa am plecat la Roma.

XXXI

Câte prostii nu facem cu aerul că am chibzuit îndelung! Desigur, judecăm corect, minunat chiar, pe baza premiselor A, B și C. Atât doar că nu am ținut cont de premisa D. Și nici de E și de F. Și nici de tot alfabetul latin și de cel chirilic. E un mecanism în virtutea căruia acei vicleni inchizitori ai psihanalizei se simt foarte liniștiți după ce au tras niște concluzii foarte corecte pe baze anemice.

Câte gânduri amare nu mi-au trecut prin minte în călătoria aceea la Roma! M-am străduit să-mi fac ordine în ideile, teoriile,

faptele pe care le trăisem. Pentru că nu putem prevedea viitorul decât dacă încercăm să descoperim legile trecutului.

Câte greşeli în trecutul meu! Câte inadvertenţe! Şi câte naivităţi încă! În momentul acela mi-am dat seama de rolul echivoc al lui Domínguez, amintindu-mi de Victor Brauner. Acum, după ani de zile, îmi confirm ipoteza: Domínguez a fost împins spre balamuc şi spre sinucidere.

Da, în timpul zborului i mi-am adus aminte de strania întâmplare cu Victor Brauner şi de faptul că, atunci când mă întâlnisem cu Domínguez, îl întrebasem de toţi: de Breton, de Péret, de Esteban Francés, de Matta, de Marcelle Ferry. De toţi, în afară de Victor Brauner. Semnificativă „uitare"!

Vă povestesc episodul, pentru cazul că nu-l cunoaşteţi. Pictorul acela era obsedat de orbire şi pictase în mai multe tablouri oameni cu ochiul spart sau scos. Ba chiar şi un autoportret în care avea o orbită goală. Ei bine: cu puţin înainte de război, în timpul unei orgii în atelierul unui pictor din grupul suprarealiştilor, Domínguez, beat, aruncă în cineva cu un pabar, tipul se fereşte şi paharul îi scoate un ochi lui Victor Brauner.

Vedeţi şi dumneavoastră dacă poate fi vorba de întâmplare, dacă întâmplarea mai are vreun sens, cât de mic, în cazul fiinţelor omeneşti. Dimpotrivă, oamenii se îndreaptă ca somnambulii spre ţeluri pe care le intuiesc adesea nedesluşit, dar de care sunt atraşi ca fluturele de flacără. Aşa a mers Brauner spre paharul lui Domínguez şi spre orbire; şi aşa m-am dus eu la Domínguez în 1953, fără să ştiu că ascultam din nou de chemarea destinului meu. Dintre toţi cei pe care aş fi putut să-i văd în acea vară a anului 1953, mi s-a năzărit să-l văd doar pe cel care, într-un fel sau altul, era în slujba Sectei. Restul e evident: tabloul care m-a atras şi mi-a inspirat teamă, oarba care poza (doar pentru acea unică ocazie), farsa concubinajului cu Domínguez, felul stupid în care o urmărisem din postul meu de observaţie, legătura mea cu oarba, comedia cu paraliticul et cetera.

Aviz naivilor:

NU EXISTĂ ÎNTÂMPLARE!

Și, mai cu seamă, aviz celor care vor urma după mine și care, citind acest Raport, se vor hotărî să reia cercetările și să ajungă puțin mai departe decât mine. Un precursor atât de nefericit ca Maupassant (care a plătit cu nebunia), ca Rimbaud (care, deși a fugit în Africa, a sfârșit și el delirând, răpus de cangrenă) și ca atâți alți eroi anonimi pe care nu-i cunoaștem și care trebuie să-și fi sfârșit zilele, fără ca nimeni s-o știe, între zidurile ospiciului, torturați de polițiile politice, asfixiați în puțuri adânci, înghițiți de mlaștini, mâncați de furnici carnivore în Africa, devorați de rechini, castrați și vânduți unor sultani din Orient sau, ca mine, destinați să moară prin foc.

De la Roma am fugit în Egipt și de acolo, cu vaporul, până în India. De parcă Destinul ar fi mers înaintea mea și m-ar fi așteptat, la Bombay m-am pomenit din senin într-un bordel de oarbe. Îngrozit, am fugit în China și de acolo la San Francisco.

Am stat liniștit câteva luni în pensiunea unei italience pe nume Giovanna. Până m-am hotărât să mă întorc în Argentina, atunci când mi s-a părut că nu se mai întâmplă nimic suspect.

Ajuns aici, dat fiind că mă învățasem minte, am rămas în expectativă, pândind prilejul de a mă lipi de vreo rudă sau de vreun cunoscut care ar fi orbit printr-un accident.

Știți ce s-a întâmplat apoi: tipograful Celestino Iglesias, așteptarea, accidentul, din nou așteptarea, apartamentul din Belgrano și, în sfârșit, încăperea închisă ermetic în care am crezut c-o să mă întâlnesc cu destinul meu de pe urmă.

XXXII

Nu știu dacă din pricina oboselii, a încordării în care mă ținea așteptarea de atâtea ore sau a aerului închis, cert e că a început să mă cuprindă o toropeală tot mai copleșitoare și până la urmă am căzut, sau acum mi se pare că am căzut, într-un fel de apipeală tulbure și zbuciumată; coșmaruri nesfârșite, amestecate sau întreținute de amintiri asemănătoare cu povestea cu ascensorul ori cu cea cu Louise.

Mi-aduc aminte că la un moment dat am crezut că mă sufoc și, disperat, m-am ridicat, m-am repezit la ușă și am început să bat cu furie. Apoi mi-am dat jos sacoul și mai târziu cămașa, pentru că mi se părea că totul mă apasă și mă sufocă.

Până aici îmi amintesc limpede de toate.

Nu mai știu însă dacă din cauza bătăilor și a strigătelor mele s-a deschis ușa și a apărut Oarba.

O văd și acum, profilată în cadrul ușii, înconjurată de o luminozitate care mi se păru puțin fosforescentă: avea ceva hieratic, ceva maiestuos, iar din atitudinea, și mai ales de pe chipul ei, emana o fascinație irezistibilă. Ca și cum în cadrul ușii deschise, drept și tăcut, ar fi stat un șarpe cu ochii ațintiți asupră-mi.

Am făcut un efort ca să rup vraja care mă paraliza: aveam intenția (cu siguranță nechibzuită, dar aproape logică, dacă ne gândim că nu mai aveam nici o altă speranță) de a mă năpusti asupra ei, doborând-o la pământ dacă era nevoie, și a da apoi fuga în căutarea unei ieșiri în stradă. Dar adevărul e că abia mă puteam ține pe picioare: o moleșeală, o sfârșeală cumplită îmi înțepenea mușchii, o oboseală bolnăvicioasă ca atunci când ai febră mare. Și, într-adevăr, tâmplele îmi zvâcneau tot mai tare, până când, la un moment dat, mi s-a părut că o să-mi explodeze capul ca un gazometru.

Totuși, un rest de luciditate îmi spunea că, dacă nu foloseam prilejul acela ca să mă salvez, n-am s-o mai pot face în veci.

Mi-am încordat voința, mi-am adunat toate forțele care-mi mai rămăseseră și m-am năpustit asupra Oarbei. Am dat-o violent la o parte și m-am repezit în cealaltă încăpere.

XXXIII

Bâjbâind în penumbră, am căutat o ieșire oarecare. Am deschis o ușă și m-am pomenit într-o altă încăpere, și mai întunecoasă decât cea dinainte, și acolo m-am ciocnit iar, spre disperarea mea, de mese și de scaune. Pipăind pereții, am dat de altă ușă, am deschis-o și m-a întâmpinat o beznă și mai adâncă.

Mi-aduc aminte că, în culmea haosului din capul meu, mi-am zis: „sunt pierdut". Şi, ca şi cum mi-aş fi epuizat şi bruma de energie ce îmi mai rămăsese, m-am prăbuşit fără speranţă: eram, cu siguranţă, prizonier într-o construcţie labirintică de unde n-aveam să mai ies niciodată. Am rămas pesemne aşa câteva minute, gâfâind şi transpirând. „Nu trebuie să-mi pierd luciditatea", îmi spuneam. Am încercat să-mi limpezesc gândurile şi abia atunci mi-am amintit că aveam la mine o brichetă. Am aprins-o şi am văzut că încăperea era goală şi mai avea o uşă, m-am dus lângă ea şi am deschis-o: dădea într-un coridor al cărui capăt nu reuşeam să-l zăresc. Dar ce altceva puteam face decât să mă reped asupra acelei singure posibilităţi care îmi mai rămânea? Şi apoi, mi-a fost de-ajuns să mă gândesc puţin pentru a înţelege că ideea mea de mai înainte că mă rătăcisem într-un labirint trebuie să fie greşită, căci Secta nu m-ar condamna în nici un caz la o moarte atât de confortabilă.

Am păşit aşadar pe coridor. Cu înfrigurare, dar fără să mă grăbesc, deoarece lumina brichetei era slabă şi, pe deasupra, nici nu o aprindeam decât la răstimpuri, ca să nu termin gazul.

După vreo treizeci de paşi, coridorul ajungea la o scară care cobora în spirală, asemănătoare celei care mă dusese de la apartamentul iniţial la cel de la subsol. Trecea cu siguranţă prin locuinţe sau prin case spre pivniţele şi subteranele din Buenos Aires. Cam zece metri mai înainte, scara nu mai era în spirală şi străbătea mari spaţii deschise, cufundate în beznă, care puteau fi pivniţe sau depozite, însă la lumina slabă a brichetei nu-mi era cu putinţă să văd prea departe.

XXXIV

Pe măsură ce coboram, auzeam şopotul unei ape curgătoare, şi asta m-a făcut să cred că mă apropiam de unul din canalele subterane care alcătuiesc în Buenos Aires o imensă şi labirintică reţea de haznale, de mii şi mii de kilometri. Într-adevăr, am ajuns în curând într-unul din tunelurile acelea fetide, prin care curgea un

pârâu impetuos de ape urât mirositoare. O luminozitate îndepărtată arăta că în partea înspre care curgeau apele se afla o gură de canal sau de scurgere dând, probabil, spre stradă, ori spre locul de vărsare într-un canal principal. Am hotărât să mă îndrept într-acolo. Trebuia să merg cu grijă pe poteca îngustă de pe marginea acestor tuneluri, căci alunecarea aici poate fi nu doar fatală, ci și nespus de scârboasă.

Totul era infect și vâscos. Pe pereții sau zidurile tunelului era umezeală și șiroiau firicele de apă, cu siguranță infiltrații din straturile superioare ale terenului.

În viața mea reflectasem nu doar o dată la existența acelei rețele subterane, împins fără îndoială de interesul meu pentru subsoluri, puțuri, tuneluri, peșteri, caverne, pentru tot ce, într-un fel sau altul, era legat de această realitate subpământeană și enigmatică: șopârle, șerpi, șobolani, gândaci, nevăstuici și orbi.

Abominabile haznale din Buenos Aires! Lume de jos, îngrozitoare, tărâmul murdăriei! Îmi imaginam, sus, în saloane elegante, femei frumoase și extrem de delicate, directori de bancă extrem de corecți și chibzuiți, învățători arătându-le copiilor că nu trebuie să scrie cuvinte urâte pe pereți; îmi imaginam halate albe și scrobite, rochii de seară din tul sau voaluri vaporoase, cuvinte poetice spuse iubitei, discursuri emoționante despre virtuțile patriotice. În vreme ce aici, jos, într-un iureș obscen și pestilențial, curgeau amestecate menstruațiile iubitelor romantice, excrementele tinerelor vaporoase îmbrăcate în voal, prezervativele folosite de directorii corecți, fetușii sfârtecați a mii de avorturi, resturile de mâncare din milioane de case și restaurante, uriașa, necuprinsa Murdărie din Buenos Aires.

Și totul se îndrepta spre Neantul oceanului prin acele conducte subterane și tainice, ca și cum Cei de Sus ar vrea să uite, ca și cum s-ar face că nu văd această parte din adevărul lor. Și ca și cum niște antieroi, ca mine, ar fi fost destinați blestematei corvezi diabolice de a da socoteală de această realitate.

Exploratori ai Spurcăciunii, martori ai Murdăriei și ai Gândurilor Rele!

Da, m-am simțit pe neașteptate ca un fel de erou, un erou pe dos, un erou negru și respingător, dar un erou. Un soi de Sieg-

fried al tenebrelor, înaintând în beznă și în duhoare, cu cernitul meu drapel plesnind în bătaia uraganelor infernale. Înaintând însă spre ce? Asta nu reușeam să deslușesc, și nici măcar acum, în aceste momente de dinaintea morții, nu pot să înțeleg.

Am ajuns până la urmă la ceea ce îmi închipuisem că e grătarul unei guri de scurgere, fiindcă de acolo răzbătea luminozitatea aceea slabă care mă ajutase să merg prin canal. Era, într-adevăr, gura de vărsare a canalului pe unde venisem într-unul mai mare, care aproape că mugea. Acolo, foarte sus, era o mică deschizătură laterală lungă de vreun metru, după socoteala mea, și înaltă de douăzeci de centimetri. Era cu neputință să te gândești să ieși pe acolo, având în vedere cât era de îngustă și, mai ales, de inaccesibilă. Descurajat, am luat-o spre dreapta, urmând cursul noului canal, mai larg, închipuindu-mi că, în felul acesta, mai curând sau mai târziu, ar trebui să ajung la gura principală de vărsare, dacă nu cumva atmosfera grea și pestilențială n-o să mă facă să leșin, căzând în pârâul infect.

Dar nu mersesem nici o sută de pași când, cu o imensă bucurie, am văzut în capătul potecii înguste pe care veneam o scăriță de piatră sau de ciment care se îndrepta în sus. Era, fără nici o îndoială, una din ieșirile sau intrările folosite de muncitorii care, la răstimpuri, se văd obligați să pătrundă în cloaca aceea.

Însuflețit de perspectivă, m-am cățărat pe scăriță. După vreo șase sau șapte trepte o cotea spre dreapta. Am urcat din nou, cam tot atâtea trepte, și am ajuns la o platformă de unde se intra iar într-un culoar. Am început să merg de-a lungul lui, ajungând în sfârșit la o scăriță asemănătoare cu cele de mai înainte, dar care, spre marea mea surprindere, cobora.

Am șovăit câteva momente, perplex. Ce-ar trebui să fac? Să mă întorc înapoi, la canalul mare, și să merg mai departe până dau de o scară care urcă? Mi se părea ciudat că trebuia să cobor din nou când, în mod logic, ar fi trebuit să urc. Mi-am imaginat totuși că scărița anterioară, culoarul prin care tocmai trecusem și scărița asta care cobora erau un fel de punte peste un canal transversal; așa cum se întâmplă în stațiile de metrou unde sunt corespondențe cu alte linii. M-am gândit că, oricum, mergând în aceeași

direcție, nu se putea să nu ies în cele din urmă la suprafață. Așa că am pornit iar: am coborât scara și am luat-o de-a lungul culoarului ce începea la capătul ei.

XXXV

Pe măsură ce înaintam, culoarul se transforma într-o galerie asemănătoare celor dintr-o mină de cărbuni.

Am început să mă simt pătruns de un frig umed și atunci mi-am dat seama că de ceva vreme mergeam pe un teren alunecos, desigur din pricina firicelelor de apă ce se scurgeau în liniște pe pereții tot mai neregulați și mai crăpați; pentru că nu mai erau pereții de ciment ai unui tunel construit de ingineri, ci, pesemne, zidurile unei galerii săpate chiar în pământ, pe sub Buenos Aires.

Aerul era din ce în ce mai greu, sau o fi fost doar o impresie cauzată de întunericul și îngustimea acelui tunel, care părea fără sfârșit.

Am observat apoi că tunelul nu mai era orizontal, ci cobora lin în pantă, însă fără nici o regularitate, ca și cum galeria ar fi fost săpată în raport cu facilitățile terenului. Cu alte cuvinte, nu mai era ceva plănuit și construit de ingineri, cu mașini adecvate; aveam mai degrabă impresia că mă găsesc într-o sordidă galerie subterană săpată de oameni sau de animale preistorice, folosind, sau poate lărgind, crăpăturile naturale sau albiile pârâurilor subterane; impresie confirmată de apa care devenea din ce în ce mai abundentă și mai supărătoare. Uneori clefăiam prin noroi până ce ajungeam în locuri mai solide, cu pietre. Prin pereți, apa se infiltra tot mai tare. Încetul cu încetul, galeria se lărgea până când, pe neașteptate, am văzut că dădea într-o cavitate care trebuie să fi fost enormă, fiindcă pașii mei răsunau ca sub o boltă gigantică. Din păcate, nu puteam zări nici măcar până unde se întindea, din pricina luminii extrem de slabe de la bricheta mea. Am mai băgat de seamă un fel de ceață iscată nu de vapori de apă, ci, probabil, după cum părea să indice un miros pătrunzător, de arderea spontană și lentă a unor lemne putrede.

Mă oprisem, cred că intimidat de grota sau de bolta aceea nedesluşită şi monstruoasă. Simţeam sub picioare solul acoperit de apă, care nu era însă stătătoare, ci curgea într-o direcţie ce avea să ducă, îmi închipuiam, la unul din lacurile acelea subterane cercetate de speologi.

Singurătatea totală, imposibilitatea de a distinge marginile cavernei în care mă aflam şi întinderea apelor de acolo, care mi se părea imensă, aburii sau fumul ce mă ameţea, toate îmi sporiră neliniştea până la o limită insuportabilă. M-am crezut singur pe lume şi m-a străfulgerat gândul că mă coborâsem până la originile ei. M-am simţit grandios şi neînsemnat.

Mi-a fost teamă că vaporii de acolo mă vor ameţi până la urmă de tot, făcându-mă să cad în apă, şi că voi muri înecat tocmai când eram pe punctul să descopăr misterul esenţial al existenţei.

Din momentul acela nu mai pot face deosebirea între ce s-a întâmplat cu adevărat şi ce am visat sau m-au făcut să visez, încât nu mai sunt sigur de nimic; nici măcar de ceea ce cred că s-a întâmplat în anii şi chiar în zilele de dinainte. M-aş îndoi azi chiar şi de episodul cu Iglesias, dacă n-aş şti că şi-a pierdut vederea într-un accident la care eu am fost de faţă. Însă de toate cele petrecute de la accident încoace îmi aduc aminte cu o luciditate febrilă, ca şi cum ar fi vorba de un coşmar lung şi îngrozitor: pensiunea din strada Paso, doamna Etchepareborda, individul de la CADE, emisarul care semăna cu Pierre Fresnay, intrarea în casa din Belgrano, Oarba, închiderea mea în aşteptarea verdictului.

Mintea începea să mi se tulbure şi aveam certitudinea că, mai devreme sau mai târziu, o să cad fără cunoştinţă; am fost totuşi inspirat să mă întorc înapoi, la locul unde nivelul apei era mai puţin scăzut, şi acolo, sleit de puteri, m-am prăbuşit.

A răzbit atunci până la mine, bănuiesc că în vis, şopotul pârâului Las Mojarras, căzând pe pietrele calcaroase de la confluenţa cu râul Arrecifes, la moşia din Capitán Olmos. Eram culcat cu faţa în sus pe iarbă, într-un asfinţit de vară, auzind în depărtare, de parcă ar fi fost la foarte mare distanţă, glasul mamei mele, care, ca de obicei, fredona ceva scăldându-se în pârâu. La început, cântecul acela părea vesel, dar apoi a devenit tot mai tulburător:

voiam să-l înțeleg și nu reușeam, în ciuda eforturilor mele, și astfel neliniștea îmi devenea și mai greu de suportat, căci mi se părea că sensul cuvintelor era decisiv: era o problemă de viață și de moarte. M-am trezit țipând: „Nu pot să înțeleg! Nu pot să înțeleg!"

Cum ni se întâmplă de obicei când ne trezim dintr-un coșmar, am încercat să-mi dau seama unde mă aflu și care e situația mea reală. De multe ori, chiar adult fiind, mi s-a întâmplat să cred că mă deșteptam în camera în care copilărisem, acolo, în Capitán Olmos, și îmi trebuiau câteva minute lungi și înfricoșătoare pentru a reconstitui realitatea, adevărata cameră unde mă aflam, adevărata epocă a vieții mele: dădeam din mâini ca un om gata să se înece sau care se teme să nu fie târât din nou de râul violent și întunecat de unde a izbutit anevoie să scape, prinzându-se de malurile realității.

Și în clipa când neliniștea stârnită de cântecul sau geamătul acela ajunsese la culme, am simțit din nou senzația stranie de mai înainte și am încercat cu disperare să mă agăț de malurile adevăratelor împrejurări în care mă deșteptam. Atâta doar că acum realitatea era încă și mai cumplită, de parcă mi-aș fi revenit dintr-un coșmar invers. Iar țipetele mele, rostogolite în ecouri stinse sub bolta gigantică a grotei, m-au trezit la realitate. În mijlocul liniștii găunoase și întunecate (bricheta dispăruse în apă când căzusem), se repetau până se stingeau în depărtare și în beznă cuvintele pe care le rostisem în momentul deșteptării.

Când a pierit și ultimul ecou al țipetelor mele, am rămas ca prostit un lung răstimp: abia atunci am devenit probabil conștient pe deplin de singurătatea mea și de tenebrele de nepătruns care mă înconjurau. Până în momentul acela, mai bine zis până în momentul care precedase visul din copilărie, trăisem în iureșul cercetărilor mele și mă simțeam de parcă fusesem târât în toiul unei inconștiențe nebunești; iar temerile, chiar și groaza pe care le simțisem până în clipa aceea, nu fuseseră în stare să mă copleșească; întreaga mea ființă părea că se repezise spre prăpastie, într-o goană dementă, pe care nimic n-o putea opri.

Abia în clipa aceea, stând în noroi, în mijlocul unei cavități subterane, fără să-i pot bănui măcar contururile, cufundat în beznă,

am început să am conștiința clară a absolutei și cumplitei mele singurătăți.

Ca și cum totul ar fi fost o iluzie, îmi aduceam acum aminte de tumultul de sus, de cealaltă lume, de Buenos Aires, orașul haotic al păpușilor acționate frenetic de un mecanism cu cheiță: totul mi se părea o fantasmagorie infantilă, lipsită de consistență și de realitate. Realitatea era asta de aici. Și singur, în acel hău al universului, cum am mai explicat, mă simțeam grandios și neînsemnat. N-am habar câtă vreme am stat copleșit de stupoarea aceea.

Dar liniștea din jur nu era o liniște simplă și abstractă, ci dobândea puțin câte puțin acea complexitate ca atunci când trăiești în ea o vreme, cu sufletul la gură. Și observi atunci că e plină de mici neregularități, de sunete la început imperceptibile, de murmure stinse, de trosnete misterioase. Și așa cum, privind cu răbdare petele de pe un perete umed, începi să deslușești contururi de chipuri, de animale, de monștri mitologici, tot așa, în liniștea adâncă a acelei caverne, auzul încordat descoperea alcătuiri ce căpătau încetul cu încetul un sens: vuietul inconfundabil al unei cascade îndepărtate; glasurile șoptite ale unor oameni temători; șușotelile unor ființe care erau, poate, foarte aproape; rugăciuni enigmatice și întretăiate; țipetele unor păsări de noapte. În fine, o infinitate de zgomote și de semne care dădeau naștere unor noi spaime sau unor speranțe nesăbuite. Căci, după cum Leonardo nu inventa în petele de umezeală chipuri și ființe monstruoase, ci *le descoperea* în aceste ascunzișuri labirintice, nu imaginația mea zbuciumată și groaza mă făceau să aud zvonuri semnificative de voci stinse, de rugi, de bătăi din aripi sau țipete de păsări uriașe. Nu, nerăbdarea mea înfrigurată, imaginația, îndelunga și înfricoșătoarea ucenicie în privința Sectei, ascuțirea simțurilor și a inteligenței mele în timpul îndelungilor ani de căutări îmi permiteau să descopăr voci și structuri maligne care pentru un om obișnuit ar fi trecut neobservate. Încă din fragedă copilărie am văzut, în coșmaruri și în halucinații, cele dintâi prefigurări ale acelei lumi perverse. Tot ce am făcut și am văzut apoi în viață a fost legat, într-un fel sau altul, de trama aceea secretă, și lucruri care pentru oamenii obișnuiți nu însemnau nimic mie îmi săreau în ochi cu

contururile lor exacte, la fel ca în desenele acelea pentru copii în care trebuie să descoperi un dragon ascuns printre arbori și pârâiașe. Și astfel, pe când ceilalți copii treceau în fugă, plictisiți, obligați de profesori, peste paginile din Homer, eu, care scosesem ochii păsărilor, m-am înfiorat pentru prima oară la pasajul în care omul acela descrie, cu o forță înfricoșătoare, o precizie aproape mecanică, o perversitate de cunoscător și cu un sadism răzbunător, scena în care Ulise și tovarășii lui sparg și ard cu un par aprins ochiul uriaș al Ciclopului. Homer nu era orb? Și altădată, deschizând la întâmplare volumul mare de mitologie al mamei, am citit: „Și eu, Tiresias, drept pedeapsă pentru că am văzut-o și am dorit-o pe Atena pe când se scălda, am fost orbit; însă milostivindu-se de mine, Zeița mi-a dat harul de a pricepe graiul păsărilor profetice; și de aceea îți spun că tu, Oedip, deși nu știi, ești omul care și-a ucis tatăl și s-a căsătorit cu mama sa, și pentru asta trebuie să fii pedepsit". Și cum n-am crezut niciodată în întâmplare, nici măcar în copilărie, jocul acela, ceea ce am crezut că fac în joacă, mi s-a părut o prevestire. Și niciodată nu mi-a mai ieșit din minte sfârșitul lui Oedip, străpungându-și ochii cu un ac după ce auzise cuvintele lui Tiresias și fusese de față la spânzurarea mamei lui. Tot așa cum n-am putut să-mi scot din minte convingerea, din ce în ce mai puternică și mai întemeiată, că orbii conduc lumea: prin coșmaruri și halucinații, prin molime și vrăjitoare, prin ghicitori și prin păsări, prin șerpi și, în general, prin toți monștrii întunericului și ai cavernelor. Am descoperit astfel, dincolo de aparențe, lumea abominabilă. Și așa mi-am pregătit simțurile, exacerbându-le prin patimă și zbucium, prin așteptare și teamă, pentru a vedea în sfârșit marile forțe ale tenebrelor, precum misticii ajung să vadă zeii luminii și ai bunătății. Și eu, misticul Spurcăciunii și al Infernului, pot și trebuie să spun: CREDEȚI ÎN MINE!

Așa încât, în caverna aceea necuprinsă, întrevedeam în cele din urmă suburbiile lumii interzise, lume în care, în afară de orbi, trebuie să fi pătruns puțini muritori. Descoperirea ei se plătește cu pedepse îngrozitoare și nici o mărturie despre ea nu a ajuns încă în mod cert în mâinile oamenilor care-și trăiesc mai departe, acolo sus, somnul nevinovat, disprețuind sau neluând în seamă

semnele ce ar trebui să-i trezească: un vis, o viziune trecătoare, povestea vreunui copil sau a vreunui nebun. Şi citind doar aşa, ca să le treacă timpul, povestirile trunchiate ale unora dintre cei care au izbutit, poate, să pătrundă în lumea interzisă, scriitori care, până la urmă, au înnebunit ori s-au sinucis (ca Artaud, ca Lautréamont, ca Rimbaud) şi care n-au stârnit deci decât amestecul condescendent de admiraţie şi dispreţ pe care oamenii mari îl încearcă faţă de copii.

Simţeam, aşadar, fiinţe invizibile mişunând în întuneric, puzderie de reptile imense, şerpi colcăind în noroi ca viermii în stârvul în putrefacţie al unui uriaş animal mort; lilieci enormi, un soi de pterodactili, pe care îi auzeam acum bătând surd din aripile lor mari şi care, uneori, îmi atingeau cu greţoasă uşurinţă trupul şi chiar faţa; şi oameni care au încetat să mai fie fiinţe omeneşti, fie din cauza contactului veşnic cu acei monştri subpământeni, fie din însăşi necesitatea de a se mişca pe terenuri mlăştinoase, astfel încât mai curând se târăsc în noroiul şi murdăria îngrămădite în cavernele acelea. Detalii pe care, chiar dacă nu pot spune că le-am verificat cu propriii mei ochi (din pricina beznei ce domnea acolo), le-am presimţit prin mii de semne ce nu ne înşală niciodată: un gâfâit, un anumit fel de a mârâi, de a clefăi prin noroi.

Am stat nemişcat un lung răstimp, simţind prezenţa aceea scârboasă şi tăcută.

Când m-am ridicat, aveam senzaţia că circumvoluţiunile creierului mi-erau pline cu ţărână şi acoperite de păienjeniş.

Multă vreme am rămas în picioare, clătinându-mă, fără să ştiu ce hotărâre să iau. Până când am înţeles, în sfârşit, că trebuia să mă îndrept spre zona în care mi se părea că zăresc o uşoară luminozitate. Atunci am înţeles cât de legate între ele trebuie să fi fost pentru omul primitiv cuvintele *lumină* şi *speranţă.*

Terenul pe care mergeam era accidentat: uneori apa îmi ajungea până la genunchi şi alteori abia dacă îmbiba pământul, care mi se părea întocmai ca fundul lagunelor din pampas de pe vremea copilăriei: mâlos şi mişcător. Când nivelul apei creştea, o luam înspre partea în care scădea, pentru a urma direcţia ce mă conducea spre luminozitatea îndepărtată.

XXXVI

Pe când înaintam, lumina se întețea, până am înțeles că acea cavernă în care crezusem că mă aflu era un uriaș amfiteatru ce se ridica pe un șes peste care se revărsa strălucirea de nuanțe roșietice și violacee a unui astru cu mult mai mare decât soarele nostru, dar a cărui sclipire vlăguită arăta că e aproape de asfințit. Un astru din aceia care, cu ultimele rămășițe de energie, scaldă planete reci și pustii într-o luminozitate asemenea celei care, în întunericul unei mari săli cufundate în liniște, răzbate de la un cămin unde lemnele au ars aproape de tot și abia dacă mai dăinuie tăciunii în spuză; misterioasă strălucire care, în tăcerea nopții, ne adâncește în gânduri nostalgice și enigmatice: în străfundul ființei noastre, medităm la trecut, la legende și ținuturi îndepărtate, la sensul vieții și al morții, până când, aproape adormiți, plutim parcă în derivă pe ape ce abia dacă mai există.

Tărâm al melancoliei!

Copleșit de dezolare și de liniște, am rămas nemișcat vreme îndelungată.

Spre apus, peste asfințitul unui cer furtunos, dar încremenit, de parcă o vijelie ar fi fost cristalizată de un semn, pe un cer de nori ce păreau de vată sfâșiată, îmbibată în sânge, se profilau niște turnuri năruite de milenii și, poate, chiar de catastrofa care devastase continentul acela funebru. Scheletele unor fagi înalți, ale căror contururi cenușii contrastau cu nuanțele de roșu violaceu ale norilor, te făceau să bănuiești că, pesemne, totul începuse ori se sfârșise printr-un incendiu planetar.

Printre turnuri se ridica o statuie la fel de înaltă ca ele. Iar în buricul ei strălucea un far fosforescent ce părea că clipește, dacă moartea ce domnea peste ținutul acela n-ar fi arătat că pâlpâirea nu-i decât o iluzie a simțurilor mele.

Am avut certitudinea că acolo avea să se încheie îndelungata mea pribegie și că, poate, în acea nefastă redută aveam să-mi descopăr, în sfârșit, sensul existenței.

Spre miazănoapte, podișul se termina într-un lanț de munți lunari, ca șira spinării unui dragon monstruos. Însă pe marginea dinspre sud se iveau cratere stinse, probabil resturi ale unor vulcani care calcinaseră odinioară ținutul cu torentele lor de lavă.

Ochiul Fosforescent părea că mă cheamă și, pe neașteptate, am simțit că eram destinat să mă îndrept spre statuia uriașă.

Dar s-ar fi zis că inima mea intrase într-o existență latentă, ca aceea a reptilelor în lungile luni de iarnă; abia mai bătea, și am avut senzația că se chircise și întărise. Nici un sunet, nici un glas, nici un murmur ori trosnet nu se auzea în imperiul acela, și melancolia se înfiripa ca o ceață pe tărâmul sinistru de acolo.

M-am uitat iar la turnuri, întrebându-mă care le-o fi fost menirea înainte de cataclism. Să fi fost oare sălașul unor giganți fioroși și mizantropi?

Un răstimp pe care mi-e cu neputință să-l măsor, pentru că astrul rămânea fix pe firmament, am mers către ele și, cu cât mă apropiam mai mult, cu atât erau mai pline de măreție și de mister. Le-am numărat: erau douăzeci și unu, dispuse într-un perimetru ce trebuia să fi fost la fel de mare ca acela al unui oraș enorm. Erau durate din piatră neagră, evidențiindu-se și mai mult pe firmamentul brăzdat de norii zdrențuiți, roșietici.

În centrul acelui colosal poligon deslușeam deja limpede statuia Marii Zeități, teribilă și nocturnă, cu puteri asupra vieții și morții. Turnurile stăteau de strajă de jur împrejur. Era din piatră de culoare ocru, avea trup de femeie, dar aripi și cap de vampir, din bazalt lucios. Mâinile și picioarele aveau gheare. Nu avea chip. Fosforescența Ochiului se datora, poate, reflexelor unui foc dinăuntru, fiind când intensă, când șovăielnică sau mai slabă. Pe șesul întins care o înconjura se vedeau resturi calcinate, ca un muzeu al groazei: idoli cu ochi galbeni în lăcașuri părăsite, zeițe cu pielea în dungi precum zebrele, imagini ale unei lugubre idolatrii pline de inscripții indescifrabile.

Era un ținut unde părea că se practică o singură ceremonie a morții. M-am simțit brusc atât de năpăstuit, încât am strigat. Și strigătul meu s-a pierdut în liniștea aceea desăvârșită.

Mi-am continuat drumul, pentru că Ochiul mă chema, fără nici o îndoială, până am ajuns la zidurile poligonului unde se afla Zeitatea. Am socotit că erau de înălțimea unei catedrale gotice. Dar turnurile erau cu mult mai înalte.

EU ȘTIAM că trebuie să existe o intrare prin care să pot trece, și poate că exista numai pentru asta. În momentul acela cugetul

meu era stăpânit de certitudinea că toate astea (turnurile, ținutul pustiu, zidurile, astrul ce apunea) îmi așteptaseră venirea și că numai din cauza asta nu se prăbușiseră în neant. Așa încât, îndată ce voi reuși să pătrund în Ochi, totul avea să dispară ca un simulacru milenar.

După ce am mers zile întregi, nespus de istovitoare, am dat în sfârșit de poartă.

Din dreptul ei pornea o scară monumentală de piatră care ducea spre Ochiul Fosforescent. Trebuia să urc mii de trepte. Mi-a fost teamă că amețeala și oboseala m-ar fi putut doborî, însă fanatismul și disperarea puseseră stăpânire pe mine, așa că am început să urc.

Un răstimp, nu pot preciza cât de lung, fiindcă astrul rămânea mereu în același loc, picioarele nenorocite și inima mi-au măsurat efortul suprauman în liniștea din jur. Nimeni nu mă ajuta prin rugăciuni și nici măcar prin ură: era o luptă pe care trebuia s-o dau eu singur. De multe ori am amețit și chiar mi-am pierdut cunoștința, însă când mă trezeam urcam mai departe. Ochiul se mărea din ce în ce și asta îmi dădea curaj și totodată mă îngrozea.

Și când, în sfârșit, am ajuns în fața Lui, am căzut în genunchi și am rămas multă vreme așa.

Până când o Voce care ieșea ori părea că iese din Ochi rosti aceste cuvinte: „Acum intră. Acesta e începutul și sfârșitul tău".

M-am ridicat în picioare și, orbit de lumina vie, am intrat.

O strălucire intensă, dar înșelătoare, ca a luminii fosforescente, care estompează și face să vibreze contururile, scălda un lung și extrem de îngust tunel de carne, pe care am fost nevoit să mă cațăr târându-mă pe burtă. Am avut impresia că strălucirea aceea venea de undeva de sus, ca dintr-un fel de grotă submarină, fiind produsă poate de alge, asemenea celei care, în nopțile de la tropice, pe când navigam pe Marea Sargaselor, o întrezărisem privind spre adâncurile oceanului; o mistuire fluorescentă care, în liniștea acelor genuni, luminează tărâmuri populate de monștri, care nu ies la suprafață decât la răstimpuri, stârnind descumpănire printre navigatorii care au nenorocul să treacă prin apropiere; se întâmplă ca oamenii aceștia să înnebunească și să se

arunce în apă, astfel încât navele, lăsate în voia sorții, ca niște martori muți ai dezastrului, plutesc în derivă zeci de ani, fantomatice, purtate aiurea de curenții marini și de vânturi, până când ploile, taifunurile, soarele tropicelor și timpul fac să le putrezească și corpul, și catargele, năruindu-le, până când totul e nimicit de sare și de iod, de alge și de pești, pierind în cele din urmă în adâncuri.

Pe măsură ce urcam în acel tunel de carne, alunecos și sufocant, se petrecea ceva cu mine: trupul mi se prefăcea în pește, membrele în aripioare respingătoare și pielea mi se acoperea de solzi.

Strălucirea ce venea de sus era tot mai vie. Și în liniștea din jur mi se părea că aud iar tânguirea sau chemarea de dinainte, ceva care îmi amintea, ca într-un vis, de fapte foarte îndepărtate pe care nu le puteam preciza.

Trupul-pește abia mi se mai putea strecura prin gaura aceea și acum nu mai urcam prin propriile puteri, fiindu-mi cu neputință să-mi mișc aripioarele: contracțiile acelei cărni mă strângeau, aspirându-mă înspre înalt. În acea ultimă parte a ascensiunii mi-au trecut prin fața ochilor chipuri care păreau că mă privesc, scene din copilărie, șobolanii dintr-un hambar din Capitán Olmos, bordeluri întunecoase, nebuni care strigau cuvinte de neînțeles, femei care îmi arătau sexul desfăcându-și-l cu mâna, corbi dând târcoale deasupra unor cai morți în pampas, o moară de vânt de pe moșia părinților mei, bețivi care scormoneau în lăzi de gunoi, păsări răzbunătoare ce se repezeau cu ciocurile spre ochii mei.

Până când am intrat în cavernă, scufundându-mă într-un lichid cald și vâscos.

Atunci mi-am pierdut cunoștința.

XXXVII

Nu mai știu câtă vreme am zăcut fără simțire. Când mi-am venit încetul cu încetul în fire, n-am înțeles unde mă aflam, și nu-mi aminteam nici de drumul făcut și nici de episoadele care-l precedaseră. Culcat pe spate într-un pat, îmi simțeam capul greu ca de plumb, și ochii mei abia dacă puteau vedea: reușeam doar să

zăresc fosforescența care era cea din camera Oarbei de dinaintea fugii mele. Mușchii nu mă lăsau să mă mișc. Puțin câte puțin, memoria păru că mi se reorganizează, ca o centrală telefonică după un cutremur, și începură să mi se perinde crâmpeie din viața mea anterioară: Celestino Iglesias, pătrunderea în apartamentul din Belgrano, culoarele subterane, apariția Oarbei, închiderea în încăpere, fuga și, în sfârșit, drumul spre Zeitate. Abia atunci am înțeles că fosforescența care scalda camera era la fel cu cea din grotă sau din pântecele statuii imense; pe măsură ce ochii mei deslușeau tavanul și pereții, mi-am dat seama că mă aflam în aceeași cameră din care credeam că scăpasem. Deși nu îndrăzneam să-mi întorc privirea spre ușă, am avut senzația că Oarba era acolo. Așadar toată peregrinarea mea prin subterane și prin haznalele din Buenos Aires, drumul pe șesul planetar și ascensiunea finală spre pântecele Zeității fuseseră o fantasmagorie iscată de vrăjile Oarbei, la ordinul Sectei. Totuși, mi-era greu s-o recunosc, pentru că toate astea aveau forța și precizia concretă a ceva ce trăisem aievea. În clipa aceea nu eram nici destul de lucid, nici destul de calm ca să analizez cele petrecute, dar acum am certitudinea că realmente făcusem acea călătorie spre Zeitate și că, chiar dacă trupul mi-ar fi ieșit din camera Oarbei, sufletul meu străbătuse cu adevărat acea regiune înspăimântătoare.

Am simțit că femeia se apropie de pat. Simțurile mele exacerbate și instinctul mă înștiințau, mai curând decât pașii ei, pe care nu reușeam să-i aud, de parcă ar fi fost desculță. Nemișcat, aproape încremenit, uitându-mă în tavan, am avut certitudinea că se apropia. Am închis ochii, de parcă aș fi vrut să evit ceea ce trebuia să urmeze, până când am simțit-o la picioarele patului, cercetându-mă.

Ciudat: am crezut că venise spre mine în virtutea unei chemări de neînțeles, dar tenace, din partea mea. Nici acum, în deplinătatea capacităților mele mintale, nu știu cum să explic asta: e adevărat că eu eram prizonierul Sectei și că femeia aceea, cu care urma să am cea mai tenebroasă împreunare trupească, era o parte din pedeapsa care mi se hărăzise, dar și sfârșitul unei urmăriri pe care eu, din proprie voință, o înfăptuisem ani în șir.

O senzație complexă mă paraliza și mă incita totodată, un amestec de teamă și dorință înfrigurată, de greață și de senzualitate malignă. Și când, în sfârșit, am putut deschide ochii, am văzut că stătea goală în fața mea: din trupul ei iradia un fluid care-mi ajungea până în viscere, stârnindu-mi poftele. Cu o speranță pe care ar trebui s-o numesc neagră – cea care trebuie să existe în iad –, am înțeles că șarpele acela avea să se arunce asupră-mi. În întunericul nopților tropicale văzusem scăpărând în vârful catargelor focurile spectrale ale Sfântului Elmo; tot așa, în clipa asta vedeam cum acea fluorescență ce se revărsa în cameră iradia din vârful degetelor ei, din pletele ei electrizate, din gene, din sfârcurile vibrând de dorință ca niște busole de carne la apropierea magnetului puternic care îi atrăsese prin tărâmuri delirante. Pentru că, într-o străfulgerare, am avut revelația: era Ea!

Nemișcat, împietrit aidoma unei păsări sub privirea unui șarpe care o paralizează, am văzut cum se apropia încet și lasciv. Și, când degetele ei mi-au atins pielea, a fost ca o descărcare a Marii Raze Negre, ce se zice că sălășluiește în străfundul mărilor.

Pe urmă am pierdut simțul cotidianului, amintirea exactă a existenței mele reale și conștiința care determină marile și decisivele diviziuni în care omul trebuie să trăiască: cerul și infernul, binele și răul, trupul și sufletul. Și, de asemenea, timpul și eternitatea; pentru că nu știu și nu voi ști niciodată cât a durat împreunarea aceea, căci în necuprinsul de acolo nu era nici zi, nici noapte, ci doar un timp infinit. Am asistat la catastrofe și la cazne, mi-am văzut trecutul și viitorul (moartea), am avut vârste geologice, cred că-mi amintesc un peisaj agitat, cu ferigi arhaice, străbătut de pterodactili. O lună tulbure lumina mlaștini pestilențiale printre nisipuri arzătoare.

Ca un animal în călduri, m-am repezit spre o femeie cu pielea neagră și ochii violeți, care mă aștepta urlând. Trupul ei asudat, pe care-l mai văd și acum, avea sexul desfăcut; am pătruns cu furie în acel vulcan de carne, care m-a devorat. Când am ieșit, fălcile ei sângerii tânjeau deja după un nou atac. Am alergat spre ea ca un unicorn lasciv, străbătând smârcuri de unde, la trecerea mea, își luau zborul corbi care țipau, și am intrat din nou în peștera

aceea. Rând pe rând, am fost șarpe, pește-spadă, caracatiță cu tentacule ce intrau una după alta și vampir răzbunător, fiind veșnic devorat. În toiul furtunii, printre fulgere, am fost prostituată, cavernă și puț, vrăjitoare. Aerul electrizat s-a umplut de strigăte de luptă și am fost nevoit să-i satisfac iar și iar voracitatea, asemenea unui șobolan falic, asemenea unor catarge de carne. Furtuna se întețea, tot mai învolburată: jivine conviețuiau cu femeia aceea, chiar și sexul îi era scobit de șobolani.

Zguduit de fulgere, tărâmul arhaic se cutremura. În sfârșit luna explodă în bucăți, incendiind codrii necuprinși, dezlănțuind distrugerea totală. Pământul se deschise și se prăbuși printre nisipurile colcăind de crabi. Ființe mutilate fugeau printre ruine, capete fără ochi căutau bâjbâind, viscere se încurcau precum niște liane infecte, fetușii erau călcați în picioare în mijlocul scursorilor.

Universul întreg se năruia peste noi.

XXXVIII

Acum nu mai pot ști cât a durat acel răstimp. În momentul în care m-am deșteptat (e un fel de-a spune), am simțit că abisuri de netrecut mă despărțeau pentru totdeauna de universul acela nocturn: abisuri de spațiu și de timp. Orbit și surd, asemenea unei făpturi care se ivește din străfundurile mării, am ieșit din nou la suprafața realității de zi cu zi. Realitate care mă întreb dacă, la urma urmei, e cea adevărată. Căci atunci când conștiința mea diurnă și-a recăpătat forța și ochii mei au fost în stare să vadă contururile lumii înconjurătoare, mi-am dat seama că mă găseam în camera mea din Villa Devoto, în unica și cunoscuta mea cameră din Villa Devoto, și m-am gândit, cu groază, că pentru mine începea poate un nou coșmar, și mai de nepătruns.

Un coșmar care știu că trebuie să ia sfârșit cu moartea mea, fiindcă îmi amintesc viitorul de sânge și foc ce mi-a fost dat să-l deslușesc în magia aceea turbată. Ciudat: se pare că acum nu mă mai urmărește nimeni. S-a terminat coșmarul din apartamentul din Belgrano. Nu știu cum se face că sunt liber, în propria mea

locuință și nimeni (în aparență) nu mă supraveghează. Secta trebuie să fie la distanțe de necuprins.

Cum am ajuns iarăși la mine acasă? Cum oare m-au lăsat orbii să ies din camera înconjurată de un labirint? N-am habar. Știu însă că totul s-a petrecut întocmai. Inclusiv, și mai ales!, întunecatul răstimp de pe urmă.

Mai știu și că mi-e timpul măsurat și mă așteaptă moartea. Și, ciudat și de neînțeles chiar și pentru mine, se pare că moartea mă așteaptă oarecum din propria voință, pentru că nimeni nu va veni să mă caute până aici, și voi fi eu însumi cel care se va duce, care *trebuie să se ducă* până la locul unde trebuie să se împlinească profeția.

Vicleniа, dorința de a trăi, disperarea m-au făcut să-mi închipui mii de fugi, mii de feluri de a scăpa de fatalitate. Dar cum poate cineva să scape de propriul destin?

Aici îmi închei, deci, Raportul, pe care îl pun într-un loc unde să nu poată fi găsit de Sectă.

E miezul nopții. Mă duc acolo.

Știu că ea stă și mă așteaptă.

IV
UN DUMNEZEU NECUNOSCUT

I

În noaptea de 24 iunie 1955, Martín nu putea să adoarmă. O vedea din nou pe Alejandra ca întâia oară, în parc, apropiindu-se de el; apoi, învălmășite, îi veneau în minte momente tandre ori teribile; și iarăși o vedea venind spre el la acea primă întâlnire, surprinzătoare și minunată. Până când, puțin câte puțin, o toropeală apăsătoare puse stăpânire pe el și imaginația începu să-i cutreiere prin acea zonă ambiguă. Atunci i se păru că aude clopote îndepărtate și triste și un geamăt nedeslușit, ca o chemare tainică. Încetul cu încetul, se prefăcu într-un glas nemângâiat și abia auzit care îi repeta numele, în timp ce clopotele băteau tot mai tare, până când, în cele din urmă, ajunseră să bată cu adevărată furie. Cerul, cerul din visul lui, părea acum iluminat de strălucirea sângerie a unui incendiu. Și atunci o văzu pe Alejandra care înainta spre el în tenebrele cu sclipiri roșietice, cu fața suptă și brațele întinse înainte, mișcându-și buzele ca și cum ar fi repetat, înspăimântată și fără glas, chemarea aceea. *Alejandra!* strigă Martín, trezindu-se. Când aprinse lumina, tremurând, se văzu singur în cameră.

Era trei noaptea.

Stătu o vreme neștiind ce să creadă ori să facă. În sfârșit, începu să se îmbrace, tot mai nervos, până când se pomeni repezindu-se în stradă și fugind spre casa familiei Olmos.

Și când, de departe, zări pe cerul înnorat reflexele unui incendiu, nu mai avu nici o îndoială. Alergând cu disperare, reuși să ajungă până în fața casei, prăbușindu-se în mijlocul mulțimii îngrămădite acolo. Când își veni în fire, la niște vecini, dădu iar fuga la casa familiei Olmos, dar poliția ridicase deja cadavrele, în

vreme ce pompierii încercau, cu ultimele eforturi, să limiteze incendiul în Mirador.

Din noaptea aceea Martín își aducea aminte doar de fapte răzlețe și fără legătură între ele: ideea pe care o poate avea un idiot despre o catastrofă. Însă faptele se petrecuseră pesemne astfel:

Cam pe la două noaptea, cineva care mergea în jos pe strada Patricio spre Riachuelo (după cum a declarat mai târziu) văzu fum. Mai târziu s-a constatat, ca întotdeauna, că mai mulți văzuseră fum sau foc, ori li se păruse că e ceva suspect. O bătrână care locuiește în casa de alături declară: „Dorm puțin, așa că am simțit miros de fum și l-am trezit pe fiul meu, care lucrează la TAMET[1] și care doarme în aceeași încăpere și are somnul greu, dar mi-a spus să-l las în pace", adăugând, cu orgoliul pe care îl au cei mai mulți oameni, mai ales bătrânii – își zicea Bruno –, când au prevestit boli grave sau calamități: „și acum vedeți că aveam dreptate".

Pe când încercau să stingă focul în Mirador, după ce scoseseră trupurile Alejandrei și al tatălui ei, poliția îl scoase din casă și pe bătrânul don Pancho, înfășurat într-o pătură, chiar în scaunul lui cu rotile. *Dar nebunul? Dar Justina?* se întreba lumea. Însă tocmai atunci văzură cum aduceau dinăuntru un bărbat cu părul cărunt și capul alungit în formă de dirijabil; avea în mână un clarinet și părea oarecum vesel. Cât despre bătrâna servitoare indiană, chipul îi era impasibil ca întotdeauna.

Se cerea în gura mare să se elibereze strada. Câțiva vecini dădeau ajutor pompierilor și poliției, recuperând mobile și haine. Se vedea multă mișcare și euforia aceea cu care oamenii urmăresc catastrofele ce îi scot momentan din existența lor cenușie și banală.

Bruno nu-și mai putu aminti nimic altceva demn de menționat din cele întâmplate în noaptea aceea.

II

A doua zi, Esther Milberg îi telefonă lui Bruno ca să-i spună că tocmai citise în *La Razón* știrea dată de poliție (precis că ziarele

1 Companie metalurgică argentiniană.

de dimineață nu avuseseră timpul s-o includă). Bruno nu știa nimic: Martín rătăcea ca un nebun pe străzile din Buenos Aires și încă nu ajunsese la el acasă.

În primul moment, Bruno nu reuși să facă nimic. Apoi, deși nu mai avea de fapt nici un rost, dădu fuga la Barracas să vadă efectele incendiului. Un agent de poliție îl împiedică să se apropie de casă. Întrebă de bătrânul Olmos, de servitoare, de nebun. Cu ce a putut să-i spună agentul și cu informațiile obținute după aceea, a ajuns la concluzia că membrii familiei Acevedo luaseră hotărâri rapide, indignați și speriați de informațiile din ziarele de seară (nu atât de faptul în sine, pentru că, presupuse el, pe cei din familia Acevedo nu-i putea surprinde nimic din partea acelui neam de nebuni și de degenerați), informații ce aruncau un val de scandal și de bârfă asupra întregii familii, chiar dacă erau doar rude îndepărtate. Astfel că ei, ramura bogată și cu mintea întreagă, care se străduiseră întotdeauna cu eficacitate pentru ca partea aceea cu probleme din familia lor să rămână în anonimat (până într-atât, încât foarte puțini din lumea bună din Buenos Aires mai știau că aceștia sunt încă în viață, și mai ales că le sunt rude), se pomeneau brusc cu un asemenea scandal la rubrica „de la poliție". De aceea (își mai spunea Bruno), se grăbiseră să-i ia de acolo pe don Pancho, pe Bebe și chiar pe Justina, ca să nu mai rămână nici o urmă și ca ziariștii să nu le poată descoase pe ființele acelea irresponsabile. Pentru că în nici un caz nu putea fi vorba de afecțiune sau de compătimire, fiind cunoscută, și Bruno o știa prea bine, ura pe care cei din familia Acevedo o aveau față de rămășițele acelea jalnice ale unui trecut strălucit.

În aceeași seară, când se întoarse acasă, află că venise să-l caute „băiatul acela slăbuț", care acum, după expresia dojenitoare rostită de Pepa (care lăsa impresia că veșnic îl face răspunzător pe Bruno de defectele prietenilor săi), părea pe deasupra și cu mintea rătăcită. Și acest „pe deasupra" îl făcu să zâmbească, în ciuda grozăviei, deoarece indica o serie de cusururi pe care menajera le descoperise în lanț la sărmanul Martín, până când ajunsese la această ultimă și nenorocită condiție de „cu mintea rătăcită", cuvânt ce corespundea situației reale și înfricoșătoare a spiritului lui: era ca un copil pierdut peste noapte într-o pădure, tremurând și speriat.

Cum putea să fie surprins că venise să-l caute? Deşi era atât de rezervat în cât nu-l auzise niciodată rostind o frază întreagă despre ceva, şi cu atât mai puţin despre Alejandra, cum ar fi putut să nu recurgă la el, singura fiinţă asupra căreia putea să-şi descarce o parte din zbucium şi de la care să afle poate o explicaţie, o consolare sau un sprijin? Bruno ştia, desigur, natura legăturii ce existase între ei, nu pentru că Alejandra i-ar fi povestit ceva (nu era fiinţa care să facă asemenea confidenţe), ci pentru că băiatul acela căutase alături de el un fel de refugiu liniştit, dat fiind că îndruga din când în când câteva cuvinte despre Alejandra, dar, mai ales, din cauza setei nepotolite, proprie îndrăgostiţilor, de a asculta tot ce poate avea în vreun fel legătură cu fiinţa iubită; şi asta ignorând că-l întreba sau îl asculta pe unul care fusese şi el oarecum îndrăgostit de Alejandra (chiar dacă numai ca o reverberaţie sau o amăgitoare protecţie de moment a celeilalte iubiri, a adevăratei lui iubiri, pentru Georgina). Însă, chiar dacă ştia sau intuia că Martín continua să aibă un anumit gen de relaţii cu Alejandra (şi expresia „un anumit gen" era inevitabilă fiind vorba de ea), nu cunoştea detaliile acelei prietenii pline de dragoste pe care o urmărise cu uimire; pentru că, deşi Martín era un băiat în multe privinţe excepţional, era de fapt asta: un băiat, aproape un adolescent, pe când Alejandra, cu toate că nu era decât cu un an mai mare decât el, avea o experienţă înspăimântătoare şi aproape infinită. Uimire care dovedea (îşi spunea Bruno) că în sufletul lui Martín dăinuia o înverşunată şi, pesemne, nepieritoare candoare, căci ştia foarte bine (dar o ştia cu mintea, nu cu sufletul) că nimic din ceea ce se referă la fiinţele omeneşti n-ar trebui să ne uimească, mai ales fiind că, aşa cum spunea Proust, toate acele „chiar dacă" înseamnă aproape întotdeauna un „pentru că" neînţeles, şi acea prăpastie dintre vârsta spirituală şi experienţa de viaţă trebuie să fi fost tocmai explicaţia apropierii unei femei ca Alejandra de un puşti ca Martín. Intuiţia i-a fost confirmată puţin câte puţin după moartea Alejandrei şi după incendiu, pe măsură ce afla amănuntele confuze, dar obsedante şi uneori meticuloase, despre relaţia cu Alejandra. Amănunte obsedante şi meticuloase nu pentru că Martín ar fi fost anormal sau cam nebun, ci pentru că hăţişul halucinant în care se zbătuse întotdeauna spiritul Alejandrei

îl obliga la această analiză aproape paranoică; fiindcă durerea pricinuită de o pasiune care întâmpină piedici, şi mai cu seamă piedici obscure şi inexplicabile, este întotdeauna o cauză mai mult decât suficientă (credea Bruno) pentru ca omul cel mai întreg la minte să gândească, să simtă şi să acţioneze ca un dement. Desigur că nu-i povesti nimic din toate astea în prima noapte de după incendiu, când Martín apăru în sfârşit, după ce bătuse străzile din Buenos Aires, aproape prostit din pricina crimei şi a incendiului; ci după aceea, în puţinele zile şi nopţi care au urmat, până când îi veni ideea nenorocită de a se gândi la Bordenave; acele zile şi nopţi în care se aşeza alături de el, uneori fără să scoată o vorbă ceasuri întregi, iar alteori vorbind ca un ins căruia i s-ar fi injectat un drog al adevărului; sau, poate, ca să fim şi mai exacţi, unul din drogurile acelea care stârnesc imagini tumultuoase şi delirante din zonele cele mai adânci şi mai ermetice ale fiinţei omeneşti. Şi, tot aşa, după câţiva ani, când avea să vină să-l vadă la întoarcerea din sudul îndepărtat, în virtutea dorinţei aprige (îşi zicea Bruno) pe care o au oamenii de a se agăţa de orice rămăşiţă a unei făpturi pe care au iubit-o mult, de rămăşiţele trupului şi ale sufletului ce le-au rămas pe undeva aiurea: în acel gen de nemurire incertă şi nimicită pe care ţi-o oferă pozele, cuvintele spuse odată cuiva, amintirea unei expresii pe care cineva n-a uitat-o, sau spune că n-a uitat-o, ba chiar şi obiectele acelea mărunte care, în acest fel, ajung să aibă o valoare simbolică şi exagerată (o cutie de chibrituri, un bilet de cinema); obiecte sau cuvinte care înfăptuiesc atunci minunea de a ne aduce în preajmă spiritul acela, chiar efemer, insesizabil, dar atât de prezent, încât ne apucă disperarea, tot aşa cum o undă de parfum sau un fragment muzical ne fac să retrăim o amintire scumpă; un fragment care n-are de ce să fie nici important, nici profund, ci poate foarte bine să fie o modestă, ba chiar vulgară melodie care în timpul acela magic ne-a făcut să râdem tocmai pentru că era vulgară, dar care acum, înnobilată de moarte şi de despărţirea veşnică, ni se pare emoţionantă şi adâncă.

— Pentru că dumneata, îi zise Martín când s-a întors iar, ridicându-şi preţ de o clipă capul pe care până atunci şi-l ţinuse cu îndârjire plecat, cu acel gest din tinereţea şi cu siguranţă din

copilăria lui care n-avea să se schimbe și care, ca amprentele digitale, însoțește omul până la moarte, pentru că și dumneata ai iubit-o, nu-i așa?

Concluzie la care, în sfârșit!, trebuie să fi ajuns acolo, în sud, în acele nopți de meditație îngrozitor de lungi și de tăcute. Și Bruno, ridicând din umeri, nu spuse un cuvânt. Căci ce i-ar fi putut spune? Și cum i-ar fi putut explica povestea cu Georgina și acel miraj al copilăriei? Și asta mai ales pentru că nici măcar nu era sigur că fusese adevărat, sau cel puțin nu în sensul în care și-l putea închipui Martín. Așa că nu-i răspunse și se mulțumi să-l privească ambiguu, crezând că, după mai mulți ani de tăcere și de depărtare, după ani de meditație în singurătate, băiatul acela stoic mai simțea încă nevoia de a-i destăinui cuiva povestea lui; și asta poate fiindcă încă, încă! mai spera să găsească cheia acelei tragice și minunate nepotriviri, supunându-se dorinței arzătoare, dar naive a oamenilor de a găsi presupusa cheie; deși, dacă există, asemenea chei trebuie să fie la fel de neclare și, în același timp, la fel de insondabile ca însăși evenimentele pe care pretind să le lămurească. Însă, în acea primă noapte de după incendiu, Martín părea un naufragiat care își pierduse memoria. Rătăcise pe străzile din Buenos Aires și, când ajunse în fața lui, nici măcar nu mai știu ce să-i spună. Îl vedea pe Bruno fumând, așteptând, privindu-l, înțelegându-l, ei și? Alejandra era moartă, moartă cu adevărat, de o moarte îngrozitoare, în flăcări, și totul era zadarnic și oarecum fantastic. Și când se hotărî să plece, Bruno îl strânse de braț și-i spuse ceva ce n-a putut auzi bine sau, în orice caz, mai târziu n-a fost în stare să-și amintească. Apoi, în stradă, începu să meargă iar ca un somnambul, și trecu din nou prin locurile unde ea ar fi putut să se ivească în orice clipă.

Însă, puțin câte puțin, Bruno mai află câte ceva, crâmpeie, în celelalte întâlniri, în acele absurde și la răstimpuri insuportabile întâlniri. Martín vorbea dintr-odată ca un automat, rostea fraze dezlânate, părea să caute ceva cum ar fi urme prețioase pe nisipul țărmului pe care un vânt puternic le șterse. Fragile urme ale unor fantome. Căuta cheia, sensul ascuns. Și Bruno putea și, *trebuia* să știe: nu cunoștea familia Olmos din copilărie? N-o știa pe

Alejandra aproape de când se născuse? Oare nu fusese prieten, sau așa ceva, cu Fernando? Pentru că el, Martín, nu mai înțelegea nimic: absențele ei, prietenii aceia ciudați, Fernando. Ce erau toate astea? Și Bruno se mulțumea să-l privească, să-l înțeleagă și, de bună seamă, să-l compătimească. Cele mai multe dintre faptele decisive le-a aflat Bruno abia la întoarcerea lui Martín de pe meleagurile acelea îndepărtate unde se înmormântase, când se părea că timpul îi sedimentase durerea în adâncul sufletului, durere ce părea să-i tulbure din nou spiritul cu agitația și frământarea stârnite în el de reîntâlnirea cu ființe și lucruri strâns legate de tragedia de atunci. Și, cu toate că trupul Alejandrei putrezise și se preschimbase în țărână, băiatul acela, care acum era un bărbat în toată firea, era încă obsedat de dragostea lui, și cine știe câți ani de aici înainte avea să tot fie (probabil până la moarte); ceea ce, după părerea lui Bruno, era un fel de dovadă a nemuririi sufletului.

El „trebuia" să știe, își spunea Bruno în sinea lui, cu o tristă ironie. Sigur că „știa". Dar în ce măsură, la ce nivel al cunoașterii? Fiindcă, în definitiv, ce știm noi despre taina cea de pe urmă a ființelor omenești, chiar și a celor mai apropiate nouă? Și-i aducea aminte cum era atunci, în prima noapte, când venise acolo; i se părea că e unul din copiii fotografiați în ziare după cutremure sau deraieri de trenuri, pe timp de noapte, așezați pe vreo boccea cu haine sau pe vreun morman de ruine, cu ochii uscați și îmbătrâniți dintr-odată, prin puterea pe care o au catastrofele de a devasta, în câteva ceasuri, trupul și sufletul omului, așa cum o fac, încetul cu încetul, anii, bolile, dezamăgirile și morțile. Apoi, peste imaginea aceea dezolantă suprapunea altele, unde părea că seamănă cu invalizii care, cu timpul, se ridică din propria lor prăbușire, proptindu-se în cârje, fiind acum departe de războiul în care aproape că își pierduseră viața, dar fără a mai putea fi ceea ce fuseseră înainte, fiindcă acum sunt, pentru totdeauna, împovărați de experiența ororii și a morții. Îl vedea cu brațele atârnând, cu privirea ațintită într-un punct care de obicei rămânea în spatele lui Bruno și ceva mai la dreapta de capul lui. Părea că-și scormonește memoria cu o înverșunare mută și dureroasă, ca un rănit de moarte care încearcă să-și scoată din carnea însângerată, cu infinită grijă, săgeata otrăvită. „Cât de singur e!" își spunea atunci Bruno.

— Nu știu nimic. Nu înțeleg nimic, spunea el pe neașteptate. Toată povestea cu Alejandra era...

Își lăsa fraza neterminată și, ridicându-și capul pe care îl ținuse plecat, îl privea în sfârșit pe Bruno, însă ca și cum nu l-ar vedea.

— Mai curând... îngăima, căutându-și cuvintele cu o îndărătnică înfrigurare, de parcă i-ar fi fost teamă că n-ar putea reda exact ce fusese „povestea cu Alejandra"; iar Bruno, cu douăzeci și cinci de ani mai în vârstă, putea completa cu ușurință spunându-și „povestea care a fost și minunată, și sinistră".

— Știi... murmura Martín, frângându-și dureros degetele, n-am avut o relație clară... n-am priceput niciodată...

Își scotea faimosul lui briceag alb, îl examina, îl deschidea.

— Am crezut adesea că era ca un lanț de flăcări, ca...

Tot căuta o comparație.

— Ca explozia unei benzinării, așa-i... ca explozia unei benzinării într-o noapte întunecoasă, într-o noapte cu furtună...

Își ațintea iar ochii la Bruno, dar privea cu siguranță spre lumea lui lăuntrică, obsedat de viziunea aceea.

Într-o astfel de conversație, după un răstimp de gândire, adăugă:

— Deși uneori... foarte rar, e adevărat... mi se părea că lângă mine își găsește un fel de odihnă.

Un fel de odihnă (își zicea Bruno) ca aceea a soldaților într-un șanț sau într-un adăpost improvizat, pe când înaintează pe un teritoriu necunoscut și întunecos, în toiul unui infern de împușcături.

— N-aș putea preciza nici ce fel de sentimente...

Își ridică iar ochii, însă de data asta îl privi cu adevărat, ca și cum i-ar fi cerut o cheie, dar cum Bruno nu spunea nimic, și-i plecă din nou, uitându-se la briceagul alb.

— Bine înțeles, murmură, asta nu putea să dureze. Ca în vreme de război, când trăiești doar clipa prezentă... îmi închipui... pentru că viitorul e nesigur și întotdeauna îngrozitor...

Apoi se apucă să-i explice că, chiar în frenezia aceea, au început să apară semnele dezastrului, așa cum poți să-ți închipui ce-o să se întâmple cu un tren al cărui mecanic a înnebunit. Îl neliniștea, dar în același timp îl atrăgea. Se uită iar la Bruno.

Și atunci Bruno, ca să spună ceva, dar și ca să umple golul acela, zise:

— Da, înțeleg.

Dar ce anume înțelegea? Ce?

III

Moartea lui Fernando (mi-a spus Bruno) m-a făcut să mă gândesc din nou nu doar la viața lui, ci și la a mea, ceea ce dovedește cum și cât de tare propria-mi existență, ca și cea a Georginei, și a multor bărbați și femei, a fost tulburată de existența lui Fernando.

Lumea mă întreabă, mă încolțește: „Dumneavoastră, care l-ați cunoscut îndeaproape". Însă cuvintele „cunoscut" și „îndeaproape", atunci când e vorba de Vidal, sunt aproape ridicole. E adevărat că am fost în preajma lui în trei sau patru momente decisive și că i-am cunoscut o fațetă a personalității: aceea care, precum cea a lunii, era întoarsă înspre noi. E adevărat și că am câteva ipoteze referitoare la moartea lui, ipoteze pe care, totuși, n-am de gând să le dau în vileag, într-atât de mare e posibilitatea de a te înșela în privința lui.

Am fost (concret) lângă Fernando în câteva momente din viața lui, cum am mai spus: în copilăria noastră de la Capitán Olmos, cam prin 1923; doi ani mai târziu, în casa din Barracas, după ce maică-sa murise și bunicul lui îl adusese acolo, apoi în cadrul mișcării anarhiste, în 1930, când eram deja băieți mari și, în sfârșit, în fugare întâlniri, în anii din urmă. Dar în ultimul timp era străin cu desăvârșire de viața mea și, într-un anume sens, străin de viața tuturor (deși, bineînțeles, nu și de cea a Alejandrei). Ajunsese cu adevărat ceea ce se cheamă, sau s-ar putea numi, un alienat, o ființă străină de tot ce considerăm a fi, poate cu naivitate, „lumea". Mi-aduc aminte și acum de ziua când, nu demult, l-am văzut mergând ca un somnambul pe strada Reconquista, și păru că nu mă vede, ori s-a făcut că nu mă vede, ambele posibilități fiind la fel de plauzibile când e vorba de el, și asta după ce

vreme de peste douăzeci de ani nu ne mai întâlniserăm, situație în care un om obișnuit ar fi găsit o mulțime de motive de a se opri și a sta de vorbă. Și dacă m-a văzut, cum se prea poate, de ce s-a făcut că nu mă vede? La o asemenea întrebare nu se poate răspunde numai într-un singur fel, în cazul lui Vidal. Unul dintre răspunsurile posibile este că trecea pe atunci printr-una din perioadele de manie a persecuției și că m-ar fi evitat nu în ciuda faptului că eram o veche cunoștință, ci tocmai din cauza asta.

Dar ample spații ale vieții lui îmi sunt cu desăvârșire necunoscute. Știu, bineînțeles, că a călătorit prin multe țări; deși, fiind vorba de Fernando, ar fi mai potrivit să spunem că „a fugit" prin diverse țări. Există urme ale acestor călătorii, ale acestor explorări. Există rămășițe răzlețe ale trecerii lui în amintirea unor persoane care l-au văzut sau au auzit vorbindu-se de el: Lea Lubin l-a întâlnit odată la Dôme; Castagnino l-a văzut mâncând într-o bodegă în apropiere de Piazza di Spagna, cu toate că, de îndată ce-și dăduse seama că e recunoscut, se ascunsese după un ziar, de parcă ar fi citit cu mare atenție și ar fi fost miop; Bayce a confirmat un fragment din Raportul lui: l-a întâlnit la cafeneaua Tupí-Nambá din Montevideo. Și tot așa. Pentru că nu știm nimic sigur și coerent despre călătoriile lui, și încă și mai puțin despre acele expediții prin insulele din Pacific și în Tibet. Gonzalo Rojas mi-a povestit că odată i se vorbise despre un argentinian „așa și așa" care ceruse în Valparaíso informații pentru a se îmbarca pe o goeletă care face periodic curse spre insula Juan Fernández; potrivit spuselor lui și explicațiilor mele, am ajuns amândoi la concluzia că era vorba de Fernando Vidal. Ce-o fi vrut să facă în insula aceea? Știm că era în legătură cu teozofi, spiritiști și oameni preocupați de magia neagră; dar mărturia unor asemenea indivizi trebuie privită cu rezerve. Din toate acele episoade obscure, singurul ce poate fi considerat concludent e întâlnirea lui cu Gurdjieff, la Paris, și asta pentru că s-au luat la bătaie și au avut de-a face cu poliția. Poate că o să-mi invocați memoriile lui, faimosul Raport. Eu cred că nu pot fi luate drept o reflectare fidelă a faptelor reale, deși, într-un sens mai adânc, pot fi socotite autentice. Par să dezvăluie momentele lui de halucinație și delir,

momente care, la drept vorbind, au cuprins aproape în întregime ultima etapă a vieții lui, când se claustra sau dispărea. Îmi trece prin cap pe neașteptate că aceste pagini sunt ca și cum Vidal, cufundându-se în adâncurile infernului, ar flutura o batistă în semn de rămas-bun, precum cineva care rostește delirante și ironice cuvinte de adio; sau, poate, strigăte disperate de ajutor, estompate și ascunse de lăudăroșenie și orgoliu.

Încerc să vă povestesc toate astea de la început, însă mă văd uneori înclinat să vă spun generalități. Ba chiar îmi e cu neputință să mă gândesc la ceva important din propria-mi viață care să nu aibă în vreun fel legătură cu viața tumultuoasă a lui Fernando. Spiritul lui continuă să-l domine pe al meu, chiar și acum, după ani de zile de la moartea lui. Dar nu contează: nu urmăresc să mă apăr de ideile lui, de ideile astea care mi-au trasat și mi-au întors pe dos viața, nu însă și pe a lui: asemenea experților în explozive, care pot amorsa și dezamorsa fără riscuri o bombă. Nu voi mai avea așadar scrupule în privința asta, după cum mă voi abține și de la aceste inutile reflecții mărginașe. Pe de altă parte, mă consider destul de corect pentru a admite că îmi era superior. Supunerea mea era firească, într-atât încât simțeam chiar o liniște și o anume voluptate în a o recunoaște. Și totuși nu l-am iubit niciodată, deși simțeam adesea pentru el admirație. Detestându-l, nu mi-a fost indiferent niciodată. Nu era o ființă ca acelea pe care le vedem cu nepăsare trecând pe lângă noi: ne farmecă pe loc sau ne dezgustă, și, în general, și una, și alta totodată. Avea în el un fel de forță de magnet, care putea să fie de atracție sau de respingere, iar atunci când oameni contemplativi ori șovăielnici ca mine intrau în sfera lui de influență erau zguduiți ca niște mici busole în regiuni bântuite de furtuni magnetice. Și, culmea, era un individ schimbător, care trecea de la entuziasmul cel mai înflăcărat la deprimarea cea mai adâncă. Era una din nenumăratele contradicții. Dintr-odată raționa cu o logică de fier și brusc se apuca să delireze, ajungând să debiteze, cu același aer riguros, prostiile cele mai incredibile, prostii care lui îi păreau însă concluzii firești și adevărate. Din senin avea chef de conversație și era sclipitor, și deodată se purta ca o ființă singuratică și atunci nimeni

nu se încumeta să-i adreseze o vorbă. Am menționat, cred, cuvântul „desfrâu" printre cele ce i-ar putea caracteriza felul de-a fi; și, cu toate astea, au existat momente în viața lui când s-a cufundat într-un ascetism neașteptat și necruțător. Câteodată era contemplativ, alteori se dedica unei activități frenetice. Eu l-am văzut la Capitán Olmos, în copilărie, săvârșind acte de o cruzime îngrozitoare împotriva unor animale fără apărare, și apoi gesturi de o mare delicatețe, care erau total incompatibile. Simula? Era un spectacol pe care îl dădea în fața mea, împins de ironie, de cinism? Nu știu. Erau momente în care părea că se admiră cu un narcisism respingător, și imediat se judeca pe sine cu cuvintele cele mai aspre. Lua apărarea Americii, iar apoi își bătea joc de cei care studiau culturile indiene. Când, încurajat de epigramele sau de sarcasmul lui la adresa înaintașilor noștri ilustri, cineva venea cu o minusculă contribuție, era numaidecât anihilat printr-o ironie în sens contrar. Într-un cuvânt, era exact opusul a ceea ce se apreciază a fi un om echilibrat sau pur și simplu a ceea ce se consideră a fi un om, dacă deosebirea între un om și un individ constă într-o anume duritate, o anume persistență și coerență a ideilor și sentimentelor, căci în el nu exista nici un fel de coerență, decât cea a obsesiilor, care erau riguroase și permanente. Era perfect opusul unui filozof, a unuia din acei oameni care gândesc și dezvoltă un sistem ca un edificiu armonios; era într-un fel un terorist al ideilor, un fel de antifilozof. Nici fața lui nu rămânea identică sieși. Adevărul e că întotdeauna am crezut că în el sălășluiau mai mulți oameni diferiți. Și, cu toate că era fără nici o îndoială un ticălos, aș îndrăzni să afirm că avea în el un soi de puritate, chiar dacă era o puritate infernală. Era un fel de sfânt al infernului. Într-un rând l-am auzit spunând tocmai asta, că în infern, ca și în cer, există o ierarhie cu mai multe trepte, de la săraci și păcătoși mediocri (mic-burghezii infernului, spunea) până la marii perverși și disperați, monștrii negri care aveau dreptul să se așeze de-a dreapta Satanei; și se prea poate ca, fără s-o spună explicit, să fi mărturisit în clipa aceea o apreciere asupra propriei condiții.

Nebunii, ca și geniile, se înalță, adesea în chip catastrofal, peste limitările țării sau timpului lor, intrând în acel pământ al nimănui,

absurd și magic, delirant și tumultuos, pe care bunii cetățeni îl privesc cu sentimente schimbătoare: de la spaimă și până la ură, de la disprețul aparent și până la un anumit gen de înfricoșată admirație. Și totuși, acești indivizi excepționali, acești oameni în afara legii și a țării păstrează, după părerea mea, multe din atributele patriei unde s-au născut și ale oamenilor care până deunăzi au fost semenii lor, chiar dacă oarecum deformate de un sistem de proiectare monstuos, făcut cu lentile distorsionate și amplificatoare uriașe. Ce fel de nebun putea fi Quijote, dacă nu un nebun spaniol? Și, cu toate că statura lui ieșită din comun și smintea la îl universalizează și, într-un fel, îl fac să fie înțeles și admirat de toți oamenii din lume, există la el trăsături care puteau exista numai în această țară, brutal de realistă și totodată magic de nesăbuită, care este Spania. Cu toate astea, Fernando Vidal avea mult dintr-un argentinian. O bună parte din contradicțiile lui erau, desigur, consecințe ale naturii lui individuale, ale moștenirii lui bolnave, și s-ar fi putut manifesta oriunde în lume. Altele, însă, cred că erau rezultatul condiției lui de argentinian. Deși aparținea, dinspre mamă, unei vechi familii, nu era, totuși, cum s-ar putea presupune, expresia unilaterală și simplă a ceea ce se cheamă acum oligarhia națională, sau cel puțin nu avea acele trăsături pe care lumea de rând se așteaptă să le găsească la acești oameni, în același fel și cu aceeași superficialitate cu care își imaginează că englezii sunt invariabil flegmatici, simțindu-se ridicol de descumpăniți când li se menționează indivizi ca Churchill. Sigur este că aceste variante ce-l îndepărtau de normă se puteau datora, pe de o parte, moștenirii paterne, iar pe de alta faptului că familia Olmos era cam excentrică și degenerată (chiar dacă și asta e ceva pur național la multe dintre familiile noastre vechi). Această familie decăzută dădea impresia că e alcătuită din fantome ori din lunatici smintiți, în mijlocul unei realități brutale, pe care n-o vedeau, n-o auzeau și nici n-o înțelegeau; și asta, în mod curios și chiar comic, le dădea brusc avantajul paradoxal de a trece prin zidul nespus de dur al realității de parcă nici n-ar exista. Dar Fernando nu aparținea cu totul acestei familii, căci poseda, chiar dacă numai uneori, în accese de furie, o energie frenetică pe care

o folosea întotdeauna pentru a respinge sau a distruge ceva, trăsătură moştenită neîndoios de la tatăl său, spirit inferior, dar înzestrat cu o forţă violentă şi tenebroasă, pe care i-a transmis-o fiului, în ciuda faptului că acesta l-a urât şi l-a renegat, ba poate că l-a urât şi l-a renegat tocmai pentru că descoperea în sine însuşi atributele omului pe care-l detesta atât de mult şi pe care, copil fiind, a încercat să-l otrăvească. Această injectare a sângelui lui Vidal în vechea familie a stârnit, în fiinţa lui Fernando, iar mai târziu în Alejandra, o reacţie violentă, cum se întâmplă, cred, cu unele plante bolnăvicioase sau plăpânde când anumiţi stimuli malefici din afară dezvoltă cancere ce cuprind, şi până la urmă nimicesc totul, cu monstruoasa lor vitalitate. Aşa s-a întâmplat şi cu neamul acela vechi, atât de generos şi de înduioşător de ridicol prin absoluta lui lipsă de realism. Până într-atât, încât, de necrezut, locuiau tot în vechea casă, în acele ruine din Barracas, unde fusese moşia strămoşilor şi unde acum, închişi între dărăpănături, supravieţuiau înconjuraţi de ziduri şi locuinţe mizere cu chiriaşi şi unde străbunicul moţăia tânjind după vechile virtuţi, nimicite de zilele grele ale timpului nostru. La fel cum un zgomot haotic şi asurzitor face să piară o baladă dulce şi naivă de odinioară.

Şi eu am fost, în felul meu, îndrăgostit de Alejandra, până în clipa în care am înţeles că o iubisem pe mama ei, pe Georgina, care, respingându-mă, mă îndemnase să mă îndrept spre fata ei. Timpul m-a făcut să-mi recunosc greşeala şi m-am reîntors atunci la prima (şi zadarnica) mea pasiune; pasiune care, bănuiesc, va dăinui până la moartea Georginei, până când va mai pâlpâi în mine cea mai mică speranţă de a fi împreună. Fiindcă, oricât de uimiţi veţi fi, încă trăieşte, nu a murit, aşa cum credea Alejandra... sau cum se prefăcea a crede. Alejandra avea multe motive să-şi urască mama, dat fiind temperamentul şi concepţia ei despre viaţă, şi multe motive ca s-o declare moartă. Dar mă grăbesc să vă asigur că, deşi aţi putea crede tocmai dimpotrivă, după cele ce vi le-am spus, Georgina este o femeie extrem de bună şi, pe de altă parte, incapabilă să facă rău cuiva, şi cu atât mai puţin fiicei ei. Atunci de ce o ura atât de mult Alejandra şi de ce o omorâse

în mintea ei încă din copilărie? Și de ce trăia Georgina departe de ea și, în general, departe de toată familia Olmos? Nu știu dacă o să vă pot lămuri aceste probleme sau altele ce s-au ivit în legătură cu familia Olmos și care au contat atât de mult în viața mea și contează acum în viața acestui băiat. Vă mărturisesc că-mi propusesem să nu vă destăinui nimic despre dragostea mea pentru Georgina, pentru că... în sfârșit... să zicem pentru că nu îmi place să vorbesc despre necazurile mele. Dar acum îmi dau seama că mi-ar fi imposibil să pun în lumină unele laturi ale personalității lui Fernando fără să vă povestesc pe scurt despre Georgina. V-am spus oare că era verișoară cu Fernando? Da, era fiica lui Patricio Olmos, deci soră cu Bebe, nebunul cu clarinetul. Și Ana María, mama lui Fernando, era sora lui Patricio Olmos, înțelegeți? Așa că Fernando și Georgina erau veri primari și, pe deasupra, și asta-i ceva extrem de important, Georgina semăna uimitor cu Ana María: nu numai prin trăsăturile fizice, ca Alejandra, ci mai ales prin fire: era un fel de chintesență a familiei Olmos, fără să se fi contaminat cu sângele violent și rău al lui Vidal, rafinată și blajină, timidă și puțin aeriană, de o senzualitate delicată și profund feminină. Cât despre relația ei cu Fernando...

Să ne imaginăm într-o piesă o femeie minunată, care ne atrage prin expresia ei gravă, prin seriozitatea și frumusețea ei interiorizată, dar care slujește drept mediu sau subiect într-o ședință de hipnotism ori de telepatie făcută de un individ puternic și nefast. Cu toții am asistat la un moment dat la un asemenea spectacol și toți am observat cum ea se supune ca un automat ordinelor și simplelor priviri ale hipnotizatorului. Am observat cu toții privirea aceea goală, parcă de orb, pe care o au victimele experimentului. Să ne închipuim că această femeie ne atrage în mod irezistibil și că, până la un anumit punct, în intervalele ei de luciditate, când își revine pe deplin, simte o oarecare înclinație pentru noi. Ce putem face atunci când e în puterea hipnotizatorului? Doar să ne apuce disperarea și să ne întristăm.

Așa mi se întâmpla mie cu Georgina. Și doar în unele momente excepționale forța aceea malefică părea să slăbească și atunci (ah, clipe minunate, gingașe și efemere!) ea își apleca ușor capul pe

pieptul meu, plângând. Dar cât de precare erau acele clipe de fericire! În curând era din nou stăpânită de vrajă și atunci totul era zadarnic; îmi mișcam mâinile prin fața ochilor ei, îi vorbeam, o luam de braț, dar nu mă vedea, nu mă auzea și nu mă simțea în nici un fel.

Cât despre Fernando, oare o iubea? Și cum o iubea? Nu v-aș putea spune nimic sigur. În primul rând, cred că el n-a iubit niciodată pe nimeni. Pe deasupra, era atât de convins de superioritatea lui, încât nici măcar nu era gelos; cel mult, când vedea pe cineva în preajma ei, abia dacă avea o expresie imperceptibilă de ironie sau de dispreț. Știa, pe de altă parte, că era de-ajuns o extrem de ușoară mișcare de-a lui pentru a distruge orice firav sentiment s-ar fi înfiripat, așa cum e de-ajuns o mică lovitură cu degetul pentru a dărâma un castel din cărți de joc, durat cu trudă și cu inima cât un purice. Și ea părea să aștepte gestul acesta al lui Fernando cu înfrigurare, de parcă ar fi fost cea mai mare dovadă de dragoste.

Era invulnerabil. Îmi aduc aminte, bunăoară, cum a fost când s-a însurat. A, desigur, dumneavoastră nu știți, firește. Și o să aveți încă un motiv de uimire. Nu numai pentru că s-a însurat, ci și pentru că nu s-a însurat cu verișoara lui. De fapt, dacă ne gândim bine, e aproape de neconceput că s-ar fi putut căsători cu ea și, în orice caz, asta ar fi fost ceva într-adevăr uimitor. Nu: cu Georgina a avut legături clandestine, căci pe atunci nu avea acces în casa familiei Olmos, și nu mă îndoiesc că don Patricio l-ar fi omorât, cu toată bunătatea lui. Iar când Georgina a născut-o pe Alejandra... în sfârșit, ar dura prea mult să vă explic totul și în plus nici n-ar avea rost, dar ajunge, poate, să spun că a fugit de acasă; mai ales din timiditate și rușine, pentru că nici don Patricio și nici soția lui, María Elena, n-ar fi fost în stare să se poarte urât și grosolan cu ea; dar a plecat, a dispărut cu puțin timp înainte de a o naște pe Alejandra, și mai că v-aș putea spune, cum se zice în popor, că a înghițit-o pământul. De cea părăsit-o totuși pe Alejandra când aceasta avea zece ani, de ce fetița a fost crescută apoi de bunici în casa din Barracas, de ce Georgina nu s-a mai întors niciodată acolo, toate astea m-ar duce prea departe,

dar poate că reușiți să înțelegeți în parte dacă vă amintiți ce v-am mai spus despre ură, ura aceea de moarte și tot mai adâncă pe care Alejandra o simțea față de maică-sa pe măsură ce înainta în vârstă. Să revin însă la ce vă povesteam: căsătoria lui Fernando. Oricine ar fi surprins că nihilistul acela, teroristul moral care își bătea joc de orice sentimente și idei burgheze, s-a putut căsători. Dar ar fi și mai surprins dacă ar afla cum s-a însurat. Și cu cine... Era o fată de șaisprezece ani, foarte frumoasă și foarte bogată. Lui Fernando îi plăceau grozav femeile frumoase și senzuale și le disprețuia în aceeași măsură; iar înclinația lui era și mai mare când aveau o vârstă fragedă. Nu cunosc amănunte, căci pe vremea aceea nu-l mai vedeam, și chiar dacă ne-am fi văzut tot n-aș fi aflat prea multe, el fiind un om care putea trăi foarte confortabil pe două sau mai multe planuri diferite. Dar am auzit și eu zvonuri, care trebuie să fi avut legătură cu adevărul, la fel de îndoielnică precum tot ce se referea la faptele sau ideile lui Fernando. Mi s-a spus, de bună seamă, că pusese ochii pe averea fetei, pentru că ea era o fetiță fermecată de un actor ca el; se mai spunea că Fernando avusese legături cu mama fetei (unii afirmau că înainte de căsătorie, alții că în timpul acesteia și după), o evreică poloneză de vreo patruzeci de ani, cu pretenții intelectuale, care nu se înțelegea cu bărbatul ei, un oarecare domn Szenfeld, mare textilist. Se zvonea că, pe când Fernando se încurcase cu mama, fata rămăsese însărcinată și că de aceea „nu a avut altă soluție decât să se căsătorească", frază care m-a făcut să mă prăpădesc de râs, căci era prea caraghios să se refere la Fernando. Alții, care se considerau mai autorizați, întrucât jucau canasta în casa din San Isidro, susțineau că se petrecuseră scene furtunoase între personajele comediei grotești de acolo, violente scene de gelozie, cu amenințări; și că, și asta mi se părea de asemenea de tot hazul, Fernando pretextase că nu se putea însura cu doamna Szenfeld, nici chiar dacă ea ar divorța, deoarece el aparținea unei vechi familii catolice, dar considera de datoria lui să se însoare cu fata pe care o compromisese.

După cum vă puteți închipui, toate zvonurile astea nu-i puteau pricinui unuia care-l cunoștea ca mine pe Fernando decât

un soi de amuzament dureros; însă precis că exista un sâmbure de adevăr, așa cum se întâmplă întotdeauna cu legendele cele mai fantastice. Până una-alta, erau fapte certe; Fernando s-a însurat cu o evreică de șaispreze ce ani; a beneficiat doi ani de o frumoasă casă în cartierul de lux Martínez, cumpărată și dăruită de domnul Szenfeld; a risipit banii pe care cu siguranță îi obținuse prin căsătorie și, în cele din urmă, a pierdut și casa, și atunci a părăsit-o pe fată.

Astea sunt faptele.

Cât despre interpretările și bârfele la care au dat naștere, ar fi multe de povestit. Poate că ar fi util să vă spun ce cred eu, căci episoadele acelea arunc ă o oarecare lumină asupra personalității lui Fernando, chiar dacă nu mai multă decât aceea pe care o poate arunca asupra esenței diavolului cunoașterea unora dintre ticăloșiile lui tragicomice. Ciudat: cuvântul tragicomic îmi vine acum în minte pentru prima oară când mă gândesc la personalitatea lui Fernando, dar cred că el corespunde adevărului. Fernando a fost o ființă în mod fundamental tragică, dar unele momente din viața lui sunt la limita umorului, chiar dacă e vorba de un umor tenebros. Este sigur, de pildă, că în toată povestea aceea tulbure cu însurătoarea trebuie să fi dat frâu liber acceselor lui de umor negru, punând în scenă unul din spectacolele acelea de un comic infernal care îl amuzau atât de mult. Acea frază despre doamnele care jucau canasta, de pildă, sau ce spusese despre familia catolică și imposibilitatea lui de a se căsători cu o femeie divorțată, afirmații extravagante atât pentru că luau în derâdere catolicismul familiei lui și catolicismul în general, cât și fiindcă își băteau joc de toți și de orice principiu sau fundament al societății; și le mai și spunea mamei fetei cu care de asemenea întreținea relații intime. Obiceiul să amestece ceea ce e „respectabil" cu ceea ce e indecent era una din specialitățile lui Fernando. Ca și cuvintele pe care zice-se că le-a spus despre soție, ca să rămână cu frumoasa casă din Martínez: „A părăsit domiciliul conjugal". Când, de fapt, fata trebuie să fi fugit înspăimântată ori, mai degrabă, să fi fost alungată prin vreun mijloc diabolic. Una din distracțiile favorite ale lui Fernando era să aducă acasă femei, în mod vizibil amante

de-ale lui, convingând-o pe copila aceea (puterea lui de convingere era aproape nelimitată) să le primească și să le copleșească pe toate cu atenții; fără îndoială, făcuse treptat experimentul, pentru ca încetul cu încetul fata să obosească și până la urmă să fugă de acasă, adică exact ce urmărea el. Cum o fi făcut ca să rămână cu casa, n-am habar; dar cred că aranjase totul cu soacra (care îl mai iubea și, deci, era geloasă pe fata ei) și cu domnul Szenfeld. În ce fel o fi ajuns acesta prieten cu un om despre care se zvonea că ar fi amantul nevestei, cum se poate ca prietenia sau slăbiciunea asta să fi mers atât de departe încât un afacerist strălucit ca el să-i dăruiască o casă somptuoasă unui individ care nu numai că era amantul nevestei, dar îi mai nenorocea și fata, toate astea vor rămâne pentru totdeauna unul din misterele ascunsei personalități a lui Vidal. Sunt însă încredințat că, pentru a ajunge aici, făcuse una din mașinațiile lui extrem de subtile, asemenea celor puse la cale de guvernanții machiavelici împotriva partidelor de opoziție care, la rândul lor, se dușmănesc între ele. Părerea mea e următoarea: Szenfeld își ura soția care l-a înșelat nu numai cu Fernando, ci și, mai înainte, cu un asociat al său, un oarecare Shapiro. Poate că a simțit o vie satisfacție aflând că în sfârșit cineva o umilise și o făcuse să sufere pe femeia aceea pedantă, care adesea îl disprețuia; și de la satisfacția asta vie până la admirație și chiar la afecțiune nu-i decât un pas, ținând seama și de talentul lui Fernando de a cuceri pe cineva atunci când își propunea, talent ajutat și de totala lui lipsă de sinceritate și de onestitate; pentru că ființele sincere și oneste nu reușesc niciodată să subjuge cu farmecul lor pe cineva așa cum fac cinicii și fățarnicii, întrucât amestecă în prietenia lor inevitabilele dovezi de nemulțumire pricinuite de puzderia de neplăceri ce se ivesc mereu între ființele omenești, chiar și între cele mai bune. Și, în sfârșit, datorită acelorași mecanisme în virtutea cărora minciuna e întotdeauna mai plăcută în ochii lumii decât adevărul, căci adevărul e urâțit de imperfecțiunile pe care le au până și făpturile cele mai aproape de desăvârșire și cărora am vrea cel mai mult să le facem plăcere și să le mulțumim. Pe de altă parte, satisfacția domnului Szenfeld sporise probabil când aflase că soția lui suferea din pricină că se

simțea jignită în amorul ei propriu în urma unor fapte având o legătură vădită cu vârsta, odată ce Fernando o înșela cu o fată tânără și frumoasă. Și, în sfârșit (element care, de asemenea, o fi intervenit), datorită faptului că din toată treaba asta cel care pierdea nu era el, Szenfeld, căci oricum el fusese încornorat mai dinainte, ci domnul Shapiro, care, fiind cel cu care îl înșela nevasta, trebuia să fie mult mai sensibil, dar și mai vulnerabil la astfel de lucruri. Și faptul că era învins pe acest teren, singurul domeniu în care era superior asociatului lui (deoarece Szenfeld, oricare i-ar fi fost cusururile ca soț, era recunoscut drept foarte priceput în afaceri), îl punea pe Shapiro într-o situație atât de umilitoare, încât, prin contrast, Szenfeld devenea mai puternic. Așa trebuie să se fi petrecut lucrurile, pentru că nu numai că întreprinderile sale textile au căpătat un nou avânt, dar, după căsătoria lui Fernando, toată lumea a constatat simpatia aproape protectoare cu care își trata asociatul de față cu terțe persoane.

Cât despre Georgina, am să vă povestesc ceva revelator. Căsătoria lui Fernando avusese loc în '51. În perioada aceea am întâlnit-o pe strada Maipú, în apropiere de Avenida; lucru extrem de rar, pentru că nu venea niciodată în centru. Trecuseră vreo zece ani de când n-o mai văzusem. La patruzeci de ani era stinsă și îmbătrânită, tristă, mai tăcută ca niciodată; și, cu toate că întotdeauna fusese rezervată și tăcută, în momentul acela tăcerea ei era aproape intolerabilă. Ducea în mână un pachet. Ca de obicei, am fost cuprins de o puternică emoție. Unde stătuse închisă în toți acești ani? Prin ce locuri absurde își trăia drama? Ce făcuse în tot acest răstimp? La ce se gândise, cât îndurase? Aș fi vrut s-o întreb, dar știam că e inutil și că, dacă e greu să legi cu ea o conversație, e cu desăvârșire imposibil să scoți de la ea o vorbă în legătură cu problemele intime. Georgiana mi s-a părut întotdeauna că este aidoma uneia din casele acelea din vreun cartier izolat care stau mai tot timpul închise și tăcute, case locuite de persoane importante și enigmatice: poate doi frați burlaci, poate vreun singuratic care a suferit o tragedie, vreun artist ratat sau necunoscut și mizantrop, cu un canar și o pisică; niște case despre care nu știm nimic și care se deschid doar la anumite ore, aproape pe

neobservate, doar pentru a se primi alimente; nu pătrund în casă vânzătorii și băieții de prăvălie, ci numai proviziile pe care le aduc și care sunt trase înăuntru dindărătul unei uși abia întredeschise de brațul locatarului singuratic. Case în care seara se aprinde de obicei o singură lumină, poate într-un fel de bucătărie în care ființa singuratică mănâncă și locuiește totodată; mai târziu lumina se mută într-o altă încăpere, în care probabil că doarme sau citește, ori se îndeletnicește cu vreo treabă aiurită, cum ar fi abțibildurile. Lumină însingurată care m-a făcut întotdeauna să mă întreb, ca ființă curioasă ce sunt și ca om care trăiește din presupuneri: cine o fi bărbatul acela, femeia aceea, sau cine or fi cele două fete bătrâne care stau împreună? Sau din ce-o fi trăind? O fi având vreo rentă, o fi primit vreo moștenire? De ce nu iese niciodată? Și de ce lumina rămâne aprinsă până la ore târzii din noapte? O fi citind? O fi scriind? Ori o fi una din ființele singuratice și fricoase care îndură singurătatea doar ajutate de acest mare dușman al fantasmelor reale sau închipuite care este lumina?

A trebuit s-o apuc de braț și aproape s-o scutur, ca să mă recunoască. Părea că umblă pe jumătate adormită. Și era de mirare că mai rămânea vie în mijlocul circulației haotice din Buenos Aires.

Un zâmbet apăru pe fața obosită, ca lumina suavă cernută de o lumânare într-o cameră întunecoasă, tăcută și tristă.

— Hai, i-am zis, cerându-i să vină cu mine la London.

Ne-am așezat și mi-am pus mâna pe mâna ei. Cât de consumată o găseam! Totuși nu știam ce să-i spun și ce s-o întreb, pentru că nu puteam s-o întreb despre ceea ce mă interesa cu adevărat, iar despre alte lucruri, la ce bun s-o fi întrebat? Mă mulțumeam s-o contemplu, așa cum contempli peisaje din alte vremuri, privind cu duioșie și melancolie urmele trecerii timpului pe fața ei: arbori căzuți, case dărâmate, rame cocolite, plante necunoscute, bălării în grădina de altădată, praf pe mobilele ce mai rămăseseră.

Dar, neputându-mă stăpâni, cu un amestec abominabil de ironie și de ciudă, i-am spus:

— Și zi, Fernando s-a însurat.

A fost un atac condamnabil din partea mea, deși o făcusem inconștient și mai târziu mi-a părut rău.

Din ochii Georginei picurară, încet și abia perceptibil, două lacrimi. Era ca și cum de la o ființă ajunsă la un pas de moarte, din pricina torturilor și a foamei, s-ar fi scos o ultimă și neînsemnată mărturisire, abia murmurată, prin cea de pe urmă lovitură brutală.

E ciudat că nu-mi face deloc cinste faptul că în momentul acela, în loc să încerc s-o dreg în vreun fel, am răbufnit cu năduf:

— Și mai și plângi!

Pentru o secundă am văzut în ochii ei o străfulgerare care semăna cu cea de odinioară, așa cum seamănă o amintire cu realitatea.

— Îți interzic să-l judeci pe Fernando, mi-a spus.

Mi-am retras mâna.

Am rămas tăcuți. Ne-am băut cafeaua în tăcere. Apoi a spus:

— Trebuie să plec.

Vechea durere mă încercă din nou, durerea care stătuse adormită de-a lungul atâtor ani de renunțări. Cine știe când urma s-o mai văd!

Ne-am despărțit în tăcere. Însă, după ce se depărtase câțiva pași, s-a oprit o clipă, s-a întors pe jumătate, aproape cu timiditate, și mi s-a părut că în privirea ei văd durere, duioșie și disperare. Am vrut să alerg spre ea și să-i sărut fața ofilită, ochii plânși, gura strâmbată de amărăciune, și s-o rog, să-i cer să ne mai vedem, să-mi îngăduie să-i stau în preajmă. Dar m-am stăpânit. Știam că nu era decât o utopie și că destinele noastre își vor urma drumul fără să se întâlnească, până la moarte.

Puțin timp după întâlnirea aceea întâmplătoare, Fernando s-a despărțit de soția lui. Am aflat că frumoasa casă din Martínez, faimosul dar al domnului Szenfeld, fusese vândută la licitație și că Fernando locuia acum într-o căsuță în Villa Devoto.

Probabil că în intervalul acela s-au petrecut multe și că vânzarea la licitație a fost urmarea unor tumultuoase vicisitudini din viața lui Fernando, deoarece pe atunci juca la ruletă la Mar del Plata, pierzând sume imense. Mi s-a spus, de asemenea, că se băgase în niște afaceri cu terenuri, pe lângă aerodromul de la Ezeiza, deși se poate să fie vorba doar de un zvon lansat de prietenii fami-

liei Szenfield. Sigur e că până la urmă a trebuit să se mulțumească cu căsuța foarte modestă din Villa Devoto, în care, de altfel, a fost găsit ascuns *Raportul despre orbi*.

Am mai spus că Szenfield îl ajutase. Acum cred că ar fi mai potrivit să spun că „îl premiase" cu ocazia incredibilei lui căsătorii.

Căzuse, ca mulți alții, în mrejele lui Fernando într-atât, încât l-a ajutat ulterior în diverse speculații și l-a scos din încurcături pe vremea când juca la ruletă. Oricum, din motive pe care nu le cunosc, paradoxala lui prietenie cu domnul Szenfield a luat sfârșit sau a trebuit să ia sfârșit, căci altfel nu-mi pot explica mizeria în care ajunsese până la urmă.

Ultima dată când l-am întâlnit pe stradă (nu mă refer la întâlnirea din cartierul Constitución, când s-a prefăcut că nu mă cunoaște, sau poate că nu m-a văzut, distrat cum era în ultima lui perioadă a maniei cu orbii), era însoțit de un tip foarte înalt, blond, cu o înfățișare extrem de dură și nemiloasă. Cum aproape că m-am năpustit asupra lui, n-a putut să mă evite și am schimbat câteva cuvinte, pe când tipul cu care era se îndepărtase de noi și se uita spre stradă, după ce Fernando mi-l prezentase (avea un nume nemțesc, de care nu-mi mai aduc aminte). Câteva luni mai târziu i-am văzut fotografia în *La Razón*, la rubrica „de la poliție"; era imposibil să-i uiți chipul feroce, cu buze subțiri și strânse. Figura printre alți indivizi căutați de poliție, bănuiți a fi atacat Banco de Galicia, sucursala Flores. Fusese un jaf perfect, realizat, conform ipotezei poliției, de un comando de război. Individul era polonez și acționase în trupele lui Anders. Nu-l chema așa cum mi-l prezentase Fernando.

Această duplicitate m-a convins că poliția nu se înșela. Tipul punea ceva grav la cale atunci când ne întâlnirăm întâmplător. Oare Fernando o fi avut legătură cu atacul? Foarte probabil. Încă de tânăr condusese banda de hoți din Avellaneda și, pe de altă parte, având în vedere situația economică dificilă în care se afla, era mai mult decât probabil să se fi întors la vechea lui pasiune: jaful unei bănci. Metodă care întotdeauna i se părea ideală pentru a face rost dintr-odată de o mare sumă de bani, și care avea în același timp pentru el o valoare simbolică.

— Banca, îmi spusese nu doar o dată pe când eram tineri, așa, cu majusculă, e templul spiritului burghez.

Oricum, numele lui nu figura printre cei căutați de poliție.

Nu l-am mai văzut în ultimii ani, când se pare că era cu totul absorbit, judecând după paginile acelea ciudate, de cercetarea nebunească a lumii subterane.

De când îmi amintesc a trăit obsedat de orbi și de orbire.

Cu puțin înainte de moartea mamei lui, pe vremea în care locuiam încă la Capitán Olmos, mi-a rămas în minte un fapt ce-l caracteriza. Prinsese o vrabie, o dusese în camera lui de sus, micul lui fort cum îi spunea, și îi scosese ochii cu un ac. Apoi îi dăduse drumul, și pasărea, înnebunită de durere și de frică, se izbea frenetic de pereți, fără să reușească să ia să pe fereastră. Eu, care încercasem să-l opresc de la fapta aceea oribilă, am simțit că mă apucă greața. Am crezut c-o să leșin pe când coboram scările, și a trebuit să mă țin mult timp de balustradă până să-mi revin: asta în timp ce îl auzeam pe Fernando, acolo sus, râzând de mine.

Cu toate că îmi spusese de mai multe ori că le scotea ochii păsărilor și altor viețăți, era prima oară când l-am văzut făcând așa ceva. Și ultima. Nu voi putea uita în veci senzația înspăimântătoare din dimineața aceea.

În urma acelui episod nu m-am mai dus pe la el și nici la moșie, privându-mă de tot ce era mai important pentru mine: s-o văd și s-o aud pe mama lui. Dar, dacă mă gândesc bine, am procedat astfel fiindcă nu puteam suferi gândul că era mama unui băiat ca Fernando. Și soția unui individ ca Juan Carlos Vidal, personaj de care și acum îmi aduc aminte cu dezgust.

Fernando își ura tatăl. Pe atunci avea doisprezece ani, era brunet și aspru ca el. Și, cu toate că-l ura, avea multe trăsături de la el, nu numai ca înfățișare, ci și ca fire. Fața lui avea câteva atribute caracteristice familiei Olmos: ochii verzi, pometii pronunțați. Toate celelalte veneau de la tatăl lui. Cu trecerea anilor, a ajuns să deteste tot mai mult asemănarea aceea, care cred că era una din principalele cauze ale bruștelor izbucniri de ură împotriva lui însuși. Până și violența, senzualitatea plină de cruzime, toate le moștenise de la tatăl lui.

Îmi era frică de el. Stătea liniștit și din senin îl apucau accese de furie oarbă. Avea un râs tăios. Poate ca reacție împotriva tatălui său, care era muieratic și bețiv, preț de ani de zile, în tinerețe, n-a pus strop de alcool în gură, și de multe ori l-am văzut supunându-se unui ascetism surprinzător, de parcă ar fi vrut să se torturreze. Perioade pe care le întrerupea, dedându-se unui desfrâu sadic, în timpul căruia se folosea de femei pentru un fel de satisfacție infernală, disprețuindu-le în același timp și alungându-le apoi cu o violență ironică, ca și cum ar fi fost vinovate de viciul lui. Cu toate prefăcătoriile și bufoneriile lui, era singuratic și stoic, nu avea prieteni, nu-și dorea și nici nu putea să aibă. Cred că nu a iubit-o decât pe mama lui, deși îmi vine greu să-mi închipui că băiatul acela ar fi putut iubi pe cineva, dacă prin cuvântul acesta încercăm să exprimăm vreo formă de afecțiune, de tandrețe sau de dragoste. Se poate să nu fi simțit pentru maică-sa decât o pasiune bolnăvicioasă și isterică. Îmi aduc aminte de o întâmplare: pictasem o acuarelă cu un cal roib pe care îl chema Fritz și pe care Ana María îl încăleca adesea și-l îndrăgea grozav; ei i-a plăcut mult tabloul și m-a sărutat cu foc; atunci Fernando s-a repezit la mine gata să sară la bătaie; fiindcă ea ne-a despărțit și l-a certat, Fernando a dispărut și, când l-am găsit, lângă pârâul în care obișnuia să se scalde, am încercat să mă împac cu el; m-a ascultat în tăcere, rozându-și unghiile, cum făcea de obicei când îl frământa ceva, și brusc a sărit la mine cu un briceag. Am luptat cu disperare, fără să-i înțeleg furia, și, când am reușit să-i smulg briceagul și să-l arunc departe, a fugit de lângă mine, l-a ridicat de jos și, spre surprinderea mea, căci îmi închipuiam c-o să mă atace din nou, și l-a înfipt în mână. Aveau să treacă ani de zile până să înțeleg ce fel de orgoliu îl împinsese să facă acest gest.

La puțină vreme s-a petrecut povestea cu vrabia, și de atunci nu l-am mai văzut și nici n-am mai trecut pe la ei pe acasă ori pe la moșie. Aveam amândoi doisprezece ani și, după câteva luni, iarna, a murit Ana María: după unii, de atâtea necazuri, după alții, din pricina somniferelor. În ce mă privește, retrăiesc sentimentele de tristețe din ziua aceea nenorocită amestecate cu

înfrângerea lui Firpo în meciul cu Dempsey (nu se vorbea de altceva) și cu melodia shimmy *Dansul libelulelor*, cântată la ferăstrău de José Bohr pe un disc de gramofon al formației Iturrioz, lângă casa mea.

Au trecut trei ani până l-am întâlnit din nou. În duminicile acelea nesfârșite, singur, în pensiunea din Buenos Aires, la cei cincisprezece ani ai mei puțin comici, mă întorceam stăruitor cu gândul la Capitán Olmos. Cred că v-am mai spus că nu mi-am cunoscut mama, aveam doi ani când a murit. Se poate așadar să se mire cineva că pentru mine Capitán Olmos însemna în mare măsură amintirea Anei María? O vedeam în serile de vară de la moșie, recitând în franceză versuri pe care eu nu le înțelegeam, dar care, datorită vocii ei grave, mă făceau să încerc o voluptate subtilă. „Sunt acolo", îmi spuneam, „sunt acolo". Și în pluralul acela al verbului, ca într-o naivă autoamăgire cu conjugarea, în adâncul sufletului și al voinței mele o includeam și pe ea: ca și cum în vechea casă din Barracas, pe care o cunoșteam de parcă aș fi văzut-o aievea (atât de mult îmi vorbise despre ea Ana María), spiritul ei ar fi supraviețuit în vreun fel; ca și cum în fiul ei, în respingătorul ei fiu, în Georgina, în tatăl și surorile ei, prefigurată sau deformată, s-ar fi putut insinua o urmă din Ana María. Și mă învârteam în jurul casei lor mari, fără să mă încumet vreodată să bat la ușă. Până când, într-o zi, l-am văzut pe Fernando, care venea spre casă, și n-am vrut sau n-am putut să-l evit.

— Tu? mă întrebă, cu un zâmbet disprețuitor.

Ca întotdeauna, am simțit în fața lui senzația de vinovăție de neînțeles.

Ce învârteam pe acolo? Ochii lui pătrunzători și răutăcioși nu mă lăsau să mint. De altfel, ar fi fost zadarnic: ghicise dintr-o privire că tot dădeam târcoale casei. Și m-am simțit ca un delincvent începător și nepriceput, nefiind în stare să-i mărturisesc sentimentele mele, dorul, tot așa cum aș fi fost incapabil să scriu un poem de dragoste romantică printre cadavrele dintr-o sală de disecție. Și, tăcând în chip rușinos, l-am lăsat pe Fernando să-și facă pomană și să mă ia cu el, căci oricum în felul ăsta aveam să văd casa. Pe când străbăteam parcul în lumina asfințitului, m-a

răzbit un puternic miros de iasomie de la noi, care pentru mine va fi întotdeauna „de lá noi", cu accentul pe a, şi care în veci va însemna *depărtare, mamă, duioşie, niciodată*. Sus în Mirador mi s-a părut că zăresc chipul unei bătrâne, un fel de fantomă în penumbră care a dispărut pe nesimţite. Corpul principal al casei e legat de micul turn unde se află acel Mirador printr-o galerie acoperită, alcătuind parcă un fel de peninsulă. Turnul avea la parter două încăperi care odinioară fuseseră desigur ocupate de o parte din servitori, un palier (care, cum am văzut mai târziu, în timpul probei la care m-a supus Fernando, era un depozit de vechituri ce comunica printr-o scară de lemn cu etajul) şi o scară de fier în spirală, urcând prin exterior până la terasa ce dădea în Mirador. Terasa se afla deasupra celor două încăperi şi avea de jur împrejur, la fel ca multe alte construcţii din vremea aceea, o balustradă, încă de pe atunci aproape pe jumătate dărâmată. Fără să scoată o vorbă, Fernando a luat-o pe coridor şi a intrat într-una din cele două încăperi. A aprins lumina şi mi-am dat seama că trebuie să fie camera lui: avea un pat, o veche masă de sufragerie care-i servea de birou, o comodă şi alte câteva mobile uzate, pesemne inutile, păstrate acolo fiindcă n-or fi avut unde să le pună, întrucât casa suferise o serie de transformări. Tocmai intraserăm, când pe uşa ce dădea în a doua cameră se ivi un băiat care mi-a produs instinctiv o senzaţie de respingere. Fără să salute ori să dea vreo explicaţie, l-a întrebat: „L-ai adus?", iar Fernando i-a răspuns sec: „Nu". L-am privit cu uimire: avea vreo paisprezece ani, un cap enorm, lunguieţ ca o minge de rugby, pielea ca de fildeş, părul lins şi fin, maxilarul proeminent, un nas ascuţit şi nişte ochi febrili care mi-au stârnit o repulsie inconştientă: repulsia pe care am putea-o simţi faţă de o fiinţă de pe o altă planetă, aproape identică nouă, dar având totuşi diferenţe care ne inspiră o teamă nelămurită.

Fernando nu răspunse, pe când celălalt, privindu-l cu ochii lui febrili, ducea la gură un flaut sau un clarinet, şi începea să cânte un fel de frază muzicală. Fernando răscolea un vraf prăfuit de *Tit-bits* de pe jos dintr-un colţ, părând a căuta ceva anume, neluându-mă în seamă, de parcă aş fi fost unul de-al casei. În sfârşit

puse deoparte un număr care avea pe copertă un erou din *Dreptatea înaripată*. Când l-am văzut că dă să iasă, aproape uitând de mine, m-am simțit extrem de prost: nu puteam ieși cu el, ca doi prieteni, pentru că nu mă rugase să intru și nici acum nu mă invita să-l însoțesc; dar nici nu puteam să rămân în camera aceea și cu atât mai puțin cu băiatul ciudat care cânta din clarinet. M-am simțit pentru o clipă ființa cea mai nefericită și mai ridicolă de pe lume. Pe de altă parte, acum înțeleg că Fernando făcea toate astea deliberat, pur și simplu din răutate.

De aceea, când și-a făcut apariția fata roșcată și mi-a zâmbit, m-am simțit extrem de ușurat. Fără să mă salute, zâmbind ironic, Fernando a plecat cu revista sub braț și eu am rămas cu ochii la Georgina: se schimbase destul de mult; nu mai era fetița slăbuță pe care o cunoscusem la Capitán Olmos când murise Ana María; acum avea vreo paisprezece sau cincisprezece ani și se apropia de înfățișarea ei definitivă precum schița imperfectă, făcută la repezeală de un pictor, de opera finală. Poate că, văzând că sânii începuseră să i se ghicească sub jereseu, m-am înroșit și am plecat capul.

— Nu l-a adus, spuse Bebe, cu clarinetul în mână.

— Lasă, o să-l aducă altădată, spuse ea pe tonul unei mame care vrea să-și amăgească oarecum copilul.

— Când? insistă Bebe.

— Curând.

— Bine, dar când?

— Ți-am spus că în curând, o să vezi. Acum așază-te aici și cântă la clarinet, da?

Îl luă ușurel de braț și-l duse în cealaltă cameră, spunându-mi mie: „Hai, Bruno". Am plecat după ei și am intrat: era probabil camera în care dormeau cei doi frați și era cu totul diferită de cea a lui Fernando, deși mobilele erau la fel de vechi și de uzate ca și celelalte; se simțea însă ceva, o tonalitate delicată și feminină.

Îl duse până la un scaun, îl făcu să se așeze și-i spuse:

— Acum stai aici și cântă, da?

Apoi, ca o amfitrioană care se ocupă de musafiri după ce a aranjat câte ceva prin casă, îmi arătă lucrurile ei: un gherghef la care broda o batistă pentru tatăl ei, o păpușă mare, neagră, pe

care o chema Elvira şi pe care, noaptea, o culca alături de ea, o colecţie de poze cu actori şi actriţe de film, prinse cu pioneze în perete: Valentino îmbrăcat în şeic, Pola Negri, Gloria Swanson în *Cele zece porunci*, William Duncan, Perla White. Am discutat despre calităţile şi defectele fiecăruia şi despre filmele în care joacă, în timp ce Bebe tot repeta aceeaşi frază la clarinet. Ei îi plăcea cel mai mult Rudolf Valentino; eu înclinam spre Eddie Polo, deşi admiteam că Valentino e un foarte mare actor. Cât despre filme, pe mine mă entuziasma *Urma caracatiţei*, dar Georgina zicea, şi eu îi dădeam dreptate, că era prea îngrozitor şi că ea, în momentele cele mai cumplite, trebuia să se uite în altă parte.

Bebe se opri din cântat şi ne privi cu ochii lui febrili.

— Cântă, Bebe, îl îndemnă ea mecanic, apucându-se să lucreze la gherghef.

Dar Bebe continua să mă privească în tăcere.

— Bine, atunci arată-i lui Bruno colecţia ta de figurine.

Bebe se lumină la faţă şi, lăsând la o parte clarinetul, entuziasmat, scoase de sub patul lui o cutie de pantofi.

— Arată-i, Bebe, repetă ea serioasă, fără să-şi ia ochii de la gherghef, în felul acela de a vorbi al mamelor cu copiii când sunt absorbite de treburi casnice importante.

Bebe se aşeză lângă mine şi îmi arătă comoara.

— Îl ai pe Onzari[1]? l-am întrebat.

La schimb se dădeau şase sau chiar şapte Bidoglio pentru un Onzari.

— Bine înţeles, mi-a răspuns, şi s-a apucat să-l caute.

După ce mi l-a arătat, m-a lăsat mască punându-mi pe podea echipe întregi, foarte greu de obţinut, cum e cea a scoţienilor.

Aşa a fost prima mea întâlnire cu Georgina, acasă la ea; aveam să fiu foarte mirat, în următoarele două sau trei întâlniri, văzând cum, în prezenţa lui Fernando, devenea o fiinţă lipsită de apărare. Ciudat e că niciodată n-am ajuns mai departe de aceste două camere aproape periferice ale casei (în afară de experienţa îngrozitoare prin care am trecut în Mirador, pe care o să v-o povestesc

1 Cesáreo Onzari (1903-1964), celebru fotbalist argentinian.

mai încolo) și de contactul cu cei trei copii, acele trei ființe atât de diferite și de stranii: o fată fermecătoare, plină de delicatețe și feminitate, dar subjugată de o făptură infernală, apoi un înapoiat mintal sau ceva în genul acesta, și în fine un demon. Despre ceilalți din casă știam doar din când în când lucruri vagi, iar în puținele dăți când m-am dus acolo n-am fost în stare să văd nimic din ce se petrecea dincolo de pereții casei principale, și timiditatea mea de pe atunci m-a împiedicat s-o chestionez pe Georgina (singura pe care aș fi putut s-o întreb) cum o mai duceau părinții ei, mătușa María Teresa și bunicul Pancho. Pesemne cei trei copii trăiau independenți în cele două camere din spate, sub stăpânirea lui Fernando.

Câțiva ani mai târziu, cam prin 1930, i-am cunoscut și pe ceilalți, și acum înțeleg că, din partea unor asemenea personaje, orice lucru petrecut în casa din strada Río Cuarto nu mai putea să surprindă. Cred că v-am mai spus că toți cei din familia Olmos (desigur, cu excepția lui Fernando și a fiicei lui, și pentru motivele pe care le-am mai arătat) sufereau de un fel de desprindere de realitate, dădeau impresia că nu aparțin existenței brutale a lumii din jurul lor: din ce în ce mai săraci, fără a reuși să facă nimic chibzuit pentru a câștiga bani sau cel puțin pentru a păstra ce le mai rămăsese din avere, lipsiți de simțul proporțiilor și de orientare politică, trăind într-un loc care stârnea comentarii ironice și rău tăcioase din partea rudelor mai îndepărtate; tot mai izolați de cei din clasa lor, îți dădeau impresia că reprezintă sfârșitul unei familii de viță veche în voia haosului furios al unui oraș cosmopolit și mercantilizat, dur și nemilos. Și își păstrau, bineînțeles fără să-și dea seama, străvechile virtuți creole, de care celelalte familii se dezbăraseră ca de un balast, ca să nu se ducă la fund: erau ospitalieri, generoși, patriarhali cu simplitate și aristocrați cu modestie. Și poate că resentimentul rudelor mai îndepărtate și mai bogate se datora în parte faptului că ele nu știuseră să păstreze aceste virtuți și intraseră în procesul de mercantilizare și în materialismul prin care țara începuse să treacă de la sfârșitul secolului. Și, așa cum unii vinovați ajung să prindă ură pe ființele nevinovate, tot așa și bieții Olmos, izolați în mod nevinovat și

aproape comic în străvechiul conac din Barracas, erau ținta resentimentului rudelor: pentru că locuiau într-un cartier devenit acum plebeu în loc să emigreze în Cartierul de Nord sau în San Isidro; pentru că beau în continuare maté în loc de ceai; pentru că erau săraci și nu aveau nici după ce bea apă; și pentru că aveau de-a face cu oameni de condiție modestă și care nu știau ce înseamnă tradiția. Dacă adăugăm că membrii familiei Olmos nu făceau nimic din toate astea în mod deliberat și că toate aceste virtuți, care celorlalți li se păreau defecte revoltătoare, erau practicate de ei cu o nevinovată simplitate, e ușor de înțeles că familia aceea a fost pentru mine, ca și pentru alții, un simbol mișcător și melancolic a ceva pe cale de dispariție de pe meleagurile noastre pentru a nu se mai întoarce niciodată.

Când am plecat în seara aceea de la ei și i am dat să ies pe poarta cu grilaj, mi-am întors privirea, nu știu de ce, spre Mirador. Fereastra era luminată slab și mi s-a părut că întrezăresc figura unei femei stând la pândă.

Am ezitat mult înainte de a reveni în casa lor: prezența lui Fernando mă împiedica, în schimb cea a Georginei mă făcea să visez; tânjeam s-o văd din nou. În cugetul meu se dădea o luptă între cele două impulsuri contrarii și nu mă hotăram să mă duc. În sfârșit, în cele din urmă a fost mai puternică dorința de a o revedea pe Georgiana. Mă gândisem la multe în tot acest răstimp și mă întorceam cu intenția de a verifica unele lucruri și, dacă se putea, să-i cunosc părinții. „Poate că, îmi spuneam, spre a-mi face curaj, Fernando n-o să fie acasă." Presupuneam că o fi având prieteni sau cunoscuți, fiindcă îmi aminteam că alesese un număr din *Tit-bits* și că plecase, și asta nu putea însemna altceva decât că s-a dus la o întâlnire cu alți băieți ; și, cu toate că îl cunoșteam acum destul de bine pentru a intui, chiar și de la vârsta aceea, că el nu putea avea prieteni, nu era însă imposibil să întrețină un anumit gen de relații cu alți băieți; mai târziu avea să mi se confirme presupunea și, deși cu reticență, Georgina mi-a mărturisit că vărul ei conducea o bandă de băieți inspirată după unele filme sau seriale ca *Misterele din New York* și *Moneda stricată*, bandă care își avea jurămintele ei secrete, era înarmată cu boxuri și avea intenții

ascunse. Când mă gândesc la asta acum, retrospectiv, mi se pare că banda aia era un fel de repetiție generală pentru cea pe care avea s-o organizeze mai târziu, prin 1930, o bandă de pistolari.

M-am postat la colțul dintre Río Cuarto și Isabel la Católica încă de pe la amiază. Mă gândeam: după prânz poate să iasă sau nu; dacă pleacă de acasă, am să intru chiar dacă e târziu.

Vă puteți închipui cât de mult doream s-o revăd pe Georgina, dacă vă spun că am așteptat la colț de la unu până la șapte. Atunci l-am văzut pe Fernando plecând și am alergat pe Isabel la Católica aproape până la celălalt colț, la o distanță destul de mare ca să mă pot ascunde în caz că ar fi luat-o pe aceeași stradă sau ca să mă pot întoarce, dacă el mergea mai departe pe Río Cuarto. Așa se și întâmplă: trecu mai departe. Atunci m-am repezit spre casă.

Sunt sigur că Georgina s-a bucurat când m-a văzut. De altfel, insistase să mai vin.

Am întrebat-o de familia ei. Mi-a vorbit de mama și de tatăl ei. Și de mătușa María Teresa, care trăia prevestind mereu boli și catastrofe. Și despre bunicul Pancho.

— Cel care locuiește acolo sus? am întrebat eu mințind, pentru că intuiam că „acolo sus" se ascundea un secret.

Georgina mă privi surprinsă.

— Acolo sus?

— Da, în Mirador.

— Nu, bunicul nu stă acolo, răspunse evaziv.

— Dar cineva locuiește acolo, am insistat eu.

Am avut impresia că-i vine greu să-mi răspundă.

— Mi s-a părut că văd pe cineva data trecută.

— Acolo stă Escolástica, mi-a răspuns, în sfârșit, fără chef.

— Escolástica? m-am mirat eu.

— Da, pe vremuri puneau nume din astea.

— Dar nu coboară niciodată.

— Nu.

— De ce?

Dădu din umeri.

Am privit-o atent.

— Mi se pare că l-am auzit pe Fernando spunând ceva.

— Ceva? Ceva despre ce? Când?
— Despre o nebună. Acolo, în Capitán Olmos.
S-a înroșit și și-a plecat capul.
— Ți-a zis el asta? Ți-a zis că Escolástica e nebună?
— Nu, a spus ceva despre o nebună. Ea e?
— Nu știu dacă-i nebună. Eu n-am vorbit niciodată cu ea.
— N-ai vorbit niciodată cu ea? am întrebat eu, uluit.
— Nu, niciodată.
— Și de ce?
— Nu ți-am spus că nu coboară niciodată?
— Dar tu n-ai urcat niciodată acolo?
— Nu. Niciodată.
Nu-mi luam ochii de la ea.
— Câți ani are?
— Optzeci și patru de ani.
— E bunica ta?
— Nu.
— Străbunica?
— Nu.
— Atunci cine e?
— E o mătușă de-a bunicului. Fata comandantului Acevedo.
— Și de când locuiește acolo?
Georgina mă privi: știa că n-o să-mi vină să cred.
— Din 1853.
— Fără să coboare niciodată?
— Fără să coboare.
— De ce?
Ridică iar din umeri.
— Cred că din pricina capului.
— A capului? Care cap?
— Capul tatălui ei, comandantul Acevedo. I l-au aruncat pe fereastră.
— Pe fereastră? Cine?
— Cei din Mazorca. Atunci ea a luat capul și a fugit.
— Cu capul? Unde?
— Acolo, în Mirador. Și n-a mai coborât niciodată.

— Şi de aia a înnebunit?

— Nu ştiu. Nu ştiu dacă e nebună. N-am urcat niciodată la ea.

— Nici Fernando?

— Fernando a urcat.

În clipa aceea am văzut, cu teamă şi descurajare, că se întorcea Fernando. Plecase, era clar, doar pentru o treabă pe care o terminase foarte repede.

— Aha, te-ai întors! se mulţumi el să spună, aţintindu-şi asupra mea ochii pătrunzători, de parcă ar fi vrut să cerceteze care sunt motivele acestei noi vizite.

Din momentul în care intrase vărul ei, Georgina se schimbă. Poate că data trecută nervozitatea m-a împiedicat să-mi dau seama ce influenţă avea prezenţa lui Fernando asupra felului ei de a fi. Devenea foarte timidă, nu mai spunea nimic, mişcările îi erau stângace şi, când era nevoită să răspundă la vreo întrebare de-a mea, se uita la el cu coada ochiului. Fernando se şi instalase în pat şi ne privea de acolo, rozându-şi unghiile cu înverşunare. Situaţia deveni foarte incomodă până când, pe neaşteptate, ne propuse să născocim un joc, pentru că, spunea, era foarte plictisit. Dar privirea lui nu arăta plictiseală, ci ceva ce eu nu reuşeam să desluşesc.

Georgina îl privi cu teamă, dar îşi plecă apoi capul, ca şi cum i-ar fi aşteptat verdictul.

Fernando se aşeză pe pat şi părea că meditează, uitându-se mereu la noi şi rozându-şi unghiile.

— Unde e Bebe? întrebă el, în sfârşit.

— E cu mama.

— Adu-l şi pe el.

Georgina se duse să-i îndeplinească ordinul. Am stat fără să scoatem o vorbă, până s-a întors împreună cu Bebe, cu clarinetul.

Fernando ne-a explicat jocul: ei trei aveau să se ascundă în diferite locuri din cele două camere, din magazia de lemne sau din grădină (se şi întunecase). Eu trebuia să-i găsesc şi să-i recunosc, fără să vorbesc ori să întreb ceva, numai pipăindu-le faţa.

— Dar de ce? am întrebat eu, stupefiat.

— O să-ţi explic mai pe urmă. Dacă nimereşti, o să-ţi dau un premiu, zise el cu un râs sec.

Îmi era teamă că își bate joc de mine, ca odinioară la Capitán Olmos. Dar mă temeam și să refuz, pentru că, în asemenea cazuri, susținea totdeauna că refuz numai din lașitate, căci știam că jocurile lui ascund de regulă ceva teribil. Dar, mă întrebam, ce lucru teribil putea fi de data asta? Părea mai curând o glumă proastă, ceva care să mă pună în situația de a mă face de râs. M-am uitat la Georgina, căutând parcă pe chipul ei un indiciu, un sfat. Dar Georgina nu mai era cea de dinainte: fața lividă și ochii foarte mari vădeau un fel de fascinație sau de spaimă, ori și una, și alta.

Fernando stinse luminile, se ascunseră, și eu, bâjbâind, am început să-i caut. Pe Bebe l-am găsit repede, așezat cu naivitate pe patul lui. Dar Fernando stabilise că trebuia să găsesc și să recunosc pe cel puțin doi dintre ei.

Nu mai era nimeni în camera aceea. Îmi mai rămânea de explorat cea de alături și magazia de lemne. Cu grijă, împiedicându-mă ici și colo, am căutat în camera lui Fernando, până când mi s-a părut că aud, în liniștea din jur, respirația unuia din ceilalți doi. M-am rugat lui Dumnezeu să nu fie Fernando, pentru că, nu știu de ce, mi se părea îngrozitor să dau peste el așa, în beznă. Atent, cu urechea ciulită, m-am îndreptat spre locul de unde părea că vine zgomotul acela slab. M-am ciocnit de un scaun. Cu brațele întinse înainte, pipăind mereu în dreapta și în stânga, am ajuns la unul din pereți: umed, prăfuit, cu tapetul dezlipit. Sprijinindu-mă de perete, am luat-o spre dreapta, de unde mi se părea că vine ecoul stins al unei respirații. Am dat mai întâi cu mâinile de un dulap, apoi m-am izbit cu genunchii de patul lui Fernando. M-am aplecat și am pipăit să văd dacă era cineva în pat, șezând sau culcat, dar nu era nimeni. Urmărind apoi marginea patului, tot spre dreapta, am dat mai întâi peste noptieră, apoi din nou peste peretele scorojit. Acum eram sigur: respirația se auzea mai limpede, se prefăcuse într-un gâfâit ușor, dar nervos, desigur pentru că mă apropiasem eu. O emoție absurdă făcea să-mi bată inima, ca și cum aș fi fost pe punctul de a descoperi un secret înfricoșător. Înaintam aproape pe nesimțite, foarte încet. Până când mâna mea dreaptă atinse un trup. Mi-am retras-o, de parcă aș fi

pus-o pe un fier încins, fiindcă mi-am dat seama imediat că era Georgina.

— Fernando, am spus în șoaptă, mințind parcă rușinat.

Dar nu mi-a răspuns.

Cu teamă, dar și cu dorință înfrigurată, mi-am ridicat mâna spre fața ei. I-am simțit obrajii, apoi gura, buzele strânse și tremurătoare.

— Fernando, am mințit eu din nou, necăjit că mă înroșesc, de parcă ar fi putut să mă vadă.

Nu mi-a răspuns și mă întreb și astăzi de ce. Dar în momentul acela mi s-a părut un fel de încuviințare să cercetez mai departe pentru că, de-ar fi fost să ne luăm după regulile stabilite de Fernando, ar fi trebuit să-mi spună că m-am înșelat. Era ca și cum aș fi comis un furt, dar un furt cu acordul victimei, ceea ce mă miră și acum.

Încet, șovăind tremurătoare, mâna mi-a zăbovit pe obrajii, pe buzele și pe ochii ei, ca un fel de semn de recunoaștere, ca o mângâiere rușinată (v-am mai spus oare că în acești doi ani Georgina făcuse un salt de la copilă la adolescenta de acum, și că începuse să semene cu Ana María?). Respirația îi deveni foarte agitată, de parcă ar fi făcut un efort uriaș. La un moment dat, aproape că mi-a venit să strig: „Georgina!" și apoi s-o iau la fugă, disperat. Dar m-am înfrânat și nu mi-am luat mâna de pe fața ei, iar ea n-a făcut nimic pentru a se da la o parte, și poate că asta mi-a îndreptățit speranța nesăbuită atât amar de ani, până în ziua de astăzi.

— Georgina, am rostit în fine, cu voce răgușită, aproape de neînțeles.

Iar ea, gata să izbucnească în lacrimi, exclamă în șoaptă:

— Ajunge! Lasă-mă!

Și fugi spre ușă.

Am ieșit și eu după ea, încet și stângaci, simțind că se petrecuse ceva extrem de tulbure și de contradictoriu, ceva ce nu știam cum să interpretez. Picioarele îmi tremurau, de parcă m-aș fi aflat în mare primejdie. Când am intrat în camera cealaltă, acum cu lumina aprinsă, nu era acolo decât Bebe: Georgina dispăruse. Aproape imediat apăru Fernando, care mă scrută cu privirea-i sumbră, ca și cum focul pervers ce-l mistuia ar fi strălucit în beznă.

— Ai câștigat! spuse el cu voce autoritară și aspră. Ca premiu, mâine o să ai dreptul la o probă mai importantă.

Am înțeles că trebuie să plec și că Georgina n-o să mai apară. Bebe, cu clarinetul în mână, cu gura întredeschisă, mă privea cu ochii lui rătăciți și strălucitori.

— Bine, am zis eu, plecând.

— Mâine noapte, după cină, la unsprezece, mi-a spus.

Toată noaptea m-am gândit la ceea ce mi se întâmplase și mai ales la ceea ce putea să mi se întâmple a doua zi. Mă înspăimânta ideea că Fernando ar putea merge mai departe tot așa, deși nu vedeam limpede motivul, dar înțelegeam că era vorba de Georgina. De ce nu mă respinsese îndată ce rostisem numele lui Fernando? De ce rămăsese tăcută, de parcă mi-ar fi dat voie s-o mângâi? A doua zi la unsprecece fix, m-am înființat în camera lui Fernando. Mă așteptau, el și Georgina. Am văzut în ochii ei o sclipire îngrozită, accentuată și mai mult de paloarea marmoreană a feței. Ca un șef care dă dispoziții unei patrule, cu o precizie rece, Fernando mi-a spus:

— Aici sus, în Mirador, stă bătrâna Escolástica. La ora asta doarme. Intri cu lanterna, mergi până la comoda care se află de cealaltă parte a patului, deschizi al doilea sertar de sus, cauți o cutie de pălării și o aduci aici.

Cu o voce de fantomă, uitându-se în pământ, Georgina spuse:

— Capul nu, Fernando! Orice altceva, dar capul nu!

Fernando făcu un gest de dispreț.

— Ce importanță poate avea orice altceva? Vreau capul!

Eu, gata să leșin, mi-am adus aminte de ce-mi povestise Georgina. Nu era cu putință, asemenea lucruri nu se petrec niciodată cu adevărat. Și, în definitiv, de ce-aș fi făcut asta? Cine mă obliga?

— Și de ce trebuie să fac asta? Cine mă obligă?

— Cum de ce? De ce se escaladează Aconcagua? Nu folosește la nimic să escaladezi Aconcagua, Bruno. Sau ești laș?

Am înțeles că nu mai puteam da înapoi.

— Foarte bine. Dă-mi lanterna și spune-mi cum se urcă în Mirador.

Fernando îmi întinse lanterna și dădu să-mi arate pe unde să urc.

— Un moment, am mai zis. Dar dacă bătrâna se scoală? Poate să se trezească, să țipe. Ce trebuie să fac atunci?

— Bătrâna aproape că nu mai vede, nu mai aude și nu se mai poate mișca. Nu-ți face nici o grijă. Tot ce se poate întâmpla mai rău e să te întorci fără cap, dar sper să ai destul curaj ca să-l aduci.

V-am mai spus că sub Mirador se afla o debara de vechituri de unde se putea urca pe o veche scară de lemn. Fernando mă duse până la debara, care n-avea nici lumină electrică, și-mi spuse:

— Când ajungi sus, o să dai de o ușă care nu are cheie. O deschizi și intri în Mirador. Noi te așteptăm în camera mea.

A plecat și eu am rămas cu lanterna în mână în debaraua aceea întunecoasă, ascultându-mi bătăile înfrigurate ale inimii. După ce am mai stat câteva clipe, întrebându-mă ce nebunie eram gata să fac și cine mă obliga să urc, dacă nu propriul meu orgoliu, am pus piciorul pe prima treaptă. Am urcat cu o teamă crescândă și cu o încetineală ce mi se păru rușinoasă. Dar am urcat.

Într-adevăr, la capătul scării era un palier îngust cu o ușă ce dădea în camera bătrânei nebune. Știam că e aproape nevolnică, totuși mi-era atât de frică, încât eram leoarcă de sudoare și mă temeam să nu mă apuce burta. Și, culmea, mi-am dat seama că trupul sau nădușeala aveau un miros îngrozitor, de nesuportat. Dar acum nu mai puteam da înapoi și, așa stând lucrurile, cel mai bine era să merg înainte, cât mai repede.

Am apăsat pe clanță încet, străduindu-mă să nu fac nici cel mai mic zgomot, pentru că, firește, totul avea să fie mai puțin oribil dacă nebuna nu se trezea. Ușa se deschise cu un scârțâit ce mi se păru înfiorător. Camera era cufundată cu desăvârșire în beznă. Am șovăit o clipă dacă să luminez sau nu cu lanterna patul în care dormea bătrâna, ca să văd dacă doarme, fiindu-mi frică să n-o trezesc tocmai cu lumina. Dar cum puteam pătrunde în camera aceea necunoscută, cu o nebună închisă acolo, fără să verific cel puțin dacă dormea sau stătea în capul oaselor și se uita la mine? Cu un amestec de repulsie și groază, am ridicat lanterna luminând camera de jur împrejur, ca să găsesc patul.

Aproape că am leșinat: bătrâna nu dormea, ci stătea în picioare, lângă pat, privindu-mă cu ochii larg deschiși, speriați. Era

o bătrânică aproape mumificată, foarte scundă, foarte slabă, un schelet ambulant. Și-a mișcat buzele uscate rostind niște cuvinte ce păreau că se referă la Mazorca, dar n-aș putea fi sigur, căci, de îndată ce i-am văzut silueta în întuneric, m-am repezit la ușă și-am coborât în goană scările. Ajuns în camera lui Fernando, mi-am pierdut cunoștința.

Când mi-am venit în fire, Georgina îmi ținea capul în brațe și din ochi i se prelingeau lacrimi uriașe. Am zăbovit un răstimp destul de lung până să-mi aduc aminte ce se întâmplase și atunci m-a copleșit o rușine infinită. Eram singur cu Georgina. Fernando plecase, făcând vreo ironie plină de otravă despre curajul meu: eram sigur de asta.

— Era trează, am bolborosit.

Georgina nu spunea nimic: se mărginea să plângă în tăcere.

Cei doi veri începură să fie pentru mine un mister de nepătruns, care mă atrăgea și totodată mă speria. Erau ca doi oficianți ai unui ritual necunoscut a cărui semnificație nu reușeam s-o înțeleg și de la care te puteai aștepta la lucruri cumplite. Ba mi se părea că Fernando își bătea joc de mine, ba mă temeam că îmi pregătea vreo cursă sinistră. Cei doi veri trăiau izolați de restul casei, singuratici, ca un rege cu un singur supus, mai bine zis ca un suveran pontif cu unicul lui credincios, și ca și cum, de când apărusem eu, eram unica victimă a acelui cult tenebros. Fernando disprețuia tot restul lumii sau îl ignora cu trufie, iar de la mine cerea imperios *ceva* ce nu puteam deslușI prea bine, dar cred că stârnea sentimente tulburi, emoții sumbre și voluptăți precum cele pe care trebuie să le fi încercat preoții azteci când, în înaltul piramidelor sacre, scoteau din pieptul celor sacrificați inima caldă, palpitând încă. Și, fapt ce mi se părea și mai inexplicabil, eu mă supuneam tot cu un fel de voluptate nefastă sacrificiului oficiat de Georgina, ca un hierofant îngrozit.

Căci episoadele acelea n-au fost decât începutul. S-au mai ținut în șir multe alte ritualuri stranii și perverse până când am fugit, până când am înțeles, cu o groază plină de durere, că biata copilă executa orbește, ca hipnotizată, ordinele lui Fernando.

Acum, după treizeci de ani, tot mai încerc să descopăr ce fel de relație exista între ei, dar nu izbutesc. Erau ca două lumi opuse

și totuși oarecum indestructibil unite printr-o legătură puternică, dar de neînțeles. Fernando o domina, însă n-aș putea afirma că numai un fel de teamă sacră o lega de el: uneori mi se părea că Georgina simțea pentru vărul ei un fel de milă. Milă pentru un monstru ca Fernando? Da. Ea fugea imediat de faptele lui diavolești și am văzut-o plângând îngrozită prin câte un ungher al casei din Barracas. Dar îmi aduc aminte și cum îl apăra cu o hotărâre maternă atunci când ziceam ceva rău despre el. „Nu-ți închipui cât de mult suferă", îmi spunea. Acum, când îi pot judeca la rece personalitatea și multe din treacte, admit că, într-adevăr, Fernando era lipsit de nepăsarea aceea rece care se spune că-i caracterizează pe criminalii înnăscuți; am mai arătat că îți lăsa mai degrabă impresia că în ființa lui se dă o luptă haotică și disperată. Trebuie să mărturisesc însă că eu nu am atâta generozitate sufletească pentru a putea compătimi pe cineva ca Fernando. În schimb, Georgina avea generozitatea asta.

Ce suferințe? o să mă întrebați. Multe și de toate felurile: fizice, mentale și chiar spirituale. Cele fizice și mentale săreau în ochi. Avea halucinații, avea niște vise înnebunitoare, își pierdea brusc cunoștința. L-am văzut cum, chiar dacă nu leșina, devenea absent, fără să mai vorbească și fără să-i audă ori să-i vadă pe cei din preajmă. „O să-i treacă", spunea atunci Georgina, care îl urmărea îngrijorată. Alteori (îmi povestea ea) îi spunea: „Te văd, știu că sunt aici, lângă tine, dar simt că sunt și altundeva, foarte departe, închis într-o încăpere întunecoasă. Mă caută ca să-mi scoată ochii și să mă omoare". Trecea de la exaltarea cea mai violentă la pasivitate și melancolie totală: atunci devenea, spunea Georgina, ființa cea mai blândă și neajutorată de pe lume și, ca un copilaș, i se ghemuia în poală.

Sigur că eu nu l-am văzut niciodată în momentele astea extrem de umilitoare și cred că, dacă l-aș fi văzut, ar fi fost în stare să mă omoare. Dar mi-a spus Georgina și ea n-a mințit niciodată, iar Fernando, deși, în realitate, maestru al prefăcătoriei, cred că nu simula în prezența ei.

Eu i-am văzut întotdeauna numai latura neplăcută. Se considera mai presus de societate și de legi. „Legea e făcută pentru

amărâți", susținea. Dintr-un motiv pe care nu reușesc să-l pricep iubea cu patimă banii, dar cred că vedea în ei mai mult decât banii obișnuiți pentru oamenii normali. Vedea ceva magic și diavolesc, și-i plăcea să se refere la ei numindu-i „aur". Poate că din această stranie înclinație izvora și pasiunea lui pentru alchimie și magie. Dar viciul lui cel mai morbid consta în atracția față de tot ce avea, direct sau indirect, vreo legătură cu orbii. Prima oară când mi-am dat eu însumi seama de asta ne aflam încă la Capitán Olmos. Mergeam spre casa lui, pe strada Mitre, când l-am zărit pe neașteptate venind spre noi pe orbul care făcea pe toboșarul în fanfara din partea locului. Fernando aproape că a leșinat, a fost nevoit să mă apuce de braț și atunci am simțit că tremura ca scuturat de friguri, iar fața îi devenise albă și rigidă ca a unui mort. I-a trebuit multă vreme până să-și revină și a fost obligat să stea jos pe marginea trotuarului; apoi l-a apucat un acces de furie împotriva mea și m-a insultat isteric, pentru că-l ținusem de braț ca să nu cadă.

Într-o zi din iarna anului 1925 perioada aceea halucinantă din viața mea s-a încheiat. Când am intrat în camera Georginei, am găsit-o plângând în pat. M-am repezit s-o mângâi, s-o întreb ce se întâmplase, dar ea nu reușea decât să repete întruna: „Vreau să pleci, Bruno, și să nu mai vii niciodată. Pentru numele lui Dumnezeu!" Cunoscusem două Georgine: una dulce și feminină, ca mama ei; cealaltă, stăpânită de Fernando. Acum vedeam o Georgină distrusă și lipsită de apărare, terorizată și năruită, care îmi cerea să plec și să nu mă mai întorc niciodată. De ce? Care era adevărul înspăimântător pe care voia să mi-l ascundă? Nu mi l-a spus niciodată, deși mai târziu, cu trecerea anilor și căpătând mai multă experiență, l-am bănuit, și bănuiala mea s-a adeverit. Dar pricina dezamăgirii mele nu era nici teroarea la care era supusă Georgina și nici distrugerea unui suflet delicat și duios de către spiritul satanic al lui Fernando; pricina dezamăgirii mele era că ea îl iubea.

Am insistat prostește, dar până la urmă am înțeles că nu mai puteam și nici nu mai trebuia să fac nimic în acel colțișor de pe lume care părea să ascundă un secret cumplit.

Nu l-am mai văzut pe Fernando până în 1930.

Întotdeauna e ușor să prezici trecutul, spunea el pe un ton mușcător. Acum, când au trecut aproape treizeci de ani, întâmplări

mărunte de pe vremea aceea, care păreau accidentale și fără însemnătate, își dezvăluie sensul; așa cum, pentru cel care a terminat de citit un roman lung, îndată ce destinele sunt definitiv încheiate, cum face moartea în viața reală, dobândesc un înțeles profund și adesea tragic cuvinte atât de banale ca „Alioșa Karamazov era cel de-al treilea fiu al unui proprietar rural din districtul nostru". Nu se știe niciodată, până în ultima clipă, dacă ceea ce ni se întâmplă într-o zi oarecare este istorie sau numai o eventualitate, dacă înseamnă totul (oricât de banal ar părea) sau nimic (oricât de dureros ar fi). Fapte mărunte m-au adus din nou în calea lui Fernando, după ce nu-l mai văzusem ani de zile, de parcă ar fi făcut inevitabil parte din destinul meu, iar toate eforturile de a mă îndepărta de el ar fi fost zadarnice. Mă gândesc la timpurile de atunci, atât de îndepărtate, și cuvintele care îmi vin în minte sunt cuvinte ca *șah, Capablanca și Alehin, Al Jolson, Cântând în ploaie, Sacco și Vanzetti, Sandino și Nicaragua.* Ciudat și melancolic amestec! Dar ce cuvinte legate de amintirea tinereții noastre nu sunt ciudate și melancolice? Tot ce pot sugera aceste cuvinte avea să culmineze cu perioada dificilă, dar fascinantă în care viața țării și propria noastră existență treceau printr-o schimbare radicală. Moment legat tocmai de prezența lui Fernando, ca și cum el ar fi fost un simbol obscur al acelui răstimp din viața mea și totodată principala cauză a schimbărilor mele. Fiindcă în acel an 1930 viața mea a intrat într-unul din momentele ei de criză, adică de autojudecare, și totul a început să se clatine sub picioarele mele: sensul vieții mele, sensul țării mele și sensul speciei umane în general; căci atunci când ne judecăm propria viață, în mod inevitabil supunem judecății întreaga omenire. Deși s-ar putea spune și că, atunci când începem să judecăm întreaga omenire, o facem pentru că de fapt scrutăm în adâncul propriei noastre conștiințe.

Au fost ani dramatici și plini de exaltare.

Mă gândesc de exemplu la Carlos, al cărui nume de familie adevărat nu l-am știut niciodată. Îl văd și acum, și încă mă mai emoționează, aplecat cu înverșunare peste ediții le acelea ieftine, de treizeci sau patruzeci de centime, mișcându-și buzele extrem de anevoie, apăsându-și tâmplele cu pumnii strânși, ca un băiat

deznădăjduit care, asudând, căznindu-se, caută și până la urmă dezgroapă un cufăr unde i s-a spus că se află cheia experienței lui nefericite, sensul ascuns al suferințelor lui de tânăr muncitor. Patria! Patria cui? Veniseră cu milioanele din văgăunile Spaniei, din satele mizere ale Italiei, din Pirinei. Niște paria din toate colțurile lumii, stând claie peste grămadă prin calele vapoarelor, dar visând: acolo îi așteaptă libertatea, acolo nu vor mai fi vite de povară. America! Țara legendară, unde banii îi găsești aruncați pe stradă. Apoi munca grea, salariile de mizerie, ziua de lucru de douăsprezece și paisprezece ore. Asta fusese până la urmă adevărata Americă pentru imensa majoritate: sărăcie și lacrimi, umilință și durere, dor de țară și tristețe. Erau ca niște copii ademeniți cu povești cu zâne și duși în sclavie. Și atunci ei, sau fiii lor, își îndreptau privirile spre alte utopii, spre tărâmuri din viitor despre care vorbeau niște cărți pline de violență și totodată pline de duioșie pentru ei, pentru cei amărâți; cărți care le vorbeau despre pământ și libertate și îi îndemnau la revoltă. Și atunci a curs din belșug sânge pe străzile din Buenos Aires, și mulți bărbați și multe femei, ba chiar și copii ai acestor nefericiți, au murit în 1905, în 1908 și în 1910. Centenarul Patriei! Patria cui? se întreba Carlos, cu o strâmbătură ironică și îndurerată. Nu exista nici o patrie, nu știam oare? Exista lumea stăpânilor și lumea sclavilor. Pâine și libertate! strigau muncitorii veniți de pretutindeni, în timp ce patronii, speriați și furioși, trimiteau poliția și armata împotriva gloatei. Și așa se ajungea la mai mult sânge și apoi la mai multe greve și demonstrații și din nou la atentate cu bombe. Și, pe când băiatul patronului studia în vreun liceu din Elveția, din Anglia sau din Franța, băiatul acelui muncitor fără nume trudea în depozitele frigorifice pentru cincizeci de centime pe zi, ajungea tuberculos în încăperile înghețate și, până la urmă, își trăia agonia în spitale anonime și sordide. Și, pe când băiatul patronului îl citea pe Keats sau pe Baudelaire, celălalt descifra cu greu, așa cum făcea acum Carlos, vreun text din Malatesta sau Bakunin; și un copil pe nume Roberto Arlt învăța în stradă sensul general al existenței umane. Până când a izbucnit Marea Revoluție. Epoca de Aur era aproape! Sculați, voi oropsiți ai vieții! Apocalipsa celor

Puternici. Și noi generații de băieți săraci și de studenți frământați de gânduri sau nemulțumiți l-au citit pe Marx și pe Lenin, pe Gorki și pe Kropotkin. Unul dintre ei era acel Carlos pe care parcă-l văd și acum, ca și când l-aș avea în față, ca și când n-ar fi trecut treizeci de ani de atunci, buchisind cărțile acelea, stăruitor și cu înfrigurare. Acum îmi apare ca un simbol al acelui colaps din '30 când, împreună cu prăbușirea templelor de pe Wall Street, religia Progresului Infinit se apropia de sfârșit. Bănci impunătoare, mari firme industriale dădeau faliment, milionarii se sinucideau cu zecile. Și criza din metropola acelei arogante religii laice se extindea în cutremure violente până în regiunile cele mai îndepărtate ale planetei. Și aici a căzut Irigoyen, la Puerto Nuevo a început să se răscoale o lume de ex-oameni, șiruri lungi așteptau la cantinele pentru săraci, conțopiști fără slujbă ascultau extaziați la Marzotto[1] triste și sceptice tangouri de Discépolo, Scalabrini scria un manual al locuitorului singuratic din Buenos Aires, Barceló domina Avellaneda cu bordelurile și tripourile sale. Era vremea barului automat și a escrocilor.

Mizeria și necredința puneau stăpânire pe orașul babilonic. Proxeneți, hoți singuratici, saloane cu oglinzi și trageri la țintă, betivi și vagabonzi, șomeri, cerșetori, târfe de doi bani. Și, în chip de mesageri fulgerători ai Pedepsei și Speranței, bărbații și băieții aceia care se întruneau prin cocioabe pentru a pregăti Revoluția Socială.

Carlos, așadar.

A fost una din verigile care m-au dus din nou spre Fernando, deși apoi s-a îndepărtat de el, așa cum se îndepărtează un sfânt de Diavol. Poate că l-ați cunoscut și dumneavoastră, fiindcă avea legături cu grupul anarhist din La Plata și acum îmi amintesc că l-ați și pomenit într-un rând. Cred că experiența lui amară cu Fernando l-a făcut să se despartă de anarhism și să se îndrepte spre mișcarea comunistă; deși, cum vă puteți imagina, doar faptul acesta nu-i putea schimba mentalitatea, care a rămas veșnic aceeași; mentalitate care explică excluderea lui din mișcarea comu-

1 Cafenea din Buenos Aires, renumită pentru manifestările artistice tradiționale pe care le găzduia.

nistă sub acuzația de terorism. N-am mai știut nimic de el până în 1938, în iarna aceea din 1938 când începură să sosească la Paris, în mod ilegal, bărbații și femeile care izbutiseră să treacă Pirineii după înfrângerea lor în Spania. Paulina (biata Paulina), pe care am ascuns-o de mai multe ori în camera mea din Rue des Écoles, mi-a povestit cum a murit Carlos, în același tanc cu Etchebehere, un alt argentinian. Cum asta, devenise trotkist? Paulina nu știa; îl văzuse o singură dată: posac și singuratic ca întotdeauna, stoic, de nepătruns.

Carlos era un spirit religios și pur. Cum putea atunci să accepte comuniștii de felul lui Crámer? Cum putea să accepte și să înțeleagă oamenii în general? Întruparea, păcatul originar, căderea, cum putea admite ființa aceea atât de pură această întinată condiție umană? Dar e din cale-afară de ciudat că ființe care într-un fel nu sunt umane exercită o influență atât de mare asupra celor care sunt doar umane. Eu însumi am fost atras spre comunism numai prin forța prezenței și purității lui Carlos, și îndepărtarea lui m-a făcut și pe mine să mă îndepărtez, poate pentru că eram un adolescent care nu reușea să accepte realitatea dură. Mă îndoiesc că acum i-aș mai judeca cu aceeași asprime pe militanții de felul lui Crámer, luptele lor pentru puterea personală, meschinăriile, ipocrizia și josniciile lor. Căci o are câți oameni ar avea dreptul s-o facă? Și unde, pentru numele lui Dumnezeu, ai putea găsi oameni feriți de această abjecție, dacă nu pe tărâmurile aproape străine de condiția umană ale adolescenței, sfințeniei sau nebuniei?

Ca un mesager care nu cunoaște conținutul scrisorii, tânărul acela necunoscut avea să fie cel care, fără să știe, m-a scos din nou în calea lui Fernando.

În ultimele zile ale lui ianuarie 1930, întors din vacanța petrecută la Capitán Olmos, am tras iar la pensiunea din strada Cagallo, aproape automat, prin puterea obișnuinței; m-am îndreptat apoi spre cafeneaua La Academia. De ce mă duceam acolo? Ca să-i văd pe Castellanos și pe Alonso, ca să urmăresc eternele partide de șah. Ca să văd ce vedeam de obicei acolo. Pentru că nu sosise încă momentul să înțeleg că, de fapt, obișnuința e înșelătoare și că pașii noștri mecanici nu ne duc totdeauna spre aceeași realitate;

pentru că încă nu știam că realitatea e surprinzătoare și, având în vedere natura oamenilor, cu timpul devine tragică.

Alonso juca cu un tip pe care nu-l știam, și care semăna cu Emil Ludwig[1]. Îl chema Max Steinberg. Poate părea uimitor că oameni necunoscuți, întâlniți pesemne din întâmplare, aveau să mă conducă spre cineva care se născuse pe meleagurile mele și făcea parte dintr-o familie atât de strâns legată de a noastră. Ar trebui să fim aici de acord cu una din axiomele obsedante ale lui Fernando: nu există întâmplări, ci destin. Nu găsim decât ceea ce căutăm și nu căutăm decât ceea ce, într-un anume fel, se află ascuns în cel mai tainic colțișor al inimii noastre. Căci, altminteri, cum se face că întâlnirea cu aceeași persoană nu are aceleași efecte asupra a doi oameni diferiți? De ce pe unul întâlnirea cu un revoluționar îl determină să devină adept al revoluției, iar pe celălalt îl lasă indiferent? Motiv pentru care omul se pare că ajunge în cele din urmă să se întâlnească tocmai cu cine trebuia să se întâlnească, întâmplării revenindu-i un rol foarte modest. Așa că acele întâlniri ce ni se par uimitoare în viața fiecăruia, ca reîntâlnirea mea cu Fernando, nu sunt altceva decât consecința acestor forțe necunoscute care ne apropie prin mulțimea nepăsătoare, așa cum pilitura de fier se orientează de la distanță spre polii unui magnet puternic; mișcări ce ar constitui motiv de mirare pentru pilitură dacă ar fi cât de cât conștientă de actele ei, fără a ajunge însă să poată avea o cunoaștere deplină și totală a realității. Astfel ne îndreptăm pașii oarecum ca somnambulii, dar având și siguranța acestora, spre ființele care, într-un fel, ne sunt destinate dintotdeauna. Și m-am gândit la toate astea fiindcă eram gata să vă spun, acum o clipă, că viața mea, până la întâlnirea cu Carlos, fusese cea a unui student oarecare: cu problemele și iluziile tipice, cu glumele din aulă sau de la pensiune, cu primele iubiri și cu îndrăzneala și timiditatea începutului. Și am înțeles, încă înainte de a mă apuca să scriu aceste cuvinte, că nu era deloc sigur, că aveam să prezint într-o lumină falsă perioada de dinainte de întâlnire, și că ideea asta greșită va fi și mai surprinzătoare decât a

1 Scriitor german (1881-1948).

fost de fapt reîntâlnirea mea cu Fernando. Uimirea e diminuată și în general spulberată dacă privim mai temeinic împrejurările în care s-a petrecut faptul în aparență neobișnuit. Astfel încât, în definitiv, pare că trece de-a dreptul în lumea aparențelor, ca rezultat al miopiei, stângăciei și neatenției. Într-adevăr, în cei cinci ani care se scurseseră, eu trăisem cu obsesia acelei familii și nu izbuteam să-i uit nici pe Ana María, nici pe Georgina, nici pe Fernando; trăiau mai departe în străfundul ființei mele și-mi apăreau adesea în vis. Mă gândesc acum și că, încă din timpul întâlnirilor noastre din 1925, auzisem în repetate rânduri de la Fernando despre planul lui de a organiza cu timpul o bandă de spărgători și teroriști. Iar acum cred că ideea aceea a lui, care atunci mi s-a părut nebunească, mi-a rămas totuși întipărită în minte și poate că la început apropierea mea de grupurile anarhiste a fost determinată, fără să-mi dau seama, ca atâtea alte mișcări ale spiritului meu, de ideile și obsesiile lui Fernando. V-am mai explicat că bărbatul acesta a exercitat asupra multor tineri și tinere o influență irezistibilă și adesea periculoasă, pentru că ideile și chiar maniile lui s-au propagat la niște ființe care apăreau astfel ca o caricatură neclară și modestă a acelui demon. În felul acesta veți putea înțelege ce am explicat mai înainte: că reîntâlnirea mea cu el n-a fost atât de surprinzătoare, căci dintre toate persoanele pe care le întâlneam le respingeam, inconștient, pe cele care nu mă apropiau de Fernando, și în momentul în care mi-am dat seama că Max și Carlos aparțineau unui grup de anarhiști, m-am legat imediat de ei; și cum aceste grupuri, la noi și în orice parte a lumii, sunt foarte puțin numeroase și întotdeauna legate între ele (fie chiar și prin incompatibilitate sau dezaprobare, cum s-a întâmplat în cazul acesta), trebuia, inevitabil, să mă întâlnesc cu Fernando. Mă veți întreba de ce nu l-am căutat pe Fernando în casa lui din Barracas, dacă asta urmăream; dar atunci va trebui să vă răspund că a-l întâlni pe Fernando nu era nicidecum un țel conștient, ci o obsesie aproape de nemărturisit; dimpotrivă, niciodată rațiunea sau conștiința nu mă lăsaseră, și cu atât mai puțin nu mă îndemnaseră, să-l caut pe individul acela care nu putea să-mi aducă decât zbucium și durere, cum mi-a și adus.

Au mai fost și alți factori care au înlesnit mișcarea aceea inconștientă. Cred că v-am mai spus că mi-am pierdut mama de timpuriu și că, pe deasupra, m-au trimis să învăț într-un mare oraș departe de casă. Eram singur, eram timid și din păcate aveam o sensibilitate nenorocită. Cum putea să-mi pară lumea altceva decât un haos plin de răutate, de nedreptate și de suferință? Cum să nu mă refugiez în singurătate și în lumile îndepărtate ale fanteziei și ale romanului? E aproape de prisos să vă mai spun că-i iubeam pe Schiller și pe hoții lui, pe Chateaubriand și pe eroii lui americani, pe Goetz von Berlichingen. Eram pregătit să-i citesc pe ruși și poate că i-aș fi citit încă de pe atunci dacă, în loc să fiu copil de burghezi cum eram, aș fi fost, ca atâția alți tineri pe care i-am cunoscut mai târziu, fiu de muncitor sau de oameni săraci; fiindcă pentru băieții aceia Revoluția Rusă era marele eveniment al timpului nostru, marea speranță, și era mai ușor să întâlnesc tineri care îl citeau pe Gorki decât tineri care îl citeau pe Mansilla sau pe Cané.[1] Iată una din marile contradicții ale formării noastre și unul din faptele care atâta vreme au săpat abisuri între noi și propria noastră patrie; pentru a lua contact cu o realitate am fost înstrăinați de alta. Dar ce e patria noastră, dacă nu o serie de înstrăinări? Oricum, așa mi-am luat bacalaureatul în 1929. Mi-aduc aminte și acum de cele câteva zile de după terminarea examenelor, când colegiul a rămas în acea pustietate melancolică atât de caracteristică și de totală în care rămân colegiile după ce băieții se împrăștie în vacanța mare. Am simțit atunci nevoia de a vedea pentru ultima oară locul în care trecuseră cinci ani ce nu se vor mai întoarce niciodată. M-am dus în grădină și m-am așezat pe marginea unui strat și am rămas pe gânduri un lung răstimp. Apoi m-am ridicat și m-am apropiat de copacul pe care îmi scrijelisem inițialele cu câțiva ani în urmă, pe când eram încă un copil: *B.B. 1924*. Cât de singur mă simțeam pe atunci! Cât de neajutorat și de trist, un copil de la țară, într-un oraș străin și monstruos!

Câteva zile mai târziu plecam la Capitán Olmos. Avea să fie ultima vacanță petrecută în satul meu. Tata îmbătrânise, dar era

1 Scriitori argentinieni, autori de literatură fantastică.

tot sever. Mă simțeam departe de el și de frații mei, sufletul mi-era frământat de impulsuri vagi, dar toate dorințele mele erau nesigure și tulburi. Intuiam că avea să se întâmple ceva, dar nu izbuteam să înțeleg ce anume, deși visurile și gândurile mele obsesive, care dădeau mereu târcoale casei familiei Vidal, ar fi putut să mă prevină. În orice caz, mi-am petrecut vacanța privindu-mi satul fără a-l vedea. A fost nevoie să treacă mulți ani, să primesc multe lovituri, să-mi pierd mari iluzii și să cunosc o mulțime de oameni pentru a-mi recupera oarecum tatăl și satul natal; căci întotdeauna drumul spre ce avem mai intim în noi e un lung periplu care trece prin oameni și universuri. Așa aveam să-mi recuperez tatăl. Însă, după cum se întâmplă mai întotdeauna, era prea târziu. Dacă aș fi bănuit pe atunci că îl văd teafăr pentru ultima oară, dacă aș fi știut că peste douăzeci și cinci de ani aveam să-l văd preschimbat într-o grămadă murdară de oase și viscere în putrefacție, privindu-mă trist din străfundul unor ochi aproape de pe altă lume, aș fi încercat să-l înțeleg pe omul acela aspru, dar bun, energic, dar naiv, violent, dar cinstit. Însă întotdeauna înțelegem prea târziu ființele cele mai apropiate, iar când începem să învățăm această grea meserie de a trăi a și sosit timpul când trebuie să murim și, mai ales, când cei cu care s-ar fi cuvenit să ne purtăm cu înțelepciunea dobândită s-au stins de mult.

Când m-am întors la Buenos Aires n-aveam habar ce aș vrea să studiez. Voiam totul sau poate nu voiam nimic. Îmi plăcea să pictez, scriam povestiri și poezii. Însă era aceasta o profesie? Puteai să le spui serios oamenilor că vrei să te dedici picturii sau scrisului? Nu erau oare mai curând, pentru un om lipsit de griji și fără simțul răspunderii, un mod de a-și trece timpul? Toți ceilalți păreau atât de hotărâți, urmând facultăți de medicină sau politehnica, studiind cum se tratează o scarlatină sau cum se ridică un pod, încât eu însumi nu mă luam în serios. Dintr-un fel de pudoare, așadar, am intrat la Facultatea de Drept, deși în sinea mea eram convins că nu voi fi niciodată în stare să profesez ca avocat.

Mă îndepărtez de ceea ce vreți să aflați, dar mi-e cu neputință să vorbesc de ființele care au însemnat cel mai mult pentru mine

fără a mă referi la sentimentele mele de atunci. Cum altfel ar fi putut să însemne atâta pentru mine, dacă nu tocmai din cauza propriilor mele sentimente și dorințe înfrigurate?

Revin, așadar, la Max.

În timp ce terminau partida, îl cercetam plini de curiozitate. Era un evreu din aceia blajini și leneși, cu tendință de îngrășare. Avea nasul acvilin și gros, dar în ansamblu fața lui, cu fruntea înaltă, era de o noblețe liniștită. Și o anume seninătate contemplativă și reflexivă o făcea mai potrivită pentru un om matur, trecut prin multe. Era îmbrăcat neglijent, îi lipseau nasturi, cravata avea nodul făcut prost, totul stătea pe el alandala, parcă numai din obligația de a nu umbla gol pe stradă. Mai târziu mi-am dat seama că nu avea nici urmă de simț practic și nici cea mai mică idee de cum să-și chivernisească banii: la numai câteva zile după ce-și primea leafa pe care o cheltuia aiurea era nevoit să amaneteze cărți, haine și un inel primit în dar de la maică-sa, cu care se ducea, invariabil, la muntele de pietate. Când i-am cunoscut familia, am văzut că și taică-său era la fel de blajin, dar și la fel de nechibzuit ca el. Prin urmare, atât tatăl, cât și fiul erau niște exemple uluitoare pentru cei care au o imagine convențională despre evrei. Amândoi erau lipsiți de simț practic, erau smintiți (ușor, cu seninătate smintiți), erau pașnici și buni prieteni, contemplativi și indolenți, dezinteresați și cu desăvârșire inapți să câștige bani, sentimentali și absurzi. Mai târziu, când am început să-l văd la pensiunea unde stătea, mi-am putut face o părere despre dezordinea în care trăia: se culca la orice oră și mânca indiferent ce chiar în pat, și de asta avea pe noptieră uriașe sendvișuri cu salam sau cu brânză. Mai avea acolo un fierbător și niște maté, din care sorbea la nesfârșit, fără a se clinti din pat, alternând cu țigări. În patul acela nenorocit și infect, pe jumătate dezbrăcat, studia și juca cu șahul lui de buzunar partide celebre, consultând în fiecare clipă cărți și reviste de specialitate.

Prin el l-am cunoscut pe Carlos: era ca și cum, trecând peste un pod de cauciuc care amenință să se prăbușească la tot pasul, aș fi ajuns pe un teritoriu foarte tare, mineral, un continent de bazalt, cu vulcani nemaipomeniți, gata să erupă. Cu trecerea ani-

lor, mi-am dat seama în multe rânduri că există oameni care nu sunt altceva decât poduri vremelnice pentru două ființe care pe urmă vor fi unite printr-o legătură adâncă și hotărâtoare: ca podurile fragile improvizate de armate peste o prăpastie și care sunt distruse după trecerea trupelor.

L-am întâlnit într-o noapte în camera lui Max. La venirea mea au tăcut. Mi l-a prezentat, dar n-am reușit să-i rețin decât prenumele. Cred că avea un nume de familie italian. Era un băiat foarte slab, cu ochi bulbucați. Avea ceva dur și sever în înfățișare și în mâini, și mi s-a părut extrem de reținut și de introvertit. Părea că suferise mult și, pe lângă faptul vizibil că era sărac, în sufletul lui existau cu siguranță alte motive de zbucium și suferință. Gândindu-mă la el mai târziu, când, datorită legăturii lui cu Fernando, mi-a trezit un viu interes, mi-a lăsat impresia că era numai spirit; ca și cum camea i-ar fi fost mistuită de febră; ca și cum trupul, chinuit și ars, i s-ar fi redus la un minimum de oase și de piele și la câțiva mușchi, puțini, dar foarte puternici, pentru a se mișca și pentru a suporta tensiunea existenței. Nu vorbea, și ochii i se aprindeau brusc de focul indignării, în timp ce buzele, ca tăiate cu cuțitul în fața rigidă, se strângeau ca să ascundă secrete mari și tulburătoare.

Pe vremea aceea mă uimeau relațiile dintre Max și Carlos: parcă ai fi tăiat o bucată de unt cu un cuțit ascuțit de oțel. Acum înțeleg însă că Max avea anumite calități care îl făceau potrivit pentru prietenia aceea, atât de ciudată în aparență: marea lui bunătate, care trebuia să domolească încordarea spirituală a lui Carlos, așa cum apa potolește setea cuiva care a străbătut pustietăți; și chiar blândețea lui, care îi permitea să adune la un loc oameni atât de diferiți și de duri ca Fernando și Carlos, fără să se producă ciocniri prea puternice, ca un amortizor. Și apoi, care polițist din lume și-ar fi putut imagina că unul ca Max are legături cu anarhiștii și pistolarii?

Asta în ceea ce-l privește pe Carlos. Cât despre Fernando, mai întâi am bănuit, iar pe urmă am avut dovada unui motiv mult mai sordid: mama lui Max. Nu știu dacă v-am spus că avea o ciudată înclinație spre două tipuri de femei: fetele foarte tinere și

femeile mature. Şi, cum capacitatea lui de simulare era nesfârşită, putea seduce la fel de bine o fetiţă căreia îi place să meargă ţinându-se de mână, dar şi femei cu o vastă şi în general amară cunoaştere a bărbaţilor. Dacă un om are chipul cel mai autentic când se află în singurătate, tot astfel chipul cel mai autentic al lui Fernando era necruţător şi crud, parcă cioplit cu dalta; însă aşa cum un vânzător de prăvălie lovit de o nenorocire poate (şi trebuie), în ciuda celor petrecute, să-şi ia o mină plăcută pentru cumpărător, şi Fernando era capabil să-şi afişeze pe chip cea mai desăvârşită imitaţie de duioşie, înţelegere, romantism sau candoare, în funcţie de client. Îl ajuta dispreţul lui total faţă de rasa umană şi în special faţă de femei, iar în această comedie sinistră cred că găsea nu numai cel mai bun sistem pentru a-şi satisface desfrâul, ci şi un mod de a se dispreţui pe sine. Îşi bătea joc de teoriile simpliste despre femei, care sunt nişte locuri comune: atât pentru cei care cred că femeia e romantică şi trebuie să fie cucerită cu plimbări sub clar de lună, cât şi pentru cei care îşi închipuie că trebuie să fie brutalizată. După părerea lui, există femei care au nevoie, unele, de un buchet de flori, şi altele, de o palmă, şi femei (şi uneori aceleaşi, în funcţie de împrejurări) cărora le trebuie şi una, şi alta. Însă, cu timpul, le leza pe toate, uneori într-un mod care era la fel de crud ca un căscat în momentul culminant al actului sexual.

Mama lui Max trebuie să fi avut pe atunci vreo patruzeci de ani şi, în ciuda faptului că era evreică, reprezenta sută la sută tipul slav, deşi era brunetă. Nu ştiu dacă era frumoasă, ştiu însă că te subjuga: începând cu ochii vii, ce păreau mistuiţi de focul patimii, şi sfârşind cu propria-i viaţă. Inutil să vă mai spun, aşadar, că Max nu avea nimic în el care să amintească de maică-sa: moştenise, în schimb, atributele fizice şi spirituale ale tatălui.

Nadia era fascinantă, sau poate că pe mine m-a fascinat cu povestea vieţii ei. Maică-sa fusese studentă la medicină la Sankt Petersburg şi una din fondatoarele mişcării „Pământ şi libertate", împreună cu Vera Figner. Ca atâţia alţii, şi-a întrerupt studiile pentru a face propagandă revoluţionară printre ţărani, iar în cele din urmă a reuşit să fugă în momentul în care, după un şir de

atentate, țarismul a trecut la înăbușirea mișcării. S-a alăturat grupurilor de la Zürich, a cunoscut un tânăr deportat, cu numele Isaiev, și din căsătoria lor s-a născut Nadia. Copilăria și adolescența i-au fost zbuciumate, familia mutându-se dintr-o țară în alta a Europei, până când s-a întors în Elveția, unde Nadia s-a măritat cu un etern student la medicină pe nume Steinberg. Au venit în Argentina, ea a studiat medicina și, luptându-se din răsputeri, și-a educat și și-a hrănit familia.

Cu fața ei cam de tătăroaică, părul lins, de un negru strălucitor, cu cărare la mijloc și prins la ceafă într-un coc, Nadia părea desprinsă dintr-un film rusesc.

— Dar ce fel de evreică sunteți dumneavoastră? am îndrăznit s-o întreb într-o zi.

— Ne tragem din pogromuri, îmi spuse ea zâmbind.

Și totuși, după câțiva ani, când experiența mea în privința evreilor a devenit mai profundă, am observat cum, din senin, Nadia dădea din umeri sau făcea cu mâna un gest ce rectifica, subtil dar vertiginos, masca slavă. Mi-am dat atunci seama că aceste semne erau frecvente la evrei ca Steinberg: fețe adesea slave sau tătărăști, ceaiul în vechi samovare de familie, veneratia față de Pușkin sau Gogol sau Dostoievski (pe care îl citeau în rusește); și, pe neașteptate, când te-ai obișnuit cu ei așa cum o faci cu penumbra unei încăperi prost luminate, de sub trăsăturile vădite și notorii începeau să se ivească semnele rasei milenare; semne nu întotdeauna fizice, adeseori imperceptibile amănunte care țin de zâmbet sau de voce, dacă nu de gânduri sau de fapte. Și astfel, pe figura aceea slavă se furișa dintr-odată un zâmbet plin de tristețe, după cum printr-o deghizare reușită am vedea cum apare la urmă o fată firavă, care se teme să nu fie luată cu asalt. Alteori observam felul acela în care Nadia își ridica umerii, ce implica o anume neîncredere ironică față de lumea goimilor, o anume dureroasă dezamăgire și tacita reminiscență a unor episoade tragice. Iar acele trăsături fizice sau semne spirituale ce se iveau cu subtilitate pe chipul slav, precum liniile cele mai fine și mai delicate cu care desenatorul îmbogățește schema de bază, sfârșeau prin a se manifesta în acea formă specifică pe care evreul o dă judecăților lui și

care, spre deosebire de ceea ce presupun foarte mulți oameni, are prea puțină legătură cu un raționament riguros; căci, în vreme ce logica se bazează pe afirmația că A e A, un evreu preferă să redeclare întrebător *de ce A nu trebuie să fie A?*, ridicând din umeri și refuzând parcă orice responsabilitate în privința acestei probleme, fiindcă nu se știe niciodată cum și de ce poate începe o persecuție. Iar această ridicare din umeri, această mișcare a mâinilor, această încruntare a frunții întunecă, deformează și răstălmăcesc legea identității cu sentimente confuze, cu ironii ascunse, cu vagi și tăcute comentarii ce-l îndepărtează pe evreu de raționalismul pur, tot așa cum o analiză proustiană a sentimentelor se îndepărtează de un tratat de psihologie.

Oricum, prin Nadia am învățat să iubesc și să admir acest vast teritoriu de bețivi și de nihiliști, șarlatani și tuberculoși, birocrați și generali care era Rusia țaristă.

Max intrase în legătură cu Fernando în 1928, într-o sâmbătă seara, într-un ateneu din Avellaneda numit Răsăritul, unde González Pacheco ținea o conferință despre „Anarhism și violență". Pe vremea aceea tema era dezbătută cu înflăcărare, mai ales după atacurile și atentatele lui Di Giovanni[1]. Dezbaterile respective erau extrem de periculoase, fiindcă o bună parte din asistență avea arme, iar anarhiștii erau divizați în facțiuni ce se urau de moarte. Căci e o greșeală să-ți închipui, așa cum presupun adesea cei care văd o mișcare revoluționară de departe sau din afară, că toți cei care fac parte din ea reprezintă un anume tip uman bine definit; este o eroare de perspectivă, asemenea celei pe care o săvârșim atunci când atribuim caracteristici bine definite unuia care s-ar putea numi Englezul, cu majusculă, punând cu naivitate în aceeași oală persoane atât de diferite ca frumosul Brummell și un hamal din portul Liverpool; sau când spunem că toți japonezii sunt la fel, ignorând sau neobservând diferențele lor individuale, în virtutea acelui mecanism psihologic care ne face să deslușim din afară mai ales trăsăturile comune (fiind primele care sar în ochi); mecanism ce se inversează însă, spre a ne face să distingem

1 Severino di Giovanni (1901-1931), autorul unui atentat anarhist cu bombă asupra ambasadei italiene în Buenos Aires.

diferențele când ne aflăm înlăuntrul acestei comunități (întrucât ceea ce contează atunci sunt trăsăturile distinctive).

Însă gama era infinită. Era acolo adeptul lui Tolstoi, care refuza să mănânce carne de porc deoarece era dușmanul oricărei morți prin violență și care foarte adesea era esperantist și teozof; și partizanul violenței, până și în formele ei cel puțin discriminante, fie pentru că susținea că Statul poate fi combătut numai prin forță, fie, ca în cazul lui Podestá, fiindcă își manifesta astfel instinctele sadice. Erau și intelectuali sau studenți care ajungeau la mișcare prin Stirner și Nietzsche, ca Fernando, în general individualiști înverșunați și asociali, care în multe cazuri au ajuns să sprijine fascismul; și muncitori aproape analfabeți, care se apropiau de mișcare în căutarea unei speranțe instinctive. Erau nemulțumiți care își vărsau astfel ura împotriva patronului sau a societății și care deveneau adesea patroni nemiloși când reușeau să facă avere, sau chiar și polițiști; și ființe neprihănite, pline de bunătate și măreție și care, deși bune la suflet și pure, erau în stare să ajungă la atentate și la moarte, ca Simón Radovitsky, împinse de un anume spirit justițiar, distrugându-l pe bărbatul pe care-l considerau vinovat de moartea unor femei și a unor copii inocenți. Erau paraziți care, profitând de povestea cu anarhismul, o duceau de minune, mâncând și dormind pe gratis în casele unor tovarăși, cărora până la urmă le și furau uneori câte ceva sau le luau nevestele, iar când, pentru atâta nerușinare, stăpânul casei le făcea vreun reproș timid, ei răspundeau cu dispreț: „Păi ce fel de anarhist ești dumneata, tovarășe?" Și mai erau vagabonzii, care îndrăgeau viața liberă ca păsările, legătura cu soarele și câmpia, care plecau cu bocceluța pe umăr să străbată meleagurile, predicând vestea cea bună, lucrând la vreun seceriș, dregând vreo moară sau vreun plug; iar seara, în șopronul peonilor, îi învățau pe analfabeți să scrie și să citească, sau le explicau, în cuvinte simple, dar înflăcărate, nașterea noii societăți, unde nu va mai fi nici umilință, nici durere și nici mizerie pentru săraci, ori le citeau câteva pagini dintr-o carte pe care o purtau în bocceluță: pagini din Malatesta, țăranilor italieni, sau de Bakunin, în timp ce interlocutorii lor tăcuți beau maté stând ciuciți sau pe vreo canistră

de benzină, istoviți de munca de zi-lumină, aducându-și poate aminte de vreun sat italian sau polonez de departe, și se lăsau prinși în mrejele acelui vis minunat, dorind să-l creadă aievea, dar (împinși de dura realitate de zi cu zi) imaginându-și că e cu neputință, la fel cum cei copleșiți de necazuri visează totuși, câteodată, paradisul final; și poate că, printre acei țărani, e și vreun creol care își spune că Dumnezeu a făcut câmpul și cerul cu stele pentru toți fără deosebire, tipul acela de creol care duce dorul străvechii și mândrei vieți libere din pampasul fără garduri de sârmă, țăranul individualist și stoic, care își însușea în sfârșit moștenirea acelor apostoli de demult cu nume ciudate și îmbrățișa cu ardoare, pentru totdeauna, doctrina speranței.

Și când în acea seară a anului 1928 un pantofar adept al lui Tolstoi susținu că nimeni nu avea dreptul de a ucide, și cu atât mai puțin în numele anarhismului, și că până și viața animalelor este sfântă, motiv pentru care el se hrănește cu zarzavaturi, un tânăr necunoscut, de vreo șaptesprezece ani, înalt și brunet, cu ochii verzi și cu o expresie ironică și dură, răspunse:

— Se prea poate ca, mâncând lăptuci, să vă îmbunătățiți funcționarea intestinelor, dar mi-e foarte greu să cred că veți reuși să răsturnați societatea burgheză.

Toți priviră spre tânărul necunoscut.

Un alt adept al lui Tolstoi sări atunci în apărarea pantofarului, amintind legenda care spune că Buddha s-a lăsat devorat de un tigru ce voia să-și potolească foamea. Dar un partizan al violenței îndreptățite întrebă ce ar fi făcut Buddha dacă tigrul nu s-ar fi năpustit asupra lui, ci asupra unui copil fără apărare. După care discuția deveni furtunoasă, sarcastică, lirică, injurioasă, stupidă, candidă sau brutală, după temperamentul fiecăruia, demonstrând încă o dată că o societate fără clase și fără probleme sociale poate fi tot atât de lipsită de armonie ca aceasta. Veniră din nou cu aceleași argumente și aceleași amintiri: oare nu era îndreptățit Simón Radovitsky să-l omoare pe șeful poliției care se făcuse vinovat de masacrul de la 1 mai 1909? Nu cereau răzbunare cei opt proletari morți și cei patruzeci de răniți? Nu erau și femei printre cei sacrificați? Da, poate. Statul Burghez își apăra implacabil privilegiile,

înarmat până-n dinți, nu cruța nici viața, nici libertatea, iar dreptatea și onoarea nu existau pentru acești despoți care nu urmăreau decât să-și păstreze privilegiile. Dar inocenții care erau uciși uneori de bombele anarhiștilor? Și, în afară de asta, se putea oare ajunge la o societate mai bună prin violență și răzbunare? Nu erau anarhiștii adevărații păstrători ai celor mai de preț valori umane: dreptatea și libertatea, frăția și respectul față de orice ființă vie? Și apoi, era admisibil ca, în numele acestor principii înalte, să fie zdrobiți simpli funcționari de bancă sau vânzători de magazin care, la urma urmelor, erau nevinovați, și să fie masacrați pentru a se obține bani care erau folosiți, culmea, în scopuri îndoielnice? Moment în care dezbaterea se întrerupse într-un vacarm de înjurături, de țipete și, până la urmă, de arme. Vacarm pe care cu greu a reușit să-l stăvilească González Pacheco, recurgând la talentul lui oratoric și amintindu-le anarhiștilor prezenți că în felul acesta justificau cele mai grave acuzații care erau aduse burgheziei.

În acea împrejurare, îmi povesti Max, îl întâlnise el pe Fernando. I-a atras atenția fraza lui caustică și chipul. A plecat împreună cu el și cu alt tip, pe nume Podestá, pe care l-am cunoscut mai târziu. Așa a fost făcut primul pas spre înființarea bandei pe care, desigur, voia s-o organizeze și s-o conducă acest Podestá, dar care în mod inevitabil avea să fie condusă de Fernando. Osvaldo R. Podestá este un individ care mi-a displăcut de cum l-am cunoscut: avea în el ceva echivoc și nedeslușit. Avea purtări delicate, aproape efeminate, și era relativ cult, căci făcuse patru ani de liceu înainte de a se alătura bandei lui Di Giovanni. Își mijea ochii și privea pieziș într-un mod neplăcut. Cu timpul, mi-am întărit acea primă impresie, când i-am cunoscut traiectoria: după împușcarea lui Di Giovanni, mișcarea fiind urmărită cu toată forța legii marțiale, și după atacarea casierului de la Braceras de către banda lui Femando, Podestá a fugit în Uruguay cu o șalupă de contrabandiști, iar de acolo a plecat în Spania. Acolo s-a apucat de acte de banditism sindical, ducând o luptă pe viață și pe moarte cu patronatul (au fost trei sute de morți în acei ani de dinaintea războiului civil), însă, dintr-un motiv pe care nu-l cunosc, a început să fie bănuit că lucrează în complicitate cu poliția. Ca

o dovadă de sinceritate s-a angajat să-l omoare pe primul om pe care aveau să i-l desemneze. I-a fost indicat chiar șeful poliției din Barcelona, și Podestá l-a împușcat, drept care și-a recâștigat pe-semne încrederea celorlați. Însă la izbucnirea războiului civil a săvârșit asemenea atrocități cu banda lui, încât Federația Anarhistă Iberică a hotărât să-l omoare. Aflând despre această decizie, Podestá și alți doi prieteni de-ai săi au încercat să fugă din portul Tarragona într-o șalupă cu motor plină cu marfă și bani, însă n-au apucat și au fost mitraliați.

Faptul că un om ca Fernando avea în banda lui pe unul ca Podestá e explicabil. Ciudat este că un tânăr precum Carlos putuse să se înhăiteze cu ei. Numai inocența lui poate fi explicația. Și se cuvine să nu uitați că puterea de convingere a lui Fernando era nelimitată și că trebuie să nu-i fi fost prea greu să demonstreze că acela e unicul mijloc de luptă împotriva societății burgheze. Cu toate acestea, ajunse să se îndepărteze dezgustat de ei când își dădu în sfârșit seama că banii obținuți în urma jafurilor nu sporeau fondul nici unui sindicat și nu serveau nici la ajutorarea familiilor sau orfanilor tovarășilor arestați sau deportați. Mai exact, desprinderea lui de bandă s-a produs când a aflat că Gatti nu primise suma pe care Fernando se angajase să i-o dea pentru a fugi din închisoarea din Montevideo și evadarea, care nu putea fi amânată, a fost organizată cu bani obținuți urgent din altă parte. Carlos îl aprecia mult pe Gatti (chiar eu mi-am dat seama) și întâmplarea aceea nenorocită i-a deschis definitiv ochii. Poate vă mai aduceți aminte de faimoasa evadare din penitenciarul din Montevideo, când paisprezece condamnați au fugit printr-un tunel de peste treizeci de metri, săpat sub comanda lui Gatti, cunoscut drept „inginerul", se pare că printr-o cărbunărie chiar în dreptul închisorii. Gatti lucra științific, folosea busolă, hărți, un mic excavator electric și un vagonet tras pe șine cu niște funii spre a nu face zgomot; pământul era strâns în saci în aparență de cărbuni, care erau duși apoi cu camioanele. Operațiunile astea complicate și îndelungi cereau o grămadă de bani, care proveneau în cea mai mare parte din jafuri. Însă, după cum veți înțelege și după cum obișnuia să spună Fernando cu ironie, până la urmă

totul era un fel de autofagie: jefuiau bănci pentru a-i scăpa din închisoare pe anarhiștii întemnițați pentru atacuri anterioare.

Anarhiștii aveau două mari resurse pentru obținerea fondurilor: jaful și falsificarea. Și ambele se justificau filozofic, întrucât, dacă după unii dintre teoreticienii lor proprietatea este un furt, prin intermediul jafului se restituia comunității ceea ce un individ își însușise pe nedrept; iar prin emiterea de bancnote falsificate se încerca nu numai să se obțină bani pentru evadări și pentru greve, ci, într-un anume fel, mai ales când încercarea se făcea la scară mare, să se determine ruinarea fiscului și distrugerea națiunii. Urmând exemplul important al Angliei, care, cu faimoasele alocări false trimise cu bărci pescărești în Franța, a încercat să saboteze guvernul revoluției de acolo, anarhiștii au pus adesea la cale falsificări de mare anvergură. Era o sarcină ascunsă care îi captiva și care, pe de altă parte, nu le părea grea, dată fiind înclinația multor militanți spre artele grafice. Di Giovanni a organizat un mare atelier unde au fost tipărite bancnote; iar în acest atelier a lucrat un tipograf spaniol pe nume Celestino Iglesias, om cu sufletul curat și generos, pe care Fernando l-a cunoscut atunci și la care, în ultimii săi ani de viață, a apelat din nou pentru o falsificare, înainte de accidentul în care spaniolul și-a pierdut vederea.

Dar să ne întoarcem la reîntâlnirea noastră.

Era în ianuarie 1930. Mă dusesem împreună cu Max să vedem filmul *Înaltă trădare* și, când am ajuns la bar, discutând încă despre Emil Jannings și despre avantajele și dezavantajele cinematografului sonor (pe Max, ca pe René Clair și pe Chaplin, îl îngrozeau perspectivele cinematografului sonor), am văzut că Fernando îl aștepta, așezat la o măsuță de lângă cea cu tabla de șah a lui Max. L-am recunoscut îndată, deși acum era un bărbat în toată firea; trăsăturile îi deveniseră mai ferme, dar nu se schimbaseră, fiindcă era dintre aceia care din fragedă copilărie au trăsături puternice, pe care timpul nu le modifică, ci doar le accentuează. L-aș fi putut recunoaște dintr-o mie, atât de pronunțate și de neuitat îi erau trăsăturile feței.

Nu știu dacă el chiar nu m-a recunoscut sau, în orice caz, s-a făcut că nu mă recunoaște. I-am întins mâna.

— Ah, Bruno, zise el, dându-mi mâna, parcă distrat.

Se îndepărtară și îi spuse ceva în șoaptă lui Max. Eu mă uitam la el fără să-mi revin din uimirea care aproape că mă făcuse să nu mai pot scoate o vorbă. Pentru că, deși mai târziu am găsit diverse explicații pentru întâlnirea de atunci, cum v-am mai spus, în momentul acela apariția lui mi se părea un fel de miracol. Un miracol cernit.

Când se despărțiră, se întoarse ușor spre mine și îmi făcu semn de rămas-bun cu mâna. L-am întrebat pe Max dacă vorbiseră de mine, dacă îi spusese de unde ne cunoșteam.

— Nu, nu mi-a spus nimic, răspunse Max.

Desigur, pentru el întâlnirea nu era atât de surprinzătoare: atâția oameni se cunosc într-un oraș.

Așa am intrat iar pe orbita lui Fernando și, cu toate că l-am văzut de puține ori, spusele, teoriile și ironiile lui au avut o imensă importanță în perioada aceea critică din viața mea. În realitate, n-am participat niciodată la activitățile secrete ale bandei lui, dar am urmărit cu sufletul la gură, de departe, și prin intermediul lui Max sau al lui Carlos, semnele existenței sale zbuciumate. În ce măsură și în ce fel putea un băiat ca Max să facă parte din acea organizație e și astăzi un secret de nepătruns pentru mine. Cred că avea un rol marginal sau de om de legătură, deoarece nici prin temperament, nici prin idei nu era potrivit pentru acțiune și, cu atât mai puțin, pentru o acțiune de asemenea natură. Și încă mă mai întreb din ce motiv s-a apropiat Max de banda aceea. Din curiozitate? Moștenise ceva sau îl influențase, chiar și pe departe, istoria familiei lui? Mai zâmbesc și acum uneori, de unul singur, când îmi aduc aminte cât de nepotrivită era prezența lui Max printre ei. Era atât de tolerant, încât ar fi găsit motive să se împrietenească până și cu șeful poliției din Buenos Aires, și precis că ar fi jucat cu el o partidă de șah, dacă s-ar fi ivit o cazia. A-l întâlni printre tipii ăia era ceva la fel de absurd cum ar fi să vezi că cineva își citește în tihnă ziarul într-un fotoliu în toiul unui cutremur. Printre bandiții și teroriștii care vorbeau de falsuri, nitroglicerină și tunele, Max îmi vorbea despre oratoriul *Le Roi David*, pe care

Honegger îl dirija în momentul acela la teatrul Colón, sau despre Tairov[1], aflat la teatrul Odeón; ori analiza pe îndelete cea mai bună partidă dintre Capablanca și Alehin. Sau se apuca pe neașteptate să facă spirite de-ale lui, care erau tot atât de nepotrivite ca un pahar de Porto la o adunare de băutori împătimiți de gin.

Începând cu 2 septembrie, evenimentele s-au precipitat: manifestații studențești, împușcături în stradă, apoi moartea studentului Aguilar, greve și în fine revoluția de pe 6 și căderea președintelui Yrigoyen. Și cu aceasta (acum o știm), sfârșitul unei întregi epoci din istoria țării. Și niciodată n-aveam să mai fim ce-am fost.

Pe timpul juntei militare și al instaurării stării de asediu, toată mișcarea suferi o lovitură îngrozitoare: se făceau descinderi în localurile muncitorești și studențești, muncitorii străini erau deportați, mișcarea revoluționară era schingiuită și decimată.

În haosul acela, l-am pierdut din vedere pe Carlos, dar am bănuit că era amestecat în treburi periculoase. Și când, la 1 decembrie, am citit în ziare despre jaful de la Braceras, în strada Catamarca, unde a fost atacat casierul, mi-am amintit pe loc de o lungă plimbare suspectă pe care Carlos o făcuse împreună cu mine, cu câteva luni mai înainte, sub pretextul că ar căuta o casă pentru o tipografie clandestină. N-am avut nici o îndoială că atacul era opera bandei lui Fernando, și mai târziu am văzut că avusesem dreptate. A fost ultimul jaf la care a participat Carlos, pentru că pe vremea aceea s-a convins, în sfârșit, că obiectivele urmărite de Fernando nu aveau nimic în comun cu ale lui. Și, cu toate că Fernando se angajase să-i facă praf simpatia față de comunism, cu argumente cinice, dar distrugătoare, Carlos intră într-o celulă a partidului comunist, în Avellaneda. Auzisem și eu uneori argumentele lui Fernando, argumente și ironii pe care Carlos le asculta cu privirea-n pământ și strângând din dinți. Încă de pe atunci Carlos era curtat de mulți tineri comuniști și

1 Aleksandr Tairov (1885-1950), regizor rus, important inovator al artei teatrale.

începea să-şi dea seama că mişcarea acestora avea avantaje considerabile: păreau că luptă pentru ceva ferm şi precis, demonstrau că terorismul individual este inutil, dacă nu chiar dăunător, criticau cu argumente temeinice o mişcare care permisese să apară bande ca aceea a lui Di Giovanni şi, în fine, demonstrau că împotriva forţei organizate a statului burghez este eficace numai forţa organizată a proletariatului, până la instaurarea unei dictaturi de clasă în măsură să lupte cu capitalismul internaţional. Dar Fernando nu îi reproşa, cum făceau ceilalţi anarhişti, formarea unui nou stat, poate chiar mai dur decât cel de dinainte, instaurarea unei dictaturi care să suprime libertatea individuală în folosul unei comunităţi viitoare: nu, îi imputa mediocritatea şi năzuinţa lui de a rezolva cele mai arzătoare probleme ale omului prin siderurgie, electricitate, încălţări şi mâncare bună.

După părerea mea, îngrozitor era nu că Fernando voia să distrugă cu argumente sofisticate credinţa ce se înfiripa în Carlos, ci faptul că nu-i păsa deloc de toată povestea cu comunismul şi cu anarhismul, şi-şi punea la bătaie armele dialecticii numai pentru a distruge o fiinţă atât de neajutorată cum era Carlos.

Dar, cum vă spuneam, toate astea se întâmplau înainte de atacul de la Braceras. Din momentul acela nu l-am mai văzut pe Carlos până în 1934. Cât despre Fernando, l-am pierdut din vedere preţ de douăzeci de ani.

În ianuarie 1931, în urma unui denunţ, poliţia l-a surprins pe Di Giovanni într-o tipografie clandestină. Urmărit pe străzile din centru şi pe terasele de pe acoperişurile mai multor case, în toiul focurilor de armă, a fost în cele din urmă încolţit şi prins. În zorii zilei de 1 februarie a fost împuşcat, ca şi camaradul lui Scarfió. Au murit strigând: Trăiască Anarhia! Dar în realitate strigătele acelea păreau că vestesc că ea a murit pentru totdeauna în această parte a lumii.

Şi că, odată cu ea, a venit sfârşitul multor lucruri.

Reîntâlnirea cu Fernando şi criza prin care treceam şi care mă făcea să mă simt şi mai singur decât în ultimii ani de liceu îmi înteţiseră dorinţa aprigă, aproape de neîndurat, de a mă întoarce „la familia Vidal".

Am fost totdeauna un contemplativ și din senin m-am pomenit purtat în mijlocul torentului, așa cum puhoaiele de la munte târăsc mulțime de lucruri pe care, doar cu câteva clipe mai înainte, le vedeai pe când contemplai în liniște lumea. Poate că tocmai de aceea, acum că au trecut anii, tot acel răstimp mi se pare ireal ca un vis, tot atât de seducător (dar atât de străin) ca lumea unui roman.

Existența mea s-a complicat brusc datorită încurcăturilor cu poliția și a legăturilor mele cu Carlos. Pensiunea mea fiind percheziționată, a trebuit să mă refugiez în alta, unde locuia Ortega, un student care urma Politehnica și care încercase pe atunci să mă atragă spre comunism. Locuia pe lângă Constitución, pe strada Brasil, în pensiunea unei văduve spaniole care îl adora. Nu i-a fost greu așadar să găsească o soluție pentru o vreme. Și, scoțând boarfele dintr-o cămăruță ce dădea spre strada Lima, mi-a pus în ea o saltea.

În noaptea aceea am avut un somn zbuciumat. Când m-am trezit, aproape că m-am speriat: în zori, nu mi-am amintit imediat ce se întâmplase cu o zi în urmă și, până să-mi vin de-a binelea în fire, am privit surprins realitatea confuză ce mă înconjura. Pentru că nu ne trezim dintr-odată, ci în urma unui proces complex și lent, în care recunoaștem puțin câte puțin lumea de la început, ca omul întors dintr-o îndelungată călătorie, de peste mări și țări, și în care noi, după veacuri de existență obscură, ne-am pierdut memoria existenței anterioare, amintindu-ne din ea doar crâmpeie incoerente. Iar după un timp nemărginit, răsăritul prinde să lumineze cu gingășie ieșirile din labirinturile acelea tulburătoare, și atunci ne repezim cu înfrigurare spre lumea de fiecare zi. Și ajungem la capătul somnului ca niște naufragiați vlăguiți care izbutesc să ajungă la țărm după o lungă luptă cu furtuna. Și acolo, încă pe jumătate inconștienți, dar liniștindu-ne încetul cu încetul, începem să recunoaștem plini de gratitudine unele din atributele lumii cotidiene, universul liniștit și confortabil al civilizației. Antoine de Saint-Exupéry povestește cum, după o lungă luptă cu stihiile, pierdut deasupra Atlanticului, când el și mecanicul aproape că nu mai aveau nici o speranță de-a ajunge pe uscat, au zărit o slabă luminiță

pe coasta africană, și cu ultimul litru de combustibil au ajuns, în fine, pe țărmul mult dorit; și cum, atunci, cafeaua cu lapte băută într-o colibă a fost semnul modest, dar transcendental al contactului cu întreaga viață, mica, dar minunata reîntâlnire cu existența. Tot așa, când ne întoarcem din acel univers al somnului, o măsuță oarecare, o pereche de pantofi uzați, o simplă lampă familiară sunt lumini emoționante de pe coasta la care tânjim să ajungem, înseamnă pentru noi siguranța. De aceea ne speriem când unul din aceste fragmente ale realității pe care începem să le distingem nu este cel pe care îl așteptam; măsuța cunoscută, perechea de pantofi uzați, lampa familiară. Așa cum ni se întâmplă de obicei când ne trezim brusc într-o încăpere necunoscută, într-o cameră rece și pustie dintr-un hotel anonim sau în camera în care jocul hazardului ne-a aruncat noaptea trecută.

Încetul cu încetul am înțeles că nu eram în camera mea și mi-am amintit de ziua cu percheziția și de poliție. Acum, în lumina dimineții, ziua de ieri mi se părea absurdă și cu totul străină de spiritul meu. Mi-am dat încă o dată seama că evenimentele ating cu violența lor irațională până și ființele cele mai pașnice. Printr-o serie de ciudate înlănțuiri, eu, care cred că m-am născut pentru contemplare și pentru meditația pasivă, m-am trezit în iureșul unor întâmplări confuze și chiar extrem de primejdioase.

M-am sculat, am deschis fereastra și am privit în jos spre orașul nepăsător.

Mă simțeam singur și descumpănit. Viața mi se părea complicată și agresivă.

Ortega își făcu apariția, cu optimismul lui sănătos dintotdeauna, făcând glume pe seama anarhiștilor. Și, înainte de a pleca la facultate, mi-a lăsat o operă a lui Lenin pe care mi-a recomandat s-o citesc, pentru că în ea se făcea o critică definitivă a terorismului. Eu, care sub influența Nadiei citisem memoriile Verei Figner, îngropată de vie în carcerele țarului în urma atentatului, n-am putut citi cu simpatie analiza aceea necruțătoare și ironică. „Disperare mic-burgheză." Cât de grotești apăreau acei romantici în lumina implacabilă a teoreticianului marxist! Cu trecerea anilor, am înțeles că realitatea era mai aproape de Lenin decât de

Vera Figner, dar inima mea a rămas întotdeauna credincioasă acelor eroi plini de candoare și cam aiuriți.

Timpul păru dintr-odată că încremenește pentru mine. Ortega mă sfătuise să nu părăsesc pensiunea câteva zile, până o să văd cum se desfășoară evenimentele. Dar după trei zile n-am mai rezistat și am început să ies în oraș, presupunând că poliției îi era cu neputință să recunoască un tânăr fără antecedente. La amiază, am intrat într-unul din barurile automate din gara Constitución și am mâncat. Mi se părea ciudat să întâlnesc pe străzi atâta lume fără griji și fără probleme. În cămăruța mea citeam opere revoluționare și mi se părea că lumea poate exploda în orice moment, dar apoi, ieșind în stradă, vedeam că toate își urmează pașnic cursul: funcționarii mergeau la slujbă, vânzătorii își vedeau de vânzare, și puteai vedea și oamenii așezați pe băncile din piață, stând leneși și așteptând să treacă orele: egale și monotone. Din nou, și nu pentru ultima oară, mă simțeam oarecum străin de lume, ca și cum m-aș fi trezit în ea pe neașteptate și nu i-aș cunoaște legile și rostul. Mergând la întâmplare pe străzile din Buenos Aires, priveam oamenii, mă așezam pe o bancă din piața Constitución și meditam. Apoi mă întorceam în cămăruța mea și mă simțeam mai singur ca niciodată. Și numai cufundându-mă în cărți aveam impresia că întâlnesc din nou realitatea, de parcă existența aceea din stradă ar fi fost doar un fel de somn adânc al unor oameni hipnotizați. Aveau să mai treacă mulți ani ca să înțeleg că pe străzile, în piețele și chiar și în magazinele și birourile din Buenos Aires erau mii de ființe care gândeau și simțeau mai mult sau mai puțin ca mine, în momentul acela: oameni frământați și singuri, oameni care meditau asupra sensului și lipsei de sens a vieții, oameni care aveau senzația că văd o lume adormită în jurul lor, o lume de făpturi hipnotizate și transformate în automate.

Și în reduta aceea solitară începeam să scriu povestiri. Acum îmi dau seama că scriam ori de câte ori eram nefericit, când mă simțeam singur sau neadaptat lumii în care îmi fusese dat să mă nasc. Și mă gândesc dacă nu va fi veșnic așa, dacă arta timpurilor noastre, această artă tensionată și puternică, nu se va înfiripa mereu din înstrăinarea noastră, din înfrigurarea și nemulțumirea

noastră. Un fel de tentativă de reconciliere cu universul acestui soi de creaturi fragile, neliniștite și pline de dorințe care sunt ființele umane. Pentru că animalele nu au nevoie de așa ceva: le ajunge să trăiască; deoarece viața lor se scurge în armonie cu necesitățile atavice. Iar păsării îi sunt de ajuns câteva semințe mici sau niște viermi, un copac în care să-și dureze cuibul, mari spații pentru zbor; și viața i se desfășoară de la naștere până la moarte într-un ritm fericit, care nu e tulburat vreodată nici de disperarea metafizică și nici de nebunie. Pe când omul, ridicându-se pe picioarele de dinapoi și prefăcând în secure prima piatră ascuțită, a pus temeliile grandorii și, în același timp, ale angoasei lui; pentru că avea să înalțe cu uneltele făurite de mâinile lui această construcție atât de trainică și de ciudată care se numește cultură și avea să-și înceapă astfel zbuciumul sfâșietor, căci va fi încetat să mai fie un simplu animal, dar nu va fi ajuns zeul pe care i-l sugerează spiritul. Va fi o ființă dual și nefericită, care se mișcă și trăiește între pământul animalelor și cerul zeilor lui, care și-a pierdut paradisul pământean al inocenței, fără să ajungă la paradisul ceresc al mântuirii. O ființă îndurerată și cu spiritul suferind care se va întreba pentru întâia oară care este sensul existenței. Și astfel, mâinile, și apoi securea, focul, și apoi știința și tehnica vor fi săpat, pe zi ce trece tot mai mult, prăpastia care o desparte de obârșia sa și de fericirea sa zoologică. Iar orașul va fi ultima etapă a goanei sale bezmetice, expresia maximă a orgoliului său și forma cea mai avansată a alienării. Și atunci, oamenii nemulțumiți, puțin orbi și parcă înnebuniți, încearcă să regăsească pe dibuite acea armonie pierdută, cu mister și sânge, pictând sau descriind o realitate diferită de cea care, din nefericire, îi înconjoară, o realitate ce pare adesea fantastică și demențială, dar care, ciudat, se dovedește a fi, până la urmă, mai adâncă și mai adevărată decât cea de zi cu zi. Și astfel, visând puțin pentru toți, aceste făpturi fragile izbutesc să se ridice deasupra nefericirii lor individuale, transformându-se în interpreți și chiar salvatori (îndurerați) ai destinului colectiv.

Însă nefericirea mea a fost dintotdeauna îndoită, căci slăbiciunea mea, spiritul meu contemplativ, nehotărârea și inerția mea

m-au împiedicat veşnic să ajung la acea nouă ordine, acel nou cosmos care este opera de artă; şi am sfârşit mereu căzând de pe schelele construcţiei râvnite care avea să mă salveze. Dar după cădere, zdrobit şi de două ori mai trist ca înainte, am pornit în căutarea fiinţelor omeneşti obişnuite.

Aşa şi atunci: tot ce construiam era doar o intenţie stângace şi neizbutită şi, iară şi iară, la fiecare eşec, ca de fiecare dată când m-am simţit singur şi descumpănit, în miezul singurătăţii mele auzeam în taină în străfundurile sufletului meu, amestecată cu şoaptele nedesluşite ale unei mame fantomatice de care abia îmi aduceam aminte, şoapta Anei María, unica mea apropiere de o mamă bună pe care o cunoscusem. Era ca ecoul clopotelor catedralei scufundate din legendă, pe care furtuna şi vântul le fac să bată. Şi, ca întotdeauna când viaţa mi se întuneca, dangătul acela îndepărtat începea să se audă mai tare, ca o chemare, de parcă ar fi spus: „nu uita că sunt mereu aici, că poţi veni oricând lângă mine". Şi, pe neaşteptate, într-una din acele zile, chemarea deveni tot mai puternică, până ajunse irezistibilă. Atunci am sărit din patul în care îmi petreceam ceasuri nesfârşite de meditaţie zadarnică şi am fugit străfulgerat de gândul chinuitor că ar fi trebuit să mă duc mai demult, pentru a recupera ceea ce mai rămânea din copilărie, din râu, din serile petrecute odinioară la moşie, din Ana María. Din Ana María.

Mă înşelam, pentru că dorinţele noastre înfrigurate nu ne duc întotdeauna la adevăr. Reîntâlnirea cu Georgina a fost mai curând o despărţire şi începutul altei nenorociri, care, într-un fel, a durat până acum şi va dăinui cu siguranţă până la moartea mea. Dar asta e altă poveste, nu cea care vă interesează.

Da, bineînţeles: am văzut-o de multe ori, am mers cu ea pe străzi, a fost bună cu mine. Dar cine a spus că numai cei răi ne pot face să suferim?

Nu doar că era tăcută, dar cuvintele îi erau reţinute, ca şi cum ar fi trăit sub imperiul unei temeri veşnice. Nu din vorbele ei am aflat cum se simţea în acel moment al vieţii şi prin ce suferinţe trecea. Am aflat din ceea ce picta. V-am spus oare că picta de pe vremea când era o copilă? Să nu credeţi că tablourile ei mi-au spus ceva în mod direct, căci în ele nici măcar nu apăreau figuri

de oameni, și cu atât mai puțin vreo întâmplare. Nu picta decât natură moartă: un scaun lângă o fereastră, o vază cu flori. Dar – ce miracol! – spunem „scaun" sau „fereastră" sau "ceas", cuvinte care desemnează simple obiecte din lumea asta rece și nepăsătoare ce ne înconjoară, și, totuși, brusc, transmitem prin ele ceva misterios și nedefinit, ceva ca un fel de cheie, ca un mesaj patetic dintr-o tainică zonă a ființei noastre. Spunem „scaun", dar de fapt nu vrem să spunem „scaun", și lumea ne înțelege. Sau cel puțin ne înțeleg cei cărora le este destinat mesajul în chip secret, criptic, trecând neatins prin mulțimile indiferente și ostile. Așa încât perechea aceea de saboți, lumânarea aceea, scaunul acela nu înseamnă nici saboți, nici lumânarea sleită, nici scaunul de paie, ci Van Gogh, Vincent (mai ales Vincent): înfrigurarea, angoasa, singurătatea lui; așa că sunt mai degrabă un autoportret, descrierea celor mai tainice și mai dureroase năzuințe ale lui. Slujindu-se de obiectele acelea exterioare și indiferente, obiecte din lumea rigidă și rece de dinafara noastră, care există poate de dinainte de noi și e foarte probabil că va continua să existe, nepăsătoare și rece, când vom fi morți, de parcă aceste obiecte nu ar fi decât punți tremurătoare și efemere (cum sunt cuvintele pentru poet) spre a trece peste prăpastia ce se cască veșnic între om și univers; de parcă ar fi simboluri ale acelui ceva adânc și secret pe care-l reflectă; indiferente și obiective și cenușii pentru cei care nu sunt în stare să înțeleagă cheia, dar calde și încordate și pline de tainice intenții pentru cei care o cunosc. Fiindcă în realitate aceste obiecte pictate nu sunt cele ale acelui univers indiferent, ci obiecte create de ființa singuratică și deznădăjduită, dornică de comunicare, care face cu obiectele ceea ce sufletul face cu trupul: impregnându-l de năzuințele și sentimentele lui, manifestându-se prin zbârciturile pielii, prin strălucirea ochilor, prin zâmbete și prin colțul buzelor; ca un spirit care încearcă să se exprime (cu disperare) prin corpul străin, uneori grosolan de străin, al unei isterice sau al unui medium profesionist și rece.

Așa am putut și eu afla câte ceva din ce se petrecea în ungherul cel mai ascuns, și pentru mine cel mai dorit, al sufletului Georginei.

Pentru ce, Doamne, Dumnezeule? Pentru ce?

IV

Câteva zile a tot dat târcoale casei, așteptând să fie retrasă paza. Se mărginea să privească de departe ce mai rămăsese din camera în care cunoscuse extazul și disperarea: un schelet înnegrit de flăcări, de care scara în spirală încerca să se apropie, ca într-un contorsionat și patetic gest. Iar când se înnopta, pe pereții abia luminați de focul din colț se căscau hăurile ușii și ferestrei ca orbitele unei țeste calcinate.

Ce căuta, de ce voia să intre? Nu știa nici el. Dar aștepta cu răbdare ca paza inutilă să fie retrasă și atunci, chiar în noaptea aceea, sări grilajul și intră. La lumina lanternei străbătu din nou același drum pe care, cu o mie de ani înainte, îl făcuse împreună cu ea pentru prima oară, într-o seară de vară: înconjură casa și se îndreptă spre Mirador. Tot coridorul și cele două camere de sub Mirador, și magazia, nu mai erau decât niște ziduri negre și cenușii.

Noaptea era rece și înnorată, iar liniștea zorilor adâncă. Se auzi ecoul îndepărtat al sirenei unui vapor și apoi iarăși neantul. Martín rămase un răstimp neclintit, însă zbuciumat. Atunci (dar nu putea fi decât rodul închipuirii lui încordate) auzi, slab, dar limpede, vocea Alejandrei rostind doar „Martín". Distrus, băiatul se sprijini de perete și rămase multă vreme așa.

În sfârșit putu să-și învingă slăbiciunea și o luă spre casă. Simțea nevoia să intre, să vadă încă o dată camera bunicului, unde părea că se cristalizase într-un fel spiritul familiei Olmos, iar din vechile portrete priveau încremeniți ochi prevestindu-i pe cei ai Alejandrei.

Vestibulul era încuiat. Se întoarse înapoi și observă că una din uși era închisă cu lanț și lacăt. Căută printre ruine un drug potrivit și forță cu ajutorul lui unul din belciugele prin care trecea lanțul: nu i-a fost greu, lemnul vechi era putred. Intră pe culoar și, la lumina lanternei, totul părea și mai absurd, și mai asemănător cu o hală de vechituri.

În camera bătrânului totul rămăsese la fel, nu lipsea decât scaunul cu rotile: văzu vechea lampă cu gaz, portretele în ulei ale

doamnelor cu piepteni mari în păr și ale cavalerilor pictați de Pueyrredón, consola, oglinda venețiană.

Căută miniatura lui Trinidad Arias și contemplă din nou chipul femeii frumoase, cu trăsături indiene ce păreau murmurul tainic al chipului Alejandrei, un murmur liniștitor printre conversațiile englezilor și ale conchistadorilor spanioli.

I se păru că pătrunde într-o lume de vis, ca în noaptea de demult, când intrase aici cu Alejandra; un vis pe care focul și moartea îl făceau acum și mai adânc. De pe perete păreau că-l privesc cavalerul și doamna cu pieptenele. Sufletele de războinici, de nebuni, de consilieri comunali și de preoți se strecuraseră pe nevăzute în cameră și își spuneau parcă povești cu bătălii și cuceriri.

Și mai cu seamă spiritul lui Celedonio Olmos, bunicul bunicului Alejandrei. Chiar aici, poate chiar în fotoliul acela, și-a adus aminte în anii bătrâneții de ultima retragere, cea de la sfârșit, care nu are nici un sens pentru oamenii cu mintea întreagă, după dezastrul de la Famaillá, după distrugerea forțelor Legiunii de către armata lui Oribe, divizate de înfrângere și trădare, înnebunite de disperare.

Acum se îndreaptă spre Salta pe cărări necunoscute. Abia dacă sunt șase sute de învinși. Cu toate că el, Lavalle, mai crede încă în ceva, pentru că el pare să creadă veșnic în ceva, chiar dacă, așa cum se gândește Iriarte, așa cum șușotesc comandanții Ocampo și Hornos, doar în himere și în fantasme. Pe cine vrea să mai înfrunte cu resturile astea? Și totuși merge înainte, cu pălăria lui de pai și cu cocarda azurie (care nu mai e nici azurie și nici cocardă) și cu poncho-ul azuriu (care nu mai e nici el azuriu, căci a căpătat încetul cu încetul culoarea pământului), iar prin minte îi trec cine știe ce tentative nebunești. Deși se prea poate și să încerce să nu se lase pradă disperării și morții.

Stegarul Celedonio Olmos se luptă pe calul său pentru a-și ține în frâu cei optsprezece ani, căci simte că anii lui sunt pe marginea unei prăpăstii și că se pot prăbuși în orice moment în adâncuri nesfârșite, în evi nemăsurați. Încă pe cal, istovit, cu brațul rănit, îl vede în față pe șeful lui și alături pe colonelul Pedernera, căzut pe

gânduri și posac, și luptă pentru a apăra turnurile acelea, turnurile limpezi și semețe ale adolescenței, cuvintele strălucitoare care, cu literele lor mari, arată granița dintre bine și rău, acei mândri paznici ai absolutului. Încă se mai apără în aceste turnuri, pentru că, după opt sute de leghe de înfrângeri și de acte de neloialitate, de trădări și de certuri, totul a devenit tulbure. Urmărit de dușman, sângerând și copleșit de disperare, cu sabia în mână, a urcat una câte una scările turnurilor, odinioară strălucitoare, iar acum mânjite de sânge și de minciună, de înfrângere și îndoială. Și, apărând fiecare treaptă, își privește camarazii, cerându-le pe tăcute ajutor celor care se luptă ca și el: Frías, poate Lacasa. Îl aude pe Frías că-i spune lui Billinghurst: „O să ne părăsească, sunt sigur", privind spre comandanții ecadroanelor din Corrientes.

„Sunt gata să ne trădeze", își spun cei din escadronul din Buenos Aires.

Da, Hornos și Ocampo, care călăresc împreună. Iar ceilalți îi privesc și îi bănuiesc de trădare sau de intenția de a-i părăsi. Și când Hornos se desparte de tovarășul lui și se apropie de general, toți au același gând. Atunci Lavalle ordonă să se facă pe pas și vorbesc între ei. Ce își spun, ce își impută? Și apoi, când marșul reîncepe, se răspândesc cuvintele contradictorii și îngrozitoare: i-au adus învinuiri, au vrut să-l convingă de ceva, l-au anunțat că se despart. Și se mai povestește că Lavalle a zis: „Dacă n-ar mai exista nici o speranță, n-aș încerca să continui lupta, dar guvernele de la Salta și Jujuy ne vor ajuta, ne vor da oameni și muniții, ne vom întări în munți; Oribe va trebui să-și ocupe mare parte din armată cu noi, iar Lamadrid va rezista la Cuyo".

Și atunci, când cineva șoptește: „Lavalle e acum nebun de tot", stegarul Celedonio Olmos scoate sabia pentru a apăra acea ultimă parte din turn și se năpustește spre omul acela, dar prietenii îl opresc, iar celălalt e redus la tăcere și ocărât, fiindcă mai presus de orice (spuneau), mai presus de orice trebuie să rămână uniți și să evite ca generalul să vadă ori să audă ceva. „De parcă (își zise Frías) generalul ar dormi și ei i-ar păzi somnul, somnul lui plin de himere. De parcă generalul ar fi un copil nebun, însă nevinovat și îndrăgit, iar ei ar fi frații lui mai mari, tatăl și mama lui, și i-ar veghea somnul."

Şi Frías şi Lacasa şi Olmos privesc spre comandantul lor, temându-se că s-a trezit, dar din fericire doarme mai departe, păzit de Sosa, sergentul lui, sergentul invariabil şi etern, neclintit la toate puterile pământului şi ale oamenilor, stoic şi veşnic tăcut.

Până când acel vis cu ajutoare, cu rezistenţă, cu muniţii, cai şi oameni se destramă brutal la Salta: locuitorii au fugit, pe străzi domneşte panica. Oribe se află la nouă leghe de oraş şi nimic nu mai e cu putinţă.

— Vedeţi acum ce se întâmplă, domnule general? îl întreabă Hornos.

Şi Ocampo îi spune:

— Noi, cei rămaşi din divizia din Corrientes, am hotărât să trecem râul Chaco şi să ne punem sub comanda generalului Paz.

Se lasă seara peste oraşul în plin haos.

Lavalle stă cu capul plecat şi nu răspunde nimic.

Cum, tot mai visează? Comandanţii Hornos şi Ocampo se uită unul la altul. În cele din urmă, Lavalle răspunde:

— Datoria noastră este să ne apărăm prietenii în aceste provincii. Şi, dacă prietenii noştri se retrag spre Bolivia, noi trebuie să fim ultimii care o fac, trebuie să le acoperim retragerea. Trebuie să fim ultimii care părăsesc teritoriul patriei.

Comandanţii Hornos şi Ocampo se privesc din nou şi amândoi au un singur gând: „E nebun". Cu ce forţe ar putea să acopere retragerea de care vorbeşte, cum?

Lavalle, cu ochii aţintiţi în zare, fără să audă nimic, repetă:

— Să fim ultimii.

Comandanţii Hornos şi Ocampo îşi zic: „E mânat de orgoliu, de blestematul lui de orgoliu şi poate de resentimentul împotriva lui Paz!" Îi spun:

— Domnule general, ne pare rău. Escadroanele noastre se vor uni cu forţele generalului Paz.

Lavalle îi priveşte, apoi îşi înclină capul. Zbârciturile i se adâncesc clipă de clipă, ani de viaţă şi de moarte i se prăbuşesc peste suflet. Când îşi ridică fruntea şi îi priveşte din nou e un moşneag.

— Bine, comandanţi. Vă urez noroc. Să dea Dumnezeu ca generalul Paz să poată duce până la sfârşit această luptă pentru care eu nu mai sunt bun pesemne.

Resturile diviziei lui Hornos se îndepărtează în galop, iar cei două sute de oameni care au rămas alături de generalul lor le privesc în tăcere. Le e inima grea și au un singur gând: „Acum totul e pierdut". Nu le mai rămâne decât să-și aștepte moartea alături de comandantul lor. Și când Lavalle le spune: „O să rezistăm, o să vedeți, o să ducem un război de gherilă în munți", ei rămân tăcuți, cu privirea-n pământ. „Acum s-o pornim spre Jujuy." Și oamenii aceia, care știu că e absurd să meargă spre Jujuy, care știu că singura cale spre a-și mai putea salva cel puțin viața este s-o ia spre Bolivia, răspund: „Am înțeles, domnule general". Pentru că cine ar avea inima să-i spulbere ultimele visuri generalului-copil?

Mărșăluiesc acum într-acolo. Nu mai sunt nici măcar două sute. Se îndreaptă pe drumul cel mare spre orașul Jujuy. Pe drumul cel mare!

V

Del Castillo, îi spuse. Alejandra, îi spuse. Ce? Cum? Erau cuvinte răzlețe, incoerente, dar în cele din urmă cuvinte ca „moarte", „incendiu" stârniră uimirea omului din fața lui. Și, chiar dacă simțea că a vorbi cu el despre Alejandra era ca și cum ai încerca să recuperezi o piatră prețioasă din noroiul amestecat cu excremente, i-o spuse. Bine, mă rog. Și când sosi Bordenave se uită la el cu o privire întrebătoare ce reflecta descumpănire și teamă: un Bordenave foarte diferit de cel pe care îl cunoscuse prima dată. Nu putea scoate o vorbă. Bea, îl sfătui. Avea gâtlejul uscat și se simțea extrem de slăbit. Aș vrea să vă vorbesc de... Dar se opri fără să știe cum să continue, privind paharul gol. Bea. Însă pe neașteptate îi trecu prin cap că totul era inutil și stingheritor; despre ce-ar fi putut ei vorbi? Odată cu alcoolul mintea i se tulbura și lumea i se părea tot mai haotică. Alejandra, rosti altcineva. Da, totul se învălmășea. Și individul acela era diferit: îi lăsa impresia că e prevenitor, așa aplecat spre el, aproape tandru. Ani în șir analiză momentul acela ambiguu și mai târziu, când se întoarse din sud, îl comentă cu Bruno. Iar Bruno se gândi că, purtându-se

urât cu Alejandra, Bordenave se răzbuna nu numai pentru el însuși, ci îl răzbuna și pe Martín, ca banditii aceia din Calabria care furau de la bogați pentru a le da bani săracilor. Dar, un moment, încă nu era deloc limpede toată povestea aceea. Mai întâi de toate, de ce trebuia el să se răzbune pe Alejandra? Pentru care jigniri, necazuri sau umilințe? Unul din cuvintele pe care Martín și le amintea din vălmășagul acela era cu totul semnificativ: vorbise de dispreț. Dar lui Bruno i se păru că e mai degrabă ură și resentiment față de ea: și nimeni nu disprețuiește o ființă pe care o urăște, căci simți dispreț pentru cineva care îți e oarecum inferior și resentiment pentru ființe care îți sunt superioare. Așadar, Bordenave s-a purtat urât cu ea, sau se purta urât (era greu să determini timpul exact al verbului raționând cu atât de puține elemente), pentru a-și satisface o tainică ranchiună. Ranchiună sau sentiment foarte caracteristic pentru un anumit tip de argentinian care vede în femeie un dușman și nu-i iartă niciodată un afront sau o umilință; afront sau umilință foarte ușor de imaginat cunoscându-i pe cei doi protagoniști, pentru că e aproape sigur că Bordenave era destul de deștept sau avea destulă intuiție ca să poate înțelege superioritatea Alejandrei, și era destul de argentinian ca să se simtă umilit, dându-și seama că nu era în stare să obțină nimic mai mult de cât să-i posede trupul, și controlat, ironizat și disprețuit la nivelul spiritului Alejandrei, pentru el inaccesibil. Și la ideea, încă și mai exasperantă, că ea se folosea de el, cum precis că se mai folosea și de mulți alții, ca de un simplu instrument: se pare că un instrument al unei răzbunări nedeslușite pe care nu a reușit s-o înțeleagă niciodată. Probabil că din toate aceste motive se simțea înclinat să-l privească cu simpatie pe Martín, nu numai pentru că nu-l considera un rival, nu numai din fraternitate în fața dușmanului comun, ci și pentru că, rănindu-l pe un tânăr atât de lipsit de apărare ca Martín, Alejandra devenea o făptură mai vulnerabilă, într-atât încât putea fi atacată de însuși Bordenave. Ca și cum, urând un om bogat pentru averea lui, și înțelegând că acest sentiment e josnic și rușinos, i-ai afla unul din defectele cele mai groaznice (de pildă zgârcenia) pentru a-l urî fără nici un fel de scrupule. Însă atunci nu putu să se mai

gândească la nimic din toate astea, ci o făcu mult mai târziu. De parcă inima i-ar fi fost smulsă din piept și zdrobită cu o piatră; sau ca și cum i-ar fi fost scoasă cu un cuțit tocit și apoi sfâșiată cu unghiile. Sentimentele confuze, senzația că nimic nu mai are sens, amețeala, confirmarea imediată a faptului că bărbatul acela fusese amantul Alejandrei, totul îl împiedica să vorbească. Bordenave îl privea perplex. Dar ce rost mai are, de fapt? Oricum, ea a murit, spuse. Martín stătea în continuare cu capul plecat. Da, la ce bun îndârjirea asta de a afla, dorința asta absurdă de a merge până-n pânzele albe? Martín nu știa, și, chiar dacă ar fi intuit un răspuns în străfundul sufletului, tot nu l-ar fi putut exprima în cuvinte. Însă ceva nu-i dădea pace, fără nici o noimă. Bordenave îl cerceta, părea că stă în cumpănă, parcă ar fi calculat doza unui drog îngrozitor.

— Bea, îi spuse, dându-i coniac, te simți rău. Hai, bea.

Și ca într-o străfulgerare își zise: „da, vreau să mă îmbăt, vreau să mor", în timp ce-l auzea pe Bordenave spunându-i ceva în genul „știi, la etajul celălalt, sus", privindu-l grijuliu pe când Martín mai bea niște coniac. Brusc, totul prinse să se învârtească odată cu el, i se făcu greață, picioarele i se tăiară. Stomacul, gol încă din noaptea incendiului, părea că se umple cu ceva fierbinte și respingător. Și în timp ce cu mare strădanie urca spre acel loc infam, uitându-se pe fereastră văzu, ca într-un vis, fluviul. Și, cu o senzație de ridicol și de milă față de sine, își spuse „fluviul nostru". Se vedea mic ca un copilaș, de parcă s-ar fi aflat chiar în fața lui, și era copleșit de tristețe. Și în bezna de nepătruns din locul acela nu vedea nimic. Un parfum pătrunzător îi spori senzația de vomă, îi venea să vomite pe jos printre toate taburetele alea, în timp ce Bordenave deschidea un dulap care devenea pe loc o combină cu pickup și spunea „foarte încet", adăugând ceva despre secret și comentând „bandiți, închipuiți-vă, și documentele astea", ceva în genul unei capcane, și i se păru că aude ceva despre afaceri, celălalt era un tip extrem de important, care pe el, pe Bordenave, îl interesa grozav pentru treaba cu fabrica de aluminiu (și, în treacăt, se gândea Bruno, cine știe ce fel de răzbunare punea la cale împotriva Alejandrei, răzbunare întortocheată și masochistă, dar la urma urmelor răzbunare), și fiindcă trebuia să afle,

din moment ce ține atâta la asta, e bine să știe că ea simțea o plăcere extraordinară când se culca pentru bani, și în vremea asta punea în funcțiune aparatul, iar el, Martín, nici măcar nu-i putea cere lui Bordenave să oprească mașinăria aia oribilă, așa încât a fost nevoit să audă cuvinte și țipete, dar și gemete, într-un amestec înfiorător, tenebros și infect. Dar atunci o forță supraomenească îi îngădui să reacționeze și să coboare în fugă, de parcă l-ar fi urmărit cineva, împiedicându-se, căzând, ridicându-se iar și ajungând în sfârșit în stradă, unde aerul înghețat și burnița îl treziră în cele din urmă din infernul acela fetid la o moarte rece. Și începu să umble încetișor, ca un trup fără suflet și fără piele, călcând peste cioburi de sticlă și îmbrâncit de o mulțime nemilostivă.

Nu mai sunt nici măcar două sute de oameni și aceștia nici măcar nu mai sunt soldați: sunt niște ființe înfrânte și murdare, iar mulți dintre ei nu mai știu nici măcar de ce mai luptă și pentru ce. Stegarul Celedonio Olmos, ca toți ceilalți, călărește încruntat și tăcut, amintindu-și de tatăl lui, căpitanul Olmos, și de fratele lui, căzuți la Quebracho Herrado.

Opt sute de leghe de înfrângeri. Nu mai înțelege nimic și cuvintele răutăcioase ale lui Iriarte îi vin mereu în minte: generalul nebun, omul care nu știe ce vrea. Nu-l părăsise Solana Sotomayor pe Brizuela de dragul lui Lavalle? Îl vedea în fața ochilor pe Brizuela: cu părul vâlvoi, beat, înconjurat de câini. Să nu se mai apropie nici un trimis de-al lui Lavalle! Și chiar acum nu merge alături de el fata din Salta? Nu mai înțelege nimic. Și totul era atât de limpede cu doi ani înainte: Libertatea sau Moartea. Însă acum...

Lumea s-a preschimbat într-un haos. Și se gândește la mama lui, la copilărie. Dar îi apare iar în față figura brigadierului Brizuela: o paiață gălăgioasă din cârpe murdare. Dulăii îl înconjoară, turbați. Și apoi încearcă din nou să-și aducă aminte de copilărie.

Mergea fără să vadă nimic în jur, în timp ce crâmpeie de gânduri îi erau fărâmate neîncetat de emoții violente, ca niște clădiri distruse de un cutremur zgâlțâite de noi mișcări ale pământului.

Se urcă într-un autobuz și senzația că lumea nu avea nici un sens îl încercă și mai intens: un autobuz care gonea cu atâta fermitate și viteză într-o direcție care pe el nu-l interesa, un mecanism atât de precis, atât de eficace din punct de vedere tehnic, ducându-l pe el, pe el care nu avea nici o țintă, nu mai credea în nimic, nu mai aștepta nimic și nici nu simțea nevoia să meargă undeva; un haos transportat cu orare exacte, cu tarife, cu controlori, cu regulamente de circulație. Arunc ase ca prostul injecțiile pentru inimă, iar a-l căuta acum pe Pablo pentru treaba asta era ca și cum te-ai duce la un bal mascat pentru a-l găsi pe Domnul ori pe Diavol. Dar trenul, pasajul de nivel de pe strada Dorrego, poate acolo, doar o clipă și s-a terminat, își aducea aminte de data trecută, îmbulzeala aceea, ce se întâmplă?, ce se întâmplă?, nu se putea ajunge până în mijlocul mulțimii, se auzea ce oroare!, cineva îl smuci când nu se aștepta, ce speranță!, ce spune?, s-a aruncat dinadins, a vrut să se omoare și altul care striga aici e un pantof cu un picior. Sau poate apa, podul de la Boca, dar apa e uleioasă acolo jos, ori posibilitatea de a se îndoi sau de a se căi în timpul acelor secunde ale căderii, frânturi de timp ce pot dura, cine știe, cât o întreagă existență, monstruoase și nesfârșite ca secundele unui coșmar. Ori să se închidă în casă și să deschidă robinetul de gaz și să ia multe pastile ca Juan Pedro, dar Nené a lăsat fereastra crăpată, biata Nené, se gândi el cu o ironie tandră. Și zâmbetul lui în toiul tragediei era ca un soare mic care se ivește fugar într-o zi furtunoasă și rece cu inundații impresionante și mare agitată, în timp ce taxatorul striga ultima stație! și ultimii pasageri coborau, cum? cum? unde era?, ia să vedem, da, sigur, bulevardul General Paz, așa-i, un bloc-turn, dintr-un gang ieși în fugă un băiețel și în urma lui o femeie, mama cu siguranță, striga o să-ți arăt eu ție pușlama ce ești, și puștiul speriat fugi până la colț și acolo o coti; avea niște pantalonași maro și un pulover roșu, contrastând cu cerul ploios și cenușiu ca o mărunță și trecătoare frumusețe, pe același trotuar văzu o fată din cartier cu un impermeabil galben și-și zise că se duce să facă cumpărături la magazin ori să ia fursecuri pentru mate, mama sau tatăl la pensie i-or fi spus ce seară frumoasă pentru băut maté cu fursecuri, du-te

și cumpără ceva, sau o fi fost la mijloc unul din băieții cărora ele le zic simpatia mea, care o fi fost liber și s-o fi dus să stea de vorbă cu ea, ori o fi trims-o poate fratele, care o fi având chiar pe acolo vreun atelier pentru că acum vedea un garaj mic și un bărbat tânăr care putea fi fratele într-o salopetă albastră pătată de ulei și cu o cheie franceză în mână și care-i spunea uceniculuI du-te Perico și spune-i să trimită acumulatorul și băiatul pleca în fugă, însă totul se petrecea ca într-un vis și apoi la ce bun toate astea: acumulatori, chei franceze și mecanici, și-i părea rău de puștiul terorizat pentru că, își spunea el, toți visăm și atunci de ce să pedepsești copilul și de ce să repari mașini și de ce să ai simpatii și apoi să te căsătorești și să ai copii care să viseze și ei că trăiesc și să fie nevoiți să sufere, să meargă la război ori să lupte sau să dispere pentru niște simple vise. Mergea în derivă, ca o navă fără echipaj târâtă de curenți nehotărâți, și făcea mișcări mecanice ca bolnavii care și-au pierdut aproape de tot voința și cunoștința și totuși se lasă duși de infirmieri și se supun indicațiilor cu resturi tainice din voința și din cunoștința de altădată, deși nu știu pentru ce o fac. Autobuzul 493, își spuse, merg până la Chacarita și apoi iau metroul până la Florida și apoi pe jos până la hotel. Așa că se urcă în 493, își luă mecanic bilet, și preț de o jumătate de oră văzu mai departe fantasme care visau la lucruri nemaipomenit de active, în stația Florida ieși prin strada San Martín, o luă pe Corrientes până la Reconquista și de acolo spre pensiunea Warszawa, Confort pentru Bărbați, urcă scările murdare și stricate până la etajul patru, și se aruncă pe pat ca și cum secole întregi ar fi mers prin labirinturi.

Pedernera îl privește pe Lavalle, care călărește puțin mai în față, cu pantalonii lui de gaucho, cu cămașa suflecată și ruptă, cu pălăria de pai. E bolnav, slăbit, îngândurat: pare doar stafia jerpelită a acelui Lavalle din Armata Anzilor... Câți ani au trecut! Douăzeci și cinci de ani de lupte, de glorie și de înfrângeri. Dar pe atunci știau măcar pentru ce luptă: voiau eliberarea continentului, se băteau pentru Patria cea Mare. Dar acum... A curs atâta sânge pe fluviile Americii, au văzut atâtea apusuri disperate, au auzit atâtea strigăte

de luptă între fraţi. Chiar aici, bunăoară, iată-l pe Oribe: n-a luptat alături de ei în Armata Anzilor? Şi Dorrego?

Pedernera se uită posomorât spre colinele uriaşe, privirea-i cuprinde alene valea pustie, vrea parcă să întrebe războiul care e secretul timpului...

Întunericul amurgului punea tainic stăpânire peste unghere, făcând să dispară încetul cu încetul în neant culorile şi obiectele. Oglinda de la dulăpior, banală şi ieftină, căpătă treptat importanţa misterioasă pe care toate oglinzile (ieftine sau nu) o dobândesc în timpul nopţii, aşa cum în faţa morţii toţi oamenii capătă aceeaşi misterioasă profunzime, fie ei cerşetori sau monarhi.

Şi totuşi voia s-o mai vadă, încă.

Aprinse mica veioză şi se aşeză pe marginea patului. Scoase fotografia uzată dintr-unul din buzunarele interioare şi, apropiindu-se de veioză, o privi cu atenţie, ca şi cum ar examina un document greu de citit, de a cărui interpretare corectă ar depinde evenimente de mare importanţă. Din tre numeroasele înfăţişări sub care (ca orice fiinţă omenească) se prezenta Alejandra, aceea îi aparţinea cel mai mult lui Martín; sau, cel puţin, era cea care îi aparţinuse cel mai mult: era expresia adâncă şi puţin tristă a cuiva care doreşte cu ardoare ceva, ştiind dinainte că n-are nici o şansă, ca şi cum dorinţa (adică speranţa) şi disperarea s-ar putea manifesta laolaltă. Şi, pe deasupra, cu acea expresie aproape imperceptibilă, dar totuşi violentă de dispreţ faţă de ceva, poate faţă de Dumnezeu sau faţă de omenirea întreagă ori, şi mai probabil, faţă de ea însăşi. Sau faţă de toate la un loc. Nu numai de dispreţ, ci chiar şi de silă. Şi totuşi, el sărutase şi mângâiase masca aceea de temut într-o vreme ce i se părea acum foarte îndepărtată, chiar dacă durase până de curând; aşa cum abia ne trezim şi ni se pare că imaginile nedesluşite ce ne-au tulburat în somn sau care ne-au terorizat în coşmaruri se află la o distanţă incomensurabilă. Şi acum, deodată, chipul acela dispărea pentru totdeauna, odată cu camera, cu oraşul Buenos Aires, cu universul întreg, cu propria lui memorie. Ca şi când totul n-ar fi fost decât o uriaşă fantasmagorie pusă la cale de un vrăjitor sardonic şi rău. Şi, pe când se adâncea în imaginea aceea statică, în

acel simbol al imposibilului, prin haosul din mintea lui părea că răzbește, chiar dacă foarte confuz, ideea că nu se omora pentru ea, pentru Alejandra, ci pentru ceva mai profund și mai durabil pe care nu-l putea defini: de parcă Alejandra n-ar fi fost nimic altceva decât una din oazele amăgitoare ce prelungesc străbaterea disperată a unui deșert, a cărei spulberare te poate împinge la moarte, cauza ultimă a deznădejdii (și deci a morții), nefiind oaza închipuită, ci deșertul, neîndurător și infinit.

Mintea lui era un vârtej, dar un vârtej lent și greu, nu cu ape limpezi (chiar dacă năvalnice), ci un amestec vâscos de resturi, de unsori și de cadavre descompuse, laolaltă cu frumoase fotografii risipite la voia întâmplării și cu rămășițe de obiecte îndrăgite, așa cum se întâmplă la marile inundații. Se vedea pe sine, într-o după-amiază solitară, la Riachuelo, mergând pe mal „ca un biet orfan" (cum îl auzise spunând odată pe un vecin), trist și însingurat, când, după moartea bunicii, își revărsase toată dragostea asupra lui Bonito, care alerga înaintea lui, sărea și urmărea vreun vrăbioi, lătrând vesel. „Ce fericire să fii câine!" se gândise atunci și i-o spusese și lui don Barchicha, care îl ascultase gânditor, trăgând din pipă. Și, pe neașteptate, în vălmășagul acela de gânduri și sentimente, își aduse aminte de un vers: nu de Dante și nici de Homer, ci de un poet vagabond și umil ca Bonito. „Unde era Domnul când ai pierit?" se întrebase nefericitul acela. Da, unde era Dumnezeu când maică-sa sărea coarda ca să-l omoare? Și unde a fost când pe Bonito l-a strivit camionul de la Anglo, pe Bonito, o sărmană făptură măruntă din lumea asta, cu sângele țâșnindu-i pe gură, cu toată partea din spate a trupului lui mititel prefăcută într-un terci scârbos și cu ochii privind trist spre el, în agonia înfricoșătoare, ca și cum i-ar fi pus o întrebare mută și umilă; o făptură care nu avea de ispășit nici un păcat, nici al său și nici al altora, ceva atât de mic și de neînsemnat care merita cel puțin dreptatea unei morți liniștite, adormind la bătrânețe, amintindu-și de o băltoacă în toiul verii, de o plimbare îndelungată la Riachuelo pe mal, în vremuri fericite de demult. Și unde era Dumnezeu în timp ce Alejandra era cu scârnăvia aia? Și dintr-odată îi veni în minte și scena cu știrea din ziar pe care n-o

putuse uita niciodată, ziar pe care Álvarez îl avea acasă și îl tot citea, cu un soi de masochism; și iarăși îl vedea, mereu, mereu, pe băiețelul acela de șapte sau opt ani, în timpul exodului prin Pirinei, prin zăpadă, printre zecile de mii de bărbați și de femei care fugeau spre Franța, singur și neajutorat, înaintând prin mici salturi stângace cu unicul lui picior și cu cârja improvizată, în mijlocul mulțimii înfricoșătoare și anonime care alerga ca și cum coșmarul bombardamentelor asupra Barcelonei nu s-ar sfârși niciodată, ca și cum acolo nu și-ar fi lăsat nu mai piciorul, într-o noapte infernală și neștiută, ci și, de mai multe zile ce păreau veacuri, bucăți din sufletul lui, târâte de singurătate și de groază.

Și brusc îi trecu prin minte un gând.

Țâșni din sufletul lui exaltat ca un fulger printre norii mari și negri pe timp de furtună. Dacă universul avea vreo rațiune de a fi, dacă viața omului avea vreun sens, dacă, în sfârșit, Dumnezeu exista, să i se înfățișeze acolo, în camera lui, în camera aceea mizeră cu chirie. De ce nu? De ce-ar fi refuzat să răspundă provocării? Dacă există. El era cel puternic, cel tare. Și cei tari, cei puternici își pot permite luxul unui gest de bunăvoință. De ce nu? Cui i-ar face bine să nu se înființeze? Ce orgoliu ar putea satisface astfel? Până în zori, își spuse cu un soi de plăcere ranchiunoasă: terminul odată definit și precis îl făcea să simtă deodată o putere teribilă și îi sporea satisfacția plină de resentiment, de parcă și-ar spune acum o să vedem! Dacă nu apărea, o să se sinucidă.

Se sculă agitat, parcă însuflețit de o vitalitate subită și monstruoasă.

Începu să se plimbe nervos în sus și-n jos, rozându-și unghiile și gândind profund, ca și când s-ar fi aflat într-un avion gata să se prăbușească rostogolindu-se vertiginos și pe care, cu un efort supraomenesc, ar reuși să-l îndrepte cât de cât. Și brusc rămase încremenit și încordat, pradă unei groaze nedeslușite.

Dar dacă Dumnezeu o să apară, în ce fel o va face? Și cum va fi? O prezență infinită și înspăimântătoare, o figură, o mare tăcere, o voce, un fel de mângâiere gingașă și liniștitoare? Și dacă apărea și el nu era în stare să-l vadă? În cazul acesta s-ar omorî degeaba și din greșeală.

În cameră domnea o tăcere adâncă; abia dacă se mai auzeau zvonurile orașului.

Își zise că oricare din zvonurile acelea putea fi semnificativ. Se simți de parcă, pierdut în mijlocul unei mulțimi agitate de milioane de oameni, ar fi nevoit să recunoască chipul unui necunoscut care-i aduce un mesaj salvator și despre care nu știe decât atât: că este purtătorul mesajului ce îl poate salva.

Se așează pe marginea patului: tremura și fața îi ardea. Își spunea: Nu știu, nu știu, să se arate oricum. Oricum. Dacă există și dacă vrea să-l salveze, o să știe el cum să facă să nu treacă neobservat. Gândul acesta din urmă îl liniști pentru moment și se lungi pe pat. Însă imediat agitația îl cuprinse iar și brusc deveni insuportabilă. Se apucă iar să umble prin cameră, apoi se pomeni în stradă, mergând aiurea, ca un naufragiat sleit de puteri care, întins pe fundul bărcii, se lasă în voia furtunii și a vânturilor dezlănțuite.

Mai au cincisprezece ore de marș până la Jujuy. Generalul e bolnav, de trei zile nu mai doarme, împovărat și taciturn se lasă dus de cal, în așteptarea veștilor pe care trebuie să le aducă aghiotantul Lacasa.

Veștile aghiotantului Lacasa! își spun Pedernera și Danel și Artayeta și Mansilla și Echagüe și Billinghurst și Ramos Mejía. Bietul general, trebuie să-i veghem somnul, să nu-l lăsăm să se trezească de tot.

Și iată că sosește Lacasa, în goana calului, ca să le spună ceea ce știau cu toții.

Așa că nu se apropie, nu vor ca generalul să-și dea seama că nici unul dintre ei nu e surprins de vești. Și de departe, retrași, tăcuți, cu o ironie blândă și un fatalism melancolic, urmăresc dialogul acela absurd, raportul acela negru: toți unioniștii au fugit în Bolivia.

Domingo Arenas, șeful militar din partea locului, s-a predat federaliștilor și îl așteaptă pe Lavalle pentru a-i da lovitura de grație. „Fugiți în Bolivia pe orice cale", a îndemnat doctorul Bedoya, înainte de a părăsi orașul.

Ce va face Lavalle? Ce mai poate face generalul Lavalle? Știu cu toții, e în zadar: niciodată nu va întoarce spatele primejdiei. Și se

pregătesc să-l urmeze în acel ultim și mortal gest de nebunie. Atunci dă ordinul să se pornească spre Jujuy.

Dar e evident: șeful îmbătrânește cu fiecare ceas, simte că moartea se apropie și, ca și cum ar trebui să străbată drumul firesc al vieții, dar într-un ritm accelerat, bărbatul acela de patruzeci și patru de ani are ceva în felul de a privi, de a sta încovoiat, în acea vlăguire de pe urmă, ceva ce prevestește bătrânețea și moartea. Camarazii se uită la el de departe.

Urmăresc cu privirea ruina aceea îndrăgită.

Își spune Frías: „Cidul cu ochi albaștri".

Își spune Acevedo: „Ai purtat o sută douăzeci și cinci de bătălii pentru libertatea acestui continent".

Își spune Pedernera: „Iată-l mergând spre moarte pe generalul Juan Galo de Lavalle, urmaș al lui Hernán Cortés și al lui Don Pelayo, bărbatul pe care San Martín l-a numit cea dintâi spadă a Armatei de Eliberare, omul care, ducându-și mâna la garda sabiei, l-a redus la tăcere pe Bolívar".

Își spune Lacasa: „Pe scutul lui e un braț înarmat cu o spadă, o spadă care nu se predă. Temnicerii nu l-au învins, și nici, mai apoi, spaniolii. Și nu se va preda nici acum. Asta-i sigur".

Iar Damasita Boedo, fata care călărește alături de el și care încearcă înfrigurată să deslușească orice semn de pe chipul bărbatului iubit, dar pe care îl simte într-o lume trecută, își spune: „Generale, aș vrea să te odihnești lângă mine, cu capul obosit pe pieptul meu, să dormi legănat de brațele mele. Lumea nu ți-ar mai putea face nimic, lumea nu-i poate face nimic unui copil care doarme în poala mamei. Eu sunt mama ta acum, generale. Privește-mă, spune-mi că mă iubești, spune-mi că ai nevoie de ajutorul meu".

Dar generalul Juan Galo de Lavalle merge tăcut și cufundat în gândurile unui om care știe că moartea se apropie. E ora bilanțului, ora când se socotesc nenorocirile, când se revăd chipurile din trecut. Nu e un ceas de joacă, nici unul în care privești doar lumea din afară. Această lume aproape că nu mai există, curând va fi abia un vis pe care l-ai visat. Acum îi vin în minte chipurile adevărate și care dăinuie, acelea rămase în străfundurile cele mai ascunse ale sufletului, păstrate sub șapte lacăte. Și inima lui se confruntă cu

chipul acela ofilit și brăzdat de cute, chipul acela care odinioară a fost ca o grădină frumoasă, acum năpădită de buruieni, aproape uscată, fără flori. Dar reușește, totuși, s-o mai vadă odată și să recunoască rondul unde se întâlneau când erau aproape copii; când dezamăgirea, nefericirea și timpul nu-și desăvârșiseră opera distrugătoare; când tandrele atingeri ale mâinilor, privirile ochilor lor anunțau copiii care au și venit pe urmă, așa cum o floare vestește gerurile ce vor urma. „Dolores", șoptește el, cu un zâmbet care i se ivește pe fața moartă ca un tăciune aproape stins sub spuza pe care o dăm deoparte ca să ne mai bucurăm de o ultimă undă de căldură, într-o pădure pustie.

Și Damasita Boedo, care îl cercetează atentă, cu sufletul la gură, și aproape că îl aude murmurând numele acela îndepărtat și drag, se uită acum drept înainte, simțindu-și ochii în lacrimi. Ajung atunci în preajma orașului Jujuy: se și văd turlele și cupola bisericii. S-a întunecat. Lavalle îi ordonă lui Pedernera să ridice tabăra acolo. El, cu o mică escortă, va intra în Jujuy. Va căuta o casă în care să înnopteze: e bolnav, e răpus de oboseală și de febră.

Camarazii lui se privesc unii pe alții: ce se poate face? Totul e o nebunie, și nu mai contează dacă mori într-un fel sau în altul.

Hoinări fără țintă, intră prin cafenelele din partea de jos a orașului unde fusese uneori cu Alejandra și, pe măsură ce se îmbăta, lumea își pierdea forma și consistența: auzea strigăte și râsete, lumini ascuțite îi găureau țeasta, femei sulemenite se repezeau să-l îmbrățișeze, până când mari mase de plumb roșu și vătuit îl culcară la pământ și, ajutându-se cu cârja lui improvizată, înainta în mijlocul unei imense câmpii mlăștinoase, printre gunoaie și cadavre, printre excremente și nisipuri mișcătoare pline de crabi care puteau să-l tragă la fund și să-l devoreze, iar el se străduia să pășească pe teren solid, deschizând din răsputeri ochii pentru a putea să se îndrepte în penumbra aceea spre acel chip enigmatic, departe, cam la o leghe, aproape de pământ, ca o lună infernală care ar vrea să lumineze peisajul dezgustător și viermănos, luând-o la fugă cu cârja lui spre locul unde chipul părea că îl așteaptă și de unde venea neîndoios chemarea, alergând pe câmpie și împie-

dicându-se, până când, brusc, ridicându-se, îl văzu în fața lui, aproape alături, respingător și tragic, ca și cum de departe ar fi fost înșelat de vreo magie perversă, și a strigat și s-a ridicat violent din pat. Liniștește-te, băiete! îi spuse o femeie, ținându-l de brațe, liniștește-te!

Pedernera, care doarme pe șaua pusă pe jos, se ridică nervos în capul oaselor: i se pare că a auzit împușcături de flintă. Dar poate că sunt numai închipuiri de-ale lui. În noaptea asta sinistră a încercat în zadar să adoarmă. E chinuit de viziuni de sânge și de moarte.

Se scoală, trece printre camarazii adormiți și ajunge la santinelă. Da, santinela a auzit împușcături, departe, spre oraș. Pedernera își trezește camarazii, are o intuiție sumbră, crede că trebuie să pună șaua pe cai și să stea în alertă. Încep să execute ordinul, când sosesc doi pușcași din escorta lui Lavalle, în galop, strigând: „L-au omorât pe general!"

Încerca să gândească, dar capul îi era plin de plumb lichid și de murdărie. O să treacă, băiete, o să treacă, îi spunea. Capul îl durea de parcă era un cazan sub presiune. Ca prin niște pânze dese de păianjen precum uriașe plante agățătoare, își dădu seama că se afla într-o cameră necunoscută: în fața patului îl văzu pe Carlitos Gardel, în frac, și o altă fotografie, tot în culori, a Evitei, și sub ea o vază cu flori. Simți mâna femeii pe frunte, ca și cum îi lua temperatura, cum făcea bunica lui, cu infinit de mulți ani în urmă. Începu să audă șuieratul unui reșou, femeia plecă de lângă pat și-i dădu drumul mai tare, iar șuieratul deveni tot mai puternic. Auzea și scâncetul unui sugar, alături de el, dar nu avea putere să se întoarcă. Și se simți din nou târât spre somn. Visul se repetă pentru a treia oară. Cerșetorul venea către el, bălmăjind cuvinte de neînțeles, punea jos o boccea, o dezlega și-i arăta ce avea înăuntru, iar Martín, cuprins de neliniște, se străduia să deslușească. Cuvintele lui erau exasperant de indescifrabile, ca ale unei scrisori despre care *știi* că e hotărâtoare pentru soarta ta, dar pe care timpul și umezeala au șters-o, făcând-o de necitit.

La intrare, într-o baltă de sânge, zace trupul generalului. Îngenuncheată alături, îmbrățișându-l, plânge Damasita Boedo. Sergentul Sosa privește scena ca un copil care și-a pierdut mama într-un cutremur.

Toți aleargă, strigă. Nimeni nu înțelege nimic: unde sunt federaliștii? De ce nu i-au omorât și pe ceilalți? De ce nu i-au tăiat capul lui Lavalle?

„Nu știau pe cine au omorât în beznă", spune Frías. „Au tras pe întuneric." „E limpede", își spune Pedernera. Trebuie să fugă înainte ca ei să-și dea seama. Dă ordine energice și precise, corpul e învelit în poncho, așezat pe calul pag al generalului și, în galop, ajung iar la Tapiales de Castañeda, unde așteaptă restul Legiunii.

Colonelul Pedernera spune: „Oribe a jurat să pună capul generalului în vârful unei sulițe în Piața Victoriei. Asta nu trebuie să se întâmple în vecii vecilor, camarazi. În șapte zile putem ajunge la frontiera cu Bolivia, și acolo se vor odihni rămășițele comandantului nostru".

Apoi își împarte forțele, ordonă unui grup de trăgători să acopere retragerea ariergardei și începe marșul final spre exil.

Auzi din nou scâncetul pruncului. Așa, așa, zise femeia, dându-i mai departe ceai. Apoi, când termină, îi potrivi perna și se duse în partea cealaltă, de unde se auzea plânsul. Îi cântă să adoarmă. Martín făcu un efort și întoarse capul: stătea aplecată peste ceva, văzu mai târziu că era o ladă. Nani, nani, puiul mamii, spunea. Și îngâna un cântec. Deasupra lăzii ce servea de leagăn atârna o stampă: Christos avea pieptul deschis ca într-o planșă de anatomie și își arăta inima cu un deget. Mai jos erau niște chipuri de sfinți. Și, în apropiere, pe o altă ladă, reșoul cu un ceainic. Nani, nani, puiul mamii, spunea femeia, cu voce tot mai domoală, îngânând o melodie monotonă, din ce în ce mai stinsă. Apoi, totul se cufundă în tăcere, dar ea mai așteaptă un minut, aplecată peste copil, până a fost sigură că doarme. Pe urmă, încercând să nu facă zgomot, se întoarse la Martín. A adormit, îi spuse, zâmbind. Aplecându-se puțin și punându-i mâna pe frunte, îl întrebă: Ți-e mai bine? Avea o mână bătătorită. Martín îi făcu

semn că da. Ai dormit trei ore. Martín începea să fie mai lucid. O privi: suferințele și munca, sărăcia și nefericirea nu-i putuseră șterge de pe chip o expresie dulce și maternă. Ți s-a făcut rău. Atunci le-am spus să te aducă aici. Martín se înroși și încercă să se ridice. Dar ea îl opri. Așteaptă o clipă, cine te grăbește? Zâmbind trist, adăugă: Ai vorbit despre multe, băiete. Despre ce? întrebă el rușinat. Despre multe, dar nu se prea înțelegea, răspunse ea sfioasă, privindu-și și netezindu-și cu grijă fusta, de parcă ar fi căutat o ruptură aproape invizibilă. În glasul ei se strecura o nuanță de dojană blândă, așa cum au unele mame. Ridicându-și ochii, văzu că Martín o privea cu o ironie dureroasă. Poate că-l înțelese, pentru că spuse: Și eu... să nu crezi... Șovăi o clipă. Dar cel puțin acum am de lucru aici și pot ține copilul cu mine. E mult de lucru, e drept. Însă am cămăruța și pot să-mi țin copilul lângă mine. Cercetă iar ruptura invizibilă și își netezi fusta. Și apoi... spuse, fără să-și ridice privirea, sunt atât de multe lucruri frumoase în viață. Se uită la Martín și-i văzu din nou expresia ironică. Se apucă să vorbească iar pe tonul acela de dojană, amestecată cu compasiune și teamă. Iată-mă pe mine, bunăoară, vezi câte am. Martín se uită la femeie, la sărăcia și singurătatea ei în odăița aceea îngrozitoare. Am copilul, continuă ea cu tenacitate, am gramofonul ăsta vechi cu niște discuri cu Gardel; nu ți se pare că e frumos *Caprifoiul înflorit*? Dar *Drumeagul*? Cu un aer visător, comentă: Nu-i nimic atât de frumos ca muzica, zău. Aruncă o privire spre poza în culori a cântărețului: din eternitate, strălucitor în fracul lui, Gardel părea că-i zâmbește și el. Apoi, întorcându-se spre Martín, își continuă enumerarea: Mai sunt florile, păsările, câinii, mai știu eu ce... Păcat că pisica de la cafenea mi-a mâncat canarul. Tare bine mă simțeam în compania lui. *Nu vorbește de bărbatul ei*, își spuse Martín, *nu are bărbat, ori a murit, ori a păcălit-o vreunul.* Aproape cu entuziasm, spuse: E atât de frumos să trăiești! Uite, băiete: eu am douăzeci și cinci de ani și-mi pare rău că într-o zi trebuie să mor. Martín o privi: crezuse că are patruzeci de ani. Închise ochii, dus pe gânduri. Femeia crezu că se simte iar rău, fiindcă se apropie de el și-i puse o mână pe frunte. Martín simți din nou mâna aceea plină de

bătături. Și înțelese că, după ce s-a liniștit, mai întârzie o secundă, stângace, dar cu duioșie, într-o ușoară mângâiere timidă. Deschise ochii și spuse: Cred că ceaiul mi-a făcut bine. Femeia păru că încearcă o bucurie extraordinară. Martín se ridică în capul oaselor. Plec, zise el. Se simțea foarte slăbit și amețit. Te simți bine? îl întrebă, îngrijorată. Perfect. Cum te cheamă? Hortensia Paz, cu voia dumitale. Pe mine mă cheamă Martín. Martín del Castillo.

Își scoase un inel pe care îl purta pe degetul mic, cadou de la bunica. Îți dăruiesc inelușul ăsta. Tânăra se îmbujoră și refuză. Nu mi-ai spus dumneata că în viață sunt și bucurii? o întrebă el. Dacă accepți darul ăsta de la mine o să-mi faci o mare bucurie. Singura bucurie din ultimul timp. Nu vrei să-mi faci bucuria asta? Hortensia încă mai ezita. Atunci i-l puse în palmă și plecă în fugă.

VI

Când ajunse în camera lui se lumina de ziuă. Deschise fereastra. Înspre răsărit, Kavanagh prindea să se profileze puțin câte puțin pe cerul cenușiu.

Cum spusese Bruno odată? Războiul putea fi absurd sau greșit, dar plutonul din care făceai parte era ceva absolut.

Exista D'Arcángelo, de pildă. Exista și Hortensia.

Un câine e de-ajuns.

Noaptea e rece și luna scaldă într-o lumină înghețată trecătoarea. Cei o sută șaptezeci și cinci de bărbați înnoptează în corturi, atenți la zgomotele care vin dinspre sud. Río Grande șerpuiește strălucitor ca argintul viu, martor nepăsător al unor lupte, expediții și măceluri. Armatele împăratului incas, caravane de prizonieri, coloane de conchistadori spanioli al căror sânge curge în venele lui (se gândește stegarul Celedonio Olmos) și care, patru sute de ani mai târziu, aveau să supraviețuiască tainic în sângele Alejandrei (își spune Martín). Apoi, trupele de cavalerie ale patrioților alungându-i pe spanioli spre nord, apoi iarăși spaniolii înaintând spre sud și patrioții alungându-i și de data

asta. Cu lancea și carabina, cu spada și cuțitul, mutilându-se și tăindu-și capetele cu furie frățească. Apoi, nopțile de tăcere minerală în care se aude din nou doar șopotul iscat de Río Grande, dominând încet, dar sigur sângeroasele, dar atât de trecătoarele lupte dintre oameni! Până când strigătele de moarte răsună iarăși, apele se înroșesc și sate întregi fug spre ținuturile de jos lăsând pustiu în urmă, dându-și foc caselor și distrugându-și gospodăriile, pentru a se întoarce mai târziu, încă o dată, pe pământul etern unde s-au născut și au suferit.

O sută șaptezeci și cinci de bărbați înnoptează în corturi în noaptea minerală. Și un glas stins, însoțit de acorduri abia simțite de chitară, îngână:

Porumbiță albă,
ah, viața mea!
ce zbori peste vale,
du-te-n zări și spune,
ah, viața mea!
c-a murit Lavalle.

Și când se ivesc zorile reîncepu marșul spre nord.

Stegarul Celedonio Olmos călărește acum alături de sergentul Aparicio Sosa, care merge tăcut și gânditor.

Stegarul îl privește. De zile întregi s-a tot întrebat. Sufletul i s-a ofilit în ultimele luni precum o floare delicată într-un dezastru planetar. Dar a început să înțeleagă, pe măsură ce timpul trecea, cât de absurdă e această ultimă retragere.

O sută șaptezeci și cinci de bărbați galopând cu furie timp de șapte zile pentru un cadavru.

„Oribe nu va avea niciodată capul generalului", le-a spus sergentul Sosa. Astfel încât, în toiul distrugerii acelor turnuri, stegarul adolescent începea să mai întrezărească unul: strălucitor, trainic. Unul singur. Dar pentru care merita să trăiești și să mori.

Încetul cu încetul o nouă zi se ivea în Buenos Aires, o zi ca oricare alta din cele nenumărate care s-au ivit de când e lumea.

De la fereastră, Martín văzu un puști alergând cu ziarele de dimineață, poate ca să se încălzească ori pentru că în îndeletnicirea

asta trebuie să te miști repede. Un câine vagabond, nu foarte deosebit de Bonito, scormonea o grămadă de gunoi. O tânără ca Hortensia se ducea la lucru.

Se gândi și la Bucich, la camionul cu remorcă al lui Mack.

Așa că își puse lucrurile în sacul de marinar și coborî scările șubrede.

VII

Cădea burniță și noaptea era rece. Un vânt lugubru, în rafale furioase, târa hârtiile de pe stradă și frunzele uscate ce părăseau crengile copacilor.

În fața magaziei făceau ultimele pregătiri. Prelata, spuse Bucich, cu chiștocul stins în colțul gurii, știi, se prea poate să plouă tare. Legau sforile sprijinindu-se cu un picior de camion, opintindu-se. Treceau muncitori, vorbind, făcând glume, alții tăcuți și cu capul în jos. Trage de asta, puștiule, îi spuse Bucich. Apoi intrară în bar: bărbați în salopete albastre și haine de piele, cu cizme și cu bocanci, stăteau zgomotos de vorbă, beau cafea și gin, mâncau sendvișuri enorme, își făceau recomandări, vorbeau despre oamenii de pe traseu: Slăbănogul, Cel din Entre Rios, Gonzalito. Îi dădeau pumni zdraveni în spate, peste geaca de piele, îi spuneau Chiștoc bătrân și păros, iar el zâmbea, fără un cuvânt. Apoi, după ce isprăvi salamul și cafeaua neagră, îi spuse lui Martín „acum o întindem, puștiule", și, ieșind, se urcă în cabină și porni motorul, aprinse luminile de poziție și o apucă spre podul Avellaneda, începând călătoria fără sfârșit spre sud, traversând mai întâi, în dimineața rece și ploioasă, cartierele de care pe Martín îl legau atâtea amintiri; apoi, după ce trecu peste Riachuelo, cartierele industriale, pe urmă, încetul cu încetul, șoseaua mai liberă spre sud-est; până când, după încrucișarea cu drumurile ce duceau spre La Plata, o luă hotărât spre sud, pe Șoseaua 3 ce se sfârșește la capătul lumii, acolo unde Martín își închipuia totul alb și înghețat, capătul acela care se apleacă spre Antarctica, bătut de vânturile Patagoniei, neprimitor, dar curat și pur. *Golful Ultimei Speranțe, Golful Zadarnic, Portul Foamei, Insula Pustie*, nume pe care le citise de-a

lungul anilor, în copilăria lui petrecută sus, la mansardă, în lungile ceasuri de tristețe și singurătate; nume ce îi sugerau regiuni de pe glob, îndepărtate și pustii, dar curate, aspre și foarte pure; locuri care păreau încă nepângărite de bărbați și mai ales de femei.

Martín îl întrebă dacă cunoște bine Patagonia, iar Bucich îi răspunse ehei!, zâmbind cu binevoitoare ironie.

— Sunt șofer de categoria întâi, puștiule. Și se poate spune că încă de când am încetat să mai umblu în patru labe am început să străbat Patagonia. Știi ceva? Bătrânul meu era marinar și pe vapor cineva i-a vorbit de sud, de minele de aur. Și, fără să stea pe gânduri, bătrânul s-a îmbarcat la Buenos Aires pe un cargobot care mergea spre Puerto Madryn. Acolo a cunoscut un englez, Esteve, care și el voia să caute aur. Așa că au luat-o amândoi spre sud. Cu ce se nimerea: călare, în căruță, în canoe. Până când au ajuns la Lacul Viema, lângă Fisroy. Acolo m-am născut eu.

— Și mama?

— A cunoscut-o acolo, o chiliană. Albina Rojas.

Martín îl privi fascinat. Bucich zâmbi gânditor, pentru sine, fără a-și lua, atent, ochii de la drum, cu trabucul stins. Îl întrebă dacă e foarte frig.

— Depinde. Iarna se ajunge uneori la minus treizeci de grade, mai ales între Lago Argentino și Río Gallegos, în deșert. Dar vara se face frumos.

După un răstimp îi vorbi de copilăria lui, de vremea când vâna pume și lame sălbatice, vulpi și mistreți. De expedițiile cu tatăl lui, în canoe.

— Bătrânul, adăugă el, râzând, n-a renunțat niciodată la ideea de a găsi aur. Și, cu toate că creștea oi și se stabilise acolo, cum se ivea prilejul, se apuca iar să caute. În al treilea an a mers cu un danez, Masen, și cu un neamț, Oten, în Țara de Foc. Au fost primii albi care au trecut Río Grande. Apoi s-au întors în nord pe la Última Esperanza, până au ajuns la lacuri. Tot căutând aur.

— Și au găsit?

— Ce să găsească? Aiurea.

— Și din ce trăiau?

— Din ce vânau și pescuiau. Apoi, bătrânul s-a angajat să lucreze cu Masen în comisia de măsurători. Și, fiind aproape de

Viema, l-a cunoscut pe unul dintre primii colonişti de pe meleagurile acelea, un englez, Yak Liveli, care i-a spus „vezi domnu' Bucich, aici e de mare viitor, crede-mă pe mine, de ce nu te stabileşti aici în loc să umbli după aur?, aici aurul sunt oile, ştiu eu ce spun".

Apoi tăcu.

În noaptea liniştită şi îngheţată se pot auzi tropotele cavaleriei în retragere. Mereu spre nord.

— În douăzeci şi unu eram peon la Santa Cruz, când a fost greva cea mare. A fost un măcel de groază.

Căzu iar pe gânduri, mestecându-şi trabucul stins. Uneori saluta vreun şofer de camion care venea din sens invers.

— Se pare că sunteţi foarte cunoscut, comentă Martín.

Bucich zâmbi cu o modestie orgolioasă.

— Puştiule, sunt peste zece ani de când tot bat Şoseaua 3. O cunosc ca pe buzunarul meu. Trei mii de kilometri de la Buenos Aires până la trecătoare. Aşa-i viaţa, puştiule.

Cataclisme uriaşe au înălţat acele lanţuri muntoase din nord-est şi, de două sute cincizeci de mii de ani, vânturi ce bat din regiunile de dincolo de culmile din apus înspre frontieră au săpat şi cioplit misterioase şi uluitoare catedrale.

Iar Legiunea (resturile Legiunii) îşi continuă galopul spre nord, urmărită de forţele lui Oribe. Pe calul lui pag de luptă, înfăşurat în poncho, putrezind, răspândind un miros îngrozitor, e dus trupul umflat al generalului.

Vremea se schimbase, nu mai burniţa, sufla un vânt puternic dinspre interior (spunea Bucich), iar frigul era pătrunzător. Însă cerul era acum senin. Pe măsură ce înainta spre sud-est, pampasul se deschidea tot mai mult, peisajul devenea impunător şi aerul i se părea mai curat lui Martín. Acum se simţea şi folositor: au fost nevoiţi să schimbe o prelată, pregătea mate, făcea focul. Şi astfel se lăsă prima noapte.

Mai rămân treizeci și cinci de leghe. Trei zile de marș în goana mare, cu cadavrul care duhnește și distilează lichidele putreziciunii, cu niște trăgători în ariergardă acoperindu-le spatele, care sunt poate decimați încetul cu încetul, omorâți cu lancea sau decapitați. De la Jujuy până la Huacalera, douăzeci și patru de leghe. Nu mai sunt decât treizeci și cinci de leghe, își spun. Numai patru sau cinci zile de marș, dacă îi ajută Dumnezeu.

— Fiindcă mie, puștiule, nu-mi place să mănânc prin cârciumi, spuse Bucich, oprind camionul într-un loc lăturalnic.

Stelele străluceau în noaptea aspră și rece.

— Ăsta-i sistemul meu, puștiule, îi explică el cu mândrie, lovind ușurel camionul cu mâinile-i mari, de parcă ar fi fost un cal îndrăgit. Când se înnoptează, mă opresc. Numai vara nu, din cauza răcorii. Dar întotdeauna e periculos: oboseşti, adormi și bum! Cum a pățit grăsanul de Villanueva, vara trecută, lângă Azul. Și-ți spun sincer, n-o pățește numai el, ci și ceilalți. Închipuie-ți un asemenea camion. Se fac praf, praf și pulbere.

Martín se apucă să aprindă focul. Camionagiul spuse, în timp ce punea carnea pe grătar:

— O friptură pe cinste, o să vezi. Sistemul meu e să cumperi carne când animalul e tăiat de curând. Nici vorbă de congelatoare, puștiule, nu uita asta niciodată: îi scot sângele. Dacă aș fi eu în locul guvernului, îți jur pe ce am mai sfânt că-aș interzice carnea congelată. Crede-mă, de-asta sunt atâtea boli în ziua de azi.

Dar, dacă n-ar fi frigiderele, carnea în marile orașe nu s-ar strica? Bucich își scoase din gură trabucul, fă cu semn cu degetul că nu și spuse:

— Minciuni, totul e chestie de afaceri. Dacă ar vinde-o imediat, nu s-ar întâmpla nimic, pricepi? Trebuie s-o cumperi de îndată ce se taie animalul. Cum să se strice? Vrei să-mi explici?

Pe când așeza friptura în așa fel încât vântul să n-o ardă, adăugă, parcă gândindu-se tot la același lucru:

— Îți spun sincer, puștiule: înainte lumea era mai sănătoasă. Nu era atât de simandicoasă ca acum, dacă vrei, dar era mai sănătoasă. Știi câți ani are bătrânul meu?

Nu, Martín nu știa. La lumina focului îl privea pe Bucich zâmbind, stând pe vine, cu trabucul stins în colțul gurii, mândrindu-se dinainte.

— Optzeci și trei. Și aș minți dacă ți-aș spune că a fost vreodată la doctor. Mă crezi?

Se așezară apoi pe niște lădițe, lângă foc, în tăcere, așteptând să se frigă carnea. Cerul era foarte senin, iar frigul era tăios. Martín se uită la flăcări.

Pedernera dă ordin să se facă popas și se sfătuiește cu camarazii: corpul se umflă, duhoarea e insuportabilă. Vor trebui să dea carnea jos pentru a păstra oasele și capul. Niciodată nu va cădea în mâinile lui Oribe.

Dar cine vrea să facă asta? Și, mai ales, cine va fi în stare s-o facă?

Colonelul Alejandro Danel o va face.

Atunci dau jos cadavrul de pe cal, îl așază pe malul pârâului, e nevoie să desprindă hainele cu cuțitul, fiind lipite pe trupul umflat. Apoi Danel îngenunchează lângă el și scoate cuțitul de vânătoare. Câteva clipe privește cadavrul diform al șefului. Îl privesc și oamenii care stau roată, tăcuți. Atunci Danel înfige cuțitul în locul unde putreziciunea a și început să lucreze. Pârâul Huacalera duce în jos bucățile de carne, în timp ce oasele sunt așezate grămadă pe poncho.

Sufletul lui Lavalle vede lacrimile lui Danel și grăiește așa: „Suferi pentru mine, dar ar trebui să suferi pentru tine și pentru camarazii care mai sunt în viață. Eu nu mai contez acum. Ai smuls ce putrezea în mine și apele râului duc totul departe, în curând va ajuta o plantă să crească, poate cu timpul se va preface într-o floare, în parfum. Vezi doar că asta n-ar trebui să te întristeze. Și apoi, în felul acesta vor rămâne din mine doar oasele, singurul lucru din noi ce se apropie de piatră și de eternitate. Și mă bucură că îmi păstrați inima. M-ați întovărășit cu atâta credință în vremuri vitrege! Și capul de asemenea. Capul acesta despre care doctorii spuneau că nu face doi bani. Au spus-o poate fiindcă îmi era silă să mă aliez cu străinii, ori poate pentru că retragerea asta lungă li s-a părut absurdă și fără noimă, pentru că nu m-am hotărât să atac orașul Buenos Aires când

îi zăream deja cupolele; intelectualii aceia care nu înțelegeau că în zilele în care am văzut din nou câmpul unde îl împușcasem pe Dorrego amintirea lui mă chinuia, și încă și mai tare mă chinuiam văzând că țăranii erau de partea lui, nu de a noastră, când cântau

Cerule, negru de nori
la moartea lui Dorrego...

Da, camarazi, doctorii aceia care m-au făcut să comit o crimă, pentru că eram foarte tânăr pe atunci și am crezut într-adevăr că astfel îmi slujesc patria, chiar dacă mă durea îngrozitor, fiindcă eu îl iubeam pe Manuel și întotdeauna avusesem drag de el, și am semnat sentința aceea, care a făcut să curgă atâta sânge în acești ultimi unsprezece ani. Iar moartea aceea a fost un cancer care m-a ros în tot exilul și apoi în campania asta absurdă. Tu, Danel, erai cu mine atunci, știi bine cât de greu mi-a fost s-o fac, cât de mult admiram curajul și inteligența lui Manuel. Și știe și Acevedo, și mulți alți camarazi care se uită acum la rămășițele mele. Și mai știi și că ei, oamenii cu minte, m-au îndemnat s-o fac, cu scrisori măsluite, scrisori pe care, pe deasupra, au mai și vrut să le distrug pe urmă. Ei au fost. Nu tu, Danel, nici tu, Acevedo, nici Lamadrid, și nici unul dintre cei care nu mai avem decât un braț pentru a ține sabia și o inimă pentru a înfrunta moartea".

(Oasele au fost învelite în ponchoul care odată a fost de culoarea cerului, dar care acum, la fel ca spiritul acestor oameni, nu e decât o cârpă murdară. O cârpă care nu se mai știe ce reprezintă: aceste simboluri ale sentimentelor și pasiunilor oamenilor – albastru, roșu – care ajung până la urmă de culoarea nemuritoare a pământului, culoarea aceea oarecum a murdăriei, fiind culoarea bătrâneții noastre și a destinului final al tuturor oamenilor, oricare le-ar fi ideile. Inima a fost pusă într-o căldare cu rachiu. Iar oamenii aceia au păstrat în vreun buzunar zdrențuit o mică amintire din trup: un oscior, o șuviță de păr.)

„Și tu, Aparicio Sosa, care n-ai încercat niciodată să înțelegi ceva, pentru că te-ai mulțumit doar să-mi fii fidel, să crezi orbește ceea ce spuneam ori făceam eu, tu, care ai avut grijă de mine de pe vremea

când eram un ofițeraș cu cap la gură și arogant; tu, tăcutul sergent Aparicio Sosa, dragul de Sosa, Sosa cel ciupit de vărsat, cel care m-a salvat la Cancha Rayada, cel care nu are nimic altceva decât dragostea pentru acest biet general înfrânt, decât patria asta barbară și nenorocită: aș vrea ca oamenii să se gândească la tine.

Vreau să spun..."

(Fugarii au pus acum legătura cu oasele în sacul de piele al generalului și sacul pe calul lui de luptă. Dar pregetă în privința căldării, până când Danel i-o dă lui Aparicio Sosa, cel mai lovit de moartea șefului.)

„Da, camarzi, sergentului Sosa. Pentru că e ca și cum l-am încredința pământului, acestui pământ îndrăgit, udat cu sângele atâtor argentinieni. Trecătoarea asta pe unde, cu douăzeci și cinci de ani în urmă, a urcat Belgrano cu soldățeii lui improvizați, micuțul general improvizat, fragil ca o fetiță, doar cu puterea sufletului și cu ardoarea lui, nevoit să înfrunte forțele călite ale Spaniei pentru o patrie care nu știam încă prea bine ce înseamnă, și nici acum nu știm ce este, până unde se întinde, cui aparține cu adevărat: lui Rosas, nouă, tuturor laolaltă sau nimănui. Da, sergent Sosa: tu ești pământul, această trecătoare milenară, această singurătate americană, disperarea anonimă care ne chinuie în mijlocul haosului, în toiul acestei lupte între frați."

(Pedernera ordonă oamenilor să încalece. Se aud deja primejdios de aproape împușcăturile în ariergardă, s-a pierdut prea mult timp. Și le spune camarazilor: „Dacă avem noroc, în patru zile suntem la frontieră". Așa e, treizeci și cinci de leghe care pot fi străbătute în patru zile de galop disperat. „Dacă Dumnezeu e cu noi", adaugă.

Și fugarii dispar în nori de praf, sub soarele arzător din trecătoare, în timp ce, în urmă, alți camarazi mor pentru ei.)

Mâncară în tăcere, așezați pe lădițe. După ce terminară, Bucich prepară din nou mate. Și în timp ce își sorbeau ceaiul, privea cerul înstelat, până când se hotărî să mărturisească ce avusese de gând mai înainte:

— Îți spun sincer, puștiule. Mi-ar fi plăcut să fiu astronom. Ce te miri?

Întrebarea era numai fiindcă se temea să nu fi fost ridicol, căci nimic de pe faţa lui Martín nu putea să-l facă să creadă aşa ceva.

Martín spuse că nu se miră. De ce-ar fi trebuit să se mire?

— În fiecare noapte, când sunt pe drum, mă uit la stele şi mă întreb cine o fi trăind în lumile alea? Neamţul Mainsa zice că acolo trăiesc milioane de fiinţe, că fiecare stea e cât pământul.

Îşi aprinse trabucul, trase adânc fumul în piept şi rămase pe gânduri.

Pe urmă adăugă:

— Mainsa. Mi-a mai zis că ruşii au nişte inventii colosale. Stăm aici, mâncând friptura în tihnă, şi brusc ne trimit un fel de rază, şi gata cu noi. Raza morţii.

Martín îi întinse ceaiul şi-l întrebă cine e Mainsa.

— Cumnatul meu, soţul surorii mele Violeta.

Şi de unde ştie toate astea?

Bucich sorbi din mate, calm, apoi îi explică mândru:

— De cincisprezece ani e telegrafist la Bahía Blanca. Aşa încât cunoaşte bine toate aparatele şi razele astea. Ce mai, e neamţ.

Apoi tăcură, până când Bucich se ridică şi spuse: „Ei bine, puştiule, trebuie să dormim", căută sticla cu gin, trase o duşcă, se uită la cer şi adăugă:

— Noroc că pe aici n-a plouat. Mâine trebuie să facem treizeci de kilometri pe drum de ţară. Ba nu, mint: şaizeci. Treizeci şi treizeci.

Martín se uită la el: drum de ţară?

— Da, trebuie să ne abatem puţin, trebuie să văd un prieten în Estación de la Garma. Un fin de-al meu care-i bolnav. I-am adus o maşinuţă.

Căută în cabină, scoase o cutie, o deschise şi îi arătă darul, zâmbind mândru. Întoarse arcul şi încercă s-o facă să meargă punând-o pe jos.

— Sigur, pe pământ nu merge bine. Dar pe podea de lemn sau de ciment o să meargă de minune.

O puse la loc cu grijă, pe când Martín se uita la el mirat.

Galopează cu furie spre frontieră, căci colonelul Pedernera a spus: „În noaptea asta trebuie să fim pe pământ bolivian". În urma lor se

aud împuşcăturile ariergărzii. Şi soldaţii se întreabă câţi camarazi, şi care anume, dintre cei care acoperă fuga aceea de şapte zile, or fi fost prinşi de oamenii lui Oribe.

Până când, în puterea nopţii, trec frontiera şi pot, în sfârşit, să cadă la pământ, să se odihnească şi să doarmă în pace. Dar e o pace tot atât de sinistră ca aceea care domneşte într-o lume moartă, peste un pământ pustiit de vreo calamitate, străbătut de ulii flămânzi, tăcuţi şi lugubri.

Şi când, dimineaţa, Pedernera le ordonă să încalece şi s-o pornească iar spre Potosí, oamenii îl ascultă, dar stau călare şi privesc îndelung spre sud. Toţi (şi colonelul Pedernera), o sută şaptezeci şi cinci de chipuri, bărbaţi gânditori şi tăcuţi, şi o femeie, privind spre sud, spre pământul cunoscut cu numele de Provinciile Unite (Unite!) din Sud, spre meleagurile unde s-au născut şi unde le rămân copiii, fraţii, soţiile, mamele. Oare pentru totdeauna?

Privesc cu toţii spre sud. Chiar şi sergentul Aparicio Sosa, cu căldarea lui, cu inima aceea ţinută strâns la piept, priveşte într-acolo.

Şi stegarul Celedonio Olmos, care la vârsta de şaptesprezece ani s-a alăturat Legiunii, împreună cu tatăl şi fratele lui, căzuţi în Quebracho Herrado, ca să lupte pentru idei ce se scriu cu litere mari: cuvinte care apoi se şterg şi ale căror majuscule, turnuri vechi şi strălucitoare, s-au năruit sub acţiunea anilor şi a oamenilor.

Până când colonelul Pedernera înţelege că e de-ajuns şi dă ordin să se pornească la drum, şi toţi trag de hăţuri şi-şi întorc caii spre nord.

Şi se îndepărtează în nori de praf, în singurătatea minerală, în regiunea aceea tristă a planetei. Curând nu se mai zăresc printre norii de praf.

În trecătoare n-a mai rămas nimic din Legiune, din aceste mizere resturi ale Legiunii: ecoul tropotelor s-a stins; ţărâna pe care au desprins-o în galopul lor furios s-a întors la sânul ei, încet, dar inexorabil; carnea lui Lavalle a fost dusă spre sud de apele unui râu (ca să se prefacă în copac, în plantă, în mireasmă?). Va rămâne doar amintirea ceţoasă şi pe zi ce trece mai vagă a acelei Legiuni fantomatice. „În nopţile cu lună, povesteşte un indian bătrân, i-am văzut şi eu. Se aud mai întâi pintenii şi nechezatul unui cal. Apoi apare, e un cal foarte mândru, îl călăreşte generalul, un cal alb ca zăpada

(așa vede indianul calul generalului). El are o sabie lungă de cavalerist și un coif înalt, de grenadier." (Bietul indian, generalul era un consătean jerpelit, cu o pălărie de pai murdară și cu un poncho care nu mai amintea de culoarea simbolică! Nefericitul acela nu avea nici uniformă de grenadier, nici coif, nici nimic! Era un sărman printre sărmani!)

Dar e ca un vis: încă o clipă și dispare în umbra nopții, trecând râul spre colinele dinspre apus...

Bucich îi arătă unde să doarmă, în remorcă, întinse saltelușele, întoarse deșteptătorul, spuse „trebuie să-l pun la cinci", apoi se îndepărtă câțiva pași ca să urineze. Martín crezu că era de datoria lui să facă la fel, lângă prietenul său.

Cerul era transparent și dur ca un diamant negru. La lumina stelelor, câmpia se întindea spre imensitatea necunoscută. Izul cald și acru al urinei se amesteca ușor cu celelalte mirosuri ale câmpiei.

Bucich spuse:

— Ce mare-i țara noastră, puștiule!...

Și atunci, contemplând pe cerul înstelat silueta de uriaș a camionagiului, în timp ce urinau împreună, Martín simți că o pace nespus de pură i se pogoară pentru prima oară în sufletul chinuit.

Scrutând orizontul, în timp ce se încheia, Bucich adăugă:

— E i bine, la culcare, puștiule! La cinci o luăm din loc. Mâine trecem Río Colorado.

Cuprins

Notă preliminară 9
I. Dragonul și prințesa 11
II. Chipurile nevăzute 129
III. Raport despre orbi 247
IV. Un Dumnezeu necunoscut 379

Alături de Jorge Luis Borges, Julio Cortázar și Adolfo Bioy Casares, Ernesto Sabato aparține strălucitei pleiade de scriitori argentinieni ai secolului XX. S-a născut în 1911 la Rojas, într-o familie de imigranți italieni. Studiază la Colegiul Național din La Plata și apoi la Facultatea de științe fizico-matematice a Universității Naționale din La Plata, unde obține și titlul de doctor, în 1938. În același an pleacă în Franța, pentru a lucra la Laboratorele Joliot Curie din Paris. Aici cunoaște îndeaproape mișcarea suprarealistă, care l-a influențat semnificativ. În 1940 se întoarce în Argentina, fiind numit profesor la Universitatea Națională din Buenos Aires, și își face debutul literar în revista *Teseo* din La Plata. În 1945, în urma articolelor din *La Nación*, prin care atacă regimul lui Perón, este obligat să abandoneze învățământul. Renunță și la activitatea științifică pentru a se dedica exclusiv literaturii. După un an, ise editează cel dintâi volum, *Unul și universul*, o culegere de articole pe teme politice, filosofice și sociale. Primul său roman, *Tunelul* (1948; Humanitas Fiction, 2012), este primit cu interes în țară și pe plan internațional, iar următoarele două romane, *Despre eroi și morminte* (1961) și *Abaddón, exterminatorul* (1974), îi deschid larg porțile gloriei și ale nenumăratelor și prestigioaselor premii și distincții, dintre care Premiul Médicis (1977); titlul de Cavaler al Legiunii de Onoare (1979) și cel de Comandor al Artelor și Literelor din Franța (1983); Premiul Cervantes (1984). A scris de asemenea eseuri cu caracter social, politic, filozofic și literar: *Oameni și angrenaje* (1952), *Eterodoxie* (1953), *Scriitorul și fantasmele sale* (1963), *Apologii și respingeri* (1979), *Robotizarea omului și alte pagini* (1981) și o mărturie autobiografică, *Înaintea sfârșitului* (1998). Își pierde treptat vederea și în ultimii ani ai vieții își cultivă vechea pasiune pentru pictură. Moare în 2011, în Santos Lugares (provincia Buenos Aires), cu trei luni înainte de a împlini o sută de ani.

SERIA DE AUTOR

ERNESTO SABATO

Ultimul mare mit al literaturii argentiniene, Ernesto Sabato este creatorul unei opere proteice, care conține eternele contradicții și frământări ale ființei umane și ale societății, circumscrise unui univers artistic și spiritual de o tulburătoare profunzime și originalitate.

„În romanul meu am încercat să surprind realitatea în toată extinderea și profunzimea ei, înglobând nu doar partea diurnă a existenței, ci și pe aceea nocturnă și tenebroasă. Întrucât Fernando Vidal este personajul central și precumpănitor, tot ce se referea la el era important și trebuia descris... *Raportul* reprezintă marele coșmar trăit de el, exprimând, chiar dacă simbolic și oarecum incert, miezul cel mai semnificativ al condiției și existenței sale. Dacă aș fi suprimat această parte din roman, din considerente legate de coerența logică, ar fi însemnat să suprim visele oamenilor, care aparțin viziunii lor integrale asupra vieții."

Ernesto Sabato

„Romanul este, în același timp, povestea unei sinuoase pasiuni între doi tineri (Martín și Alejandra), descrierea decăderii unei familii de viță nobilă, o narațiune istorico-politică, raportul unei investigații mistice și răspunsul la enigma unui paricid."

Rogelio Demarchi

„Dacă există un roman care adevărește măreția literaturii latinoamericane, acesta este *Despre eroi și morminte*."

Folha de São Paulo

„Roman pasionant, străbătut de o metaforă prodigioasă: *Raportul despre orbi*."

Witold Gombrowicz

„Un Apocalips al timpului nostru."

Salvatore Quasimodo

ISBN 978-973-689-605-7